

DE CONSTANTIA IN ABDICATIONE MAGISTRATVS

LIBER VNICVS.

AVCTORE
P. D. HIERONYMO PEROTTO
NEAPOLITANO
ABBATE CASSINENSE.

NEAPOLI,

Ex Typographia Lazari Scorigij. M. DC. XXXIII.

FRANCISCO
BARBERINO
S. R. E. Eminentisſimo, & Reuerendiſsimo Cardinali, & Cancellario Apoſtolico.

D. Hieronymus Perottus Caſinenſis Abbas S. D.

N hac publica totius mei ordinis gratulatione, nec ſilendum quidem mihi arbitrans, tibi hoc opus meum dedicans, ſummopere lætor Eminentiſſime Domine, nos omnes Caſinēſes ſub tuum patrocinium conſediſse; beneuolentia Pontificis Maximi VRBANI OCTAVI Patrui tui. Qui tibi inter tot graues curas diſtractò noſtram comendauit Rempublicam. Etenim vt grauiſſimum eſt amoris argumentum, nos tibi deſtinari à tali Pontifice. ſic nihil à te non ſperandum, quod beneuolentiæ non ſapiat, & beneficentiæ. Ita vniuerſa Reſpublica Chriſtiana non vulgari gratulatione experta eſt, inter Hiſpanum, Gallumquè

Regem pacem componens. Quorum alterius salus, ab alterius ruina pendere videbatur. & assiduè post Pontificem grauiora peragis negotia strenuè per vitæ probitatem, & animi prudentiam. Quæ vt perfectam laudem continent sapientis viri: ita, cum raro sint coniuncta per tumorem humani animi, talia in te venerans, suscipit orbis. etenim in tanto fœlicitatis cumulo innocentiam seruare, absoluti est hominis à corporea mole. Quamobrem nec tuas animi dotes referre laborandum est, nec status, nec fortunæ. cum tibi grauia sint grata, non læta. veluti peregrino, non quæ remoram faciunt, sed quæ expeditum iter ad Patriam. Idcirco hoc tibi offero munus, vt suæ humilitatis conditio, à tua illustretur Maiestate. seruulique gaudens obsequio, benigno oculo nostram intuearis, (vt soles) Rempublicam. Vale ex nostro Cœnobio Diui Laurentij d'Auersa, Kalendis Augusti Anno 1633.

Ex

Ex facultate Comitioru Generaliu.

EGo D. Petrus Paulus à Neapoli Abbas Congregationis Cassinensis iuris P. ac S. Theol. Profess. Vidi examinari Librum intulatum de Constantia in Abdicatione Magistratus P. D. Hieronymi à Neapoli, & reperi illum in omnibus orthoxiæ conformem, & moribus frimandis idoneum; unde Typis posse mandare censeo. Datum Neap. die primo Mensis Octobris M. DC. XXXII.

Ego D. P. Paulus à Neap. Abb. Casinen.

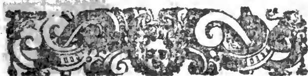
HIc Liber non minus eruditus quàm pius ad diuersi status homines accommodatus & vtilis, Authoris eruditionem, & pietatem præferens, cum nihil contra Orthodiam, & Ecclesiæ Catholicæ decreta, & bonos mores aduersi coutineat, potest Typis euulgari.
Die 24. Decembris M. DC. XXX.

M. Fr. Dominicus Grauina Ord. Præd.
C. Archiep. Theologus.

Imprimatur,

Felix Tamburellus Vic. Gener.

Ad

Ad Lectorem.

Raecor te Amice Lector, ne mireris quod de Constantia scripserim, cum de ea Viri doctissimi differuerint praeclarè, varijs exagitati moestitijs: nam tale est scribendi argumentum, vt de illa dici non possit satis abundè. etenim in diem nouis inauditis calamitatibus inuaditur homo, & quandoque opprimitur à natura, à fortunae inconstantia, ab inuasione hostili, ab externorum latrocinijs, ab imposturis accusantium, etiam à fraudibus iudicum. quae crimina, & alia, licet non sint noua orbi, sed decantata, cum malitia, & iniquitas,

Crescat occulto, velut arbor, aeuo. Horat.

Cum tamen multum fraudulentiae accesserit impuris Carm. 1.
moribus antiquorum, nusquam sibi satis tuta est innocentia: nam quandoque in sua domo inuasa malitiae telis iugulatur. Quod si etiam vnius sicarij insidijs vita exposita est probi Regis, quanto magis priuatorũ iura, & honores, auaritiae alicuius impij iudicis? etenim similes

Non metuunt leges, sed cedit viribus aequum Ouid. de

Quod si nihil est nefas ambitiosis, quanto magis do- Trist. 5.
losis iudicibus, cũ iustitiae clypeo possint rapacitatem celare? & magistratum subripere innoxijs, (qua de causa cudi opus) vt suos promoueant apparitores. etenim tales

Quod manu non queunt Plaut. in

Tangere, tantum fas habent, quo manus abstineant. Trinum.

At cum possunt, & volunt, nullo cohibentur nec metu,

tu, nec pudore. hinc innocentium defensiones, non solum sunt inuisæ, sed superuacuæ. cum erudiri, & corripi illi oderit. quamobrem cum non possimus nostra tueri iura, & honores ab horum rapinis animi dolores temperamus constantia. Adde quod sicuti cuiusque rationes propriæ sunt pulchrae, ita quoque efficaces. At solum harum calamitatum numerum quis potest inire? hinc videas homines malis pressos veluti captos mente secum colloqui, & altercari, iniquè ferentes per speciem iustitiae sibi iniustitiam obtrudi.

Curt. l. 6 *Est enim facile innocenti viro verba reperire, modum vero verborum misero difficile est tenere*, diceabat Curtius. Qua ratione sum molitus, quod nunquam antea, cum calamitas acuat ingenium, & exercitatio pariat peritiam, & harum dissertiones licet funditus animi tristitias non euertant, remittunt tamen earũ acer-

Curt. l. 4 bitates. *Cum semper solatium sit in malis nosse suam conditionem*, vt docebat Curtius. Quod si incerta est hominum fides, semper verendum est. *Nam arma palam*

Hist. l. 2. *vites, fraus, & dolus occulta, eoque incuitabilia*, ait Tacitus: Quo malo opprimi, molestissimum esse experti testantur. Idcirco huius iniquitatis pressus dolore coactus fui comprimere, minitari, fræno retinere, rursus insurgentes exscindere, & veluti flagellis sæpe cædere tumultuantes inferioris animæ passiones. nam tali aegritudini salutare est hæc pharmaca præ manibus habere. cum nemo inuadi non possit, vel ab irata, vel à blandiente fortuna, quæ sub horum specie dolorem protrudit, vel sub dignitatis inuolucro humilitatem per suos satellites, quibus nihil antiquius, quàm ciuem per vim inuadere, & amicum ex occasione per dolum pessundare. Ergo non inualidum malorum remediũ ignorantiam appetamus Amice Lector, etenim

Sene. in Oedip. *Iners malorum remedium, Ignorantia est.*

Sed constantiam; vt oportunam cadenti, sicuti stanti temperantiam, etenim non dissimilibus experientijs explorant animũ fœlicia, & infælicia. licet ex lachrymis quandoque prudentia erumpat, sæpiusculè tamen ex lætis insolentia oritur.

Quare

Quare isti vt reputent incerta casuum, dedignari nõ debent aliorum calamitates intueri, ne solum præsenti credentes fortunæ ex improuiso inuasi euertantur. cum semper

Passibus ambiguis fortuna volubilis errat. Trist. 5. Ouid. de

& cogit non nunquam epulantem ad lachrymas, ad carceres liberum, ad compedes dominantem, & regnantem ad supplicium.

CAPI-

CAPITVM SERIES.

CAP. I.

15 De

34 *Quo-*

DE

DE CONSTANTIA IN ABDICATIONE MAGISTRATVS.

Scribendi occasio. Cap. I.

MAGISTRATVS tui abdicatio, Amice carissime, ita perculit animum meum, vt nihil me pertulisse acerbius in omni vita velim existimes. Duo sunt, quæ maximopere me conturbant, infortunij pondus, & magnitudo iniquitatis, quæ cum concurrerint in scelere, à quo prostratus iaces, dolori, cedente constantia, succubui. *Externorum bonorum maximus est honor*, dicebat Philosophus, & Tacitus, *sæpè socij nostri excindi vrbes suas: seque cum coniugibus, ac liberis cremari pertulerunt, neque aliud pretium exitus, quàm fides, famaque*. Quàm grauiter vero sit detestandum scelus ex hoc erit conspicuum. In nocturno prælio cum filius interemisset patrem adeo execrabile visum fuit. *Vt per omnem aciem, miraculum, & questus, & sæuissimi belli execratio.* Ait Tacitus, at quanto est funestius in summa luce iudiciorum, vt amicus fidum amicum perimat imposturis? Et eo est asperior rei conditio, quod nec conqueri possis præualente iudicis auctoritate, cuius rei certè nec reminisci possumus sine lachrymis, correpta innocentia ab iniusto tribunali, nam & si pleraque mala accidant homini temeritate fortunæ, tuum vero cum non nisi præmeditatæ malitiæ possit ascribi, ita fœditatem criminis horrui, vt territus vix apud me fuerim, nec quisquam est adeò mali expers, vt illud

Nic.4.c.3.
Hist.4.
Hist.3.

illud vereri non cogatur; idcirco semper in alieno malo pauendum, & fidus amicus amici mœrores sibi libenter aptat.
1 *Qui dolent condolentibus amicis subleuari solent*, *Ait* Arist. Eth.9.cap.11.& natura duce ingemiscimus in alienis miserijs, immo & cogimur à christiana pietate prosequi commiseratione aliena vt propria. Quam ob rem tàm peruersæ molitionis obstupescens obrigui; spiritus se ad interiora deducens, quę passio oritur ex imbecillitatis apprehensione, cum propria, vel aliena mala non possumus auertere, & subsistere imminentibus, & inuadentibus miserijs; licet ex nostro non sis instituto: charitas tamen,& similia literarum studia nos summopere glutinent. Qua ratione biennij spatio non valui manū admouere calamo, vt meis ad te literis datis, adducerem ad aliquam temperantiam doloris, tibique compatiens, mihi metipsi instructionem sumerem, si quando à similibus angustarer malignis occursibus. arbitrabar enim omnem meam suasionem tunc inualidam fore, quia aggrederer lenire tuum iustum mœrorem,cum scirem te hanc calamitatem tulisse iniquissimo animo.*Verum cum nihil sit periculosius in moribus, quàm immatura curatio*, vt ait Seneca. idcirco medici non ad quosuis repentinos morbos adhibent remedia; sicuti nec immatura mouent.ideo solui.feruescente passione animus magis exacerbatur consilijs,quàm ad temperantiam reducitur,immo discerpitur recrudescente vulnere,hinc Liuius, *scimus medicos plus interdū quiete,quàm mouendo, atque agendo proficere*, & Ouidius.

Ait Aristot. Eth.9.c.11.

Sect.17. Probl.9.

2 De conf. ad Helu.

Liu.lib.21.

De Pont.3.

Curando quædam fieri maiora videmus
Vlnera,quæ melius non tetegisse fuit.
& alibi
Et cum longa dies sedauit vulnera mentis,
Intempestiuè qui mouet, illa nouat.

Quæ ratio ita viuida,& efficax esse potest,vt commotum animum digna mœrorum causa, immo oppressum iniquorum mendacijs ad pristinam de repente reuocat tranquillitatem? Certè ægritudinum animi sermo est medicus; attamen oppor-
3 tunè proferendus est, alioquin imperita peritia curaret, cum semper sit ingratum, quod est intempestiuum. Quamobrem etsi nonnunquam amicorum monita subleuant,& erigunt genus nostrum ærumnosum ab honeribus naturæ,ab improuisis casibus,à peruersitate humana,cui occurri non potest, neque à nostra,nec ab amicorum sedulitate; tamen hæc debito tempore applicari debent veluti salutaria pharmaca; idcirco opus erat mora, vt quasi remissa tempestate vela ventis dare possemus: *Cum famæ iacturam viri boni molestè ferant*, vt.

Pol.5.c.11.

4 dice-

dicebat Stagirita, & à tali commutatione status malè regitur animus, eoque magis, quod prius te sensisti confossum, quàm adortum. *Piscatores factam iacturam retium æquo animo ferunt, periculum enim exploratum sibi habebant;* dicebat Arist. repentinæ calamitates summopere conturbant hominem, *subiti casus* dicebat Plutarchus *hebetant vim rationis, & linguæ motum,* & tunc maximè cum ab amicis fit inuasio, quorū fidus, syncerusque videbatur amor, ideo iurè miserrimam vocat Suet. conditionem regnantium; *Quibus non nisi occisis de cōiuratione creditur. Nec aliquis celerius opprimitur, quàm qui nihil timet,* vt ait Vellius, tales facilius opprimi possunt, & prosterni cum innocentia vitę neminem verens, nullius cauet insidijs. *Neque timent, qui nihil admiserunt,* vt ait Cicero. Hinc omnia ea conscientia arbitrans tuta, tendiculis, insidijs, merçe de conducto, & empto delatore, & teste, quem iam pridem possidebas, & merebaris magistratum, illo abdicatus fuisti per summam iudicis iniquitatem; tuo insidiante amico, cuius vt esset impunita perfidia, teque certius malignitate confoderet, talis iudicis sibi asciuit malitiam.

Sect. 19. Probl. 2. | Plut. de Ir. | In Domit. cap. 21. | Vell. lib. 2. | Pro Cluēt.

Verum quid turpius dici potest, quàm ab eis æquitatem subuerti, qui ætate graues, honoribus conspicui, iura dicendo fiunt ministri subuersionis amici, & innocentiæ? Quandoquidem ab eis præsertim vitæ exemplum petendum est, & tuendus vitæ candor. cum legitimi magistratus sint similes medicis prouidentibus communi saluti, & integritati, vel verius, parentibus consulentibus filiorum felicitati. idcirco plenos esse iustitia necesse est, vt illam in omni iudicio venerentur, & eruetent; cum ab illis veluti à fonte fluenta dulcia legum emanare debeant sitientibus suauissima. nec aliud magis exposcit totum nostrum genus. Quod si à recto deflexerint, ait Amos. *Conuertent iudicium in amaritudinem, & fructum iustitiæ in absynthium,* cum ibi bem latentem perniciem ciues inueniant, in quo arbitrantur esse salutem constitutam. *Si homo omnibus suis partibus, & numeris perfectus, absolutusquè sit, multo cæteris animantibus antecellit: sic, si à lege, & iustitia sit remotus, nulla ferarum fraus est tanta, nulla malitia, quæ possit cū eius nequitia contendere, ait philosophus.* Huius rationē affert Cicero dicens. *Rationem bono consilio à Deo datam, in fraudem, malitiamquè conuertit,* quod maximè in iudicibus apparet, cum legum prętextu, & seueritate, obtrudant iniustitias, aiebat Arist. *Si quis locupletum pauperē violans grauius in eos animaduertendum est, quàm si alij alios afficiant.* quanto magis iudicum sunt puniendæ versutiæ, à quibus innocentiū fit quandoque iactura bonorum, quādoque libertatis, & vitæ,

Amos c. 5. | Polit. part. cap. 2. | De Nat. Deorum 3. | Pol. 5. c. 8.

Pro Rosc. & quandoque honoris? *In rebus minimis fallere amicum turpissimum est*, ait Cicero, sed illum perdere in iudicio iniquissimi est hominis. Si iudex ascensurus tribunal assumere debet prudentiam ne decipiatur, cum egenorum spes illius sit locata præsidio. *Causam, quam nesciebam*, dicebat Iob, *diligentissimè inuestigabam*. quanto magis omnem malitiam debet abijcere, & iustitiam administrare poscentibus? cum Dei sanctione cogatur, *Insontem, & iustum non occidere*? si misericordiam à se ablegare debet, ne quo minus animaduertat in scelerum pastores, dicente Domino, *Pauperis quoque non misereberis in iudicio*, quanto magis flecti non debet precibus, aut muneribus, similiumque officiorum specie, vt virum innoxiũ ab honore deturbet? *Est enim sanctissima res ciuilis sapientia, quæ pretio nummario non est æstimanda, sed nec quidem dehonestanda*, vt ait Vlpianus. *Cum semper sit improbum, honestum relinquere propter vtilitatis magnitudinem*. vt docuit eloquentiæ pater. Quare monuit Salamon, *Ne peruertas semitas iudicij*. ab hoc enim priuata, & publica quies, veluti salus à primo orbe, pendent. itaque *Aliquo genere munerum ad iustè decernendum reduci, scelerati est hominis*, ait Philo. dehonestans tunc iudex pulcherrimam iustitiam damnabili mercede, per contumeliam deprimit innocentiam, *Maledictus, qui accipit munera, vt percutiat animam innocentis*. ait Dominus. qui enim per iudicium alteri opitulari debuerat, per munera officit iustitiæ. ideo *Regnantibus impijs, ruina hominum*, testatur Salamon. & Horatius.

Iob cap. 29

Exod. c. 23.

Ibidem.

Leg. 1. de extr. cogn.

Off. 3.

Prou. 17.

De Iudice.

Deut. 27.

Sec. saty. 2.

> *Dicam, si potero, malè verum examinat omnis*
> *corruptus iudex*;

qui si criminantium verbis accenditur, temerarius est, si iudicet, impius.

Quamobrem tale munus, & dignitas animum exigit, nulli prauæ cupiditati obnoxium, si quandoque iudicis ignorantia innocentis est calamitas, quanto perniciosior erit versutia? innocenti viro criminãtem hostem opprimere in iudicio, in quo delata discutiuntur acriter, non est difficile; at si secretè culpari sufficit ad perniciem (vt tibi accidit) nec ipsa quidem innocentia imnunis erit à criminibus. neque crimen dari potest sine accusatore, neque damnatio sine defensione, nequeunt tunc arceri falsæ criminationes, & insidiantium mendacia, quorum ingens est numerus, cum ambitio præsertim perstringens oculos mortalium, efficerit, *Vt obtrectatio, & liuor pronis auribus accipiantur*, ait Tacitus, si non personas, sed negotiorum causas præmeditari monetur iudex in Leuitico; vt non ad opinionum famam, sed iuxta veritatem decernat, Dei iudi-

Hist. 1.

Leu. c. 9.

iudicium subuertere (cuius est minister) impij est hominis. nã veluti *Homines ad Deum nulla re propius accedunt, quàm salutem hominibus dando*, ait Cicero. ita nulla re magis absunt quàm specie iustitię, iugalare veritatem. Quod deplorans Ecclesiastes ait, *Vidi sub sole loco iudicij impietatem*, abutuntur hi potestate in exitium postulantium iura, & exercent latrunculorum mercimonia in sede iudiciorum. ideo nõ iudices appellandi, sed hostes, sed popliuori (vt vocat eos Homerus) cũ per dolum inferentes iniurias, sibi ciuium facultates, libertatẽ, & vitam vendicent. Quam iniustitiam qui admiserit, immmemor est Dei, quo certo certius, oculatius est iudicandus, quã quod ipse hominum errata decernit. horum potest effugere censuras, Dei vero potens iudicium, nequaquam. Qua de causa nullatenus flecti debet à recta methodo iudicandi, nec conniuere innocentiam pessundari à falsitate; cum non possint latere Deum insidiæ, quas scelerato opere adiuuat, quod in constituta die supremus iudex ad calculum reuocans, acerrimis mulctabit supplicijs. nec aliud lucrum capiet tunc in iniquus iudex suæ vesanæ nequitiæ, quàm animæ mortem æternam. nam sicuti iustitia diuina ianitrix fęlicitatis æternæ est probitati benigna, sic horum præsertim scelerum est implacabilis vltrix, (nisi sit huius flagitij acrior pœnitentia) ideo neminẽ talium admittit in cœlum. *Quoniam cum essetis ministri regni illius, & non rectè iudicastis, & custodistis legem iustitiæ, horrendè cito apparebit vobis, quoniam iudicium durissimum his, qui præsunt, fiet*, ait Eccl.

Pro ligario.
Eccl. cap. 3.
6
Ecclef. c. 4.

Interim infelicissimus est ille, nam vel facinus latere sperat, & tunc ignorat Dei potentiam omnia intuentem, & administrantem. ideo, Nulla est creatura inuisibilis apud Deum.

Hebræor. cap 4.

Quem quia respicit omnia solus,
Verum possis dicere solem.

Boet. 5. met. 2.

Vel rem palam fore cogitat, & tunc est audacissimus; cum tam grauis sceleris non pudeat, quod certè tempus veritatis amicissimum propalare solet ad eius perpetuum dedecus, & infamiam: & vt cęteros arceat à tam probrosi peccati conturbernio. *Quod si perpetuum commendationis fundamentum iustitia est*. ait Tullius. æternæ infamię principia erunt similia dolosa iudicia, quæ saltem, (& si quandoque tales obruti facinorum pondere, dum valent eorum obliuiscuntur.) in fine vitæ reuocata, iusto Dei iudicio ad memoriam, summopore eius lancinabunt conscientiam, quo teste perculsus dicit.

Off. 2.

Veh misero mihi, mea nunc facinora
Aperientur, clam quæ speraui fore.

Plat. in Tr.

Istorum deridenda, vel commiseranda potius, est

stul-

stultitia: nam licet possint propria, vel amicorum vi cleuitare censuras, castigationesque mortalium, immortalis Dei nequeunt corripientes manus effugere. *Veh qui condunt leges iniquas, vel scribentes iniustitiam scripserunt, quid facient in die visitationis, & calamitatis de longè venientis?* ò quàm piè monuit Xenophon, *Si omnes homines Dei metuentes essent, nihil illicitum inter sese patraturos*; verum saltem remota iudicum praua iudicia, non tam de facili, & inuerecundè crumperent malignantium obtrectationes, & delationes confictæ, quæ cum in diem gliscant audacius, sublata pacis custodia, (quæ potissimum oritur ex intemeratis iudicijs) etiam amicorum occuparunt animos, quos efferant contra synceros amicos.

Isa.cap.10. In Ped.8.

Nouimus enim è cœlis ad nos descendisse amicitiæ vinculum, non solum præsidij causa, sed etiam solatij, quo omni potientes fęlicitates etiam indigent, verum quia *gloria infensos habet*, vt dicebat Tacitus, ideo licet quandoquè amicitia sit vinculum charitatis, per ambitionem tamen alterius efficitur irritamentum insidiarum, concepta spe præmij ex amici ruina. oritur tunc tale periculum cum amici spes pubescit honorum. Quare ex egestate dignitatum insidiandi emanat procliuitas, nam quorum honos in pace afflictus est, per cæterorum turbamenta sibi spem facit. Qua de causa inter ambitiosos, & honoribus conspicuos, nunquam solida coalescit fides. cum illi solum satientur calamitatibus regentium: & per priuatam ambitionem amicitiæ iura subuertant; nec leuitatis crimine, sed perfidiæ. Quamobrem vt nihil miserius ab amico culpari, ita nihil fœdius, quam amicum prosternere iniquis criminationibus, etiam Nero testatus est, *Non esse sapienti viro decorum, vnde amico infamiam, inde sibi gloriam recipere*. Si non desinunt homines conuicijs lacerare eos, qui irruentibus malis deseruerunt amicos, quanto magis si ad insidias deduxerunt? nec statim hi insontem corripiunt amicum, sed per interualla temporum struunt insidias, & aggrediuntur facinus, cum nihil sit ad perfidiam accommodatius ipsa specie amicitiæ; ideo *Falsò attributum crimen est omni exitio grauius*. *Iniuria quæ alicui infertur per iram, per libidinem, per metum, iniusta est, sed quæ ex consulto satis grauior*, ait Aristoteles. hinc contra eum, qui mendacijs fœdauerit amici honorem, nulla dari potest erubescenda crudelitas. enimuero *Si nemo vir altæ mentis vult clanculo inimicum occidere*, vt dicebat Euripides; amicum perdere falsa criminatione, empto teste, & corrupto iudice, deterrimi est hominis. cum flagitiosa simulatione perimat amicum. *Si nihil tam regium, tam libe-*

Annal.4. 7 8 Annal.14. Tac.An.14. Sect.29. Probl.13. In Rheso. I de Orat.1.

liberale, tam munificum, quàm opem ferre supplicibus, excitare afflictos, dare salutem, liberare à periculis, & retinere hominem in ciuitate, ait Cicero, certe nihil erit excerabilius, quàm syncerum amicum, & innoxium virum deijcere à gradu imposturis, tunc vt ait Aristophanes.

Decepit ipse vineam palus suam. In Vespis.

Non amat falsum auctor: adulterium est apud illum omne, quod fingitur, dicebat Tertullianus. In spectac.

Si iniquus est omnis, qui in legem deliquerit per labilitatem naturæ, per contumaciam delinquens erit iniquior, at mendacio fauens impostoribus erit iniquissimus. cum nihil sit sacratius ipsa veritate. quare acerrimè sunt plectendi eiusdem violatores, nam vt veritas omnia illustrans negotia non patitur delitescere verum, vt cuique reddi possit, quod legum sanctionibus decernitur; ita mendaces testes illam suffundentes caligine, aduersantur patientibus iniurias. cum peruerso, & damnabili mendacio, quæ nec viderunt, nec audierunt, asseuerant se probè tenere, & scire. 9 Quamobrem cum testes sint iudiciorum regulæ, horum iniquis attestationibus semper grauantur innocentes, qui cum nihil mali admiserint, emergere debuissent ex insidijs, ex angustijs, non obteri mole mendaciorum. His namquè cælum ascendere fas non est, cum locus ille nullam turpitudinem admittat. idcirco in prauorum demigrant animos, quibus (veluti furijs) agitati, vltro se se offerunt verum in iudicio peruertere confictis imposituris. & hoc quidem, vt beneuolentiam captent potentiorum, aut lucrum: non verentes iuramento religionem violare, & deturpare veritatem ostentante se quæstu.

Hoc genus hominum deturbandum est ex vniuerso orbe, & suffodiendum omni telorum specie, *cum latroni, & insidiatori nulla iniusta nex posset afferri*, dicebat Cicero; imò detrudi ad caueam tartari; vt in illo cæco carcere parentis sui diaboli consuetudine vti possint, & acerbissimè torqueri, *cum deprauent hi scelesti honestiorum notas suis attestationibus*, vt dicebat Aeschines. Pro Cluet. In Ctesiph.

Hos cum plectendi se se obtulerit occasio, truissimis pœnis conficiendi sunt, cum in istos misericordia, & lenitas sæpe fit aliorum miseria, & calamitas. cum in alios insurgant deinde occultius. nec vnquam satis hi affici possunt pœnis, cum conentur simulata religione omnem venerationem iuramenti cōscindere à cætu hominum. vsurpant hi in tanto nefario opeSanctissimi nominis Dei inuocationem, religione religionem fallentes Dei, qui si in sacra profanantes irascitur, certè acrius excandescet in eos, qui cum testem inuocant in- 10

mon-

mendacio, quo contumeliam inferunt Deo, & exitium quandoque omnium bonorum proximo. *Ideo testis mendax peribit*, ait Salomon.

Prou. 21.

Commæreo tuis malis Amice, (istorum omnia sunt communia veteri prouerbio,) vel verius, ingemisco communibus miserijs; cum nemo à similibus imposturis, iniquisque iudicibus se tutari posit quauis sagaci prudentia. hinc potest quis inculpatè viuere, innocentiamque vitæ custodire, non autem se efficere immunem ab ijs molestijs, sicuti nec vitam tueri à sicarijs; enimuero sicuti contracta crapula per meraciorem potum, & per opipara cibaria, proni efficiuntur lasciui ad amatorios complexus, donec deferuescat æstua libido; ita ex aliorum bonis concepta inuidia, vel ambitione, cum apertè irrumpere non valeant, aggredientur innocentem dolosis criminationibus. quare verissimè dicebat Philo. *Non minus homo, quàm serpens circumfert venenum dentibus*, & eò perniciosius vibrat quandoque, quod porrigit illud osculi inuolucro, & beneuolentiæ insigni nota. Adde quod vt natura auersamur serpentis aspectum, ita concupiscimus amici præsentiã, & intuitum, à quorum doloso amore sæpe improuisis exagitamur malis, quod iniquissimo quisque fert animo, cum innocentia, beneficentia, vitęque integritas se ab ijs calamitatibus redimi, liberarique non possint; cum semper illi prætendant odiorum causas, licet sola sit præda, quæ eorum agitat malignos animos.

De mundi opif.

Hæc animo ruminans, & damnans ob tui miserrimum lapsum à magistratu, manum appellere calamo prius non potui, cum omne robur animi deiecerint horum temporum cõditiones, quibus illud Senecæ conuenit.

11 In Agam.

Periere mores, ius, decus, fides.

& Ecclesiastes, *Vidi calamitates, quæ sub sole geruntur, & lachrymas innocentium, & neminem consolatorem: nec posse resistere eorum violentiæ, cunctorum auxilio destitutos.* Nam si (vt in propria insistamus causa luctus,) testis simul, & delatoris consideremus mendacia, tui amici insidias, nequitiamq; iudicis obstupescemus, si quomodo in tanta luce veritatis nõ omnino tua emerserit innocentia, irascemur, insuper inimicorum accusationis iure nobis sunt molestæ, quæ vero ab amicis satis grauiores, sed quæ fiunt à caris, sunt ipsa morte truculentiores. cum prædonum more etiam in domesticum conspirent sanguinem, quo esse non potest certius argumentum improbitatis. qua de causa succumbendum est dolori, & mæstitiæ. cum testis fœdauerit veritatem, iudex iustitiam iugulauerit, & amicus erga amicum charitatem extinxerit, ergo actum

Eccles. c. 4.

est de

est de humanitate, iam transiuimus in naturam ferarum, in quibus nulla est erubescentiæ nota, nulla futurarum rerum cognitio, sed tantum quarundam rerum præsentium amor, & cupiditas. ideo in patre non est stabile præsidium pro filio, nec certa fides amici in amicum, nec in tribunali certa statio iustitiæ, nec semper ipsa diuini nominis inuocatio pura est, & simplex, sed quandoque sacrilega, & detestabilis; cum innocentia obruatur mole mendaciorum. Quamobrem semper nobis imminet aliquid mali ob detestabilem morum corruptionem. at futura mali expectatio timorem gignit, sicuti vsus dolorem, consequens est, vt gementes lucis huius potiamur vsura. igitur ad rauim vsque exclamandum, ò tempora, ò mores. nam licet olim *gregarius eques, occisum à se proxima acie fratrem professus, præmium à ducibus petierit*. teste Tacito. tamen nunc quorum summa debet esse charitas, summa sunt odia, ob auaritiam, ob ambitionem, ob libidinem dominandi. cum aliorum bona sint cœteris simultatum incitamenta, & irarum, nec certè inter vicinos manere potest concordia, cum amici sint bellorum exempla. Hist. 3.

Quod vaticinans D. Paulus aiebat. *Instabunt tempora periculosa, erunt homines se ipsos amantes*. hunc nimium sui amorem (ex deducta serie vitiorum ab illo) constat originem esse omnium vitiorum. nec aliquod facinus auersatur ille, cui talis obrepsit affectio. *Increpant eas*, ait Aristo; *qui se ipsos maximè amant, & quasi in dedecus, sui amatores appellant; nam prauus omnia sui causa agit*, & Plato; *Nimius in se ipsũ amor omnium peccatorum omnibus semper est causa*; ideo Dux ciues opprimit, iudex supplices, pater filium, vxor virum, cum solius proprij boni lucra quæsitentur. hinc audias sæpe anteactis sæculis inauditas inuasiones, criminationesque falsas. abijciens namque paulatim improbitas pudorem, nullumq; verens periculum infamiæ, apertè contra æquitatem grassatur; quasi dissipatis iuribus naturæ, ciuilitatis, & conscientiæ. Quem nimium nisi amorem, quis restinxerit, secum defert perennem causam discordiarum, simultatum, & bellorum. Temoth. 2. cap. 3. 12 Eth. 9. c. 8. de Leg. 5.

Verum cum in occursu molestarum rerum, lachrymæ querendæ non sint, sed lachrymarum medelæ. (repetiti dolores luctum augent, qui quandoque mortalium animos deijcientes ad voluntariam mortem, cogunt properare) quantum auxilij præstare tibi potero conciliandæ tranquillitatis gratia, illud omne impendam. nam

Non sum occupatus vnquam amico operam dare. Plat. in Meic.

Vt tuas possim tempestiuas lachrymas cohibere, & meas fortassè intempestiuas, cum cuique viuenti miseriæ, & mala su-

 per-

persint. Ab amico semper omnis cura adhibenda est, ne sui negligentia intereat Amicus. etsi est aliqua scintilla prudentiæ, quæ possint prorogari consilijs, illam fouere sanioribus cohortationibus, vt in reliquo vitæ cursu conualescens, caueat amicus à deiectionibus animi, nam cuius vis rei maxima licet videatur causa mœroris, & insanabilis, tamen nisi euerterit rationem, temporis decursu mollitur, & tandem euertitur radicitus; cum nos, & nostros paulatim extinguat luctuosos affectus sua mora.

Ita sagax natura, Dei dirigentis sanctione, nostrarum calamitatum miserans, (vt modo dicemus) prouidit, ne amaritudinum colluuie obrueremur. etenim vt ait Seneca,

In Hercul. Octo. Mortis habet vices,

Lentè cum trahitur vita gemitibus.

Enimuero si in conuiualibus congressibus amico licet, & lubet amicum docere, quomodo in nauali conflictu cum hoste instituenda sit classis, quæ loca castrorum sint occupanda, vt aggredientem possimus inuadere, & potiri victoria; multo magis decebit amicum mœrentem monere salubribus consilijs, vt internum hostem dolorem inuadat, & prosternat constantiæ viribus, contra quem pugnandum non est collatis signis, sed sola animi virtute, cuius quis vtens clypeo, quiete potieturi, & tranquillitate. cum imperio rationis frænando lasciuientes, vel mœrentes cupiditates, conualescimus animo, non modo si non honestemur fortunæ bonis, sed etiam si furentium hominum maligna proteruitate omnia euertantur nostra, aut peruicacia fortunæ.

Quæ assolet ancillari sicarijs, pijsquè irasci. nec potest illa coerceri claustro; sed ad instar fulminis duriora acrius comminuit. at si solam animi constantiam opposuerimus illi, adhuc ex nostris euersis bonis inferemus triumphum, immobiles persistendo in ipsa animi tranquillitate. non modo quia morũ candor, & vitæ probitas, non ita fœdari possunt ab improbis, vt sua à supremo Iudice non assequantur merita; quæ quandoquè emergunt in publicum ad perenne dedecus malignantium, (vt omnino pateat illarum seruatorem esse Deum, & muneratorem munificum,) sed etiam, quia nihil magis excitat virtutum laborem, quàm aduersitas. tunc ad pietatem confugimus, quasi ad munitissimã arcem, cuius tecti robore tolerantia, & mansuetudine inuadimus cœlum ipsum. non

Allegor. 1. quia sunt ibi intelligibiles naturæ, vt Philoni plauit; vel quia est consentanea domus menti propter amplitudinem; vel quia sunt ibi immortales ciues; sed quia ibidem est nostri principium, ad quod recurrentes adipiscimur interminam beatitudinem,

dinem, & imperturbatam quietem.

Interim, quæso Amice, ad illud feramur spe, & desiderio, quod primaria causa est, vt contemnamus aduersa: licet harum aculeos temporis diuturnitas obtundens hebescat; cogens iuue nescere priorem statum pacati animi, non solum per inopiam propriam lachrymarum, & intuitum calamitatum aliorum, sed etiam per occursum rerum tranquillarum, à quibus fouentur mortales; vt alternatim valeant sufferre aduersa, vicissitudine dierum, & noctium tempus omne absumitur, ita lætarum, & tristium vita nostra labitur, donec aquis lethi ablutis sordibus infortuniorum desinat tempus nostri metiri spatia cursus. nam vt est bonarum, malarumquè rerum successiuè allator, ita antecedentium curarum obliterator satis efficax.

Animi molestiæ tempore, & ratione curantur. Caput II.

MIhi semper præclara visa est Philonis opinio, qui de Mundi opificio differens, docuit, ideo postremo loco creatum fuisse hominem, vt paratis rebus omnibus, veluti ad instructissimum conuiuium, & ornatissimum spectaculum, (tanto auctore dignum) posset induci. prius apparari solent copiæ harum rerum à magnatibus, quàm conuiuę, aut spectatores introduci; vt confertim ab oblatis bonis voluptatem, lætitiamquè hauriant. Ita munificentissimus Deus elementa nobis cõtigua abũdè instruxit seminaria vi, vt nobis illa suppeditarent per mixta ad vsum necessaria, & delectabilia ad aspectum; vt vna simul amplissimum humanis oculis spectaculum inferrent ad tanti largitoris decus; ex quo flammesceret perenniter hominis amor erga talem beneficentissimum principem vniuersi orbis. Et certè si sui generis, rerumque omnium auctori obsecutus fuisset mandatorum custodia, vitam sine dolore, sine labore, in vberrima rerum copia, & mentis fęlicitate transigisset. nec potuisset tunc infestari, aut languore, aut errore, aut vitio. Quamobrem non oberrans à vero, nec à prauis passionibus distractus, amore, & contemplatione, Dei fruens consuetudine, in illo beato domicilio paradisi fœlicitate potitus fuisset.

Philo. 1

Sed occupata anima ab inobediente superbia; (quæ beatam, & immortalem vitam in mortalem, & miserrimam commutauit,) cupiditatibus se dedens honorum, diuitiarum, filiumque, abeunte innocentia, turbam admictens vitiorum,

 impie-

impietatum suarum luens pœnas, curuata incedit pressa dolorum pondere. quæ mala sibi aduocat, vel proprio, vel alieno vitio, siue à corrupta, infestaque natura inferantur illi in mulctam deserti Creatoris: cum omnia dicere,& facere oportebat ad præscriptum tanti Regis, & patris sui: eiusque iter sequi, quò virtutes eunt, vt tandem suo genitori assimilatus, particeps foret æterni Regni: at eius deserens sancita per esum ligni vetiti, cogitur assiduè substinere pœnas, à quibus miserè vastatur, & irrequietè, cum ab ipsismet voluptatibus traducatur ad lachrymas ad luctum. nam sensus ius regium exercēs in mentem, per sordidum eius dominium infęlix homo pace caret. *Imò si notum fuisset Dæmoni lignum vitæ, illud etiam præripere suasisset, vt æternaliter miseros, & miserè æternos faceret,* ait Rupertus. de Trin. &c lib. 3. c. 30.

Nostri tamen miserans Deus oportuna malis contulit remedia. nec extingui potest illa ingens beneuolentia quouis scelere nostro, cum nouerit ille naturæ procliuitatem ad vitia. *Ad deteriora faciles sumus, nec pronum tantum est iter ad vitia, sed etiam præceps.* dicebat Seneca. Epist. 98. abripiuntur illecebris visibilium facillimè homines; cum lenioribus blandimentis mulceantur. Verum cum ille sit alienissimus ab omni ira profana, libenterque suas profundat diuitias, ita formauit hominem, vt vna simul miserias circumferret,& pharmaca, quibus lenire posset suos animi mœrores. nam corporea mala, & animi, corpore, & animo, mitigare potest, & euertere.

2

His malis hominem subijci nouerat, & fore summopere luctuosum carere medelis. ideoque tempus, & rationem illi largitus est, vt per has omne genus angustiarum sufferri possit, aut auferri, molestarum rerum species internis sensibus obsignatas deleri voluit diuturnitate temporis ad leuamen nostrarum calamitatum. etenim senescentibus illis, vel euanescentibus, obliuionis beneficio sensim dolor minuitur, & tandem extinguitur funditus, cum obliteratis speciebus molestarum rerum onera tolluntur amaritudinum. Qua propter optimus medicus est tempus, aut in tollendo luctum, aut in mitigando dolorem, aut mœrorem abijciendo, veterascentia simulacrorum molestarum rerum, quæ fit incessanter. istarum specierū aliquæ abeunt, calore absumento humidum cerebri; aliquæ inseruntur de nouo ab externis sensibus illuc delatæ, ita fit in reliquo, calore transmutante cibum, & consumante humidū, siue dissipabiliores partes. hinc secundum partes iuuenescimus, & senescimus simul. idcirco simulacris absumptis nostrorum dolorū imponitur finis amaritudinibus. peritè itaq; ad Ciceronem, ait Sulpicius; *Nullus est dolor, quem non longin-*

3

ginquitas temporis minuat, atque emolliat : elabuntur poma, nullius impulsa manu deducta ad maturitatem, sic occidunt, & delentur recordationes calamitatum tempore labente: alioquin præstaret mori, quàm viuere ; cum perpetuo nobis occurrent molesta, quę tenacius hærent animo, quàm lœta. etenim cum sit homo sui amantissimus, non tam pensiculatè grata fortunarum accipit, quasi sibi debita, quare illis effusè occurrens, parum firmiter illarum simulacra imprimit memoriæ, & tuetur. aduersa vero vt extranea à suis promeritis respuens, & auersans constante proteruia, illa acrius cogit insidere memoriæ. Attamen quoscumquè dolores mitigari vetustate temporis Cicero docuit. & Ouidius, 4 Ad Att.3. Epist.13.

Hoc etiam sæuas paulatim mitigat iras.
Hoc minuit luctum, mœstaq; corda leuat. De Trist. 4.

Si continuatæ voluptates hebetant concupiscentiarum furores, ita vt tandem assuetudine satiatos, illarum nos tædeat, quanto magis memoriæ dolorum semper ex osæ animo ? *Nullo melius nomine natura de nobis meruit, quàm assuetudine mollire dolores*, asseruit Seneca. Si senescimus annis, diebus, & horis, consentaneum erat, vt molestiarum memoriæ nostræ vitæ, pedissequę consenescerent simul, periodis præclusæ breuioribus, ne mortalium animi illarum opprimerētur multitudine, qua ratione dicebat Plutarchus. *Existimare luctum nullo fine carere, extremæ est dementiæ, cum quos vidimus grauissimo luctu affectos, temporis accessu mitiores reddi, & in quibus monumentis vehementer conquerebantur, lautissimas epulas cum musicis, & luxu constituere.* suis, aliorumque deploratis malis, (natura duce,) per obliuionem ad lætiora reuertitur homo, quia temporum interstitio maturescunt omnia, & marcescunt etiam quæ summis lachrymis prosequi solent homines. igitur à consternatione animi cauere debemus ; cum aliquando detestaturi simus pertinaces dolores, à quibus adigi solent imprudentes ad furorem, ad incurabiles morbos, ad acerbam mortem, ipsa etiam consuetudine leuior mali species apparens, mitior efficitur, & ita euanescit sensim, medica natura finem dante mœstitijs. *Nam natura comparatum est, vt nihil permaneat, sed ambitu quodam temporis mutationem accipiat*, dicebat Arist. & Ouidius. De Tranq. cap. 10. In Or.Cõs. Pol.5.c.12

Lenitescunt tempore curæ. De Art.2.

Ita amantissima natura disposuit, vt dolorem breuem faceret, aut tolerabilem : ait Seneca, nam vel insensibili medicamento nostras amaritudines obliuione delens, priorique tranquillitati restituens, cogit luctuum obliuisci ; Epist.79.

Vel secundo doloribus reluctatur homo per rationem. Quę facul-

facultas est animi desuper nobis illapsi, senij, mortisquè expertis, à qua dirigendæ sunt hominis actiones fœlicitatis consequendæ gratia; vt veluti domesticus herus contineat cæteras potentias in officio, ne illarum tumultu, & peruicacia, pu-
5 blicum perturbetur bonum, & quies. Etenim & si silenter obrepente malorum incogitantia emergat quæsita tranquillitas, altius tamen erant sedandæ passiones; ne nostra magistra, & auriga ratio potius videretur sequi, quàm imperare affectibus
6 inordinatis, & perturbatoribus.

Tuscul.4. Passiones istæ commotiones sunt à recta ratione auersæ, vt Zenoni placuit. vel affectiones animi minus obtemperantes rationi, vt censeurunt Academici. vel appetiones nimium ab-
de Finib.3. undantes. Harum quatuor sunt primariæ. (quas ingens multitudo subsequitur.) duo respiciunt bonum secundum opinionem, duo vero respiciunt malum. priores sunt lætitia præter modum gestiens ob aliquod bonum secũdum opinionem; altera vero cupiditas vocatur vel libido; & est immoderata cupiditas alicuius opinati boni rationi aduersi. Duæ vero, quæ malum respiciunt sm̃ opinionem, est metus, & ægritudo. metus est opinio alicuius imminentis mali, sicuti ægritudo est ex opinione alicuius mali præsentis. Ab ijs abrepta anima traducitur ad dolores, ad mœrores, & quandoquè ad interitum. nam per lætitiam leuitate subflollitur, torquetur per libidinem ardore, per metum humilitate, & abiectione consu-
De Fortit. mitur, tabe vero cruciatur per ægritudinem. *Animæ sanitas est bona constitutio potentiarum irascibilis, & concupiscibilis*, vt dicebat Philo. ita ut rationalis cœteris præpolleat, cohibens eas veluti effusos equos. in qua passionum custodia, & dominatu tota ratio consistit nostræ salutis, & quietis.

Si quis splendore fortunæ perculsus, se decipi patiatur ab illo; vel ab ementito fœlicitatis titulo inducatur ad brutales animi passiones, sequens bona, quæ sola constant opinione, vel imminentis malis concutiatur pauore; vel fortunarum amissione tabescat; certè oberrans à ratione, efficitur conceptaculum molestiarum, à quibus collimatur assiduè, & scinditur passionum interno bello. mentem illa impellunt ad ruinam, inficientes imprudentiæ morbo. nam vel illorum bonorum copiæ lasciuire suadent hominem, aut pronum efficiunt, vt prorumpat ad indecora, vel immoderatus metus, & dolor, illum demisse pauere, lugere cogunt.

7 Benè itaquè compositæ rationis munus est lenocinia aspernari fortunæ, illiusquè illata etiam mala corrigere, aut patienter ferre. ita virilius animæ morbi depelluntur; cum ratione reluctetur lætitiæ, voluptati, timori, & ægritudini, veluti cõpositis

positis seruis regentis disciplina. Tunc à mœroribus (vt in nostro insistamus argumento) migrans animus erecta ceruice non suffert à quiete abduci, & à tranquillitate, seruans imperium quasi partum per militares labores.

Primitus ratio illos affectus se insequentes declinat, quanta potest salubri obliuione. sciens luctuosam esse reminiscentiam malorum; cum illa sœpius repetita, fixius hærentia animo, cogant reminiscentes tabescere mœroribus, eosque redigant in miseram seruitutem; ex quo certa pernicies oritur. Quare C.ro ait, *Recordatione præteritæ vitæ, quotidie augeri dolores*. Itaquè clancularia fuga ex ijs salutaris est, cunctatio perniciosa, & mora lethalis. qua ratione monebat Menander 8

Ad Att.3. Epist. 15.

Semper fugato triste quicquid procul. Menander.

Nam & si mens omnino sit materiæ expers, corporis affectibus, sui collactanei prosequens luctum, omnino in omnibus compatiens illi, ita vt prorsus videatur ab eodem progenitore materiali orta. ideo ratio delere conatur has funestas memorias ex præscripto Sileni, qui fertur dixisse Midę, *Propriorum malorũ ignorantia est lætior, & iucundior vita*. vt Plut. refert. ex illis certa inuehitur mœstitia, & periculum, & quandoquè pernicius. Quod si ad huc se insecutam sentiet ratio à molestiarum reminiscentia, quasi audaci Cerbero, eo minus cum illa prœliabitur his telis. In Or. Cõs.

primo repetens Dei paternam beneuolentiam vndequaquè per orbem diffusam, (cuius omnia sunt participia ad modũ solis, immo præclarius; cum solis uirtute foueantur naturæ vires, non semper corripiantur, at hominum infortunia Deo fauente commutantur in melius.) concipit animo se emersuram aliquando ex malis, & præssuris. 9 Dicursus 1.

Nostra quæ in Deum spes est, calcaria admouet beneficentiæ diuinæ, vt suis supplicibus ferat opem. & summopere lætatur illa, suas erogare diuitias. hinc damna reparat, quandoq; nouis subsidijs ad decus suę munificentiæ. Insuper & docet, in calamitatibus, nihil esse efficacius ipsa inuocatione diuina. *Qui enim salutem suam Deo committunt, præter opinionem è medijs emergunt periculis*, dicebat Ioseph. Anti.2.c.6.

Secundo nec egrè fert suas fortunas esse demolitas. cum omnia vrgeri videat assiduis mutationibus, & quasi suis transactis periodis interire. ita quodcumquè genitum ad interitum properare, vt naturalia corpora, ita imperia, ita & singulorum fortunæ. succedunt sibi omnia, cum ex dissolutis suboriantur alia. *Quæ orta occidunt, & aucta senescunt*. ordo cœlistis alia exaltat imperia, alia submittit. *Nec molliter ponit*, vt dicebat Seneca, *Sed ex fastigio suo iactat, nullas habitura reliquias*. Discurs. 2. Sal. in Iug. Nat.9.lib.3.

nec aliquod exemplum afferri poteſt, quo demonſtretur, vel priuata, vel publica res aliqua, non fuiſſe mutationi obnoxia,
de Conſ.3. & tandem morti. Quamobrem quodlibet infelicitatem ex-
proſ.5. periri permutationem ſtatus cogitur. *Plena eſt exemplorum vetuſtas, plena etiam præſens ætas: qui reges felicitatis calamitate mutauerint*, ait Boetius. Xerſes Græciæ terror, (con-
Herod. tra quam exercitum duxerat hominum decies centenorum millium) ad Salaminam pugnans magna affectus clade, piſca-
Iuſt. toria cymba fugere coactus, (qui paulo ante vt triumphans ingreſſus, cœlo, mariquè minitabatur.) rediens in Aſiam paulo poſt Artabani gladio occubuit. ita mutationibus rerum lu-
Aure. Vict. xuriantes animi compeſcuntur. Valerianus Imperator interceptus ab hoſte Perſa Sapore, ignominioſa captiuitate, & ſeruitute, cogebatur dorſum præbere Regi aſcendenti equum. Militibus quoquè acclamantibus Muſtaphà redeunti à Perſi-
Paul.Iou. co bellico, Feliciter; Solimani parentis iuſſu ſtrangulatus fuit. ita nec quidem per virtutem ſtabilis eſt rerum conditio. Sed omnia coguntur referre ſupremi corporis irrequietum motum & ordinatiſſimam mutabilitatem.

Nam etſi omnia rotans fortuna commutat, gaudetquè pari libertate principum verſare regna, & miſerorum, humiliumq; facultates; tamen cum hęc diuinæ mentis ſit miniſtra, occulto,
Diſcurſ.5. ſed iuſtó iudicio talia verſat. Ideo tertia diſcuſſione ab ira abſtinet ratio, ſciens quandoquè fortunarum euerſionibus corripi prauas hominum aſſuetudines, quandoquè ſiſti, quando-
Hier. c.18. què ad bonum induci. Quid? *Vt lutum in manu figuli, ſic nos in manu Domini*. quare ratio regentis Dei ſuſcipiens, & venerans imperium, ablegat mœrores: cum felices ſucceſſus magis pendeant ab immiſſore Deo, quàm à ſedula ratione.
Tac.Hiſt.1. hinc Tacitus, *Quæ fato manent, etiam ſignificata non mutantur*. & Seneca.

Non ſollicitæ poſſunt curæ,
In Oedip. *Mutare rati ſtamina fuſi.*

Qua propter veluti propria voluntate aſcita, tolerat ratio mala, & ſic toleratu difficillima, leuia efficit magnitudine animi. nam vt monuit Plutarchus, *Hominum corpora, & fortunæ sũt*
In Or. cõſ. *mutabiles*. & Pythagoras ſuos hortabatur, quamcumq; dolorum portionem ſortiti fuiſſent, illam ſufferre ne dedignarentur; cum omnia à diuina ſanctione pendeat. vt Fuſius dicemus de Fato. Ratio itaque vanitatem neceſſitię ponderans, ſupprimit lachrymas, cum iſtarum imbre non molleſcat firmum Dei decretum.

Soluite mortales animos, curaſquè leuate,
Mar. Aſt.2. *Totquè ſuperuacuis vitam deflere querelis.*

Ita

Ita series humanarum rerum percurrens tempora, ancillatur; & seruit ordini à diuina mente constituto. quare nihil cū conferant horridi luctus, placidè admittit aduersa mentis ratio. Ideo hæc nulla boni specie, vel mali, abripi se permittit, sed constanti fortitudine obuiam it illis. quod si perpetua non lætantur fertilitate plantæ, nec indesinenter fœcunditate animalia, nec serenitate imperturbata cælum, nec tranquillitate pōtus, certè nec perenni lætitia lasciuire debuerat homo. quapropter cui non ingruunt pressuræ, caueat à periculis; cum cuique sit necesse accidere læta, & mœsta gloria; & gladius; triumphus, & luctus.

Itaquè, Amice, harum rationum pondere, supprimamus dolentes nostros affectus. ita dura bella alterius suscepta prauitate, finimus animi nostri sapientia. Cresus de se testatus est, *Mei casus etsi ingrati, mihi tamen extitere disciplinæ*. compescuntur cicurantur ab illis nostræ lasciuientes cupiditates, vt in incerta casuum non ferantur. cum subacta ab illis inferior anima, *Non tam præmijs periculorum, quàm ipsis periculis læta, pro certis, & olim partis, noua, ambigua, ācipitia mauult.* hinc qui aliquando decepti sunt à fortuna, non consuescunt de facili fœlicitatibus corrumpi. cauentes ne venādo eiusdem bona de veris animę bonis dimicent. cum rerum temporaliū, turbata pace, mens expeditius ad cęlum dirigetur. ijque malunt temporalia perdere, quam periclitari de ęterna salute. Non fortunam itaque sequi velimus, sed rationem, quę hoc solum dominans sibi vendicat, hominis pacem tueri perenniter, etiam euersis fortunis: cum hoc ipsum à Deo recudi possit in præstantiorem statum. adde quod virtutum vsu parta interius pace externæ silent curæ, veluti per externum bellum quandoquè ciuium paratur concordia. *Præter culpam, & peccatum homini accidere nihil posse, quod sit horribile, aut pertimescendum*, ait Cicero. qua de causa, qui accidit animi mœror, non hostium vi, non grauitate mali, sed animi Ducis inscitia ortus, actusquè est. inconsultus itaquè impetus tui doloris, & si initio validus, vt spatio temporis languescat, & ratione, necesse est. nam saltem pudore irriti conatus omittes lachrymas: cum magnificatum infortunium quærimonijs, inurat dedecus muliebris animi, cuius quidem macula, & pudor, non soluitur per erroris confessionem. 10

Her.lib.1. — Tac.Hist.2. — Famil.5. Epist.vlt.

11 His, alijsquè rationibus detegens homo sui luctus vanitatem in malis, mentem in Deum erigens, appetit potius eas; noscens earundem vtilitates. cum in talium amaritudinum fuga, nullum sibi superfit otium salutandi caduca. Hinc summis viribus aduolat ad cælestem patriam desiderio, à qua exulans tā

frequenter malis inuaditur, & opprimitur. à cuius spe ne excidat, ne aliquo afflictionum genere perturbetur, sequens Dei mandata, altera manu Dei amicitiam magis magisquè concilians sibi, altera tranquillitatem aduocat. nam postquam paululum diuino illucescente radio respirauerit a prauis cupidibus, collectis viribus insistit in suos domesticos, & familiares hostes, animaduertens abdicationem magistratus, similiaquè, *Non sua natura, sed nostro met iudicio affligendi, vel delectādi habere modum.* vt ait plutarchus.

De Exilio.

Igitur monemur ratione ferre aduersa. nam si natura cogimur circumducere corpus quandoque vlcerosum, etiam cadauerosum ad centesimum vsque annum: eadem tolerantiæ lege cœtera aduersa substinere debemus. Augere dolores ex insulsa oritur opinione, posse alicui nihil aduersi contingere. Quamobrem licet stultis ipsa dies mederi soleat, *tamem nos ipsa ratio consolari debet, quæ plurimum debet valere*, ait Cicero. cum iniquum sit, pra stantius deteriori seruire, & lethale, mentis consensus ad malum. Tunc veluti in publica pestilentia, cum nihil sit reliquū, quod ægrotis possit mederi, actū est de omnibus. idcirco ipsa linguarum confusio in remedium temeritatis hominum fuit adhibita. diuersitate etenim impediente, publico crimini fuit impositus finis, sic si ratio pubescentes dolores euerterit, priuatam vitam pręfert magistratui, per quem bonam animi pacem commutamus in miseram seruitutem. *etenim necesse est, cum multis pugnare, qui multis imperat*, vt dicebat Agesilaus. ipsa quoq; mali species leuior apparere debet; cum iam vidimus ipsa Imperatorum Regna inuadi à latrunculis. Ne itaque mens ex hera malarum affectionum efficiatur serua, ex illa educenda est ambitio, quasi ex vulnere sanies; cum irrequieta iactatio ęgrotantium non minuat, sed augeat dolorem. ergo composita manu prauum affectum ex visceribus remoueamus. alioquin semper repuerascens ambitio, gliscet animi mœror, qui sœuius semper incumbens, nos non deseret, nisi in supremo funere.

Ad curio. Epist. 7.

11

Gen. c. 11.

Pl. in Aph.

13 Quod si adhuc consequereris, quod iniquo iudicio, paucorum conspiratione amisisti, an inexplebili cupiditati honorum satisfacies? quin iterum te obijcies eorumdem iniquitati, & fatari. cum quicquid obuium fit illis, corripiunt ad deturbandos probos à gradibus honorum. Quare respondit Craterus Alexandro dicenti, si vellet suam patriam, (quam ipse demolierat) integritati restitui? *Quid opus est? nam fortasse alius Alexander diruet.* Itaque & si animi quies à luctibus paretur tempore, danda est opera, vt hanc citius adipiscamur animi discursu. enimuero veluti vulnates sobrietatis, (quæ ægritudines

Lipsius de Const. li. 1. cap. 21.

dines arcet, acuit sensum, attollit corpora, mentem reddit aptissimam suis officijs,) tunc percipimus, cum discussa fuerit ebrietas; ita vi rationum eliminata mentis incogitantia, comperiemus nostræ mœstitiæ vilitatem, quæ per voluntariè susceptos dolores latebat. contra quam singulare munimentum est Constantia, per quam in singulis tristitijs amplam nobis parare possumus pacem.

De Constantia. Cap. III.

Ciuilium administratio rerum res inconstans est, varia, & multimoda, cum frequenter cogatur se attemperare personis, temporibus, rerum causis, locorum diuersitatibus, moribus gentium, aliterquè suo fungi munere pacis tempore, aliter belli, dispariquè ratione se opponere multis, aut paucis; cum contra hos constanter sit agendum, contra illos vero persuasione, & quandoquè prece. Nauclerus etiam non semper eadem methodo suum moderatur nauigium, sed quandoquè vela submittit, quandoque expandit; contrahit aliquando, pro varietate ventorum, quorum fauores excipit libenter expanso sinu; illis vero minacibus, pelagi verens vndas, clauo dirigit iter non nunquam quo sibi non placet, coactus necessitati parere, & tempestati. Medici quoque cum hoc vnum spectent salutem impartiri ægris, coguntur se ad infirmantiū temperamenta, & ægritudines temperare, pro varietate incūbentis morbi, quem vt profligent, se attemperantes ad morbi naturam, quandoque contrarijs, vel disperatis vtuntur pharmachis. itaque ægritudinum rationes speculatur medicus, ventorum nauclerus, ciuilium rerum politicus. 1

Quorum omnium volubiles occasiones superat homo incōstantia suæ fortunę. *cum nullum sit animal, quod celeriores fortunæ mutationes accipiat ipso homine.* vt testabatur Plutarchus. Cui cogitur se attemperando parere. irriquietè etenim illius manibus omnia euoluuntur. ita temerè, vt de illius ordine nihil nobis prorsus constet. qua inscitia torquemur perenni dolore, aut timore; cum ad singulas suas vicissitudines noua subinde consilia sequi erudimur. & tamen in fœlicibus successibus, magis fortunam adesse opus est, quàm rationem, vt docuit Philosophus. In Or. Cōs. Mag. Mor. 2. cap. 9.

Duo sunt illarum rerum genera, quæ impartitur fortuna. Secundæ res sunt aliquæ, quibus votorum efficimur compotes assequendo fœlicia; reliquæ vero sunt nostris, cupiditatibus aduersæ, & nobis consequenter inuisę. In occursu rerum prio- 2 Metaph. 11 sum. 3. c. 2.

ris conditionis anima occurrit effusè, ideo dilatatur, contrahitur tamen in altero, dedignans excipere sibi molesta, & ingrata, nec quicquam nisi iucundum benignè accipit illa obsequens sensibus. Ne in vtriusque occursu deceptus homo illaqueari posset, Virtutum satellitio indigebat; vt quæ secundę sunt, modesto animo vtatur, & æquo aduersa suscipiat. cum munus sit nostræ mentis, huius nostræ paruulæ Reipublicæ moderari affectus, & ad salutarem statum dirigere, deuitatis lethalibus morbis. ideo ab illa seruanda est temperantia in prosperitatibus, ne plusquam ratio patitur se extollat; & in infortunijs constantia, ne deiectione languescat. his virtutibus temerè non fertur deuio cursu, & caret omnino reprehensionis morsu.

Nulla cuique tanta potest esse fęlicitas, vt nihil tristè possit euenire: nec aliquid adeo aduersum vt illo maneamus perpetuo; omni excisa spe melioris fortunæ occursus. quamobrē imprudentis est hominis, aut magnitudine fortunæ se efferre, cum ista sit fœlicitatum inuida, partarumque rerum cumulum æquatum cœlo per iocum aliquando prosternat: & subinde eadem volubilitate celeriori motu, quo pessumdederat aliquē, ad præstantiorem statum erigit. ita enim omnium fortunas instabiles fortuna efficiens, fit frequens trāsitus à risu ad lachrymas, & à luctu ad lætitias. ne laberemur itaque, harum virtutum indigebamus fulcro.

4 Sunt istæ veluti præsidiarij milites in monumentum tranquillitatis animi. temperantia enim non insolescimus in bonis, nec malis obruimur constantia. *& satis incipimus victoriam, vbi prouisum fuerit ne vincamur,* ait Tacitus. Nam si annuis præsidijs, annonaque firmari solent ciuitates contra moras obsidionis; equidem nos ipsos contra irrequietum fortunæ bellum. (quo nomine omnia complectimur lęta, & aduersa) maioribus munitionibus virtutū præmunire debemus: cum prudentis sit animi in vtraque fortuna seruare modum. enimuero variantibus casibus, modo tristari, modo lætari oportet. idcirco vtriusq; virtutis munus erit alternatam vicissitudinem componere. rerum de facili in contrarium mutantium homo consors est. ideo vt asseruit Plautus

Tac. Hist. 1. (margin note)

Nulli est homini perpetuum bonum.

In Curcul. (margin note)

ideo omnes debent malignam experiri fortunam, & vehemētem ad furandum ea, quæ quis sibi summis peperit laboribus in quo deprędandi opere, nullum sibi constituens tempus, nobis imminens, immaniter excruciat. cuius ne tabescamus terriculamentis, induere nos oportet constantiam; vt in aduersis p virtutē, discussa mētis caligine, illa excipiamus prudēter.

Est enim Constantia animi robur, & firmitas contra quamcumque mutationem fortunæ in deterius, hinc *qui magno est animo, & forti, omnia quæ cadere in hominem possunt, despicit, & pro nihilo putat,* ait Cicero. obfirmatus tunc animus virtute, nec metu, nec dolore, superari potest. *& talis non modo cũ summis viris comparari potest, sed similis Deo habendus est,* vt idem ait. inconcussum tunc pectus gestans, omnibus dominatur fortunis, etiam si sint res suæ attritæ; cum ferre didicit extrema, & nouercãtem fortunã despicere magnanimo intuitu. sapienter monebat Diogenes, oportere naturæ opponere legem, rationem perturbationi, & confidentiam fortunæ. si ad Martis certamen magnis viribus descendendum est, certè firmioribus indigemus ad bellum fortunæ: cum in hoc minus habeamus effugij, & in potioribus bonis, hoc est animi, periclitemur. *Quanto plus spei ad effugium, minorem ad resistendum animum dabat,* dicebat Tacitus. quare malè dispositus animus frangitur in aduersis, cum subita vim mentis conterant, veluti olim præmeditata vilescunt. de Finib. 3. Off. 1. Apud Laer. Hist. 3.

6 Sapiens irruentibus calamitatibus non deprimitur animo, cum hunc gestet imperturbatum, intrepidum, & eminentem asperis, blandisque successibus. Quod præclarare ostendit Mithridates se præsentans Eunoni Romanorum Duci, ita nãq; effatus est, *Mithradates terra, mariquè à Romanis per tot annos quæsitus, spontè adsũ, Vtere vt voles prole Magni Achemenis: quod mihi solum hostes non ademerunt.* peritè Seneca, Tac. An. 12.

Regium hoc ipsum reor,
Aduersa capere. In Oedip.

concinnata quadam mixtura memoriam secundorum euentuum cum deterrimo successu compensantes hi, lugubres calamitates deterunt. *Quæ animi magnitudo ex difficillimis facilia redigit,* vt dicebat Imperator Cæsar. sciunt etenim liberiori manu fortunam erogare tristia, quàm læta. immo vt notabat Publius, *Cum maximè fortuna splendet, frangitur.* & collabitur in culmine locata, Ciuil. 2.

Insurgentibus itaque nouis lętitiarum causis, vel luctuum, mens talium virtutum roborata munimine, intrepidè obsistit, cum temperantia murus sit in prosperis rebus, & constantia subsidium in aduersis. per omne vitę spatium ab istis acribus affectibus mortales vrgentur. *Secundæ res acrioribus stimulis animum explorant. quia miseriæ tolerantur, à fœlicitate vero corrumpitur animus,* vt dicebat Tacitus, ideo si quis est fortunatus, insolentiam fugiat; si humilis, desperationem; si ex voto omnia illi succedunt, vereatur fortunæ mutationem; si illi fœpius aduersetur, benè speret; cum fœpissimè res hu- Tac. Hist. 1

manæ commutari soleant. quare

Hom. 2. Oda. 10. *Sperat infestis, metuit secundis.*
Alteram sortem benè præparatum.
Pectus.

7 inæqualis est rerum omnium cursus, & cuncta varijs, & omnifarijs mutantur vicissitudinibus. ideo ex principibus fieri vidimus plebeios, ex plebeis principes, est enim via humanarũ rerum accliuis pariter, & decliuis, & incertis obnoxia casibus, quorum inęqualitatem ostēdit tempus non obscuris, sed apertissimis argumentis. Quæ quidem rerum conditio, & cognitio, satis efficaciter constantiam nostræ menti debet inserere. cum omnia abeant, & redeant; occurrant, & refugiant. vt sic alternata vice mortales torqueant, & lætificent. In incerto enim aguntur omnia, nullis firmis constabilita radicibus. qua de causa nihil posse vendicari ab instabilitate, & ab ineritu. Seneca asseruit,

In Oct. *Nihil sibi quisquam spondere potest*
Firmum, & stabile.

Cum quod olim magnum fuerat regredi cogatur ad sua priora sordida principia; imperia ad tributa, ad seruitutem

De Rep. 8. regna, homo ad cineres. *Difficile quidem est benè constitutam ciuitatem à suo statu dimoueri*, dicebat Plato. sed intulit, *Verum cum omne genitum sit corruptioni obnoxium, talis etiam constitutio semper manere non poterit, sed dissoluetur.* Si ea quæ repuerascunt disciplina assidua ciuium, & tandem extingui oportet, quanta erit labilior diuturnitas familiarum, honorum,

8 vel personarum? Si bona consilia erecto animo susciperet homo, de facili se componeret ad temperantiam fortunæ; at quia est inualidus prudentia, similiter superatur à prosperis, & ab aduersis. & tamen semper maior nobis spes debet esse in vigilantia temperantiæ, quàm timor in sæuitia, vel blanditijs fortunæ.

Epist. 78. Ex illis veluti ex fonte omnis animi nostri tranquillitas pendet. *Tene hoc mordicus, aduersis non succumbere, lætis non credere, omnem fortunæ licentiam in oculis habere, tanquàm quicquid potest facere factura sit*, ait Seneca. Tunc pręcipuũ

9 erit nostræ constantiæ argumentum, quod irascemur nemini. ira enim est concupiscentiæ nota. Quod duobus verbis Epi-

Ep. Gell. 17 cap. 19. ctetus expressit, *Substine, & Abstine.* Abstine ab effræna lætitia, ab incontinentia voluptatum, à spe nunquam defuturæ tranquillitatis. & substine luctuosa, cum facilius constantiã compesci possunt, quàm quauis prudentia tolli. Vniformi itaque cōstantia contra multiformem aggressum fortunæ per-

Off. 1. sistendum est: *cum ad magnanimum spectat nulli fortunæ suc-*

cum-

cumbere, ait Cicero. Munus itaque ferendi talia nostrum est, partiendi vero solius Dei. Quare sapienter Philo colligit (ex ipsa nominis notione Noe) oriri pacem, & tranquillitatem ex iustitia, ex constantia. ita namque illud nomen interpraetatur. ideo dicitur in sacris literis, *Iste consolabitur nos ab operibus, & laboribus mannum nostrarum in terra, cui maledixit Dominus*. Cōsolari oportebat anima in externis, internisq. pressuris. hoc à iustitia fit primum, quae nihil praui admittens, carensque remorsu, iugi tranquillitate lętatur. alterum vero à constantia est, quae potius tolerat aduersa, quàm de illis cōqueritur. vnde Apostolus, *Fructus iustitiae in pace*. Hoc donum Dei est, euertentis mortalium miserias. sequimur tunc, non quae in vsu, sed quae ex vsu animo inferunt pacem. Nam veluti *In eodem prato bos herbam quaerit, canis leporem, ciconia lacertam*, dicebat Seneca. ita in malis effęminatus quaeritat lachrymas, audax desperationem, timidus fugam, vindictam temerarius, solus sapiens constantiam, vt peropportunā menti. sic enim se se effert, se se deducit ad lucem, vel potius ad profectum suae virtutis.

Quod deterius &c. — Gen. cap. 5. — 10 — Iacob. 3. — Epist. 108.

Qua propter sunt substinenda ingrata nobis, vt virtutum fieri possit accessio. etenim

Caelistis ira quos premit, miseros facit,
Humana nullos. — Sen. in Her. Octe.

Multos, qui conflictari aduersis videantur, beatos; ac plerosquè, quamquàm magnas opes, miserrimos: si illi grauem fortunam tolerent, hi prospera inconsultè vtantur, prudenter docebat Tacitus. — Annal. 6.

Animus erectus ad varietatem casuum se accingens, semper retinet molestiarum clypeum constantiam; cum per hanc frustrentur omnia terriculamenta fortunae, cuius nihil indiget, etenim egestati non est obnoxius, cum diuitias gerat animo: nec verecundatur abiectionis, cum mereatur gloriam: nec timet exilium, cum nullam sibi vendicet patriam: nec aliorum infectationes, cum solius Dei rectum iudicium veneretur. ideo magnanimitate, & fiducia plenus, etiam in postrema fortunarum iactura luctum omnem abijcit à corde. cum quoties cūq; aliquid accesserit infesti, ibi statim parat virtutis constantiae arcem. & ita ad rationis nutum, quae praefecturam gerit, & curam omnium nostrarum affectionum, consopiuntur molestiae cordis. nec refert, quod externa tumultuent mala, cum interius compositam habeat pacem, & tranquillitatem.

11 Ita dum sapientis viri talis virtus caret hoste, ipsius est animi decus; at ingruente aduersitatum bello, clypeus est illi, & telum. & enim *Assuescit malis futuris, vt quae alij diu patiendo le-*

Epist.77. *do lævia faciunt, hic levia facit diu cogitando*, vt dicebat Seneca. *Sero animus ad periculorum patientiam post pericula instruitur*, idem docuit. pertinax Imperator cũ abamicis admoneretur, vt caueret à prætorianorum insidijs, respondit,

de Tranq.

Herod.2. *Indecorum esse, ac minimè dignum imperatoria maiestate, atq; ante acta vita, latebris, ac fuga sibi salutem quærere*. In occasionibus excandescens virtus, reserando claustra, se magnificè ostendit. vnde dicebat Philo, *Virtutis possessor illam ostēdit.* veluti ignis sub cineribus latens, subministrata tamen materia eructat flammas. Tuetur itaque sui animi bona sapiens, nullis interitura malis. idcirco *Sapienti opus est agone virtutum*, vt monuit Seneca. vt possit ex occasione, domi referre triumphum. nam hæc impulsa firmatur, erigitur euersa, & lacerata virescit. Quod si labor substinendus est ob curam corporis, si sunt subeunda pericula ob honesta bona, quanto alacrius appetenda sunt aspera, cùm maximè sint quæstuosa nobis? commutant namque mortalitatem cum immorralitate, & terrenam domum cum cęlesti.

Resip.Noe.

Epist.109.

Lacedemonum pueri constanti animo ferebant ictus ad aras vsque ad profusionem sanguinis. Romani gladiatores decũbentes in arena alacriter præbebant iugulum, quando ab aduersario dicebatur, Recipe ferrum. & ex Sanecæ testimonio,

Epist. 30. *Errantem gladium sibi attemperabant: & ne turpiter obirent, nec contrahebant collum*. Nos vero quam, quæso, constantiā non præferre debemus in hoc vili certamine, in quo nec sanguis, nec vita effundi necesse est, sed solum aspernari magistratus honorem? in quo opere ipsa vitæ innocentia tranquillitatem, sibi parat. nam licet possit hæc à maligno dente proscindi, inquinari non potest aliena prauitate, cum solius Dei

22

Sen.Ep.27. pateat oculis. *Ideo sola virtus præstat gaudium perpetuum, & securum; etiam si quid obstet; nubium more interuenit, quæ infra feruntur, nec vnquam diem vincunt*. Quamobrem, nisi ab interno damnetur iudice, nec infestæ prauorum insectationes, nec criminationes iniquę, similiaq; hilaritatem adiment illi. nam abacto metu, (qui semper profanas sollicitat animas) æquiores sperat successus, (etsi ab hostibus nihil prętermittitur.) cum inuictam gestet animam, nullius admissi criminis accusatione perterritam. Itaque contra calidos hostes stat constanter innocentia, tranquillitate potiens inconcussa

Pro Cluët. fiducia. *Si optimorum factorum testis in omni vita nobis conscientia fuerit, sine vllo metu, summa cum honestate viuemus*, ait Cicero.

Deut.22. Iurè Moysis præcepto cautum erat, ne vir muliebribus vestimentis vteretur, ne aliqua macula se pollueret effæminati animi.

nimi; cum ad occursum cuius vis rei aduersæ firmare debeat animum, & se componere ad magnanimam constantiam. quo circa Liciorum institutum laude dignum erat, si ijs luctum incideret, se mœroribus dabant tecti mulierum tegumentis; vt vestium deformitate commoti, citius lamenta compescerent, vt refert Valerius. At à nobis grauioribus de Causis illa freno constantiæ sunt temperanda. nam quæ auferre non possumus, constanter ferre debemus. & ita passione resecta, nauigabimus in portu. nam etsi mali specie infortunium irrepsit, hac tempestate per cōstantiam ad stationem inducimur quietis, per vacationem à publicis officijs. Vall. 2. c. 1.

13 Quod si natura mater nihil nobis stabile contulit, nec quidem natiui soli vsum; an nouerca fortuna sua nobis conferet dona dispar conditione? & certè quod suo illa, & ista, munere fungantur, irasci non debemus; cum sit inconstantis animi indicium, & effeminati, habere semper surdas aures ad constantiam. Quare à nobis fortiter toleranda est necessitas, vt peruicaciter tueamur constantiam. alioquin deuictam animā dolore effundemus; non tam superatam per acerbitatem fortunæ, quàm per virtutis inopiam, & ingenij. cum inconstans fortuna constantissimè famuletur Deo. Qui omnia moderatur. & efficit.

Deum omnia regere. Cap. IV.

1 NIhil magis ingenijs humanis ingerit, & offert hoc spectabile vniuersum per intuitum, quàm solius Dei opere, quæ subiacent sensibus, & quæ sunt remota, constituta fuisse. nam & si ille nostros sensus lateat, (cum omnis potentialitatis sit expers) tamen anima nostra, qua viuimus, qua incolimus vrbes, qua beatam æternitatem adipisci speramus, licet sub aspectum non cadat, illā ex operibus intuentes, omnino auersamur negare non esse. multo magis profiteri debemus, rerum omnium progenitorem esse Deum. Enimuero veluti visa statua statuarium percipimus: & visa domo porticibus exornata, & vestibulis, cœterisque partibus, statim intelligimus ab aliquo artifice fuisse compositam. & si adierimus Rempub. optimis legibus instructam, statim affirmamus ab optimo Duce moderari. Ita hanc præcelsam mundi machinam circumspicientes, negare non possumus ab vnico, & maximo omnium fabro fuisse plasmatam; sine quo talia omnino efformari non poterant, neć consistere.

Qua propter ab eo tum campestria, tum montana perennibus,

nibus, & quandoque temporaneis irrigantur fontibus: & conuestiuntur tum domesticis, tum siluestribus pomis, vt perpetuo cedant in potum, & pabulum animantibus: vt nullum desit consentaneum nutrimentum, quod abundè erat suppeditandum illis; cum prorsus prudentiæ essent expertia. At si paululum extollemus oculos, sentiemus acris temperiem tributam fuisse animantibus, vt diutius viuerent; ne nimius cordis calor celerrime absumeret humidum. statas deinde mutationes temporum; vt rerum productionibus consuleretur orbi. ita namque seminibus seritur, fœtatur, & fœcundatur vniuersum, sole calefaciente viscera terræ non solum externa telluris. ad huc Solem, & Lunam, stellasque noctis, dieique formatrices, & ostentatrices temporum, cæteraque sydera fixa, vel erratica, non deuijs cursibus, sed certissimis agitari itineribus. certè hęc omnia contemplantes, statuemus à Primario artifice condita fuisse, qui cœlorum corpora summa harmonia circum volui ordinauit ad omnium vtilitatem, quę illorum complectuntur ambitu, & fouentur sinu.

At si sagacius hoc opus præstantissimum disquiremus, comperiemus manifestè stirpes, metalla, animalia, cœlestia corpora, mundum ipsum mundo fuisse donatum, ad mutuũ
2 vsum, ad diutinam conseruationem totius: vt perenniter, & successiuè noscerent homines à beata illa fœlici natura Diuinam beneficentiam erumpere, veluti à Sole lumen. & adeò, vt ab hac omnium suarum virtutum antiquissima creatus sit mundus. quod testatur Philo dicens, *Deus est nomen beneficæ potentiæ*. ita suæ essentiæ participem efficiens, illam manifestauit. cum aliqualis participatio sit illius nostrum hoc sensibile mundi theatrum. Non suffert nostra mortalitas infinitã Dei virtutem: hinc ille sapientissimus se ad nostram attemperauit fragilitatem, vt vsui essent apta, & confinia intelligentiæ: ne rerum fulgore hebesceret intellectus, sicut iubare solis oculorũ frangitur obtutus.

De somnijs.

3 Primo formauit simplicia corpora; vt reliquarum rerum essent veluti plasmationis subiectum, quibus duplicem qualitatem indidit, quarum altera reactione mutua ad inuicem altercando regenerarentur, altera vero similari, vt sese mutuo fouerent. etenim consulendum erat partibus elementorum, quod similari fit qualitate, & speciei, quod à dissimilari pręstatur. A quibus primis corporibus varia mixtione tàm multiplices efformauit metallorum, lapidumque nobilium species, vt difficilè illorum numerus posset iniri, & commendari præstantia. cum quædam audeant cum cœlestibus luminibus contendere de luce, & lumine. inferendo namque noctis tempore

pore lumen in domibus tenebras fugant. quod si magnitudo non deesset, æquarent solis munus. quid? nec quidem senio confici videntur, & vetustatis inimica etiam apparent. Plantis quoque attemperatam largitus est naturam ex pluribus potētijs; cum multæ ab illis producendæ essent actiones. nutriuntur illæ, vt deprehenditur. enim vero nisi rigentur arescunt, & rigatæ in altitudinem sese attollunt, quæ paulo ante serpebant humi. ita augeri patet, tam in his, quæ sese parum extollunt, quàm in his, quæ nubium æmulantur altitudinem proteruè. Nec certè illæ expertes sunt vitæ; nam brumali tempore, quasi clausa natura recepto semine, vel nutrimento comprimunt ora, vt quasi recollectis viribus verno tempore, & æstiuo, promant denuo palmites, pampinos, flores, & fructus, quos occultis meatibus nutriunt, veluti materno lacte, & fouent ad maturitatem vsq; qua absoluta, dimittunt ad propagandas stirpes sibi similes, vt etiam in plantis appareant genitæ, & genitricis quasi amores. ita Deus inchoata producit ad finem, & rursus à fine reflectit ad principia, cum à plantis, veluti à principio, oriri faciat fructus, à fructu vero, per semē ibidem inclusum, iuuenescere faciat plantam, tanquàm à fine principium. quo circulari motu perennaret rerum species. 4 5

6 Animalia composuit deinde opifex Deus, sensus, imaginatione, motuque locali differentia à plantis. externis enim sensibus inferenda erant obiecta internis sensibus, qui futuri erāt quasi amplissimum penuarium rerum omnium, quę erant sensibus obuiæ ibidem obsignandum erat, quicquid ab externis importetur obiectis; vt rerum cognitis differentijs, quarundā rerum assuetudine vterentur, quarundam vt nociua respuerēt. Hinc agnus agno gaudet, lupi vero aspectu statim tristatur, impetu quodam à natura facto ad tutelam animantium. At quoties talia simulacra obsignant animæ potentias sua effigie, illarum seruatur memoria, donec obliuio eius inimica rerum deturbet imagines, aut deturpet ideas. qua de causa loco sese mouendi facultas illis est impertita, vt possint salutaria quærere, & declinare aduersa. Quæ tamen vigilantia fugare non possunt mortem, sed certis temporum spatijs decursis, æuo cedere coguntur. Cui in seriæ consulens Deus, seminariā vim indidit, vt hac vi, generationeque singularium, incessanti propagatione, brutorum species aliqualem nanciscerentur immortalitatis similitudinem, cum vnumquidque sua prole videatur existere, & species prole successiua perpetuari.

7 Tandem hominem formauit singulari consilio, cui munus mentis eximium largiens, præstitit, vt antecellat cunctis, & emineat vniuersis. nam cunctas repræsentans res, complectitur

omnia, & meliorem, puriorémque essentiam sortita, inuestigat etiam substantias omnino materiæ expertes; quin etiam Deum O. M. omni entitate eminentiorem. A quo cum propria, & solius ipsius manu sit producta ad esse, non ex latebris materiæ, vt cœtera sublunaria, immortalis censetur, & libera à vinculis necessitatis. Ideo homo est iuris sui. qua ratione cum sit ex destinato operans, merito in infamiam incurrit, & in laudem. à qua prærogatiua plantæ arcentur, & animalia, quorum vbertas vel sterilitas, motus in obiectum vel fuga, cum libertatis facultate careant, nihil quidpiam merentur, vel demerentur. ducuntur eorum potentiæ ab obiecto: & cum rectore careant, carent etiam culpa. sola hominis anima hac facultate potitur. vnde Stagirita monuit, *Vnum ex omnibus animalibus diuinitatis est particeps, aut omnium maximè*,

8

De Part. 1. cap. 10.

Meritò itaque cum sit finis rerum omnium homo, quæ sub aspectu cadunt, postremo illum Deus plasmauit, quasi extrema sphæricæ figuræ compaginans: vt necessitudo sit, & amicitia inter cœlum primo formatum, & hominem postremo: cum sint ambo immortalia; ambo Dei domicilia, & sedes: ambo complectuntur omnia; cœlum materialiter, intelligibiliter homo; ambo exornata fulgoribus, vt, Solis, & Lunæ corpora cœlestia, artium, & scientiarum mens hominis. idcirco illi sensibili corpori tribuit esse principium, finem vero homini, cuius natura effigies est diuinæ essentiæ, quam nomine proprio appellans Moyses vocat Imaginem, *Significans quod archetypus rationalis animæ sit Deus*. vt ait Philo.

Gen. 1. φ deterius, &c.

Nec solum re opifex summus, sed edicti maiestate hunc regem constituit omnium, quæ sub Luna degunt præclaris illis verbis, *Dominamini piscibus maris, & volatilibus cœli, & vniuersis animantibus, quæ mouentur super terram*. idcirco animalia illo viso obstupefacta mansuescebant, & natiua deposita feritate, qua semper se inuicem petunt, obsequebantur homini. Immo etiam ea, quæ omni sensu carent illi famulabantur, vt elementa, vt corpora cœlestia, vt astra, suis salubribus influxibus. Solare sydus ita quoque attemperatè locauit, semotum à tellure, vt suis retentis viribus, & illud præstaret, quod rerum productionibus erat necessarium, & suauiter nostris occurrens oculis, veluti sociali congressu, prospiciendi vim mortalium perficeret, non deuastaret.

Gen. cap. 1.

Tantorum donorum naturæ, & gratiæ excellentia exornatus, veluti peculiari Dei operi sceptrum imperandi defendum quoque erat. Quod præstantia vultus significans, timorem incutiebat animalibus, & venerationem. quare & illis

nomi-

nomina indidit in signum dominij, & sapientiæ. quod certe imperium eximium fuisse in primo Parente arbitrandum est, cum post tot secula, ad huc scintillæ remaneant illius prioris principatus, & concessæ potentiæ,abolitæ tamen propter primarium scelus, cuius fœditate deturpato homine, non modo illum non venerantur, vt olim primum Parentem, sed quandoque illum truculenter inuadunt. & iure, nam si Dei Ducis abijecit ille sancita, vnius pomi delinitus intuitu, & voluptate captus, consentaneum fuit, vt quæ homini erant subiecta, non natura,sed gratia principis,contra suum hunc semper tumultuarent secundarium primarij rebellem.

Constat Deum costituisse hunc sui officij vices gerentem, visibilem ducem, redolentem diuinæ Maiestatis, & Sapientiæ. ita erat consentaneum ordini rerum; cum coniunctissimus Deo, cæteris expertibus cœlestis originis imperare debuerat. cuius rei memor assiduè oculos attollens ad cœlum, regressum anhelat. nec quauis fœlicitate detineri potest ita, quin oculis, voce, & votis appetat illud eximium tabernaculum. Interim consulens vtilitatibus omnium, vt parentum honori, liberorũ disciplinæ, patriæ saluti, legum constantiæ,pietati in Deum, cicurat animalia, & fræno circumducit ad sui obsequium, & ad illorum vtilitatem. Etenim humanæ consuetudinis effecta consortia, non ita inclementijs cœli atteruntur, aut torquentur cibi inopia. sed tanti beneficij principis libenter imperata faciunt, proscindendo terram, vellera tribuendo, veluti annuum pensum, deferendo onera, vel insidentis recepto fræno ad metam cursu properant. & vt summatim dicamus, nullum est animal, quod sibi libertatem vendicare possit; cum aliquod genus seruitutis præstare homini cogatur. Nec etiam volucria denegant illi famulatum. nam & si leuitate, & velocitate imitentur fulgura, prædantur tamen in obsequium sui domini, imò gesticulantur, & cantant, & sui heri referunt voces in subiectionis signum.

Nec solum ista alicuius disciplinę capacia beneficentijs humanis illustrantur, sed etiam siluestres plantæ traducuntur ad mitius ingenium; aut saltem cum nemoribus gaudeant illæ, consociatæ domesticis referunt syluarum quietem; vt laxent suaui frondium plausu, leni commotæ aura indesinentes curas hominum. Mitia vero virgulta sua industria promouet homo ad incrementum. nam luxuriantes arbores putatione coercet, diffusas propaginat radices, parum fructiferas insitis stolonibus ad vberiorem reducit frugem. Qua sagacitate vnam arborem multarum referre frugem dirigit, & cogit; vt naturæ perfectioni præstantiorem fructificandi modum inse-

rens,

rens, pateat aurigam esse sublunarium, & præpositum orbis.

Ideo vt terrenum animal terram ingreditur, & inhabitat; vt aquaticum vrinatur, natat, & nauigat; vt sublime in eleuatis turribus, & cænaculis degit; & veluti cœleste, præstantissimo visus sensu ætherea contemplans audet Dei immensam domum lustrare animo, illiusque abstrusissima rimari arcana. quibus si esset denudata excellentijs, paulatimque vilescens
§ 10 nostra natura, in ordinem esset redacta cœterorum animantiũ, quibus seruire conuenit, non dominari.

Verùm cũ cõmuni lege cuius vis operis auctor sui opificij curam gerat; ita homini præfectura rerum est demandata, vt ille rerum omnium opifex omnibus sua consuleret prudentia, veluti parens suam fouens progeniem. Per prudentiam quasi per clauum dirigit cuncta ab initio creationis, vsque ad orbis occasum. non enim homo tantarum virium erat, vt singulorum necessitatibus posset occurrere. & sæpe ille ad tutelam suorum amicorum, vel peruersorum interitum, naturæ cursum immutaturus erat, quod absoluere poterat nulla creatura. Hinc sibi soli Deus omnium commisit habenas, sciens à sua prudentia malè regi vniuersa non posse, sed maximè omnium concinnum motum fore, & salutarem.

Quomodo poterat homo totius cœli circumferentiam irrequietè agitare, cum totum illud corpus sit voluere, & inter se motus contrarios habeat? à quo varietate maxima summa cõficitur harmonia. nec valebat ita illud attemperare, vt nunquã suum desereret ordinem. nec cogere Solem, & Lunam, ad idẽ redire signum. Causant hæc suis mutationibus hiberna tempora, æstiua, verna, & autumnalia, quibus producuntur, & maturescunt annui prouentus. cum ijs circuitibus temporum cibaria hominibus erant tribuenda. ideo quibusdam occultatis astris proscinduntur sulci ad sementem, illorum postea instãte ortu, mortales lęti expectant affluentiam frugum. quare harum delatione adhorrea gestiunt, libentissime illas condentes, non modo pro quotidianis vsibus, sed etiam ad productionem similium, cum seminariam vim contineant, certis sed occultis rationibus insitam. Quæ si euanida fuerit, aut malè subacta, vel destituta benignis aspectibus astrorum, mortaliũ deludit labores. etsi quandoq; eorum opulentia Dei est munus. ita testantur sacræ litteræ, cum cœteri experirentur solũ infœcundum, solum Isaac, seuisse, & inuenisse centuplum illo
Gen c.16. anno. Qua ratione quarto die Deum produxisse solum constat, & astra reliqua, aut illa lumine perfecit, ne mortales prouentum frugum cœlorum rationibus tribuerent; cũ iam prius solius Dei voluntate terra produxerat omnigenas plantas,

omni-

omnigenos fructus, quaslibet fruges. quę visenda nobis cœlestis prouidentia prębuit, ut sensibilia sint intelligibilium simulacra, atque imitamenta, ut dicebat Plutarchus. De Tranq.

Nullius itaque ope Deus indigens, clauum rerum omnium regens, singularum rerum dirigit itinera, qua ipse uult uia. *Quare credendum est sicuti in cursu aurigam, aut in naui gubernatorem; ita in rebus omnibus superstare eum. Qui Est, corporibus animabus, mentibus humanis, angelis, cunctis demum, quæ terra, vel aere, vel in cœlo continentur naturis, tam visibilibus, quàm inuisibilibus.* hęc Philo. totum enim ille mundum à se pendentem regit. Nam & si hoc totum moderatur ad instar ciuitatis magnę, in qua magistratus esse uoluit, sub quorum præfectura, aut ciuntur orbes, aut telluris commendantur partes, aut regnorum moles; tamen ipse vt summus moderator replens omnia, omnia mouet. *Vt cuiq; commodum est*, vt docuit Philosophus. Quod si mens nostra sensuum instrumentis præest, an non multo excellentius causa vniuersalissima dominabitur cunctis? illius præstantia certò omnem nostram vim mentis excedit. Hinc non sui arbitratu hoc vniuersum mouetur, sed illius, qui salutariter gubernaculum regens omnium (cum omnia in suo contineat gremio, quasi viuentem fœtum parturiens.) omnibus sua dona abundè suppeditat, nullum errorem admittens, nullum lapsum; cum summa sit apud eum sapientia, & potestas. quamobrem fiunt omnia ad illius constitutum ordinem, quem intellectu, & voluntate formauit, hoc est prouidentia, quæ sine illis constare non potest; hac singulis aptans media, ad suos deducit fines. De somnijs. De mundo cap. de Deo

Duo spectat illa potissimum, ordines rerum ad fines, subinde executionem, quod quidem se solo aliquando molitur, aliquando necessariarū causarum concursu, quandoque liberè agentium, non more Regum ille suum administrat imperiū, cum ipsis sit satis mandasse, Verum ille intellectualium, & naturalium motuum origo, & causa, immediatè sua prouidentia disponens singula, determinatos fines efficit attingere determinatis medijs. *Nam subditæ causæ præscriptos ordines exequuntur.* vt ait sapienter D. Thomas. Cont. Gen. 3. cap. 76.

Omnium itaque ministerio stipatus Deus deliberata perficit; cum ab ipso æterno Numine vniuersa pariter, & singula pendeant. Ideoque paterna cura vniuersa fouens, syderibus assidens vniuersis, mundique partibus, cooperatur quicquid ad mundi spectat perfectionem; & ad inculpatam dispensationem. Ipse enim tribuit ordinem indigestis, in compositis congruentiam, concinnitatem contrarijs, distantibus vnitatē, 11

cœlis motum, plantis uegetationem, animantibus uitam, homini mentem, probis uirtutē, Angelis beatis intellectum nunquam brutescentem. quod sapienter aduertit Galenus dicens, *Qui libros à me scriptos de naturalibus facultatibus, cæterosque eiusdem argumenti legerit; quantum in illis natura in penderit prouidentiæ, & ordinis facilè cognoscet. attamen has ipsas scientias desinet admirari, si repetet quantum illa à cœlesti ordine, & prouidentia superatur: animaduertet enim quodammodo inordinationes connatas nostræ naturæ. Hinc pulcherrimum omne, & ordinatum, & artificiosum à supernis nasci censebit.* hæc ille.

De dieb. de cre. a.

Cœterarum causarum quandoque conatus frustrantur. Deo tamen pro arbitrio elaborata succedunt omnia, cum huius supremi Imperatoris nemo detrectet constituta; nec aliquis desertor inueniri potest illarum sanctionum: etenim peritè ait Philo, *Dei regnum inexpugnabile est*. & iustè moderatur singula, & vniuersa. idcirco illi tribuenda est medicinæ salubritas, agriculturæ vbertas, actionum prosperitas, temporum tranquillitas, nauigationes fœlicitas, sanitatis integritas, honorum stabilitas. cum nec leuiter quis possit diuinos ordines transgredi, occultè illo regente singularum rerum motus efficacissimè.

De Victim.

Hæc primaria causarum non patitur quicquam agi in suo bonitatis, sapientiæ, & potentiæ emporio, quod suo ordini redigi non possit; vt demostret omnia suæ tutelæ præsidio ordinari, foueri, & perfici. etenim ipse rerum omnium auctor est, & finis. Quod si singularium partium huius mundi ortum, interitum, vires, imbecillitates, statum declinationem; & quæ illis contingunt, tam absoluta solertia promouet, & dirigit ad finem vsque, vt etiam *Præparet escam coruo, quando pulli eius clamant ad Deum, vagantes eo quod non habent cibos*. quanto magis ea, quæ ad hominem pertinent curabit; cum sit summæ Diuinatis imago? cœlestis beneficentię in sublunaribus primarium exēplar? corporaliū rerum finis. mortalitatis, & immortalitatis nexus? ideo inter Deum, & hominem tanta intercedat necessitudo, sagaciori studio tuetur veluti effoetus pater extremam sobolem.

Iob. cap. 38

Quamobrem effectus omnes humanos, fortuitosque à Diuina Prouidentia proficisci profiteri oportet. nam & si respectu hominis sint per accidens, respectu tamen Dei regentis, & administrantis omnia, sunt præuisi, sunt ordinati. similique ratione actus intenti. Nam & si æternaliter sint ordinati, cum tamen secundæ causæ illius motiones ad suę naturæ conditionē recipiant, ab hac modificantur, & determinantur. Ideo quidam

dam actiones sunt liberè, quædam fortuito. Etenim quælibet actio ad modum patientis fit, non agentis. Quo circa à Deo æterna ordinata, homo liberè exequens in tempore, nullam varietatem inducit in Diuinis ordinibus. *Ideo multa, quæ prouideri non possunt, fortuito in melius cadunt agente Deo.* vt Tacitus affirmat. Annal. 11

Constat igitur vnicum esse Plasmatorem omnium, singula, & vniuersa regentem. quare iure Stagirita quosdam hoc negantes ebrietate laborantes nuncupat. cuius auspicijs perenniter, & compositè, totus regitur orbis. Nam si fecit vtique formauit, si formauit, moderatur, si moderatur ordinat, si ordinat, futura constituit, si futura constituit etiam præscripsit, si præscripsit à constituta sorte egredi non possumus; cum infallibilis sit Dei sapientia, & virtus insuperabilis. *Deus ipse Dux est, & Imperator vitæ mortalium*, dicebat Sallustius. Metaf. 1. Sum. 2. c. 1. In Fragm.

12 Omnimoda libertas soli Deo conuenit, sicuti creaturis omnibus adnata est dependentia à creatore. ideoque tanta homini est tributa libertas, quanta à naturali agente distingui opus erat. Naturale egens vnica se ratione ad effectum commouet, homo vero multipliciter; cum velit aliquando, quandoque nolit, actionem quandoque suspendat, & aliquando prorsus cohibeat. secundo naturalia agentia à cœlo pendent, at hominis voluntas à solo Deo, etsi indirectè à cœlo. à qua solum per inclinationes mulcetur ad obiecta. Tertio positis omnibus necessarijs ad actionem, non potest non agere agens secundum naturam, secus se habet in homine. Postremo naturale agens non se determinat ad agendum cognoscendo, deliberando, & eligendo, quæ omnia efficit voluntas humana. liber itaque dicitur homo si ad naturalia referatur agentia, at si referatur ad Deum, etiam liber est, sed libertate dependente à Deo. quam ob rem dicebat Augustinus. *Ita hominem munerans libero arbitrio, vt tamen regeret Imperio*. quod exactius rimabimur infra; vt mirari desinamus, & indignari liberalitatis diuinæ, qua erogat sua dona: quasi nostra liberalitas minus sit subiecta legibus, quàm Dei, cuius potestas cum nullius leis præcludatur necessitudine, solus imperat, seruiūt creata omnia. quare molesta, & læta homini transmittuntur à Deo, cui reluctari non valemus. & ita insequi desinemus luctuosis quærimonijs fortunam, & cœlum. *Cum potius colere officijs, non ex asperare iurgijs oporteat supremam potestatem*, dicebat Ioseph. cui duo semper assident iustitia, & constantia. Enc. 6. c. 25 De Bello 2. cap. 16.

Iustitia semper assidet Deo, cum ab eo nūquam abesse possunt sua sapientia, & sua bonitas. à quibus veluti ab indesinēte principio æterna est rerum administratiō iustissima. Nam

& si in cœteris substantijs intellectualibus est semper motus voluntatis in bonum, (licet multæ aliquando errauerint, cum harum omnium defectibilis sit natura.) Dei tamen concitatior est, & absolutior, quia summè perfectus. Quare non potest sibi non velle bonum, vt est (inter cœtera) seruare, quod est consentaneum suæ sapientiæ, & bonitati. quo circa sequitur, Dei voluntatem esse normam rectissimam agibilium: cum à iustitia omnino recedere non possit, & ab ordine. Qui quidem reperitur in rebus non modo secundum substantiam, & secũdum cõnexiorem partium vniuersi, sed etiam secundum successus humanos. qua propter vniuerso formato testante Moyse, *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona.* quorum ordinum rationes cum immobiliter in mente præexistãt Diuina, inuariabilis est eius prouidentia. Itaque iure eius decreta in æreas tabulas à Parchis exarari olim sapientes finxerunt. vt docerent, Dei deliberata euerti non posse cum nulla subinde consilia mutet.

Gen. c. 1.

Diuinæ voluntatis ordinem esse indemutabilem. Capuт V.

23

NVllo potiori, euidentiorique argumẽto nostri luctus vanitas ostenditur, quàm illo, quo demonstratur, quæ contingunt aduersa nullo consilio, aut prudentia eludi potuisse: cum quicquid decreto fati est sancitum, illud necesse est infallibiliter contingere. idcirco, qua via satagimus declinare ab illis, obuiam imus spontè ductore fato, ita attemperante media, vt illa ipsa videamus expetijsse aduersa. cum latentibus opportunitatibus, nos liberè currentes ad determinatum deducat, & inducat exitum. Qua ratione luctibus imponendus est finis: cum nec fatum in iudicium vocare possumus, nec impositum iugum excutere, nec lachrymis inducere ad commiserationem: & nostra sponte sœpe ad mœsta propetemus, specie lætarum rerum decepti, sub quibus latebat pernicies, veluti sub petra Scorpio. Itaque cum ex funestis lamentationibus nullam nanciscamur vtilitatem, insipientis erit hominis sed dedere pertinaciter tristitiæ. idcirco quicquid acciderit æquo animo substinendum est. *Nam scimus id accidisse lege Diuina, qua vniuersa procedunt.* inani contumacia reluctandum non est necessitati; ideo compescendus est moeror. *Cum nihil tam æquè exasperat feruorẽ vulneris, quàm ferendi impatientia;* vt dicebat Egesippus. satis vt dius obsequium fato præstatur sufferẽndo aduersa, quàm lachrymando illius ordinibus irasci, enim vero velimus, nolimus, nobis dominantur omni-

Ep. 77. Sen.

Egesi. 2. c. 9

omnino. & talis cognitio, pars medicinæ est animi. Nam vt Iuuenalis ait (*Fata regunt homines.*) Satyr.9.

Verum cum de fato disputationem instituamus, prius differentiarum quid sit, de quo quærimus. (nam an sit, nihil est magis decantatum omnium ore) ne in æquiuoco laboremus. 2

A Mathematicis incipiamus, à quorum prædictionibus ferè dementatus est vulgus. *Genus hominum*, dicebat Tacitus, *potentibus infidum, sperantibus fallax, quod in ciuitate nostra, & vitabitur semper, & retinebitur.* Hi fatum appellant vim illam cœlestem nectentem omnium, & præsertim hominum actiones, euentusque omnes ad syderum virtutem, siue posituram stellarum, à qua (vt ipsi asserunt) omnia sublunaria reguntur, quam nemo declinare valet. quam opinionem Trismegistus sequens asseruit, Nulli potestatem inesse, qua sibi cauere possint à potentia stellarum, quas tela vocat, & arma fati. Manilius quoque cecinit, Hist. 1.

Fata regunt orbem, certa stant omnia lege. Astron.4.

nec aliorum referenda sunt dicta, cum illorum ingens sit numerus, & pertinax doctrina. Sanctæ Ecclesiæ præcepto explosum est hoc fatum à fidelium mentibus, Deo monente suis sacris Oraculis, *A signis cœli nolite metuere, quæ gentes timēt, quia leges populorum vanæ sunt.* nec quicquam potest verius afferri ipsa doctrina cœlesti, in qua nec ignorantia cadere potest, nec deceptio. nec ratio est inefficax. Si vniuersales causæ in agendo pendent à materia, à cuius proteruitate sæpe traducuntur illæ ad mostra patranda, quanto magis nequibunt hominem cogere natura superbum, & moribus contumacem? quod si hominis voluntas induceretur certò ab astris ad statutos euentus necessitate cogente, nec virtutis, nec vitij, esset capax; cum talia munera sint liberæ voluntatis. Quod si solum illa suadent, & non trudunt, nullus certo statui potest effectus, quia non erunt ineuitabilia. Adde quod sæpe Dei motione sic agitur voluntas hominis, vt suarum consuetudinum, & inclinationum obliuiscens, parcat inuadēti, furanti largiatur bona, moneat insidiantem, mortem intentantem liberet à vitæ periculo; quæ certe virtutum, non naturalium causarum vi patrari possunt. Quare Astrologorum prædictiones futiles sunt; vt olim multa fuerunt oracula vana Apollis, cum ab eadem penderent cognitione astrum. Itaq; vere ait Philo. *Quemadmodum sensus nostri ministri sunt mentis, sic & isti cœlestes magistratus ministri sunt Dei.* quare non à stellarum virtute sed à Dei præfectura humana pendent, quæ ipse deducit ad præordinatos fines, vt consentaneum est cuiuscumque naturæ. *Nam vbi necessitas dominatur nullus potest esse dignitati* Hier. c.10. Euf. de Pre. lib. 5. c. 10. de Mon l. 1 Exam. hō. 6

 locus,

locus, in quo iustitia regnat maximè, vt dicebat D. Basilius.

Stoici vero asseruerunt, Fatum vim quandam esse spiritualem, à qua hoc Vniuersum regebatur, necessitatem imponens rebus, & actionibus; cuius vim fugare nemo posset. imò, adeò erat efficax, vt hominum, Deorumque dominaretur actionibus. Quare Stoicus Seneca docebat *eadem necessitas, & Deos allegat, & irreuocabiliter cursum vehit diuinæ, & humanæ naturæ*. Apud Ouidium ipse quoque Iuppiter testatur.

De Prou.

Me quoque fata regunt.

Metamo.9. & in Herodoto legitur, Apollinem Pythium dicentem, *Decretam sortem, nec Deo quidem est effugere*. Ita impietate oraculorum impij dæmones impiam instillantes doctrinam impium effecerunt, & dementarunt mundum, quem quandoq; sequuti sunt philosophi eodem detenti, & maculati morbo. hinc liberius cœteri pro maxima doctrina amplexati sunt insipientiam. Si superiori virtute reguntur diuinarum mentium actiones, certè ab illa pendent, consequitur necessario, vt illæ absint à conditione naturæ diuinæ, cuius constitutiua ratio est independentia. At ex stoicorum assertu Dij erunt executores fati, & per consequens prima causarum erit fatum, quare Dij Dij non erunt. tunc namque Fati subigerentur imperio, & voluntati. sed de ijs satis, cum properemus ad enucleandam veram Fati cognitionem, quæ summopere ad pietatem conducit, & deseruit religioni.

Mer. lib. 1.

Nos fatum appellamus à fando; cum sit quædam diuina sanctio, & cœleste mandatum, quo singula ordinantur à mente Diuina. Vel vt vtar verbis D. Thomæ, *Fatum est quoddã effatum Diuinæ mentis, veluti vocale verbum est quoddam effatum interioris conceptus*. vel vt expressius dicamus, Fatum appellamus ordinationem, quæ in rebus est ex Diuina Prouidentia. quod ita definiuit Boetius, *Est inhærens ordo mobilibus rebus*, (nam ille qui reperitur in mente Diuina, prouidentia est.) *secundum quem prouidentia Dei suis quoque nectit ordinibus*. Enimuero cum omnia illi sint præsentia, aptissima connexione efficit, vt ad constitutum suæ voluntatis succedāt. Qua de causa Augustinus dicebat, *Semel loquutus est Deus: hoc est immobiliter loquutus est Deus, sicut nouit incommutabiliter quæ futura sunt, & quæ ipse facturus est*. & D. Thomas, ait, *Secundum hanc acceptionem fatum negare, est prouidentiam negare*. Nam hæc est causaliter fatum. Incommutabilem itaque illam Diuinam sanctionem, quæ firma, & fixa inhœrens rebus efficit, vt vnaquæque res constitutum à se ordinem sequatur, Fatum appellamus. enimuero vt series illa effectuum

Aug. de ciu 5. cap. 9.

Sent. 1. dist. 31. 9. 2. art. 1. ad 2.

De Con. 4. pro. 6.

De Ciu. 5. cap. 9.

Con. Gen. 3. cap. 93.

in Diuina mente existens, est, & verè dicitur prouidentia; ita fatum est ordo causarum ad producendos effectus præuisos, & ordinatos. Qua propter cum talis ordo, & series eludi non possit, nec ad aliud traduci, (etenim manens in Diuina mente prouidentia indeclinabilem causarum ordinem promit) ratione ordinis huius, necessarius est euentus rerum, necessitate tamen conditionali sic se habet in omnibus; etiam in actionibus hominis meritoriis, vel demeritorijs. Vt in ijs etiam pateat Dei deliberata non esse obnoxia mutationibus: sicuti de malo fortunæ probauimus. Nam vel illa bona opera voluit simpliciter Deus fieri ab homine; qua stante determinatione, ita suauiter mulcet hominis voluntatem, vt nihil magis expetat. Vel in illa sua prædeterminatione negationis concursus ad bonum, tanquam in speculo nouit infallibiliter aliquos ad malum culpæ lapsuros. His decretis immobiliter hœrentibus, rebus, hominibusque singula suum absoluunt ordinem tempore, & loco sibi constituto à Deo. *Et si ordo ille, vt ad inferiora delabitur, non aufert contingentiam, & libertatem à rebus, cum deferatur per mobiles causas: vt vero nexus ille successuum subest diuinæ prouidentiæ, immobilitatem, & necessitatem sortitur*, ita ait D. Thomas. etenim nec Dei cognitio frustrabilis est, nec potentia. *Scio*, dicebat Augustinus, *& certus sum, quod vitâ nostra non temerarijs motibus agitur, sed à te Domino Deo nostro disponitur, & gubernatur.* & Boetius, *Quicquid aliquo mouetur modo, causas, ordinem, formas ex Diuinæ mentis stabilitate sortitur*, & alibi.

5 P.P.q.116. art.3.

In Med. c. 38.

De Consf.4. pros. 6.

Signat tempora proprijs
Aptans officijs Deus:
Nec quas ipse coercuit
Misceri patitur vices.

De Consf.p. met.6.

Quamobrem omnia sine errore, aut violentia prædeterminatum insequuntur finem, & certo attingunt. Nam Dei statuta, (quæ ad ordinem spectant) in æternis exarata codicibus, singula temporum momenta successiuè in lucem efferūt. quod sapientia testatur dicens, *Tua Pater prouidentia ab initio gubernat.* idcirco cuncta apertè, vel occultè sunt obnoxia mutationibus, cum necessitati Diuinæ omnia pareant. quod etiam Cicero profitetur, *In mundo Deus est aliquis, qui regit, qui gubernat, qui cursum astrorum, qui mutationes temporum, rerum vicissitudinem ordinesque conseruat: terras, & maria contemplans, hominum commoda, vitasque tuetur.* hoc idem rationibus reddamus perspicuum, vt pacatius in miserijs conquiescat homo.

Sap. c. 14.

De nat. Deor. 1.

Prima ratio, quotiescumque aliqua (vel multa sint illa, vel 6

pauca) ad aliquem finem diriguntur, illius subseruiunt ordinationi, ad quem potissimè spectat finis. militũ exemplo hoc patet in prælijs. nam etsi aliqui in certamine regressum ad patriam spectent, aliqui hostium vastationem, alij ostentationẽ virium, aut animi ferociam, prædam alij, alij gloriam, conspirant tamen omnes ad Ducis victoriam, licet quisque à sua cupiditate trahatur. At cum omnia sint producta ad Dei significandam bonitatem. ita Salomon, *omnia propter semetipsum operatus est Deus, impium quoque ad diem malum*. (nec minus sese Dei bonitas extulit per horribilem mortem Herodis Antiochi, quàm per pretiosam mortem sanctorum Martyrũ) hinc sequitur, omnium singularium etiam actionum Deũ esse moderatorem, vt singula possint, & valeant attestari bonitati diuinæ, quæ elucet etiam in impiorum interitu, & profana morte scelestorum.

Prou.c.16.

Secunda ratio. Primus motor est Deus, (quod omnium patet consensu) & adeò, vt nequeant sese reliqua mouere sine illius motione præuia, (siue natura præcedat, siue tempore) at omnia mouet intellectu, & voluntate; hinc cuncta, & singula regit ille. etenim sic mouere est regere, & gubernare. nec solum quæ materia constant, sed quæ ad huc illius sunt expertia; cum pariter omnia efformauerit ad suæ bonitatis argumentum.

Tertia ratio. Si Deus est, quod nec quidem barbari abnuunt, ergo est præscius futurorum, *quod negare summæ esset dementiæ*, ait Augustinus. Quamobrem cum omnia Dei annuntient bonitatem, futura contingentia Deus prouidentia moderatur: vt talia similiter vario modo ineffabilem Primæ Causæ repræsentent bonitatem. Igitur ad hunc finem ipse adigit omnia. hinc consequens est, futura contingentia Diuino constituta decreto, pariter ab illo regi. *Ne dicas* (monebat Ecclesiasticus) *coram Angelo tuo non est prouidentia, ne forte iratus Dominus contra sermones tuos, dissipet cuncta opera manuum tuarum*. Nam veluti munus est Ducis ita aciem in castra deducere, vt possint milites victoriam adipisci; ita Dei est præscribere futuros euentus, vt in varijs, & multiplicibus successibus eius pateant attributa. Sic populum suum ex ægyptiaca seruitute in libertatem vendicans, potentiam ostendit. Abrahamum muneribus afficiens, suam significauit liberalitatem. Rebeccam fœcundans, se in promissis esse constantem denotauit. similiter magnificans Iosephum, suam extulit sapientiam. Dauidem à saulis gladio protegens, sedemõstrauit piorum tutelarem. Prouidum etiam, nam ipse *Praparauit piscem grandem, vt deuoraret Ionam*; ne fluctibus absorbe-

De Ciu.5. cap.9.

Eccl.c.5.

Ionæ.c.2.

sorberetur, vt deinde restitutus telluri, operam nauaret prædictioni apud Niniuitas. *Nam singulariter stabiliterquè facienda disponit*, ait Boetius : Ibidem.

Huius Diuinæ prouidentiæ duæ sunt partes, Fortitudo, & Suauitas. Prima insuperabilis est. etenim omnibus imperans, non admittit aliquid accidere, quod à se ordinatum non fuerit, illudque vel frustari, vel aliorsum traduci, vel retardari. Psalm. 145. Quod testatur Dauid, *Omnia quæcumque voluit Dominus fecit in cælo, & in terra.* cum in ijs creaturarum domicilijs nulla tantarum virium inueniri possit, quæ ordinata à Deo non adimpleat. idcirco aiebat Augustinus, *ostendit omne tempus, quid, & quando fieret, vel fieri sineret, ab illo esse dispositum, qui tempori subditus non est, quoniam quæ futura erant per singula tempora in Dei sapientia causas efficientes habent, in qua nulla sunt tempora.* In Io.c.17. Hinc etsi videatur homo victus parsimonia, vitæ continentia, acris temperie, tueri vitam imbecillem, terminumque vitæ sibi constitutum à temperamento prorogare : similique ratione quosdam inordinata viuendi ratione, aut violentia vltro suscepta, vel illata ab alijs, sibi mortem accersere; hi non aliam vitæ periodum nacti sunt, quã constitutam à Deo per illas causas. enimuero vt priori largitus est prudentiam, & opportunitatem ad prorogandam vitam; sic cœteris euenta tribuit, vt vitæ stamen abrumperetur ab incontinentia, à pugione, à lethali potu. cum causæ omnes, vel à nobis ascitæ, vel ortæ aliunde, prouidentiæ famulentur Diuinæ, cuius artes admirabiles enumerare, solius Diuinæ est mentis, quæ suis vsibus aptans omnia, extollit, & euertit quidlibet. quare licet multorum dominatus forent euertendi propter scelera, tamen tunc nutabunt, & current, quando à Diuina impellentur manu. quin imò si homines laborabunt opprimere; illos firmabunt potius. ideo inclamat Hieremias, *Quis est, qui dixit, vt faceret, Domino non iubente?* cum causarum efficacitas ab illo pendeat, atque subsistat. igitur verè monebat Liuius, *Dei lege immobilis rerum humanarum ordo seritur*, & Statius, Hier.cap 3. Liu. lib.25.

Graue, & immobile sanctis
Pondus adest verbis, & vocem Fata sequuntur : Stat.lib.1.

Necessitatem, vel ineuitabilitatem rebus impositam nulla vis fanget, & temerè contra illam pugnatur à quouis. cum Dei potentia nullis coerceatur limitibus. ideo dicebat Manilius, Man. Ast.1

Mitto quod certum est, & ineuitabile fatum.
Qua ratione peritè docet Seneca.
Multi ad fatum
Venere, suum, dum fata timent. In Oedipo.

Titius

Titus quoque Imperator ad quosdem dixit. (quos nouerat contra se conspirasse, perculsos Imperatoris constantia, cum illis tradidisset gladium, quasi ad explorandam aciem.) *Potestas fato datur: ideo frustra tentatur facinus spe potiundi, aut amittendi metu.*

Suet. c.9.

Altera pars diuinæ prouidentiæ est suauitas, qua singula regit, vt est cuique naturæ consentaneum. est enim ille cuiusvis rei causa ad constitutum suæ voluntatis. quare aliquæ sunt necessariæ, aliquæ contingentes, reliquæ vero liberæ. nam & si nullam ille habeat habitudinem ad creaturas, sed neque ad modum constitutionis ipsarum, tamen semel deliberatū perficere cogitur, non quidem externa coactus necessitate, sed interna; vt per sacra oracula professus est, *Ego Deus, & non mutor.* & Augustinus, *Res, quas creauit, ita administrat, vt eas fines suos agere sinat.* quod prius asseuerauerat Dionisius, *Non est prouidentiæ Diuinæ violare naturam, sed est cuiusque naturæ conseruatrix.* Qua ratione disponit omnia suauiter, nulli vim inferens; sed singula valent suos attingere fines iuxta constitutionem suæ formę. idcirco necessarius ordo Diuinus ex suppositione non tollit contingentiam in rebus humanis. Quamobrem hominum peccata hominibus sunt tribuenda non Deo; cum ab optimo Deo sint optima, à sancto sancta, ab immaculato immaculata. Enimuero si summè bonus est, igitur non potest velle malum culpę; cum nulla ratione possit reduci ad bonum iustitię veluti malum pœnę, ideo mori poterat Dominus Iesus, sed nequaquam peccare. immo quomodo peccatum esse potest, si Diuinę non aduersaretur voluntati? qua de causa in peccato nulla esset peccati ratio, cum non dissideret à voluntate Dei. *Igitur opinio eorum detestanda est, quæ Deum cuiusque malæ voluntatis facit auctorem*, vt dicebat Augustinus. *Nam insanum omnino est, & contra rationem, dicere, voluntatem Dei ex voluntate Dei non fieri*, vt idem ait.

Malac. c.3.
De Ciui. 7. cap. 30.
De diuit. c. 4. p. 4.
7
8
Ad art. sibi, &c. art. 10.
De Præd. san. cap. 10.

Defectus itaq; & peccatum in actionibus contingit ex conditione secundarum causarum, cum istę non potiantur omni perfectione, sed limitata. at solus Deus illimitatam habens. ideo origo est, & fons omnis bonitatis. ueluti tibię motus à causa fit motiua, ut claudicatio est à uirtute tibię; quę est ratio, ut motiua uirtus perfectè non expleat suum munus; ita agere, quia perfectio, est à Deo, at defectus à deficiente homine proficiscitur abutente libertate arbitrij. *Sunt à Deo*, dicebat Augustinus, *omnium potestates; non tamen sunt ab illo omnium voluntates: nam malæ voluntates ab illo non sunt, quoniam contra naturam est, quæ ab illo non sunt.* Igitur non solius boni operis

De Ciui. 5. cap. 8.

operis auctor est Deus. *Cum sine illo nullius boni operis fructus acquiritur. vt idem docuit.* mali vero operis permissor nō molitor est. Et hoc quidem, vt sua vtens libertate homo, virtutum, vitiorumque effectus domicilium, præmiorum, pœnarumque effectus capax, suas iræ, & misericordiæ Deus ostéderet diuitias. qua varietate decorandus erat orbis, in quo eui dentissimè Dei apparent præsidia pro pijs, & tela euaginata in impios. Ad art. sibi art. 14.

Poterat Deus cuncta scelera ex orbe eliminare sua validissima manu, firmumque reddere hominis propositum in bonū, quo semper voluntariè in Domini incederet mandatis: attamen Dei sapientia censuit fore melius bonum ex malo eligere, quàm prorsus non admittere illud, quod his verbis Augustinus docuit, *Deus omnipotens nullo modo fineret malū aliquod esse in operibus suis, nisi adeo esset omnipotens, & bonus, vt benefaceret etiam de malo.* Nam licet illa videantur mala particularibus; illa tamen ipsa in alterius cedunt vtilitatem, vel multorum. quamobrem talia admittere munus erat Diuinæ prouidentiæ. vnde Dionysius ait, *Quin etiam ijs, qui sunt mali, benigna prouidentia vtitur ad illorum, siue aliorum communem, siue priuatam vtilitatem.* Vniuersalis itaque prouisor vt imbecillium animantium carnibus pascit carniuora, sic impiorum errata cogit in alium relabere ordinem. *Etenim tanta est, & sola Diuina virtus, vt illi quoq; mala bona sint; cum competenter eis vtendo boni alicuius eliciat effectum. ordine quidem cuncta complectitur, vt quod ab ordinata ordinis ratione discesserit, hoc idem in alium tamen ordinem relabitur: ne quid in prudentiæ regno temeritati liceat*, hæc Boetius sapienter. 9 Ench.c. 11. De diu nō. cap. 4. p. 4. De cons. 4. pro. 6.

Apertissimum exemplum deducamus ex sacris literis, ut assertum sit luce clarius. loquens Deus cum Abrahamo de sua illustri progenie asseuerauit, *Generatione autem quarta reuertentur huc*: (causam afferens dilationis) *non dum completæ sunt iniquitates Amorrhæorum.* nec in dubium reuocari potest, illos diuinis se oppofuisse mandatis; & per consequens displicuisse Deo: attamen has impietates ad suum transduxit ordinem. etenim cum propter scelera statuisset pœnis afficere Amorrhæos, cœterosque populos, promisit Abrahæ, quartæ generationi se in possessionem daturum terram. Itaque seruierunt ordinibus Diuinis Cananæi, non quidem peccando. (etenim quod contra Deum est, non est à Deo,) sed merendo expelli. Vt consentaneum erat Diuinæ iustitiæ fontes plectore, sic sapientiæ, & constantiæ, viam inire, qua posset adimplere promissa. ergo peritè ait Philo, *Complementum iniquita-* 10 Gen.c 15. De leg. her.

 tis

tis earum gentium, & tempus puniendi, non fatali necessitate definitum erat, sed prouidetiæ Diuinæ, & ordinationis decreto destinatum, & præstitum. Hebræi quoque territi explorantium relationibus, cum submurmurassent contra sui itineris ducem Deum,(quo peccato circumducti sunt,& subacti spatio quadraginta annorum.)diuinis ordinibus famulatum præstitere. etenim, nisi huius impietatis remora, recta pergentes via, non generatione quarta, sed tertia ingressi fuissent terram philisthinorum. hoc est (vt citra controuersiam affirmemus verum,cum in illa enumeratione sit dispar interpretatio) non anno quadrigentesimo trigesimo, vt promiserat.sed trigentesimo nonagesimo potiti fuissent ditione Cananæorum. sed neque Dauidi Saulis regnum tribuere poterat, (vt sua sponte Dominus promiserat,) nisi Diuina transgrediens iussa Saul opima spolia sibi seruaret ex hoste. qua inobedientia regno abdicatus fuit in sua posteritate. Quo circa Prouidentia Diuina semel omnia disponens,per immobilem causarum seriem certò ordinata producit. ex quo Fati vires inexpugnabiles oriuntur.

Num. c. 1.

Est itaque conspicuum nil Dei manum effugere, quin Diuinis pateat, vt pareat ordinibus. quod peritissimè, vt assolet in omnibus, docuit D. Thomas dicens, *Quamuis hominis voluntas peccando à Dei voluntate discedat, quantum ad motum voluntatis, nunquam tamen potest discedere quantum ad exitum, vel euentum. quia semper voluntas hominis hunc effectũ sortitur, quod Deus de homine suam voluntatem impleat.* & S. Leo. *Admisit in se impias manus, quæ dum proprio incũbebãt sceleri, famulatæ sunt redemptori*. Non quia nostris, aut indigeat, aut gaudeat sceleribus, sed vt hac rerum molitione ordinatissima perspicuam redderet Deus constantiam, & potentiam in suis deliberatis; promissionem, & libertatem in homine. qua ratione iustissimi sunt omnes rerum euentus.

Quæst. disp. 9.6. art. vnico ad 5.

De Pass. serm. 10.

11 Vt itaque ad propositam disputationem regrediamur, vt animi conualescat insipientia. ratum habeamus Amice, si mala quæ accidunt homini, non relatiuè perpendamus ad nostram deprauatam ætatem, sed ad occulta Dei iudicia, quibus omnino reluctari non potest, omnis à nobis erit eliminata murmuratio, vt docebat Caietanus. etenim illa moderantur summa prudentia. hinc certo certius, non absunt à summa iustitia; licet omnino nos lateat. Quamobrem quibusdam tempestates fluctusque ventique deseruiunt, quidam Seiani equũ domi habent, quorundam *destinata prudenter, fortuna euertit, atque discutit*, vt ait Curtius. & quod ipsa calamitate calamitosius est, quandoque in culpam transit, quod laudibus

Gen. c. 15. animadu. 4 explicans illa verba. Non dũ cõpleta sunt.

Curt. lib. 3.

esse-

efferendum erat. *Nam cuius fortunam Deus mutare constituit, consilia corrumpit*, ait Velleius. & quandoque quod alterius improbitate euenit, accidisse videtur nostra imprudentia omnia tamen moliuntur, dirigente Deo. *Cuius nutu dissipatum fuit consilium Achitophel vtile, vt induceret super Absalom malum.* ita referunt sacra oracula.& Augustinus, *Agit enim omnipotens in cordibus hominum etiam motũ voluntatis eorum, vt per eos agat, quod per eos agere voluerit. Qui omnino aliquid iniustè velle non nouit.* Vell. lib. 2. Reg. 2. cap. 17. De lib. arb. ad Val. capit. 21.

Quamobrem à sua tranquillissima, & altissima domo Deus quosdam attollit, vt elidat, quosdam deprimit, vt magnificet, sic tamen nostras attemperans voluntates, & studia, vt nostro labore talem fatalem statum peperisse appareat. hinc *Adducit ille in stultum finem consiliarios*, vt testatur Iob. *Cũ nulla vis mundana, vel virtus meruisse vnquam potuit, vt quod præcepit, vel præscripsit fatalis ordo non fiat*, vt docebat Ammianus. & Apuleius, *Nec consilio prudenti, nec remedio sagaci Diuinæ prouidentiæ fatalis dispositio subuerti, vel reformari potest.* hoc idem fatetur Curtius dicens, *Licet eludant quibus temerè humana negotia volui, agique persuasum est; equidem æterna constitutione crediderim nexuque causarum latentium multo ante destinatarum suum quemquè ordinem immobili lege percurrere.* peritè igitur monebat Tucidides, *Quæ immittuntur diuinitus, necessario ferre oportet, quæ vero ab hostibus, viriliter.* Iob. c. 12. Amm. l. 23. Ap. met. 9. Curt. lib. 5. In Orat. 2. Pericl.

Eamus modo indignabundi, doloribusque habenas laxemus, incassumque gemiscentes, nitamur sceptrum à Deo eripere, hoc est, inuictam vim Fati ad nostrum traducere obsequium. cum omnia mala pœnæ non solum sint ab illo permissa, sed immissa. Ideoque cum nostris calamitatibus irascimur contra immissorem Deum irascimur. nam *Clades sunt à Deo.* vt dicebat Euripides. Fluxus itaque, & refluxus, ortus & interius, cuiuscumque status sunt ab illa incommutabili lege, quam si pacato, æquoque animo non tolerauerimus, diuinis indignamur sancitis ordinibus. Qua necessitate nihil stabilius, quæ voluit, mandauitque, vt ait Seneca, Euripides. De Consol. ad Helui.

Nullius rei eodem semper loco stare fortunam.

Et Lucretius acclamat,

Res humanas vis abdita quædam
Obterit, & pulchras fasces, sæuasque secures
Proculcare, & ludibrio habere videtur. Lucr. lib. 5.

optimum est igitur consilium, quod emendare non possumus, tranquillè accipere: *& Deum, quo auctore cuncta succedunt, sine murmure comitari*, ait Seneca. nam si durum est aduersari Sen. Epist. 108.

 natu-

naturæ, ſemper erit impium de Deo conqueri, *& ſuperſtitioſè violare, quem colimus*, vt idem aſſerebat. licet non facile ſit inter puram conſcientiam, & iniquam fortunam modum ſeruare in luctu.

Sen. Epiſt. 113.

Quicquid aduerſi contingerit pacatè ferendum eſt, nam accidit Deo auctore.

Cap. VI.

LAeta itaque, & exporrecta fronte excipere fœlicia, & obducta ferre aduerſa incogitantis eſt animi. cum ab vno Moderatore omnium ſinguli caſus aduerſi ſingulis ſint attributi; tam firma conſtitutione, vt prorſus à quouis nequeant labefactari. *Nulli cedit ille difficultati*, vt dicebat Ariſt. nec deliberata immutat. Quamobrem omnia intuens abſolutiſſima ſapientia deliberat, & conſtantiſſimè exequitur deliberatione. qua de cauſa etſi videmur ſagacitate, vel ſocordia, verſutia, vel ſimplicitate; proprio ſtudio, vel fortuitò; honores, vel opprobria; diuitias, vel pauperiem, acquiſiuiſſe; æterno tamen Dei decreto, ita ſancitum erat. Quo circa deliberatè, vel fortuitò aſciſcant ſibi mortales fœlicitatum, vel miſeriarũ cauſas, ſemper Diuinis parent ordinibus. à quibus quandoq; eripimur, non nunquam obijcimur infortunijs, ad præſcriptũ Diuinarum conſtitutionum. tunc vel noſtras manus in nos aduocat, vel ſuis viribus vtitur. ideo omnia ad ſua fata cunt ad conſtitutum cœleſtis deliberationis. à qua proſpera, & aduerſa ſuccedunt, medijs noſtra ſponte quæſitis, vel occurrentibus, ſpontequè ſuſceptis, aut ſaltem illatis coactè. Quo genere omnia complectimur, quæ auertimus animo, vel ab humana prauitate ſint illa, vel ab irata fortuna, vel ab ægra, & imbecilli natura. Demonſtremus hoc firmis rationibus, vt robuſtior ſit in malis conſtantia. cum ab hac ſolum illa curari poſſint, nam de cœtero omni carent medela, cum omnis motus finis, & principium ſit Deus. quo conſulto omnis mœror eliminandus eſt ab animo.

De Mund. c. de Deo.

1

2 Prima ratio ſit iſta, Deus eſt, qui tribuit, qui tuetur, qui perficit motum cuiuſcumque rei, igitur iurè affirmandi datur ratio, quod omnia Deus molitur. Nam cum cauſa ſit rerum eſſendi, & operandi quoque cauſa eſt. qua propter taliũ munerum largitori attribuendæ ſunt tales perfectiones, quæ ab illo pendent tum in eſſe, tum in operari, igitur verè Iſaias ait, *omnia opera noſtra operatus es in nobis Domine*. quod etſi præſertim

Iſa. cap. 26.

fertim verum sit de operibus meritorijs vitæ æternæ, cum ipse tunc largiatur, ex doctrina Apostoli, *Velle, & perficere*; tamen in cæteris quoque verum est. *Nam in ipso viuimus, mouemur, & sumus*. Philip. c. 1. Act. c. 17.

Secunda ratio sit. si nullam prorsus moliri potest creatura operationem, si Dei cooperantis, (immò incipientis) virtute destituatur, cum sit prima causarum, iure omnis actio in Deũ est reducenda, veluti in principium omnis motus tum physici, tum metaphysici. Nam illo non influente omnis motus cœterarum causarum arescit, & euanescit. qua ratione ille Babylonicus ignis nec comburere, nec quid contristari valuit Danielem. cum immota manens primaria causa motus, cœtera immobilia effici, necessario discursu concluditur. hinc abnuente Deo, nihil moliri potest quiuis. quod Caietanus asserit; *Primum agens mouet secundum, ergo ipse est causa omnium actionum agentium*. P. P. q. 105. art. 5.

Tertia ratio. operatrices virtutes omnes se suis dedunt operibus per aliquem motum, vel corporis, vel animi, verum cum Deus vtriusque motus primum principium sit, Deo tales motus sunt attribuendi; etiam si nostrarum fortunarum euersionis causæ erunt: docente D. Thomà, Non enim sufficiens ratio actionis est forma, sed motio primi mouentis necessario requiritur. Quamobrem animi nostri motum ad Deum referens Apostolus aiebat, *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis, sed omnis nostra sufficientia ex Deo est*. P. 2. q. 9 art. 1. & alibi.

Quarta ratio. omnis applicatio virtutis ad operandum primò, & principaliter est à Deo; huius enim motus cœterarum causarum antecedit motum quandoque tempore, quandoque natura; cum sit requisita conditio, vt præcedat consequens est; at cum ipse applicet actiuã ad agendum, primaria causa est omnis motus. Ita constat conditio subditarum causarum; vt nisi primaria præcesserit, sequentes nec moliri, nec effectũ attentare possint. Verum cum omnis actio magis sit tribuenda principali, quàm instrumento (ita secundæ se habent ad primam) potissimum Deo assignandæ sunt actiones omnes, (vt perfectiones sunt, cum defectus sint à causa secunda.) *Cum ipse etiam alijs rebus operandi sit auctor*, vt dicebat Philo. Cho. 2 c. 3. Alleg. lib. 1

Ita docet D. Thomas scholasticorum omnium facile Antesignanus; cùm vbique nos demonstrationibus instruat. In qua doctrinæ præstantia non video, quam illi præferamus, aut æquemus. Qua ratione ab vniuersa Repub. Christiana Angelicus vocatur, quasi ex cœlesti sede ad nos aduolans, pellucidam detulerit diuinarum rerum cognitionem. nostras mentes Cõt. Gẽtes lib. 3. c. 67.

erigens ad illud inteminum lumen.

Ideo exultabunda mea incedit Italia, & patria Neapolis tanti viri parens, quin imò & nostrum Casinense cœnobium, (in quo institutione nostrorum Patrum rudimenta imbibit monasticæ vitæ,) cum in vno suo Thoma cumulate collectum conspiciat à Diuina munificentia illud omne, quod sparsim in suis sapientibus recepit orbis. Hoc idem fatetur Proclus di-
De Anima. cens, *Causa superior agit in opere prius posteriusque, quàm infe-*
& Demon. *rior, & vna simul cum illa.* & Arist. differens de principio motionis intellectus, & voluntatis ait, *Mouentur enim omnia ab in-*
End.7.c.18 *existente in nobis numine.* & inferius, *Principium habent intellectu, & voluntate præstantius.* ergo verè, quæ contingunt, omnia sunt à Deo, etiam si aduersa sint homini. quibus omnibus vtitur Deus ad normam suæ voluntatis. quæ omnia diuinis oraculis fatetur se patrare, & moliri: præsertim vt desinamus illa attribuere secundis causis. vt ex sequentibus erit perspicuum.

4 Prænuntians ipse Dominus futuram domus Heli summi Sacerdotis euersionem, ita loquutus est, *In die illa suscitabo ad-*
Reg.1.c.3. *uersum Heli omnia, quæ loquutus sum super domum eius, incipiã, & complebo.* absoluit hoc Philisthinorum bello, in quo necatis suis filijs, acceptoque funesto nuntio captiuitatis sacræ Arcæ, mœrore correptus Heli, è sella labens, fractis ceruicibus expirauit. Resuscitatus Samuel dixit Sauli (consternatus ti-
Re.1.c.28. more imminentis prœlij) *Idcircò quod pateris, fecit tibi Dominus hodie.* Et cum populari perfidia scisso regno Roboami, vellet ipse armis cogere rebelles, vt suo deseruirent imperio, per prophetam Semeiam edictum fuit populo armis accincto,
Rè.3.c.12. *Hæc dicit Dominus non ascendetis, neque bellabitis contra fratres vestros, quia mea hoc factum est voluntate.* ideo ipse Dominus prædicens funesta domus Ieroboam ait, *Ecce ego inducam ma-*
Re.3.c.14. *lum super domum Ieroboam, & percutiam de Ieroboam mingentem ad parietem, & clausum, & nouissimum in Israel. & mundabo reliquias domus eius, sicuti mundari solet ficus vsque ad purum.* quod accidit insidiante Basa. cuius idolatriæ peccatum ita se puniturus Deus professus est, *Ecce ego demetam posteriora Ba-*
Re.3.c.16. *sa, & posteriora domus eius: & faciam domum tuam, sicuti domum domum Ieroboam;* quem temulentum confodit Zamber, insuper & amicos omnes confecit gladio.

Ex ijs liquet nunquam diuina oracula eludi: insuper à Deo omnia dirigi. quare tumenti Pilato iudiciariæ potestatis fasti-
Ioan. c.16. gio dictum fuit, *Non haberes in me potestatem, nisi desuper tibi datum esset.* Quamobrem sapientissimus Iob cum vlcerum dolore torqueretur magnopere, & iactaretur memoria numerosę

extin-

extinctæ prolis, bonorumque omnium iactura, non animo at-
tendens talia inferentem dæmonem, sed ordinantem Deum,
dicebat, *Dominus dedit, Dominus abstulit*. nequeunt impij dam- Iob cap. 1.
na inferre, nisi ad mensuram facultatis sibi à Deo indultæ.
Quod monuit dicens Iaçob, *Non dimisit eum Deus, vt noceret* Gen. c. 31.
mihi. Iurè itaque ab illo flagellari, ab illo corripi, ab ille euer-
ti, ab illo ad merita erudiri fateri cogimur, à quo talis indul-
getur potestas, quæ omnis emanat à Domino Deo. quod fate-
tur Eccles. *Bona, & mala, vita, & mors, paupertas, & honestas,* Eccl. c. 11.
à Deo sunt. & Daniel, *Iuxta voluntatem suam fecit Deus tàm in* Daniel. c. 4.
virtutibus cœli, quàm in habitatoribus terræ: & non est, qui resi-
stat manui eius, & dicat, quare fecisti? & Iudit, *Tu fecisti priora,* Iudit. c. 9.
& illa post illa cogitasti: & hoc factum est, quod ipse voluisti. Ex-
ploratum est igitur ex sacris voluminibus occursum calami-
tatum Deo tribui oportere, à quo talia moderantur, vt suis
famulentur finibus: cum omnes euentus hoc vnum spectent
Dei bonitatem celebrem reddere vario, multiplicique actio-
num genere.

Ideo sæuire in nos poterunt homines, ferinaq; impetere ra- 5
bie, omnemque adhibere conatum vt perdant; attamen nisi
Diuina accesserit voluntas, nihil afferre poterunt detrimenti.
nam tunc Diuina moderatio hoc illis indulgens, est quoque
motus initium, sine quo nihil moliri potest iniquitas, cum Dei
imperio singula accidant. Qua ratione peritissimè ait August.
Non quicquid passi ab inimicis fuerimus, hoc inimicis deputan- In præf. ps.
dum est, sed Domino Deo nostro, à quo non nocendi voluntas tri- 29.
buitur, sed potestas. Remanet ergo (ait ille) *sola nocendi cupidi-* In Psa. 105.
tas, & hanc habet homo in sua potestate cupiditatem nocendi vo- con. 4.
luntatem ad perniciem: si autem cuiquam nocere poterit, non glo-
rietur, non ipse fecit, data est ei potestas. Et alibi. *Ipsa mala* In Psal. 13.
voluntas nulli nocet, si ille non permittit. Et alibi in personâ Iob con. 2.
loquens ait, *Quanto ille accepit potestatis, tanto ego patior. non* In Psal. 23.
ergo ab illo patior, sed ab eo, qui talem potestatem dedit. Hanc ve- con. 4.
ritatem apertissimè confessus est Laban ad Iacob, *Deus patris*
vestri dixit mihi heri, caue ne loquaris contra Iacob quicquam du- Gen. c. 31.
rius. Vnde absolutè ab Apostolo dicitur, *Non esse potestas* Rom. c. 9.
nisi à Deo. Quæ verba explicans Augustinus ait, *Non dixit, non* In Psal. 31.
est cupiditas nisi à Deo, est enim ista mala cupiditas, quæ non est con. 2.
à Deo. & de Ciuitate; *Omnium potestas, non omnium voluntates* De Ciui. 5.
sunt à Deo. & contra Iulianum: *Ipse non facit voluntates ma-* cap. 8.
las, sed eis iam malis vtitur, ut voluerit. & alibi ait, *Tempora-* Cont. Iul.
lia sine causa petuntur ab hominibus, vel à dæmonibus. quæcum- 5. cap. 5.
que bona accipiunt inimici Dei, ab illo accipiunt; sicuti cum pa- In Psal. 66.
tiuntur, & putant ab illis puniri, nescientes ab illo puniuntur. & De Gen. ad
lit. 11. c. 3.

alibi,

alibi, *Nocendi cupiditas inest cuique à se, sed potestas à solo Deo est*. Quamobrem Dauid (vt hoc exemplo pateat, peruersorũ iniquitate promoueri à Deo piorum virtutes, sicuti in narratis gestis impios à Deo mulctari peruersorum Satellitio) cum contumeliosè probris à Semeia afficeretur, palam inuadentis filij metuens, & fugiens arma, dixit, *Dominus præcepit illi, vt malediceret Dauid*. nec certè dæmon insilere in Iob potuit, nisi prius sibi indulta facultate à Deo, in quo solo est vel plectendi, vel probandi potestas, sicuti in malis sola est cupiditas nocendi. ergo verè, *Pusillum, & magnum ipse fecit*.

Sap. cap. 6.

Ad hoc idem confirmandum vtamur sapientum opinione. Antiqui cum cernerent multa contingere homini ob fœlicitatem, vel infœlicitatem spectantia, quæ à natura vniformiter operante nequibant proficisci: sed neque ab humana scientia vel electione; etenim non dispari ratione contingerent: hinc statuerunt fortunam causam esse horum omnium, quæ temerè & sine ordine efficit talia, vt fors euenit. cui attestans Aristotel. dicebat, *Fortunam in huiusmodi rebus causam esse, vbi nec mens, nec ratio est*. quare suorum effectuum illa est causa per accidens. Verum cum omnis causa per accidens, vt reducatur, necesse est ad causam per se, (vt in orbe detur ordo, vt Peripatetici demonstrant.) & tales effectus nec naturæ tribui possunt, nec homini, sed neque fortunæ, necessario ad Deum reducendi sunt, cum ab ipso pendeat natura, ratio, cœlum, & mens. sunt igitur à Deo intenti.

Mag. Mora. 2. cap. 9.

patet ex ijs fœlicitatem, & infœlicitttem contingere homini per supremam causam Deum. *in cuius manibus sunt fortes nostræ*, vt testatur Dauid. & Seneca,

Psal. 30.

Quicquid patimnr mortale genus,
Quicquid facimus venit ex alto.

In Oedip.

Nec Lucanus dissentit,

Hæremus cuncti superis, temploque tacente
Nil agimus nisi sponte Dei.

De Bello Ciui 9.

Molitur omnia Deus, etiam peccata vt sunt actiones, non ea ratione vt peccata sunt, deficiunt ista à præcepto officio, idcirco nequeunt ab indeficiente causa oriri, sed ortum habẽt à deficiente. *Malum fieri, non virtutis, sed infirmitatis est*; vt docuit Dionysius. *Nec fieri potest, vt per quem à peccatis resurgitur, per eam in peccata decidatur*, dicebat Augustinus. ab auctore omnis boni nihil malum, aut turpe esse existimandum est. *Hæc sunt affectiones adhærentes, & concomitantes ipsam generationem, sicuti ærugo æs, & sordes corpus. verum nec æruginem faber fecit, nec sordes auctor produxit, ita nec malitiã Deus*, ait Trismegistus.

De Diui. c. 4 p. 4.
In resp. ad 14. art.
In Pimand. cap. 14.

Nam

Nam licet Deus intellectum moueat, & voluntatem: (vt paulo ante ex Philosopho dicebamus) tamen quia mouet secundum mobilium rationem, mouet illa vt indeterminate se habentia ad multa; vt ait doctissimus Thomas. mouet itaque voluntatem quantum ad exercitium actus, non quantum ad determinationem mali obiecti. Qua propter sicut, *Oportet omnium voluntatum, & electioaum motum in diuinam causam reducere*, vt idem Thomas docuit, ita defectum imperfectionemq; electionum in hominis deprauatam voluntatem. Idcirco valuit Saul excidio imminere Dauidis, perficere autem scelus non potuit. quia ad ministerium eruditionis, & meriti pij Dauidis assumptus fuerat, non ad patrandam carnificinam. *Impiorum etenim ministerio Deus bonos erudit, & per potentiam damnandorum exercet disciplinam liberandorum*, ait Augustinus. *Cum mala secundum boni priuationem, in bonum conuertat*, vt Areopagita testatur.

Q.disp.9.6. art.vnico.

Con. Gen. 3.cap.91.

6

Psalm.73.

De Diui. c. 4.p.4.

Quamobrem apud Iob Dei seruus nuncupatur diabolus: *Nunc quid feriet tibi pactum, & cum accipies seruum sempiternũ?* & in Hieremia eodem honestatur insigni titulo Nabucdonosor, *Egomittam, & assumam Nabucdonosor regem seruum meũ.* quod peritè explicans Rupertus ait, *Qui certè non intentione, sed cooperatione; non voluntate, sed effectu seruierunt ordinibus diuinis*. & alibi de diabolo loquens ait, *Dum Deo volens aduersaris, Deo volens cooperaris. & miro modo, cum mala intendis, bona facis: & dum quasi malleolus aurum Dei nequiter affligis, affligendo magis etiam extendis ad gloriam* & Augustinus, *Mali suo malo prosunt, dum Deus vtitur & malis benè.* Et alibi, *Vtitur malis ipse, qui bonus est benè.* veluti peruersi Dei donis optimis abutuntur. Nec quidem his liberè tribuitur vis vexandi, & euertendi quos cupiunt, sed in eos solũ, quos euerti secretissima, & iustissima Dei statuerũt iudicia ne ad multorum perniciẽ talis erumperet occasio. cum labilis natura parum assueta criminibus, paulo post nesciat terminos coercere facinorum. plerique improborum per hos suas luunt pœnas, sicuti studiosè puritatis animæ talium opportunitate nutriuntur, augentur, ditantur, cœlestibus donis etiam fœlicitate temporali quandoque. nam Dei erumpens clementia palam, cœteros tali munificentia ad pietatem excitat, suadet, & trudit.

Iob. c.40.

Hier. c.25.

De vict. verb.6.c.4.

De Trin. & eius op.lib. 3.cap.18.

De Ciu.18. cap.51.

In Psal.77.

7 Audiamus quęso Origenem pręclarè ostentantem Dei prouidentiam, quæ ex rerum ordinata serie, nobis edit incognita: imò quæ captum mentis humanæ excedunt. explicans illa verba numeri, *stetit Angelus Domini contra Balaam*. ait, Malitiam fratrum Ioseph si tollas, simul perimes dispensationem

Num. c.22.

Dei: si Ioseph non venditur, nec somnium Pharaonis interpretatur, nemo in Aegyptum frumenta congregebit. hinc peribit Aegyptus, finitimæque vrbes, & ipse Israel quærens panem non ingredietur Aegyptum, nec certe inde egredietur in mirabilius Dei, quæ fecit S. Moyses. quare nec sicco vestigio transibit mare, nec manna vescetur, nec aqua de petra fluet. nec in Monte Sina dabitur lex, nec aliquis promissionis terram ingredietur. hæc Origines. In qua recensita rerum serie liquet, ex paruis initijs aliquando magna à Deo patrari, hoc est ex seruitute regnum, ex paupertie diuitias orriri.

Alleg. 1. Verè sapienterque ait Philo, *quæcumque nostris artibus fabricantur, semel absoluta permanent. at quæ Deus perficit sua scientia, mouentur denuo, vt finis diei noctis est initium; mensium fines annorum sequentium sunt initia; dum alia corrumpuntur, generantur alia*. non dispari ratione dicamus, Fines permissorum scelorum bonorum operum sunt initia; non modo ea ratione, quia probatorum virorum augentur virtutes, & merita; aut quia corripiuntur iniqui, aut euertuntur proterui: sed etiam quia celebris efficitur Dei punitiua iustitia in vasa iræ, (vt dicebat Apostolus) apta ad interitum; & celebrior eius bonitas, quæ in vasa misericordiæ manifestatur.

Rom. c. 9. Ergo perspicuum est, *Quoniam omnia deseruiunt illi*. Quod si homo proximior est Deo cœteris visibilibus creaturis, equi-

Psal. 118. dem in potioribus rebus nauabit operam; ideo occasionaliter Dei tributa effert in lucem magnificentius, quàm cœtera copulata, & immersa materiæ. Ita hanc veritatem docuit Au-

Psalm. 36. con. 1. gustinus. *Aliquando data potestate impijs, pius flagellatur, vt inde proficiat pius, vnde deficit impius*. etenim vt ipse ait,

De Ciui. 5. cap. 9. *In eius voluntate summa est potestas, qui creatorum spirituum voluntates bonas adiuuat, malas iudicat, & omnes ordinat*.

8 His speculationibus se ipsa fit robustior mens, cibum ruminans sacrarum literarum, quo acutior reddita, anathomica vigilantia discutiens humanos casus, suis passionibus frænum imijciens medetur. commutat tunc timorem in audaciam, tristitiam in lætitiam, fugam in concupiscentiam calamitatum. cum ingens sit robur meditatorum cœlestium oraculorum, à quibus nostra emollitur, & frangitur proteruitas. quo pharmaco multum lucrabitur quis pacis, & tranquillitatis. sciens neminem euertere potuisse Dei decreta, sed omnes in illa impegisse fataliter. quod ipse fatetur Aristoteles dicens, *Deum*

De Mundo c. de Deo. *mouere, & circumagere pro arbitratu sue omnia, in diuersis formis, atque naturis*. Quæ si quis matura prudentia ruminauerit, stabit contra aduersa inconcussè, *Cum fataliter in æter-*

De Diui. 2. *nitate omnia sint destinata*, ait Cicero. vel ipsam causarum

seriem

seriem intellexerit Cicero, vel Diuinam Prouidentiam de qua ita loquitur Augustinus. *Antequã exirem de vulua quidquid tibi placuit praeordinasti de me. quæ & qualia sint in libro tuo scripta de me, in secreto consistorij tui, ego quidem ignoro. vnde & valde timeo; tu vero nosti, quoniam quod ego per successus dierum, & temporum hinc ad mille annos huius temporalitatis expecto, in conspectu æternitatis tuæ iam factum est: & quod futurum est, iam factum est.* Solilo.c.26

Hic est verus cibus animæ ad fugendum aptę. cum de petra durissima molestiarum eliciat oleum, quo se malis pressam foueat tempestiuè. ita nullius aduersitatis asperitatem sentiet, nec quauis temporalium iactura dimittet animum. Nam veluti ex temperantia sobrietas oritur, ex sobrietate salus, ex salute virium integritas, ex integritate virium naturalium functionum perfecta executio; ita Dei cognita infallibili prouidentia comperimus erga nos tutelam, ex tutela amorem, ex amore iustitiam, ex iustitia iustissimam distributionem pœnarum, præmiorumque. qua ratione aduersitates omnes referentes in Deum, illas veluti de cœlo lapsas complectemur benignè: Cum nouerimus infligendas pœnas subditis potentijs esse demandatas. vnde Xenophon ait, *Viro principi vbi pœnarum aut correctionis res est, alijs id delegandum, vbi præmiorum, aut munerum ipsi obeundum*. & Philo, *Conuenientius est, vt beneficia porrigat ipse, qui suapte natura bonus est, supplicia vero non sine iussu eius, qui regnum sempiternum tenet, per alios tamen exigantur, quos decet tale ministerium.* Ergo mansuetè feramus aduersa. etenim Deo, vt Dominus, quæ lubent, licent. vt vero iudex, nunquam à iustitia abesse potest, immò vt Pater, nec suæ beneuolentiæ obliuisci. quare vel citra condignum punit, vel erogat beneficia. 9 In Hier. De Profug.

Itaque doctè ait Augustinus, *Quicquid hic agitur contra voluntatem nostram, nouerimus non accidere, nisi de voluntate Dei, de prouidentia ipsius, de ordine ipsius, de nutu ipsius, de legibus ipsius*, In quibusdam sacrificijs pectusculum hostiarũ auferri sanciuit Moyses, ventrem vero tergi. Cum ita ait Philo? *Quia perfectus sapiens vim omnem irascendi in aduersis exscindere potest, & debet: at necessario potu, & cibo vti natura cogitur. ideo à delitijs solum repurgare ventrem potest, at iram prorsus potest ab animo expellere, & agere in exilium.* Nam si à contumacia ferendi aduersa augetur mœror, & à tolerantia oritur tranquillitas. certè illa passio compescenda est, cum sapientes vtilia præferant inquæstuosis. etenim vt aiebat Plutarchus, *Tristari non modo est inutile, sed vanissimum, & stultissimum*. Inuictæ leges necessitudinis hominem dirigunt, 10 Psal. 148. Alleg.1. De Exilio.

 vt per

Boe.de cō. 4 p.6. vt per voluntariè suscepta media ad ordinatum à Deo finem tendat. Quo circa immobilis prudentia Dei, immobilem efficit causarum cursum. Qua de causa, *Vnusquisque est faber suæ fortunæ*. Cum hebræi vellent se fœdare idolatriæ scelere, regni gubernacula concessa fuerunt Ieroboam, *Quia Deus peccare volebat Israel*, ait Rupertus Abbas: Nequeunt itaque præcaueri ordinata à Deo. non quia truditur voluntas, sed inducitur: si ad bonum, à Deo; si ad malum, à cœteris causis, quæ voluntatem mulcent, ita ordinante Deo. Ex Iosue afferamus exemplum. Recensita illa ciuitate, quæ vltro se obtulerat Iosue, ait Sacer textus, *Alias omnes bellando cœpit Iosue: Domini enim sententia fuerat, vt indurarentur corda eorũ, & pugnarent contra Israel: & caderent, & non mererentur vllam clementiam, ac perirent, sicuti præceperat Dominus Moysi*.

Sal.ad Cęſ. 11

De vict. 5. cap.9.

Iosue c.11.

12 Scutum nobis itaque sumendum est, sub quo melius animi pacem nanciscimur, quàm gladius, quo aduersa nec fugare, nec superare valemus; cum imprudentiæ laboremus morbo, & virium imbecillitate. quo circa sœpissimè eligimus media, non quæ ad optata deducunt, sed quæ ad opposita inflatis velis inducunt. Ita Saul in Dauidem peccans, dum nitebatur eum interficere excidit à vita, & regno. Et Israeliticus populus suorum ciuium consternatus strage, arma verens Philisthinorum, Dei arcam afferri præcepit in castris, vt sui Dei tutela præualeret in hostes; in luctuosiorem tamen internicionem incidit præsentia sacerdotum Ophni, & Phinces, quorũ domum se iudicaturum promiserat Dominus, quæ nunquam victimis erat expianda: nec redimenda iniquitas, qua in Deum peccauerant Pater, & filij,

Reg.1.c.3.

Aristoteles facilè philosophantium princeps hanc veritatẽ sua firmauit sententia, Deum appellans Necessitatem, & Fatũ. *Necessitatem, quia est immobilis naturæ*: *Fatum, à conserta rerum serie inoffenso tenore procedente*. In qua rerum conserta serie, non omnimodam necessitatem fatemur inueniri, (cum humana voluntas se determinet liberè,) sed omnimodam constantiā in sancitis Dei ordinibus. quod ipse fatetur in Isaia, *Consilium meum stabit, & omnis mea voluntas fiet*,

De Mundo c.de Deo.

Isa.cap.46.

Quamobrem veluti septo maris, scopulique angusti claustro, nulla prodest fugæ celeritas, si velit insilientem hostem euadere: ita nos vndequaque Dei obsiti potentia, spem omnẽ euadendi aduersa amisimus. ideo constanti animo sunt toleranda, ne pressi malorum pondere, desperationum absorbeamur fluctibus. nã si fortibus viris honestè mori semper licuit, quãto magis nobis præsentia aspernari, spe munerationis æternæ?

æ? nihil itaque respuendum, quod nos manuducit ad hanc perfectam christianam virtutem. profiterique insuper debemus, iustissimè à Deo flagris cædi, & erudiri miserijs. Ita enim molem nostri status labantem Dei benigna manus (abiecto flagello) eriget, & sistet. nam facillimè benignissimus ille Pater ex ira in miserationem delabitur; summopere appetẽs incolumitatem nostrarum animarum. idcirco vbi terruit nos, vel corripuit, vt ad veniam properemus, ostentat libentissimè amoris irritamenta. nequit enim ille suæ paternæ beneuolentiæ obliuisci, nec nostris sceleribus obliterari potest illa. 13

Contextus itaque rerum omnium cum Deo ductore procedat, semper vnusquisque sibi præassignatum ordinem in hac chorea tenebit; & ad normam suæ naturæ operans, nullã mutationem inferet in diuinis ordinibus. Idcirco dicebat Peripateticus, *Deus nobis lex est, in omnem illa quidem partem ad æquilibrium vergens; nullam correctionem admittens, nullam varietatem: quippe quæ est stabilior ijs, quæ in tabulis inscribuntur æneis*. hinc vidimus quosdam magnificos mortalium ausus euanescere, & ad nihilum deduci munita castra. Etenim quanto contentiosius se mortales opposuerunt sancitis cœlestibus, tanto celerioribus, & acrioribus fulminibus atteruntur à Deo. idcirco illos calamitas, & confusio sequuta est: cum indissolubilibus vinculis Diuina connectantur deliberati, quorum omnium seriem omnia exequuntur, & homo præsertim est illorum obsecutor, aliquando pia, quandoque impia non nunquam inscia voluntate. Igitur Deo deputandæ sunt aduersitates occurrentes, non homini inferenti illas. De Mundo c. de Deo.

Exemplis demõstratur, non posse Diuinæ voluntatis ordinem immutari. Cap. VII.

RAtionibus perspicuam effecimus superiorem sententiam, quam illustrandam ad huc exemplis censeo, vt animo pœnitus hœrens, discutiat, & demoliatur omnem tristitiam, quam aduersa ingerere homini solent. tunc minus nos tædebit malorum, cum ineuitabilem nouerimus esse sancitum ordinem rerum. nam Deus ipse, nostra pedissequa voluntate, (dirigens ille humana quò lubet) tenet rerum exitum in sua potestate, & libertate. obloquitur itaque omnis ille Auctori rerum, qui pacatè non suffert aduersa. cum illius sit donum largiri, & fœlicitare prudentiam, quam

Virtutem Deus in nobis auget, minuitque
Vt voluit. Hõ.Ody.6.

Supre-

Suprema moderatrix (incapax inconstantiæ) causa hoc
Nat.9.2. nobis imposuit onus, quod nulla possumus ratione discutere, sed ferre solum constanter. *Cum primaria lex sit diuinæ mẽtis, stare decretis*, vt dicebat Seneca. hæc partiens aduersa, & fœlicia hominibus, simul ad vtrumque concausas præparat, quarum opera statuta molitur. nostraque sibi aptans studia, vel otia perficit cuncta. idcirco rectè ait Nicephorus, *Vbi diuina prouidentia non commilitat consilijs, actionibusque humanis, malus ijs rebus obuenit exitus, & cogitationibus valdè aduersus. Nam tunc vir consultus non est, nec fortis fortis, sed etiam sapientissima consilia insipienter desinunt, & generosa facta, & maximè fortia turpem, & infamem exitum cõsequuntur*. nam tunc vt ait Liuius, *Excæcat animos fortuna* (prouidentia nempe Diuina,) *vbi vim suam ingruentem frangi non vult.* hoc idem cantabat Homerus,

Niceph.l.2.

Liu. lib.5.

Homerus.

Non est, qui fixas parcarum auertere leges,
Effugere aut possit.

Ordinatarum rerum serie constat orbis; in qua adamantina lege omnes euentus præstatuuntur. quod ita expressit Cicero,
De Diui.2. *Fatum est ordo, & series causarum, cum causa ex se causam gignit: eaque est ex omni æternitate fluens, & sempiterna virtus*. Hæc per temporaneos motus sibi singula aptans, in lucẽ sancita effert. idcirco si quis ex tali sanctione confodiendus est glodio, aut imposturis eijciendus ex vrbe, aut in bonis mulctandus, nulla ratione auertet hæc. quod si quis à suis ceruicibus fugauerit gladium, similiaque effugerit, in tali temporum necessitate, & periculo, talibus adesse decreuit Diuina prouidentia. ideo opportuna tribuit tunc, vt pericula fugari possent, & auerti ruinæ. à quibus si quis inuasus opprimitur, ab effectu certo statuamus, ita exaratum fuisse in æternis codicibus. *Quare nec ignis, nec monumenta ferrea arcent Fatũ,*
Pindarus. vt dicebat Pindarus.

Libera, & æterna itaque Dei voluntate temporanea nobis,
2 & æterna conferuntur bona, nulla meritorum prius habita ratione. cum sine illo vlla in nobis esse posfint, & vtrorumque dispensator est ad arbitrium suæ voluntatis. cœtera vero summo à nobis quæsita labore, etiam si manibus apprehensa videantur præteruolant vt nubes Austro actæ. hoc verum esse demostremus sacrorum voluminum auctoritate. quale, deprecor, erat meritum Nabucdonosoris idolatræ, *Cui Deus cœli*
Daniel.c.4. *regnum, & fortitudinem, & imperium, & gloriam* se dedisse fatetur apud Danielem? ille primo Iudæam coegit sibi pendere tributa. deinde eam obsidens diripuit, & exoculatum
Reg. 4. c. 24. & 25. Sedechiam Regem vna cum populo in Babylonicam transduxit

duxit seruitutem. cuius tam ingens erat superbiæ peccatum, vt Dei mulctatus sententia, vna cum bestijs septem annis compascuus fuerit, *Donec sciret, quod dominatur excelsus super regnum hominum, & cuicumque voluerit dat illud*. Idcirco tota ratio largitionis Dei ex eius libera solum pendet voluntate. Qua Cyri quoque apprehendens dexteram, subiecit ante pedes eius nationes, & thesauros patefecit absconditos, & cœtera, vt in Isaia legimus. cuius charitas in Iudæos licet cōmendari iure potuerit cum eos patriæ, pristinæque libertati restituerit, impietatem tamen contra Deum non deserens, quę in illo poterant esse merita, vt tantorum bonorum temporalium cumulum esset promeritus? & Dauidi ingratitudinem exprobrans, dixit *Ego vnxite Regem super Israel*, nec aliud munus tunc exercebat puerulus, quam curare patris gregem. in quo pastorali opere, regni adipisci merita posse non apparet. quid dicemus de multis Romanis Ducibus, qui malis artibus acquisiuerunt imperium, quod tyrannicè subinde administrantes, totis viribus Dei Ecclesiam perdere conati sunt? Tullium Seruium vernam natum, Tertium Regem Deus dedit Romæ. Terentium quoque Varronem à macellaria patris taberna educens, consulari dignitate sublimauit, & postea dictatura. refert Curtius, quendam tonsorem ob solam formæ præstantiam adamatum à Regina, interfecto per insidias Rege, occupauisse regnum magnæ ditionis in India.

Daniel.c.4. Isa.cap.45. Reg.2.c.12. Halica.l.3. Val.3. c.3. Curt.lib.9.

Nullum itaque præcognitum meritum fingi potest ante deliberationem voluntatis Diuinæ. docente Apostolo, *quid habes, quod non accepisti?* si omnia sunt munera Dei donantis, ipse deliberat prius largiri, quæ ad finem conducunt. hinc talia non præcedunt, sed subsequuntur Dei deliberata, vt instrumenta opificem. Quod in prædestinatione oculatius, manifestiusque est, docente Paulo, *Quos autem prædestinauit, hos & vocauit, quos vocauit, hos & iustificauit, quos autem iustificauit, illos & magnificauit*, liquet, cœtera ad prædestinationem comparationem habere mediorum, non autem causarum. Nec dissimiliter differendum est de meritis respectu temporalium bonorum. nam cui talia largiri disposuerit, ad agendum præparat concausas. etenim nec orbis constare potest sine dependentia à Prima causa, nec secundæ agere possunt sine motu Primæ; At primus motus Primæ causæ est intellectus, & voluntatis, consequenter sequitur, nisi illa constituerit sua voluntate velle dare, nec nos nostra voluntate potuerimus appetere, quanto magis exequi? nec aliqua efficacitas in medijs reperiri poterit, quarum finis à Deo non est ordinatus.

Cho.1. c.4 Rom.c.9.

Quæ

3 Quæ temporalium assecutio duplici pacto à Deo fieri mihi videtur, (ni fallor) Primo à se largiente nulla nostra præuia auiditate, secundo nobis volentibus ipsoq; adiuuante. prioris particionis adducamus exempla ex sacris libris, vt grauior
Exod.c.4. sit eruditio. Moyses pastorali fungens munere in saltibus
Hebr. c.11. Arabiæ nec quidem per somniū imminebat principatui Hebraici populi, (nam aspernatus fuerat Pharaonis adoptionem) tamen à Deo immediatè constitutus est Dux sui popoli, imò & Deus Pharaonis. & Abrahamo ita loquutus est Deus; *Ego*
Gen.c.15. *Dominus qui eduxi te de Vr Chaldæorum, vt darem tibi terram istam, & possideres eam.*

Nec Saul patris obsequens iussis, quærensque asinas venaba-
Reg.1.c.9. tur regnum, sed à Deo per Samuelem in Regem vnctus est Israel. Nec Dauid inpascuis custodiens gregem, se ad regni gubernacula fore aliquando eligendus à Deo meditabatur.
Re.1.c.16. Nec Aaron ad summi Sacerdotij munus, sed solius Dei beneficentia ad illud vocatus est onus. vt docuit Plautus. In plerisque
Hebre.c.5. que alijs hoc innotauit, vt taliū donorū profusione illustrior esset Dei liberalitas, quæ quorumcumque erogatione donorū non exhauritur, sed ditescit locupletius. etsi non semper suscipientibus fuere vtilia, suscipientium tamen vitio hoc euenit,
Greg.hom. 32. nit, non largientis Dei. Etenim iste *Ex se largiendo terrena, suadet cœlestia*, vt monuit Gregorius. quin imò vt satis pro-
Vopis. in Tacito. bè ait Vopiscus. *Discant, qui regna cupiunt, non caput esse illa adire, sed mereri.*

Aliquando illa suprema Maiestas, quod est secundum particionis membrum, vt velimus, vt venemur, vt adipiscamur
Exod.c.12. efficit. ita Moyses in libertatem transduxit Hebræos. ita Ieroboam inuasit regnum Israel. vt sœpe legimus in libris Re-
Re.3.c.12. gum. Quo stante diuini muneris auxilio, nullum efficax esse poterit impedimentum omnino deturbans finem: sicuti nec vlla esse potest tā pertinax proteruia in peccatore, quę emol-
4 liri, frangique non possit à Dei efficaci gratia. Efficacissima enim persuasione mulcens voluntatem efficit certo, quod simpliciter vult fieri. quod etsi videtur moraliter agere, cui non subsequitur effectus necessario, tamen cum certo certius producat effectum, physicarum causarum naturam redolet non moralium. Qua ratione dissidentes opiniones posse conciliari arbitror. Vt quantum ad modum agendi sit causa moralis, cum persuadeat uoluntatem natura liberam. quantum ad effectum, qui infallibiliter sequitur, (cum illuminata uoluntas desuper natura, & dono, appetat bonum.) sit causa physica. sic seruata libertate uoluntatis, necessario necessitate conse-

quentiæ,

quentiæ non consequentis, liberum actum non producit. hanc colligamus doctrinam breuiter ex Augustino dicente.

Consentire vocationi Dei, vel dissentire propriæ voluntatis est. ergo non determinatur voluntas, sed suadetur. alioquin iam determinata ad assentiendum procederet; quod opus nō propriæ voluntatis esset, sed determinantis Dei. Et alibi *certum est nos velle cum volumus, licet Deus facit vt velimus*. si aliunde nostrum determinaretur velle, nostrum non esset cum volumus, at nostrum est, quia persuasione præueniens efficit, vt liberè velimus. quare voluntas suadetur, non determinatur. Et alibi, *Ipsum velle nostrum est, & Dei; Dei vocando, nostrum sequendo*. Hinc physicè non determinatur nostra voluntas, quia vocatur illa: alioquin compulsa sequeretur. quare motus voluntatis nostræ erga Deum Dei esset, non nostræ. & alibi, *In potestate hominis est mutare voluntatem*. si aliunde determinatur. quomodo in hominis potestate est mutare voluntatem, nisi quia nostra voluntas à Deo in bonum inducitur persuasione? Quamobrem cum ita hos suadeat, vt persuadeat, semper efficaci gratia mentes eorum illustrans molitur conuersionis effectum. qua ratione videtur opus edere ad modum physicarum causarum, quod ex eiusdem doctrina colligitur apertissimè.

De spi. & lit.c.34.

De Gra. & lib.arb.c.6.

Ad simp. 1. q. 2.

Retract. 1. cap.22.

Etenim ipse definiens prædestinationem ait, *Esse propositum beneficiorum Dei, quibus certissimè liberantur, quicumque liberantur*. si certissimè ad salutem perducuntur, infallibilis erit diuinæ persuasionis effectus. idcirco non sapit talis causa moralium causarum, sed physicarum naturam. & alibi, *Gratiam efficacem à nullo duro corde respui posse*. subinferens rationem, non ait, quia voluntatem determinat, sed quia *ipsa cor emollit*. Itaque certitudo operis non est ex determinatione, sed ex persuasione, quæ cor emollit. & alibi ait, *Si ita præpararet, atque operaretur Deus hominis voluntatem, vt tantummodo legem suam, atque doctrinam libero eius adhiberet arbitrio, nec vocatione illa sancta atq; secreta, sic eius ageret sensū, vt eidē legi, atque doctrinæ accomodaret assensum; proculdubio illam legere, aut prædicare sufficeret*. Cum igitur sancta illa, & secreta vocatione sic nostrum sibi accomodat assensum, vt ex eo certò erumpat conuersio, in re tali, physicè operatur Deus. quia tamen liberè vocantem Deum sequitur homo, apparet Deum non determinare hominis voluntatem, sed mulcendo persuadere. *Tua igitur aliqua ex parte est gratia. quarè merito ingredieris coronatus*, dicebat Basil. Ideo liberè se determinat voluntas pellecta à Deo, suauissima illa motione Dei, quæ cuiusuis cōuersionem moliens, perficit certo, & infallibiliter.

De Bono perl.c.14.

De Præd. sanct.c 8.

Epist. 107.

In Gen: Hó. 10.

H Est

Est enim illa Diuina persuasio altioris ordinis, & per consequens, efficacitatis, quàm humana. cum ad nostram necessario, vel certo non sequatur effectus, ad illam vero Dei, infallibiliter, non ex vi determinationis, sed ex suauitate persuasionis. sicuti ex præstantia obiecti visionis beatificæ determinatur beatorum voluntas ad illud bonum, à quo non possunt excidere, Non quia à præstantia summi boni tollitur libertas, sed quia tollitur naturæ mutabilitas, nos vero possumus viatores, quibus non licet illud intueri. Itaque Diuina persuasio, quia persuadet, remanet in nostro arbitrio libertas, quia certissimè persuadet, certissime sortitur effectum: & ideo est omnino certa. Quare stante libertate arbitrij, nemo potest eripere oues de manu Domini, cum indubiè ad se pelliceat, quoscumque cœlesti illa persuasione. assertam doctrinam firmemus exemplo. Cæsar obfirmato animo capitalem sententiam in ligarium edicere statuerat; adeò vt nec Ciceronis oratione fateretur posse dimoueri. attamen isto orante, se primo commotum ostendit grauitate orationis. sed cum Cicero eius retulisset beneficia, simulque gloriam Pharsalicæ victoriæ, veluti amens prosiliens è sella, proiecto, quem manibus gestabat, supplici libello, rerum Ligarium absoluit Cæsar. Certè si cui voluisset persuadere, potuisset Cicero eadem ratione, licet causa moralis esset quantum ad modum, quantum ad rem causa physica esset. De qua re satis sit dictum cum sit extra cancellos.

Plut. in eius vita.

Simili parique methodo Deus bonorum temporalium affluentiam impertitur, quorundam ad illa deliberationes excitans, quas ipse subinde moderans dirigit, vt finem consequantur. sicuti secreta illa sancta vocatione ad assensum pertrahens, delinquentis conuersionem elicit. Nam nihil magis proprium est illi, quàm benefacere. ideo etiam indignis sua partitur munera; non solum, vt suas ostentet, & eroget diuitias, sed vt nos etiam æmulatores efficiat huius suæ eximiæ virtutis. Huic veritati multa attestantur sacra exempla. Dauid, duce natura, Saulis gladium à suis ceruicibus auertere cupiebat, sed Deo interius excitante ad oraculi Diuini monita confugiens, cum nouisset se ciuium Ceilam perfidia tradendũ Sauli, fuga elapsus, irruentis Regis declinauit rabiem. sic excitatus Dauid, adiutusque oraculo, vitam seruauit.

7

Re. 1. c. 13.

Et interfecto Saule, vna cum Ionata filio, oraculi sequens consilia Dauid, ascendit in Hebron. ibidemque electus est Rex super domum Iuda. Et incensa, & uastata Sicelec, abductisq; animabus in seruitutem, superueniens Dauid consuluit Dominum, à quo monitus fuit, ut consequeretur illos latrunculos, à qui-

Reg. 2. c. 2.

Reg. 1. cap. 30.

à quibus prædam excussurus erat. quod vt præstaret Deus, ita instruxit causas, vt Philisthæi congressuri cum Saule non admitterent Dauid in castris; vt recto itinere ad suos reuerteretur; vt moneretur oraculo; vt infirmus Aegyptius illi latrunculos inuestiganti occurreret; vt hic nosset vbi subsisteret cuneus ille prædonum; vt illos operam dantes epulis inueniret Dauid; vt fęlici certamine sua, suorumque reduceret bona. nam quæ alicui cœlesti beneficentia destinata sunt bona, humano nequeunt consilio, vel malignitate retardari, Deo monente quandoque externo oraculo, vel interno prudentiæ lumine, vel commutante omnia ad deliberatum suæ voluntatis. Quis in dubium reuocat, si Hannibal post victoriam de Romanis adeptam ad Thrasimenum lacum, vel post alteram ad Camnusium acquisitam, in quibus plusquam centum millia Romanorum occubuere, si statim Romam inuasisset armis, potitus fuisset imperio? At vero Deus illius moderans consilia, & voluntatem regens, compescuit ardorem; cum solum flagellare decreuerat Romam, non euertere: & hanc Regni Christi constituere regiam, (vt in Danielem dixerat) nō Carthaginem. quod ipse Hannibal animaduertens confessus est, *Potiundæ sibi Romæ, modo voluntatem non dari, modo vero deesse potestatem*. Cladius Cæsar rumore cædis Caij territus, cum se in deformi latebra abdidisset, à qua ab ignobili extractus milite, cum illum deinde multi deferrent tristem, ac trepidum, *Miserante turba obuia, quasi ad pœnam, & supplicium raperetur insons, creatus fuit Imperator*. ait Suetonius. Ergo verum est dictum Thymaleontis, *Rerum humanarum nihil sine diuino numine agi:* vel aperto monitu, vel occulta moderatione concausarum, vt refert Aemilius Probus.

Flo. 1. c. 6. Polib. lib. 3. Daniel. c. 7. Paul. Aqui. lib. 3. Suet. c. 10.

8 Ergo cui vult Deus aliquod elargiri bonum, quandoque commouens eius voluntatem, (& si etiam alijs rationibus idem præstitat) largitur media, vt quæsitet, vt venetur, & dum iste quæsita appetit, ille efficit, vt iste potiatur. Cui vero denegat, obsistens, mediorum efficaciam commutat. ita quæ profutura erant, aduersa redduntur, qua ratione laboranti impedimento fiunt. cum à priuario Duce causarum vim pendeat. hinc magis influit ille effectibus, quàm cœtera agentia. quamobrem videmus sœpe læuibus causis magnarum rerum moles momento euerti, & ingentes consiliorum apparatus nullo impellente ex se funditus rui. etenim vt perite Augustinus ait, *Voluntas nostræ tantum valent, quantum Deus valere voluit, atque præscitur. ideo quicquid valent certissimè valent, & quod factura sunt omnino factura sunt, quia valituras, atque facturas ille præsciuit, cuius præscientia falli non potest.*

De Ciui. 5. cap. 9.

Assiduis constat experimentis, accuratum obsequium, & turpe otium; assidua munera, & spretam beneuolentiam; notas virtutes, & erubescenda crimina; similiaque aliquando prodesse, & quandoque obesse apud Principes. etenim verum est
Hist. lib. 1. illud dictum Taciti, *Gratus Neroni Otho æmulatione luxus*.
Hist. lib. 2. ideo *Quibusdam fortuna pro virtutibus fuit*. Quamobrem aggressuri negotia firmo teneamus animo, nihil aliud nos esse consecuturos, quam quod Diuina largitas nobis impertiri cõstituit. etsi interim nos lateat illa: tamen niti debemus vigilan-
9 ti labore. Nam si suprema illa manus nobiscum operata non fuerit, nihil succedet ex voto: at illa propitia omnia nobis viam munient, vt etiam ignari complectamur temporaneas fœlicitates. quo prudentissimo regendi munere Deus timore incutit superbos, miserisque spem tribuit, & lugentes subleuat à mœroribus. cum ab improuiso causarum recursu deprimi possint illi, isti vero extolli. qua causarum efficacitate, demonstrat, aliorsum non posse traduci suas sanctiones, & sua fata vitari non dari. Quod modo ostendamus exemplis, eorum primo, qui fœlici euentu declinarunt à funestis. sed
Annal. 3. illud Taciti prius dicamus, *Mihi quanto plura recentium, seu veterum reuoluo, tanto magis ludibria rerum mortalium cunctis in negotijs obseruantur. quippe fama, spe, veneratione, potius omnes destinabantur imperio, quam quem futurum principem fortu-*
Mora. Eud. 7. cap. 17. *na in occulto tenebat.* & Aristoteles philosophorum magister, *Fœlicitatem vel naturæ beneficio quis accipit; vel vt inquiunt, beneuolentia Dei, qua etiam in exilio, & eiectus, benignitatem for-*
10 *tunæ experitur*.

Vale. 1. c. 7. Simonides nauigans, cum appulisset littori iacentis mortui corpus humauit, à quo admonitus per quietem, vt sequenti die à nauigatione abstineret, consilio parens nauigium ascendere noluit, cœteri vero ad nauigandum obstinati inde soluentes procellis obruti fuere.

Vale. 1. c. 8. Idem Simonides apud Scopam cœnans, cum relatum illi fuisset, duos iuuenes ad ianuam astare magnopere illum flagitantes, prodiens inuenit neminem. cum interim corruens domus conuiuas omnes sua extinxit ruina.

Curt lib. 9. Alexander Magnus Tolomęi assidens lectulo, qui penè animam efflabat ob inflictum vulnus à barbaris venenato telo, somno correptus Rex sibi visum à dracone ostendi herbam, qua moribundus curari posset, quæsita fuit, ostensis signis, illa inuenta, & applicata conualuit.

Curt. lib. 8. Idem Rex fatidicę mulieris iussu repetens conuiuium, (quę per totam noctem protraxerat) necem effugit, quam parauerat illi inferre suus grex exoletorum, cum eum oppressum somno videret.

Qui-

Quibus vero matura est perniciés cœlesti constitutione (hoc est Diuina, ne sequi videamur Astrologorum deliramenta) suis se miseri perdunt consilijs. quia *Ineuitabilis sors est*, vt ait Curtius. Ita supremus artifex animi nostri motus attemperat obiectis, assuetudinibus, inclinationibus, assentationibus, prauis consilijs, opportunitatibus, cœterisque concausis, vt liberè nos eligentes nostra sponte sequamus fata nolentes. qua ratione prudenter disposita infœliciter succedunt propter duram conditionem fati. Est enim Deus auctor cunctarum actionum, vt docuit D. Thomas, quia vires tribuit, quia sustentat, quia applicat, quia dirigit, & tandem quia determinat. Ideo Roboam iuuenum consilium sequens, locum dedit suo fato. ita ait Sacer textus. *Non acquieuit Rex populo. quoniam auersatus fuerat eum Deus, vt suscitaret verbum suum, quod locutus fuerat in manu Abiæ Silonitæ ad Hieroboam filium Nabat.* (Defecit enim ab illo major pars regni) qua pœna mulctatum fuit peccatum idolatriæ Salomonis.cuius, dum opportunius iudicauit adolescentium consilium, in Domini incidit sancitum decretum, *Egresso gladio de vagina Dei*. vt dicebat Ezechiel. *Legimus etiam in Primo Regum* admonitos filios Heli nō paruisse patri.subinfertur ratio, *Quia voluit Dominus occidere eos.* fræno itaque diuinæ inspirationis non coercitæ illorum voluntates, à se in præcipitium actæ sunt & ita seruierunt cœlestibus decretis. quia occidi meruerunt. *Nam potest voluntas mala in se corrumpi, & resolui per proprium vitium, sed non potest per velle extra se præcipitari, nisi quæ ei aperitur via; & qui præcipiti, qua vult ad ruinam viā aperit quodammodo ipsum inclinat, non impellendo, sed permittendo, & non tenendo. nec ipse est auctor ruendi, sed incedendi ordinator,* Hæc præclarè ait Hugo. ita ab irato Numine supplicium, & ruina componitur. De profanis aliqua promamus exempla.

Curt. l. 10.
Cont. Gen. 3. cap. 67.
Re. 3. c. 12.
Exec. c. 21.
Reg. 1. c. 2.
Hugo de S. Victore. De sacra. p. 5. cap. 19.

Iulius Cæsar Astronomiæ peritissimus tametsi videret Martias idus sibi fore exitiales propter Scorpionis occasum, (cuius etiam admonuerat Spurina) imò Senatum petens conspirationis admonebàtur per quendam supplicem libellum, quem gestabat manibus, tamen ineluctabilis fati decreto, neq; hunc legerat, spreueratque cœtera. idcirco destinato fato functus est ad Senatum accedens. Philippus Macedo oraculo admonitus, vt à quadrigæ violentia suam tueretur vitam. solui omnes quadrigas à regno præcepit. non effugit tamen pugionem Pausaniæ, in quo celata erat quadriga, per quam incidit in suū luctuosum fatum.

Paul. Aqui. lib. 6.
Val. 1. c. 8.

Alexander eius filius ex India reuertens à Caldæis monitus, vt ab

Curt. l. 10.

vt ab ingressu caueret Babilonis, cum ostenta illi portenderêt mortem. prædictiones aspernans, à significato fato occupatus interijt, occupatis præcordijs à veneno.

Val. 1. c. 7. Crœsus cum per somnium vidisset sibi successorem filium abripi ferro, omnem circa filium ammoueri ferrum iussit. tamen instante fato dum ingentem âprum venantur amici, lâcea, (quæ in bestiam erat immissa) contorta in illum, orbitatis fuit causa patris, & necis filij.

Constantia deliberatorum Dei est in causa, vt nihil substitui possit in præordinatis à Deo. etenim sicuti omnia mobilia corpora ad immobile aliquod corpus reduci necesse est, ita volubiles voluntates ad inuolubilem Dei. sunt ei omnia præsentia. hinc exacto consilio delibérat, & efficacissima exequitur voluntate. quamobrem omnia omnibus succedunt iuxta constitutum à diuina mente. vt sæpe diximus, & sæpissime memoria repetendum est, ne aduersitatum procellis aliquando impellamur à tranquillitatis gradu. hinc nec prudenter dispositis lœta succedunt semper nec insipienter ordinatis à nobis mœsta subeunt. *Si sanis hominibus*, vt dicebat Seneca, *publica priuatis potiora sunt*. sequitur, vt Deo sit carior custodia vniuersi boni, (quod est ordo) quàm priuatorum vtilitates, & fœlicitates. qua de causa omnia sunt ab illo. quod cecinit Boetius.

De Ele. 1. cap. 4.

Sedet interea Conditor altus,
Rerumque regens flectit habenas
Rex, & Dominus, fons, & origo,
Lex, & sapiens arbiter æqui.

De Conf. 4 met. 6.

Igitur sicuti non ad altum Diuinæ gratiæ gradum aspirare possumus, quàm ad præordinatum à cœlesti munificentia: ita non ad alia potiunda temporalia nobis vires suppetent, quàm quæ benigna Dei manus nobis largiri statuit. Nam tam in primo, quam in altero munere, ipse præparat, largitur, fouet, & perficit media. arescunt semper nostræ fœlicitates tum
11 priuato, tum aliquando publico malo, nisi ad finem vsque illas fœcûdare Dominus concausis à se ordinatis statuerit, alioquin omnis labor in incassum cedet illo non propitio. *In cuius manibus sunt tempora, & sortes nostræ*. Itaque verè asseruit
Psalm. 30. Plato, *Homines ad fœlicitates dirigi non posse, nisi à moderatrice*
De leg. 1. *Dei manu*. & Aristoteles docuit, duo esse genera hominû, qui ad amplissimam inducuntur fœlicitatem. ambo tñ illam adipisci sine ratiocinatione: Vel vt ille ait, *Irrationales vero ambo*. Moral. Eudemi. lib. 7. cap. 18. Nec alicui nisi sapienti contingere posse fœlicitatem semper asseruit. Ethi. 10. cap. 9.
Hist. lib. 3. & Tacitus, *Batauorum cohortes in Germaniam fuere remissæ*,

prin-

principium interno, externoque bello parantibus fatis. Enim vero vt inferiores causæ illa solummodo perpatrant, quæ moliuntur Motores orbium, sic isti nec aliud operari student, quàm quod perfici nouerint à cognito, & amato Deo.

Niti oportet contra aduersa.
Cap. VIII.

ITaque si fati constitutos ordines nulla ratione possumus ad nostra transducere vota, cum inalternabiles sint illi, demissis manibus, reiectoque labore, desidiæ opem demus, & otio. Si à cœlo demittuntur omnia, (cui omnino imbecillis homo reluctari non potest) expanso sinu recipiamus aduersa, & fœlicia: cum cœlestis illius mandati ordo sit prorsus ineuitabilis. hinc cum ab eo declinare satagimus, ingredimur carceres, & dum obsistimus, vincimur ferrea catena. Ingenio itaque, & viribus imbecilles desinamus bona prosequi fortunæ, vel auertere mala; cum contra vim illam omnia ordinantem, & moderantem frustra nititur labor, & desudat sagacitas; vano studio quærens ea, quæ æternis sanctionibus constituta sunt minimè nostrâ fore. sicuti nostra oscitantia retardari non potest fœlicitas, quæ ad nos properat diuinæ prouidentiæ iussu. Quamobrem assignati nobis euentus rerum infallibiliter contingunt; nam nostra studia etiam, & otia, famulantur fato. qua ratione vel laborum pœnitendum erit, cum nihil contulerint; aut dolendum, cum illis nobis met ipsis conciliauimus mala. Supremi itaque Numinis ordine certo omnia succedēdo, spem omnem adimunt mortalibus, posse vigilantia declinare, aut saltem mitescere dura, asperaque euenta, aut aliorsum traducere: cum semper, qua imperata sunt serie, procedant. *Hinc inuictæ leges necessitudinis, pectus etiam ab amentia remotum, prodigia iusta æstimatione perpendere non patitur,* vt dicebat Valerius. Committenda sunt itaque omnia Diuinæ menti, cum illius sit infinita virtus, & sapientia, contra quas nec consilium dari possit, nec auxilium. idcirco assolet, ad suarum virium ostentationem ad summum perducta, vt relabantur cogere; & subinde vt ascendant velocius impellere, quàm quod fuerant delapsæ. Ergo prudentia est, res suis ordinibus deserere, quos temerare non valemus. nec assequi bona auertente Deo, nec auertere mala ipso immittente. pari enim lege eueniunt ista. idcirco conspirent omnes animi nostri conatus ad vnicam certamque desidiam, fugamque molestarum cogitationum: experientia demonstrante, vltro quibusdam

Val. c. 16.

incre-

incrementa dari fœlicitatum à Numine, quorundam sedulis quæsita studijs denegari.

Plaut. in Bacchi. *Pro galea scaphium, pro insigni sit corona plectilis,*
Pro hasta talus, pro lorica malacum capiam pallium.

hoc est desertis grauioribus studijs, ansijsq; solicitudinibus acquiescamus præsentibus, cum cuncta nobis accidant ad æternę legis normam, omnino inflexibilem nostris conatibus.

Amice, acquiescunt his rationibus libenter ignaui, & inscij, à quibus otium præfertur labori, & incogitantia sapientiæ, sic sapiens sibi videtur argumentatrix ignorantia quorundam. cum teste Iuuenale,

Satyr. 13. *Paulatim vitia, atque errores exuit omnes*
Prima docens rectum sapientia.

2 Hac enim certo agnoscunt prudentes Dei iudicia prorsus latere hominem. quo solo lumine fugant has tenebras humani ingenij. ita Augustinus docet, *Tu autem lumen fugans tenebras, illuminans me, non à me mihi lumen existens, sed lumen non participans nisi in te.* (De Verb. Domini in Matt. ser. 8.) Sacræliteræ ostendunt, (in quibus verarum virtutum est manifesta cognitio) aliquando hominem tenuisse, Deo fuisse satis; quandoque impulisse, sed non euertisse; non nunquam prostrauisse, vt honorificentius extolleret. *Nā apud ipsum est sapientia, & fortitudo: ipse habet consilium, & intelligentiam,* vt ait Iob. (Iob. c. 12.) Quæ Dei consilia incomperta nobis, impellere debent, vt in aduersis omnem mouentes lapidem. & contra fortunam stantes, auertamus mala. *Qui multa audent, aliquando fortunam affore debent sperare, etiam vbi vires, vel artes desunt,* ait Tacitus. (Hist. lib. 5.) Nam etsi semper perficiuntur iussa Dei decreta, ignoramus tamen an nostra sedulitate statuisse Deum illam aduersitatem fore à nobis fugandum, aut commutandam infœliciorem conditionem, cum ad suæ beneficentiæ argumentum, nos in plerisque concausare ordinauerit, vt nostris sedulitatibus daretur opportuna occasio. quare illa indicibilis Dei prouidentia terruit Niniuitas, impulit Ezecchiam, Iobum ferè euertit, vt sua detegens arcana nobis prorsus ignota, nunquam in aduersis despondeamus animo: quin etiam contra nitamur. sed de singulis sigillatim dicamus.

3 Quid minacius dici poterat Niniuitis à propheta Dei assumpta persona, quam *Ad huc quadraginta dies, & Niniue subuertetur?* (Ion. cap. 3.) quod adeo efficaciter sibi futurum suaserat Ionas, vt primo se proripuerit nauigio à facie Domini, ne tam luctuosæ cladis esset delator, & nuntius. at orta tempestate à nautis veluti piacularis victima fluctibus minacibus traditus est, & deglutitus à Ceto, rursus telluri restitutus à bellua; vt

peri-

periculo correptus vitæ, imposito muneri prædictionis insisteret. secundo cœlesti, mœstaque promulgata sententia sub virorem hædere expectabat Ciuitatis euersionem intueri oculis, ignorans Dei sententiam minatoriam esse non decretoriam. hac ratione sapientissimus ille omnium auriga Deus decreuerat eam seruare territando. Nam etsi illa peccatis onusta consentaneum foret Diuinæ iustitiæ aquis Tigris subuerti, tamen *Dei misericordia antiquior illa*, vt ait Philo. eam reuocans terribili nuntio à lautitijs ad ieiunium, à lasciuijs ad lachrymas, à peccatis ad pœnitentiam, seruauit. Sciens satis illi fore ad salutem, si tam luctuosa prædictione concuteretur; cum territam nouerat per suam gratiam obsecuturam sibi abiectis sarcinis, quibus proponderabat ad naufragium. Patet itaque minatoria Dei decreta quandoque mutari. vnde Hierer. ait, *Pœnitebit Dominum mali, quod locutus est aduersum vos, si bonas feceritis vias vestras. Minatur sæpe Dominus, non vt operè compleat minas, sed vt correptis nobis minas ad opus minimè perducat*, ait Chrisostomus, *Nec in aliquo istorum mutatum est Dei consilium, sed tantum sententia*. sic idem docuit.

Quod Deus sit immobi.

Hier. c. 26.

In Gen. hom. 22.

In Gen. hom. 25.

Nec si aliquod Dei decretum, quid piam nobis molestiarũ afferret, quo videamur euersi, ideo de nobis actum esse arbitrari debemus. Nam ab arcta obsidione prius Regis Syriæ liberauit Ezecchiam, ita armis pressum, vt prope diem videretur ille cogi hosti præbere iugulum; & lachrymabundè intueri suorum ciuium bona rapi, mulieres stupris pollui, nec sacro, nec profano à barbaris abstineri, sed vastari omnia militari rabie. 4

Isa. cap. 36.

Postea vero à funere reuocauit, cum iam orci portas ingredi cogeretur, & regium solium commutare sepulchro. edicente Isaia ex iussu Domini illi grauiter ægrotanti, *Dispone domui tuæ, quia morieris, & non viues*. Quo lugubri perculsus nuntio Ezecchias non in desperationem actus, sed potius excitatus memoria paternæ miserationis Dei, ad parietẽ oculos intendens, fleuit maxima cordis tristitia, dicens, *Obsecro Domine, memento quæso quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis fecerim. Suadere principi quod oportet, multi laboris, assentatio erga principem quemcumque affectu peragitur*, dicebat Tacitus. at vero cum Deo sola fiducia valet, quæ est veritatis comes. quare eius oratio celeri volatu ad solium vsque Dei ascendens, compulit, (priori deleta sententia) quindecim annos illi adijcere vitæ. adeo inflexibilem Deum piorũ lachrymæ ad clementiam descendere cogunt. Quamobrem non so-

Isa. cap. 38.

Hist. lib. 1.

lum acerba denuntiata amouet, fœlici commutatione, sed deuinciri se patitur, ne iratus fontium corripiat scelera quasi verens in illa animi constitutione transgredi iustitiæ leges. ita Moysi dixit, *Dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos*. Emollitur igitur orationum vi, liquescit lachrymarum pluuia, rigor prænuntiatorum Primi Regis. quæ etsi iustissimè intenderat, ita poscente quandoque pestifera conditione nostri vlceris, tamen mediatricibus lachrymis voluit ipse ad miserationem induci, Non solum vt suus amatus Rex diutius viuens, exercensque maiora pietatis opera, plenius populum instrueret similibus incumbere muneribus, sed nos ijs prædictionibus, (quorum exitus nos latent,) moneret minacem, & cædentem Dei manum auerti posse religiosis supplicibus. Idcirco Isaias non tàm fuit prædictor mortis, quàm lachrymarum emunctor, quibus sanciuerat Dominus ad naturæ cursum Regis, quindecim annos adijcere vitæ. *Non consilium mutans, sed opera*, ait Augustinus, Manual. cap. primũ *Est enim immutabilis Deus, semperque perseuerat in his, quæ ipsum facere decet, nec vnquàm admittit mutationem ad eam facienda, quæ ipsum dedecent*. Hæc Iustinus ad 36. quæstio. orthodoxorum. Nam Deus ipse, qui corda nostra regit, nos transducit ad spem Numinis, in quo vis miseriarum cumulo; enimuero sicuti bruta non reguntur à brutis, sed ab homine, ita homo non ab homine, sed rectè moderatur à diuinis oraculis, & interno Dei illapsu.

Exod. 32.

Sed veniamus ad Iobum non modò territum, vt Niniuitæ, non perculsum solum ægritudine, vt Ezecchias, sed euersum, sed omnino perditum; cum tantumodo illi relicta forent labia circa dentes; ut luctuosa promendo, semper reuirescerêt molesta. contra quem & multorum finitimorum conspirauerant arma direptis bonis, & cæca elementa. nec certe sine argumento irati Dei, cum ignis contra naturam descendens cõsumpserit oues, & pueros; & aer tam ingenti motu angulos domus concusserit, vt illam demoliens, vnico lapsu filios omnes oppresserit. quamobrem absumptis omnibus bonis, nec quidem in diutino temporis interstitio, vt leuius per interualla ferre posset tantam congeriem aduersitatum, dolore vlcerum contortus, ad huc mulieris exprobatricis torquebatur insania, & consolantium amicorum audacia, à quibus palam, vt obnoxius criminibus, criminabatur. cum tamen in malis vnicum sit solamen inculpata conscientia. In qua miserrima iactatione tantarum calamitatum, quis crederet illum ad fœliciora disponi? quis affirmaret Deum talem virum fouere impensè? his similibusque miserijs quorundam mortalium

5
6

diui

dirui fortunas permittit ipse Deus, vt nihil mortales sibi spõdeant stabile. cum vnumquodque circumduci necesse sit ad perennem instabilitatem rerum omnium. vt ex ijs quandoque Dei sint palam iudicia, quibus scit, & vult, non nunquam funesta commutare in læta, & infœlicia in fausta. & tandem vt nullo bonorum naufragio desinamus inuicti persistere in petitione cœlestis auxilij, à quo sunt recta, & magnifica consilia. Ita Cambyses Rex Astyagi filio dicebat. *Imbecillis est, & hebes mortalium natura: Sed cum nihil sapientiam Dei lateat, omnia ex sententia ijs cedunt, quibus illa praest: cæterorum vero hebetari sensa manus inijcientibus fatis.* Quare orbis Dux Iobum sanitati restituens, addensque duplicatam bonorum copiam, simulque fœcundās pari filiorum numero, quorum filios filiorum intuens, diutius producta vita, lætè diem suum obijt. Meruerat Iobus innocentia vitæ (fortissimum aduersitatum munimen) sibi propitium fore Deum in aduersis. quibus ille obuiam iuit integritatis perseuerantia, & benigna susceptione; Proclamans, *Si bona suscepimus de manu Dei, mala autem quare non sustineamus?* sciens in malis occurri posse. nam propitiato Deo illa fœlicius recudi possunt, & superari magnificentissimis Dei donis. Herodo. Iob. 42. Iob, c. 2.

Non itaque Dei etiam terrificis denuntiatis summouenda est nostra solicitudo, vt propulsemus aduersa; sed neque si ingruerint, vel si funditus demoliti videamur ab illis. nam & reici illa possunt, & traduci ad inopinatam fœlicitatem à munificentissimo Deo. assolet enim illis à nobis supplicationes extrudere, quibus summopere lætatur, vt paternum patrocinium apertè demõstret. quamobrem cum ansfractus diuinorum arcanorum nos lateant, etiam si Dei nomine aliquid aduersi nobis denuntiatum fuerit, obniti debemus opportunis remedijs, vt illud arceamus. & præsertim illis, quibus diuina clementia reconciliatur nobis. idcirco prudenter ille Niniuitarum Rex indicto ieiunio, oratione, & sacco, dicebat, *Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus?* quantò magis si humana nos impulerit fraudulẽtia, quæ satis imbecillior est, & semper inuisa Deo ob prauitatem? itaque 7 Ionas c. 3.

Tu ne cede malis, sed contra audentior ito, Aeneid. 6.

secundarum causarum adiumento. cum à Deo vis illa non tollatur, sed dirigatur sæpe ad deprecantium vota. hinc in infortunijs adhibenda sunt remedia. hoc enim nostri est oneris, sicuti prosperum iter tenere in quæsitis, Dei munus est largientis. qua de causa Constantinus Magnus imaginem suam sublatis in cœlum manibus, ad instar implorantis opẽ à Deo,

nummis aureis imprimi mandauit. Interim in tanta obscuritate arcanorum Dei irasci non debemus, nisi ægreferamus à tanto prudentissimo Duce gubernari, qui cum non nouerit nisi bona dare, temporalium loco nos quandoque ditat cœlestibus; vt in luctuosis aggressibus fortunæ. tunc namque ad
8 illum accurrimus suppliciter. Et eadem rerum obscuritas compescit iniquos, ne nimium exultent in nostris malis, nescientes quousque possit illorum malitia contra innocentiam grassari. Nec sese temerè iusti insidiantibus tradunt, expectantes definitum tempus à Deo sui fœlicissimi exitus.

9 Quod si à magnitudine animi spes in aduersis solet proficisci aliquando, multo magis debet ab innocentia, quæ victoriarum solet esse plenissima ob Diuinum auxilium. quod certe licet patiatur illam vacillare, non tamen euerti. in qua fiducia omnis vitæ nostræ status fit lætior, & mœstus placatior, & depressus erectior, ideo fortiter reluctandum in aduersis.
Tuc. lib. 10. *Magis terrorem incuties inuadere volenti si prior accurres, quàm si solum te repugnaturum significes*, dicebat Tucidides.
Hist. lib. 2. & Tacitus, *Fortes, & strenuos contra fortunam insistere spei, timidos, & ignauos ad desperationem formidine properare.* Ad mouedę itaq; sunt manus laboribus, alioquin absolui nō potest opus ad votum. & fortasse nostris negligētijs irascens Deus, inerat duriora. solet ille (ex græcorū puerbio) bona laboribus vendere. Quo circa assolet peritus nauta ingruentibus procellis modo submittere vela; modo tempestati cedens cursum prosequi, quò sæuitia ventorum impellitur, modo se vndis attemperat clauo, aliquando se vltro impellit remis. peruicacius, quàm quod truditur ab æstu maris; at si se lachrymis daret, cedens sæuitijs pelagi, procul dubio periret naufragio, non quidem fati ira, sed sua segnitie.

10 Non est igitur pauescendum, aut desperandum ob alicuius
Hist. lib. 4. aduersitatis occursum. nam *Ausos libertas sequitur*, ait Tacitus. & exiguis momentis depressa emergunt, & inclinantur
In Paneg. erecta. *Habet vices suas conditio mortalium, vt aduersa ex secundis, & secunda ex aduersis nascantur*, dicebat Plinius. Confecto Cremonensi prælio, superato Othone Vitellius potitus est imperio. cum ibidem postea Vitellius non deflexisset oculos à tā lugubri spectaculo tot millium suorum ciuium
Hist. lib. 2. insepultorum, ait Tacitus, *Lætus vltro, & tam propinq; sortis ignarus*. nam paulo post ipse fœdius eundem instaurauit
Tacito. exitum funebrem. Quod si verum est, vt verum est, *Deum*
Hist. lib. 4. *fortioribus adesse*: & Ouidius
Metam. 11 *Audentes Deus ipse iuuat.*
hoc animi robore Dei procuremus auxilia. cum sæpe nostrarum

rum lætitiarum initia sint ipse lachrymæ, ex quibus, veluti purgato humore, oriuntur gaudia.

Quo circa viuite fortes. Hor. Sat. 2.

Fortiaque aduersis opponite pectora rebus. 11

Hac ratione præsertim, cum nouerimus Dei promissa nostris promereri studijs. quod fuit perspicuum maximè in Isaac. Qui & si promissionis Diuinæ factæ *Abrahæ esset conscius, In semine tuo benedicentur omnes gentes.* quod etiam iuramento Gen. c. 22. firmauerat, *Per me metipsum iuraui dicit Dominus*. qua de causa certissimè nouerat se fœcundandum prole, tamen *Præcatus est Dominum, pro sua vxore, eo quod esset sterilis: qui exaudiuit eum, & dedit conceptum Rebeccæ*. quare doctè Gre- Gen. c. 25. gorius ait, *Adde hoc electi per laborem perueniunt, vt postulando mereantur accipere, quod eis omnipotens Deus ante sæcula dispofuit dare.* Dialog. 1. cap. 8.

Itaque viribus, vel etiam diuinis promissis adiungenda est solertia, & labor, vt consequi possimus fœlicia, aut deturbare aduersa. ita Ferdinandus Secundus Aragonicus res suas maximè bello attritas, ac pœnè desperatas ingenti cum gloria recuperauit constanti bello. nunquàm enim voluit Caroli Octaui Regis Francorum conditiones pacis accipere, eo vsque obdurauit, dum rerum fieret conuersio. Qua propter auitum Regnum Neapolitanum præclarè denuo suo subiecit imperio. exiguis namque momentis, quæ in bello geruntur, inclinantur, vel extolluntur. Vt fœlicissimus ille Sylla, cum se à suis 12 deseri cerneret in prælio, exclamauit, Ego gloriosè moriar, Appia. at vos, si quis quæsierit, dicite vestrum Ducem in Orchomeno tradidisse. qua commoti exprobratione milites repetentes bellum vicit Sylla: nam magnitudine animi propitiam sibi fortunam effecit. *Equidem infirmi est animi aliquo lapsu* Egesip. l. 2. *summæ rei diffidere*, vt ait Egesippus. sed experiunda sunt omnia. *Et more anguium, etiam obtrito capite, debemus saltem cauda minari*, vt dicebat Florus. ne nimium insolescant Flo. lib. 1. cap. 15. peruersi: & nos latent Diuina iudicia, à quibus non nunquam per lachrymas compellimur, & trudimur ad fœlicitates.

Spe erigendus est animus in aduersis. Capvt *IX.*

AD lætitiora modo transeamus Amice. etenim etsi semper 1 syncerè est monendus amicus, (cum veri indiligentia, & adulandi libido corruperint orbem.) illiusque errata sint corripienda ingenuè, ne nostra taciturnitate, aut lenitate, in-

dete-

deterius prolabatur. (semper à consulentibus dicenda sunt vera, inculcanda sunt aspera amicis quia vtilia; non iucanda, quia sæpe lethalia. ideo qui adulantium comitatu gaudent, infidis consilijs sunt obnoxij.) tamen illa suasio digna est amico, quæ animi calamitatibus subueniens medetur malis. at vero si assiduè repetet obuiam iri non posse malis ob ineuitabilitatem sanctionum Dei, facillimè deditum animum mœroribus, desperationibus obruet. quare non minuet, sed augebit amaritudines. tunc veluti altero formato choro tragico ad luctum, ad lachrymas prouocabit amicum. quamobrem imprudentia amici amicus ad desperationem adigitur. nam cuius compescendæ erant lachrymæ, augentur spe abscissa fœlicioris successus. idcirco pro solamine mœstitiam offert, quasi extremum remedium sit in malis deiectio animi, & efficax effugium laqueus, & acerba mors.

Aduersitatum itaque procellis agitatus animus nutriendus est spe lætioris fortunæ, quæ nunquam iuramento firmauit aliquem cogere perpetuis ingemiscere malis. sed nec quidem potest, cum summopere sit suæ volubilitatis amatrix. qua insidiosa arte suspensos tenet animos omnium mortaliũ. eadem inconstantia terrens fœlices, & spe nutriens miseros sui fœlicioris regressus. ideo rectè ait Tibullus,

Tibul. 2 eleg. vlt.

Spes alit agricolas, spes sulcis credit aratis
Semina, quæ magno fœnore reddat ager.
Spes etiam valida solatur compede vinctum.
Crura sonat ferro, sed canit inter opus.

sperabundam nostram naturam effecit Deus, sciẽs nos assiduè agitandos esse malis. ideo idem est terminus vitæ, & spei, Mors ista spei, & angoribus terminum imponens, bona, & mala cuncta mortalium profligans, nos trudit ad viscera terræ. interim calamitatibus depressi homines spe erigendi sunt, quæ opportuna similibus (natura miserante) nullo redimitur pretio. vnde Terentius.

In Adelph.

Ego spem pretio non emo.

Vt ad manum sit hoc medicamentum omnibus, quo quisque suas leniat mœstitias. enimuero nisi formidolosi fœlicia sperarent, etiam leuibus flatibus aduersæ fortunæ humili timiditate consumarentur. vt absumuntur ignaui animo vtentes timore prauo consiliario, à quo extincta omni pectoris fortitudine, exeduntur die, noctuq; colluctantes cum suis funestis cogitationibus; & præ mœrore quandoque deuitant hominum frequentias, & ne limen quidem domus egredi audent, vt liberius se muliebriter lachrymis dedant. qua ratione se vexant calamitatum memoria, circumferentes caliginosum cordis

luctum,

luctum, fugientes omnem hilaritatem. vt ait Terentius. In Andria.

Itaq; post quam adepta spes est, lassus cura confectus stupet. Qua animi deiectione actus Octauianus Imperator, ob trucidatas legiones à Germanis imprudentia Quintilij per menses tonderi noluerit, & sæpe caput parietibus allidens, vociferabatur, Quintili Vare legiones redde. quasi mortuus extinctas legiones ferro, posset restituere luci. Quod si ad huc mœroris vires processerint, adepta tyrannide ad voluntariam necem dolentem adigunt, quasi ad malorum finem. Ita Diosippus Atheniensis nobilis pugil, cum ex prouocatione nudus solo armatus stipite vicisset Herrotam Macedonem omni ferè telo stipatum coram Alexandro, totoq; spectante exercitu, ex quo multum sibi conflauit inuidiæ, & odij. versutia inimicorum subducto ex conuiuio aureo poculo, cum notaretur ille oculis vt latro, impostura hanc ferens iniquissimo animo, semetipsum gladio confodit. sibi met conciliado mortem, amicis luctum, & impostoribus inimicis lætitiam. cum solum nitendum erat vigilantia, & studio, veritatem in lucem efferre. quam aliquando ipsum tempus mendaciorum proditor nullo procurante patefacit. potuisset enim ad victoriæ laudem, adiungere decus vitæ innocentis ad perennem suam lætitiam, & infamiam eorum, qui tale compofuerant mendacium.

Sue. in Oct.

Curt. lib. 9.

Qui frigida malenconia abundant, sæpe in aduersitatibus desperatè ferentes aduersa, sibi met mortem inferunt, ab illis etiam paruæ molestiæ apprehenduntur vt magnæ. cum adhuc spontè in eis emergant anxietates animi. ex quo (vt docet Philosophus) laqueo sibi mortem consciscunt. Sedes spei, & sapientiæ calor est, qui cum in illis sit exiguus, (sicuti in senioribus) parum sperant. sicuti ex opposito iuuenes calore abũdantes spe complectuntur omnia fœlicia: sicuti temperatè bibentes vinum. nam moderata potione natiuus calor nutritur, conseruatur, augetur, veluti extinguitur excessu. quo circa languescente calore, quod senectute accidit, & morbo, tristamur assiduè. quod certè natura fit. at cum ingruerint mala, quasi per vim eorum extincto calore, illos irritant mala, & tristia ad laqueum. 4

Sect. 30. Probl. 1.

Imbecillis itaque est animi, nolle fœliciora sperare. cum exiguis momentis, quæ stare videbantur decidant, & emergant celsius rursus conculcata. nec raro visi sunt euersi, qui prælij initio victores censebantur. quamobrem maturo consilio in qualibet euersione erigendus est animus. & ne tristibus simus impares, assiduè lætiora complectamur animo.

Quam-

Ouid. de Pont. lib. 1. *Quamuis est igitur meritis indebita nostris,*
Magna tamen spes est in bonitate Dei.

5 Spes accipiendorum bonorum à Deo propria hominis est. quia solius hominis virtus est religio. cœterarum virtutum vestigia in cæteris animantibus apparent, huius vero nullum. idcirco qui in aduersitatibus non sperant, suæ aduersantur naturæ. etenim vt perité dicebat Vegetius, *Euentus omnium præliorum vt plurimum, inter initia contra illos magis fuit, quibus victoria debebatur.* Iulius Cæsar contra Pompeianos dimicans apud Mundam fluuium, cum etiam suos veteranos milites terga vertere intueretur, & cogi, & cædi, se ferro confodere cogitabat, ne vnico, aduersante fortuna, prælio tot victorias fœdaret. tamen spe prius vincendi suos reperans, deinde fiducia, & magnanimitate, (quarum multum in eo fuisse arbitrandum est ob consuetudinem vincendi) Pompeianorũ fugauit, & vicit exercitum. qua propter virtutes illæ sunt fœlicitatum initia, quia sunt hostes pigritiæ. qua de causa legum latores semper bona spe ingenuos replent animos, ne marcescentes otio fugiant labores, quos quisque sperans amplectitur. hos beatos nuncupat Salomon, dicens, *Beatus qui sperat in Domino.* vt eius Pater, *qui confidunt in Domino sicut mons Sion non commouebitur in æternum.* est enim spes charitatis germen, & indicium. Illa *sperat omnia*. vt docuit Apostolus. etsi primario intuetur æterna, non abhorret tamen à quibusdã tẽporalibus, vt eripi à captiuitate, liberari à compedibus, aliorum contra se falsas criminationes traduci ad suam gloriam; eximi ab infamia, detecto simulato mendacio,

Veg. 3. l. 25

6

Paul. Aqui. lib. 6.

7

Prou. c. 16.

Psal. 141.

Cho. 1. cap. 13.

Ita Dominus Iesus cum aduersarijs luctans (quos ad deditionem compulit) aduersãtium omnium insidias, opprobria, & damna superando, *Adeptus est nomen, quod est super omne nomen.* quo exemplo nos ad eadem subeunda certamina hortans certa spe victoriæ ait, *Confidite, quia ego vici mundum.* A quo roborata spiritu illa pudica Susanna licet ad mortem duceretur duorum senum falsa criminatione damnata, (cum illorum insanienribus libidinibus castimonia occurrisset: magis Dei metuens iussa, quam peruicaces illorum voluntates ad iniquam accusationem: cuius continentiam in illo fragili sinu reuereri oportebat, non mendacio deturpare. (tamen *Cor eius fiduciam habens in Domino*, vt testatur Daniel. in ipso maximo angustiarum termino, quo vita priuanda erat per summam iniquitatem, à Deo erepta est, & restituta summa laude pristino honori. *Tunc maximè de Diuina miseratione sperandum est, cum præsidia humana defuerint*, dicebat D. Ambrosius. & stoici asseruerunr per fiduciam præsagiri vi-

Philip. c. 2.

Ioan. c. 17.

Dani. c. 13.

In Exam.

Stoici.

ctoriã.

ctoria. & Pindarus illam nuncupauit, *Vincendi initium*. ideo illam omnino deserere nunquam debemus. scientes à Deo nos eripi posse, & fœlicitatibus inseri. cum libentissimè suis obuiam eat supplicibus, sciens liberalitatem maximè decere Reges. Pindarus.

Crede mihi, miseris cœlestia numina parcunt,
Nec semper læsos, & sine fine premunt. Ouid. de Pont. 4.

Quæ certè fiducia non est culpanda audaciæ vitio, sed laudanda, cum à spe diuinæ munificentiæ ortum ducat, quæ adeò est beneficiorum ferax, *vt solem suum oriri faciat etiam super malos*. cum itaque hoc non deputemus nostris meritis, sed suo paterno amori, nostræ non irascitur fiduciæ, sed miserans, gratanter elimihans miserias, priori, & quandoq; potiori dignitati restituit. Idcirco nonnunquam prauorũ insidias magna pijs attulisse ornamenta fortunarum scimus, dum illi hos euertere funditus summo studio laborarunt. Obstitit tunc Summus Imperator eorum conatibus, quos non solum fregit, euertit, sed in obsequium transtulit suorum amicorum, quos satis celsius euexit, quàm quod illi perdere decreuerant. *Sæpe fortunæ maiori locum fecit iniuria.*, ait Seneca. Camillus Roma pulsus, deinde benigniori fortunæ occursu, eiusdem suæ patriæ secundus conditor appellari meruit. Demetrius Phalereus per exilium à patria inter primarios amicos Regis Ptolemi numeratus, gloria, & rerum copia fuit insignis. Themistocles ciuium suffragijs eiectus à patrio solo, maiorem amplitudinem assequutus est apud Regem Persarum. ita rerum exitu in aperto est, ex quauis angustia quis emergere posse fœliciter. Matth. c. 5. Epist. 91. Plu. in eius vita. Pluta. de Exilio. Val. 5. c. 3.

Quis quæso crederet immani illo Aegypti decreto, (quo infantuli Hebræorum nuper in lucem editi necabantur obstetricum inhumanitate) disponi Moyses ad adoptionem eiusdem Regis, cum esset Hebræus? Nam eiusdem Regis filia miserans expositi pueri vndis Nili. (diffidendo parentes posse illum diutius occultare, suæ consulentes vitæ, illum cistæ impositum, fluminis voracitati commiserant.) adeo benignè fauit, vt etiam ad solamen suæ sterilitatis, sibi cum in filium adoptauerit. Deinde vero cum cogeretur Regis declinare iram, omissa illa nobili conditione, pastorali muneri (quod summopere auersabantur Aegyptij) operam dare coactus fuit. in quo cum ætate, & miseria consenuisset spatio quadraginda annorum, diuino imperio constitutus est Dux populi sui. Qua propter prius à paterna beneuolentia ad vitam seruatus est, deinde euectus ex immanibus vndis ad adoptionem regalem; postea ab eiusdem Regis amore ad odium;

ſubinde à palatio regio ad deſerta mapalia mortis timore tranſductus, & tandem pauperie feſſus ſola paſtorali virga Regem terruit, quem olim verens declinauerat. imò illo inuito populum ſuum libertate donauit, dexteræ Dei potentia fretus, qua ad ſpem, ad metum; ad captiuitatem, ad regnū; ad miſerias, ad honores, paucis momentis impellit mortales.

10 Itaque pauoribus huius vitæ ſimilibus exemplis occurrendum eſt. etiam amicorum monitis, quibus leniantur noſtræ ſolicitudines, propriaque conſtantia, & maximè in Deum ſpe. eſt enim optimum vitæ ſolamen in tanti Regis beneficentia ſuam fiduciam collocare. cum ſine intermiſsione benefaciat ille, dona donis cumulans; vt perpetuo ſua in orbem recurrant munera. idcirco in illum ſperantibus ſuccurrit benignè ſuis opibus. cum interim ad tranquillitatem conferat talis expectatio cœleſtium munerum. & tanto magis, *Quia in malis*
Epiſt. 7. ad cap. Mar. *carere culpa, maximum eſt ſolatium*, vt dicebat Cicero. Quā obrem, vt ait Lucanus,
Lucan. l. 6. *Cauſa iubet ſuperos melior ſperare ſecundos.*

11 Hoc enim multum fiduciæ adijcere debet. cum nouerimus viros probos variè fuiſſe exagitatos calamitatibus, ex quibus emerſerunt glorioſores. præclarius illorum pietatis virtus elucēs in fortunarum commutatione. ideo ſemper noſtris euerſis bonis, firmemus nos hac ſpe. cum ſatis ſit imprudentis viri, opinari nos irreuocabili infęlicitate opprimi. *Et magnæ ſit*
Flo. 4. c. 8. *indolis ſignum, ſemper ſperare*, vt ait Florus. nam benignior erga nos Dei influxus deferri poteſt. cuius ratione dicebat Phi-
De Abrah. lo, *Hominem ſpe carentē non eſſe hominem, ſed belluam humana forma præditam*. cum illi deſit ſpes ornamentum humanæ naturæ, prudentiæ filia, & virtus ſemper opponenda malis. Idcirco quauis vrgente calamitate, ex Conſilio Menandri,
Menand. *Caue ne ſpem deponas*. nam ſaltem hac ſtante infortunia non
Quod deterius, &c. videntur ita acerba. *Cum ſpes ſit gaudium ante gaudium*, vt aſſeruit Philo. ita ad temperiem reducuntur luctuoſa. & certum eſt, nos coclearum more circumducere vitæ noſtræ pondera.

12 Quamobrem grauiſſimum eſt malum, ſpem adimere miſeris. durumque imbecillis animis tali non ſubſtentari fulcro. Nam veluti exciſa arbor noua poteſt germinatione pubeſcere; ita radicitus non amputata vita, poſſunt denuo noſtra iuueneſcere gaudia, & fœlicitates. nam quod quandoque mortuum reputatur ab homine, illud idem reuireſcere facit Diuina virtus: ne ſibi omnia licere arbitrentur iniqui. cum præfectura omnium rerum ſolius ſit Dei. *Cui cum facile ſit ſubi-*
Eccl. c. 11. *to honeſtare pauperem*, vt docuit Eccleſ. vituperabilis eſt, qui non

non sperat. *Itaque omnia expectanda sunt homini, quantum vis inopinata*, vt testatur Dionysius. qua futuri boni expectatione temperamus dolores. etenim qui ita concipiunt animo, leuius ferunt insultantem fortunam. nam ista, vt vtar verbis Horatij, Halyca.l.4.

Ad prælia trudit inermem. Epistol. 1. Epist. 5.

at qui minaci, constantique animo obuiam eunt illi, eius compescunt furorem, verens fortuna ne virtute vincatur. ideo desinit prouocare athletas. cum, vt cecinit Naso,

In audacem, non est audacia tuta. Meta.l. 11.

aut saltem animi sublimitate deuicta, pudoreque suffusa, desinit inferre molestias. etenim teste Seneca. Seneca in Medea.

Fortuna fortes metuit, ignauosque premit.

Rationes istę omnes inferendæ sunt animo. tunc veluti firmati anchora prauorum inuadentes procellas non formidantes, nunquam omittemus prudentis viri officia in qualibet trepidatione. imò non desinemus nostrum statum commendare Deo. sperantes illum aliquando nobis affore, etiam nostris deploratis rebus. etenim vt dicebat Cicero. *Nonne aduertitis ex tot tabellis depictis, quàm multi votis vim tempestatis effugerint?* Quo circa nostra ipse aspirans vota, paterneque monens, vt ipsum piè inuocemus in malis, ad optata disponens deducit. Etenim veluti insitione mitescunt arbores, disciplina bestiæ cicurantur, ita spe, & oratione truculentæ mansuefiunt à Deo aduersitates. De Natu. Deorum. 13

Compluens erga nos bona, quæ nullatenus ab aliena malitia retardari poterunt. quare ereptas res è nostris manibus alterius improbitate rursus inserit, & quandoque præstantioris conditionis per infimas causas. qua ratione demostrat causarum vim omnium ab illo pendere. Qua propter quorum fortunas ipse elabi facit, nequeunt retineri. & ideo horum irreuocabilis est lapsus. at quę ille repuerascere voluit, ab ipsis impedimentis deducuntur ad frugem, & quæstuosa fit omnis bonorum, honorumque amissio. vt per earumdem repuerascentiam noscamus Deum nostris fauere votis, & precibus. cum miro modo recuderit nostras miserias in præstantiorem fœlicitatem. licet quandoque videamur illius permissu esse expositos aliorum telis, & insidijs; & quasi belli iure in eorum potestate redactos,

Quo circa sicuti nec prudentia callidè, nec temperantia sordidè, nec fortitudine temerè, nec iustitia inhumanè, nec pietate superstitiosè vti debemus; ita nec aduersitate inscitè. cum ista nos ad summum adigat Patrem. Ergo verè *Omnis sapientum vita decet, vt sit in spe*, vt dicebat Euripides, non Euripides.

modo tranquillitatis ratione præsentis vitæ, sed etiam futuræ
Orig. homil. 9. beatitudinis. etenim *futurorum spes laborantibus requiem parit; sicuti in agone positis, dolorem vulnerum mitigat spes coronæ.*

Dissipantur sæpe à Deo malignantium consilia, & euertuntur conatus.
Cap. X.

PRæualida est ratio concipiendæ fiduciæ in aduersis, reminisci non minus hoc Dei pulcherrimum opus mundum, singulasque eius partes illius prouidentia moderari legitimè, quàm quod corpus, omnesque sensus mentis imperata faciũt. enimuero vt hoc animal homo seruaretur incolome, à mante
1 pendere cõstitutum est. quanta quæso maiori sagacitate illud statui necesse erat, cum singulis partibus, & homini potissimè erat consulendum? Quamobrem Deus totius curator, & partium, exiguis initijs, imbecillisque causis, fortuitoque concurrentibus, maxima quandoque molitur; vt palam fit ab illo administrari omnia. Qui etsi oculis corporeis agnosci nõ possit, cum omni mole careat, quæ obtutu potest percipi, tamen mens assiduis instructa experimentis animaduertit, inter indefessa opera Dei esse etiam, quandoque dissipare prauorum consilia, & studia: & per infœlicitatum anfractus impellere pios ad portum tranquillitatis; & per tumescentes calamitatum fluctus ad perennes dignitates inducere; & per spumantes miseriarum vndas ad stabile transferre regnum. Quo circa subditum Deo mens mundum agnoscit, non sui dominum.
Poli. 1. c. 1. quod si *Cuique suum curæ est.* vt Philosophus docuit. ergo pios tutela est speciale Dei munus. ideo illos videas emergere ex miserijs, ex calamitatibus. & tunc maximè, cum illis imminet extrema pernicies. subuenit tunc illis, vt non lateat, eos non deseri à Diuino præsidio. quod si illud dilatum erat, non tamen ablatum. & hoc quidem vt illustriores fierent virtutes suorum amicorum, quorum præclara gesta cœterorum exponit oculis.

Nec vnica ratione ille subuenit amicis, sed multiplici; illo-
2 rum reijciens miserias, quæ inferuntur à prauis, efficit vt sciãt nihil esse homini ita aduersum, vt ab illo demoliri nequeat, vel recudi in fœliciorem statum.

Nam vel illuminat, vt prætaueant mala, vt euenit Abrahamo.

Vel

Vel remouet occasiones, ne patiantur insultus, vt accidit Isacco.

Vel compescit inimicum, ne iste inuadat probum, vt fuit perspicuum in Iacob.

Vel tandem constantiam in malis tribuens, efficit vt superatis persecutionibus captet ex miserijs decus, & gloriam. quod apertissimo exemplo demonstrauit in Ioseph.

Singula in singulis prosequamur Patriarchis, vt assertum appareat verissimum ex sacris literis.

Latenter illuminatum fuisse Abrahamum certo certius statuendum est, quando frugum laborans inopia in Palestina, quærendi victus gratia Aegyptum adiens cum omni sua familia, (in quo stagnantes Nili aquæ copiosas producunt segetes) sciens petulantes Aegyptios admiraturos, & amaturos suæ vxoris Sarræ singularem venustatem. In regione enim calida, & affluente rerum vbertate vigere lasciuiem nouerat, cum contubernalis opulentiæ sit Venus; (qua ratione illam appellat Tacitus, *Prouinciam aditu difficilem annonæ fœcundam, superstitione ac lasciuia discordem, & mobilem, insciam legum, & ignaram magistratu,*) & ab intemperante principe, & populo, vereri violenta stupra consentaneum erat rationi. quo circa dissimulato ad tempus coniugij titulo, sororem suã esse confessus est. Erat enim filia fratris sui, quod genus propinquitatis, fratres vocari sacræ literæ testantur. nihil itaque mentiens, sed silentio coniugium inuoluens, imminens in se auertit vitæ periculum. In aliena regione, & apud Regem, populumque libidinibus emancipatum nouerat de facili hospitij iura euerti posse, & solere. cum per saturitatem effractis rationis legibus insaniendo alienos inuadant thalamos. quod impendens malum ipse auertere non poterat. Qua de causa potentiores metuens, ne in ipso regionis ingressu obtruncaretur effecit, dissimulatione tegens coniugium, Deo coniugis comendans pudicitiam ab externa lasciuie. sciens ipsum fore propitium hospitibus; & tunc maximè cum vrgent insidiæ. Quamobrem cœlestibus diris correptus Rex, aulaque tota, (cum nemo se iniquitati opposuerit; cum illorum sit mos inhonesta pariter, & honesta laudare) corpore, & animo torti, animaduerterunt Diuina tutela custodiri mulieris castimoniam. & ita viri sanctitas effecta est illustrior. illius itaque legitimum matrimonium in periculum adductum ab impudico Rege omnino illibatum seruans, se manifestè ostendit illius esse protectorem. cui promiserat, *Benedicam benedicentibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi.* Ita ductũ rationis sequens, ab altiori principio motus, fugauit periculum. veluti fœli-

3 Hist. 1.

4 Gen. 12. 10

Gen. c. 12.

Eudem. vlt. c. 18. Mag. Mor. 2. c. 9. fœlicibus solet euenire, vt moti ab altiori, nobiliorique principio, quàm intellectus, & voluntatis, potiantur quæsitis, vt Aristoteles docuit. Imò fortunatum sine ratione ad bona impelli, & ad mali fugam.

Gen. 26. Idem ille vniuersorum Dominus aperto oraculo monuit Isaccum dicens, *Ne descendas in Aegyptum*. cum frugum inopia Syria laboraret, aut propter nimios æstus, aut imbres, aut inclementes cœlorum influxus, aliasque segetum pestes. (qua ciborum angustia plerique cogebantur extraneas petere

5 regiones.) Isaac inter cœteros fœlicem adire Aegyptum iam constituerat animo. cum celebre esset aquarum irrigatione summopere agros illos fœcundari. à quibus abundè suppeditantur necessaria victui. etenim aquarum copia, & caloris agri redduntur feraces. hinc arbustis, & seminibus consita affluenter herbas parit, segetes, & fructus. quare hominum, bestiarumque multitudine lętatur maximopere. Hanc primam apparitionem factam Isacco, aperto testimonio non constat quomodo facta sit, an in vigilia per Angelum, aliqua assumpta forma corporea; an per ecstasim, an per somnium, perspicuum tamen est Diuinam fuisse, inhibentem ne illuc se Isaccus conferret. (& hoc est secundum genus protectionis

6 diuinæ) fortasse ne pellecti Aegyptij suæ coniugis venustate, in ipso egressus initio illum perimerent. (quem etsi certo tueri poterat, tamen Deus ad suæ sapientiæ interminæ constitutum operans, illud nos latere omnino cogit) est enim illarum mulierum cutis denigrata ardoribus omnino solis, aut saltem obfuscata. Ita quandoque prauorum insidias declinant pij

In Gen. 9. 76. Dei monitu. Vel fortasse vt Theodoreto placuit, Cum iam constitisset Aegyptijs patris exemplo, quàm peruigil custos sit Deus hominum pietate insignium, modo inhibet ne Isaac in Aegyptum descendat, cum suppeditatione opulenta frugum in tanta terræ sterelitate, hoc idem demonstraturus erat apud Palestinos. Vt tanti Viri exemplo discerent populi, quantum mercedis à Deo tribuatur pietati. qua ratione ad eiusdem imitanda vestigia se se animarent populi, exciti tam præclaro argumento.

Nā de cæterò certa spe diuini subsidij Isaac nec Palestinorum veritus erat petulantiam, à qua inuadi poterat vxor; nec præsentem famem. sciens, aut saltem sperans, à Deo illam compescendam esse Regis edicto, *Qui tetigerit huius hominis*

Gen. c. 25. *vxorem, morte moriatur*. Alteram vero subleuandam vberrimo frugum prouentu. *Seuit enim anno illo, & inuenit cen-*

Gen. c. 26. *tum*. cum cœteri sterilissimum sentiscerent solum. vnde apparuit verè illi dictum fuisse à Domino subleuamen suæ peregri-

regrinationis. *Ego ero tecum & benedicam tibi.* in liberandis, intuendis, in magnificandis suis amicis, mirabilis est Deus.

Quos aliquando protegens, (& hoc est tertium genus tutelæ Diuinæ) compescit inimicos, ne innoxios circumueniât. quod summopere enituit in Iacob. qua de causa plura de illo 7
scripsit Moyses, quàm de Isaac. non modo vt in tantarum virtutum cumulo eluceret eminentius constantia, sed vt facilius conspici posset tutela Diuina erga pios. Enimuero in ipsismet maternis visceribus cum Esau colluctans, præfigurauit indeficientibus molestijs fore exagitandum; cum nec illa incipiens ætas (plantarum modo) aduersario carens, ad palestram aduersitatum assuesceret. Quod in senectute interrogatus à Pharaone, *Quot sunt dies annorum vitæ tuæ?* apertè professus est, dicẽs, *Dies peregrinationis meæ triginta annorũ, pauci, & mali.* pauci certè, siquidem pater eius Isaac vixerat annis 180. Gen.c.47.
Abraham auus eius 175. & tunc ipse ita se senio confectum sentiebat, vt præ foribus astare mortem opinaretur. nam post hos dies vixit annis decem, & septem. assidua calamitatum conflictatio omnem vitæ prosperitatem adimens, celeriori cursu mortem aduocat. sunt enim miseriæ atræ bilis genera- 8
trices, à quo humore naturalis calor prosternitur. quamobrẽ hoc vitæ domicilio dissipato, & euerso, mors celerius conciliatur homini.

Quantas quæso calamitates virum hunc substinuisse arbitrari debemus in illa sua peregrinatione, & exilio in Mesopotamia? vt cœteras molestiarum causas prætereamus, vt Rachelis amatæ mortem, fœdissimum concubitum Ruben, timorem à Sichimitis illatum, profectionem Beniamin in Aegyptum, captiuitatem Ioseph, quem veluti mortuum lachrymis prosecutus est spatio vigiuti trium annorum; nunquam sibi luctu satisfaciens ob singularem filij sui indolem, & morum integriratem.

Peregrinationes alij suscipiunt negotiationis, & augendæ 9
rei familiaris gratia, alij legationis, non nulli noscendi exteros mores, aut longinquas regiones, aut parandæ eruditionis, vel opitulandi causa patriæ in difficultatibus tempornm. at hi omnes cum ingenti lætitia frigore spreto, & æstu, cœterisque difficultatibus itineris properant; vt recessibus lustratis terrarum, aut alijs perfũcti muneribus, quæsitis potiri possint. At infœlix Iacob, vt declinaret fraternum furens odiũ peregrinari cogitur annum agens septuagesimum quintum, vt placuit Eusebio, desertis amicis, patria. opulenta domo, & parentibus, soloque comitante baculo, exteram regionem petere compellebatur. quo occultius insidiantis germani conatũ De Prep.9 cap.vlt.

effu-

In Gen.9. 81. effugeret, vt docuit Theodoretus. Vel verius, vt manifestius in aduersis prospici posset diuina prouidentia, abijt peregrè sine comitatu, & rebus necessarijs, vt in redditu ostentatis acquisitis opulentijs bonorum, filiorumque satis esset exemplar manifestum Diuinæ benedictionis, cui omnia succedunt fœlicia.

Nec sine peculiari patrocinio Dei Iacob effugisse minacem iram Esau arbitrandum est. sed censendum, illam nutu Dei fuisse compositè dilatam vsque ad patris mortem, malitia
Gen.c.27. 10 Esau dicentis, *Venient dies luctus patris mei, & ego occidam Iacob fratrem meum.* ingesta itaque specie charitatis in patrē inhibuit Deus Esau, ne fratricidium cōmitteret. cum lachrymarum causa, & origo minimè filius debeat esse patri. Quod scelus primo constituerat perpatrare propter ereptam primogenituram, secundo per subreptam Patris benedictionem.

Quæ multiplici ratione deferenda erat Iacob. data illi prius lentis mercede, sibi ius primogenituræ coemerat, vt Gre-
In Ezecch. hom.7. gorio placuit, & Theodoreto. Debetur quoque illa sanctifi-
In Gen.9 8 catis. dicente Domino, *Sanctificate mihi omne primogenitum.*
Exod.c.13. at Iacob pientissima mente virtutum studio ad Deum confugerat auctorem bonorum omnium, igitur huic in sortem diuinam ascito, dignitas, & prærogatiua primogenituræ erat deferenda. idcirco monens Rebeccam oraculo Deus dixerat,
Gen.c.25. *Maior seruiet minori*. cum seruitus sit onus recedentium à Deo, libertas vero, & dominatus appropinquantium illi, & famulantium sincerè. Et cum vellet Pater primogenitū sua benedictione fulcire, mater Iacob obtulit, nō quidem natura, sed diuina electione primogenitum. quod Pater cęlesti agnoscens lumine dixit vociferanti Esau propter ereptam dolo
Gen.c.27. primogeniturā, *Benedixi ei, & erit benedictus.* nequeunt.n. euerti diuina voluntate sancita, & prosanus Esau erat incapax sanctæ benedictionis paternæ, qua solus Iacob dignandus erat, cum in paternis institutis insisteret. Quamobrem tunc senio confectus Isaac cognouit diuinam virtutem, quæ prætulerat Iacob Esau. deinde vero multiplicibus allocutionibus diuinis factus eruditior Iacob, nouit, illud ius Dei imperio in Iacob fuisse translatum. cuius rei inuidia iniquus furebat Esau. in cuius animum inserens Deus aliqualem reuerentiam in patrem, dum iste differt facinus, Deo ordinante, abolitum est funus.

Ita furentium prauorum obtunduntur, & euanescunt scelera: cum pro varietate temporum subinde eorum mutantur deliberationes, Deo monente, vel traducente seorsum malignas conceptiones, quæ clam, & per insidias, vel aperta vi melio-

meliores opprimere laborant; & magno impetu irruunt in probos. quos tamen omnes supplantant pij; non quidem corporea lucta, sed qua luctatur pia anima cum improba. etenim illa affectibus malis depurata vincit insistentes versutias constantia, patientia, magnanimitate. ideo etsi videatur opprimi, sui inuasoris victrix efficitur. Nam Deus vel non admittit insultus, vel dissipat, vel eorum auget merita, vel in honorem commutat infamias, pauperiemque in diuitias. idcirco victus Esau, & manus dare compulsus ait, *Iustè vocatum est nomen eius Iacob; supplantauit me en altera vice.* & iure cum principatus sit deferendus illi, qui potior est in virtute. quamobrem dicebat Zeno, vt Philo refert, *Plorabit malus si iusto aduersabitur.* Fugit itaque Iacob cum nosset à fratre sibi parari vitæ necem; & omnibus modis cupiebat fratri consulere. nam etsi nouerat nullum iniquum deliberatum perfici posse Deo abnuente; subtrahit tamen insipienti aspectum, vt deferuescat ira, & deponat ignorantiam diuinarum rerum, & feritatem in hominem. idcirco inter faustas præcationes dictum fuit illi à Patre, *Fratri tuo seruies.* est enim optanda seruitus apud sapientem, à quo monitus animi morbi deponi solent, & destrui à ratione contraria. cū aurigante insipientia collum submittitur iræ, vindictæ, inuidiæ: vt Esau, qui arbitrans sibi illa deberi dona primogenituræ, & benedictionis, fratrem insectabatur. immemor quod soli Deo hæc vox competat, Meum. cuius solius est possessio rerum omnium. hinc licet illi vt lubet, sua largiri dona. Gen.27. Quod omnis probus, &c. Gen.c.27.

Qua propter licet à suo Socero Laban multoties fuerit illi denegata merces, aut dilata, pro tam diutina, & graui seruitute; tamen vt fatebatur Iacob, *Non dimisit eum Deus, vt noceret mihi.* cum semper ad nouam mercedis conditionem, quā decies perfidia mutauerat, natura Dei ministra, si pro merito varij coloris fœtus illi tribuendi erant, varios edebat, si albi coloris, albos. quo circa dicebat Rachel, *Deus tulit opes patris nostri, & eas tradidit nobis.* Naturæ studium admirandū est in suis tuendis ordinibus, in exequendis vero extraordinarijs mandatis Dei, eiusdem est excellens obsequium. quā ratione descendit ignis, ascendit ferrum, irriquietum cœleste corpus quiescit. si consentanea rationi lege, quæ ab vnoquoq; sunt effectū, illius commendantur tutelæ, & vniuersorum plasmator est Deus, fit inde consequens, vt rerum omnium existentia, & opus, ad præscriptum summi opificis procedat. cum penes ipsum sit constans, & independens auctoritas. Ideo cum ad huc in tanto annorum spatio fureret Esau. nec mitesceret itinerum mora, oraculi imperio dictum fuit illi, *Caue ne* Gen.c.31. Eodē loco. 13 Gen.c.3?.

loquaris contra Iacob quicquam durius. nulla quis affici potest iniuria Deo auersante.

Gene.c.31. Quod apertè confitetur Iacob ad Laban dicens, *Nisi Deus patris mei Abraham, & timor Isaac affuisset mihi, forsitan modo nudum me dimisisses.* Minacem contra se Deum viderat Laban in somno, & venerandum nouerat Isaccum viuentem, ideo à cede abstinuit, aut à vulneribus, aut saltem à rapina bonorum. ijs namque rationibus eneruata fuit malitia Laban, & redacta in ordinem.

Ergo verè sæpe euanescunt impiorum conatus. à Deo nãq; deluduntur varia, & multiplici methodo. eorum impetum mitescere cogit ægritudine, penuria, bello, oraculo, etiã iustitia. Nam etsi clanculo natiuum solum petebat Iacob, nihil secum tulerat, quod sui non esset iuris. ita religione insignes protegit Deus impenetrabili sapientia.

Quę vt olim eduxerat Iacob de domo paterna timore perculsum fratris, sic postea odio Laban illum reducit ad suæ natiuitatis solum, vt denuo veluti expositus furori fraterno, sentiat munificentiam Diuinarum opum, & virium. quæ sese libentissimè produnt, vt impios traducant ad emulationem virtutum, quibus Deum demerentur. etenim cum pius in solo quiescat Deo, ab eodem honestari necesse est. Quapropter ob certamina, & bella, sperans opimum præmium, pugnãt fortitudine, & tolerantia. aliquando etiam cogitur cum impio manum conferere, sed Deo protegente, & auertente malum, victoriam assequitur. vt patuit in lucta Iacob cum Angelo. Nã

14 vel potuit iste illum viribus superare, & se non posse simulauit, vt Tostato placuit. Vel à Deo fuerunt vires auctæ Iacob, vt hunc prosternere nequiuerit Angelus, vt placuit Rabinis. Vel ad constitutum diuinæ voluntatis Angelus vires desetẽs, paribus viribus luctati sunt, vt Caetanus docuit. Hoc tamen vnum in tali pugna spectatum est, vt fratris, filiorum, populorumque iras, odia, insidias, insectationes ne extimesceret Iacob. *Nam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines præualebis?* ita Angelus. Quare vsque ad illud

Gene.c.32. tempus supplantantis nomine vocabatur, at postea viso Deo, victoris nomine insignitus est. ideo omni eliminato timore obuiauit infenso.

Exquisita est cœlestis tutela, Amice, à qua sæpe assequuntur probi plus præsidij, quàm quod ipsis inhæreat spei. quare maiore vi constantiæ hos pollere facit, quam quod prauorum malitia est in pios irrumpens. & aliquando prapotens vis illa ingentem captat vtilitatem, & honorem ex calamitatibus. vt palam fit, nullum esse genus callidarum persecutionum, aut mise-

miseriarum, quod à Deo vinci, commutari, aut ad bonum traduci non possit. hinc ab illo cuius uis ceruicibus, effracto laqueo, torques imponi, collocarique potest. qua certa fiducia nos trudit amplexari uirtutes, quarum semper est tutrix Diuina clementia. Quo circa Patriarchas aduersitatibus agitari passus est. nam in singulis sui amoris, protectionisque augescens signa, ratum habemus, conciliato nobis Deo, nihil esse uerendum, in quouis miseriarum gurgite, ut celebre fuit in Ioseph. quod latè prosequi ad nostrum spectat institutum.

Ioseph cum in sua puerili ætate in curãdo occuparetur grege, ut per illam artem disceret (Ductore Deo) præstantissi- 15
mo generi animantium, (hoc est homini) præesse: quasi præludio magistratum instructus ipsa pecuaria occupatione. innocenti simplicitate uisa somnia referens, (quibus sibi principatum portendi significabatur) concitatis contra se ad unum fratribus, (semper enim inuidia est fœlicitati aduersa) quasi res esset nefaria in principatum aspirare parentum, & fratrum, etiam dilatum à Diuina uoluntate: cui omne quod lubet, licet. primo in graue incidit uitæ periculum, postea uero in libertatis iacturam. quamobrem ex concepta ira, multi in eius conspirauerant uitam, & parum abfuerunt à fratricidio monitis primogeniti: ab inexpiabili tamen scelere non abstinẽtes, puerulum fratrem innocentia, & morum candore insignem dimiserunt in foueam; ut fame sitique confectus interiret, diutino asperrimoque necis genere. interim uestem hędino contaminatam sanguine deferri curarunt ad Patrem. quo luctuoso spectaculo arbitraretur alicuius belluæ uoracitate fuisse absũptum, & laceratum interijsse. ut perenni luctu, lachrymisque prosequeretur amatum filium.

Et certè grauissima est patris miseria in supremo filij funere, nihil istius superesse, quod honestari possit sepulchro. idcirco etsi multa passus erat, à quibus ad patientiam eruditus leuiter olim mala tulerat. tamen hoc infortunium illius cordis totum subuertit robur. quare ad mortem usque se uelle illum deplôrare summa animi consternatione professus est dicens, *Descendam ad filium meum lugens in infernum*. cum interim fratres tanta pertinacia firmauerant animos, ut in tanta Gene.c.37.
numerositate, & uarietate ætatum, nemo admissum scelus, & mendacium retulerit patri, eius commiserans lachrymis, quas constãtissimè retinuit diu, ut pretio redimi posset ille, qui nullum admiserat scelus, nisi quod diuinitus immissa somnia uulgauerat simplicitate puerili, & aliud prætерea nihil meditans, aut moliens.

Verum diuina ordinante prouidentia, aliquali naturæ pie-

 tate,

tate, & consilio fratris moniti, illum ex puteo educentes, ut vile mancipium vendiderunt transeuntibus Ismaelitis. at illi negotiatores rursus recepto pretio illum tradiderunt cuidam Aegyptio culinæ regiæ præfecto, cui cum honestatis, & parsimoniæ præclara dedisset indicia, conseruis præfectus est ab
16 hero. etenim illi conciliante Deo amplissimi Regni regimen, exercere se oportebat in domestica administratione, cum sit veluti quædam parua ciuitas, & ista sit quasi compendiaria administratio Reipublicæ.

At Eunuchi vxor insano accensa amore, cum adolescentis animum pellicere studeret ad nefarium concubitum, & constanti pudicitia se ab illo repelli experiretur assiduè, libidine abrepta, nixa est in cubile introducere pulcherrimum iuuenē, vt eius labefactaret castimoniam. cui eum carior esset omni voluptate honestas, dimisso pallio erupit. summopere horrens violationem cœlestium mandatorum, & herilis thalami. Sed inconstans mulieris amor in odium commutatus, quasi ex osa esset iuuenis sua venustas, & amoris significatio, & non impudicitia. ex retento pallio comminiscendæ calumniæ argumentum arripiens, honestatemque simulans, indignabunda retulit viro, se per vim ab illo fuisse expetitam furenti libidine, quam vt euaderet, domesticorum implorata ope, clamoribus illum terrens, sui inuasorem thalami fugauerat. ideo à cæteris deprehendi non potuit. at cum retentæ vestis fidem astruxisset calumniæ, credulus vir carceribus mancipauit innoxium, & pudicum seruum, nullaque facta potestate se exculpandi damnauit insontem, tanquam obnoxium grauissimo sceleri. Adolescens itaque ab amatrice insimulatus crimine, quod illa patrare summa contentione tentauerat, inter facinorosos detrusus, virtutum emissis insignibus, patuit ad illorum subleuandas calamitates ibidem detineri. Quo tempore accidit, vt duobus ex illis somniorum magnitudine consternatis, ortas ex somnijs anxietates interpretatione discutiens, se Dei spiritu pollere demostrauerit. & si alteri ominosum fore prædixerit, alteri vero fœlicem. cui cum magnopere se commēdasset, repetens suæ captiuitatis, & custodiæ iniustissimas causas. (ita semper miserorum in incassum preces cadunt) cum primum fraterna inuidia, secundum malum muliebri lasciuia, & perfidia contigisset illi. at statim fœlici prædictione, qui libertate donatus fuit, immemor effectus eius, qui fausta interpratatione somnij mentis angustias soluerat, nullum merenti præstitit beneficium. nam Diuina ope honestandus erat maxima dignitate, non humanis viribus.

Quo circa post biennium cum præfigurata, immissis diui-

nitus somnijs in pueritia Ioseph, (quæ captiuitatis, seruitutis, squaloris carceris, fuerunt causæ) erant in lucem efferenda, qua ratione constaret ex maximis calamitatibus quandoque deduci pios à Deo ad Regnorum gubernacula. Aegypti Rex somno oppressus vidit vaccas septem obesas iuxta fluminis ripam virentes herbas mandere, & illas sequi alias vix ossibus hærentes, quæ facto impetu priores deuorarunt nullatenus mutata macie. paulo post euigilans, & rursum in soporem relaxatus, vidit septem spicas triticeas altitudine, & vbertate cõspicuas, deinde septem alias languidas, & euanidas, quæ in priores insurgentes, nitidas illas absumpserunt, nihil tamẽ pinguescentes. Quorum visorum terribilitate commotus Rex, (Deo producente timorem, reliquum noctis tempus insomne exegit animi exagitatus ansietate. cupiens à somniorum interpretibus nosse, quid illa portenderent. à quorum nemine ediscere potuit. quousque à Pincernarum principe. (hic erat cui somnium interpretatum à Ioseph fœlicitatem significauerat.) introducto Ioseph ad Regem dilutis sordibus paupertatis, & carceris, veram interpretationem assecutus esset Rex à vili captiuo, & carceri mancipato seruo.

Ioseph illis præfigurari docuit septemnium fertilissimum, campis maiorem vbertatem afferentibus solito. deinde aliud sequuturum septemnium omnino diuersum. in quo nullus foret prouentus terræ. hinc partem frugum annuatim seruari oportere edixit Regi ad subleuandas egestates sequentium annorum: & illas quidem impurgatas custodiri mandauit: tum quia ita seruatæ diutius incorruptæ manent aristis, paleisque tectæ; tum quia illarum purgamenta animalibus cibaria futura erant; tum quia in ipsa segetum purgatione iuuenescere videretur annua messis. adde quod incerta quantitas illarũ plenius alere poterat annonæ caritate territos. 17

His auditis Rex maximè suo somnio congruis, diuinitusque illum esse afflatum noscens, præfecturæ dignitate totius Regni honestauit eum, dicens, *Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet. vno tantum regni solio te præcedam.* Gene. c. 41

Quàm decorus, & venerandus orator tunc Ioseph apparuit Regi? Quàm sapiens consiliarius? Quàm sagax præcognitor futurarum rerum? Quàm grauis monitor beneficiorum erga ciues? Quã excellẽs diuinus fatidicus? ex hoc vno sumamus argumentũ, sibi tantã peperit venerationem, vt ab hospite ab hoste, à duro hero, ab implacabili Tyranno Pharaone extorserit primarium Magistratum Regni. quare clamant præcone ante illum omnes submisere genua ex Regis mandato.

cui

cui adeò viri virtus excellens apparuit, vt sibi proximum illum constituerit in administratione imperij.

28 Statim itaque interpretato somnio Diuina virtus,(quasi abrupto aggere gratiarum, & scisso velamine suorum iudiciorũ) à necis periculo, à puteo, à falso crimine, à carceribus, à seruitute, à vilitate, & sordibus se illum exemisse patefecit, (quæ spatio quatuordecim annorum pertulerat constantissimo animo.) vt illum ad tale honoris fastigium extollens, præfigurata somniorum adimpleret. Quamobrem in pecuario opere illum exercere fecerat; vt approbata industria in vili grege, prudentius præesse sciret ciuibus. Vnde tot aduersa, & humilia illum instruxerunt, & direxerunt ad moderanda post Regem regnorum gubernacula. quo circa illis malis impellentibus tam insignem assecutus est magistratum, vt muneris ratione consentaneum fuerit Regi, eum insignire anulo signatorio, veste byssina, aurea torque, secundoque curru. ad quæ aspirare non poterat in paterna domu, sed solum inter pastores fratres minimus viliora exercere munia ad extremum vsque spiritum.

Quis enim hæc sperare poterat, aut concipere animo vnius diei spatio, (vel potius horæ) tantas in vno viro fieri posse fortunarum mutationes? vt ex captiuo ciuis efficiceretur, Dominus ex seruo, ex reo iudex, ex vincto Regis Vicarius, vt inhabitator carcerum fieret dispensator domus Regiæ, vt vile mancipium constitueretur primarius regni princepes, versaq; sit extrema eius ignominia in maximum honorem? quæ commutationes factæ sunt Deo disponente, & dirigente omnia ad suæ prouidentiæ, & tutelæ decus. quibus homines manuducit ad suos à se constitutos honores, potestates, diuitiasque. ita vt nobis inscijs, & quandoque lachrymantibus de repente appareant per calamitates ad nos aduolare magnifica fortunæ dona, fractis, deletis, euersisque omnino malignis imposturis. quibus quandoque periclitantur pij, nunquam tamẽ corruunt. Cum summus ille moderator Deus calamitates dirigat ad gloriam, pauperiem ad decus, opprobria ad fœlicitatem saltem æternam. quare tunc agnoscunt nihil fœlicius sibi contingere potuisse suis miserijs. idcirco canunt *Lætati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti, & annis, quibus vidimus mala.* (Psalm.89.)

Emergunt itaque pij ex miserijs. etenim *Deus disrumpit consilia malignantium, ne possint implere manus illorum, quod cœperant*, vt testatur Iob. (Iob. c. 15.) quamobrem vel detegit insidias, vel timore opprimit inuadentes, vel imbecillia reddit molimina, vel luctum commutat in gaudium ad præ-

ad præscriptum orationis Ester, *Conuerte consilium eorum super eos; & eum qui in nos cœpit seuire, disperge*. cum Deus sit perennis iustorum amicus, & indefessus custos. quare hos patitur ad tempus vrgeri, vt palmis decoret, quas victoribus tribuere consueuere mortales. enimuero quanto magis illas ponderibus vrgeas, tanto acrius (teste Plutarcho) assurgunt, nituntur, & resiliunt. ita proborum constantia, magnaminitas, patientia, cœtereque virtutes ex contrarietate virescunt, germinant, se in altitudinem extollunt. Hist.c.14. Plut. Simpo.5.

Neque in dubium reuocari potest hæc eadem Patriarchis concessa, nobis a Deo tribui posse; etsi eadem non polleamus pietate. cum Vestalibus virginibus falso criminatis impudicitiæ, in argumentum seruatæ castimoniæ præstiterit, vt altera Tyberis aquam cribro deferret ad Capitolinum vsq;& altera hærentem nauem flumini suo cingulo traheret. Vel quia vnicum, uerumque Deum, natura dictante, inuocarunt; uel quia irascitur Deus contra imposturas, propter suum summum mẽtis candorem; uel quia etiam impolluto Deo grata est uirginitas; uel quia summopere auersatur ille falsas criminationes. his miraculis uoluit hominibus esse testatum, sibi uirtutũ meritum commendatum esse. ergo non dissimilia sperare possumus, cum polleamus aliquali pietate. 19 Val. 8.c.1. Paul. Aqui. lib.1.

Quamobrem etsi cœlestis hæreditas solis filijs sit obuentura, cœteri tamen non excluduntur à temporaneis beneficijs. nam iustus Abraham, *Dedit cuncta, quæ possederat Isaac, filijs autem concubinarum largitus est munera*. cum nemo omnino excludatur à paterna munificentia. *Propter innocentiam solet Deus ex abiectissimo statu extollere bonos, & ex altissimo in humilem deprimere impios*, ut dicebat Xenophon. quod si hæc talia quandoque facta fuisse nouimus, abnuere non possumus iterum fieri posse. Ita nobis spe fidentibus cœlestis auxilij affore aliquando lumen aliquod in nostris calamitatum tenebris sperare certo certius debemus, ut effusam caliginem circa nos depellere possimus, & tergere. cum nonnunquam pij erudiantur prius aduersitatibus, quàm ornentur muneribus à Deo. quod in Patriarchis clarius enituit. etenim Dei sermo utiliter instruxit Abrahamum ut præceptor, ut Rex imperauit Isacco, ut consiliarius opportunè admonuit Iacobum, ut amicus sua patefecit arcana Iosepho. Gene.c.25. In Exped. Cin.lib.3.

Frequenter itaque Dei manu ex malis erepti sunt probi, quos ille custodiuit, seruauit, euexit, demolitis impiorum uaframentis. quibus deturpare innocentiam laborarunt, quæ etsi quandoque demolita appareat, tunc maximè Deus suam exerens sapientiam, illam conspicuam efficit, & gloriosam. cum

interim

interim ſemper impios inſequatur diris, & exagitet calamitatibus, & ſi non ſemper apertè, ſecreto tamen & indeſinenter eorum mentes lacerat, lancinat, & euiſcerat. *Quicquid enim homini à Deo, ſiue propitio, ſiue irato inſtitutum eſt, hoc omnino natura hominis neſcire non poteſt*, teſte Ruperto. vt modo dicemus.

De Trin. & eius Oper. lib. 3. c. 10.

Iniquis nunquam pœnæ deſunt. Caput XI.

1 NEque in poſtremũ lætitiarum locũ reijcienda eſt ratio illa, quæ multum ſolatij afferre conſueuit conſternatis grauitate miſeriarum, qui emergere non potuerunt ex malis, cum tam exquiſita verſutia impij fœdauerint impoſturis innocentiam, vt eam peſſundauerint. Aliquando Deo vlciſcente ſubituros eſſe pœnas ſuorum ſcelerum. etenim teſte Plutarcho, *Deus, quem iuſtitia ſequitur, eſt omnium vltor, qui diuinam legem deſeruerint.* idcirco ait Seneca,

De Exilio.

Nec ſibi fœlix pauper habetur,
Niſi fœlices cecidiſſe videt.

In Her. Oct.

Sunt enim illius oculis omnia expoſita, nec illo inſcio aliquid orbi poteſt obrepere. at cum ipſe non perſonas attendat ſed merita, omnium morum corruptelas ſumma coercet diſciplina. ne abeunte incorrepta prauitate, quaſi indulta impunitate, mortales humanitatis, & pietatis obliuiſcantur. graſſarentur tunc facinora ſine termino & modo. cum ratio obruta concupiſcentijs, vt quæſitis potiatur, à nulla fraude, & violentia

2 abſtineat. Quapropter pupillorum, aduenarum, viduarumq; cauſas ſibi aſciſcens Deus, vt teſtatur Moyſes perſpicuum facit, oppreſſorum tutelam ad ſe pertinere, cũ omnium ſit iudex; & in parentis loco ſuccedit illis potiſſimè, qui aliorum deſtituuntur patrocinijs; vt eorum orbitati, & deſolationi ſuccurrat. ideo ſibi hoc vendicans peculiariter opus, pronuntiat maledictionem contra eos, qui eorum peruertunt iura. hinc quo doloſius fuerint graſſati in inſontes, eò durius contra eos exerit vultionum tela, & diras pœnarum.

Exod. c. 22.

Deut. c. 27.

Sunt pœnæ partes vltricis iuſtitiæ, quæ diuino tribunali aſſiſtens, implacabiliter iraſcens ſceleribus, nunquam deſinit in ius vocare ſontes; quouſque Dei concitata ira clamorum ſtimulis, videat illorum plecti ſcelera, qui aut illa committunt, aut communiunt. etenim cum eorum non ſit diſpar ratio criminis, ſimilis pœnæ ratio eſſe debet. Et Deus ſuum Imperiũ moderatur directionis virga; rectiſſima nempe iuſtitia: vt

Pſalm. 44.

vnius

vnius cuiusque meritorum, vel demeritorum ratio deposcit. Psalm. 2.
Qua ratione testati sunt Dauid, & Ioannes, Christum Dominum recturum esse omnes gentes in virga ferrea: hoc est efficacissima, hoc est sempiterna, hoc est omnino inflexibili iustitia. cuius amore etiam sancti Martyres cum ex hac mole corporea emerserunt, (in qua positi, cum obrepere poterat vindictæ cupiditas ab illius abstinuerunt petitione) deprecati sũt Dominum, *Vindica Domine sanguinem nostrum.* nam in cœlo omnis abest liuor. ita docte interpratatur Beda. Apo. c. 12. Apoc. c. 6.

Quæ vindicta etsi nobis (iræ, talionisque cupiditate furentibus,) sæpe videtur sero inferri à Deo; tamen celerrimo motu statim illos cruciat, vel saltem torquere incipit tristis illa, & violati numinis memoria, & morsus. patrato scelere conscientia indefessè corripit errantem, diras minitans vltrices pœnas, quas nequeunt aspernari, cum à sibi conscia improperentur ratione. ideo sine clamore eorum conuellitur vita; cum pax nequeat esse contubernalis scelerum. *Ita à Dijs immortalibus accepimus conscientiam, vt omnino à nobis diuelli non possit*, ait Cicero. quæ denutians aliquando tandem ruituras cœlestes iras, maxima consternatione exagitat sontes. scientes sibi ineuitabilem imminere iudicem, vt patratorum luant pœnas. Quapropter *pœnitentia pleni sunt praui*, vt asseruit Stagirita. Nec aliquis est tam deploratæ malitiæ, vt cogitet Deum sua errata ignorare, aut posse eius animaduersionẽ effugere. ideoque ad calculum sua sæpe reuocantes crimina, trepidant inter timores, & scelera. aliud post aliud facinus illorum occurrens memoriæ, inclementer eorum lancinat animas. *cum perfecto scelere eius magnitudo intelligitur*, dicebat Tacitus. nam regnante passione, impar est ratio sensibus. 3 Pro Cluen. Ethi. 9. c. 4. Annal. 14.

Qua ratione hos videas, more iactatæ nauis, ventibus inter se concutientibus, vltro, citroque ferri. nam quibus flagitiorũ conscientia inest, sunt irrequieti: eorum distrahitur animus inter decus, & scelus. quo circa ne momento quidem à mœrore vacant, cum interni reclusi laniatus conuellant hos miseros. *Nec ob ea solum incommoda, quæ eueniunt improbis fugienda improbitas est, sed multo magis, quod cuius in animo versatur, nunquam sinit eum respirare, nunquam acquiescere.* ita Cicero. Quamobrem flagitia illis sunt perennia supplicia. Nam *malus nunquam à pœna vacat*, vt docuit Plinius. optãt hi in mane vesperam, & in vespere auroram, sperantes temporum mutationibus suos posse lenire cruciatus: tamen ab obuersantibus interius speciebus patratorum delictorum, quia sceleribus obsiti, ideo & metu vecordes. quare ad omnes proclimant suspiciones. *etsi à nemine petantur, se ab omnibus peti* Tusc. lib. 2. Plin. 2. c. 7. De Ele. li. 1

iudicant, vt ait Seneca. quod summopere fuit manifestum in Clau-
Dio.lib.60. dio. *Iubebat iste omnes ad se accessuros viros, mulieres excuti, ne quem pugionem secum ferrent. omnibusque in conuiuijs ali-*
Tranq.l.14. *quos milites astantes habuit.* Ipse quoque parietes porticuum, in quibus ambulare consueuerat Phengite lapide exornauit, vt videre posset, quæ à tergo fierent adeo semper, & vbique terrentur improbi, vt nunquam, & nullis latebris securitatem nanciscantur. etenim saltem sciunt omnem custodiam vanam esse, quoties irascitur Diuinum Numen. hinc peritè ait ille Comicus.

Sibi conscium licet virum audacissimum,
Dephili. *Timidissimum facit ipsa conscientia.*

Qua ratione illorum vitæ tenor varius est, & inconstans, nullique fidens amico, aut munimini. sæpe mortem hi timent, sæpiusculè optant & inuisiores sunt sibi, quàm amicis. quod te-
Eud.7. c.7. statur Aristo. dicens, *Malus non est vnus sed multi, & die eadem varius, & importunus ipse sibi*. quia infesta conscientia pari certamine cogit impios diuersa, & aduersa concupiscere: cum multitudine passionum angustentur, & discerpentur.
Ad Att.l.11 *Sunt omnia faciliora, quàm peccati dolor*, dicebat Cicero, qui maximus est, & irrequietus. idcirco vt crimen latere possit, euenit aliquando, vt metu, pudore, & pœnitudine careant, contingere nunquam potest. quod sapienter docuit Ambro-
De Cain.& Abel.9. l.2. sius, *Omni improbo mala adsunt, & adfutura sunt, quæ adsunt tristitiam operantur, quæ futura formidinem*. Vna simul admisso scelere intimo quodam remorsu punitur primo delinquens, postea pauore supplicij imminentis, & tandem sollicitudine ineuitabilis iræ cœlestis. quæ sunt in causa, vt nullâ sibi imperare possint pacem, nec conticere à luctu, sed anxij, dolentes fugiunt omnes nemine persequente. quod fatetur Ouidius,

Fasto. 1. *Conscia mens vt cuique sua est, ita concipit intra*
Pectora pro facto spemque metumque suo.

Epist. 43. *Etiam in solitudine anxia, atque solicita est conscientia*, dice-
Nũ improbitas, &c. bat Seneca. *Quia improbitas est omni ferro, aut igne violetior*, vt asseruit Plutarchus. imò simul ac innotuerit, est omni peste inuisior. idcirco amicis carent. vnde Plato, *Amici si desint*,
Plat. Epi 7. *improbitatis est argumentum, probitatis si adsint*.

4 Itaque certo certius est omnem ab his erupisse tranquillitatem. nec pacto aliquo eorum anxietatem feriari posse. Nam
Hist. 3. & *metuenti præsentia maximè displicent*, vt dicebat Tacitus. & pauor est molestiarum vberrimus fons Enimuero sicuti boni viri, aut spe futuri boni, aut præsentis exultant gaudio, ita mali aut timore, aut angore præsentium atteruntur, & torquẽtur.

tur. quare ficut hoc eft fignum maliti e concutientis animum, ita illud virtutum prœm um. *Non timent hi, qui nihil admiserunt, ficuti ante oculos verfari putant pœnam, qui peccauerũt*, ait Cicero. Quin etiam, vt afferuit Salustius, *Animus impurus Dijs, hominibufque infeftus, neque vigilijs, neque quietibus fedari poteft*. Cum morum ftabilitas fit innocentis animi partus; hoc illis concilians nullius admiffi criminis confcientia. idcirco Ifaias ait, *Væ impio in malum*. & Iob, *Semper fonitus terroris eft in auribus ipfius, & cum pax fit, infidias fufpicatur*. impura confcientia fine intermiffione illos furdo verbere. cædit quod ita exprimunt facra oracula: *ftatim in foribus peccatum tuum aderit*. ideo hi tremebundi vt Cain ipfam ferre lucem non fubftinentes, fe infipienter abfcondunt, vt latitent. Pro Milon. In Catil. Ifac. cap. 3. Iob. c. 15. Iuu. Sat. 13. Gene. c. 4.

Theodoricus Rex Gotorum eodem die, quo interfici iuf- ferat Symmachum, & Boetium confulares viros, pro capite magni pifcis, quod appofuerant miniftri menfæ, vidit caput Symmachi interfecti, dira fibi ominantis. à quo fpectro perterritus intra triduum extinctus eft, nec fine fumma animi mœftitia. Procop. l. 1.

Nec fopor quidem illis quietem miniftrat, *Nam inftantibus curis agitant fæpe per fomnium illos fpecies imminentium rerũ, fiue illas ægritudo, fiue diuinatio animi præfagientis accerfit*, ait Curtius. tunc maximè irruit anxietas, fpectris fe in fomno ingerentibus fcelerum, inimicorum, & iudicum. quare damnãte rigide vigilantiffima confcientia, fibi videntur Principum decreto ad patibula duci, inimicorum interfici gladijs, carceribus, compedibufque retrudi. cum obftrepente confcientia nulla illis fuccedere poteft quies, fed miniftro fomno agitantur furijs. Quare in ipfa profunditate foporis arma corripiũt, quafi cum hofte fit confligendum; condormientium implorant clamoribus auxilia, veluti nequeant impendentia vulnera auertere; modo vociferantur, ac fi inimicorum effent deprehenfi infidijs, & quandoque fudoribus madidi expergefiunt, veluti laboribus feffi. ita exactrice confcientia quietis tẽpore torquentur. In Plutarcho exemplum habemus. Quidam nomine Paufanias ftuprauit virgunculam quandam nomine Clonicem, quam (nefario patrato opere, cum è fua domo abire præcepiffet noctis tempore, & quorundam occurfu illa territa repetijffet domum, eius regreffus fufpicione correptus Paufanias) inhumanè trucidauit. at huius imago illum affiduè territans in fomnijs, dicebat, Oportere adeffe in iudicio, cum omnino mala res fit iniuftitia. à qua molefta fomniorum perturbatione, vt fe liberaret Paufanias nauigauit Heracleam, vt Curt. l. 3. De Sera Numi. &c.

placationibus, & inferijs, reuocata anima puellæ scire posset, quomodo liberandus esset ab hac angustia, cui apparens puella testata est, tunc futurum esse finem suorum malorum, cum attigisset Lacedemonē. quo cum appulisset, statim fato functus est. *Vt corpora verberibus, ita sæuitia, libidine, & malis consultis animus dilaceratur*, dicebat Tacitus.

Annal. 6.

Et *Nero, occisa demum Matre, vidit per quietem, nauem sibi regenti extortum gubernaculum, trahique se in artissimas tenebras, & modo pennatarum formicarum multitudine oppleri, modo à simulacris gentium*, vt Suetonius refert. Oritur enim ex desiderio patrandi scelus attentio, ex attentione labor, ex labore scelus, ex scelere timor, & erubescentia, & remorsus, ex ijs anxietas, ex anxietate melancholia, ex melancholia turbidæ rerum imagines, ex his deinde irrequieta animi passio in vigilia, & somno. Est itaque verissimum illud oraculum, *Non est pax impijs dicit Dominus*. malitia struente sibi supplicia. nam sedato tandem passionum furore, remanent improbitatum vestigia, quæ omnino conscientia dedignans, auersans, abhorrens, vbique & semper lancinatur. enimuero acres animi passiones ita agitant animum, ac si præsens esset obiectum. & quietis tempore anima non ab externis, sed solum ab internis simulacris rerum impellitur. hinc minus occupata tenacius hæret funestis simulacris. sicuti validæ reflexiones specierum, eas in medium conspicuas efficiunt. quod pluries vidi industria Ioannis Baptistæ à Porta accerrimi indagatoris rerum naturalium conciuis mei. idcirco semper est illis molesta delictorum memoria vel in vigilijs, vel in somnis. quin etiam spectrorum terroribus puniuntur.

Suet. c. 46.

Isa. cap. 48.

6 Satis celebrè hoc fuit in Bruto parricida Cæsaris. parans ille copias transferre ex Helespont o in Europam, intempesta nocte hæc animo meditans, cœterasque ruminans belli difficultates, emoriente lumine vidit horrendum magnitudine, colore, squalore, hominis spectrum. quod magnoperè formidans interrogauit, quis esset? respondit ille, Ego sum tuus malus Genius, quem iterum Philippis videbis. quo in loco collatis signis cū Octauiano, & Marco Antonio dimicans, suis fugatis castris, desperata salute, proprijs se manibus, & eodem pugione, quo interemerat Cæsarem, confodit. Ibidemque vidit Cassius auunculum suum Iulium Cesarem purpuratum equo incitato in se irruentem. tunc gemens exclamauit, cedamus, cum nec occidisse prodest.

Pluta. Flor.

Paul. Aquil. lib. 7.

Peritè ait Aristoteles, vt solet in omnibus, *Qui multa, & grauia scelera perpatrarunt, & ob prauitatem odio habentur, & vitam fugiunt, & se ipsos interficiunt.* Hos enim periculū, metus,

Ethi. 9. c. 4.

metus, pudor, dedecus, ita quandoque obstupefaciunt morsu flagitiorum, vt lucem, & vitam vitare cogant. audiamus oraculum, *Impijs autem vsque ad nouissimum sine misericordia ira superueniet*. Sap.cap.19

Nec prius hi mentem stimuli, quàm vita relinquunt. Ouid. de Pont. lib.1.

Itaque interrogatus Diagoras vere respondit. præposita illi fuerat difficultas, quæ nam esset vera fœlicitas? *Quæ facit vt mens, & anima in perpetuo collocetur gaudio*. quod solum præstat intemerata conscientia: cûm eius inconcussa sit pax, & solida tranquilitas.

7

Subeunt etiam quandoque impij pœnas oraculorũ maiestate. vt vndequaque atterantur malis, etiam à denuntiatis calamitatibus. qua ratione certò nouerunt suas fortunarum euersiones, aut interitum. ita patefactis mœrorum causis, amaritudinibus conficiantur. quod in summo Sacerdote Heli fuit notum. Reg.1.c.3. Permisit Dominus, vt ter Dei audita voce Samuel ad Heli se conferret, se ab hoc vocatum arbitrans, vt hoc pacto à Samuele Dei prænuntiata sciscitans Heli, nosceret oraculo, quàm dirè eius esset plectenda domus. cum iniquitatibus natorum minimè sese opposuisset. Et Saul visis Philisthinorum castris, Re.1.c.18. prœlij imminentis consternatus timore, cum summopere scire cuperet belli euentum, nec pia aliqua ratione id assequeretur, ad Pitonissam se conferens, Samuelis animam sibi resuscitari petijt, quæ re vera excitata, vt Ecclesiasticus monuit, Eccl.c.46. non quidem illa fallaci, & pestrigiatrice arte, sed Diuina voluntate, quæ voluit Saulem non latere, cœlesti mandato translatum suum esse regnum ad Dauid, quem insecutus fuerat summa malitia, & perfidia. insuper bellum valde funestum fore sui, filiorumque suorum, & strage populi; vt acerbissimo doloris sensu ante ruinam illum confoderunt. Horum oraculorum, (abundat ijs sacra scriptura,) quæ sit ratio, Sapientia insinuat dicens, Sapi.c.18. *Visiones, quæ illos turbauerunt, hæc præmonebant, ne inscij quare mala patiebantur perirent*. nam si spes est gaudiorum apparatus, certè talia oracula erũt præludia pœnarum. idcirco verè ait Iob. Iob. c.15. *Terrebit impium tribulatio, & angustia vallabit eum, sicuti Regem, qui præparatur ad prælium*. ò quam sapienter ait Seneca, Epistol.97. *Multos fortuna liberat à pœna, à metu neminem. quare? quia infixa nobis eius rei auersio est, quam natura damnauit*. qua stimulante, Caligula Suet. c. 10. & 51. *non plus, quàm tribus horis quiescebat. At ne his quidem placida mente, sed pauida miris rerum imaginibus*. Quia vt dicebat Polibius, Polib. in Fragm. *Nullus est testis tam formidabilis, neque tam grauis Iudex, quàm conscientia*. & Tacitus, Tacito. Annal.6. *Tyberium non fortuna, non solicitudines, protegebant, quin tormenta pectoris*,

ctoris, suasque ipse pœnas fatetur.

8 Instante itaque implacata Diuina iustitia pœnarum exactrice, vt indesinenter gemant, necesse est; & licet non statim magnis affligantur supplicijs. nam nec Afri fermenta admouent ignibus, nisi collecto ledano. ita Deus impostores, peruersos testes, iniquos iudices, cœteraque telluris onera, & pestes, non statim euertit, nisi per eos quibusdam reddita animi sanitate, quorundam auctis meritis. nam teste Augustino,

Psalm. 54. *Ideo viuit malus, vt corrigatur, aut per ipsum bonus exerceatur.* Non veretur Deus, hos minimè sibi consulere posse fugacum detinentur quasi carceribus clausi: quorum (veluti prægnantium) differuntur pœnæ, non auferuntur, & tandè flagris inclementer cadendi sunt.

Iob. c. 20. *Nam Iob teste, Iuxta multitudinem adinuentionum suarum, sic & sustinebunt.*

Cap. 20. *Vel diuitias, quas deuorauerunt, euoment, & de ventre eorum extrahet eas Deus.*

Cap. 27. *Vel filij atterentur egestate, & nepotes non saturabuntur pane.*

Cap. 20. *Vel caput aspidum surget, & occidet eos lingua viperæ.*

Cap. 20. *Vel cælum reuelabit iniquitates eorum, & terra consurget aduersus eos:*

Cap. 27. *Vel qui nascentur testes erunt nequitiæ aduersus patres,*

Cap. 36. *Vel transibunt per gladium, & consumentur in stultitia sua*

Cap. 30. *Vel tabescet caro eorum, & ossa, quæ tecta fuerunt, nudabuntur.*

Cap. 15. *Vel antequam dies eorum impleantur peribunt.*

Cap. 8. *Etenim impiorum tabernaculum non subsistet.*

Cap. 21. *Vel cum ducunt in bonis dies suos, in punto ad inferna descendũt.*

9 Neque arbitrandum est vltimum eorum supplicium mortẽ esse. cum constet ab hac initium sumi maximorum, æternorumque dolorum. quod etiam fatetur Ouidius,

In Ibin. *Nec mortis pœnas mors altera finiet huius,*
Horaque erit tantis vltima nulla malis.

enimuero apud inferos, quas luere tenentur pœnas, æternaliter sentientes non soluent, ob pertinaciam animi, qua decessore è vita. Hic enim non apparet condigna scelerum mulcta.

Philip. 13. ideo dicebat Cicero, *Impij, quos cecidistis, etiam ad inferos pœnam parricidij luent.* Ita Deus per temporaneam pœnã prouidentiam ostendit, & per æternam, ad huc remanere iudiciũ,

Iob. c. 35. vt peritè docebat Gregorius.

Quare post hanc vitam ex condigno torquentur, in præsenti tamen temporanea prauitate sibi æternos cruciatus parant. licet patratis sceleribus statim sibi aduocent internos mœrores; tamen quandoq; in hoc mundi theatro funestissimas subeunt calamitates. nam vt monuit Ecclesiasticus. *Improperium,*

Eccle. c. 6. *& con-*

& contumeliam hæreditabit malus. subinferamus aliqua exempla ex Taciti beneplacito dicentis, *Quoties exempla recti, aut mali solatia poscunt, haud absurde memorabimus*. vt appareat semper pœnis affici culpas. Hist.3.

Fratricida Cain à Nepote Lamec occisus est. Pharao hebraici populi persecutor (cuius natos ab obstetricibus interfici iusserat) illum insequens, vna cum populo aquis obrutus est. Saul nuptiarum obtentu studuit Dauidem Philisthinorum gladio interimere; ne ipse postea in illorum deueniret potestatem, gregario militi se confodiendum præbuit. Hieroboam vt stabile sibi pararet regnum, idolatriam inuexit. qua sceleris immanitate omnino eius domus euersa est. sed transeamus ad profana.

Mitridates iniusto se fœdans bello, de paterno regno cum Patre dimicans, postea à Pharnace filio armis obsessus, cum spem omnem amisisset veniæ, Gallo militi præscindendas obtulit suas ceruices. Cæsar suæ inuasor patriæ in curia interemptus est, sub Pompeij statua, qui acriter pro libertate Reipub. dimicans occubuerat. Agrippina suum virum Claudium veneno occidit, vt Imperium transferret ad Neronem filium. A quo per satellites necata est, clamitans, Percutite, Percutite ventrem tam nefarij mostri editorem.

Verè itaque ait Salomon, *Homo qui blandis fictisque sermonibus loquitur amico suo, Rete expandit gressibus suis*. & Ausonius inclamat. Prou. c. 19.

Fœlix criminibus non erit diu.
O semper timendum scelus. In Cle. sét.

Cognoscitur Dominus in operibus suis iudicia faciens, ait Dauid. enimuero cum non sit ardori vindictæ, aut cupiditati pœnarum obnoxius, non præproperè vlciscitur, aut corripit summa animaduersione. nouit ille suam paternam morã aliquando fructuosam fore; cum diuturnitate temporis reuocet quosdam errantes. at vbi vulcisci conuenit, eisdem artibus demolitur improbos, quibus illi olim lætabantur se prostrauisse insontes. *Qui iniuriam facit, recipiet id, quod iniquè gessit*, ait D. Paulus. & tunc maximè à Deo fiût scelerum detectiones, cum nullus quandoque adsit, qui redarguere possit scelestum, vt ait Nissenus. Psalm. 9. 10 Ad Collos. cap. 3. De Philos. lib. 8.

Quapropter nos vindictarum feruidi patienter feramus hos gloriabundè in delictis incedere. nam hæc mora vt interuallũ est pœnarum, ita etiam & diuturnitas. sic Deus eò ipso imprudentiam insipientium vlciscitur: nam vitam seruans prorogat supplicia. idcirco vt ad Diuinam iustitiam spectat punire iniquos, ita illius est sapientiæ, scire modum, & tempus plectendi.

Pindarus. ctendi. qua ratione scitè dicebat Pindarus, quod soli Deo cõuenit scire quando, & quomodo, & quousque plectendi sunt stulti, quia ipse solus est factor iustitiæ. hinc etsi nos latet quare hos serius, illos vero præcocius cædat flagellis, ratum tamen habemus, patrato crimine irriquiete conscientiam lanci-
Tess.2.c.1. nare errantem, & agitare stimulis. Quia *iustum est apud Deum, retribuere tribulationem ijs, qui vos tribulant; & vobis qui tribulamini requiem*, ait Apostolus.

Itaque certo certius est pœnas non auferri, sed differri; non tolli, sed distuli; non minui, sed augeri. quod in Terrameno manifestum apparuit, vt Plutarchus refert. Domus ruina mul-
In Ora.cõs. ti oppressi corruerant, solus Terramenus euaserat: qua de causa ab omnibus vt beatus prædicabatur, ipse vero exclamauit Ad quam ruinam me reseruas fortuna? paulo post à suis ciuibus tortus, (quorum sibi vendicauerat tyrannidem) miserè vitam finiuit. satius fuisset illi vna cum cœteris extingui, quàm
De Bello ita turpiter mori. *Solet Deus, quos plurimis exornauit bene-*
Ciuil.lib.3. *ficijs ad duriorem casum reseruare*, dicebat Cæsar. & Flaccus
In Flaccũ. vt refert Philo, patratorum criminum in Iudæos reminiscens, dicebat, *Pœnæ me manent sat scio, & diræ iam stant tanquã in carceribus, vt obice abrupto properent in meam perniciem*.
Ped.lib.8. & Xenoph introducit Cyrum suadentem filijs, ne quid sceleris admittant, cum Superi in malos ad huc viuentes vindictã
Euchi.c.26 exercere soleant. & Augustinus ait, *Adiustam Dei iram pertinet, quicquid manifestis, opertisque pœnis puniuntur mali*. quos (ne statim liberet à præsentibus malis) non illico perimit, sed coaceruans alias post alias calamitates, dignas pro
De Conti. sceleribus mulctas infert. *Videtur quandoque inultum scelus,*
cap.6. *semper tamen pedissequam habet pœnam*, dicebat Augustinus. nam pudor, & conscientia, sunt certissima, & acerbissima facinorum flagella, & scelerum detestatrices. quod doctè ex-
Epist. 18. pressit Ambrosius dicens, *Nullus maior est dolor, quàm is,*
lib.5. *qui peccati mucrone vulnerat conscientiam. neque vllum grauius est onus, quàm peccatorum sarcina, & pondus flagitiorum*.

11 Non dormitat neque sternit noster Iudex Amice. hoc ipsũ
Gen.c.31. confessus est Deus Iacob, *Vidi quæ fecit tibi Laban*. ideo non eget oppressorum clamoribus, vt excitetur contra delinquentes. cum sui sit muneris præmia bonis, pœnas malis dispensare. quo auctore.
Sen.in Thy. *Sæpe in magistrum scelera redeunt sua*.
ideo quorumcumque criminum patratores plectendos fore, ne dubites, in hoc breui vitæ curriculo, & futuro. etenim &
Eccles.c.5. *Altissimus est patiens redditor*, vt Ecclesiasticus monuit. &

tardi-

tarditatem pœnæ grauitate, & feueritate compenfat. Primo ille adiutor eft oppreſſorum, deinde vltor fcelerum. cum vrgentioribus ſtimulis impellatur amoris, quã vindictæ. ideo celerius adiuuat pios, quam opprimat impios. & nos quoque prius confoſſo vulneribus accurrimus, quàm ſtatuamus, qua mulcta fit puniendus inuaſor.

Vbi quæfo eft illa colluuies Arianorum, quæ tercentorum annorum fpatio totum orbem mifcuit, & fœdauit? Vbi Oſtrogotæ Italiam vaſtantes hærefibus, & ferro annis quinquaginta nouem? Vbi Vifigoti, qui Hifpanijs potiti, eas deturparũt eodem crimine annis centum feptuaginta? Vandali quoque fidei impuritate, & morum, Africam immerſerunt cœno centum, & decem. Iſtorum omnium nulla extat memoria niſi apud Hiſtoricos, & illa quidem fœda, & infamis. neque cæterorum latrunculorum erit fœlicior memoria, aut ſtatus. Quapropter dicebat Tacitus, *Magnis iuſtis iudicijs approbatum eſt, non eſſe Dijs curæ ſecuritatem, eſſe vltionem*. Quod ſi hæc proprijs non intuebimur oculis, nos deerunt harum rerum ſpectatores, à quibus malignorum interitus ſubſannabitur. Michael Paleologus irrequietè ſtimulis conſcientiæ lacerabatur ratione innouatæ religionis, vt certius imperium prorogaret in filios, apud quos tam parum meruit, vt ne ſepultura quidem fuerit honeſtatus. Hiſt. 1. Nicef. lib. 5

Audiamus D. Ambroſium totam hanc noſtram diſpuſationem breuibus verbis complectentem. *Ecce enim innocens, iuſtus, pius, propter gratiam deuotionis odia fratris incurrens, immaturus ad hoc æui ſublatus eſt fratricidio. & iniquus, ſceleſtus, impius, etiam fraterna cæde pollutus longæuam duxit vitam, poſteritatem reliquit, vrbes condidit, & hoc meruit permiſſione Diuina. Non intelligitis, non animaduertitis ſenectutem hanc miſeriarum eſſe veteranam? proceſſionemque ætatis, ærumnarum ſtipendia?* Et inferius ait, *Ergo iſti Cain longæuitas indulta vindicta eſt. eò quod vixit in metu, & prolixum ſpatium cucurrit multo, & infructuoſo labore.* Hæc Ambroſius. Qua pœna nihil grauius, cum quiſque ſit ſibi cauſa mœrorum. cum non ſolum affliguntur, qui pro tribunali damnati ſententijs iudicum ducuntur ad certum locum maleficis deſtinatum, ſed qui à ſua culpantur conſcientia ob certa etiam occulta crimina. cuius criminationes à nemine intercipi poſſunt. vnde dicebat Plautus, De Cain. & Abe. 10. l. 2

At hoc me facinus miſerum lacerat
Meumque cor, corpuſque cruciat. In Milite.

Et certè nihil eſt funeſtius, quam contra ſe inclamantem conſcientiam habere. tunc diſplicens auctori ſcelus, occulto, & inde-

desinenti vapulat verbere miser. quia peccatum pœnas poscit, exigit, extorquet, internas primum, & hæc est primaria mulcta. cum nequeat reclamare in sententiam, quam quisque secreto, & certo contra se profert vt testis, & iudex. secundo damnum, vel vincula, vel verbera, vel talionem, vel ignominiam, vel exilium, vel seruitutem, vel mortem, vel damnationem æternam. Errat igitur si quis putauerit, quos non statim corripit vniuersalis Iudex, euasisse pœnas interius. Ergo

In Ge.q.33 perité ait Theodoretus, *Diuinam scripturam apertionem oculorum vocare sensum peccati, & pudorem sceleris admissi. nam patrato flagitio insurgit continuo aduersus nos conscientia, nosque vehementer obiurgat, & condemnat.*

Irasci non debemus Diuino Numini, si quandoque sero improbos puniat. Caput XII.

MEntis cæcitate, stultitiaque laborant miseri mortales, ex quo tempore Parens ille noster primarius Dei transgrediens mandata, hoc cœpit ægrotare morbo. atque adeo elanguit, vt posse se Dei aspectum fugere arbitrans, frondium tegumento voluerit se occultare. & nos eodem laborantes vulnere cæcutimus in notioribus. nam Dei deserta luce tenebris inuolui consequens erat. ideo inclamat Lucretius tanti mali animaduertens vires,

Luct. lib. 2. *O miseras hominum mentes, & pectora cæca.*

ita sensibilium caligine nostra est fœdata mens, vt uanitati ueritas, & opinioni confirmatæ ipsa ratio cedat. idcirco

Tusc. lib. 3. ut ait Cicero, *Cum lacte nutricis errores suxisse videmur.* imò &

In Ioan. trat. 44. ipsum ignorantiæ uitium, quod perinde *Pro natura inoleuit.* vt dicebat Augustinus. sensui itaque addicta ratio à cunabulis nescit excutere iugum tam truculentæ dominationis. effectaque sui immemor sensu perceptis adhibet fidem, cæteris vero aut diffidit, aut reluctatur omnino. ideo cunctatrici Diuinæ iustitiæ oblatrat, molestè ferens non esse explosam opinionem ex orbe, Deum corripere impios. ita differt imbecilla ratio, ad uindictam propensa in obsequium sensuum. & suæ ægritudinis inscia.

1 Quomodo uis illa cœlestis ignea tanta est deturpata segnitie, ut prætereat plectere impios? cum tanto hi ferantur impetu, ut nulla remorentur tarditate in euersione proborum uirorum? nec pudet hos insequi, quos morum candor, & integritas commendat? Iniuriarum enim repulsio, uiam obstruit delinquendi sceleratis, & inhibet, ne diutius illorum prorogetur

tur pernicies. nihil illis potest opportunius accidere, quàm ipsa animaduersionis suspensio, cum struere possunt insidias, & moliri, & demoliri insontes. at istorum spes omnino fit imbecillis tarditate cœlestis tutelæ, & uindictæ: cum Diuina cunctatio audaciam flagitiosis præstet, & temeritatem, pijs uero deiectionem animi. Ideoque cum celeris non fiat punitio nec resistitur audacibus, nec compescuntur iniuriæ, apparet patrocinium cœleste non adesse læsis. itaque perspicuum non est Deum arguere scelera. ex quo flagitiosi mutua cohortatione sese impellunt ad scelera: ratum habentes suarum uiolentiarum præsentaneam esse mercedem, pœnam uero aut nullam, aut paruulam, aut tardissimam. Idcirco mora hæc, & cũctatio plurimum fidei adimit punitiuæ iustitiæ, cum non statim, & per singula crimina sontes à Deo plectentur. quod si longo post tempore hoc exerceat munus, potius illud infortunium calamitas uocanda est, quàm pœna. hinc licet quandoque irruentibus calamitatibus doleant, nũquam tamen admissorum criminum illos pœnitet. Nam mulcta, quæ peccatum non subsequitur, hominem reuocans ad virtutum officia, si inciderint post temporum interstitia, non uidetur illatæ uindictæ causa. ideo scelera castigare è uestigio necesse est, ne ultra progredi possint. tunc sanior mens inducitur illis à Diuina iustitia: ne prorsus morum probitas exposita uideatur malis.

Quamobrem tardipeda illa, (ut Euripidis utar uoce) uindicta Diuina, tanquam fortuitu incidens magnam infert difficultatem nobis insipientia obsitis, Fortuitu ne, an cœlesti prouidentia aduersa contingerunt impijs? & parum utilitatis ex hoc quoque coligimus, cum pœnarum timor, ex dilatione iudicij, aut ferè nullus, aut per quàm exilis fit. cuius rei etiam pietate insignes sunt conquesti. & in primis Iob dicens, *Quare impij subleuati sunt, confortatique diuitijs? semen eorum permanet coram eis: propinquorum turba, & nepotum in conspectu eorum: domus eorum securæ sunt, & pacatæ: & non est virga Dei super illos.* Iob.c.21. & Hieremias, *Quare via impiorum prosperatur, benè est omnibus, qui præuaricantur, & iniquè agunt?* Hier.c.12. & Ecclesiast. ait, *Hæc quoque vidi in diebus vanitatis meæ, iustus perit in iustitia sua, & impius multo tempore viuit in malitia sua.* Eccle.c.7. Claudianus hanc etiam miseriam deplorans ait,

Cum res hominum tanta caligine volui
Aspicerem, lætosque diu florere nocentes In Ruff.li.1
Vexarique pios.

Amice ratum habe, *de Deo vera dicere ad huc periculosum esse.* In Simbolo

esse. ita nos Cyprianus docuit. & Tacitus, *Sanctius, & reuerentius est de actis Deorum credere, quàm scire*. Vniuersum esse natura Diuina complectitur interminatè. quod prorsus à nobis nec comprehendi, sed nec quidem complecti potest. ex quo nec quidem illam nominare possumus, vt ait Damascenus. quare poscenti Moysi Dei nomen, audiuit nomen Dei esse, *Qui Est*. nam cœtera & diminutum habent esse, & dependens. at ille est & quæ sunt, & quæ possibilia sunt. at hæc omnia quis animo complecti potest? qua de causa *Melius ille scitur nesciendo*, vt dicebat Augustinus. à pusillo homine, & ignorantiæ multa damnato nulla ratione circumscribi potest illud infinitum, æternum, & immensum Ens; sed solum venerandum, colendumque nullaque audaci speculatione quærendum. nam quæ occultauit Diuinitas, nemo pius audacter in lucem efferre tentat, quia temeritatis est crimen, & insipientiæ argumentum, *Non enim sunt inquirenda, quæ silentio sunt tradita, sed veneranda*. Quapropter cum quicquid sit in Deo, substantia illius sit, velle Diuinæ iustitiæ, aut prouidentiæ sâcita discutere, est velle præcludere nostri ingenioli angustijs angustijs interminam entitatem Diuinam. idcirco omnino mentis nostræ captum fugiunt diuina iudicia. *Difficile existimamus, quæ in terra sunt, & quæ in prospectu sunt inuenimus cum labore, quæ autem in cælis sunt, quis inuestigauit?* at nihil magis in latibulis Dei Sapientiæ est recôditum, quàm iudicium, quo vniuersa, & singula moderans dirigit ad finem à se constitutum. quæ quidem actio *Abyssus multa* vocatur in sacris literis. ex quo necessario deducitur, vt prorsus incomperta sit nobis, expectandusque sit noster ingressus in Sanctuarium Dei. nam de cœtero labor est, & angustia, eam velle venari. Idcirco D. Paulus hanc hominum temeritatem arguens ait, *Quis cognouit sensum Domini? aut quis consiliarius eius fuit?* Et Chrisostomus hæc explicans ait, Tanta est profunditas iudiciorum Dei, vt nemo queat ea scrutari, ne dum comprehendere. quod si quis ea temerè, ac superbè scrutari audeat, continget illi, quod Salomon scripsit, *Scrutator Maiestatis opprimetur à gloria*.

De Germ. Morib. — De Fide. l. cap. 13. — Exod. c. 3. — De Ord. l. 2 — The. in Ge. quæst. 45. — Sap. cap. 9. — Psalm. 35. — Roma. c. 11 — Chri. ibidē. — Prou. c. 25.

Quæ tanta fulget maiestate, dignitate, & virtute, vt *Cæli columnæ contremiscant, & paueant ad nutum eius*, vt monebat Iob. quare licet homines temerario ausu Dei audeant venari iudicia, quo magis illa scrutari fuerint ausi, eo magis ab eorum captu abesse comperiunt. illorum namq; cognitio in Dei detegitur Sanctuario. à quo dum absumus, summa pietate colere illa debemus, non inuestigare audaci curiositate. *Non conuenit humanis mentibus curiosius ea, quæ à Deo sunt, explorare*, ait Chrisostomus.

Iob. c. 26. — In Gen. hom. 21.

Si sy-

Si ſyderum, cœlorumque naturæ maximè oculis obuiæ, magno conquiſitæ labore ad huc nos latent; tanti auctoris ſapientiſſimè deliberata conſpicua nobis erunt? Subiacent enim eius cognitioni facta, & facienda; quæ omnia perfectiſſimo modo intuetur, nec quidem aliò, quam in ſua eſſentia. & hæc quidem in vnico inſtanti, etiam quæ in ſuis cauſis ſunt indeterminata. nec earum rerum cognitio incipit, aut deſinit, ſed inuariabili modo, vnico, & ſimpliciſſimo actu intelligendi, ſe ipſum, & alia, intelligit. quæ certè Dei actio ſubſtantia eſt, extra ſe tamen efficiens illud omne, quod productum eſt, vel producendum. At nos caligine obuoluti ignorantiæ, nec quidem manifeſtiſſima naturæ comprehendimus; vel magis obuia ſenſibus ſint iſta, vel nobiliora entia, cum ſint ex ſuo genere intelligibilia magis. Quid? nec in tanta copia actionum animantium alicuius notam formam habemus. Nec ſi ſacra oracula immortalitatis animæ noſtrę morituros nos nõ inſtruerent, undequaque hoc eſſet manifeſtum. patet hoc perpetua philoſophantium altercatione. Et ipſum quoque intelligendi munus, cum nihil ſit ipſo frequentius, nihil eſt illo obſcurius. quare in ſingulis cæcutientes, de ſingulis diſputamus proteruè. cum interim ita ſenſuum miniſterio indigeamus, (licet illi ſubſtantiam non attingant rerum.) vt corruptis phantaſmatibus anima noſtra (à ſolo Deo genita ex nihilo, indu ctanon educta de potentia materiæ, & per conſequens immortalitatis particeps,) inſaniat, deliret, ſui ſocij corporis ſequens errata. ſic quandoque in cœteris arbitrandum eſt, nos deliramenta ſequi, quaſi nacti ſimus ſummam ſapientiam. qua de cauſa *Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ*, ait Sapientia. Sap.cap.9.

Itaque ſi noſtrum ſcire quandoque inſanire eſt, (cum aliquando ab inſipiente pendeat doctrina, quandoque à recepta opinione falſa, quandoque à noſtris malè intellectis, aut corruptis imaginibus, quandoque à prauo diſcurſu) audebimus arcana cœleſtium deliberationum audacter venari? *Impietatis hoc eſt initium, ſicut pietatis eſt principium, optimè de Deo ſentire*, vt aſſeruit Auguſtinus. & ideo rectè ait Seneca, *Inter cœtera mortalium incommoda hoc eſt, caligo mentium; nec tantum neceſſitas errandi, quàm errorum amor*. Ad calculum itaque Dei reuocare iudicia, vel temerè inueſtigare, inſanientis eſt animi. Ita Phormionem inſanuiſſe teſtatus eſt Annibal, cum illum perorantem audiſſet de Imperatoris, militumque munere. cum talia non ediſcantur in umbraculis Academiarum, ſed in caſtris, ſed in obſidionibus, ſed in ipſo acierum conflictu. at nos præſentia vt plurimum latent, ſicuti

De lib.arb. lib. 1.

De Ira li.2.

Cic.de Or. lib.2.

& præterita, quæ vero futura sunt, nostrum captum effugiũt, ex quarum rerum cognitione perfecta, perfecta oritur ordinatio; at illa solum Diuinæ menti sunt conspicua. idcirco solius est Dei illud munus ordinare: nostrum vero non indagari causas, sed venerari Diuinum numen: confiterique summũ esse artificem, qui optimè nouit, quo genere medicaminis singulorum curandæ sint animi ęgritudines; quo tempore adhibendum sit illud; qua mensura sit singulis partiendum; cum non æquali pœnarum grauitate, temporeque vno omnium

hom. 25. In Gen. delictis sit occurrendum à punitiua iustitia, *quando Deus operatur aliquid, noli humana ratione exquirere quæ sunt, transcendunt enim mentem nostram, & non potest humana cogitatio attingere, & comprehendere eorum quæ à Deo sunt condita*

Sap. c. 16. *rationem*. sic Chrisostomus. ideoque *Cum magna sint illa iudicia, & inenarrabilia, propter hoc indisciplinatæ animæ errauerunt*.

Desinamus itaque de hac supremi Dei sapientia curiosè inuestigare, aut iudicare temerè. nam

Menand. *Acutus ad cernenda cuncta oculus Dei.*
Quem quia respicit omnia solus,
De consol. li. 5. met. 2. *Verum possis dicere solem.*
Omnium est ille inspector. hinc scelerum culpas illũ nequeunt latere.

Sophocles. *Nec supplicia merita impij*
Vnquam effugere potuere.

4 Basilius. *Igitur morbus est animi, malè, aut superflua de Deo quærere*, dicebat Basilius. ipse solus nouit, vt optimus medicus, cur iam pridem quorumdam augeri iniquitates permiserit, quibusdam peccandi auxerit opportunitates, quorumdam errata statim graui animaduersione corripuerit. nam etsi semper iustitia medicamentum sit animæ, aliquando tamen ipsa experientia (Deo monente interius) arguens errantem, compescit. cum sæpius Pater noster cœlestis pœnitentiam expectet nostram. quam cum quis renuat agere, vt in deterius labescat, et tempus, et opportunitates impartitur. quo instituto patefacit ærarium misericordiæ, et iustitiæ.

5 Ideo tardè seroque plerumque flagitiosos à Dei suppliciis argui videmus. non quia veretur, aut celeritate, aut grauitate pœnarum criminis notam, aut immanitatis subire posse; sed potius, vt impetum coerceat nostrarum vltionum. & moneat, cum feruor æstuet iræ, mora opus esse, ne celerem pœnam fe-

Val. 4. c. 1. ra, & infructuosa sequatur pœnitentia. Hinc sapienter Plato cum in seruum acriter exarsisset, verens ne metam excederet vindictę, Speusippo amico arbitrium pœnæ, qua multaretur,

tur, commisit. rato enim tales irarum deliberationes sunt fœlices? cum duo maxime sint opposita menti, celeritas, & ira, vt asseruit Tucidides. quod monuit Cicero dicens, *Ira maximè prohibenda est in puniendo*. qua ratione vt ait Tacitus, *Solum barbaris cunctatio seruilis videtur, & statim exequi, regium*, Tuci. lib. 3. De Off. li. 1 Annal lib. 6

Quando Deus errantem animam viderit à cultur a virtutũ, summa considerat prouidentia, num aliquando pœnitentia flectenda sit illa ad bonum moris. cum ob ignorantiam potius quàm delectu vitiorum peccauerit, vel vehementi sensuum commotione sit abducta a virtutum itinere. his enim sese corripiendi tempus tribuere solet; sciens labilem esse nostram naturam ad malum ab adolescentia; cum ciuili tantum dominio ratio dominatur sensibus. ita Abimelechi facinus corripuit Deus. *Enimuero si statim puniret peccatores, non inueniret confessores*, ait Augustinus. Gen. c. 20. Psalm. 102.

Si vero nihil synceium in illis deprehenderit, sed malitiam perdurare immobilem; quandoque statim verberat; vt paucorum disciplinis multos erudiat. ita Habraicum populum ad idolatriam procliuem compescuit interfectorum sanguine, qui hoc admiserant scelus. eadem quoque nocte Baldasar ab hostibus capi, & interfici iussit: in qua ausus fuerat compotationibus insistens, bibere in vasis Domini. vna cum suis concubinis. Aliquando hos malis vrgere differt, vt verberet grauioribus difficultatibus. Exod. 32. Dani. c. 15.

An vt per temporum interualla feriat sœpius? *Idcirco, ait Dominus, posui te, vt ostenderem in te fortitudinem meam, & narretur nomen meum in omni terra*. Exod. c. 9.

An vt suorum filiorum virtutes promoueat iniquorum scelere? ita oraculum, *Hos quidem tanquam pater monens probasti*. Sap. cap. 11.

An vt iustior appareat punitio ex dilatione mulctæ? ita Sacer texus, *Non est alius Deus, quàm tu, cui cura est de omnibus, vt ostendas, quoniam iustè iudicas iudicium*. Sap. cap. 12.

An vt in omnibus diuinis operibus eluceat diuina clementia, suadens præteritorum reatuum resipiscentiam? Ita sapiẽtia ait, *Dabas locum pœnitentiæ; non ignorans, quoniam non poterat mutari opinio illorum in perpetuum*. Sap. c. 12.

An vt conspecta grauitate sceleris pertinaciæ per duritiem pœnæ, cœteri liberius reuocentur ad inculpatos mores? Ita sacræ literæ. *Docuisti populum tuum per talia opera, quoniam oportet iustum esse, & humanum*. Sap. c. 12.

An quia non dum accesserit constituta dies, in qua Amici Dei potituri sint rebus ab impijs malè partis? Ita Deus Abrahamo

Gen. c. 15. hamo, *Generatione quarta reuertentur huc, non dum completæ sunt iniquitates illorum, vsque ad præsens tempus.*

An quia ijs vtitur Deus vt flagello quodam populos, piosq; corripiens, quo opere absoluto, illorum plectit scelera? punita Iudęa p Regē Assur, eūdem Deus dirè mulctauit, ita Isaias Isa. cap. 13. in eodem capite, *Et erit cum compleuerit Dominus cuncta opera sua in Montem Sion, & in Hierusalem, visitabo super fructum magnifici cordis Regis Assur, & super gloriam altitudinis oculorum eius.*

Matt. c. 17. An lentè in puniendo graditur. vt pij ab impijs secerni, diuidique possint? idcirco pater familias inhibuit eradicari zizaniam, ne simul discerperetur & triticum. & Angelus ad Gen. c. 19. Lot, *Festina, & saluare ibi, quia non potero facere quicquam, nisi ingrederis illuc.*

An quia acrioribus stimulis vrgetur Deus, vt præmia reddat amicis, quàm inimicis pœnas? ideo illos celerius muneri-Iudas c. 1. bus afficit, hos vero corripit serius. Ita S. Iudas, *Quoniam Iesus primo populum de terra Aegypti saluans, secundum eos, qui non crediderunt, perdidit.* & in extremo mundi die prius dicet, Matt. c. 25. *Venite benedicti Patris mei.* deinde cœteris, *Ite maledicti in ignem æternum.* nam si teste Philone, Deus est tardior ad pœ-De Excre. nam, quàm ad veniam celerior erit ad præstādum subsidium, quàm excidium.

An quia expectat vt ipsa temporis diuturnitate cumulatius sceleribus auctis portentosa quadam eos punitione atterat? Reg. 4. c. 9. Ita Iezabelem à canibus lacerari fecit. Antiochum enecari sum-Machab. 2. cap. 9. mo viscerum dolore, & putore. & Herodem, Angelo percu-Acto. c. 12. tiente à vermibus viuentem abrodi. his namque horrendis pœnis, similibusque grassans apertè ira Dei, suam iustitiam commendabiliorem efficit, & illustriorem.

Quamobrem nequeunt sibi mortales impunitatem polliceri. sed recogitare debent iustitiam assidere Deo, & spectare hominum acta, quæ licet quandoque dissimulet, attamen statuto tempore corripiet Diuini, humanique iuris violatores, etiā prauorū ministerio. sicuti in militari imperio seuerè animaduertitur in desertores ordinis. quo circa dicebat Naso,

innocui viuite.
De Arte 1. *Numen adest.*

7 Ita Magnus ille Rex Deus publicam custodit pacem, præmijs honestans innocentiam, corruptos mores afficiens flagellis. etsi hos semper torqueat conscientiæ stimulis. qua ratione nunquàm ferientur à metu. nam culpa delinquentem animā obijcit, & subijcit interno carnifici, qui hos internè lanceinans cogit reminisci à superna mente administrari omnia. Quæ

impla-

implacabiliter irascens erratis, illis semper est infesta. Primo temporaneè mulctans, deinde cogit stultitiæ pœnas substinere æternas. Hinc etsi videntur fœlices, qui præclara dominia obtinent, aut magnificos magistratus, aut opulentas diuitias; tamen si in animi latebris vlcus criminis fuerit, nunquam sinit eos quiescere, aut pace potiri. Ita Domitianus semper fuit pauidus, semper anxius, & præter modum agitatus suspicionibus, postquam Iunium Rusticum innoxium virum interfecit. quem in somnis vidit ad se venientem euaginato gladio, vt refert Suetonius.. Suet.c.14.

Nam veluti vulnus in carne cicatricem procreat, ita scelus pœnitentiam, quæ irrequietè mordicans conuellit animam. Quamobrem talium opulentam fortunam aliquis nãcisci potest, quietem autem nunquam sine morum candore. *Cum sola improbitas nullis machinis sola præsentia animam labefactat, ac deijcit mœrore, luctu, & angore*, vt dicebat Plutarchus. pauere hi coguntur eorum more, qui torrentibus abripiuntur. nam licet aquas timeant, à quibus feruntur deorsum, supernè tamen inundantes verentur magis. ita etsi præsentium lacerantur remorsu, ab imminentibus tamen cœlestibus procellis acerbius visceratim discerpuntur. quare non senescentes corripiuntur aduersitatum, miseriarumque occursu, sed indefesso cruciatu senescunt in diem. Ideo non plectuntur sero, sed semper; non lentè, sed dire; quandoque apertè, sed incessanter secrete. Non itaq; irascamur Deo, quod quasi nostras iniurias ex tempore vindicare debeat; cum illum contra nostra scelera non solum appetamus cunctatem, sed, si fieri posset, etiam stupidum. cum tamen nostra facinora semper sint suis expositа oculis. quæ ipse ad lucem deducit miris modis; vt omnem ableget à nobis cupiditatem peccandi; compertam habentes iram eius in transgressores suarum sanctionum. Nũ improbitas, &c.

8 Gregorius Nissenus refert admirãdam quandam detectionem cuiusdam homicidij. Poeta quidam nomine Ibex à sicarijs inuasus, cum vim nequiret effugere, nec testes adessent sceleris, ad præteruolantes exclamauit grues, ò grues, quæ spectatores estis, & testes tam iniquæ necis, vos deprecor per diuinum Numen, vt hanc mei innocentis sanguinis effusionem vlcisci velitis. Chorintij magno, sed incasso labore criminis huius patratores quæsierunt; nec aliquod extitit argumentũ, à quo quispiam denotari posset vt auctor homicidij. tandem frequente populo in theatro vnus ex sicarijs animaduertens præteruolantes grues ad criminis socios dixit, En vltores Ibicis. quidam hoc audiens Iudici detulit, à quo captus ille, quæ- De Philos. lib.8.

stionique expositus per tormenta detexit crimen. quare vltimo supplicio vna cum socijs soluit pœnas. & Plutarchus narrat

De Sera Numi. &c. Bessum quendam suum interfecisse Patrem. quod facinus diu latuit: tandem cum ad amicum quendam diuertisset conuiuij gratia, domum ingressus, hasta, quam manibus gestabat, (erat enim miles) deturbatis nidacibus hirundinibus, protriuit eas pedibus. mirantibus amicis aduenæ insolentiam, sciscitati sunt causam. quibus respondit, non ne audistis has proclamasse contra me, Patris mei me interfectorem fuisse? res delata fuit, & quæsita à Rege, & constitit Bessum fuisse parricidam. cuius grauem substinuit mulctam.

Idem cœlum, eadem iustitia, idem Deus, ergo eadem expectare, & pauere debent legum violatores. dum iste, vt docuit Boetius,

De Cons. li. 1. metr. 3 *Omnia certo fine gubernat.*

Idcirco cum se maximè celat malitia, deprehenditur, quæ

Cóm. lib. 6. semper ignota hominibus esse non potest, & irato Deo, nūquam impunitas. citè dicebat Cæsar, *Consueſſe Deos immortales, quo grauius homines ex commutatione rerum doleant, quos pro scelere vlcisci velit, his secundiores res, & diuturniorem im-*

Ped. lib. 5. *punitatem concedere*. ita quasi interpositæ redeunt mulctæ, *Nam de cætero Deus impunita non relinquit impia, & nefaria hominum scelera*, vt ait Xenophon. facinus itaque in solitudine patratum, aut intra domesticos parietes, vel si mauis in conscientiæ visceribus, nulla interposita mora flagellatur. quare errant, qui censent inter culpam, & pœnam dari intersititium, si vero sese exterius profert, quandoque indubitatis

Obsequens de Prodig. argumentis conuincitur, & punitur. Iulius obsequens inserens prodigia ab Vrbe condita Anno 712. ait *Neminem qui magistratum Collegæ abstulerat, annum vixisse.*

Eccl. c. 2. Verè verè ab Ecclesiastico dictum est, *Peccatori dedit afflictionem*. idcirco scelesti, iniquitatibus auctis, temporum decursu, adeo acerbè à patratorum torquentur conscientia, vt doleant, vt fremant, vt indignentur, vt propriam execrentur vitam, vt illam sibi abrumpant laqueo. vt in antecedenti ex Aristotile attulimus.

Psalm. 6. Concludamus itaque ex sententia Dauid, *Dominus iustus, fortis, & patiens*. Iustus est Dominus. nam cum summè sit bonus, nullum admittere potest malum iniustitiæ in se. quod si inter homines illud permittit, & iustitiæ quoque munus est, hominis seruare naturam liberam, non illam cogere. ac insuper, illud omne relabere trudit in ordinem suæ iustitiæ, vt in

In Thectito capite quinto diximus. quod Plato testatur dicens, *Nusquam, & nunquam iniurius est Deus, sed quantum potest iustissimus.*

For-

Fortis. *Cunctarum rerum ipse vim habet vtricem, & continentẽ*, vt dicebat Stagirita. ratio ex entitate deducitur, quæ cum sit interminia, incircumscriptè omnem perfectionem complectitur. & Patiens. ita Euripides, *Latenter, & lento pede progressa Diuina iustitia rapit improbos in tempore.* hinc licet quandoque sit sera Dei ira, nunquam tamen irrita. & Horatius, De Mundo c. de Deo. Euripides.

Raro antecedentem scelestum
Deseruit pede pœna claudo. li.

Quo circa *Non est, qui effugiat Dei manum*, vt docuit Tobias. Bias quoque ad quendam temerarium scelestum dixit, se non vereri quin quandoq; luiturus esset pœnas suorum facinorum; licet ipse tunc fortasse non esset superstes. Expectemus itaque Dominum, & custodiamus uias eius, *Cum ille sit terribilis in consilijs super filios hominum*. etenim vt monuit sapienter Herodotus. *Ad finem existunt acres valdè, & inuidiosæ vltiones Dei in homines*. cum indisciplinabilitas tyronis acuat sententiam Ducis. Interim demostremus vtilitates, quæ ex inimicorum inuasione erui, elicique possunt. quarum contemplatio summopere custodit prudentiam, & pietatem. nam etsi ab vbique effusa malignitate inuaditur innocentia, & durum sit probis malignantium sufferre versutias, sicuti intolerabile est liberis seruile imperium; tamen cognitis vtilitatibus eorumdem, facilè custoditur patientia, virtutum præsidium, & sepimentum. Tob. ca. 15. Psalm 65. In Melpe.

Ex simultatibus vtilia educenda sunt.
Caput XIII.

NOn itaque cœlis succensendum est, quasi ex illis nulla in sontes delabatur pœna. etenim non celeri tantum, sed instantanea mulcta Deus insequitur malitiose errantes à suis mandatis. ex quo liquet, vt veluti homo auersè à sole ambulans, sui circumferens vmbram, semper eam intuetur; ita delinquens scelerum memorias ante mentis oculos acerbè cogitur habere. nequit n. eorũ obliuisci, contubernalẽ habens cõscientiam eorumdem increpatricem. quare & pœnitere cogitur, & vereri Dei iudicis seueritatem, cuius verberantem vim fugare non valet. quousque Dei miserantis motu excitata mens voluntaria castigatione illa abijcens, christianę vitę opera piè fuerit complexa, & prosecuta constanter. enimuero ut immaculatam conscientiam pax occupat, securitas, & lętitia, ita deturpata fœditatibus agitatur furijs, molę peccatorum pressa, & obnoxia pœnis.

Quamobrem nisi immortalis vitæ nos teneat obliuio, aut odium, summopere laborandum est, ut ex aliorum odijs, &
1 insectationibus utilitates eruamus, ueluti aurum ex terræ uisceribus. sunt enim illæ admodum præclaræ, quæ non dum ad temporaneam manuducunt tranquillitatem, sed ad interminam fœlicitatem. Sunt enim in orbe raræ regiones, quę ex se non producant, aut saltem nutriant uenenosa animalia, aut immitia. ita par in domibus, aut in societatibus est, cum ferè sint nullæ, in quibus non decoquantur æmulationes, inuidiæ, & contentiones, ex quibus simultates erumpunt. adeò enim est quisque sibi amicus, vt occupare satagens aliena iura, ex orbe eliminata sit verecundia; & inuerecundè contra iustitiam grassetur impietas. quare à profanis hominibus commēdatur versutia, qua quis amicum euertens, sibi illius bona, aut
2 honores conciliat, quasi honesto partos labore. Idcirco ipse
Chilo. quoque amicitiæ nos simultatibus inuoluit, vt dicebat Chilo. Vel quia insinceræ sunt illæ: quia se ipsis exceptis, præterea nihil homines amant. Vel quos diligunt; voluptatis causa amant: quibus euanescentibus causis, perit amor. Vel quia illorum gratia faciendæ sunt inimicitiæ: ideo leuissimis de causis traduci solent amicitiæ ad grauissimas simultates, vt dicebat Bias. quia quæstus est omni consanguinitate carior, omni
Bias. honestate potior, etiam pretiosior charitate, quam nisi omnibus prætulerimus, de æterna nostra salute actum est.

Luminis beneficio, quæ extra se sunt, conspiciunt oculi; ita mens nostra Diuinorum oraculorum splēdore se ęgrotantem quandoque agnoscit, vt stultitiam deuitet, & damna nunquā interitura. alioquin inualescente, & grauescente morbo per ignorantiam semetipsam non curans, properat ad perennem luctum. idcirco dicebat Augustinus, *Vt à te recessi, perij in*
Aug. Solilo. cap. 6. *me.* nam quo quis affectu Deum, eodem semetipsum prosequitur. nec alicui animæ salus contingere potest, nisi per filialem amorem in Deum, quo ipsius ex dilectione seruamus sancita. Quo circa Paulus Corinthijs rectum iter cœli demostrans, dicebat, *Ad huc excellentiorem viam vobis demonstro*
Cho. 1. cap. 12. per quam ingredi, & proficisci adeò cogimur, vt nulla, præter hanc, salutaris sit nobis. à qua qui oberrant sentient æternæ mortis damna.

Charitas est hæc, virtutum omnium primaria, qua sola insigniti ad æternum Dei introducuntur conuiuium. est enim signū, & nota mutui amoris Dei, & hominis. cuius adeò ille delectatur, vt nihil magis, cū natura sit comparatum, vt semper inter similia intercedat amor. at Deus charitas est. hinc in homi-

hominis charitate delectatur summopere. Adde, quod est vnicuique suum pulchrum. at charitas Summi Dei munus est, hinc sequenter eam amore complectitur, vt solius, & propriũ donum. Homines vero qui hac sunt exornati virtute, maximo quo possunt labore Dei seruantes mandata, nihil est illis antiquius, cariusque quàm in hoc opere absumere totam vitam. testante Domino Iesu, *Qui diligit me, mandata mea seruat.* Ioan. c. 14.
cum ignea charitatis natura ab opere vacare non possit ad præscriptum amati Dei. at inter huius sancita illud est præcipuum, *Diligite inimicos vestros, & benefacite his, qui oderunt vos; & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos.* Matth. c. 5. Quo oraculo omnem excutiunt pij tumorem ex animo: imò nec quidem illum admittunt, quauis maxima pessundati iniuria, ne fœdera violent amicitiæ Dei, temporanei mali ira commoti. cum ita ille edixerit, *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester cœlestis peccata vestra. Si non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.* Matth. c. 6.

A quibus tam sæpe anima fœdatur, *Vt septies in die cadat iustus.* Prou. c. 24. & Iob, *Quid est homo, vt immaculatus sit, & iustus appareat natus de muliere? Ecce inter Sanctos eius nemo immutabilis, & cœli non sunt mundi in conspectu eius, quanto magis abominabilis, & inutilis homo, qui bibit quasi aquam iniquitatem?* Iob. c. 15. Quod si natura, & improbitate morum sumus immundi per necessariam sequalam cœli aditus nobis patere non potest. hinc necessario sequitur, vt omnino sint condonãdæ iniuriæ, vt nostrorum reatuum consequi valeamus remissionem. cum pari mulcta, non parcentes aliorum erratis, corripiantur à Deo.

Si ille omnium Dominus seruo parcit, cur tu homo non remittis conseruo? si plura debentibus condonat ille, cur tu minora debentibus? si ille nullius egens, errantium delet facinora, cur tu non idem facis remissionibus indiguus? multo igitur æquius vt homo homini, quàm Deus homini parcat; cum ipse remittat remissionibus non indigens, quibus maximè eget homo. nec tanta iste remittere potest, quin sibi maiora remitti opus habeat. quapropter conseruis misereri oportet, ne nostra inclementia efferantes Deum, nostrorum reatuũ sumat pœnas. cum pluries in diem maledici, detrahi, conuicijs peti homo ab homine permiserit, vt præsentaneum foret medicamen, parcendo, animabus nostris. Qua quidem incredibili misericordia nobis veniam offert. quod munus non tam spes est, quàm certitudo amicitiæ Dei, enimuero vt Cyprianus ait, *Ipse iudex non tam expectat qua ratione à supplicio li-* in Or. Dñi.

cio liberemur, quam ipse nos viam, ac modum docet, vnde id efficiamus. ita reciproca condonatione bellicosos repellentes mores, & extinguentes flagrantes iras, mansuetudinis, & pietatis augescentes merita, compertum habemus in nostris manibus Deum suam misericordiam posuisse. ideo pientissime ait Dauid, *Super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo*. instruimur namque illo vt de facili vitare possimus dæmonis criminationes. ablatis etenim vindictarum effectibus, & recto aduocato consilio, exercendo pietatis opus, Dei amicitiam promeremur. qua nihil pretiosius.

Psalm. 148.

Liceatitaq; in nos ferociter depugnent inimici, ex Dei mandantis iussu, contra illos insistendum est mansuetudine, lenitate, iniuriarum condonatione. ita irrumpentia hostium vitia, virtutum iaculis confodimus. quo prœlij genere Dei assequimur regna. dicente D. Ioanne, *Si cor nostrum nos non reprehenderit, fiduciam habemus ad Deum, & quæcumque petierimus ab eo accipiemus*. hoc enim virtutum munere adeò delectatur Deus, vt oranti S. Ioanni Gualberto caput inclinauerit in amoris argumentum. nam paulo ante ille in Christi exoratus nomine, inimico via, & armis obsito, vitam concesserat, & pacem. qua pia custodia præcipui mandati meruit tam amanter à sanctissima illa Crucifixi imagine accipi. Nam veluti homines virtutum gratia in alienas familias adoptione inseruntur; & rusticus resecat plantas, quæ succum intercipiendo, damnum inferunt in proximo satis; Ita pientissimus iste vir stirpitus euertens conceptam iram, vindictæque desideriū commutans in synceram pacem amore Christi, ab eodem ob talem virtutis excellentiam, in ciuem, in amicum, in filium, in hæredem fuit adoptatus. sic noster Agricola Deus excindēs nascentes irarum palmites inserit charitatem. *Quam perfectionis vinculum* vocat D. Paulus. Vel quia hac, quasi sororio complexu, se continent virtutes. Vel quia forma cœterarum virtutum est, eas ad perfectum deducens: cum earum operationes dirigat ad Deum. Vel quia sola illa est, quæ immediatè attingens cœlestem patrem, nos nostro fini coniungit arctissimè, vt dicebat D. Hieronymus. idcirco peritè dicebat Irenæus, perfectum hominem ex tribus constare, corpore, anima, & charitate. nam veluti imperfectum esset animal, si aliqua careret parte ex duabus prioribus, in genere naturæ; ita in genere moris, si careret charitate. cum hac morum probitas constet. quare hanc solam spetat moles omnium diuinorū præceptorum. quod insinuat Paulus dicens, *Finis præcepti charitas*. quæ versatur potissimè in amando amicum in Deo, & inimicum propter Deum. vnde Augustinus ait, *In malis homi-*

5
Ioa. 1. c. 3.
Collo. c. 3.
Ad Ae lib. 9. vlt.
Iren. lib. 5.
Tim. 1. c. 1.

hominibus Deum exercere, & perficere dilectionem nostrum, quam ad inimicos vult extendi. cuius virtutis necessitatem indicans, dicebat Dominus Iesus, *Dimittite, & dimittemini.* Itaque & præcepto, & fine talis sanctionis vrgentur homines. quo virtutis actu, ait Ille, *Eritis filij Altissimi.* quod si filij, & hæredes. *Quid sibi plaudit iniquus, quia flagellum de illo fecit Pater meus? illum assumpsit ad ministerium, me autem ad patrimonium,* dicebat Augustinus. etenim hoc virtutis exercitio discernuntur filij ab exhæredatis à paterno regno. In Psal. 93. Luc. cap. 6. In psal. 36, con. 2.

6 Prima vtil.

Et hæc est primaria vtilitas, quam ex opportunitate simultatum venantur pij, quibus maior est solicitudo animæ, quàm temporaliũ omniũ. ideo horum prauipendentes iacturam pro suis persecutoribus deprecantur Deum. scientes bonum animæ proximi ad huc præferendum esse omnibus suis commodis. quo munere ordinati amoris propitium sibi reddentes Deum, illum sibi obnoxium efficiunt pro æterna mercede. etenim cum velint hac potiri, mandata seruant. Quod si iucundum est seruo in numero amicorum Regis ascribi, quanto magis ascribi in numero hæredum Dei, cuius infinita sunt regna, & intermina, & immortalis amor? *Cines vero speciem magis in amicitia Principis, quam vim retinent*, vt dicebat Tacitus. quia vt dicebat Sallustius, *Regum voluntates, vt vehementes sunt, sic & mobiles, & sæpe sibi ipsæ aduersæ.* nec infirma quidem hæc est ratio, quia assiduè eorum mulcentur aures, aut deprauantur à malignis susurris. cum Annal. 3. In Iugurta Seneca in Hipp.

Fraus sublimi regnat in aula.

vel quia tandem *Satietas capit Reges, cum omnia tribuerunt, aut seruorum, cum iam nihil reliquum est, quod cupiant*, vt ait Tacitus. at beneficentissimus Deus, non modo ibi, sed etiam hic constantissimè appetit sua dona largiri, cum profusione cumulentur illa. Annal. 3.

Quapropter sicuti in Deo excellentior charitas dari non poterat ea, qua pro sceleratis dedit filiũ. nec potior in Christo ea, qua se Patri obtulit in ara crucis pro rebellibus seruis; ita nec in Christiano fructuosior inueniri potest ea, qua quis inimico parcit. abluuntur per eam peccatorum sordes, & soluuntur obligationes pœnarum, remissisque prauis cupiditatibus, nutritur noster amor erga æthercam patriam, dum ambulamus in hac siticulosa regione videndi Deum. *Vos ad dilectionem inimicorum moneo, nam ad sanandum peccatorum vulnera, nullum esse medicamentum vtilius cognosco*, ait Augustinus, itaque. De Rect. Conu. Sen. in Aga

Det ille veniam facile, cui venia opus est.

Homo homini seruat iram, & à Deo quærit medelam? ait Ecclesiasticus. Eccl. c. 28.

siasticus. *in hominem sibi similem non habet misericordiam.& de peccatis suis depracatur?* Nefas itaque est à Deo veniam exposcere, qui hanc non exhibet inimicis.

Reth.2.c.5 Quapropter etiam in extremis malis pij non deserunt hoc cœli iter.nō modo quia sciunt *Deum iniuria vexatis opitulari.* vt Peripateticus monuit. sed quia peruersorum odia, & insectationes suis vrgent deseruire virtutibus. & sic faciliori, & fœliciori cursu properant ad incorruptibilem ciuitatem Dei. etenim cum nullam appetant vindictam inferre, sed potius afficere beneficijs,eò diriguntur aliorũ improbitatibus. Qua christiana philosophia, christiana perfectio nutritur, augetur, seruatur, perficitur, vsque ad extremę lucis occasum.& tunc veluti exornati paludamento quodam triumphanter aulam ingrediemur cœli. quod certè immensum bonum nulla temporum iniuria, aut inuidentium liuor, aut inimica versutia, poterit labefactare. Quare ad cœlum

Aened.9. — *Hac iter est.*

cum charitas transducat fortunarum malignas euersiones in studium; & profectum virtutum; & infaustam natiuitatis horam in piam mortem, permutans temporanea cum nunquam

De Ciui.3. cap.14. interituris bonis.dicebat Augustinus, *Pugnant gladiatores, vincunt & ipsi, & habent præmia suæ crudelitatis.* An non potiora consequentur à Domino, qui in eius insistentes vestigijs opprobria, damna, honoris iacturam, patienter ferunt; compescentes animæ inferioris cursum ad iram, ad vindictam? Itaq; omnis sapiens mauult vitam amittere, quàm charitatem.cum omnis ille à pietate abest, qui ad vltionem propendet. nam solam iniuriam censet, Diuini,humanique iuris violare fœdera. quod malum solo diuino remedio reparari potest. hinc potius affici malis cupit, quàm vindictam inferre: &

Iuu.Sat.13. *Partem acceptæ sæua inter vincula cicutæ*
Accusatori nollet dare.

Imò fiunt irruentibus malignitatibus pacatiores.cum omne quod ex virtutibus oritur, sit mite; quod ex vitio, proteruũ. qua ratione cohibent omnem irascentis animæ propensionem ad vindictam: cùm impium sit, Iudicis Dei præoccupare munus. licet etiam videatur amica sensui vindicta, non ita tamen est; cum exaturata ira vindictæ, in animo pęnitudo intendatur, licet prius per illam acre bellum exercebatur in anima. ergo verè ait Euripides, *Melior est venia, quam vindicta. illa est mitis ingenij, hæc ferini.* idcirco pijs aliena iniquitas fit experimentũ virtutum, cum ruentem hostem malignitate,

Hist. 2. christiana (condonando) superent prudentia. *tunc istis loco sapientia est aliena stultitia.* vt vtar verbis Taciti.

In quo

In quo ſtatu omnis anima ſapiens nullo ſtimulata conſcientiæ remorſu læta incedit. cum ſecura pax ab animi candore oriatur, hæc vero ab emigratione prauorum affectuum, hæc à deletis iniquitatum maculis, & tandem hæc à tranſitu amoris corruptibilium rerum ad pium in Deum affectum. Qui nobis ſtabilem tranquillitatem in aduerſis concilians, vindictarum obliuionem inducens, efficit, vt in bona ſenectute diem obeamus. non equidem vitæ longeuitatem tribuens, quę ſæpiſſimè eſt plena abominabilibus fœditatibus, ſed animum fœcundans prudentia, conſtantia, cæteriſque virtutibus, nos munit ad iter æternæ, & fœlicis domus. Ideo *Cauendum*, vt dicebat Auguſtinus, *Ne cor noſtrum in ipſa mentis eleuatione ad Deum nos reprehēdat, cū dixerimus, Dimitte nobis debita noſtra, ſicuti & nos dimittimus debitoribus noſtris, ne compungamur non facere, quod dicimus, aut nō audeamus dicere, quod facimus*. De Perfect. Iuſti.

9 Idcirco libēter parcit chriſtianus ſapiens induratum pectus geſtans virtute quoque moderationis, (& hæc ſecunda vtilitas,) qua aſpernans damna, arcet ſanguinis accenſionem iuxta cor. ne acrius ab hac dilaceretur paſſione; quam ab inimica manu. nā vbi talis interna paſſio reperitur carens omni quiete, ſuam atterit vitam contentione vindictę. *Eſt enim ira ſui impotens, decoris oblita, neceſſitudinum immemor, in quod cœpit pertinax, & intenta, rationi conſilijſque præcluſa*, (vt ait Seneca) *vanis agitata cauſis ad conſpectum æqui, veriq; inhabilis*. quod prius docuerat Ariſt. Ratiocinium omnino perturbari ab ira, & ſepeliri rationem. à qua deinde odium oritur. illa concitatior, odium vero pertinacius cupiditate nocendi. ambo tamen cum dolores, damnaque inferre velint, patiuntur; cum ambarum pediſſequa ſit anxietas, ne non cōtingat vltio. concitantur enim laceſſiti iniurijs, cupientes acceptum dolorem penſare. & maximè Secun. vtil. De Ira li. 1. Mag. Mor. 1. c. 7.

Generoſa pectora mordent,
Lacerant iniquè obiecta
crimina.
Oedip. apud Soph.

quodcumque tamen malum tanta animi moderatione pij accipiunt, vt non modo illud inferentibus condonent religionis gratia, ſed ne locum dant iræ tranquillitatis euertricis.

Inſuper arbitrantur illud omne, quod extorſerint inimici, ſibi grauiora damna pariturum fuiſſe: Dei tamen beneficio, & prauorum miniſterio fuiſſe exſciſam. & hæc eſt tertia vtilitas ex ſimultatibus eruenda. ideo nullatenus inſectantibus, inuadentibus, furantibus, criminantibus inimicis iraſcuntur. cum illorum prauitate, vel ſuæ ſint correptæ cupiditates, aut pec-

candi opportunitates ablatę. cum ignoret homo, sub quo la-
pide temporalium bonorum lateat Scorpio, nos vulnerans ad
animę interitum. semper pietate imbuti à benigna Dei manu
tractari arbitrantes, referunt gratias. quare ob talem religionẽ
10 fœliciores successus illis contingere necesse est. Duo enim sunt
Art.Rect. genera fidentium Auctore Aristotele. Primum est illorum,
2. cap.25. qui similia non sunt experti. hi sine cunctatione aggrediuntur
opus, cum vacent timore, à quo ad consulendum inducuntur
quá de causa pugnaces sunt pueri, vt idem docuit, propter
ignorantiam. secundum est illorum, qui sunt præditi auxilio.
Eud.3. c.2. vt sunt pij, quorum synceritas semper certo sperat suppetias
à Deo. cum illorum indefessè se profiteatur esse patronum.
cuius munera explens, etiam quandoque nocitura furari per-
mittit à latrunculis.

Interim sapiens cauet ab omnibus, quę aliquam mali spe-
4. vtilitas. ciem præ se ferunt. (& hęc est quarta vtilitas, quam venan-
tur isti ex simultatibus.) ne in curia se obijciat caninis latrati-
bus, & morsibus criminantium. cum pertinaces sint insectatio,
odium, & inuidia. hęc inuestigant omnia, vt inuadere possint,
& prosternere, cui insidiantur. quo circa non satis est istis ad-
uersè insilere, sed auersè. hoc est, cũ veris criminationibus ne-
queunt illũ aggredi, ad conficta recurrunt, aut diuulgant la-
tenter, vt secretis maculent infamijs, & deturpent mendacijs.
vt dicebat Lisander,

Vbi leonina pellis non pertingit, vulpinam assuunt.

Plu. in apo. Quamobrem peritè dicebat Antisthenes, *Hominem opus
Plut de vti- habere aut synceris amicis, aut acribus inimicis*. syncerus a-
litate, &c. micus non reticendo errata, cohibet, & reuocat amicum à ma-
lo: acer vero inimicus criminationibus fræna inicijt imprudẽ-
tijs; ne saltem per talia plectatur quis infamijs. cum inimici
11 libentissimè talia diffament qua ratione ad integram custodiã
morum admonitione amici, aut latratu inimici opus est. &
Confess. l.9 Augustinus, *sicut amici adulantes peruertunt, sic inimici liti-
gantes plurimum corrigunt*. nam sicuti amicitia solet esse elin-
guis, & assentatio loquax, ita venatrix scelerum, & diuulga-
trix inimicitia. ideo prudens hanc ad suam vtilitatem trans-
ferens, vtitur veluti vigilantissima morum correctrice. nam
ita institutus frangit inimicum honestate morum, & fuga à
quauis actione, cui mali suspicio possit hærere. Captatur itaq;
ex inimicitijs vtilitas. hoc idem Nassica confessus est. vt idem
De vtil. &c Plut. nam cuidam dicenti, Romanas fortunas iam acquisiuisse
fœlicitatis constantiam, cum Carthago iam sub cineribus de-
litesceret, & iugum esset impositum Græciæ, Imò (respondit
ille) res est in summo periculo, cum nulli supersint, quos vel

vinca-

vincamus, vel timeamus. Quod si bruta deuitant sæpe insalubres cibos natura duce, periculosa loca, & inimica animalia; certe cauebit sapiens ne ab inimicis possit culpari, aut subsannari, aut affici damnis per aliquam vitę culpam, ideo circumspicit ne excidat ab honesto, & à graui. & ita cohibendo cupiditates inculpatè uiuit. etenim deprehensus fit elinguis, strangulatus à culpa. quo circo prudens ne inuadi possit ab amico, omnem securitatem auersatur: ne in aliquo labens dedecore, oppugnetur, & expugnetur ab hoste. nam ueteri prouerbio, Mala uita ad se attrahit conuitia.

Prudenter itaque Xenophon asseruit, probos utilia carpere ex inimicis, ueluti medici ex deleterijs salutaria conficiunt pharmaca; & uenatores rapacia animalia suis aptant studijs. quapropter sicuti harum bestiarum ministerio indigebat homo, ut eius uita instructior esset talium opportunitate; & reducibilior ad pristinam sanitatem ægritudo talium plantarum lethali succo; ita sapientum probitas insectantium malitia opus habebat, ut ex inuasione pietas, prudentia, animique constantia suas exercerent uires. enimuero lethalis cicuta pabulum est sturnis, mortiferus elleborus salubre pasculum est coturnicibus. ita probis uiris proficuæ sunt iniquorum persequutiones. cum pro bello pacem, pro iniurijs beneficia, pro execrationibus ipsi preces offerant. traducentes omnia mala ad bonum virtute charitatis. veluti idem humor, qui ex terra oritur in vite producit vinum, in olea oleum, in balsamo balsamum, ita simultas & inimicitia in præparato animo ad virtutum operationes constantiam producit, mansuetudinem, iniuriarum condonationem; at in malo affecto animo parit insidias, perfidias, repentinasque inuasiones. quare simultas dulcescit in pio, acescit vero in improbo. ex simultatum enim visceribus bonum virtutis sibi eligens pius, parat sibi vtile, iniquus vero inquæstuosum acquirit.

12 Plut. de vtilit. &c.

Ergo legitimè absoluamus præsentis vitæ certamen. cum nihil sit dignius christiano homine, quàm lacerantem, criminantemq; pacificè ferre. ita quoque leuiores contumelias placatius substinebimus. & exinde domesticorum erratis nesciemus irasci. nec certè insidiabimur amicis, si parcimus inimicis. imò eos afficiemus beneficijs, vt desinant lacessere. Ita Philippus Macedo mole beneficiorum criminantem vincens, dixit Amicis, *Videte nostrum esse benè, vel secus audire*, nunquam enim tantum valet peruicacia in hostem, quantum vis beneficentiæ erga hostem. Assuescamus itaque grauiora ferre mala vt leuiora derideamus. ita Socrates morositatem vxoris tolerabat, vt disceret cæteris non excandescere. nam si fero-

Plut. ibidē.

ciunt quandoque mitia animalia, humanum ingenium quod ex se procreat contentiones, nunquam erit immune ab altercationibus. ergo nõ est insistẽdum vindictæ, quia est infirmum tranquillitatis vinculum. & cum desierint quos oderimus, tũc detestabimur nostra crimina. ideo vindicta auget, nõ minuit
13 dolorem. cum semper ratio sit cõtumax improbitatibus. ideo solum vera est illa victoria, quæ salua morum probitate paratur.

Tribulationes prodeße demostratur. Caput XIV.

SI ciuitas destituatur magistratibus, aut legibus, maximis opprimi malis necesse est. cum ab istis recte viuendi sumatur ratio, ab illis vero ciues continentur in officio. si auriga suum in Circo deserat currum, aut gubernator nauigium fluctibus iactatum, vt saltem oberrent consequens est suis orbata rectoribus. nam singula suo deserta moderatore, vt periclitentur, vt quandoque corruant, oportet. ideo absente anima corpus interit, brutescit mens non regente ratione, & ratio destituta Dei præsidio ex domina, efficitur serua sensuum, & obnoxia culpis, & æternis addicitur tormentis. cum tamen creata sit, vt Deum cognoscendo amaret, amando possideret, & possidendo frueretur illo. Materialia enim præstantioris naturæ indigent ope (æterna per cœlestia, corporalia per im-
1 materialia gubernantur,) vt exercitus Duce, cœlestia corpora Angelis, corpora organica formis, Anima quoque nostra Deo; ne sensibilium lenocinio decepta æternitatis obliuiscatur. quare sine tali curatore degere est maxima miseriarum; cum à sua noxia libertate fiat obnoxia culpis, & æternis pœnis. itaque valde funesta est calamitas destitutorum à Deo. hos ille auersans, vt desertores suarum legum, indomitos efficit impunitate indulta per aliquod statutum tempus. Quæ certè insignis est pœna; hominem sine freno sinere. & maximè si omnia illi ex sententia succedant; ita vt nec magni, nec parui frustrentur conatus. tunc sine impedimento peccantes, laxatisque cupiditatum habenis, à maximis tandem inuadi calamitatibus oportet. cum contra sontes Deus differat, non auferat iram. idcirco posse expeditè malum facere infortunium est. cum ab hac mortifera potestate sterilitas inducatur virtutum, & vitiorum ubertas, contra quam Deus postremo sua vibrat tela. idcirco licet dum peccamus fœlicitatem arbitramur nullo intercipi obstaculo: tamen tunc gemendam esse

illam conditionem cognoscimus, cum freno calamitatum cohibemur, ne labamur deterius, & vlterius. quapropter correptiones, & animaduersiones malis prosunt. tunc enim nõ deseruntur à diuina disciplina, omnium ægritudinum animæ curatrice. *Graue est, præsertim insipientibus, non habere rectorem. serpit malitia, vulnus augetur, vbi medicina defuerit*, ait Ambrosius. De Cain & Abe.l 2.c.9

Suntpotiores itaque (veluti qui sub magistris artes discũt) qui Dei inhibentur castigationibus, quàm qui suis duci affectibus permittuntur. enimuero illo nos dirigente scutica, ad morum emendationem proficimus. cum imposito tribulationis fræno, ne nimia fœlicitate lasciuiet homo, cohibetur, & reuocatur à mendis. pastorum quoq; vigilantia arcentur pecora à pascuis, ne nimio pinguefacta cibo intereãt.etsi errabũdè per saltum vagantur, adunco baculo reducuntur ad caulas, ne voracis lupi discerpentur ingluuie. ita clemens Deus errata puniens, sese semper propitium ostendit, paterna disciplina nos erudiens, ad se reuocat, probitatem morum inducens.

Quod triplici ratione præstat, Per se, Per hominem, & Per necessitatem, vt docuit pius Cassianus. necessitatis nomine intelligimus aduersa, quæ quodammodo vim faciunt, vt recurramus ad cœlestem patrem. Primo per se Deus hominis animam fœdatam criminibus terret ostensis pœnis, quæ illi certo imminent, deinde subacta, spei suauitate mulcens, cicurem illam efficit, & obedientem mandatis per insertum sui amorem. quod singulare argumentum est beneficentiæ diuinę. ascribit enim tunc illam in filiorum numero, & hæredum cœlestium regnorum. Ita incredulam, errantemque Sauli animã cœlesti voce, quasi tonitruo quodam, prostratam, reuocauit ad lucem, dicens, *Saule Saule cur me persequeris*? qua ratione adeò mansuetam, quæ paulo ante furebat infidelium sanguine, & obsequentem reddidit suis mandatis, vt nihil præter iussa, quibus libentissimè occurreret, expectaret. ideoque respondit, *Domine quid me vis facere*? qua inducta disciplinabilitate, statim sese vulgarunt diuina sancita, *Ingredere ciuitatem, & dicetur tibi, quid te oporteat facere*. Enimuero suauis illa diuina vocatio animæ nostræ peruadens viscera aperit cordis aures, vt audire valeamus dulcissimam illam vocem omni gladio ancipiti penetrabiliorem. quamobrem de repente tali illato lumine discussis tenebris peccatorum affectionumque prauorum, mutamur in virum alterum. enimuero omnis diuina vocatio auersione scelerum constat, & pietatis insecutione. Qua stante non propter pœnam vt aliquando

Coll. 3. c. 4. 2

Acto. c. 9.

contin-

contingit, sed amoris gratia nostra sponte sanctis, pijsque operibus occurrentes, constanter in illis insistimus. Præclara certè fuit illa D. Pauli vocatio, quæ ab Augustino vocatur magna, & efficacissima. fuit tunc redditus idoneus omni disciplinæ. idcirco illas expectans triduo ieiunauit; diuinas interim suauitates libans, & expectatione tanti magisterij, à quo erat erudiendus, lætabatur summopere. sciens satius esse obiurgari à Deo, quàm incastigatus dimitti; cum flagella sint miserationum indicia. hinc orabat puniri potius, quàm dimitti, & præteriri; ne excederet à spe remissionis culpæ, quam magis errore, quàm temeritate contraxerat.

De Grat. & lib. arb. c. 5.

3

Secundo per hominem, cuius externo ministerio vtens, (nam ipse solus interius suauiter ad se voluntates aptans conuertit) compescit praua desideria, nouæ vitæ insito desiderio. nemo enim nouæ, sanctæque vitæ initia inire potest, nisi veteris tædeat. Ita prædicatione Ionæ Niniuitæ territi, memores suorum scelerum, quorum causa à Deo iure animaduerti oportebat, sibi nouam vitæ institutionem necessariam esse iudicarunt. quo circa lugubri induta veste, indicto omnibus ieiunio, sedentes in cinere, in signum se omnem abiecisse voluptatem, præcati sunt Dominum, vt talem auerteret imminentem euersionem. quapropter detestantes, damnantes, execrantesque priora scelera, cælebri pœnitentia Dei minacem iram reformatione morum commutarunt in paternam beneuolentiam. enimuero ipse se quandoque minacem ostentat, cum nouerit filios suos illato timore territos, esse detestaturos facinora. Sanctus Piamon litato sacrificio sacram Eucharistiã monachis dispartiens, vidit astantem Angelum aliquorũ nomina in libro exarare, aliorum præterire quos ad se sigillatim vocatos interrogauit, An sibi conscij alicuius essent criminis? eruta est veritas à pectoribus religione tactis, Sacerdotis imperio, & demonstratione angelica. quare pœnitentia, & lachrymæ secutæ sunt ipsam oris confessionem sacrilegij. neque hoc vlterius ostendendum est, cum pateat assiduè.

4

Soz. 6. c. 9. Euag. c. 31.

Tertio aliquando homines vexati calamitatibus, & lacerati malis (Deo dirigente) ad vitæ honestatem traducuntur compositis ad probitatem moribus. etenim Deo vrgente aspe ritatibus miseriarum humanæ mentes summotis iniquitatibus restituuntur pietati. ita Dauid se in ærumnam conuersum cõfitetur, etenim ingruentibus procellis, compellenteque necessitate reminiscimur benignitatis Diuinæ. quam deuota expostulamus inuocatione, vt nos à malis cum liberare possit, velit. quæ mala etsi nostris sceleribus nobismet aduocabimus, tamen cum cæterò peccata detestari constituerimus firmo proposito,

5

Psalm 31.

posito, exoramus, sperantes à molestijs pressurarum liberari. nam ab eo & posse, & velle tueri confidimus. quod efficax est argumentum animæ redeuntis ad patris obsequium: quod certè amoris est signum. tunc homo suarum virium imbecillitatem agnoscit, cum vrgetur alicuius aduersitatis occursu, cui nec viribus, nec ingenio possit obsistere. diffidit tunc suarum virium, potissimè si alicuius criminis fœditate arbitretur illud contigisse idcirco dicebat Hieremias, *Ego vir videns paupertatem meam in virga indignationis tuæ.* etenim illa commota contra nostra scelera, omnino non possumus pressuras effugere, nisi propitiato Deo nostris humillimis supplicationibus. Hie. Tre. 3.

Cum itaque afflictionum medicamine proterua anima circurari soleat à Deo, & dirigi ad cœleste subsidium, inter diuina beneficia recensendum est malis quati, uel calamitatibus opprimi. Enimuero cum cœleste numen ritè inuocari nō possit, nisi detersis sordibus animæ, idcirco nos metipsos pia animaduersione corripimus uoluntarijs castigationibus. Qua de causa dicebat Isaias, *Castigasti me, & eruditus sum, quasi iuuenculus indomitus.* & subinfert, *Castigasti me, & egi pœnitentiam.* tunc discussa caligine prauorum affectuum, comperimus unicum fuisse imminentis mortis æternæ remedium ob nostram duritiem cordis malis inuadi. nam spe elati in sublimibus, quæ erga Deum castissimum amorem retardare possunt, aut deturpare, omni conatu abijcimus ut mortifera, ut lethalia. cæcutimus in cognitione utilium, dum per sensibilia Isa. cap. 31.
6
errantes, longè sumus semoti ab amore diuinarum rerum, quarum effecti immemores, præsentibus deleterijs rebus acquiescimus, veluti salutaribus. ideoque nisi scutica admoneamur calamitatum, nunquam aut raro nos tæderet facinorum. verissimè itaque Augustinus monuit, *Tota ista miseria generis humani, in qua gemit mundus, dolor medicinalis est, non sententia pœnalis.* Psalm. 138.

7
Scelera mentem auertunt à Deo, quamobrem sui effecti immemores ruunt homines ad mortem æternam. vt tamen ab ijs abstineant, vt ab eorum pestifera contagione, arcendi sunt pœnis. cum regnante sensu per sensibilia instruendi sint, ita pueris inseritur disciplina, cum non dum in ijs perfectè sit explicata ratio. quapropter cum contumacius, & concitatius ad illa ruunt, reducto fræno ceruices flectere retrorsum cogit Deus, aut saltem illorum cursum sistit. hinc scutica subsaltantis belluæ comprimit ferociam. etenim si suæ libertati conceditur, efferatur; & temerè discurrens elata ceruice ad voraginosum, hiantemque se præcipitat orcum. Quare vt obtem-

pe-antes efficiat homines Deus suis sanctionibus, virga tribulationum erudit. ne à contumaci, & lasciuo decepti sensu, inordinatam sequantur concupiscentiam; cum ista sit ignara regiminis. qua ratione nescit prauorum affectuum retinere habenas, imò has voluntariè sibi labefacit, vt omnis improbus affectus, quò lubet, eat. & ita nullum horret scelus; cum quod lubet, tunc licet.

Arguit hos quandoque Deus calamitatum aculeis, ne degeneratione excidant à paterna hæreditate. delet tunc impios affectus, & præposteros amores, à quibus cum emigrauerint,

Psalm. 148. decantant, *Bonum mihi Domine, quia humiliasti me, vt discam mandata tua.* etenim praua

Pla. in Tru. *Cum amamus, tunc perimus.*

Verum cum pressuris conuelluntur homines, tunc, vt testa-

Isa. cap. 26. tur Isaias, *In angustia requisierunt te.* quare censorum seueritate indigemus, vt nos tædeat delictorum. licet Deus docilia ingenia leuius, durius vero admoneat contumacia.

8 Itaque certo certius est, potioris esse conditionis, qui à pedagogis educantur, quam qui errando à nullo arguuntur magistro. ita monitor ille cœlestis vario calamitatum genere criminosos flagellat; vt huc illucque iactati miserijs, excitata memoria, & immisso pudore, & dolore admissorum reatuū, animas nostras priori integritati morum restituat. cum omnino curet, malo pœnæ demoliri malum culpæ. sic aliquando seruorum suorum tergit maculas. idcirco *Quasi serui corripi-*

Iudit c. 8. *mur ad emendationem*, vt dicebat illa pientissima mulier Iudit.

In Euagrio Ita Mutio Polintori contigit latroni prius, deinde eremitarum optimo. dum iste excitanti gratiæ diu molem obijceret criminum; tandem cum cellam cuiusdam sacræ virginis noctu aggrederetur, omnibus in incassum adhibitis instrumentis, leni captus somno, Diuinum Numen se prius increpantem scelerum audiuit, deinde monentem, vt monachorum vitam iniret, quorum magnum gregem esset recturus, euigilantem ædium domina deprehendit. ipse metu, & somno torpens, rogauit, vt sibi indicaret Ecclesiam, ad quam ab innocua ductus virgine, sacramentum fidei poscens, recepit. deinde inter eremitas tanta vitæ asperitate deluit latrocinia, vt merito cōmendetur. itaque hunc in furto deprehendi Dominus voluit, vt furti pudore reuocaret à furtis, & maculas animæ tergeret maculis infamiæ, & per temporale damnum, tolleret æternū.

An tanta nos animi laboramus insania, vt curatorem nolimus admittere? & compressis labijs auersamur deglutire salutaria pharmaca, quæ ab æterno patre nobis ad salutem propinantur?

pinantur? quasi nulla laboremus ægritudine? *Quasi gloriari possimus munda habere corda?* & non potius fateri, *illa esse intenta ad malum omni tempore?* & reminisci etiam, quod *In Angelis suis reperit prauitatem quanto magis hi, qui habitāt domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumētur veluti à tinea.* Prou. c.20. Gen. c.8. Iob. c.4.

Quamobrem verissimum est illud, *Beatus homo, qui corripitur à Deo.* nam teste D. Paulo *A Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.* Igitur quod patimur, salutare est medicamen, nostras ægritudines eliminans; & insigne beneuolentiæ argumentum, cum ijs retineamur ascripti in paterna prosapia. idcirco licet quandoque nos mulceat blanditijs temporalibus; tamen aliquando corripit profusos excursus lasciuientis animi ad profana; vt nos æternitati consecret varia, & mœsta, sed salutari disciplina. etenim vt siluescunt agri sine humano cultu, licet sint natura fertilissimi; ita efferantur animi, & inhorrescunt sine cultura aduersitatum. Iob. c.5. Cho.1.c.11

Nec equidem dissimili promptitudine cordis erudientem patrem accipere debemus, ac demulgentem. enimuero veluti in republica magis sunt necessarij, qui mores corrigunt, quàm qui mulcent aures; ita magis nobis expedit emendari, quàm leniri. cum qui ad vitam præparantur æternam, stimulis aduersitatū vrgentur, vt properent sursum, cœteris post terga desertis. ne reuirescente terrenorum amore, desistant à tali laborioso, sed fœlici cursu. quo circa dicebat Salomon, *Fili ne deficias in disciplina Domini.* & Augustinus, *Non vis flagellum, non tibi datur hæreditas.* Et vsque adeo hoc necesse est, vt nec proprio pepercerit filio. *Qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius:* qua ratione suauissimæ nobis miseriæ apparere debent; cum per eas ad cœlestis patriæ disponimur ingressum. 5 Prou. c.3. Psalm.37. Petri 1.c.2

Erudimur insuper. & monemur, ne veri nostri Sponsi Iesu deseramus oscula. ideo dicebat Dominus in Osea, *Ecce ego sepiam viam tuam spinis, & sepiam eam macerie, & semitas suas non inueniet & sequetur amatores suos, & non apprehendet eos. & dicet vadam, & reuertar ad priorem virum: quia benè mihi erat tunc magis, quàm nunc.* ita animas nostras absterret Deus à mendis timore, minis, calamitatibus; vt ipsius solum amemus contubernium, & congressum, quem certè respuimus animi durante proteruia; qua subinde emendata, *Reputamus ea, quæ acciderunt non ad interitum sed ad correctionem esse generis nostri,* vt ait Sacer textus. Osea c.2. Mach.2.c.6

Ab imbecillo corpore medicorum imperio sanguis educitur, languenti ieiunium indicitur, ossibus vix hærenti præci-

pitur euacuatio ; vt domitis humoribus possit induci sanitas :
10 Ita cęlestis ille animarum curator dolore, euacuatione, inopia temporalium, nostros reatus diluens, nostra fœlici commutatione pro terrenis largitur cœlestia. ideo miserantis est patris ipsa correptio, cum spectet bonum immortale filij. quapropter non irascendum, sed nec quidem dolendum, sed lætandum potius summopere, cum pientissimus ille nostri Creator eluat calamitatibus sordes animarum nostrarum. Nisi solius vitæ præsentis ægrè feramus angustias, æternarum vero pœnarum nullo afficiamur sensu, nec metu. cum tamen leuissimum sit omne comparatum æterno. ergo patienter sunt ferendæ omnes calamitates, ne obruamur inconsumptibili igne. ita custodita integritate conscientiæ, non excedimus per impatientiam, vel iram, à beneuolentia Dei, sed recolentes animo, quæ supersunt bona, vel mala post mortem carere termino, leuissimè tolerabimus omnem iacturam præsentium, quæ breui, & incerto constant periodo.

De vtilitatibus tribulationum.
Caput XV.

NEmo certè inter fortunatos casus referet si propitio, sereno que cœlo, opportunoque tempore, à portu nauigio soluens mercibus onustum, in altum deductus, primo inhorrescerèt mare, deinde sese paulatim attollens, per singula momenta turgentiores inueheret fluctus, rabidorum ventorum occursu; minaciumque nubium aspectu; cœli fragore insuper tonitruisque conspirantibus, sese cerneret ad syrtes impelli, remige derelictus, quo posset in contrarium niti : quin potius scissum videat velum, diffractum malum, & vndarum proteruia amissum gubernaculum, cuius destitutus præsidio, ad syrtes delatus, diffutis nauigij lateribus, cum subsidere videat equis pressum : quare coactus sese mari dare, & luctari cum vndis, quibus multoties opertus, (spumanti æstu delatus) vestigia tandem in littore poneret, mercibus tamen omnibus
1 à voraci pelago absorpitis. Attamen hoc genere infortuniorũ perijsse, fœlicitatum aliquibus fuit occasio. ita Aristippus naufragio Syracusis illatus, cum se fortuna in hostilem terram eiectum putasset, libentissimè exceptus à Rege; maiores honores, & commoda est consecutus, quàm antea possidebat. & Themistocles Atheniensium ingratitudine in exilium actus, cum regia liberalitate more principum viueret apud Regem Persarum, in omni rerum copia, Vxori, filijsque dicere consueue-

Gale. in Or. suaso.

Pluta. de Exilio.

fueuerat, *Perieramus nisi perijssemus*. Ionas quoque perierat, nisi perijsset. positis namque nautarum, vectorumque sortibus & in mare præcipitatus vt piacularis victima, & absorptus vti ingluuie, fuit à Deo redactus in obedientium ordinem. Quo munere, vt à Rege, & populo pœnitentiam extorsit formidabili prædictione. ita naufragio, & emersione ex ceto, retulit præclaræ mortis, & resurrectionis imaginem Domini nostri Iesu Christi. qua ratione per sacras literas est consecratus æternitati. Hinc videas præstantiam operum Dei; cum sublimia emergant ex infimis, ex abiectione magnifica, ex morte vita: hoc est, ex castigationibus scelerum vitæ integritas, præstantia morum, & conciliatio beneuolentiæ Diuinæ. Plut. de Exilio.

Legislator ille supremus blandioribus monitis, propositisq; præmijs suadet, vt sua reuerentes tueamur præcepta; at si nos nostræ seruitutis immemores illa transgredimur, aut veluti effœminati nullum velimus substinere certamen contra vitia, ludibrium effecti spectatoribus, nos arguit seueris castigationibus; vt rursum contra hostes assurgamus: subuersamque vitam fœditatibus vitiorum priori integritati nitamur restituere. militum more, qui ad huc victi pugnacius insistentes, laborant palmam victoriæ domum referre, post etiam suis deuictis castris. & eo magis, quod in hac virtutum, vitiorumque lucta, semper Deus suis commilitonibus adest, ut ferat opem, ut laborum sit particeps, & uictoriarum. quo in certamine, cum sæpe succumbant animi nostri supplantātibus sensibus, conuenientissima animaduersione pœnarum urgentur, ut ea memoriæ nostræ offerantur, ex quibus animorum sanitas possit oriri.

Duo sunt bonorum genera, quæ ortum ducunt ex calamitatibus, uel uerius unicum est, plures sub se continens partes. hoc est, ex calamitatibus oritur prudentia, qua consulimus præsenti paci, & futuræ. sed de primo bono prius, latius de sequenti differemus, ex quo plures sunt effectus. 2

Nihil magis effert animum, quàm prosperitas, & fœlicitas. concipit enim tunc omnia sibi deberi, cum sui ministram sentiat fortunam esse. talis concepta spes rationem deturbans a recte intelligendo, ad consulendum etiam inefficacem reddit. quamobrem in talibus superbia, & ferocitas augetur; cum lasciuiens lætitia incerta casuum minimè reputare permittat. quod Cato pro Rhodiensibus orans testatus est dicens, *Secundæ res lætitia transuersum trudere solent à recte consulendo, atque intelligendo. & solæ sunt res aduersæ, quæ nos docent, quid opus sit facto.* fœlicitatum tempore, quasi in alieno constituti iure, quæ ad nos properant fœlicia, minimè ponderamus animo, Primusgea Gell. 3. c. 7.

mo, præsentium voluptate capti. sed quæ nos vrgent molesto accessu, compellunt rimari sagaci consilio fugam. cum miseriæ tolerari quidem possunt patienti animo, non tamen benigno suscipi. ideo docebat Boetius, *Aduersitatis exercitatione prudentes efficimur.* & Mitridates de se fatetur, *Mihi fortuna multis rebus ereptis, vsum dedit benè suadendi.* consiliũ etenim est experimenti proles, non solius speculationis effectus, qua de causa ait Ecclesiast. *Qui non est espertus, pauca recognoscit.* hęrent talia fixius memoriæ, cum labore sint parta. quapropter cum acrioribus stimulis vrgeantur homines, vt mala deuitent, à quibus infestantur, quàm vt adipiscantur bona; sequitur inde, vt malorum, quàm bonorum memoria sit tenacior. Quo circa verè ait Tacitus, *Fœlicitate corrumpimur.* ratio à Cicerone affertur. *Quia difficile est, eum reuereri virtutes, qui secunda semper est vsus fortuna.* semper ita obijcit vitijs obtentum. ita Lepidus ad Romanum populum, *Secundæ res miræ sunt vitijs obtentui.* ideoque peritissimè dicebat Plinius, *O quàm vtile est ad vsum secundarum per aduersa venisse.* nocumenta tunc inuadentis fortunæ, fiunt documenta. cum initium rectorum consiliorum pendeat ab insultibus fortunæ. nam saltem admoniti rationem sequimur, non audaciam, non duritiem animi. Quod quidem virtutis bonũ Christum sequutum esse testatur, Paulus dicens, *Ex ijs quæ passus est, didicit obedientiam.* per quam magna sibi conciliauit bona. *Nam consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ.*

De consl. 1. pro. 8.
Sall. in Frag
Eccl. c. 34.
Hist. 1.
Ad Herē. 4.
Apud Sallu.
In Paneg.
Hebre. c. 5.

Ideo Seneca *miserum reputat hominem, qui nunquam fuit miser.* calamitas namque est mater, & nutrix prudentiæ. Quã *mentis sanitatem* vocat Philo. nam flagitia remouens ab animo, Dei amatum domicilium illum efficit secundo.

De Prouide.
De Temul.

Secundum genus beneficiorum, quod sapiens anima eruit ex malis, est, (nec quidem illud vnico cum hoste conflictu, sed multiplici aggressu, inuaso, & superato nostro sensu, à quo detinetur nostra mens veluti à simulato amico inseruitutem.) quod Dei efficitur domus, paulatim tamen ita disposita.

Primo experge facta anima miseriarum aculeis reminiscitur Dei. etenim cum eius imperio cuncta succedant, statim concipimus animo, ab illa superna mente nobis talia fuisse immissa mala. idcirco dicebat Ionas, *Cum angustiaretur in me anima mea, Domini recordatus sum.* quamobrem innato quodam sẽsu semper in ipso occursu tribulationum Deum inuocamus, veluti impuberes matres, in quorum sinu semper benignè accipi ab ipso lucis ingressu sunt experti. quare votis occurrimus Deo, vt dicebat Ouidius.

Ionas c. 2.

Aspera

Aspera crescit hyems, omnique à parte feroces Metam. 11.
Bella gerunt venti, fretaque indignantia miscent
Hic votis numen adorat.

bonorum omnium fontem. à cuius benefica manu cum nemo lædi potest, sed solum puniri,

Secundo statuimus, alicuius criminis noxa, & grauitate nos vrgeri. ita pressus angustijs dicebat Antiochus. *Nunc reminiscor malorum, quæ feci in Hierusalem. vnde abstuli omnia spolia aurea, & argentea, quæ erant in ea. & misi auferre habitantes Iudæam sine causa.* (Macha. 1. cap. 6.) enimuero si ab operibus Dei abesse nequeunt prudentia, & iustitia, euidenter sequitur, vt alicuius nostræ iniquitatis fœditate irati patris contra nos munus exerceat. cum nec ipse accipere possit iniuriam, nec inferre, pro summo animi candore, & iustitia. Quapropter commutationes nostrarum fortunarum in deterius cum pœnę sint, cogunt nos culparum reminisci, quarum labem detergere cupiens Deus, nos cędit flagellis, vt afflictionum tędentes profiteamur. 3

Tertio cum Daniele, *Propter peccata nostra, & iniquitates patrum nostrorum, Hierusalem, & populus tuus in opprobrium sunt omnibus per circuitum nostrum.* (Danie. c. 9.) & Hester, *Peccauimus in conspectu tuo; ideo traditi sumus in manus iniquorum.* (Hester c. 14) senior quoque Tobias dicebat, *Quoniam non obediuimus tibi, traditi sumus in direptionem, captiuitatem, & mortem.* (Tob. cap. 3.) Hoc curationis genere effręnem peccantium cursum Deus sistens, ad priorem statum innocentis vitę nos sua liberalitate deducit. 4
currimus tunc cupiditatum ardore ad barathrum ęternę mortis; at ille nostri miserans iniectis compedibus tribulationum, deducit ad præsidium sanctæ prouidentiæ. nam teste D. Paulo, *Quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem operatur.* (Cho. 2. c. 7.) remissa culpa, placatoque exactore pœnarum, qui prius instabat iratus, in hæreditatem æternam ascribimur, & liberamur quandoque ab inuadentibus malis. Qua ratione vltrices aduersitates in munerum numero sunt collocandæ: non modo quia sunt partes iustitiæ, quæ constat ad commune hominis bonum pertinere: sed vt diximus, quia non raro ipsa animaduersio castigatos ad sobrietatem reducens affectuum, corripit insipientes. Adde quod alij aliquando compescuntur à vitijs, ne similibus atterantur miserijs. *Nam si infirmitas grauis sobriam facit animam.* (Eccle. c. 31.) certè aliorum exilia, carceres, filiorum orbitates, triremium infamiæ. & probrosi exitus abstemiam à mendis nostram reddent voluntatem. Quamobrē indisciplinatos, cœterosque procliues directionis virga deducit ad vitiorum detestationem. hinc Isaias ait, *Sic facti sumus*

à facie

Isa. cap. 26. *à facie tua Domine concepimus, & parturiuimus spiritum salutis.* amaritudine pœnitentiæ, gemitu humilitatis, sacrificio oblati cordis, satisfacimus Deo, vitaque in melius commutata, constantique deliberatione statuimus, diuinis tunc mādatis semper obsequi. De Abel. lib. 1. 5 *Cum eodem studio, quo crimen excluditur, innocentia anima copulatur,* vt asseruit Ambrosius. Quo summopere delectatur Deus, & tunc suam nobis largiens beneuolentiam, quandoque priori, aut potiori fortunæ restituit. Ita irato Deo contra Roboam, cum se illum, populumque traditurum in manu Sesac denuntiaret; tamen illorum pœnitentia motus, priorem scindens sententiam, alteram per Semeiam mandauit denuntiari, ita *Quia humiliati sunt, non dispergam eos.* Par. 2. c. 12. Manasses quoque captiuitate pressus, & catenis, Paralip. 2. cap. 33. *Postquam coangustatus est, & orauit Dominum Deum suum, & egit pœnitentiam valde coram Deo patrum suorum &c. reduxit eum in Hierusalem regnum suum.* Et relato, & explicato somnio Regis Nabucdonosoris, addidit Daniel, Daniel c. 4. *Regnum tuum tibi manebit, postquam cognoueris potestatem esse in cælo.* hinc patet criminum detestatione Deum reconciliari. quin etiam ad instaurationem prioris status. nam si mortales penè humanitatis obliti in signum instauratæ beneuolentiæ & rediuiui amoris, mutuo vicissim missitare solent munera, à munificentissimo Deo hæc eadem fieri certò sperandum est. Itaque verè ait Iob, Iob. c. 34. *Deus non condemnat frustra.* Verū enimuero vt ad decus summi Regis spectat seueri iudicis munus exercere contra sontes, ita suæ est consentaneum beneficentiæ hos quandoque exagitare malis, vt pro temporaneis spiritualia protrudat, pro vitijs virtutes, pro mundo cœlum. quod etsi nihil contingere potest homini vtilius; tamen hoc idem infert Creatori gloriam.

Quartus itaque effectus, qui ex pressuris emergit est diuina laus. etenim Baruc c. 2. *Anima quæ tristis est super magnitudine mali, & incedit curua, & infirma, & oculi deficientes, & anima esuriens dat tibi gloriam, & iustitiam Domino.* Nec dari potest nostra iustitia sine pœnitentia, nec pœnitentia sine actu nostræ punitiuæ iustitiæ damnantis scelera, nec reatuum remissio sine Dei gloria, qui prius nos timore concutit, deinde spe subleuat, & tandem amorem infundens, filios procreat lucis æternæ. quod insinuans idem propheta ait, *Laudabit me in terra captiuitatis suæ.* Ibidem. Anima pœnitens mole pressa prævaricationum, cum ad liberatorem Deum pio aduolauerit animo, detestans errata, Deum laudat, illum fide liberatorem confitens, spe munificum, & amore patrem. Qui cum sit summe bonus, & indesinenter beneficus, purgans animas, sibi in do-

micilium, & in possessionem eligit.

Ita nos Apostolus docet, *Qui adhæret Deo vnus spiritus est,* quæ autem domus in omni creatura inuenitur dignior ea, cuius inhabitator est Deus? in hos enim non herili potestate vtitur, sed mansueta, sed propitia, sed benefica. quare sublato dominationis metu, & deliniti quodam suaui dulcedinis gustu honestissimo, nulla interpellante mœstitia, delitiantur in Domino. Primo enim hos Deus fouet interno gustu, quo noscunt se fulciri paterno præsidio. qua de causa non verentur aduersantium rabiem, vel insultum, à quibus vel euerti non possunt; aut saltem cognoscunt ad potiora dona disponi Dei. secundo semper illorum memoriæ offert æternæ patriæ bona. ex quorum auiditate, *Ipse spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei.* quamobrem semper sunt *Spe gaudentes.* Ita peregrinantis Abrahæ animum cousolabatur Deus, *Ego merces tua magna nimis.* nec quicquam est, quod magis erigat mortalium animos obrutos amaritudinibus, quàm spes munerationis futuræ vitæ. à qua omnis nostra mœstitia fugatur, & tollitur.

Cho. 1.c 6.
Roma.c.8.
Roma.c.13
Gen.c.15.

6 Quintum beneficium, quod nanciscuntur animæ piæ ex diuinitus oblatis medicaminibus calamitatum est. quod has benignè suscipientes, arbitrantur animæ morbos lethales imminentes depelli, qui non nisi ab illo optimo medico præcognosci poterant, & præcaueri. nam si multos raptos fuisse Sapientia docet, *Ne malitia immutaret intellectum eorum.* firmiter credendum est, multos exagitatos fuisse miserijs, ne voluptatibus diffluerent, ne superbirent honoribus, ne sceleribus conniuerent, ne turpi se fœdarent lucru filiorum amore, & vt summatim complectamur omnia, ne ad profana laberentur, cœlestium bonorum obliti. vrgentibus namque periculis, aut ruentibus malis, ne Dei destituamur præsidio, omni vigilantia eius custodimus sancita. certo certius scientes à tali Rege mercedem merentibus tribui. Quo circa fœlicior erat Dauid, quando ne sui Regis Saulis armata peruaderetur ira, exacta vigilãtia Dei venerabatur iussa, vt tanto periculo eiusdem tutela liberaretur, quàm quando hunc discusserat timorem. tunc vnius mulierculæ delinitus aspectu, & concupiscẽtia captus, se turpiter fœdauit adulterio, & homicidio. nam veluti serenitatis, & tranquillitatis tempore, cuicumque nautæ claui cura committitur, sic fœlicitatis tempore nostri cura sensibus commendari solet, à quibus vsurpato imperio trudimur ad scelera.

Sap. cap. 4.

Quorum causa fuit Dauid grauissimis affectus supplicijs. hinc ait Augustinus, *Iam intelligimus Dominum facere hoc ad di-*

In psal. 32. con. 2. *ad disciplinam, vt excutiat à nobis malè prouidentem de temporibus securitatem*. Ita nos ad regnum suum dirigit composito desiderio. enimuero multoties malè tuta securitas, dum non formidat hostem, superatur. Ita Mago Annibalis frater, dum ab obsidione Scipionis nouam tueretur Carthaginem, illius non verens arma è regione stagni, incustoditam illam deserens, ab illa parte primo impetu ab hoste superata est ciuitas, & capta, in qua erant valida præsidia, & copia ingens auri, & argenti. Nemo enim in hac vita securus esse potest, cum aduersè, & auersè ab insidiantibus vrgeatur armis, & dolis assiduè, idcirco *Cauendum, vt qui fieri potuit ex deteriore melior, non fiat ex meliore deterior*, ait Augustinus.

Paul. Aquil. lib. 3.

Aug. Conf. lib. 10.

7 Quamobrem non modo propitius est Deus ijs, quibus peccata condonat, sed quos cohibet ne patrent illa. Nam priores soluit, ne æternis dicentur incendijs; arcet vero hos, ne peccare delectet. illorum delens culpas, amorem rediuiuum demõstrat; hos tuens à lapsu, ne animi integritatem maculet,
8 ostentat tutelæ constantiam. Ideoque ab Aegyptijs vrgeri Hebræos summa seruitute passus est Deus, vt illorum execrantes tyrannidem, abhominabilius auersarentur idola: vt concupiscentissimo animo profectionem appeterent in promissam terram Chanaam: vt nunquam illis incesseret redeundi desiderium: vt inde postea proficiscentes iustissimè bonis priuans Aegyptios Hebræos ditaret: tandem vt nullum prætermitterent religionis munus erga talem liberatorem. Quo circa morbos, sterilitates, inopias, exilia, bella, similiaque his agit Deus, vt quasi iniecto fræno mortales à peccando compescat, ne vel ad illud præponderent. vnde Hieremias ait, *Expendit retè pedibus meis, & conuertit me retrorsum*. si peritus auriga præcipitem equorum cursum moderans, salutariter eos deducit ad metam, primarius rerum moderator etiam molesta diriget ad salutem eorum, quibus benefacere constituit: vt ex sui beneficentia amor oriatur, & veneratio erga talem Ducem.

Treno. c. 1.

Sextus effectus est, qui ex malis à probis viris elicitur, quod talia aspera in salutarem commutant naturam, beneficia illa reddentes; vt sunt cœtera virtutum irritamenta. nã etsi quandoque alterius actiones non vacant à culpa, vt Absolonis rebellio in patrem, in Dauide tamen suscepta induit pœnæ rationem. ita minatus fuerat Dominus, *Tu fecisti absconditè, ego autem faciam in conspectu solis*. aliquando sunt opportunitates meritorum, vt inuasiones Dæmonis in Iob, aut tyrannides Imperatorum in sanctos martyres non enim tantis sunt solum exagitati malis, vt de illorum fide sumeretur experimentum, sed vt illis augescendi virtutes daretur occasio. hinc

Re. 2. c. 15.

Re. 2. c. 12.

videas

videas aliquos aliorum insectationibus corripi ad emendationem, quorundam deleri pœnas; alios vero ad maius prouehi meritum. quod docuit Augustinus dicens, *Illos emendat Deus, vt corrigat; hos vero probat, vt augeat*. Quamobrem aduersitates viri pij cēsent esse exercitationes virtutum. cum nouerint languere has sine aduersario. ideoque hos Deus durius, seueriusque educat, non modo ne torpeant otio, sed vt animi pietas suis viribus vtens, ex præsenti miseria æternam nanciscatur fœlicitatem. cum ijs ærumnis cogantur sese in palestra virtutum exercere. alioquin saginati ignauia, languescent torpore. Quamobrem in castris periculosiora viris fortissimis demandari solent. ita Deus probos vellicans, honestat non perimit: nam munera sunt ista, non vulnera. Itaque uel condonat errata, vel pœnas soluit, aut tribuit merēdi causam, semper est propitius. *Quid ergo non misericorditer à Deo præstatur hominibus, à quo etiam tribulatio beneficium est?* ita Augustinus. Hoc cœlestis hominis amor introspiciens, omnemque eliminans in aduersis animi deiectionem summopere lætatur. sciens paterni amoris esse insigne. idcirco anhelans has concupiscit, quarum vi arctius sibi deuincit Diuinam beneuolentiā, quæ ne diu lasciuiat profanus animus, cædit flagellis. *Etenim multo tempore non sinere peccatorem ex sententia agere, sed statim vltiones adhibere, magni beneficij est indicium*. ita docent diuina oracula. quandoque miserijs fortes viros exercens etiā coronat.

Homil. 46. inter. 50.

9

Aug. Epist. 87.

Machab. 2. cap. 6.

10 Itaque calamitas est, nullam calamitatem sensisse. hi namq; summi Imperatoris iudicio, veluti inertes, nullum edere valent opus dignum strenuo milite. at constantibus damna infert, vt colligant inde merita, & præmia virtutum. etenim quanta persequentium rabie, aut inuidentium versutia, aut potentum rapacitate afflicti, attritique fuerint, tantis Dei potioribus donis honestabuntur. nec talia fieri permitteret, nisi istis prodesse cerneret ad æternum bonum. Quapropter siue calamitatibus arguat peccatores, siue torpentes stimulis excitet, siue exerceat strenuos, piam mentem non latet, Deum medicum esse, pharmacum vero tribulationem. qua ratione licet dum nos molestię opprimunt orantes non exaudimur ad voluntatem, exaudimur tamen ad salutem. vt peritè nos docuit Augustinus. & ita oranti Paulo dictum fuit, *Sufficit tibi gratia mea. nam virtus in infirmitate perficitur*. nobis tunc recurrentibus ad diuinum auxilium perficitur imbecillis virtus à Deo. cum semper nostris votis occurrat ille maiore gratia, quàm quod nos offerimus illa pia seruitute. ergo tribulationum permissio, occasio meritorum est iustis. qua ratione

In Psal. 11.

Cho. 2. cap. 12.

commendabantur discipuli nascentis Ecclesiæ ab Apostolo
Hebr.c.10. dicente, *Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem, & manentem substantiam.* ab amore cœlestium despicientia oritur terrestrium. quare
Philip.c.1. his in argumentum reciproci amoris datur, *Non modo vt in Christum credant, sed etiam, vt libenter pro illo patiantur*, vt Apostolus monuit. tolerant isti, sustinent pacatem aduersa, vt promissa futura bona adipiscantur. probè scientes beatos esse, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. pro-
11 pter quam sperant æternæ vitæ lætitias, & lautitias. hinc illis magis est proficua rerum, honorumque inopia, quàm copia. ne affectu propendente naturaliter ad caduca, in morbum incidant animæ. Itaque delectu habito rerum, quæ sursum sūt, quærunt omni studio Deum. abiectis, quæ sunt super terram. interim durant, perseuerant, tenaciter hærent mandatis Domini ne à spe excidant ineffabilis immortalitatis. *Nam id*
Cho.2.c.4. *quod in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, super modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis*, ait Apostolus. cum tribulatio abducens animum à noxijs affectibus, ad cœlum dirigat, & trudat. Itaque si talia vera æstimatione pendantur, directricia vocanda sunt æterni domicilij,

Subnectam, Amice, communibus vtilitantibus calamitatū tuas singulares; vt te non lateat tuam animi deiectionem imprudentię esse partum. & ita locupletioribus rationibus illam euertere tui erit iuris, & potestatis. In primis cum per iniustam abdicationem magistratus ad præclaram lucubrationem te contuleris, perennior erit, & nobilior tui memoria, & fama. nec quidem hæc angustata erunt Italiæ sinu. Quod opus aggressus non esses, sed sterteres ad multorum instar, in quibus nullus inest perennitatis sensus. Secundo cum diem obieris, tui multi commiserebuntur iniquè ferentes auaritiam fortunæ erga te, eiusdem damnantes prodigalitatem erga immeritos. & hoc est illud Taciti Annal. 4. *Negatus honor quandoq; gloriam intendit*. quod si fulsisses magistratu, certè non contingeret. sunt enim honorum pedissequæ inuidia, & odium. tunc enim sese liberius animi sensa efferunt populi cum desierint esse, quos timebant. Addamus alterum remotius à dubitationibus. Quando in vitæ exitu tua cernes errata veluti in speculo, minus territaberis imminentis iudicij: cum in similibus muneribus contingat sœpe peccare commissione, vel omissione. quare lætaberis tunc dignitatis deperditæ. cuius gratia maius subeundum erat periculum. quod si ad huc, (& est quarta vtilitas) irati Dei cogeris mortiferam sententiam excipere, (quod

à te, &

à te, & ab omnibus christianis auertat') certo certius est, cum iuxta mensuram delicti sit & plagarum modus, mitius punieris, quod inter beneficia recolendum est. nam licet pœna sit sine termino, aliquali acerbitate carere diuinum est munus.

Amplæ itaque vtilitates ex malis eruuntur, per quæ quæstum immortale adipiscimur. idcirco cauendum ne sicuti pacis tempore luxurians fœlicitas Dei obliuionem inducit, ita in miseriarum statũ, animi amaritudo horum medicaminum inuehat contemptum. sed potius deperditis rebus violentius prosiliat christiana perfectio, cum melior sit omni temporanea gloria, uel uictoria. quam potens, & fida Dei manus spōdet, & offert piè petentibus.

Nisi per tribulationes nostra corripiamus errata. de æterna salute verendum.
Caput XVI.

VTilium prouentum magnitudine, qua affici solent hi, qui morali, christianaque sapientia aduersa accipiunt piè, te commotum arbitror. veluti qui pestifera laborantes ægritudine periti medici cura monentur ex leui minimeque insuaui recarpere salutem, cuius desperanda videbatur integritas. emergere tunc ita ex morbo supra modum gratum est. verum si illud summa sit vigilantia propinandum, alioquin non vitam, sed mortem asciscet, conceptum tunc gaudium intercipitur. ita non dissimili monendus es disciplina. etenim sicuti à prudenter acceptis miserijs parantur non vulgares vtilitates; ita per oppositum mortiferæ efficiuntur illæ, nisi peccandi imponatur finis. quod si labentium rerum sollicitudo, & ansietas, nos dirè torquent, certè ab æternitate rei commoti, nihil aliud sapere, aut velle reminisci debemus. quare latè explicandum est.

Isaias clamat, ***Peccata vestra diuiserunt inter vos, & Deum vestrum.*** si mortalium amicitia nec constitui, nec seruari potest, si alter amicum auersans, amicitiæ peruertit iura, cum mutuo amore confl tur illa, & coalescat, quāto magis inter Deū, & hominem conculcantem diuina mandata, & proteruè se opponentem cœlestibus sancitis? impigrè debet iste iussis diuinis famulatum præstare. nam ideo nobis tributa mens est, & vires, vt famularemur principi. à quo per syncerum obsequium adipisceremur bonam vitam. at quoties homo relucta- 1 Isa. cap. 59.

 tur

tur Deo, transgressionibus sibi aduocat mala. idcirco torquetur impius, nec alio fine plerumque quàm vt ad scelera suum cursum inhibeat, properans tunc præcipiti via ad infinitam mortem; vt paulo ante dicebamus.

Pater noster cœlestis summopere appetens nos suæ ciuitati

Ephe.c.2. ciues ascribere, ***Propter nimiam charitatem, qua dilexit nos***, dicebat Apostolus, à suis propositis itineribus errantes intuens, corripit: ne deuia peregrinatione errando, in fauces

Hier. c.31. incidamus satanę qua ratione dicebat Hieremias, ***Castigasti me, & eruditus sum.*** Naturales parentes, natura duce, cum filios viderint discedere ab auita morum honestate, ne eos cogantur à familia ablegare; nequitia degeneres, acribus castigationibus arguunt, vt morum honestate hæredum iura retinentes, hæreditates possint consequi. quanto magis à Deo erudiri calamitatibus, erit insigne amoris argumentum? quare dicebat

Hebr.c.12. Apostolus, ***Castigat Deus omnem filium, quem recipit.*** ne aliquid indignum suo occurrat aspectui, flagris illud abijcit Deus à suis filijs, qui hilari animo ad emendationem tales castigationes suscipiunt. quorum natorum duo sunt genera.

Primum genus est illorum, quod miserijs, & calamitatibus obijciens Deus, satagit meritis augescere merita. hac mercatura nouit augeri opes, vsque ad possessionem inalterabilis regni Dei. tales filij nullos horrent labores, vt has sibi comparent nunquam interituras diuitias. ideo ***Sancti ludibria, &***

Hebr.c.12. ***verbera*** experti, ***insuper vincula, & carceres***. &c. subinfert

Hebr.c.13. tandem, ***Vt per patientiam currerent ad propositum sibi certamen.*** quo virtutum augentur vires, & ad perfectum vsq; deductæ, potiora domicilia in Dei aula merentur, & possident. nam etsi oculis nostris, veluti inscijs artis, nihil viris istis deesse videatur, tamen primarius ille artifex extremam manum tali imponens operi, calamitatibus tantum addit præstantiæ,

In psal. 98. ***Vt aliquando mirentur homines tantam expolitionem accessisse***, (vt testatur Augustinus,) ***quos perfectos pronuntiauerant.***

Tob.c.12. hoc idem Angelus docuit, dicens Tobiæ, ***quia acceptus eras Deo, necesse fuit, vt tentatio probaret te.***

Perillustris est Dei sapientia, & virtus in sanctis hominibus. nam cum horum mentes diuino illustrauerit lumine, & amore lenierit, eximens omnium præsentium rerum cupiditatem, efficit, vt nec bonorum timeant direptionem, nec vinculorum duritiem, sed nec vitæ iacturam. ratum habentes per talia sibi obuenturam aethercam hæreditatem, quam triumphanter ingredientur, si ægentes, angustiati, & afflicti, non deserent itinera mandatorum Dei. idcirco gaudium censent à miserijs in-

Iacob. c.1. uadi. quia ut monuit Iacobus, ***Patientia opus perfectum habet:***

proba-

probationem ostentans, in qua est summa uirtutis. Quorundā uero uitam claudit celerrimo periodo, ne superueniens malitia illos abducat à cultura uirtutum, cum multi sæpe opportunitatibus rerum desertis honestioribus studijs, quasi laxatis habenis, execrandis insistant operibus.

Quo circa profetante Abia nouimus, quare Hieroboami filius fuerit illatus in sepulchrum patrum suorum, quod cæterorum propinquorum contigit nemini idolatriæ maculato. quia ut ait sacrum oraculum, *Inuentus est super eum sermo bonus*, gratuitum nempe Dei donum, illum morte liberans à pestifera idolatria. quam certo certius secuturus erat, paternis insistens uestigijs. pueri sensim imbibunt religionem maiorū, cuius efficiuntur tenaciter studiosi assuetudine. etenim quæ illi insederint ætati, tuentur, ut connaturalia. idcirco difficulter emendationem recipiunt. cum ciuium mores disciplina sit eorum, qui non satis pollent ingenio, & aliorum ducuntur exemplo, ut iuuenes. Re.3.c.14.

Alterum genus est eorum, cui macula iuhæsit scelerum. ut tamen hoc priori integritati morum restituat, flagellis cædit, ut delictorum tædeat. tunc se corripit homo, cum plecti se nouerit ob lapsum ad culpas. ad quas adeò prona est natura post primum originarij Parentis lapsum, ut D. Paulus inclamet, *Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* nam ex eo tempore *Creaturæ Dei in tentationem animabus hominum, & in muscipulam pedibus insipientium factæ sunt*. & dæmon hianti ore, & in exhausta ingluuie deuorandos quæsitat. ab ijs sæpissimè damnationis æternæ uenabulo confodiuntur homines. Quamobrem summa Medici peritia indigebamus; cum connaturalium, diuturnarumque ægritudinum curatio sit opus peritissimi medici, à quo pro uarietate morborum, aliquibus statim adhibetur curatio, quibusdam differtur ob proteruiam humoris, quin etiam, quandoque ut exploratior sit magnitudo sceleris, per acerbitates pœnarum inducuntur ad pœnitentiam. Nam licet benignissimè Deus subuenerit ægrotanti animæ Dauidis, tamen filij morte, Absalonis rebellione, Semei probris, fuga à propria Regia, alijsq; calamitatibus, maximopere Deo displicuisse intellexit fœditatem amplexuum Bethsabee, & innocentis uiri Vriæ interitum. cum seueritate pœnarum magnitudo criminis dignoscatur. Itaque ut primum genus per calamitates cœlestibus ditatur muneribus: ita secundum restituitur innocentiæ uitæ. Roma.c.7. Sap.c.14. 3

Hanc uiuendi rationem sequi cogimur: dicente Apostolo, *Si extra disciplinam estis, ergo adulteri, & non filij estis.* nam si parentis Dei disciplina moniti, illius non uereamur correptiones, Hebr.c.12.

ptiones,

ptiones, veluti adulteræ vxoris reputabimur filij. quorũ nulla eſt viro cura. quare à domeſtica excluduntur hæreditate, cum adulterino cenſeantur ſati ſemine. itaque cauendum ſummopere, ne nimia noſtri dilectione perperam accepta viſitatione Dei, quod ad animæ ſalutem eſt inſtitutum, hoc ad noſtrum
Hebr.c.12. interitum commutemus. ſcientes quod *Omnis diſciplina in præſenti quidem videtur non eſſe gaudij, ſed mœroris; poſtea vero fructum pacatiſſimum per eam reddet iuſtitiæ.* tunc cum apud meliorem ſit imperium, habenis compoſitis mens Dei imperatis obſequitur, continens in ſeruitutem iraſcibilem, & concupiſcentem animam. ex quo conſcientiæ oritur tranquillitas. cum retrogradæ, & contumaces concupiſcentiæ nequeant frnum excutere dominantis rationis. quo circa compoſitis actionibus ad chriſtianam perfectionem, Dei Ducis adipiſcimur beneuolentiam. deteſtatis nempe ſceleribus (quorum prius amore tenebamur obſeſſi) nouam induentes vitam, Dei ſuauitatibus repueraſcimus.

Quamobrem niſi miſerijs agitati hanc homines attingerint metam, conſtanti deteſtatione abijciendo patrata ſcelera, piæ vitæ ingrediendo, & proſequendo iter, de eorum ſalute vere-
Iob.c.14. ri ſummopere oportet. edicente Iob, *Dedit illis Deus locum pœnitentiæ, illi vero abutuntur eo in ſuperbiam.* tunc anima inſanabili morbo laborat, quando Dei verberantibus flagellis, ſua placita tenaciter proſequens, præfert diuinis ſanctionibus. ex quorum contemptu, vt ſuo lethali morbo intereat, neceſſe
Rom.c.12. eſt; negligens adhibere medicamina. tunc *Impœnitenti corde ſibi irã theſaurizat in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei.*
De temp. ſer. 88. & Auguſtinus, *quod Deus non ita miſericorditer aliquem flagellat, vt contra ſe illum obdurare permittat, aut hoc illius iniquitati referendum eſt, aut ad inſcrutabilia Dei iudicia, quæ ſæpe ſunt occulta, nunquam autem iniuſta.* & Salomon dice-
Prou.c.6. bat, *Mandatum lucerna eſt, & lex lux eſt, & increpatio via vitæ.* quam viam ſi quis miſerijs tortus ingredi noluerit, à ſalutari peregrinans itinere, æternarum pœnarum damna ſentiet. licet interim peccata veluti ferocientes canes in blandientem dominum inſilient mortiferis dentibus. etenim vbi ſtati-
5 ua ſunt vitiorum, ibi ſemper ſunt tumultus, & iurgia contra
Hier. c.30. mentis motum in bonum. quare dicebat Hieremias, *Propter multitudinem iniquitatis tuæ, dura facta ſunt peccata tua.* iſtorum itaque multitudine, & temeritate, quodammodo Dei obtunduntur ſtimuli. quod eſt in cauſa, vt nequeant cordis penetrare viſcera.

6 Qui parentum monitis non obedit, malus eſt; deterior vero, qui per contentionem reluctatur; qui vero talia ſpernit, peſſi-

pessimus est. his gradatim impietatibus anima deducitur in profundum iniquitatum. cum primo Dei non vereatur præcepta, secundo in contrarium nitatur, & tandem conculcat illa. & sic paulatim progressa monenti Deo irascitur, postea paruipendit iussa; imò & blasfematur. idcirco peruicaciter elata anima in officio subiectionis se non continens, sed discusso timore, proteruè despiciens mandata, surda aure excipit monitiones Dei. ideo Hieremias ait, *Percussisti eos, & non doluerunt, attriuisti eos, & renuerunt accipere disciplinam, indurauerunt facies suas supra petram, & noluerunt reuerti.* & D. Bernardus inter præcipuos indurationis actus enumerat, *quod non cedit minis; quin etiam flagellis induratur magis.* iuxta illud Isaiæ, *Quare indurasti nos, ne timeremus te?* ex D. Pauli doctrina responsio à simili eruitur. ita dicebat Apostolus, *Qui veritatem Dei non receperunt, vt salui fierent, misit illis Deus spiritum erroris.* ita qui vocationi diuinæ specie miseriarum immissæ non assenserunt, à cœlesti medico ob proteruitatem deseruntur suo laborare morbo. *Curauimus Babylonem, & non est sanata, derelinquamus ergo eam, quoniam peruenit vsque ad cœlum iudicium eius.* ita Hieremias. Anima graui pondere pressa scelerum, suum non admittens curatorem, in pœnam pertinaciæ ab eo prætermittitur. qua ratione dicebat Isaias, *Cum fatigatus desieris contemnere, contemneris.* cum ad iniustam peruicaciam salutarem animaduersionem aspernantem sequatur iusta manumissio à paterna tutela. ita legimus in sacro volumine, *Illi subsannauerũt nuntios Dei, & paruipendebant sermones eius, illudebantque prophetis, donec ascenderet furor Dei in populum eius, & non esset nulla curatio.* quo circa grauiter per Ezecchilem Dominus minatur domui Iudæ, quoniam cum esset intuita captiuitatem Sammariæ, propter idolatriæ scelus, eidem impietati se dicauerit, ita dicens, *Ecce ego suscitabo aduersum te omnes amatores tuos, de quibus satiata est anima tua.* & inferius, *In via sororis tuæ ambulasti, dabo calicem eius in manu tua.* quem doloris vocat, mœroris, & tristitiæ. & in pœnam tam nefariæ auersionis, libellum repudij transmisit illi. quod lachrymis prosequens Hieremias, dicebat,

Hier. c.5. De Cõsid. lib. 1. Isa. c.63. Tessa. 2. c. 2. Hier. c.51. Isai. c.33. Paralip. 2. cap. 36. Ezec. c. 23.

Posuit me desolatam. Treno. c.3.

Maximopere animam illam detestatur Deus, quæ ad incrementum culpæ abutitur diuinis beneficijs, illiusque patientiã, longanimitatem aspernans, audacter ruit in vitia; etiam calamitatibus monita. nam *Qui ludibrijs, & increpationibus non sunt correcti, dignum Dei iudicium experti sunt,* ait Sapientia. consentaneum est diuinæ iustitiæ, vt nolentem animam se a- 7 Sap. c.1.

uertere

uertere ab improbitatibus, priuet eam medicaminum subsidijs. quamobrem in deterius semper labens, remouensque omne desiderium fœlicis vitæ, electo sensu insano gubernatore puppis, certum sibi salutis naufragium asciscit, & aduocat. Nam etsi quandoque corripientem, lancinantemque consciẽtiam anima Deum sentiat, imò minantem, & tandem obuenturum iratum, quasi per iocum, hoc discusso timore, ad furta adiungit cædem, ad petulantiã temeritatem, ad iniustitiam calliditatem, ad mendacia periuria, ad impietates sacrilegia. Prou. c. 18. ita hoc testatus est Salomon, *Impius cum in profundum venerit contemnit* sua tegere crimina, vulgatam notam infamiæ, hominum iudicia, & supplicia diuina. occalluit tunc anima nequitijs, in quibus primatum appetens, inuerecundè ad scelera fertur. Exod. c. 7. veluti Pharao, quem Dominum obdurasse sacræ literæ testantur.

8 An quia toties repercussam duritiem portentosis miraculis Exod q. 18. illam immobilem stetisse Dominus ostendit? ita Augustinus An quia in deterius abire permiserit. nulla salute suscepta ex De summo. diuinis correptionibus? hoc placuisse videtur Isidoro. An 1. cap. 19. quia benigna Dei longanimitate abusus est ille? ita Hieronymus ad Edibiam. An quia noluit misereri, non quidem tribuendo Epist. 150. malitiam, sed non impartiendo gratiam? ita fere omnes Patres. An quia collatum castigationis beneficium, quo salus paranda erat, in perniciem conuertit animæ Pharaonis? Cont. Iul. quod Augustinus docuit; Affirmans Deum peccatores trahe- 5. cap. 3. re ad praua desideria, nec quidem sola permissione, aut patientia, sed quadam potenti virtute, illorum uoluntates inducendo ad malum externis causis. *Liquido apparet occulto iudicio Dei fieri peruersitatem cordis, vt non audiatur, quod verum dicitur.* & ibidem. *Facit hæc Deus miris & ineffabilibus modis, qui nouit iuxta sua iudicia, non solum in corporibus, sed etiam in ipsis cordibus agere.* & ad Valentinum, ait, *Satis ma-* De Gra. & lib. cap. 1. *nifestari Deum in cordibus hominum operari ad inclinandas eorum voluntates, quocumque voluerit, siue ad bonum pro sua misericordia, siue ad malum pro meritis illorum. iudicio vtique suo aliquando aperto, aliquando occulto, semper tamen iusto.* & alibi Exod q. 18. fusè docet, quod etsi cuiuscumque cordis malitia à proprio ducatur vitio, tamen quod ab externis mali obiectis impellatur voluntas, non ad hominis potestatem pertinere, sed ad Dei disponentis omnia. idcirco propriè, & efficienter istorũ voluntates nõ determinat ad malum, sed solum illis multa offert, aut aufert, ex qbus hi peccandi occasiones desumũt. & Ezech. c. 18. & Gregor. explicans illa verba Ezecchielis, *Ponam offendiculum coram eo.* ait, *Misericors Deus tempus nobis ad pœnitentiã*

rela-

relaxat, sed cum eius gratiæ pœnitentiam nos in augmentum vertimus culpæ, hoc ipsum tempus, quod ad parcendum piè disposuit, districtius ad feriendum conuertit. inferamus conclusionem in dictis ex Augusti doctrina, *Timeat futurum supplicium, qui præsens iudicis contempsit remedium.* Homil. 46. inter 50.

Quapropter Deus ab his non amouet, quæ ad vitia irritant; vt ad earũ suadela labent frequentius. ita ait Dominus, *Israel non intendit mihi, ideo dimisi eos secundum desiderium cordis eorum.* Vel affluentem rerum copiam tribuit, fœliciumque successuum, vt æternorum bonorum obliuiscantur. nam *Prosperitas stultorum perdit illos*, ait Salomon. Vel ægram animam vitiorum tabe molestijs non agitat; vt putrescat occupata facinoribus. ita per Oseam, *Non visitabo super filias vestras, cum fuerint fornicatæ, neque super nurus vestras cum adulterauerint.* Vel sanctos inhibet ne pro illis orẽt, ita præceptum fuit Hieremiæ. *Tu noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem, & orationem, & non obsistas mihi, quia non exaudiam te.* Vel subsidio priuantur Angelico; vt acrius eos infestet, & irritet ad crimina dæmon. ideo in Hieremia legimus, *Curauimus Babylonem, & non est sanata, derelinquamus ergo eam.* Vel in egestate viuere eos sinit audiendi verbi Dei, à quo est pœnitendi initium. ita vt Amos legimus. *Ecce dies venient dicit Dominus, & mittam famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbi Dei.* Vel consiliantium imprudentia maxima eos opprimit ruina. ita Roboami attriuit Regnum adolescentium consilijs. Vel vtilia dissipat consilia. nam *Domini nutu dissipatum fuit vtile consilium Achitopel; vt induceret super Absalom malum.* Vel decipi patitur prædictionibus, (licet quandoque vt præsagita eueniant, permittat, vt ita facilius ad vetita ruant.) vt in libris Regum legimus, dicente Michea, *Ecce dedit Dominus spiritum mendacij in ore omnium prophetarũ tuorum, qui hic sunt, & Dominus loquutus est contra te malum.* Tandem adeò in illos impetum fieri à dæmonibus permittit Deus; vt ad omne facinus facilè inducantur. Et aliquando ita suorum delictorum terrentur memoria, vt volũtariè sibi mortem asciscant. vt patuit Hæreticorum exemplis.

Psalm. 72. 9
Prou. c. 30.
Osea c. 4.
Hier. c. 7.
Hier. c. 51.
Amos c. 8.
Reg. 3. ca p 12.
Re. 2. c. 17.
Re. 3. c. 22.

Hanc veritatem si fateri non erubescat Germania, (& reliqua inuasa Regna simili contagione pestifera) apertè profitebitur; Quos illa cæcutiens apostolos suos vocat, vel eorumdem discipulos, per apostasiam à fide, à nullo abhorruisse crimine. cum non modo bellum indixerint Patribus, Concilijs, summis Pontificibus, sed impudenter Euãgelistis, Christo, & Deo; vt à nulla execrabili abstinerẽt blasphemia. sunt enim tales inexplebiliter peccandi auidi. cum non sensuum titillen- 01

tur obiectis, (ab ijs enim & satietas quandoque induci solet, & etiam nausea) sed ab obstinata voluntatis propensione ad malum, quæ iuuenescit in criminibus. quare non contenti facinoribus in homines, sed etiam cœlorum Regi inferre manus mira audent proteruia. quin etiam cœptis frustratis à destinato impietatis studio non abstinent; cũ rabie ducantur ad scelera. quare omnes nunquam meliores fieri conspexit illa, sed semper deteriores. cum non pietas ipsis, aut morum integritas esset proposita, sed vitæ lasciuies, vitæ libertas. hæc enim semper malignitati obtenditur. dicente Tacito, *Malignitati falsa species libertatis inest*. idcirco quorundam adeo creuit audacia, vt auxi sint dicere, obliterandam esse legem euangelicam, & redeundum ad Moysen; quem veram viam appellant, indirectam vero Christum. quo vnico ictu omne deprimunt regnum Dei. quod proprio sui filij sanguine fundauit, & euexit ad cœlum vsque. A quibus tui pidinibus hos abstinuisse censendum est, cum repugnante ratione, honestate morum, & maiestate diuinarum rerum, inflatis buccis promebant diras, & inauditas blasphemias contra sacrã Ecclesiam, contra beatas mentes, illarumq. Ducẽ Deum? certè consentiente sensu hi in sceleribus triumphabant, tanquam in peruicaciæ præmio. Ita eorum antesignanus Luterus erubescentię immemor, monachatus, & Episcopatus insuper, (si scissum membrum tali possit insigniri dignitate & munere, quo venerat Simplicibus Germanis proluce obtrudere tenebras) falso matrimonij titulo meretricabatur cum virgine sacrata Deo; vt sua viando lætiora promeret oracula plebi. cui vt nullum esset nefas, tam præclare vitæ honestatem commendauit hoc exemplo. at qui hunc deinde secuti sunt, veluti effrænati, non solum à criminibus absterrere erubescentiam conati sunt, sed remorsum à conscientia. huius enim intrinsecæ monitricis ductu dicebant impij, *Conuertetur cor populi huius ad Dominum Deum suum*. quare ita isti bellum indixerunt conscientiæ, vt Hieroboam vero Deo, & sacro templo. cœterum tales libertatem, æquitatem, pietatem, similia speciosa nomina protexunt, vt tandem alijs seruitium, sibi dominationem inferant.

Hist. 1.

Re. 3. c. 12.

Quo circa, vt hanc, & fidei, & morum corruptelam protenderent fusius, à contentione ad peruicaciam, à peruicacia ad iurgia, à iurgijs ad ferrum, à quo ad vastationes regnorum peruenerunt, ita sese effundit impietas; vt tandem pro pientissimo munere sibi vendicet, nulli hominum, sed nec cælituũ parcere. quamobrem tenebrarum ille Apostolus Caluinus ausus est sacrilego ore docere, Christum Dominum in cruce desperasse, sensisseque deindè inferni pœnas. Qui tam portentosæ

tosæ blasphemiæ pœnas lucre incipiens in vitæ extremo, dæmonibus inuocatis, irascens, execrans, blasphemans, miserè expirauit. dies quoque detestatis, quos studijs, & scriptionibus impendisset. refert hæc Hieronymus Hermes oculatus testis, si ita infœlicissimo fine diem suum clausit Apostolus, quanto miserius cœteri ex hac volubili luce migrarunt ad nunquã interituras tenebras? nam aliqui fuerunt peste correpti, alij præfocati laqueo, non nulli sese præcipites dederunt puteis, quidam in vinculis exalarunt animas, aut per præsentem ignem aduolarunt ad ignem damnationis æternæ. nam exacta perhæreses vita, nouissima illorum actio est impœnitentia. In eius vita cap. 11.

Igitur vt serpeat animosè iniquitas, vt ad omne labascat facinus, vt nullam sibi in peccando Anima constituat metam, priuatur fræno in pœnam indisciplinabilitatis. ita in præsens damnum irruit, & æternum. ideo dicebat Augustinus, *Quicquid passus fuerit hic homo, si corrigatur, emendatio est. si non sic corrigitur, duplex damnatio est. & hic luit pœnas temporales, & ibi experietur æternas*. nam etsi bonorum thesauri sint apud Deum, sunt etiã in illis reconditæ pœnæ; vt in Cantico Moyses cecinit. Qua de causa ingrauescentibus sceleribus, vt pes eorum labascat permittit Dominus. hinc etiam in atheismum iacu runt ob volubilitatem ingenij, & inconstantiam doctrinę ita paulatim incorrepta anima res inconcessas parturiens, fertur in voragines prauitatum compositis actionibus ad omnem audaciam. ideo se posse, simulauit Caluinus, mortuum ad vitam reuocare. quando itaque anima digna est mulcta propter cordis duritiem, nec queat frangi calamitatibus, in eam effundens pœnas abundè, infert calamitates nunquam medicabiles & ita illa impotens effecta ob imperium vitiorũ, in pręcipitium se agit omnium scelerum. *Nam veluti corpus bona valetudine, & animus disciplina seruatur*, ait Aristoteles, ita obruitur anima multitudine impietatum. *Quare tales sæpe praeoccupant pessima redarguente conscientia*. De Verb. Domini. Deut. c. 32. De Rhe. ad Alex. c. 1. Sap. cap. 17.

Fortuna virtuti deseruit. Cap. XVII.

ITaque si à nostro animo prorsus proteruia absit, si verum apertè fateri velimus, cogimur proclamare, non grauioribus fortunę aggressibus pessundari pios, quàm impios, sed omnino dissimilibus. etenim cogunt iniqui stantem iustitiam

cœlo, vt contra se dilabatur magnitudine,& continuitate fecerũ.at illi cum se à fœditatibus criminum immunes seruauerint, illam sibi obsequentem reddunt. Nam etsi videatur quandoque fortuna hostilitatem exercere improbos, & eorũ detractis spolijs, ditet peruersorum domos, illosque redigere ad miserrimam conditionem, imò voluntario exilio petere exteras regiones, quin potius ita deuastare, vt victores solent inimicorum menia, vt nullum supersit præsidium pro victis; tamen eum probitas sibi met calamitates non aduocet, diuersa ratione cogitur fortuna sua vibrare tela.cum sit subdita, & pareat imperio Dei. Hinc licet pij, & impii, ijsdem implicari videntur miserijs fortunæ. tamen qui vacant à culpis, qui legem Dei custodierunt legitimè, (Dei Ducis imperio coacta illa probitati, innocentiæque vitæ famulari) maximum sibi ex malis captantes bonum, (hoc est pietas) eam vrgent sibi
1 famulatum præstare. Nam veluti subiecta cœlis eorumdem iussa exequi coguntur, sic fortuna truditur parere iustitiæ, iustitia Deo, Deus vero probitati. hoc sacra nos docent oracula. cum attestentur Deum obediuisse voci hominis. nec cuiusuis hominis, sed pij, sed probi, & virtutibus exornati.

Iosue c. 10.

Est *enim virtus animi habitus naturæ, & orationi, consentaneus*, vt ait Cicero. quarum prima immediatius attingens Deum, cœteris impartitur vim, vt semper illæ aduersantia vincant. ideo nequeunt inefficaces esse. nam veluti terrena quantum vis reluctentur cœ estibus, parere iussis compelluntur; sic quod deterius est, id quod est præstantius insidians, semper debellatur. Hæc, quæ voluntariè solum obsequenti imperat, quo Regina nobis imponitur à Deo: non quæ per interualla temporum dominetur, sed continuè sine cessatione. hinc parata est illa suum opus obire in lætis,& in aduersis certamina stipata comitatu cœterarum virtutum, quarum est indissolubilis nexus, famulatum tantum fortunæ expectans, & opportunas occasiones.

De Inuen. lib. 2.

1 Scit etenim illa, cum diuinitatis sit particeps,in vtraque fortuna acui posse, euerti non posse. Quare per amplè hæc Virtus, (quæ charitas vocatur) imperans, temperans aduersa, & læta, nihil est, quod eius detrectet imperium. Nam cœteræ virtutes, nisi huius vi polleant, flaccesunt, potius speciē præferentes, quam existentiam. Idcirco ab ingruente aduersitate concidit constantia Catonis Vticensis. etenim sibi mortem inferendo, animi impatientiam indicauit, & superbiam. Ita vi construpata Lucretia, cum non exinde fœdata foret mens violentia sceleris, in sontem animam debebat retinere in corpore, non ferro illam abijcere. vel potius Tarquinij maun, non sua patran-

Plut. in eius vita.

Titus Liu.

patrandum erat scelus. sic satius innocentior esset, & eius iniquior mors. fato cedens aliena non sua prauitate. sic sœpe luxui indulgebant Romani Duces: & in tanta vitiorum dulcedine, magnificè se administrare Rempublicam censebant. cũ interim diuitiarum expectatio, vel erogatio, inter causas paupertatis erant, vt de Nerone refert Tacitus. ex ignorantia verarum virtutum exciderunt à recto: colentes vitia pro virtutibus. aut saltem, Gloriam habent sed non apud Deum, vt Paulus ait. 3 Annal. 16. Rom.c.4.

At vera virtus frænum inferens in lætis, ne per lasciuiem excidamus ab honesto; ducensque vallum ingruentibus calamitatibus, ne expugnemur à mœrore, fortunam dirigit ad sui famulatum, quo propugnaculo carens inscius, de facili truditur à fortuna in seruitutem. Nam vel per blanda, vel per luctuosa se insinuet, quasi effossis cuniculis diruit bonum mentis, nostra obsequutrice imprudentia.

Ex vera virtute, vt genetricè loquamur, duplicem nanciscimur vtilitatem. vel in pace rectè præsentibus bonis vtimur, vel certaminum tempore aduersitatũ mala profligamus, ideo primariè virtutis indigemus ope, non modo vt intueamur verum, sed nec alio quidem fine quàm Dei operemur. ita temperanter obsistebimus blandienti, vel vulneranti fortunæ. tunc cœteræ concurrunt virtutes ad perficiendum opus ad præscriptum Imperantis virtutis. Quæ constanti ui fœlicia, & luctuosa, in quæstuosa transire compellit. Quamobrem indefessis prælijs virtutem agitari consequens est. cum semper per asperas cogatur ingredi vias. enimuero vel ex osa sensibus deglutire per constantiam compellitur, vel per temperantiam sua via horrescere. ita ex vitijs domi refert spolia. Ideo sine nostri victoria talis non datur triumphus. tunc sui imperium seruans virtus, decore custodito animi, compellit sibi famulari fortunam pertinaci parsimonia ab inhonestis. *Etenim eius finis honestum est*, vt docebat Aristoteles. qua ratione sapiens ratus cuncta virtuti parere, non pauitat ad occursum cuiuscumque fortunæ, sed omni industria illam fœcundat, vt facilius dissipet, vel fortunæ terriculamenta, vel intrinsecarum passionum aculeos. Mag. Mo. 1 cap. 18.

Vt inter mentem & bonum virtutis labor mediat, quo certo certius, quasi manibus illud sibi conciliat homo. ita quodcumque bonum etiam artium paratur assiduitate insequendi. *Ea enim faciendo didiscimus*. ait Philosophus. & maximè pietatis bonum, quod pertinaciori vigilantia quærendum est, cũ se cœteris celsius extulerit, & res sit sensibus ingrata, eiusque iter satis dolosè insidietur ab hostibus. At inter hominum, & 4 Nica. 2. c. 1.

fortu-

fortunæ bona, fortuna mediat, quam non assequimur industriè propter suæ inconstantiæ vitium: sed potius cum oscitantia trahatur, quasi magnate, stertenti occurrit illa libentius, & conficit negotia. vt dicebat Terentius; quam laboranti.quisobrem cum loborantes plerumq; horreat, & extorqueat sœpe collata dona:pereantq;illa ad instar prætereuntiũ nubiũ accuratè sapiens ab illis cauens,vel fortunata,uel infortunata ingerat illa, in bonũ virtutis commutans sibi ancillari,ipsam cogit. Ita Dauid Saulis insidias,eiusq. somnũ,quo stante poterat illũ cōfodere, in opera clementiæ, & pietatis transferens, sibi mamopere Dei amorem deuincens condonando insidianti, Hebræorum meruit Imperium, trahens aduersam fortunam ad meritum. cum virtus sit otij, & deceptionis impatiens. Ergo verè fatebatur Plutarchus, *Pro Imperio Romano virtutem, & fortunam conspiraſſe. licet inter se pugnare videantur, benignitate Dei. vt fluctantibus rebus humanis anchoræ instar eſſet*. Rudi existente seculo, plura sana erecta fuerunt fortunæ, at cum sapere incepisset homo maiore cultu virtutem coluit.Noscens præfecturam exercente virtute, pedissequam esse fortunam; nec quidem necessario ad læta, sed semper ad ea,quæ sunt cũ virtute coniuncta. sic nunquam flauescunt seueri homines, vt populares efficiuntur desides otio, & abundantia. Deus enim semper consulit pijs, vt profectum parent uirtutum.ut ait Apostolus, *Facit cum tentatione prouentum*.

In Adelph.

De Ro.For

Cho.1.c.10

Salomonē fortuna extulit regno,opibus immensis, finitimorũ cōfœderatione, fœlicissimis nauigationibus ad Ophir,& Tarsum. *externorum bonorum causa fortuna est, & casus*, ait Aristo. cuius animus pietate imbutus hæc ad Dei transferens obsequium, ædificauit templum adeò insigne, ut nemo mortaliũ illud æquauerit. erat,tunc obsequens uirtuti fortuna, per quā nullum irrupit uitium, sed potius uirtutis usus cum tunc cæcas diuitias luxui deseruire solitas, aut regnum superbię, Salomonis pietas ad uerum transferens usum, ad Dei cultum illas impendit. at quando carnis prurigo eum ad insaniam adegit, quasi illum deserens fortuna, pressit aliquali inopia.quare fortuna non est propitia improbis, sed improbitatibus molestè inseruiens,ut illi opprimantur citius, ueluti ministra iustitię, eos opportunitatibus in præcipitium agit. Itaque non tā sœpe fortuna sua dona contulit in probis, quàm improbitate succedente, illi abusi sunt muneribus ad infamiam largientis. uerum stante uirtute prudentes non modo ex lętis quasi ex odoriferis floribus, sed ex asperrimis, ueluti apes ex thymo, mella colligunt. cum proprium sit uirtutis, mellificium. Ita semper sibi, suisque exiitens similis Philippus secundus Hispaniarum

Polit.7.c.1.

Paralip.2. cap.10.

Hispaniarum Rex, (suę ętatis exemplar prudentię) templum extruxit, & cœnobium, toto terrarum orbe celeberrimum. cui nihil simile in prisca Romana magnificentia. & certè relatum ędificium superius ęquasset, nisi Belgarum contundere praua in Deum ingenia laborasset tot annis, & impensis, ut longe superauerit Salomonicas. quare ad talia religionis opera noui orbis opes à fortuna illi seruatę fuerunt, ad ęterni Dei obsequium, & ad sui pręmium nunquam interiturum. cum interim inter mortales summis extollatur laudibus eius pietas, & magnanimitas, infinitis pene argumentis explicata.

Verè igitur sibi placentes iniqui, despicientesque iussa diuina, sibi conflant auersam fortunam. cum illarum custodia muniat vitam ad fœlicitatem ideo citissimè ad damna ruunt. qui vero ad virtutis properant arcem, sibi quoque parant famulatum fortunæ. ita testabatur Iuuenalis,

Victrix fortunæ sapientia. Saty. 13.

nam veluti vitium turpe non existimat vinci, assuetum infamiæ, & sibilationibus, ita virtus dominari assueta, est veræ gloriæ appetens. idcirco natiua conditione, aut vincit, aut inuicta permanet. & ita ad sui obsequium cogit transire fortunam. nam aut illius non capitur blanditijs, aut nec cedit aculeis calamitatum.

Iuuenis Scipio & victor, cum iuuenculam intercepisset nobilitate, & pulchritudine spectabilem, seruauit paterna castimonia. quam redimi à parentibus voluit; cuius pretium vna cum dote, & puella suo designato tradidit sponso. maximum continentis animi argumentum. cui famulatum fortuna præstans, adnitente etiam puellæ sponso, omnes ferè Hispaniæ ad eum trā sierunt. Cæsari quoque fortuna fauit in Pharsalica pugna cum Pompeio, vt ignoscere posset omnibus, qui se eius committerent fidei. quare dicebat Cicero, *Multa sunt monumenta clementiæ tuæ Cæsar, sed maximè incolumitas eorum, quibus salutem dedisti.* & alibi, *Non debeo Cæsar, quod fieri solet in tantis periculis tentare quomodo dicendo misericordiam tuā commouere possim, nihil opus est, occurrrre enim solet illa supplicibus, & calamitosis, nullius oratione euocata.* famulata itaque est fortuna clementiæ Cæsaris, arbitrans ob animi præstantiā ad vsum benignitatis propitiam fortunam vsurum esse, non ad cædem supplicum. & ita sibi armis deuictos magis conciliaturum beneficijs. sic ambulat virtus nunquam labante vestigio. quin etiam impulsa sæuientem fortunam commutat in propitiam, constantia superans, præsentemque fortunam qualemcumque boni consulens. *Qui verè bonus est, ac prudens decore omnem fortunam perferre existimamus*, dicebat Aristoteles.

Paul. Aqui. lib. 3.
Pro Ligar.
Pro Deiota
Mor. Nico. 1. cap. 10.

Quin-

Val. 4.6.8. Quintus Flaminius (superato Philippo Macedoniæ Rege) ad Isthmi spectaculum, in quo tota conuenerat Græcia, facto per præconem silentij signo, denuntiari iussit omnes Græciæ vrbes, quæ imperio paruerant Philippi, à se fieri liberas, & immunes. quod tanta alacritate vocum fuit exceptum, vt terrore præteruolantes aues deciderint. à vero iudicio, ab honesta beneuolentia liberalitas oritur, quæ opportunitate rerum fit clarior. ideo fortuna adiuuit Flaminium, vt ex captis castris, & Regno, summo populorum plausu tanti Ducis extolleretur virtus. nam semper, teste Tacito,

Tac.Hist.4. *Fortuna melioribus afflat.*

Quamobrem cum iustus esset Alexandro in omnes, clemens in deuictos, benignus in amicos, beneuolus in milites, munificus in ciues, fortis in aduersis, mortis spretor, *Solus inter mortales fortunam in potestatem habuit.* vt asseruit Curtius. quare in Oxydracarum vrbe, in qua summum vitæ adijt periculum, *Fortuna prouiderat vetustam arborem ne circuiri posset ab hostibus*, ait ille itaque illum fortuna seruauit à morte; cum eiusdem virtutibus totius Asiæ concesserat imperium. etenim cum per summam potentiam liceret ei, quod luberet, ætatis pollens flore, summa castimonia pudicitiam seruauit interceptæ vxoris Darij. qua ratione illi fortuna parauit æterni præconij causam. idcirco tertio illi pro componenda pace legatos mittens Darius, confessus est, non tam armis se victum, quàm iustitia, & continentia.

Curt. l. 10. Curt. lib. 9. Curt. l. 4.

Si virtus sibi vendicat cœlum, imo cœlorum Dominum, quanto magis ad suum traducet obsequium fortunam tanti Principis ministram? hinc illa quasi è cœlo delapsa, etiã hostibus est venerabilis. Si ex Aristotelis doctrina, Tantũ cuiq; fœlicitatis contingit, quantum virtutis, & prudentiæ: & tamen nulli fœlicitas contingere potest, nisi ministrante fortuna opportunitates, consequens est, vt pedissequa virtuti sit fœlicitas, & fœlicitatis sit fortnna.

Polip. 7. c. 2 9

Nam vel saltem, *non secus ac malè compacta nauis rectius sæpe agitur, non per se quidem, sed quia peritum gubernatorem sit nacta.* ita virtute fulti salutare dirigunt iter in vtraque fortuna. quamobrem, vt bonus opifex, laudabilia semper molitur, & perficit virtus ex opibus, & honoribus, ex imperio, ex miserijs: & veluti peritus nauclerus nauem seruat in tempestatum discrimine: & quasi medicus ægrotum reuocat à mortis periculo: Ita è contra imperiti nauigium aptum in ferendis oneribus, & tempestatibus subuertunt: & inscij medici per ignorantiam morborum vim augent. igitur non labes est in motibus fortunæ vel fœlicibus, vel infælicibus, sed in animi

Bud. 7. c. 17

impru-

imprudentia, quæ nescit illam attemperare ad virtutis vsum. cum ab hac componatur vita, & in recto seruetur statu, nunquam excidens à rationis lege quacumque opportunitate. idcirco *Aduersus hanc, hoc possunt calamitates, & damna, & iniuriæ, quod aduersus solem nebulæ*, dicebat Seneca. Sen. Epist. 113.

Est *enim virtus proprium hominis bonum*, vt ait Tacitus. Hist. lib. 4. nam statim ac, quis properat ad eius cultum, admittitur, & efficitur sobrius, verecundus, mitis, voluptatum domitor, magnanimus, ideo semper per regiam, rectamque properans viam, fortunam compellit sibi famulari. etenim *Contingit nunquam virtute abuti*, vt docebat Stagirita. Mag. Mora. 2. cap 8. colligit enim vires pacis tempore, quibus dimicet vel inuadentibus, vel insidiantibus hostibus. quo circa semper se ad certamina expediunt probi, scientes *Militiam esse vitam hominis super terram*. & Iob. c. 7. re vera quiescere non potest animus, nisi eliminato quicquid turbidum. & tamen vt dicebat Tacitus, *Vitia erunt donec homines*. Hist. lib. 4. quin etiam quandoque concordiæ, quandoque discordiæ sensuum mentem fatigant vsque ad exitium. qua de causa *multos occidit tristitia*, dicebat Eccles. Eccle. c. 30. cum lenta illa animi passio calorem minuens vitalem ad tabem reducit miseros diminutione nutritionis, quæ exiccationem infert, & refrigerationem, à qua senectus oritur, & mors.

Semper namque virtutis cultores assuescunt malis, & quiescunt, supponentes capiti suo lapidem, ad exemplar laboris & patientiæ Iacob: regredi sperantes ad veram patriam, onusti inamissibilibus bonis. nam virtutis iter ad cœlum est. ideo Gen. c. 38. in infortunijs placida mente omnem amaritudinem deponût. scientes temporales fœlicitates, & prosperitates, epulis, lætisque conuiuijs celebrari, at animæ festum virtutum exercitatione, 10

Hem ista est virtus, quando vsus est, qui malum fert fortiter. Plaut. in Asinar.

etenim vt dicebat Seneca,

Leuis est dolor, qui consilium capere potest. In Troade.

Cum suaui paschali agno agrestes lactucas manducari iussit Dominus, non modo ne rerum prosperitate turgeat animus, Exod. c. 12. aut suauitate cibi ferueat libido, sed ut compertum habeamus, animæ saginam amaritudinibus comparari. harum prudens anima fit cupida, ut excindat praua desideria, ut superet impatientię morbum. cum hoc non est tam sibi iniucundum, quam utile. ucrum enim animę experimentum labor est, & angustia. alioquin incertum est, qua in parte pręponderet illa. quamobrem delicatuli non ferentes aduersitatum certamina, pręlangore manus dimittunt, sicuti pugiles

 despe-

desperantes de uictoria . at prudentes per maximos labores & horrendos dolores incedunt inuicti perdurantes in certaminibus aduersitatum solo uirtutis amore, & robore .

11 Cum Deum amare incipimus, languescente adhuc mente non totis uiribus ad illum assurgimus. ideo ut excitetur, ut firmetur solercia, impellimur malis, ut firmo studio appetamus cœlestia. ita nobis primo accurrit diuina beneficentia. deinde appropinquantes attrahit generosè, & efficit, ut cognoscamus solum Deum esse amandum, & aliud preterea nihil . cuius desiderio nobis illapso impossibile est alterius rei cupiditate teneri. rigat tunc nos suauitatibus . ideo libentissimè adhęrescimus ingenito bono, & desinimus irasci miserijs. enimuero sensibilia omnia, cum illo collata, sunt profana, sunt uolucria, sunt noxia . tunc luminis diuini participes effecti, deserimus resistantem corpoream partem defixam telluri, spernentes pręsentia damna, quibus utimur ad profectum uirtutis, etiam ascensionis in Deum .

Vnde infortunati sunt illi, & miserabiles, qui propter scelera coronantur. nam cum cœteros iniquitate pręcurrerint, affluentibus leniter adulterinis lętitijs, obliuiscuntur Dei. fortunati uero sunt probi dum agitantur miserijs. quod etsi alias dictum sit, repetendum est etiam, ut ferocientes passiones conticescant mole pondereque tantæ rationis. Quod si cessatio non prodest artifici, quanto magis uirtuti? ideo sola uitia quiescere expedit; cum exercitio similium iuuenescant, & uirescant. at uirtutis colluctatio cum aduersis, non modo ad dolorum temperantiam confert, sed ut expeditius se in Deum per amorem transferat . cum prudens illud lubentius appetat, ubi est spes beatioris uitæ, & mercedis interminæ .

12 Hęc christiana philosophia animi custodiens fortitudinem, transfert aduersitates ad sua lucra, cum ancilla uirtutis fortuna semper sit illi parata parere . ita uniuersi constat ordo , ut inferiora potioribus impendant obsequia : sic ad uirtutem se habet fortuna . Hinc ut peritissimè dicebat Aristoteles , *Ad omnem vitam virtutum legibus opus est* . alioquin mutationibus fortunæ malè quis regit animum . cum solus sapiens censeat, aduersitates esse fœlicitatum uestibula. ideo inter infortunia non recensebit mortem Abelis , nam etsi innocens esset ille, & pius, & incontaminatæ pudicitiæ, cum fraterna immanite immaturè è uiuis sublatus fuerit , uiuit tamen immortali uita cum cœlitibus. cum ab inuidioso fratre solum temporanea luce fuerit priuatus. imò interfectus, usque ad Dei solium temporanea luce fuerit priuatus . imò interfectus, usque ad Dei solium uociferans, manifestat, quæ ab iniquo socio passus est .

Nicom. 10. cap. 9.

est. at quæ ætas conticuit impollhti iuuenis execrandam cædē? alterius extollens pietatem, alterius damnans crudelitatem? certè nihil fortunatius, quàm Dei commendari testimonio, ꝙ per amplè assecutus est Abel maleficio Caini, & Dei beneficentia, quæ iniustam sanguinis effusionem permisit, vt martyris magnificaret religiosum animum. *Cum parum sit in virtutibus scire, aut nihil plurimum vero, vel totum, exercere*, ideo semper, vt Lucanus aiebat; Ad Nic. 10. cap. vlt.

Creuit in aduersis virtus. Luc. lib 3.

itaque certo certius est, sicuti se habet dignitate, & imperio, hera ad ancillam, matrona ad concubinam, ita virtus ad fortunam. idcirco nihil illi apparet luctuosum, aut terribile. Quod si aliud accidit hominibus oriente sole, & aliud occidēte, (nam luminis præsentia manifestantur mortalia, absentia vero immortalia) equidem nobis arridente fœlicitate corporea, veluti ostendente se sole, æternæ patriæ inducitur obliuio; at illa abeunte, quasi inductis tenebris, fulgent perennia astra, hoc est æthereæ virtutes, quarum suauis est gustus, grauis aspectus, & natura fœcunda.

Non itaque cæca est fortuna, vt garrit plebs sapientiæ inops, sed oculatissima. nam virtuti præbet materiam sese exercendi, vt dicemus cap. 38.

Ingenium res Hor. 2.

Aduersæ nudare solent, celare secundæ. Saty. 8.

insipientię vero offert ruinarum incentiua. idcirco suum vnusquisque dirigit clauum vel ad portum, vel ad naufragium. cū virtuti famuletur fortuna, & aduersetur vitio. hinc videas, ꝙ semper sapiens est lætus animo, insipiens vero turgidus, sed faustu tragico. *Qa dū se facere putat, re vera patitur*, vt sapiēter monuit Philo, animæ naufragium. quod si quandoque accidat bonorum, honorumque laborare inopia, qui probitate fulgent, hoc accidit ex uitæ instituto, non ex aduersatrice fortuna. etenim, teste Stagirita, *Fieri non potest, vt pecunias habeant ij, qui nullam diligentiam adhibent. quod etiam fit in cæteris rebus.* Alleg. 1. 13 Nic. 4. c. 1.

An quia, cum talia adipisci nequeant plerumque sine alterius iniuria, ut Philosophus docuit, malunt his non potiri bonis, quàm inquinari sceleribus? Sect. 29. Prob. 7.

An quia cognoscentes illarum rerum perfectionem in usu consistere, fortunæ dona erogantes, liberalitati dant operam? nam ut ait Martialis,

Extra fortunam est, quicquid datur amicis.

Quas dederis solas semper habebis opes. Epig. lib. 5.

& Aristoteles, *Magis beneficio afficere, quam affici virtutis propriam est.* Ad Nic. 4. cap. 9.

T 2 An

An quia cum solum animi bonum uirtutem appetant, cætera aspernantur? etenim uirtus

Clau. conf. Manlij.

Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis,
Diuitijs animosa suis, immotaque cunctis
Casibus, ex alta mortalia despicit arce.

An quia cœlestis pater filiorum postulatis annuit? quo circa appetentibus æterna largitur cœlestia, concupiscentibus caduca terrena donat; ut unusquisque sit suæ sortis elector.

An ut doceat mortales, extincto corpore unicuiq; ex æquo rependi merces; cum modo non appareat iusta retributio fieri? *omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.* tunc cum non interitura merces, uel pœna reddatur, prorsus ab animo ablegare debemus omnium præsentiũ rerum amorem.

Cho. 2. cap. 5.

Quæ præsertim peccato monasteriorum duces euertuntur. Caput XVIII.

COnstat Deum improbitatibus irasci, quarum est acerrimus uindex propter summum animi candorem; propter summum, quo fertur, amorem in iustitiam; ut denique suum expleat opus, quo tenetur singula singulis ad æquitatem partiri. & licet infortunia etiam accidere uideantur pijs, ad uirtutum profectum à Deo ordinari patet. in cœteris uero si castigationes ad emendationem profecerint, mutata uoluntate, damnatisque prioribus erratis, purgatisque animæ sordibus ueniam consequentur; & quandoque prioris status instaurationem. qui quidem sunt duplici nomine beati, primo quod ab insidiosis uitijs se transtulerint ad synceram stationem uirtutum; secundo quod deserto dæmone ad Deum confugerint à quo certo certius æterno, & beato sunt honestandi præmio; cum emendati ueram sint complexi disciplinam.

Qui uero non corripiuntur calamitatibus, grauius contra se iudicis cõcitant iram, à qua regnorum, imperiorumq; cœterarumque rerum fiunt euersiones. nam Deo moliente, omnia ad impiorum ruinam conspirant. nec aliunde certiora argumenta deduci possunt, quam ex sacris literis, in quibus patet enucleatè ob scelera corruisse homines à Regno, ab Imperio, à suprema dignitate sacerdotali, post quæ subinferemus peccatum, quo plerumque magistratus atteruntur miserijs. quod cum lateat quandoque specie benignitatis, ementita uirtutis

specie

specie decepti monasteriorum, similiumque domorum Duces pessundantur.

Transferri regna, depopulari, in solitudines redigi, diuidi in plures Dynastas, similique ratione minora bona pessundari, (quæ miro modo sequuntur mortales) propter peccata, sacra volumina nos instruunt. in quibus nullum subesse mendacium potest. cum eorum auctor sit Deus, vindex mendaciorum summopere. quare ne leuissimum quidem admittit in suis oraculis, sed incipiamus in medium referre exempla. 1

Domini mandatis non obsequens Saul à regno excidit, quod satis singulari electione diuina fuerat ei collatum, & commendatum. quo circa dixit illi Samuel, *Quia proiecisti sermonem Domini, proiecit te Dominus ne sis Rex*. enimuero si contra Dei iussa viuum, victumque Regem seruauit, pepercitq; insignibus gregibus propter auaritiam, an tanto cōtaminatus scelere, rectius innocentiusque erat administraturus iustitiam populo? *cum nullum sit officium, tam sanctum, atque solenne, quod non auaritia comminuere, atque violare soleat*, ait Cicero? Re.1.c.15. Pro Quint.

Salomon alienigenarum mulierum amori deseruiens, tam enormiter libidine efferbuit, vt illarum profanis cultibus idolorum se mancipare non verens, veri Dei abiecerit cultum: quasi sensualis voluptas ab illorum cultura penderet; quasi senectus repuerasceret in Veneris vsu. quam ob causam dictū fuit illi, *Quia non custodisti pactum meum, disrumpam regnum tuum, & dabo illud seruo tuo.* Salomon vt suis satisfaceret obscænis sensibus ablegauit à se religionis imperiū. idcirco consentanea mulcta, à seruo suo fuit occupata maior regni pars. ita nouerunt posteri, regni stabilitatem à vera religione pendere. Re.3.c.11.

Hieroboam uitulos erexit aureos in cultum, vt hac commutatione religionis, detinens populum, ne ascenderet in Hierusalem, præcaueret, ne ad priorem sui Regis, obedientiam rediret. *At propter hoc domus illius euersa est, & deleta de superficie terræ.* Sic se auertens homo à perenni bonorum fonte, statim arefactus interire necesse est. Nam *Deus ipse transfert regna, atque constituit*, vt ait Daniel. Re.3.c.12. Danie.c.2.

Nabucdonosor cum detestanda superbia Dei concitasset iram, Dei minantem audiuit vocem, *Regnum tuum transibit à te, &c. Donec scias, quod dominatur excelsus in regno hominum.* tunc se peccasse tumentes spiritu comperiunt, cum plectuntur flagellis. Danie.c.4.

tardè licet
Veniat, venit tamen horrido pede, cælitus Sophocles.

Delapsa tandem pœna.

Antiochus primo Dei populum ad impietatem cogens, deinde constantes subijciens armis; cum se omnibus potiri arbitraretur, paucula Iudæ Machabęi militari manu exagitatus primo est; & ita paulatim increbrescentibus militibus, & armis, vidit suos magnos exercitus fusos; & tandem se omnino deturbatum ab inuaso regno. ita paucorum armis latrunculum à regno fugauit Deus, cum eius solummodo sit independens potestas, & ineuitabilis ira. Pharao, qui Iudæorum pueros ab obstetricibus præfocari iusserat in ipso vteri matrum egressu, in pœnam tantæ immanitatis, successore carens, sibi in filium adoptauit Moysen Hebræum, vt docuit Augustinus. A quo in extrema plaga filiorum ægyptiorum, etiã Regis primogenitus occisus est. nam in quo maximè deliquerat, pœnis afficiendus erat. Tandem inferamus aliud exemplum, in quo nostra instituta disputatio insistet. Heli summus Sacerdos errantes filios non corripiens, quos in oblationibus hostiarum nouerat Dei sancita peruertere, audiuit Samuelem in personam Dei dicentem, *Iudicaturus sum d. mũ eius in æternum. eo quod nouerat indignè agere filios suos. & non corripuerit eos.* quo etiam peccato se fœdauit Dauid, non arguens Adoniam, *Nec corripuit eum pater suus, aliquando dicens, quare hoc fecisti?*

Aug. 83. q. 63. De Nat. & Gra. c. 12.

Reg. 1. c. 3.

Reg. 3. c. 1.

2 Si vniuersum nostrum genus hujus peccati labe esse infectũ dixerimus, certè non libertate mentiendi errabimus, sed synceritate vera dicendi. cum in diem silendo dicenda, & dicendo silenda, fiat deterior orbis. Nam conniuentia, & criminum dissimulatione, ita crebrescunt vitia, tanquam sint à pœnis, & à lege soluta. quo indulgentiæ vsu augetur assiduè libertas petulantię. idcirco cum impij non ament moderari, & regi, sed cuncta agere ex morum prauitate, semper ex concessis maiorem sibi vindicantes libertatem, tandem contra suos correptores tumultuant; & quandoque seditiosè agunt sine pudore, & veneratione aduersus suos Duces. nam *Multitudo voluptatem amat, & vitam dissolutam*, vt dicebat Philosophus. Itaque sicuti Ducum seueritate facinora compescuntur; ita augentur dissimulatione. *Nam licet quosdam pudor, alios necessitas, non nullos ætas, aut satietas commutet in melius*, vt ait Tacitus: tamen incorrepta scelera aliorum inficiunt animos, cum propter impunitatem bacchentur. nec quicquam vehementius se insinuat mentibus hominum. quod si sagaci prudentia animaduertisset Germania, equidem impia nõ admisisset Erasmi dicteria in christianam pietatem. quamobrem priscam fidei innocentiam, & puritatem morum retineret. nã

Ethi. 1. c. 5.

Annal 3.

ab illa

ab illa subsannandi libertate eruperunt plebis impia, & nefaria facta: *Ex turpiter loquendi licentia, sequitur, & turpiter facere*, docuit Philosophus. idcirco Christi vestem, quam olim venerans tuebatur, lacerauit, & fœdauit hæresibus. ita sese paulatim efferunt vitia, vt tandem cum careant termino, in se mutuo ruant: ita Germania sæpe celebratis fœderibus cum communi hoste, suorum ciuium effudit sanguinem. Polit. 7. cap. vlt.

3 Dissimulatorio itaque oculo intueri pudenda, & punienda crimina; & illa dissimulanter aspernari, nihil est perniciosius in Republica. nam semper conniuentia fœdauit domos, ciuitates, & regna, & tandem onusta peccatis demersit. qua de causa monebat Cicero, *Adhibendum esse cautam seueritatem, sine qua administrari ciuitas nullo pacto potest*. nam discutit legũ metum nimia lenitas, subditorum adaugens proteruiam. De Offi. 1.

Quanto magis tale peccatum abesse debet à religiosis domibus? cum in ijs sagaciori studio custodiri debeant diuina præcepta, & consilia, insuper & propria sancita; vt perfectam induant morum innocentiam? quamobrem omnis in legibus transgressio corripienda est ad præscriptum legum. nam quãto magis transgressionibus assueuerint, eo durius ferunt legũ imperium, cum inueterata errata, ægrè recipiant disciplinam, assuetudine translata in naturam rei licitæ. quo circa Superior non obiurgans arrogantiam auget delinquentium: illosq; indociles efficit ad honesta munera; cum plerique obiurgatione sola resipiscant, nam etsi non videmur pares antiquo rigori, & seueritati, cum tamen eidem assueuerint ciues, quem morem, regnante audacia, insectabantur, summopere commendabunt, gustata suauitate vitæ innocentis.

4 Est enim lenitas in castigatione culparum noxia amicis, cũ assuescant culpis; & opportuna inimicis; cum per eam insilire possint in Ducem. semper enim dominantes inferiorum, mulcentur adulationibus, & insidiosis commendationibus efferuntur. idcirco quandam animi securitatem induentes, oscitantes redduntur in præcauendis insidijs. hinc insida decepti fiducia, sibi læta fingentes, ab ijs opprimuntur, quibus condonarunt culpas. cum nouissimum istorum scelus sit malignitas in Ducem. tunc inani spe imprudentem animum falsa expectatione deceptum sentiunt; cum erupuerint ex simulatis laudibus criminationes. & hæc est conniuentiæ merces, & præmium lenitatis in coertione culparum.

Huius contagione criminis, veluti lethali morbo, languent religiones. nam cum superiores præcarium teneant imperiũ, (pendent enim sæpe à cœterorum suffragio) vt singulorum venentur beneuolentiam, & popularem applausum, *Dum affectant* Hist. 2.

fectant famem clementiæ; vt ait Tacitus, priſcum remittentes rigorem, non curant delictis occurrere. qua de cauſa Ducis opus aſpernantes, curare negligunt eos, qui eorum parent imperio, & mandatis.

5 Hinc aucta facultate tranſgreſſoribus aſcititia hac indulgentia, in tantũ excreuit errandi libido, vt in vitio vertatur, quod lex non violetur. idcirco penè abrogatos patrios mores videmus, quorum omnium pœnæ ſuperioribus debentur. cum vitio conniuentiæ corruperint maieſtatem legum. Nam non cohibens, non caſtigans, licentiam tranſgrediendi prebet. ita ciuium crimina ſua faciunt Duces. nam bonos ad ſcelera inuitãt per impunitatem, malos alliciunt inde ad deteriora. quamobrem per ſpeciem clementiæ pereunt ſubditi, quaſi ægroti per indulgentiam medici. perite dicebat Seneca,

In Medea. *Qui non vetat peccare, tum poſſit, iubet.*

Vitia efferant animos hinc coerceri legibus ægrè ferentes, (ceruices non aſſuetæ iugo, de facili reſiliunt) legum custodes, (cum in omnibus conniuere non ſit poſſibile) demoliũtur impoſturis, mendacijs, falſiſque delationibus. *Etenim peſſimus quiſque rectorem aſperrimè patitur*, vt ait Salluſtius. *Cum à prauis non ob turpitudinem abſtineant, ſed ob metum*, vt dicebat Ariſtoteles. quare moniti iraſcuntur, & excandeſcunt puniti, & exinde inſidiantur Ducibus.

Salluſt. ad Cæſ. Ethic. 10. cap. vlt.

6 A bello itaque, quod indicitur vitijs, magis in domibus, & in regnis inducitur pax, quàm à diſſimulatione iniquitatum. nam iſta pacis nomine tectum, ſecretumque bellum infert: cũ auctæ ſubditorum proteruitates, vt in multorum erumpant perniciem, neceſſe ſit. ab illo vero prauis punitis ingenijs, primo maximè emergit ſuperiorum auctoritas, ſecundo popularis tranquillitas. & tandem communis ſalus, profligatis contagioſis morbis ſceleſtorum. ergo verè

Sen. in Oed *Regna cuſtodit metus.*

Hiſt. 3. *Simplicitas, liberalitas, ni adſit modus, in exitium vertuntur*, ait Tacitus. ita etiam lenitas, & benignitas in caſtigatione culparum.

Animalia ſi cicuratore carent, efferantur; ſub paſtore vero manſueſcunt. perinde accidit hominibus, ſi errantes corripiuntur diſciplinis, efficiuntur morati, verum ſi earum erunt inopes, bruteſcent. Nam ſola eſt uirtus, quæ eximens proteruiam ex anima, illam diſciplinabilem efficit, & manſuetam. idcirco, ut dicebat Plautus,

In Milite. *Facile eſt imperium in bonos.*

Gal. cap. 5. parent iſti libenter legibus: cum inter cæteros charitatis fructus numeretur ab Apoſtolo manſuetudo. Quare ſi aliquid occur-

occurrerit molestum, libenter excipiunt, vt experimentum virtutis, qua se componentes ad christianam temperantiam, suis Ducibus obediunt, nec ad vocem solam sunt intenti, sed etiam ad nutum.

Quamobrem certo certius est animarum curatores præsertim oportere esse austeros, rigidosque legum custodes. nam tunc *Deus erit in latere eorũ, & custodiet pedes eorum, ne capiantur*, ait Salomon. hinc quotiescunque syncera erit custodia pastoris, semper erit fœlix. sunt enim mens, & manus necessaria in duce militiæ; ita in animarum vigili probitas, & legum custodia. Si in animali caput adimas, reliqua omnia pereunt ita cum caput negotiorum sit finis, & finis custodiæ animarũ sit illarum salus, ideo spreta animarum incolumitate, desciscentes ab hoc grauissimo munere, ab irato numine inuadi, & vastari necesse est. cum peccatũ semper sibi aduocet in fortunium. qua ratione eodem labore, & studio, quo moliuntur sibi adipisci gloriam, miserijs insipienter occurrunt. *Non ex eo quod placeas hominibus est actionum efficacia, sed eo, q̃ placeas Deo*, docuit Plato. & Dauid, *Voluntatem timentiũ se faciet, & deprecationem illorum exaudiet, & saluos faciet eos*. idcirco sapienter dicebat Philo, *Legitimi cultores Dei nec quidem leuia errata negligunt propter excellentiam summi Regis, in cuius versantur obsequijs*. nihil itaque sanctionibus constitutum prætermitti debet, sed retinendum est maxima diligentia. nam leui ponderis instituta peruicaci studio custodita exquisitam reddunt legibus reuerentiam. enimuero solutè custoditę leges morum candorem paulatim minuendo, abeunt in contemptum. *Quomodo Reges seruient Domino in timore, nisi ea, quæ contra iustum Dei fiunt religiosa seueritate prohibendo, atque plectendo?* dicebat Augustinus ad Bonifacium. minuitur quoque semper reuerentia in Ducem conniuenti e crimine, cum fieri nequeat, ut dissimulata non placeant. Quamobrem peritè monebat Philo, *Benignitas est res contemptibilis, & obest principibus, & subiectis. illis quidem cum nec publicè, nec priuatim valeant aliquid instituere; nam paulatim facilitate diminuendo imperium, destruitur veneratio imperãtis. ideo multi se magistratu abdicare coacti sunt. istis vero, quia contempto magistratu, & negligentiores effecti, magnum arrogantiæ malam sibi contrahunt*. virilius tunc peccant per dissimulationẽ iudicis. *Homines bello faciles facillimè per voluptates assuescunt otio*, vt dicebat Tacitus. quanto magis per licentiam improbitatum assuescent vitijs? idcirco non tam animi prauitate exuunt pietatem quandoque ciues, quàm regnantium in curia: cum duas res siticulosè amet plebs, abundantiam,

7 Prou. c 3. In Epist. ad Dione. Psalm. 144. De Creat. Princip. 8 In Epist. ad Bonif. De Agric. Tacit. in Agricola.

9 dantiam, & impunitatem. qua ratione magistratus timorem incutere debet ne fiant scelera, at si commissa fuerint, illa insequi debet seueris castigationibus, nam nisi correctiua disciplina malas artes arcebit, in cumulum excrescentes, ruinam afferent Reipublicæ. opprimendæ sunt itaque illæ castigationibus. *Cum vnius impij supplicio, multorum curetur improbitas*, ait Cicero. ergo *semper salutaris seueritas vincit inanem speciem clementiæ*, vt idem docuit.

In Verr. Ora. 3. Ad Brut. Epist. 2. In Flaccum

Igitur verè ait Philo, *Pacis habendam esse rationē ex praescripta Dei forma*, quam qui non tuetur, sentiet per calamitates dissimulationem criminum stultam esse, & infœlicem. etenim cum Dei non quærat honorem, nec salutem animarum, ab eisdem, in naturam commutate luporum, lacerabitur. vnde Ezecchiel ait, *Quasi vulpes in deserto Prophetæ tui Israel.* proprijs hi inhijantes commodis, populum arguere desierant. itaque sapienter ait Plato, *Si rempublicam rectè velis institutis gerere, virtus tibi cum ciuibus communicanda est.* illa enim sola tuetur, & auget hominum societates, quam si tollas crimina grassabuntur, & scelera. adde etiam, *Omnia summa religione gesta, adhuc fortuna sequitur*, vt asseruit Liuius. hinc licet indulgentia, & facilitas condonandi videatur amorem gignere; attamen paulatim disciplinæ constantiam labefactando, reddit primo ciues contumaces, deinde contumeliosos, & tandem iniquos in magistratum. quo circa qui tali imprudēti sagacitate nituntur sibi magistratum firmare, diuina corripiente iustitia, euertuntur. dicebat Cæsar, *Indulgentiæ præsentem reddunt speciosum exercitus amorem; paulatim tamen, & occultè disciplinam, & seueritatem minuunt.* Igitur potius omnium saluti, quàm impunitati paucorum prospiciendum est. nam etsi aspera videatur in principio seueritas, cum virtutum assueuerint actibus ciues, facilis illa, & salutaris apparebit, beneficentia itaque est inhibuisse errantem, sicuti maleficium conniuisse sceleribus. nam indulgentia cum præsenti lætitia infert æternū luctum. Enimuero vt *Virga, & correptio tribuit sapientiam*, ait Salomon: ita quis ignorat *Maximam illicebram esse peccandi impunitatis speciem*, ait Cicero? Sic certo statuendum est, scelera curari metu, & mulcta, & quandoque extremo supplicio.

In Ezecc. 1 — Alcibi 1. — Liu. lib. 5. — De Bello Ciui. 3. — Prou. c. 19. — Pro Milone

10 Quamobrem improuisis casibus multos pastores è vita migrasse vidimus nullo suscepto sacramento in pœnam talis sceleris. cum sua solum curantes, neglexerint ad salutaria pascua deducere oues. ideo morientes sui reminisci non potuerunt: cum viuentes suo muneri operam dare, fuit in postremo curarum loco. contra quos inuehitur Dominus dicens, *Cessare*

faciam

faciam eos vt vltra non pascant gregem. nec pascant amplius pastores semetipsos, cum aliquando istis obueniant dignitates, non vt prosint, sed vt amissæ maiorem inferant, & grauiorem dolorem, quare nihil istis prosperè succedit earum rerū, quæ pietatis cultoribus eueniunt; & coguntur sua damna intueri apertis oculis, quos clauserant contra violatores legum. quod si correptio communi lege præcepta est, quanto magis pastoribus? *Non nauium gubernatorem, non ad bestias dimicantem, non ludo gladiatorio destinatum, non alium quempiam omnino sic ad discrimina, ad mortem paratum esse oportet, vt eum, qui pastorali fungitur munere.* Hæc Chrisostomus. Debet oues arcere à noxijs quibusue rebus, illarumque prospicere saluti, nec quouis vitæ periculo ab illarum discedere custodia; ne lasciuiendo oberrent, aut intereant fame, salutari cibo dest tutæ, aut ferarum lacerentur occursu; sed illas inducere ad æternum (pro viribus) Dei conuiuium. Ezec. c. 34. Homil. 6. in Paul.

A quo excluduntur, qui ementito pastorali titulo se solos pascunt temporaneis bonis. contra quos inclamat Dominus, dicens, *Pastores multi demoliti sunt vineam meam. conculcauerunt partem meam dederunt portionem meam desiderabilē in desertum solitudinis*. Itaq; vt satis peritè monet Cyprianus, *Puniantur illi à te, ne tu pro illis puniaris*. Hier. c. 12. De Vtilit. patientiæ.

Quapropter *Omnino non expedit, vt per licentiam insolescant ciues*. ita dicit sacrum oraculum. *Cum delicta nulla venia prosequi, vsu salubre, & misericordia melius apparuit*, ita Tacitus. vt homo traducatur ad vitia, non opus habet Duce, vt ad virtutes eat, indiget impellente. Vnde rectè Archesilaus ad amicum interrogantem, quare multi ex aliorum disciplinis ad Epicurum transeunt, ex epicureis vero nemo ad alias? respondit, quia ex viris multi fiunt eunuchi, ex eunuchis vero, nulli fiunt uiri. Ergo verissima est Tucididis sententia, *Tria sunt nocentissima imperio, miseratio, blandiloquentia, & lenitas*. Augustinus vastationem Italiæ à Gothis patratam huic tribuit peccato, ita dicens, *Plerumque enim ab eis dicendis, admonendis, corripiendis, malè dissimulatur, vel quia laboris piget, vel quia os eorum verecundamur offendere, vel quia eorum inimicitias deuitamus, ne nobis noceant in istis temporalibus rebus, quas adbuc appetit nostra cupiditas, vel quas amittere formidat infirmitas*. & subdit. *Quia prædicti eorum peccatis damnabilibus parcunt, iure cum eis temporaliter flagellantur*. & inferius. *Illud est culpabile, quod parcunt alienis peccatis, quæ dedocere, & obiurgare deberent*. & ad Marcellum scribens ait, *Agenda sunt multa etiam cum inuitis plectendis quadam benigna asperitate, nam cui licentia iniquitatis eripitur, vtiliter vincitur*. Hester c. 3. Anaal. 13. Tuci. lib. 3. De Ciu. 16. cap. 2. In Epist. ad Marcel.

V 2 Cum

Cum itaque seueritas metum ingerat inimicis, ab amicis e-liciat venerationem in leges, & delinquentium coerceat propensiones ab malum, summa custodia retinenda est. *Minus iniustum aliquid sperant ab eo Principe pati, quem religiosum, & Deum venerantem existimant, & minus ei insidiamur, vt tutorem, & adiutorem habenti Deum*, ait Aristoteles. Ergo morũ candore pastor venerandus efficitur, & seueritate cum eisdem artibus Dei, & proborum sibi comparet beneuolentiam. *Sæpe honestas rerum causas, ni iudicium adhibeas, perniciosi exitus consequuntur*, dicebat satis prudenter Otho. enimuero vt per lenitatem Regentis legum maiestas abrogatur, ita custoditur per seueritatem.

Pol. 5.c. 11.

Tac. Hist. 1.

Traianus euaginatum gladium cuidam renuntiato tribuno militum præbens dixit, *Cape ferrum hoc, si rectè imperium gesse-ro pro me, sin autem, contra me hoc vtare*. nam assumpto sceptro ad aliorum vtilitatem vti debemus, non ad propriam vanam gloriam, quam venantur per inconcessam à Deo impunitatẽ. contra quam deinde ille irascitur. ideo dictum fuit Achaz, *Quia dimisisti hominem dignum morte de manu tua, erit anima tua pro animo illius, & populus tuus pro populo illius*. patet itaque Deum adeò indignari grauitate huius criminis, vt etiam ab illo innocens populus, vna cum delinquente Rege, fuerit flagellis correptus.

Dion. in eius vita.

Re. 3. c. 20.

Quamobrem magistratus deferendos censeo senioribus. nã hi per experientiam sibi prudentiam compararunt, per canitiam venerationem, & per effœtam ætatem mortis timorem. qua ratione hi muneri suo dant operam vigilantius. nam re vera illa ætas regimini est apta, quæ penè cupiditates omnes effugerit. *In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia*, ait Iob. discunt enim rerum vsu, quid expediat. & Salustius, *Quibus corpus annis infirmum, ingenium sapientia validum fit*. tunc hi furentes cupiditates euaserunt. idcirco ait Stagirita, *Prudentia senum est, sicut vires sunt florentis ætatis*. maturascente ætate vt senescunt inferioris animæ vires, ita virescunt consilia, & alibi, *Omnis enim familia vni, qui ætate ante it, paret*: etenim vt sapienter monuit Philo, *Non iuuentuti, sed senectuti contingit maiestas. & in his maximè muneribus, in quibus non fallax sensus exercendus est, sed vigentissima mens*. quod firmatur ex doctrina Philosophi dicentis, *quæ antiquiora perfectiora sunt, quàm iuniora*. & Ecclesiasticus, *Quàm speciosum caniciei iudicium, & speciosa veteranis sapientia, & gloriosus intellectus, & consilium*. cum compositis affectibus sensuum, maturiora emergant ex mente consilia. *In iis concupiscentia fons, qui in corde est, restinguitur, paruusque fit, & imbecillis quare tunc ma-*

12

Iob. c. 12.

Salust. ad Cæs.

Polit. 7. c. 9.

Polit. 1. c. 1.

Quod mundus, &c.

Polit. 1. cap. 8.

Eccle. c. 25.

De virtute morum.

gis viget ratio affectibus tabescentibus vna cum corpore, vt docuit Plutar. subinferens, *At iuuenes vehementes, ac temerarij sunt, & in appetitibus inflammati furentes; ac rabidi, propter sanguinis copiam, & calorem.* ideo prudenter monebat Seneca,

Regenda magis est feruida adolescentia. In Octauia

Cuius graues motus fida statione senectutis placidantur, dicebat Ambrosius. *Est illa vicina lapsibus. quia variarum æstus cupiditatum feruore calentis inflammatur ætatis.* ita Ambrosius. idcirco docuit Aristoteles, adolescentulos minimè esse idoneos auditores ciuilis disciplinæ, quanto minus ministros? sunt enim hi plerumque in oblocutores acerbi, contra iura faciles, & benigni in delinquentes. ex quo fit scelerum eruptio. at senes, De Cain. e. 3. lib. 1. De Vid. l. 1. Ethi. 1. c. 3.

Exemplo mostrante viam, Mani. lib. 1.

sciunt rectius nauis cursum dirigere ad fœlicitatem æternam. quare constans potestas ttibuenda est illis. nam quo minus ab aliorum pendent suffragijs, eo acrius tuentur leges, & instituta maiorum. Adde quod facilius se ab ea temperant fœlicitate, qua diu frui nequeunt. & *Id quoque morum Tiberij fuit, continuare imperia, ac plerosque ad finem vitæ in iisdem exercitibus.* ita Tacitus. Annal. 1.

Maiorum exemplis ciuium instituitur vita. Cap. XIX.

NEglecta itaque correptio earum rerum, quæ pœnis, supplicijsque affici necessario debent exitio est regantibus. deinde funditus euertit rempublicam irato Deo contra impunitatem, & scelerum multitudinem, quæ ex conniuentia oriuntur, veluti ex perenni fonte. hoc idem ab iniustitia fieri ostendemus sequenti capite. deinde de legum inconstantia, quæ non dissimili pernicie inuadit, & opprimit regna, quanto magis exiguas Respublicas? quamobrem illibatè retinenda est custodia legum, non fœdanda conniuentijs. nec quia monitio alijs tædio fit, alijs ludibrio, est omittẽda; etenim semper pro munere est tempestiua. idcirco *Acrior fuit apud maiores sicuti virtutibus gloria, ita flagitijs pœnitentia*, vt dicebat Tacitus. etenim disciplina morum optima conseruatrix est partarum rerum, & bonarum virtutum diligens nutrix. tunc nec authoritas deest Duci, nec ciui obedientia cum non lateat subditos, emendationis auctores non defuturos, si in publicum prodierint scelera. alioquin crimina non coercita asperitate Hist. 3.

scuticæ, tandem in conniuentes insilient. ne quid incontaminatum appareat: cum ob dissimilitudinem morum sibi sua crimina obiectari putantes eos persequūtur gratis. nam maculosi semper oderunt, quos effert egregia fama.

1 Sed neque ipsa in delinquentes animaduersio tantarum erit virium, vt omnem morum contumaciam exterminet à ciuibus; nisi morum integritas exemplis instilletur Ducum, quod primarium genus est insitionis virtutum. cui maximè Regnantes nauare debet operam, veluti industrij agricolæ. ita enim abijciendo feritatem vitiorum, induentesque probitatem morum, ad sui Ducis viuunt exemplar. quare monebat Aristoteles, *Mala omnia declinare oportebat adolescentes. & ea maximè, in quibus inest aliquid, vel ob scænitatis, vel offensionis*. enimuero veluti à speciebus intelligibilibus intellectus formatur; ita voluntas à speciebus visis. quare vt ille truditur ad intelligendum, sic ista ad concupiscendum. idcirco arcendi sunt omnes à profanarum rerum auditu, & aspectu. quod si Stagirita monuit, *Spectacula picturarum, & obscænorum librorum esse exterminanda*, quanto magis execranda dominantium scelera? tunc cœteri spretarum legum sequuntur exempla. *Legati tribuniq; e ex moribus Imperatorum seueritatem æmulantur, vel intempestiuis conuiuijs gaudent, perinde miles intentus, aut licentior*. ita Tacitus. Si visa in mentibus insidet iuuenum, maiorem vim facient in animabus ciuium Principum actæ, quamobrem qui imperat prælucere debet insigni morum pietate.

Polit. 7. cap. vlt.

Ibidem.

Hist. 3.

2 Qua ratione Regibus Israel præcepit Dominus, vt propria manu legem describerent in ipso ingressu regni. Legentibus enim facilius elabuntur sententiæ, cum lectio nō patiatur moras: at scribens per otium pensiculatis rebus ad sequentia delabitur. idcirco exarato calamo altius menti insident. hinc facilius cum occurrant præcepta memoriæ, Regis animū flectunt ad legis custodiā. Ita vitæ ratio instituenda erat in principe. *Cum ingredientibus ingredietur, & cum egredientibus egredietur*. in bonis nempe operibus nulli debet esse secundus, sed cunctos præire; manumque primo admouere pijs operibus, quin imò cunctis debet esse perseuerantior, cum firmioribus gressibus sit illi ambulandum per instituta Dei.

Deut. c. 17.

Exec. c. 46.

Quod conceptis verbis expræssit Dominus dicens, *Cum proprias oues emiserit ante eas vadit*. sua præferens manu Christianorum operum insignia. qua ratione oues illum sequūtur. cum non modo dictis præluceat, sed factis: nec solu in scientia, sed exemplo; nec iubet imperata Dei facere: seddocet; nec quidem potestate sola, sed vitæ continentia ab omni

Ioan. c. 10.

prauitate. Hos se daturus promiserat Dominus dicens, *Dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos scientia, & doctrina.* Eos mundans gratiarum copia, viua virtutum effecit exempla, quorum exemplis animati ciues prospero cursu ambulant semitas mandatorum Dei. ideo tales pastores, (à quorum numero non excluduntur reges, qui suos ciues instruunt probitate vitæ, & continent in subiectionis officio.) dicere possunt Liuiana verba, *Facta non dicta mea vos milites sequi volo. nec disciplinam modo, sed exemplum à me petere*, quod ita expressit Sillius Italicus, Hier. c.3. Liui.lib 7.

Primus inire manum, postremus ponere martem. De bello Pun. 1.

persistente Duce in pugna, & vrgente hostem, milites verecũdantur ad castra regredi.

In hac re potissimè ratio consistit instituendi, & ampliandi regnantum ciuium animi optimis Principum moribus ad omnem morum honestatem formantur. *Nam rectè facere Principes ciues suos faciendo docent*, vt ait Paterculus, & Claudianus, Paterc. l. 2.

Nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, quàm vita regentis. Hon.Cõf. 4

Valent summopere dominantium pietas, & probitas ad morum compositionem vulgi, & ad emendationem petulantis vitæ. quod aperto oraculo sacræ literæ docent, ita, *Seruierũt filij Israel Domino cunctis diebus Iosue, & seniorum.* & inferius, *Surrexerunt alij, qui non nouerant Dominum, & opera quæ fecerat in Israel, & fecerunt filij Israel malum in conspectu Domini, & seruierunt Baalim.* quia mali extitere ciues, vsque ad culpam obnoxij fuerunt Duces. enimuero veluti suscepta humiliter prædicatione Ionæ, statim obsequens populus indutus est cilicio, & cinere, dolentis Regis vestigijs insistens, pœnitentisque sequens exempla; ita inuecta idolatria à Hieroboam excepta est libenter à ciuibus, & prosecuta pertinaciter; donec à sequentium regum pietate abolita fuit. ideo illum peccasse, & peccare fecisse ciues, testantur sacra volumina. Ducum mores sunt veluti institutiones ductãtium puerorum manus ad scribendum. ijs enim omnis motus manus committitur. qua ratione dicebat Claudianus, Iudi.cap.2. Re.3.c.14.

componitur orbis
Regis ad exemplum; Hon.Cõf.4

Obsequium in principem, & emulandi amor, est omni probitate carior, & potior pietate insipientibus. idcirco isti minus à delictis arcentur metu diuinæ iræ, quàm impelluntur ad illa nefario obsequio in Ducem. vnde Tacitus dicebat; *Nero a pessimo quoque semper desiderabitur.* cum malo regnante principe Hist. 1.

cipe tanta oriri soleat irreuerentia in leges, vt etiam pro sceleribus deposcantur præmia. ita tales mercari solent Ducum gratiam, æternæ vitæ non verentes naufragium.

Clau. de lau. Stelico: *Scilicet in vulgus manant exempla regentum.*
Vtque Ducum lituos, sic mores castra sequuntur.

Decla. 6. *Hac est regnantium conditio, vt quid faciant, præcipere videantur*, ait Quintilianus. vnde est illud *Ciceronis*, In Epistol. *Quales in republ. principes sũt, tales reliquos solere esse ciues.* nã si Dux se totum ad laxam deflectit vitam, tunc ad eadem proclinat vitia multitudo. solent illi solui propter indulgentiam fortunæ ad sensualia. quod si honestiorem vitam se colere significauerint, exemplo mutant intemperantes ad saniora studia, vel reuerentia, vel metu. nam qui bellum indixerint vitijs, semper vitiosis aduersabuntur; veluti qui proprijs vitijs sunt infames, coguntur aliena dissimulare crimina. ab istis perniciosa lenitas contra leges expectanda est, per quam veluti per dementiam gubernatoris. nautæ, & vectores vna pereunt; ab illis vero salutaris seueritas.

Ad Tit. c. 2. Iure igitur Apostolus monet Titum, *In omnibus te ipsum præbe exemplum bonorum operum.* ratio est in aperto, *Quia* Epist. 6. *homines plus oculis, quam auribus credunt*, vt dicebat Seneca. idcirco vitæ probitas facilius grauitate morum suadetur, quam elegantia orationis, aut sublimitate imperij. Quamobrẽ Homil. 6. in Paul. dicebat Chrisostomus, se summopere desiderare vt exemplar virtutum esset vita prælatorum Ecclesiæ. quod cœteris proponeretur veluti quedam primaria imago referens omnia honesta, & proba. nam teste Augustino, *Vita dicentis maius* De Doct. Christ. 4. cap. 27. *pondus habet quantacumque granditate dictionis, vt obedienter audiatur.* quod insinuauerat Apostolus ad Timothæum Timoth. 1. cap. 4. dicens, *Exemplum esto fidelium in verbo, & in conuersatione.* corripiuntur tunc scelestorum audaciæ, & traducuntur ad veram disciplinam errantes. ita bonum moris Ducis imitatione Hist. 4. transfunditur in ciues. *Cum diutius durent exempla, quàm mores*, vt ait Tacitus.

4 Duo enim sunt legum munimenta, in quibus nisi insistunt, ruent. primum vt Principes eas venerentur graui constantia. alioquin discunt ciues, eas aspernari. ideo Duces magis exemplo peccant, quam culpa. qua ratione sicuti legum custodia beati sunt; cum tunc discant populi per illos innoxiè viuere: ita miseri earum transgressione. non modo interius criminante conscientia, sed exterius, fœditatibus popularium, quas ciues contrahunt ex instillatione capitis. *Et tunc contineri non* Hist. 4. *possunt, qui antea puniri poterant*, ait Tacitus. Quamobrem qui vitæ probitate non pollent, aliorum non debent moderari

guber-

gubernacula. *Summam fuisse fœlicitatem gentium, in quibus non poterat potentior esse, nisi melior*, testatus est Seneca. *Cum vitia non solum concipiant Principes, sed etiam in ciuitatem infundant*, ait Cicero. ideo infert. *illos plus exemplo, quã peccato nocere*. Epist. 20. De legi. l. 3.

Ex magna fortuna sœpe illi omnimodam libertatem sibi vsurpant viuendi. cum potius, vt ait Seneca,

Minimum decet libare, cui multum licet. In Troade.

quin potius, vt idem ait, *Tantum enim quantum vult potest, qui se, nisi quod debet, non putat posse*. ideo licet multa possint, tamen solum laudanda prosequi deberent memores non quæ sibi ab hominibus commissa, sed solum, quæ sunt à Deo permissa, licere. idcirco nullæ opes, aut potentia sunt honestiores Ducibus ipsa integritate morum. quapropter Agesilaus Lacedemoniorum Rex cum audisset Persarum Imperatorem appellari Magnum, dixit, *Qua re maior me est, nisi iustior, aut temperantior?* ex ijs pendent commendationes æternæ Principum. cum per virtutes Ducum, coercitis popularium nequitijs, emergat pax, quæ perennem, florentemque efficit ciuitatem, & regnum. Itaque iure censuit Xenophon, *Non conuenire cuiquam imperium, qui non esset melior his quibus imperat.* Vitæ instituto tunc docet ciues venerari leges. vnde non immerito monuit Aristoteles, *Magistratum mercedem esse virtutis*. qua ratione *In his muneribus eligendi sunt, qui ob eminentiam virtutis, aut actionum ex virtute cæteris eminent*, vt idem asseruit. Quamobrem sapientes veruerunt sortito creari principes, cum sors (ad fœlicitatem spectans non ad virtutem) illum possit extollere, quem vir probus nec quidem in numero seruorum admitteret. cum philosophi decreto, *Vir probus, quia præstantior est, ideo est dignus principatu*. nam teste Seneca, *Est naturæ, deteriora potioribus submittere*. si aliorum saluti incumbere debet, & potissima ratio huius muneris à pietate oriatur, consequens est, vt exp'endo muneri omnino sit inefficax, qui vitæ religiositate non eminet. nam *Quæcumque autem opinio de cuiusuis rei honore, ac pretio, in principibus extiterit, eadem in cæteris ciuibus necessario secutura est*, ait Stagirita. Itaque Duces suis corruptis moribus aditum patefaciunt vitijs, & pro salute perniciem afferunt, abutentes magistratu, & potentia. Quare sacra scriptura pro miraculo effert, ꝙ filij Core participes nõ fuerint sceleris Patris. *Factum est grande miraculum, vt Core pereunte, filij eius nõ perierint.* attamen vt Arist. docuit, *Inter eum qui imperat, & eum qui paret, naturalis est coniunctio salutis causa constituta* Verum nunquam vberius, funestiusque irrumpunt, serpunt,

Marginal notes: Epist. 101. 5 — Plut. in Apoph. 6 — In Ped. l. 1. — Poli. 2. c. 7. — Pol. 5. c. 10. — 7 — Pol. 3 c. 13. — Sen. Epist. 90. — Poli. 1. c. 1. — Num. c. 16. — Poli. 1. c. 9.

& sine pudore bacchantur vitia, quādo quod auctoribus regnantibus sese in lucem efferant, Quo tecta clypeo, tollitur omnis improbitatis erubescentia. quin etiam in quemquam vicinum transiliunt, cum reprehensore careant, & censore. Igitur verissimè, ait Dio, *Malum esse, habere principem, sub quo nihil villi liceat, peius vero, sub quo omnia omnibus licent.* huius rei rationem attulit Stagirita dicens, *Ingenitam singulis hominibus prauitatem cōprimere non potest facultas faciendi. quod cuilibet.* nam auget potius, & efferat illam, quasi agitata stimulis. Itaque potestas bonitati adiuncta vsui est; verum sine hac, abit in perniciem. Quam miseriam lachrymis prosequēs Hieremias ait, *Quia stultè egerunt pastores, & Dominum non exquisierunt, propterea omnis grex eorum dissipatus est.* cum illorum prauæ actiones innotuerint ciuibus, quasi in principis obsequium erumpunt vbilibet similia facinora. multorū bona corporis, & fortunæ imitari non possumus, at animi bona, & mala imitari possumus, vt docuit Philosophus. Adde quod natura ducimur veluti ad imitationem domesticorum, ita & maiorum. vnde Iuuenalis,

Dio in Nerua. Poli. 6. c. 4. Hier. c. 10. Sect. 19. Probl. 10. Saty. 14.

Sic natura iubet velocius, & citius nos
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
Cum subeant animos auctoribus,

Alterum legum munimentum est, vt transgressores more patrio afficiantur pœnis; & solum in minimis erratis locus sit veniæ, in cœteris vero vigeat correptiua disciplina audaciarum demolitrix, vt latè dixi in antecedenti capite.

Quare omnis ille, qui ad regendas animas præsertim, aut ciues vocatur, sanctè, & inuiolatè debet custodire leges. contra quas nulli potestas datur, aut consuetudo illas violandi. nam *Pietate in Deum sublata, fidem, & humani generis societatem tolli necesse est, & iustitiam virtutum omnium excellentissimā*, vt ait Cicero. ex illa primaria cœteræ pendent virtutes.

De Natu. Deor. 1.

Quamobrem, *Non tam illi opus est imperio, quàm exemplo.* vt vtar verbis Plinij. ratio est,

In Paneg.

Quoniam dociles imitandis
Turpibus, ac prauis, omnes sumus.

Iuuen. Saty. 14.

Itaque oportet, vt, qui præsit, polleat perfectis virtutibus, vt illis prælucens, deterrens ciues à facinoribus, reddat, efficiatque virtutum amantissimos. nam *Dicta omnia, & facta principum, rumor semper excipit*, vt ait Seneca. ideo qualemcumque famam meruerint, magna erit. potissimè vt initia regiminis se efferunt, fama in reliquo erit. hinc illis summopere curandum, innocenter viuere. cum vitæ improbitate hebescat summopere imperantis auctoritas; paulatimque diminuta abit in

Arist. Pol. 1 cap. 8. De clem. lib 1.

8

abit in contemptum. *Neque tantum is, qui irritam legem fecerit, nocebit, quantum is, qui morem parendi legibus, vel principibus, sustulerit*, ait Peripateticus. quod præstant Duces morum corruptela. quorum adhortationes tunc pondus habent, non vires. quare ludibrio habitus est Sylla apud Romanos, quos nitebatur legibus ad frugalitatem transducere, cum eius ingluuies esset inexplebilis. *Turpe est eum, ex quo pudoris, pudicitiæque petuntur exempla, eumdem in aliquo libidinis crimine comprehendi*, ait Cicero. tunc qui melioris sunt notæ obripiuntur à turbine prauorum morum. vnde Tacitus ait. *Degenerabant à labore, ac virtute milites, assuetudine voluptatum, & contemptu Ducis*. [Poli.2.c.6.] [Plut. in eius vita.] [Pro Deiot.] [Hist.lib.2.]

9 Quatuor rebus potissimè omnis ordinata congregatio constat, exercitio, remuneratione, correctione, & exẽplo. Exercitio, cum quælibet etiam facilis ars repetitione perficiatur. ita Vegetius testatus est, *Artes omnes, omniaque opera quotidiana iugi exercitatione proficiunt*. & maximè in his muneribus, in quibus non acquiescunt sensus, sed reluctantur assiduè. nam minimo torpore, aut dissuetudine, illam dedíscimus artem. *cum tria concurrant ad operis perfectionem, natura, disciplina, & consuetudo*, vt ait Plutarchus. [De Rem.2.] [De vita institu.]

Remuneratione. vt qui cæteris præeunt meritis honores, gradus, & dignitates assequantur. apud quos talia non pro meritis, sed pro affectu tribuuntur, exolescunt virtutes. & qui talia *virtutum præmia velocius adipiscuntur vitijs, crudelitatem mox, deinde auaritiam, & virilia scelera exercent*, ita de Tigellino testatur Tacitus quamobrem sicuti *in bellica hominum præfectura maior respectus habendus est peritiæ, quàm virtutis, & morum*, vt ait Aristoteles. ita in animarum regimine, maior ratio habenda est probitatis, quàm peritiæ. enimuero *Vt enim in corporibus, sic grauissimus est morbus, qui à capite diffunditur*, ait Plinius. [Hist.1.] [Poli.5.c.9.] 10 [Pli.4. Epist.22.]

Correctione. naturæ fragilitate languescentibus moribus, & in deterius abeuntibus, difficile est inculpatos mores seruare sine continenti, & indefessa disciplina punitiua; vt in præterito capite ostendimus luculenter. *Cum omnium ingenium à recta, & honesta disciplina, ad luxum, & voluptatem facillimè delabatur*, vt ait Herodotus. & potissimè iuuenum, qua de causa dicebat Lucanus, [Hero. lib.1]

Pœna reddit placata iuuentus. [Luca.lib.5.]

Et exemplo. Dominantium vita intuentes irritat ad eundẽ vitæ institutum, & consuetudinem. quapropter à Philone Pij vocantur animatæ leges. cùm non voce, aut caracteribus facienda edicant, sed præeuntibus operibus præstent ducatũ [De Abrah.]

 ad bo-

ad bonum vsuris. & Socrates in conuiuio cum cœteros dicere iussisset, quo artificio, quoue bono sibi maxime placerent, cum ordo ad eum venisset, *Se maximè gloriari de lenocinio* dixit. significans virtutum exemplo maximopere sibi conciliare cœterorum amorem. tales, quia morum castimonia pollent, salutariter possunt reliquos moderamine gubernare, vt dicebat Niceforus. cū nō iubeāt solū labores, sed sufferāt hæc sunt partes eximij Ducis, Facere, & Docere. tunc aliorum quietem sua tegunt vigilantia; aliorum otia suis laboribus occupant; aliorum necessitates suis liberalitatibus subleuant, semper solutum gestantes animum ab affectibus, & nunquam à charitate remissum. quare horum humeris æquatè sedet, & quiescit imperium.

Xenoph. in Conui. II

Hist. lib. 3.

Quamobrem veluti ad prosperam nauigationem opus est perito gubernatore; ita probo Duce, & strenuo necesse est, vt morum pietas, & grauitas inducatur, & floreat apud ciues. *Nam si intemperans sit, & ignauus, nullum sequetur officium.* vt docet Stagirita. etenim vt ait ille; *Si is qui præest non sit moderatus, & iustus, quomodo benè imperabit? & is qui paret, quomodo modestè feret?* cum teste Plinio, *Prauos Duces detestentur, etiam qui illos malos faciunt.* enimuero vt venerationis origo virtus est, ita odij causa vitium, quod Regum, & regnorum causa est interitus: vt patuit in Romanis principibus, qui sæpe à suis met amicis, & consanguineis necati sunt ob vitiorum turpitudinem, & infamiam.

Poli. 1. c. 8.

In Paneg.

Ergo plurimum Reipublicæ prodest, vt præsint, qui vitijs carent, vt monuit Aristoteles. tunc vel moratos efficiunt ciues, vel tuentur. *Cum qualis sit ciuitatis rector, tales & habitantes in ea,* vt ait Ecclesiasticus. & Seneca, *Longum est iter per præcepta, breue autem, & efficax per exempla.* & Plinius, *Exasperat homines exasperata correctio, blandidissimè iubet exemplo.* Quamobrem verè ait Philosophus, *sicuti in ciuitatibus legum instituta, & mores, sic in domibus paterna orationes, & mores.*

Poli. 6 c. 4.

Eccle. c. 10.

Epist. 6.

Nicom. 10. cap 9.

Pessundari Regna Respublicas iniustitijs oportet. Caput XX.

PAulo ante ex sacris literis demostraui vario genere scelerū euerti regna. latius de conniuentia disserui insidiatrice etiam summi Sacerdotij. quod si ab hac quæ irrepit specie clementiæ euertuntur primarij ciuium, & Duces quanto funestius

funestius inuadi, & demolari eos ab iniustitia opinari debemus? de quo malo modo dicamus. cum nouerim te, vt optimum ciuem, maiori dolore prosequi hoc luctuosum morbū commune, quàm tuum priuatum malum. quamobrem etsi grauiter tulisti abdicationem iniquam tui magistratus, vehementius doles, quod impunè grassetur iniustitia. atque adeò, vt verecundia cupiditati cedens inuerecundè peruertantur iudicia; & à nullo magis, quàm ab ipso magistratu violentur ipsa sacra legum penetralia. *quare de iisdem causis alij plectuntur, alij nec appellantur quidem*, vt ait Cicero. Verissima, præsentaneaque indicia sunt ista labentis Reipublicæ; sicuti benè constitutæ, rectæ distributiones pœnarum, & præmiorum. ideo res est digna mœrore. etenim euersis quorundam domibus, interdum Reipubl. status manere potest; at iniustitia (veluti communi ruina,) pessundatis omnibus ciuibus, demolitur Respublica funditus. De Offi. 2.

Si ius, & æquitas sunt vincula ciuitatum, & regnorum, vt ait Cicero. & partium consensus iniustitia tollitur, consequens est, vt illis dissolutis intereant. *Dissolui quàm maximè Respubl. & optimatum gubernationes propter transgressionem iustitiæ ab ipsis factam*, docet Aristoteles. *Duo sunt enim, quibus omnis Respubl. seruatur, fortitudine in hostes, & domi concordia*, vt testatur Polibius. at ista seruari non potest sine iustitia. nam teste Liuio, *Nulla magna ciuitas diu quiescere potest, si hostem foris non habeat, & domi inueniant illum.* quãto magis si in tribunali? si specie iustitiæ obtrudatur iniustitia? cum extremum malorum sit, ab iniquo iudice implorare auxilia. idcirco cum optima sit illa Respubl. in qua nō singuli dominantur, aut plures ad suæ voluntatis præscriptum; sed ea, in qua lex imperat. (æquo iure omnia decernens stabilem efficit societatem) asseueranter affirmari potest, talem Rempubl. in qua non viget iustitia proximam esse interitui. cum prauitate affectuum turbentur, & peruertantur iudicia. quare ablegata iustitia, veluti nauis, effracto malo, aliquandiu reluctari potest fluctibus, ab illis tandem absorberi necesse est. enimuero vti pietate amplitudines parantur regnorum, ita sola firmantur, & retinentur iustitia. Nam tunc maxime, quando solum iusta regnantes sibi licere putant, fœliciter viuunt ciues. miserrimè vero cum iudicantis potestas in contumeliam vertitur ciuium; aut si adulta, & effecta robusta, impunè grassetur sicariorum iniquitas, vel quia magistratus sunt impares flagitijs, aut corrupti affectibus proprijs, aut alienis muneribus. tunc veluti lethales morbi cum infecerint præcordia, vel vitalia, nulla possunt medicina arceri; ita vitali prin-

Parado. 1

Poli. 5. c. 7.

Polib. li. 6.

Liui. lib. 30

2

cipio Republ, infecto iniustitiæ morbo, nullatenus potest à morte redimi. nam quorum nequeunt seruari iura, illorum vita seruituti affinis est, non libertati. & tunc simile periculum imminet ex optima fama, veluti ex pessima: cum ex turbatis iudicijs probi, cum improbis misceantur. qua de causa nec quies certo innocentia parari potest, nec syncerè improbitati statuitur pœna ministrorum peruersitatis oppressis legibus. quo nihil funestius. cum hoc ipsum iniustitię imperium sit deterius ipsa tyrannide. nam contra hos tales ministros insurgere non possumus sine nostra pernicie, nec illis parere sine aperto damno. enimuero tunc iustitia non vacillans solum, sed iacens, iudicandi norma non ex legibus desumitur, sed ex eorum deprauata voluntate, quæ de ciuium bonis, vita, honore, pro libidine decernit: non existimans alienum ab honesto, quod solum est vtile. quo circa pro varietate affectuum miseri ciues subijciuntur improbitatibus iudicum. tunc veluti nauigium tempestate delatum gubernaculo carens tandem aquis obrui necesse est.

Ad Bru. Epist. 6. *Pœna, & præmio contineri Respubl.* Cicero monuit. fit inde consequens, vt his dissolutis vinculis intereat. quare Plato rationem afferens, Cur Magistratus vocauerit ministros legum
4
In Euthyd. ait, *Quia nihil esse puto, in quo magis ciuitatis salus, vel è contra pernicies versetur.* & Aristoteles asseruit, *In bene constituta*
Poli 5. c. 8. *ta Republ. illud est summopere obseruãdum, vt nihil contra legem fiat; ab his potissimè penes quos est summa potestas.* Ab istis sæpe festinantur præmia iniquis, (quod magnorum tumultuum aliquando fuit origo.) aut saltem indignis. qua laborans imprudentia Theodoricus Rex à proceribus regni
Gugu. de gestis Frãcorum li. 3. Galliæ in monasterium fuit detrusus. *Cum iaceant digni, & improbentur, & cæteros cernant in honore esse, & pretio, seditionibus implent omnia,* dicebat Peripateticus. *Verum cum omne*
Poli. 5. c. 3. Poli. 5. c. 6. *quod in seditione est, sit infirmum,* vt idem Philosophus monuit, diffringi tales Respubl. oportet; & immodica iactatione conuulsas, veluti diffutis costis, à pelago absorberi.

Tunc maximè collabere Respublicas docuit ille, cum ius
Poli. 5. c. 7. violetur: at nunquam fœdius maculatur, quàm quando non vocatis partibus exercentur iudicia. Ergo patet tunc senio cõ-
Hist. 1. fectas Respublicas ad sepulchrum properare. nam *Inauditi, atque indefensi, tanquam innocentes pereunt*, ut ait Tacitus.
5
nequeunt tunc reijci falsæ criminationes. & quoties locus non
In Flaccũ. est defensioni, tyrannis uiget in Republ. *Nec aliquod potest esse magis tyrannicum, quàm nulla facta potestate dicẽdæ causæ, inaudicatum condemnare,* ut ait Philo. quod nemini quamuis scelesto, & perdito negandum est, ut eius audiatur defensio. ita

sio. ita veritas à calumnijs discerni potest ; & cognoscì saltem non iudicum improbitate, sed testium, opprimi innocentia. *Nec quicquam est iustius, quàm propulsare iniuriam*, vt ait Xenophon. quod monens oraculo Diuus Ioannes ait, *Nunquid lex nostra iudicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, & cognouerit, quid faciat*? quare semper obiecta crimina accusato sunt denudanda, ne criminatori concedatur impunitas, aut errandi facultas iudici. alioquin non iudicia exercebuntur sed rapinæ, sed imposturæ. Quod si hæc eadem crimina delata primario tribunali non corripiantur seuerè, signum est, non modo infirmam esse Rempubl. sed moribundam. cum æquè insidijs pateant probi, & improbi. Tacitus cum quorumdam senatorum retulisset altercationes ait, *Nihil æquè reo proderat, quàm nimia potentia accusatoris: dari tempus: edi crimina, quamuis inuisum & nocentem, more tamen audiendum censebant*. Itaque si oppositum ex opposito licet colligere, liquet, euerti Respubl. iudiciorum peruersitate. Ciro pedia 1. Ioan.c.7. Hist.2.

An iusti, bonique possunt esse iudices si criminationes nō excusserint? si malas, falsasque non acerbè punierint? si illis liceat in honorem potentiæ perdere innocentiam? cum hæc iam inconcessa potestas sit indulta iudicibus per impunitatem, pereant, si cito non pereat talis Respubl. cum in similibus sceleribus omnino torpeat iustitiæ rigor. 6

Lege diuina præcipitur, vt si *Quis perdiderit proximum suum dolo, & ad altare cōfugerit, abstractum supplicio afficies.* nam diuina templa sarta tecta esse non debet improbis. quanto magis iudiciaria potestas? *cum sui sit muneris, ne ciuis aliquis contumeliam accipiat*, vt Stagirita monuit? At quis saluam esse Rempubl. cupiet, *In qua viget hoc caninum studium, & inconcessum latrocinium*? vt verbis vtar Columellæ. quis iniquè non feret sicarium loco, habitu, potestateque se ostentantem iudicem, iniustitia vero obtruncantem ciues? cum illi solum deceat, aliorum iniquitate oppressis manum porrigere? itaque sapienter monuit Seneca, Leuit.c.21. Pol 5. c.10. Colu.lib.1

Vbi non est pudor, In Thyeste
Nec cura iuris, sanctitas, fides,
Istabile regnum est.

In Republica, siue in Regno, mutationes fieri docuit Philosophus, *Cum viri virtute non inferiores honorum priuantur, aut non adipiscuntur honores*. quanto magis si istis acquisitis per summam iniustitiam priuari contigerit? execrantur tunc, insidiantur, & quandoque opprimunt Rempubl. non modo quia paucorum iniustitiæ omnium irritant odia, sed etiā quia multis, vt ait Tacitus. *Compositis rebus nulla spes, omne in turbido* 7 Poli.5. c.7. Hist.1.

bido consilium. Aristoteles initia enumerans interitus Reipubl. primo loco iniustitiam collocat. sicuti testatur Salomon, *Iustitia firmari solium Regis*. at inter iniustitias recenset ille *iniurias à Magistratibus factas per contumeliam, aut per rerum ablationem*. nam verè asseruit Xenophon, *Non ita molestum est non habuisse, quàm cum qui bona habuerit ijs priuari acerbum.* nec quicquam est homini carius ipso honore. quamobrē nullus est ad excitandas seditiones acrior stimulus, quam honoris, & dignitatis iniqua abdicatio. sunt ista inter mortales prima bona, & cariora, quia labore sunt parta, vt docuit Aristoteles. Et quia sunt ad dignitatem vitæ maximè opportuna, vt asseruit Philo. idcirco si quis ex ijs exciderit maligni impostura, aut versutia iudicis, summopere cupiet, & laborabit Rempublicam euertere, & *priuata sua vulnera Reipublicæ malis operire*, vt ait Tacitus.

Polit. 5. cap. 10. Prou. c. 16. Pol. 7. c. 10. Cirope. l. 8. Ethi. 9. c. 7. De Migra Abrahæ. Hist. 1.

Itaque solus *principatus sensati stabilis est*, ait Eccles. cum sola iustitia sit humanæ societatis vinculum, & compago. *Cuius tanta vis est, vt ne hi quidem qui scelere, & maleficio pascuntur, possunt sine vlla particula iustitiæ viuere*, ait Orator. ideo communibus viribus iniqui sceleribus incumbunt, & inuigilant pro singulorum salute. quo uinculo sese inuicem tuētur, & fouent irruentibus calamitatibus.

Eccle. c. 10. De Offi. 2.

Quamobrem semper nos publica monet vtilitas, resecandas esse has morbiferas partes potiores Reipublicæ, quas citius præscindes, quàm sanabis. cum qui quandoque exercuere iudicia, nequeant seruitutem pati, superbi spiritus inflati tumore. quorum punitio maximè ad Rempubl. conducit. etenim iniusta administratio iudiciorum quandoque fuit in causa, vt populi, & nationes, seditionum flammis, & armorum tumultibus agitarentur acerbè. etsi alicubi sileant bellorum strepitus, *transitus rerum expectantur, opportuni magnis conatibus*, vt ait Tacitus. quare uerissimum est oraculum diuinum, *Regnum à gente in gentem transfertur propter iniustitiam.* & Seneca.

Hist. 1. Eccle. c. 10.

Iniqua nunquam regna perpetuo manent.

In Medea.

cum magnitudo, & stabilitas imperij à ciuium pendeat beneuolentia, hæc uero à iustitia oritur. idcirco legum ministri summis pœnis, & præmijs continendi sunt in offitio. nec unquā in orbe deerunt, qui aliorum bonis immineant, & honoribus. Ergo semper recidere debet acrior iustitiæ rigor in deprauatos iustitiæ ministros; ut diuturnior sit, & florentior Reipubl. status. *Sic enim natura comparatum est, vt iustitia primum quietem pro labore inducat, & quicquid est in confinio virtutis vt diuitias, honoremque deinde mœrores tollit, quos nostræ vitæ actio-*

Quod deterius, &c.

actiones conciliant. hæc Philo. & Aristoteles monuit, *Iustitiā tantarum virium esse, vt Respubl. quæ ex se stabiles nō sunt, (vt quæ constant ex paucorum potentijs.) diuturnas, & stabiles reddat. quia tunc, qui gubernant, nec subditos afficiunt iniurijs, potentesque ad Reipubl. participationem admittunt.* Polit. 5. c. 8.

Quapropter iudicum erroribus, per malitiam præsertim, occurri debet seuerè. nam etsi multa sint condonanda hominibus, non tamen hoc lethale vitium. cum hoc serpens malum primo atterat ciues, subinde Rempubl. & eò certius hanc demolit, quod iustitiæ similitudine operitur, & tegitur scelus, cuiusuis societatis demolitor. hinc adnatum, quasi, & corrodens vlcus, intimè corrumpens Reipubl. partes, eam in cineres redigit. Nam etsi teste Plinio, *Præmium bonorum, & malorum, bonos, & malos faciat ciues.* tamen hoc ipsum in iudices, aut atterit, aut euehit commune bonum. cum publica salus potissimè ex honoribus membris constet. Plato monebat plectendos esse sontes; vt si quis deliquerit fortuito, fiat attentior: vel vt cœteri arceantur pœnæ metu: vel, vt singulorum tutior sit conditio, & status. quod præsertim conuenit iudicibus. nam regnante iniustitia, nemo suis potitur iuribus. ergo talis impunitas mala, quæ vel prauè iura decernere permittit, aut conniuet iniquis. etsi docente Boetio, *Fœliciores sunt si luerint pœnas, quàm si nulla eos iustitiæ mulcta coerceat.* etenim diutius non peccabant coerciti pœnis, quæ insipientibus prosunt: etsi abominabiles videntur veluti corpore ægris medicinæ. patet tunc cœteris, impunè improbitatem non abire. quare à similibus sceleribus cauent grauitate iudiciorum, Cābises Persarum Rex iniqui iudicis detractam pellem sellæ superindui iussit, in qua decernebantur iudicia; & in ea eius filius cœteris iura dicere voluit; vt hac seueritate moneret, nullam in dicendis iudicijs esse admittendam corruptelam. 9 In Paneg. In Gorgia. De cons. 4. pros. 4. 10 Val. 6. c. 3.

Hac vna reges olim, sunt fine creati,
Dicere ius populis, iniusta tollere facta. Hesi. Theo.

etenim *remota iustitia, quid sunt magna regna, nisi magna latrocinia*? vt ait Augustinus. igitur melius est, vt vnus, vel pauci pereant, quàm vnitas, quæ sicuti iudiciorum sinceritate souetur, ita dissipatur, & soluitur fraudulentia iudiciorum, à quibus semper iactatur Respublica, donec diffracta, & lacerata intereat. De Ciuit. lib. 4. c. 4.

11 Ex quo inferendum est, necessario contra hos vti oportere stricta quadam, & sæua correctione ad communem vtilitatem, & quietem. tunc Respublica magnam sibi sumit auctoritatem, cum omnium culpas vindicet, & nulli errantium in iure dicendo credatur ignoscere. veluti medicus nullam in

ægroto fortunæ rationem habens, inuigilat medicaminibus absterrere morbum. idcirco si opus est, vrit, secat, etiam principem, vt eum seruare possit à morte. quod exquisitius à Duce præstari debet, cum non vnum hominem curandum susceperit, sed integram Rempubl. aut Regnum. Duces austeros, dicebat Scipio, & rigidos, vtiles esse suis, faciles, & largitores hostibus. istis quidem delectari videntur milites, sed aspernantur; illos uero auersari, sed eisdem obediunt, & per omnia parent.

Appianus.

12 Constanter itaque asserendum est, Regna, Respubl. prosperum habuisse statum regnante iustitia; at vbi corrupta fuere iudicia, paulatim diminuta ciuium beneuolentia, (quæ emitur beneficio iustitiæ,) diminutum fuisse imperiū, & tandem scissum, in seruitutem abijsse. etenim *Quicquid publicè salutare non est, priuatim alienum est à salute*, vt dicebat Scipio Nasica. ideo præcidendus cursus iste effrænis peruersorum iudiciorum: alioquin labantem Rempubl. nemo retinere poterit diù, quin funditus ruat, cum disciplina morum, vt ad Rempubl. sit accommodata, non in eo posita est, ut potestati omnia liceant, sed nihil, nisi ex sanctionum præscripto. ita communis pax, & opulentia constituitur. *Et iste solus est optabilis status Reipubl. in quo sanctè viuitur, & publicè vigent iustitia, & clementia*, ut ait Polibius.

Paterc.l.1.

Polib. li.6.

Cum itaque sine iustitia principatum gerere, nec quidem Iouem posse, testetur Plutarchus; cui cura demandata est Reipublicæ, metum ministris debet inferre, ne leges in iudicando uiolent. *in quibus communis salus sita est*, ut docuit Stagirita. enimuero si illis quod lubet licet, omnia erunt uenalia, & peruia improbis. quo morbo laborans Respublica, secum pugnare ciues, cum sit consequens, sequitur necessario, ut concidat, & ruat funditus.

Quod in Princi. &c.

Ret. 1. c. 3.

Verum ne ista intereat, bellum inferendum est ministris iustitiæ; ne probi sint expositi imposturis per malitia iudicum. qui si deliquerint, grauissimis mulctis sunt plectendi publicè, etiam morte. tum quia iure tyrannico utuntur, licet sibi non usurpent nomen, tum quia legum constantiam fœdant. tum quia, *Ne paucis sceleratis parcendo, omnes bonos perdamus*, vt dicebat Sallustius. cum ex Stagiritæ monitu, *Oportet Rempublicam, quæ duratura sit, velle, vt omnes ciuitatis partes consentiant, atque in suo statu permaneant.* quod certè fit impolluta administratione iustitiæ. tunc enim vt dicebat Salomon, *Qui arguunt impium laudabuntur, & veniet super eos benedictio.* cum omnium bona tueantur, & foueant. Quamobrem Homerus vocat Reges discipulos Iouis. à quo in primis iustitiam

In Catilin.

Polit. 1. c. 3.

Prou. c. 24.

tiam ediſcunt, quam ſubinde ſeruent inter mortales. quod admirando exemplo præſtitit Zeleucus Locrentium Rex. Sanciuerat ipſe adulteros vtroque orbari oculo. in quo crimine ſuus fuit deprehenſus filius, contra quem ius exequi mandauit. verum cum tota ciuitas apud Regem pro filio intercederet, tandem precibus euictus, ſibi prius vno, deinde filij altero eruto oculo, debitum modum iuſtitiæ reddens, admirando temperamento legiſatisfecit, & ſibi, & ciuibus; plus ſanctionibus tribuens, quàm paterno amori. Val. 6.c.5.

Ergo prius à capite, deinde à magiſtratibus inchoanda eſt reuerentia in legem, & iuſtitiam. alioquin iudices boni efficiuntur ſegniores, improbiores vero mali, dum ſe ſperant impunè violaturos leges.

Inconſtantia legum euertuntur Principatus. *Cap. XXI.*

IAm conſtitit, Regnorum, Rerumpublicarum interitum ab iniuſtitia fieri. attamen ante ſuprema funera ægrotantes, labanteſque morbo, aliorum fulciri conſilijs, & monitis inſtrui appetentes, admittunt indiſcriminatim ſuaſiones. veluti ægritudine preſſi nullum reſpuunt medicamentum, quo ſperant & optant, ſalute potiri. cum ſolummodo peritorum admittere conſilia debeant, cœterorum reſpuere. idcirco ſœpe accidit, ut multitudine medicaminum ſibi nolentes mortem aſciſcant. paulatim enim profligandi ſunt morbi, ne à confertim propinatis remedijs extinguatur naturalis calor. *Quia in metu conſilia prudentum, & vulgi rumor, iuxta audiuntur*, vt dicebat Tacitus. Hiſt.3. Ita, qui regnum, aut ſeneſcentem Rempubl. inſtaurare cupit nouis, & grauibus legibus, ſœpe demoliutur illas. cum paululum diminutis uiribus infirmo propinari poſſint ualida pharmaca, ſecus ſi eius deſtitutæ erunt uires. tunc cum humore uita fluit, & elabitur. quare non morbi uirulentia interit, ſed imperitia. A ſimili in Republica graues fieri mutationes non debent, niſi grauioribus de cauſis. *cum extremis tantum morbis, extrema ſolum ſint adhibenda medicamenta.* ita Princeps medicorum. Aphor. 1. num.5.

Fit hoc plerumque ab his, qui de rebus politicis minime callent. *Cum non tantum proderint, qui corrigere pergunt, quãtum nocebit aſſuefactio ſuperioribus legibus nõ parendi*, ut monuit Ariſtoteles. idcirco concludebat, *Faciliter mutare leges ex præſentibus in alias nouas, eſt infirmam facere vim legis.* 1. Poli.2.c.6. Seneca Epiſt. 2.

Y 2 etenim

etenim si *non conualescit planta, quæ sæpe transfertur*, vt ait Seneca: quam quæso uenerationem assequentur inconstantes leges? cum semper oderunt illas humana ingenia ueluti compedes? hinc si leges ea prohibeant, quæ paulo ante sanciuerāt, aut præcipiant, quæ inhibuerant, uel ut Tacitus ait, *Quæ iusserant vitant, quæ vetuerant, iubent*. certè illarum nulla erit auctoritas, sed euanida maiestas, & languens dignitas. assuescunt, tunc ciues minimè eas revereri, & custodire. quod scitè monuit Augustus Pater dicens, *Positas semel leges constanter seruate, nec vllam earum immutate, nam si quæ in suo statu eodem manent, etsi deteriora, tamen vtiliora sunt Reipubl. ijs quæ per innouationem, vel meliora inducuntur*. Quamobrem nouitate legum, *Vastatur magis, quàm corripitur* Respublica ut ait Sallustius. sicuti docuit Plato, *Legum multitudine, maiores oriri lites, & vitia, & praui mores ciuium*. & Tac. Annal. 3. Corruptissima Republ. plurimæ leges. cum non promulgatione constet legis perfectio, sed constanti obseruantia, quam longinquo temporis decursu assequitur. idcirco qui nouas frequenter cudunt leges, dissoluunt Rempublicam. qua peste ne sua interirent statuta, multi finxere ea à Dijs accepisse, vt Minias Aegyptiorum à Mercurio, Ligurgus ab Apolline, Minos Cretensis à Ioue, Zemolchis Geta à Vesta, Numa Pompilius ab Egeria.

Hist. 3.

Dio. lib. 51.

De legib. 3

in Fragm.

2 Quandoque fiunt mutationes in ueteribus institutis ministrorum rabie magis dominandi, se simulantes uelle succurrere labanti Reipublicæ, ut dissipando uetera, sibi grauiorem potestatem uindicent; & aliorum euersis gradibus honorum, tandem ipsas leges possint inuadere. quare non inscitia, sed ambitione Rempubl. euertunt. tunc non ut istius propulsentur morbi, statutorum innouationes fiunt, sed ut legum obtentu, iugulando patrios mores, deleta Republ. ad Regnum aspirent. Qua propter furor est, & insania, sic affectos animos sperare, quauis legum mutatione placari: cum non prodesse cogitent, sed præesse. tales se arbitrantur inglorios, si gloriam adipiscuntur cum modo, aut prædam cum termino. itaque sic animo parati magistratum ineunt, ut dummodo potiantur quæsitis, omne consuetum euertant, & dissipent. cum aliorū salus non sit proposita illis, sed seruitus. *Pessimis Imperatoribus sine fine dominationem, egregijs modum libertatis placere*, dicebat Tacitus. & Curtius, *Fortuna enim, quos sibi vni credere cogit, magna ex parte auidos gloriæ, quam capaces facit*. soluunt hi tunc in altissima fortuna moderationem morū in superbiam & luxum; & per ambitionem euertentes consueta, clanculo pessundant Rempubl. quod præclarè his expressit

Hist 4.

Curt. lib. 4.

pressit Tacitus, *Vt euertant imperium libertatem praeferunt, si euerterint, ipsam aggrediuntur.* & Calpurnius Flaccus, *Ingenijs sceleratis, & plusquam ciuilia appetentibus, non dominari instar seruitutis est.* Annal. 16. Decla. 6.

Nec tales ambitiones, regnandique cupiditates in deiectis innascuntur animis, sed vegetibus, & iuuenilibus, ut docebat Plutarchus: aptioribus ad innouandas res, quam ad regendas, quibus si fortunę accesserit benignitas, adeo extollūtur, & extumescunt, ut neminem benignè accipientes, à nemine se tractari permittant; existimantes non minus esse indecorum precibus flecti, quam ab hoste vinci. illud potissime existimantes esse sui dominatus iudicium, quod sibi, quae lubent, licent. qua de causa suis elatis spiritibus ciues, ueluti ad seruiendum natos, nauseant. His legum ueneratio, & custodia, semper molesta est: cum cupiant per auiditatē regnandi, ipsis legibus imperare, & uti suis libidinibus pro legibus. quapropter peritè dicebat Philo, *Malè esse affectum erga patria instituta, & in reprehensione legumque accusatione, esse intentum, validum est superbiae indicium.* relectans saepe iste legibus, illas conatur antiquare, & sic saepiusculè arietans demoliri. Plut in Pol. De Confu. lingua.

Superbia primum horum attollit animos, deinde ad res nouandas impellit, vt ait Dio. deinde ciuium tutelam in seruitutem commutans, infert necessario seditionum causas. *Ipsa mutatio consuetudinis; etiam quae adiuuat vtilitate, nouitate perturbat*, dicebat Augustinus. & ita legum maiestate fundatae Respublicae, legum inconstantia euertuntur. *Nemo enim vnquam imperium flagitio quaesitum, bonis artibus exercuit*, ut dicebat Piso. inde sequitur, ut contumaciter repudiantes patrios mores Rempublicam perdant Moribus Administrane, & Tyrannide. sed de singulis sigillatim dicamus. Diod. 52. Aug. Epist. 118. Tac. Hist. 1. 3

In istis malis ingenijs *Faelicitas auaritiam, superbiam, caeteraque occulta mala patefacit*, ait Taritus. quibus cum se ostenderint maculatos, necessario despiciuntur. nam etsi principatus conditio sit à vilitate remota, attamen princeps fere deturpatus scelerum, apparet uilissimus. idcirco dicebat Stagirita, *Solute viuentes despicabiles fiunt.* ad hos opprimendos se de facili accingunt ciues, cum careant illi uenerationis praesidio. quod ex solis uirtutibus oritur, quas semper laudabilitas, & veneratio sequitur. Hist. 3. 4 Polit. 5. cap. 10.

Et administratione. nam licet in nouarum sanctionum forma suo potissimè prospiciant dominatui, suis tamen secundario fauent satellitibus. Raro potentes rerum mali euadunt, vbi desunt suarum cupiditatum ministri, ait Diod. 2. cap. 3. hinc in hac sui, non Reipublicae custodia, ministros sibi, non

Reipubl.

5 Reipubl. parantes, eligunt deteriores. nam apud eos obsequio promptior, est virtute eminentior. cum malum sui imperij existiment ministrum pudorem, aut candorem morum. à quibus sibi solum imminere pericula existimant. idcirco solum pessimos admouent publicis functionibus, pro cuiusque prauo instituto. ratum habentes ab his honesta pariter, & inhonesta principum promoueri, & commendari. Qua propter

In Paneg. verè ait Plinius, *Præcipuum iudicium non magni principis, magni liberti.* tunc virtutis præmium tribuitur vitio. *Cum nihil*

Ciroped.2. *sit lethalius inter homines, quàm ignauum, & fortem virum, æquatia consequi*, vt docuit Xenophon. immo in potioribus

Poli.5.c.11. eliguntur muneribus, quia vt Philosophus monuit, *Improbi sunt maleficijs apti. quapropter Tyranni hos sibi amicos parant.* & tunc veluti in communi pestilentia, aut languent, aut agunt animam omnes. hinc tolli videas honores à probis, & occupari ab impijs. quod si præcipua causa conseruatrix Reipubl. est digna pœnarum, & præmiorum distributio: certè à tali conditione Ducis pessundari Rempubl. oportet, decore omni virtutis extincto, non exsoluto honore dignis.

6 Isti tandem Rempublicam perdunt tyrannide. ita nos do-

Pol.5 c.10. cente Philosopho. *Aliæ sunt tyrannides ex Regibus trãsgredientibus patria iura, affectantibus dominari magis.* cũ plura sui iuris esse velint, quàm quod legibus cautum est. *Mor-*

In Iugurta. *talium inclinatio auida est imperij*, vt ait Salustius. quam nisi quis coerceret, odit sanctiones vt compedes. *Nam vetus ac pri-*

Hist.2. *dem illi insita est potentiæ cupido*, vt monebat Tacitus. & Aristoteles, *Est propensus ad imperandum animus*; cum diuino

Polit.7.c.7. munere esset præpositus orbi. à quo statu cum excidisset primi parentis lapsu, laborans illam maiestatem retinere. per proteruiam non modo animalibus dominari appetens, sed omnibus hominibus, nullũ quandoq; respuit scelus, vt vilẽ etiam dominatum adipiscatur. hinc multi in parentes, in patriam, in Deum peccauerunt satis nefariè.

Qua in re vtar exemplo Aristotelis dicentis, *licet aliquibus*

Polit.2 c.5. *satis sint duo oboli, cum autem eos consecuti sunt, tunc semper plus expetunt, dum infinitas opes congesserint.* ex quo fit, ut ait

Annal. 15. Tacit. *Vt initia magistratus fermè meliora, sed finis semper inclinat.* rationem ibidem attulit Aristo. dicens, *Insatiabilem esse hominum improbitatem.* ideo contaminatæ naturæ ui-

Quod in Princip. etc to tutelam ciuium in superbiam degenerans, *Obliuiscitur se ministrum esse Dei ad custodiam ciuium, vt bona, quæ illis largitus est Deus, partim distribuat, & partim seruet*, vt asseruit Plutarchus. Quapropter nullus est tam exiguus motus in legibus, quem statim auiditas imperandi non amplificet, & di-

latet.

latet. quæ in primordijs latenter serpens, paulo post id existimabit æquius, quod absolutius à legibus. idcirco censuit Stagirita, *Eum qui leges scripsit, desperasse se posse Reges ad virtutem, ad bonitatem deducere, & illud argumento est, quod eis non vt satis bonis diffidit.* regnandi itaque cupiditas aut perdit Rempubl. aut transfert in vnius dominatum: commutans Aristocratiam in Monarchiam. Poli.2. 6.

Ad hanc miseram seruitutem, vt plus saltem cœteris sapere appareât nouatores pſentes, posteros impellũt *ideo vt videantur aliquid afferre, et recta commutant,* vt ait Quintilianus. & cum firmare velint Rempubl. per malitiam, aut incogitantiã euellunt radicitus. etenim ad designatum modo Regnum, iminebunt posteri. quos præsentes mutationes ad Monarchiã instruunt. *Instabunt tempora periculosa,* dicebat Apostolus, *in nouissimis diebus, nam erunt homines se ipsos amantes, cupidi, elati, superbi, &c.* itaque pudori non erit filijs, liberam matrem seruituti tradere, vt sibi regni insignia pareât ad ęternum dedecus & infamiam. Postolantibus hebræis monarchiã, & abijcientibus Aristocratiam, ita dixit Deus Samueli, *Prædic eis ius regni, qui regnaturus est super vos, filios vestros tollet, & pones in curribus suis; filias vestras faciet sibi vnguentarias, focarias, & panificas, &c.* ideo in similibus mutationibus fit transitus à libertate in seruitutem, à dignitate ad humilitatem, à copia ad pauperiem. Institu.3. 7 Timoth. 2. cap. 3. Reg. 1.c.8.

Non solum, quia regnantes omnia ad suum transducunt luxum: vel quia *omnes gentes, & nationes abhorrent ab externis ritibus: putantque tanto plus honoris suis accedere, quanto magis alienos conculcauerint,* vt ait Philo. sed quia tunc lex non imperat principi. cum tamen ex Pindari oraculo, Regina illa sit mortalium, & immortalium nam constat innumeris exemplis, Homines virtutum opinione, & benignitate, regna, principatumque acquisiuisse, at illis adeptis, ad iniurias, ad impotentiam, esse delapsos. cùm semper imperia, aut mutant, aut ostentant mores. & Tacitus, *Rebus secundis etiam egregios Duces insolescere.* De vita Moisis 2. Hist. 2.

Contumax adeò est sœpe humanum ingenium, Amice, vt non modo sit impatiens boni à sensu deceptum, sed etiam veri, sua proteruia actum. quo circa difficile est quandoque vincere quos errasse negant. attamen semper coguntur conticescere auditis diuinis oraculis, quorum maiestati nemo est adeò audax, vt illis audeat denegare venerationem. itaque 8
ex ijs promamus oraculum dirimens omnem disputationem, Aristocratiam præferens Monarchiæ.

Ita Deus Moysi ait teste Iosepho, *Aristocratia, & vita* Antiqui. 4. cap 7.

que

qua ex ea degitur, res optima est, nec vos teneat desiderium alterius Reipublicæ, sed hanc amate, leges habentes dominas. legum itaque moderari imperio est res optima: rationem attulit Aristo. *Quia lex non est aliud, nisi mens à cupiditatibus libera.* quare Deus subdidit, *Ex ijs omnia facientes, satis est vt Deus præsit.* tunc deliberata non ab humana pendent voluntate, sed diuina, quæ suarum, & quarumcumque iustarum legum causa est. ideo quotiescumque has abijcimus vt Ducibus pareamus, Deum abijcimus. patet hoc oraculo diuino, ita Deus Samueli, *Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos.* docens, quando summa rerum est apud leges, (ad quarum constitutum decernitur.) Deum regnare; cum vero libertati hominum committitur, secus se habere. quamobrem Aristoteles philosophantium magister ait, *Qui legem vult regnare, vult Deum imperare. qui vero Regem, is etiam belluam adiungit; cum præsertim tale quid sit cupiditas, & iracundia. & magistratus, & optimus quisque à recta vita detorqueatur. ideo optabilius est, vt lex præsit, quàm vnus aliquis ciuis.*

Pol.3.c.12.

Reg.1.c.8.

Pol.3.c.12.

Traduci omnes possunt à recto, aliqua stimulante passione animi. ideo nullo Ducum, sed solum legibus deferenda est primaria auctoritas. nec alicui magistratui tribuendum, aut immutare, aut contra leges agere. de facili tunc sibi vendicantes principatum, oritur tyrannis.

Aristocratia itaque ex Dei testimonio optima est ratio moderandi populos. quo circa nec in Monarchiam commutanda, nec peregrinis imbuenda moribus. quod naturæ demonstremus argumento. etsi ratio nulla sit potior diuina auctoritate.

9 Hippocrates medicorum antesignanus ait, *Quæ multo tempore consueta sunt, quamuis peiora non consuetis, minus molestare solent.* huius ratio ab habitu desumitur. fit enim ab illo, vt quis sese facilius exerceat, vel sufferat sine molestia. in naturalibus actionibus consuetudo oritur superandi cibos. & alibi idem ait, *cibos, quibus vti consueuerunt, facilè ferunt.* sicuti & labores ob consuetudinem. ab hac ortum ducit membrorum durities ex mutuo ipsorũ attritu, & genuini caloris augmentum, & concitatior spiritus ad motum, vt monuit Galenus. idcirco idem ait; *Consuetudo est accessoria natura.* & alibi illam vocat, *Ascititiam naturam.* quamobrem *assueti consuetos labores validius ferunt, etiam si inualidi & senes; quàm validi, & iuuenes,* ita Hippocrates. quòd si tantis viribus pollet natura, ut mortiferos cibos in nutriticios commutet sola consuetudine; vt fertur de Atheniensi muliere, quæ paulatim assuescens vesci cicuta, nullo detrimento inde liberius eam ingur-

Aphor. 2. num. 50.

De ratione victus acuti. 2.

De sanitate tuenda 2.

De motu muscol. 1.

Aphor. 2. num 49.

De simp. med. 3. c. 8.

ingurgitabat. qua de causa docuit Galenus, venena frigida alere posse. An non hoc inferet consuetudo in actionibus, & moribus hominum? Quamobrem semper ciues, (non tamen oppressi ære alieno, aut in ius vocati, aut acti extra Rempub. aut furentes ambitione. nam horum salus pĕdet à publicis tumultibus, & malus quisque diffidentia præsentium mutationes optat.) iisdem legibus libenter parent, quas cum lacte
suxerunt in cunis. idcirco *Eam Rempubl. quæ malis quidem,* Hist. lib. 3.
sed tamen immotis legibus vtitur, præstantiorem esse illa, quæ bonis quidem legibus vtitur, sed tamen mobilibus, & inconstantibus, ait Cleo apud Tucydidem.

Itaque patrias leges custodire est maximè rationi consentaneum. *Nam longa consuetudo sincerum amorem causat*, vt asse- 10 De Creat.
ruit Philo. ideo Tiberius scelera ab ipso nuper reperta hone- Princip.
stabat antiquitatis nomine; vt modestius vulgata, serperent Annal. 4.
funestius. ita maiorum auctoritate velata, etiam proborum inficiebant animos. Quare *maiorum instituta tueri sapientis est*, vt De Diui. 1.
dicebat Cicero. cum abeuntibus illis omnis maiorum gloria interit. Geniti mores, & non asciti, sibi venerationem parant.
idcirco verè ait Sallustius, *Eisdem artibus facillimè retinetur* In Catalin.
Respublica, quibus ab initio parta est. veluti vita eisdem fouetur principijs, quibus ab initio fuit constituta, caloris & humidi
attemperamento. & Stagirita dicebat, *Mos vnius cuiusque pro-* Poli. 8. c. 1.
prius consueuit seruare Rempubl. & ab initio constituere. Igitur certo certius est, inueterata, insitaque leges animis ob cõsue-
tudinem nulla ratione euelli posse. *Nec esse è Republ. moueri* In Flaccũ.
patrias consuetudines. nam scimus sæpe numero auctoris capite expiatum fuisse scelus, vt monuit Philo. cum illud oriatur
ex cupiditate potestatis, & gloriæ. *qua de causa Patrios mores* In Rhe. ad
migrare, aut violare, vbique gentium nefarium habetur, vt Alex. c. 2.
ait noster præceptor. *Difficile tunc est, cum præstare cæteris* Offi. 1.
concupiueris, seruare æquitatem. ait Cicero. & Tacitus, *Imperium cupientibus nihil medium inter summa, & præcipitia.* Hist. 2.
student hi sanctionum innouatione demolita Republ. regnum adipisci. *Tutissimè itaque hi homines agunt, qui præsentibus*
moribus, legibusque minimum variantes, Rempubl. admini- Tuc. lib. 6.
strant, vt dicebat Alcibiades; periculosè vero qui variant. ideoque monebat Aristoteles, *Eos esse præficiendos, qui & le-*
ges tuentur, & eis parent. Pol. 3. c. 11.

Altera fit ratio apta ad disputationis confirmationem, ita, 11
Vulgi & multitudinis instituta de repentè mutare, & aliorsum In Politica
traducere difficile est, & arduum, vt ait Plutarchus. est enim homo ferox animal, & quandoque æqui impatiens. ideo nouis legibus veluti fræno circumduci molesto fert animo. &

& eo maximè, quod plerumque nouatores semper sibi potestatem arrogant de ciuium bonis, libertate, & honoribus, liberè disponendi ad modum Caligulæ, *Omnia sibi, & in omnes licere*.

Traq. c. 19.

At iis resectis, nihil eis remanens fœlicitatis humanæ, admotis facibus iræ, cogit paratos animos ad extrema descendere potius, quàm tale acerbum dominatum ferre. etenim, ut ait Sallust. *Libido dominandi causam belli habet*. ratio est, *Quia libertas iuxta bonis, & malis, strenuis, & ignauis, optabilis est.* vt idem asseruit. ergo implacabili dissident odio; cum imperantis spiritus eruut. elati, & inflati imperij nomine, populi vero constantes ad omnes potius subeudas acerbitates, ne tam duro iugo subijciantur. hinc ferociter tumultuabuntur. Enim uero veluti nouatores magnam gloriam in magno imperio putant esse, & ex magnifica fortuna licentiam sibi vsurpant superbè viuendi; ita ciues ex illorum intemperata potentia colligunt iram. cum se ab illis non accipi videant humanè, & populariter. Ita namque Duces *Veluti parentes cum liberis viuere debent*, vt asseruit Plinius *Patria potestas regiæ, potestatis est exemplar*, vt monuit Arist. Quare *bonus princeps nihil differt à patre*, vt dicebat Xenophon. quamobrem aut iugum frangent in odium magistratus, aut fractis ceruicibus peribũt ad ruinam Reipubl. *semper enim est molesta noua seruitutis impositio, quam ne subeant, iustum ab illis suscipi bellum videtur.* ita Ioseph.

In Catil. Ad Cesaré.

In Paneg. Polit. 8. cap. 11. Ciroped. 8. De Bello 2. cap. 17.

Cum itaque horum imperia sint iniqua, & inuisa, consequẽs est, vt sint etiam labilia. vnde Seneca.

In Theba.

Inuisa numquam imperia retinentur diu.

& alibi,

In Medea.

Iniqua numquam regna perpetuo manent.

cum non possit principatum scelere partum subita modestia, & prisca grauitate retineri, vt ait Tacit. quare fida esse non potest ciuium beneuolentia seruitute grauata. nec synceri amici, quos ita subegere. inter hos semper etiam in pace iura seruantur belli. *Quod si nihil est in humanis tam instabile, & fluxum, quàm potentia non vi sua nixa*, vt dicebat Tacitus. quanto magis inuisa, insidiata, vacillabit, & corruet? vnde monendi, *Amorem apud populares, timorem apud hostes esse quærendum*, vt Tacitus docuit. nam hoc arcentur hostes, illo retinentur ciues in officio. quod si tyrannide opprimet, ab illis insectari necesse est, quousque perniciosa voluntate in illum insilient.

Hist. 1.

Annal. 13.

Annal. 11.

Maximè in illos insurgunt homines, quos in se affectare imperia sentiscunt, vt Xenophon asserit, ex malo seruitutis indubitatè oritur vlciscendi ardor, *& quanto potentior, tanto*

Ciro pedia 1. Tacit. Hist. 1.

Dux

Dux insulsior. semper enim populares principum offensas acerbè speculantes, ineunt modum, quo illos prosternent, & opprimerent, cum semper ducis arrogantia, sibi aduocet odia ciuium. ideo *Nulla quæsita scelere potentia diuturna est*, vt dixit Curtius. Curt. l. 4.

12 Huius morbi duo sunt optima pharmaca. Primum, vt caueamus ab eo, quod paulatim repit. nam latens corruptio mentem decipit; quia non tota simul fit. ideo semper nouitatibus conniuere periculosum, cum mala, quæ ibidem latent, non sint statim conspicua. opprimi quidem possunt illa initio, at inueterata efficiuntur robustiora. ideo illis apparentibus sine temeritatis vitio non valemus excutere. idcirco *In minimis quoque rebus omnia antiquæ consuetudinis monumenta seruāda sunt*, vt ait Valerius. & Tacitus *Super omnibus negotijs melius, atque rectius olim prouisum; & quæ conuertantur in deterius mutari*. quare insistendum constanter institutis maiorum. & *sequenda Reipublicæ forma, quam patres antique instituerunt*. vt dicebat Tacitus. cum nulla sit efficax ratio, cur antiquitus instituta exolescere debeant. Ita Patres Niceni Concilij proclamarunt, *Nos seruamus leges Patrum nostrorum*. licet itaque aliqualem mutationem in legibus fieri tempora persuaderent, tamen monuit Philosophus hoc admittendum non esse, *Cum illud ipsum quod quæritur, sit sæpe exiguum, consuetudo autem abrogandarum legum perniciosa*. Poli. 5. c. 3. Vale. 2. c. 1. Annal. 14. Hist. 4. Nice. 2. Act. 4. Poli. 2. c. 6.

13 Secundo cauendum, *Vt magna imperia diuturna esse non sinas*. vt monuit Liuius. potestas enim adolescit diuturnitate officij. *Longiora, & diuturniora imperia attollunt animos, & ad res innouandas impellunt*, vt ait Dio. Quare peripateticorum princeps ait, *Communis custodia libertatis est, neminem vnum magnum facere*. quod si impunitas est peccandi occasio, quanto magis grauis, & diutina potestas? quamobrem dicebat Stagirita, *Neque enim tam facile ad scelera, & maleficia, impellūtur magistratus cum breui tempore, quàm cum diuturno imperant*. & inferius, *Ad tyrannidem aspirant hi, qui maximos magistratus gerunt, & diu imperant*. tunc impotentes efficiuntur limitum potestatis. quare hanc protendere cogitādo animum ad regnum adigunt. *cum fœlicitatis, & moderationis diuiduum sit contubernium*, vt ait Valerius. & Tiberius, *Superbiunt homines etiam annua designatione: quid si honorē per quinquēnium agitent?* ideo *Nunquam satisfida potentia, vbi nimia est*, ut idem asseruit. Liu. lib. 4. Dio. 52. Pol. 5. c. 11. Poli 5. c. 8. Vale. 9. c. 5. Tac. Ann. 2 H. ſt. 2.

Quamobrem ea solum sibi, & ciuibus, salutaris est potentia, quæ suis viribus modum imponens, nihil innouat. *Quod si fortasse, quid esset correctione dignum in leges*, iuxta Arist. do-

Poli. 1. c. 6. 14 ctrinam, *Illud potius toleret, quam innouet.* Ergo semper Ducum, Magistratuum auctoritas est redigenda ad moderatiorẽ formam: vt non modo non sit diuturna, sed nec quidem grauis. Theopompus cum nouum magistratum Ephorum creasset, illique esset exprobatum à muliere, quod minorem potestatem relinqueret filijs, quàm quod ipse à maioribus recepisset, respondit, *Immo relinquam diuturniorem.* nam quo minus est potestas eorum, qui imperant, eo diuturnius stat omne dominatum. cuius rei tres attulit rationes philosophorum primarius, quia minus sunt ad dominationem instructi. quia moribus magis sunt pares. quia minus flagrant innidia eorum, qui se eius subijcerunt imperio. *Cum insita sit mortalibus natura, recentem aliorum fœlicitatem ægris oculis introspicere, modumque fortunæ à nullis magis exigere, quam quos in æquo videre,* ita Tacitus. ijs remedijs partium consensus custoditur, & tollitur dissensionum origo.

Plut. in Princ. &c. — Pol. 3. c. 11. — Hist. 2.

A natura, à vitijs, à beneficentia, ab ipsa etiam foelicitati homini inferuntur mala. Caput XXII.

AMice, infœlix est homo grauitate pressus molestiarum, & multitudine. atque adeo vt cui malorum potius occurrat, ignoret. quin etiam latentium inscius prius opprimitur, quam vt queat illa præcauere. idcirco tot telis expositus, non animum adigit ad fugam, sed ad mortem. sciens se ab hac liberari legitimę. Infinitæ sunt ferè ægritudines, à quibus vita insidiarur; maior numerus vitiorum, à quibus in seruitutem traducitur mens. Nec ipsa cœlestis beneficentiæ virtus immunis est à periculis; sicuti & ipsa fœlicitas per inuidiam ab insidijs. per istarum acerbitates semper tabescit miser homo. & præsertim corporis, cum eius antiquior sit consuetudo. Quãobrem mala ægritudinum impatientius tolerans, eius imbecillitate, aut morbo summopere excruciatur. quin etiam ab intermissione voluptatum. qua ratione vitæ imminente periculo nihil intentatum relinquit, vt retineat hanc antiquissimam corporis familiaritatem. etenim à prima luce vsque ad extremam, veluti cum amicissimo viro, partitus est voluptates, & mœstitias.

A malis tamen animi funestius accipitur homo. etsi quandoque illa ignorat, aut non dum explicata ratione, aut obsequente sensui. tunc sine rectore, præceps, & socors ducitur à

sensibi-

ſenſibilibus, & infœlicem ſeruitutem, beatitudinem vocat. licet tunc lethalius inficiatur mens, quàm corpus à peſte, cum non ſemper iſtius contagione corpori mors ſuccedat, vt ſemper vitio mens interit, non temporanea, ſed æterna morte.

Nec beneficentiæ virtuti aduerſa deſunt; licet illa ſummopere Dei munificentiſſimam naturam imitetur: cum quandoque beneficijs recrudeſcat homo, veluti furit aliquando ipſa aliorum fœlicitate ſtimulante ad inuidiam. idcirco patet per omne genus bonorum diffuſam eſſe miſeriam, à qua inceſſanter homo torquetur multiplicibus calamitatibus.

Quamobrē eximius poetarū Homerus cōparatè hoīs naturam 1
cōtēplans ad cœtera animalia,& ad inuicem conferens,in hāc ꝓrupit ſñiam, *Nihil homine calamitoſius.* Naturæ donisà multis ſuperatur homo,cū quorūdā diuturnior ſit uita, cum quorumdam conſtantior ſanitas,quorundam præſtantior ſenſuum vſus, quorundam robuſtior vis, aut celerior motus, nec cogūtur veſtem ſibi parare, cum abundè à natura ſit illis tributa,& leuius preſſa curis liberius per hoc vniuerſum ſpatiari poſſent, & aues pompam ducere per diffuſa cœli ſpatia ſui tranquillioris ſtatus: ſuoque vtentes iure, quæ noſtro labore ſunt parata prædijs, decerpere ſine inuidia ſui generis. Homerus.

Quæ omnia etiam ſi ſummo ſtudio adipiſci curet homo,aut 2
non aſſequitur, aut intereunt paulo poſt. Sinarum Reges ſuccinum crudum magnis propoſitis præmijs conquirunt. nam hoc genus gummi, cum alio conditurę genere ſumptum, vitæ ſpatium arbitrantur producere:attamen cœterorum vitæ ſpatium præcurrunt. Alij ſeſami oleo agilitatem ſibi parant, quæ nec cum animalibus conferri poteſt,nec quidem diuturna eſt. ſicuti elabuntur vires ſuperfluo auctæ cibo,ipſa ſenſuum præſtantia pauculo interſtitio temporis flaueſcit, vt abſumuntur veſtes. Etiam ſatietate vileſcunt cibaria, & obſoniorum lauties diris plectitur morbis. hinc exoſa pharmaca deglutire cogimur, vt crapulationum diſcutiamus errata. at cœtera animalia ad ſupremum vſque ſpiritum conſueto veſcuntur cibo, & potu; libereque fruuntur naturæ muneribus quæ quandoque illa integritati reddit, vel parſimonia victus, aut paſtu alicuius herbiculæ. quod nos miſeri nec ſummo medicorum ſtudio per abominabilia medicamenta conſequimur ſœpenumero. Maſſ. de Reb.Iapōi. Epiſtol. 2. Melch.Nū.

Nec etiam animalia tenentur virtutum ſemina coalere:cum 3
omnino ſint rationis expertia.idcirco ductrice natura ſuas proſequuntur inclinationes, quaſi præſcriptas leges à moderatore totius. qua ratione à culpa vacant, & ab omni erroris nota. cum ad talia à natura matre inſtigentur ueluti à peritiſſimo De Fin.l.5.

magi-

magiſtro. *Sua cuique natura eſt aduiuendum dux*, vt ait Cicero. quod ſi per hominem edocta alicuius diſciplinæ referat imaginem, ſunt aliquali laude digna. At ſi homo ſemina illa non exolat varijs diſciplinarum generibus, de facili bruteſcẽs ſilueſcit. nam ratio ſenſui inſeruiens emoritur, nullum ſui muneris reddens effectum, ſicuti virtutum veſtigia ſequens dominanſque effectibus cadaueroſi corporis, cælituum ducit vitam, ſenij expers, & mortalitatis. Quamobrem homo eſt cõtrariorũ capax, prudentiæ, & imprudentiæ, temperantiæ, & incontinentiæ, turpis & honeſti, laudis & infamiæ. prout animum virtutibus exornauerit, aut deturpauerit vitijs. exulta enim mens bonis artibus efficitur mitis, benigna, vtilis, doli abominatrix. ſi vero obrutuerit per vitia, redditur noxia. morbifera, exitialis, ſibi, & cœteris. enimuero vt virtus medicamentum eſt animæ, ita vitium labes, & interitus.

Quantis quæſo laboribus ad culturam illa traducitur? quãtis eruditionibus opus eſt, vt illa miteſcat? vt benignè monitoris ſuſcipiat diſciplinam? vt inculpatos mores per conſuetudinem in naturam commutet? quibus diſciplinis admiſſis, quàm aſſiduè coercendę ſunt laſciuientes paſſionum audaciæ? quæ ſi paululum inſoleſcere permittuntur, ſtatim vbertim erumpunt vitia, veluti ſylueſtres plantæ in natiuo ſolo. à quibus inducitur corruptio, & diſſolutio virtutum. at iſtis deturbatis, & eiectis, ſtatim vilis efficitur, & procliuis ad omnem lapſum. tunc ſui imperium mens committit vitio non virtuti. quo circa tota languens, quaſi correpta febre, non vna ſolum parte, ſed omni, ægrotat: cum vitium ſit totius animi infirmitas. quo prauo habitu natura fœdata brutales partus edit, quorum ob originale peccatum grauida eſt à natiuitate. quam ob rem vitia in natiua ſede, ſolius naturæ vi, præcurrunt ſolertiam agriculturis, & concipiunt, & pariunt, iniquitatum germina. quare illuceſcente vita erumpunt ſtatim ſtimuli, & flammulæ prauarum paſſionum. *Quæ antiquitate virtutes ſuperant*, vt doctè ait Philo. qua de cauſa ad quæuis profana mens fertur internis agitata calcaribus. At cum iſta amarulenta ſint, & virulenta, ſemper mens impia etiam iniquitatum aſſequens præmia. ab ipſiſmet fœlicibus, ſed profanis ſucceſſibus, torquetur (cum ſemper abſit à tranquillitate peccatum) cupiditate patrandi, labore parandi, remorſu admiſſi, & commiſſi ſceleris timore. igitur oblectantia vitia adulterinis lætitijs ſuos amatores proſternunt, & iugulãt. cum ſemper euertendo mentem, illi ſeruitutem imponunt per ſpeciem amicitiæ. Quod ſi quicquid natum eſt, cogitur naturalia ferre mala; certè à ſimilibus calamitatibus immunia ſunt cœtera animalia. carent iſta omni affectuum corruptela, quæ primo ſer-

De Sacrif. Abelis.

uitutem infert homini, deinde graues mœrores, & tandem illũ mulctat inconsumptibili incendio. à quo timore soluta sunt bruta. ideo viuunt à curis solutiora, & à monstruosis productionibus. cum nec per errorem, nec per impobitatem contrahant vitia, quæ insipientiam procreant in hominem, & bonæ mentis interitum.

Non enim inter animalia tam fœda inuenies naturæ monstra, vt inter homines morum: nam etsi quandoque natura excurrens, ne immota maneat, & otiosa in suis muneribus, inter illa cogatur monstra edere, vel ex prauitate, vel ex multitudine, vel ex mistione, vel ex improportionata materia, aut vi astrorum. (ex agentium passione solum contingit homini, irrequieto passionum artifici.) tamen illorum paulo post pœnitens, plerumque è vita deturbat, eorum aspectum horrens. Verum portentosiora sunt ea, quæ hominis voluntate cuduntur; quibus nisi à cœteris occurreretur diutius, superessent ad sui opificis infamiam, & aliorum perniciem. vt Nero fuit crudelitatis monstrum, Eliogabalus lasciuiæ, voracitatis Vitellius, impietatis Domitianus, Sadarnapolus inertiæ: vt cœteros sileamus. etenim in aliquibus adeo inualuit vitiorum tabes, vt publicè præmia polliceri non erubuerint malarum, & impudicarum artium inuentoribus. assueuerant hi vitijs famulari adeò, vt seruitutem anteferentes libertati, aliorum implorauerint auxilia, vt concitatius ad illa sese diducerent. nec solum ista tabes singulares infecit, sed quandoque gentem totam, & populum aliquem vniuersum, quare quorundam feritas vescitur humanis carnibus, quorumdam lasciuies pretio redimi congressus suarum mulierum patitur; apud quosdam laudi sunt furta, & vniuersus ferè orbis, vt proterue hæresim, aut idolatriam sequitur, ita ostinatè commendat. Quamobrem non solum vitiorum prauitate molestatur mens, cum sanam, rectamque rationem serui sui corporis moderari arbitrio permiserit: (qua de causa totam vitæ nauim, quæ in serenitate & trãquillitate seruari poterat, pelago committens, aliud post aliud subsistinet naufragium.) sed pressis oculis sua damna sequens, veneratur, & suscipit, vt lucra. quare dicebat Aristoteles. *Deprauatorum, & vitiosè affectorum hominum sæpe videre licet, corpus imperare animo.*

Vale. 9. c. 1.

Poli. 1. c. 3.

Honestius tolerantur priora mala, cum illud genus naturæ sit morbus, secundum vero à nostra praua voluntate ascitur. ergo cum istis, vt vtar verbis Taciti, *Meliorem in bello causã, quàm in pace habemus.* tunc modesto incessu percurrimus vitam, deserta sæuitia, & ferocia sensuum. etenim corpus nostrũ veluti arca Noæ necessario capit affectionum, vitiorumque imma-

Hist. lib. 2.

immanes pestes, & indomitas belluas. Quæ deinde malis artibus, & exercitijs virescunt.

6 Quod si quis ex horum affligentium potestate eripitur virtutis luce, non est omnino miseriarum expers. cum insita virtus animo, non omnino hominis conditionem immutet. cui pœna debetur, ratione saltem primarij admissi sceleris. Ex quo fœlix ille innocentiæ status in miseriam, in calamitatem abijt, qui perinde vitari non potest. ideo quocumque intendimus oculos, miserias, & dira omnia conspicimus obseruari, cum talem contra se morbum instabilis produxerit homo. nam licet virtus conciliatrix sit bonarum rerum ex se,& conseruatrix, *Cum agnatum sit illi obtemperare rationi*, vt dicebat Aristoteles.tamen cum non omne deturbet malum, cogitur quandoque calamitates experiri, & sufferre. post funera nostræ emoriuntur miseriæ, etiam si à virtute modo constabilita fuerit ratio. nam saltem ab alieno opus est infectari vitio. ita humilis à superbo prosternitur, mansuetus ab audace, à simulatore simplex, à petulante continens, ab impio pius liberalis tandem ab eo cui contulit beneficia. Ita assiduo bello vrgentur homines naturæ morbis, stimulis vitiorum. alienaque improbitate. nam statim ac, alicuiusse prodat beneficentiæ virtus, alterius reuirescit ingratitudo, veluti subministrata materia vitio. quod in animo tunc sopitum manebat, fortuita occasione erumpit inuerecundè, & audacter.

Mag.Mo.2 cap.4.

Emersit hoc vitium satis proteruè in ipso nascentis mundi principio; & in Patrem vniuersorum, qui iure dicere poterat.

Ingrata, atque irrita esse omnia intelligo.
Quæ dedi, & quod feci.

Plaut. in Asinar.

etenim cum assecutus esset homo à tam munifico omniũ Duce orbis imperium, leuissimi præcepti abrumpens fœdera, pauculo temporis interstitio in officio gratitudinis noluit se continere, quin irrumperet in vetitum. qua contagione fœdati sequentes, aut beneficia obliuione delent, aut dissimulāt aut negant, aut compensant ratione iniqua. Egra natura superbia turgens, vt nulli uideatur obnoxia beneficiorum gratia, ea proterit calliditate, quæ cum morbus sit animæ uoluntarius ægrè, uel potius nunquam repellitur radicitus.

7

Qua ratione *Procliuius est iniuriæ, quam beneficio vicem exoluere. quia gratia oneri, vltio in quæstu habetur*, ut ait Tacitus. qua gliscente in diem consuetudine, ingratitudo omnē sibi delinquendi arrogans audaciam, effræne in quemuis munerarium insurgit. quod quidem inter primas miseriæ humanæ notas recensendum est. cum non modo de facili interit be-

Hist.4.

neficiorum memoria; & tunc

Improbus est homo,

Qui scit beneficia sumere, & reddere nescit. Plaut. in Pers.

sed sœpe beneficiorum loco maleficia reddit, ne paribus officijs paria recompenset. *Beneficia usque eo læta sunt, dum videntur posse exolui: ubi multum anteuenere, pro gratia odium redditur,* ait Tacitus. ideo de medio tollendo beneficum cogitatur. quare Annal.4.

Malo benefacere, tantumdem Plaut. in

Est periculum, quantum bono malefacere. Penulo.

libenter hi benefactoribus damna pro meritis inferunt; cum ex prauitate motum nulla erga illos gigni possit beneuolentia: potissimè spe utilitatis oblata. idcirco iure ait Seneca, *Inter plura, & maxima vitia nullum frequentius, quàm ingrati animi*: ut ab initio sui uniuersus orbis, & sequentia sæcula deplorarunt, itaque Amice, Epist.2.

Desine de quoquam benè velle mereri,

Aut aliquem fieri posse putare pium. Catull.

Omnia sunt ingrata.

Cum nihil tam inhumanum, tam immane, tam ferinum, quàm committere, vt beneficio, non dicam indignus, sed victus esse videare, ait Cicero. plerosque uideas benemerentes inani, & fallaci spe à suis beneficiarijs decipi; cum hos inuaserit alicuius boni cupido. nam ut quæsitis potiri possint, omnem euertunt gratitudinis rationem. cum spes sit illis in malis animi. idcirco cum frequentes sint tales opportunitates in Republic. in aulis principum, in curijs, caue ne aliquem tibi fidum amicum statuas, etiam beneficiorum ratione. *Tutius est*, dicebat Seneca, *quosdam offendere, quàm demeruisse, argumentum nihil debentium, odio quærunt.* Pro Planco De Benef.2

Qua de re differuit Aristoteles peritissimè, ut solet in omnibus. quærit ille, cur qui beneficia contulit magis amat, quàm qui illis est honestatus? Respondit, quia recipiens est obnoxius largitori. qua propter cum munerans sit creditor, debitor uero recipiens, cupit iste illum extingui, ut una simul obligationes intereant. qua ratione creditor, ut parem assequatur gratiam, illius saluti incumbit. immo illum amat ueluti proprium opus. *Natura*, ut alibi dicebat ille, *vnusquisque sua amat.* quo circa in isto constantior est memoria munerũ, cum dedisse sit quoddam diuinum, accepisse vero seruile, (*celsiore est animo, qui donauit, quàm qui recepit*, ait Elianus) & per consequens cum sit ingrata memoria, aut illam mortales delent, aut tegunt saltem. Quod si laboriosior est dedisse, quam accepisse, stabilior erit memoria in munifico, quam in Ethi.9 c.7. Nic.4.c.1. Elia.l.1.c.5

beneficio. à quo quandoque illi parantur etiam insidiæ, quo scelere efficitur inimicus societatis humanæ. dando enim, & recipiendo mutuus coalescit amor, & beneficentia; sicuti ingratitudine arescit omnis clementiæ, & liberalitatis vbertas, & tunc cicure animal homo efferatur magis, quàm ipsa immitia in quibus non nunquam insignia argumenta apparuere gratitudinis.

Scimus à Leone Andradum seruatum fuisse Romę in theatro, cui officium curationis impenderat Africæ: adeoque illi obsequentem fuisse, vt leo veluti canis illum comitaretur per vrbem. quod proprijs se spectasse oculis Appianus testatur. Plinius quoque narrat, Aspidem ad mensam cuiusdam Aegyptij venire solitam, in qua domo cum peperisset catulos, à notorum vno sui hospitis filium fuisse morsu necatum. proprij filij ingratitudinis serpens tædens, illum interemit, nec amplius eandem repetijt domum. Elianus refert, iuuenem quendam in Patra ciuitate Acaiæ blandè nutriuisse draconem effectum tandem formidandæ magnitudinis, ciuium imperio illũ solitudinibus remisisse. postea vero cum ille iuuenis ex quodã rediret spectaculo, in latrones incidens, dolensque improuisi periculi, exclamasset, Draco amici audita voce ex insidijs insiliens omnibus interemptis, solum suum seruauit amicum. nõ est cur hoc etiam demonstremus in cicuribus animalibus, quorum quandoque gratitudines miraculo fuere hominibus.

Rerũ Aegypti lib 5 / Pli. 10. c. 74 / Elia. lib. 13.

9 Ergo verè nullum animal turpius æquissima gratitudinis iura labefactat, quàm homo voluntaria obliuione, superba oscitantia, & aliquando iniqua retributione, clarissima merita compensans iniurijs, & acerbis damnis; præferens ingratitudinis scelus virtuti gratitudinis. qua stante immanitate ius tollitur repetendi beneficia, & commercium dandi, & recipiendi merita. *Hoc vnum differt à mutis animantibus homo, quod illa mansuescunt alentibus, at hominis rabies, à quibus est enutrita, depascitur:* ita Seneca. beneficentijs enim cicurantur immitia, at peruersi homines irritantur ad malum. nam istis vbi parum cessere insidiæ, apertè insiliunt criminationibus. adeò sese effert proterua iniquitas. *Sicuti nulla res est, quæ maius gaudium pariat vt beneficentia, ita nulla est acrior fortunæ aduersitas, quàm quæ ab ingratis paratur,* vt dicebat Plutarchus In Senatu, & à Senatu laceratus iacuit Romulus, qui spiritum immortalitatis ingesserat, vbi. A Cartagine in exilium actus est Annibal, qui pro illius magnitudine imperij dimicans, penè Romam in cineribus redegerat. A Popilio Lenate obtruncatus est Cicero, qui sua faecundia carnificis gladium ab eius euerterat ceruicibus. Quamobrem quos sibi parare nititur benefi-

De Ira l. 2. / Cũ princi philo. / Val. 5. c. 3.

beneficentiæ virtus ad beneuolentiam, ad clientelam, ad salutem, sibi asciscit nonnunquam ad periculum, ad perniciem, ad mortem. itaut nihil illi non sit infestum. idcirco illa tempora reuirescere videntur, in quibus *Nobilitas, opes, omissi, gestique honores, pro crimine, & ob virtutes certissimum exitium*, vt dicebat Tacitus. Patet itaque beneficentiam semper fœlicitatem meruisse, sed sæpe sæpius caruisse illa. *Donec accipiant osculantur manus dantis, & in promissionibus humiliant vocem suam, & in tempore redditionis postulant tempus, & loquuntur verba tædij, & murmurationis, si autem poterit dare aduersabitur.* ita Ecclesiasticus, & paulo infra, *Pro honore, & beneficio reddet contumeliã.* quæ ne iniusta appareat, vel iustitiam simulat, vel vindictam. cum tamen quando gratia referri non potest, vt debetur, habenda est, quã maximè fieri potest. Hist. 1. Eccle. c. 29.

10 Ipsam quoque fœlicem fortunam quandoque homini supremas calamitates intulisse, argumento sunt Romani Duces. quorum plurimos immatura mors, & violenta absumpsit, inuidia stimulante, vel ambitione: cum sint hæc perpetuo fœlicitatum aduersatrices. ideo dicebat Seneca,

dum excelsus stati,
Nunquam pauere destiti. In Thyeste

Regnum, diuitiæ, honores, similiaque obnoxios insidijs suos efficiunt possessores. quare à repentina vi prostratus est Cæsar, occultæ insidiæ interfecere Caium; Galba & Piso in foro confossi fuere, veluti in acie; sic Vitellium obsumpserunt Vespasiani milites. idcirco legimus multos concupiuisse,

Nunquam sceptris fulsisse superbis. Silli. Ital. 5.

Sed nec quidem diuitijs, quarum causa Pallas ille à Nerone interfectus fuit, quia *Immensam pecuniam longa senectus detineret*, vt refert Tacitus. nam suis effusis pecunijs, ad aliorũ bona coniecit oculos. ita Caligula ad rapinas conuertit animũ vario, & infami calumniarum genere. quare fœlices semper insequitur ipsa inuidia, cupiens eorum bona suæ domui inferre. quod si nequiuerit, laborabit euertere igne, gladio, veluti hostium spolia. cum par sit illi alterius damna, & sua lucra; alterius infamia, & sua gloria. idcirco in alienis malis, quasi in proprijs fœlicitatibus, lætatur. semper mœret illa in alieno bono; cum ægritudo sit animi, & mœror ob secundas res alterius. qui affectus quandoque pressus magis exasperans animum, grauiusque contorquens, cogit vt in perniciem erumpat inuisi. ideo dicebat Manilius, *Cæca est inuidia, ne quicquam aliud scit, quàm det rectare virtutes, corrumpere honores, ac præmia illarum.* ex quo est semper maligna, & acris Annal. 14. Contra Furium, & Camill.

 detra-

detrectatio, quæ omni contentione laborat inferre perniciem.

11 Quo morbo animi quis laborans, alteriusque egens beneficentia, si contigerit beneficijs affici, agnoscens se ab illo præcedi facultate, & voluntate benefaciendi, (quorum primum ad fœlicitatem spectat, alterum ad virtutem.) quo magis ornatur muneribus, eo acrius torquetur inuidia, & axagitatur dolore, vehementiusque in munificum exasperatur, quare perité Inuidiam esse intractabile malum, docuit D. Basilius.

Homil de Inuid.

Sæuit semper inuida, veluti truculenta bestia, lacerans, insimulans, criminas, vt perdat inuisum. est enim aliena fœlicitas inuidentibus intolerabile pondus, & graue malum. & adeo, vt cogat fraternæ beneuolentiæ obliuisci. Ita fratres in Iosephum fratrem inuidia exciti, ne relata ab eo somnia portenderent principatum in illos, in puteum primò, (vt periret inedia) dimiserunt. deinde vt nefarium mancipium vendiderũt Ismaelit s, vt spes omnis adimeretur consequendi principatũ inter domesticos. & tamen facillimè poterant timorem discutere, quem ingesserant simpliciter relata somnia ab innoxio puero. etenim nihil certi ex illis prædici potest, nisi sint diuinitus immissa. quod tunc latebat omnes. nec quidem pastorũ munus est illa interpretari, sed prophetarum. attamen eum accipientes ferinè, perpetuæ tradiderunt seruituti quid in exterum? quid in adultum? quid in dominantem tabescentes liuore moliti non essent?

Gene. c. 37.

Quapropter hoc pestifero languentes morbo, quicquid culpabile actionum hominum fœlicium fit illis obuiam, (aut simpliciter sit verum, aut vero simile) corripiunt, vt gratissima fortunæ munera, contra eos. quæ acta, aut augent, aut componunt in eorum officina criminum mente: verecundiæ obliti, & venerationis, quæ saltem lætis fortunis est tribuenda. qua ratione qui dignos magistratus ineunt, à similibus lacerari quandoque necesse est: cum ex muneribus nihil certo assequantur præter inuidiam, odium, & insectationem.

Cum itaque à morbis inuadatur, mens à vitijs, ab ingratitudine beneficentia, ab inuidia vero adoriatur fœlicitas, assiduis nos vrgeri malis oportet, & trahi necessario ad ærumnas. ideo,

O quàm duræ premit miseros conditio vitæ.

Gallus.

nam etsi ab illis irrequietis hostibus consequeremur inducias, malum perfidiæ nos non deseret vnquam. quod cum sit peste lethalius, funestè deplorandum est modo.

De per-

De perfidia alterum animi malum.
Cap. XXIII.

HOc aliud animi morbum non solum incipiamus referre sed prosequi lachrymis; cum pestis more etiam assidentes lethaliter inficiat. idcirco perniciem infert decumbenti, & astanti. qua actus miseria homo comperit solas latebras, vel verius, solitudinem, tutum esse præsidium innocentiæ. humanis in cætibus semper hæc est exposita perfidijs, à quibus nec ipsa beneficentia est immunis, sed quandoque vna simul inuaduntur, & iugulantur. quo circa *Nemo aperto hostio viuere potest,* vt dicebat Seneca. non modo vt cœterorum effugiamus Sen. Epist. 113.
Cachin nos, sibilationesque; vel quia acta, verbaque sinistra interpræatione detorquentes euulgant illi; sed quia ingredientium fides est incomperta nobis. hinc nescimus an nos moliantur inuadere. qua de causa bene actæ vitæ testimonium 1
proprium non adimit pauorem insidiarum. *cum etiam sapiētibus cupido gloriæ nouissimè exuitur,* vt ait Tacitus : quid in Hist. 4.
cœteris efficiet huius, & aliarum rerum cupida anxietas? hæc vincula omnia suspecta reddens societatis humanæ, vt amicitiæ, vt consaguinitatis, & beneficentiæ, vt maiestatis, vt religionis, cuiuscumque consuetudinem nos vereri cogit. cum sæpissime scindi videamus fidem propriæ vtilitatis amore. idcirco nusquam innocentia tuta est, cum insyncerè colantur humanitatis officia. nec aliquo officiorum genere explorata est 2
adeò fides, vt sub illa latere non possit scorpio. quin potius blandidius serpens, lethalius confodiat hominem innoxium. *Secretis eum criminationibus infamauerat Fabius ignarum, & quo incautior deciperetur palam laudatum,* ait Tacitus. itaque fateri cogimur, qui ab hominibus absunt, abesse ab insidijs. quod non ita aptè solent in nos struere animalia: cum pleraque natura duce horreamus, aut fugiamus; saltem quorundam minaces aspectus. at vero homo cordis machinationes vultus hilaritate tegens, loquelæ lenocinio, & figmento obsequij, facillimè alterius, hoc scenico amore, sibi captans fidem, decipulat perfidia. sed altius tanti mali recensenda sunt initia. cum sæpe sæpius humanitatis, vel pietatis inuolucro, graues lues parentur homini. Hist. 1.

Duobus potissimè vinculis nostrum continetur genus, Pietate in Deum, & in hominem Fide. primum abrupit hæresis, secundum perfidia. primum dæmonis astu in orbem irrepsit; docens primum nostrum parentum nequaquam morte delendum, si Dei uiolasset sancita. qua uiolatione præcepti, pecca- 3

ti labe

ti labe diuisus est homo à suo capite Deo. hinc factum est, ut paucula illa nostra oriens Respublica, futura quasi numerosior cælitibus, à Dei Republ. fit omnino discissa. deinde homo talis magistri æmulans disciplinam, perfidia diduxit hominē
Gene.c.4 ab homine. ita Cain ad Abel, egrediamur in agrum. contra quem deinde consurgens patrauit fratricidium. itaque in ipso nascentis mundi initio causę emerserūt dissentionum tum priuatarum tum publicarum rerum: & uelut illarum potissima est perfidia, ita hæresis istarum est causa.

4 Est hæresis pertinax animi sensus in catholicam fidem, quā sancta Sedes Apostolica Romana tuetur, & prædicat. ab hac funestissimæ primum dissentiones inductæ fuerunt in Ecclesia, deinde prælia, & uastationes. has recensere mei instituti ratio non postulat, immensi hoc esset operis. ita tamen sese habere multa Europæ regna madefacta suorum ciuium sanguine experta sunt. nam ne serperet latius morbus putrida membra resecuerunt ferro. & tunc uictores etiam in lachrymas sunt effusi, misera lætitia detestantes ciuium pertinaciam, & urbium desolationem. Verum, ut testatur Lucas, quousque
Actor. c.2. *Fuerunt perseuerantes in doctrina Apostolorum*, multitudinis credentium fuit cor unum, & anima una. si pax nobis fit à Deo, consequens est, ut ab eius doctrina idem intelletur cre-
Roma.c.1. dentibus, ablato spiritu superbiæ, & proteruiæ, hæresum productore, qui in nascentis Ecclesiæ oriens principio, concordē chorum distraxit in contrarias partes, scissa charitate perfe-
Collo. c.3. ctionis uinculo. neque perfectum, uiuidumq; membrum esse potest, nisi suo copuletur capiti, à quo & uiuendi illi impartitur facultas, & una cum cœteris fiat stabilis compaginatio.

Tunc huius sanctæ Reipublicæ ciues pietati parent; & domita duritia cordis libentissimè ferunt iugum legum Summorum Pontificum: coercitis spiritibus humanę superbię per amorem in Deū: quamobrē mutuo sese complectentes abstinēt ab omni rebellione, & proteruia. idcirco docebat Plutarchus,
Contra Color. epicu. Religionem continere omnem hominum societatem, & esse legum fulcrum, & coagulum omnis cœtus: hac enim facillimè compaginantur animi; cum ex naturæ instinctu ad Dei cognitionem propeterent, & cultum: ideo nunquam aliqua fterit Respublica fine aliqua religionis specie. quæ si in plures diuidatur sensus, dissentionum erit origo, dissentient tunc inter se ciues, cum sua cuique optima apparens, cœterorum ut profanas aspernari cogātur. qua ratione Mecœnas monebat Augu-
Diod.li.52. stum, *Hos qui in diuinis aliquid innouant, odio habe, & coerce: non solum Deorum causa, sed quia multos impellant ad muta-*

mutationem rerum, vnde coniurationes, seditiones, & concia-bula fiunt. vetabat Plato, Ne quis pro libidine religiosos fingeret ritus, & Augustinus talem virum ethnicis & publicanis deteriorem appellat. Quod si à vanis futilibusque religionibus inuehi posse tranquillitatem, & arceri ciuium dissidia arbitrati sunt sapientes viri, quàm veram pacem nobis non pariet verus Dei cultus, & sensus? tunc homo monitus ab illo, ignorantiam, ruditatem excutiens, abijciensque audaces spiritus, benignè patitur aurigari à Summo Ecclesiæ Pastore. qua de causa peritè dicebat Lactantius, *Religio, & timor Dei est qui custodit hominum inter se societatem.* At illa scissa, accendens faces bellorum, portentosa parit scelera, & clades. Ex testimonio Leonis, *Tollit illa honestatis curam, copulam coniugiorum, subuertens diuinum ius, & humanum.* cum quibus viuere cum non licuisset per diuina oracula, Sancta Ecclesia hos proteruos filios lachrymans, è suo excussit sinu; ne tali mortifera contagione cœteri fœdarentur. ideo ad Anatolium Cōstantinopolitanum Episcopum idem scribens ait, *Quibus inuestigandis, & seueritate congrua coercendis, debet diligentia tua vigilanter insistere, ita vt his, quibus prodesse non potuerit correptio, non parcat abscissio.* & Cyprianus, *Nulla cum talibus commercia copulentur, nulla conuiuia, vel colloquia misceantur, simusque ab eis tam separati, quàm sunt illi ab Ecclesia profugi.*

De legi 3.

De Ciu. 21. cap. 25.

De Ira c. 12

Leo Epist. 93.

Leo.

Epistolarū Epist. 3.

Quamobrem si in aliqua Christiani orbis prouincia scelera irrepsissent, suorum Episcoporum munus erat illa exterrere; at ingruente bello fidei, communi classico euocati omnes ad resistendum occurrebant. nam hæresis menti humanæ adimēs lumen, euertit fundamentum cuiuscumque gratiæ diuinæ. Hi cum sapientissimi hominum videri velint, ea proferunt, & docent, quæ sunt deliramentis similia. quare hi non colligunt discipulos perspicacitate doctrinæ, aut dogmatum veritate, aut seueritate vitæ, aut probitatis experimento, sed ambitione, sed libertatis illecebra, aut dissolutione morum, conantes omnia miscere falsis doctrinis, & crudelibus bellis, ad perniciem Religionis, & Regum. hinc hæreticorum pertinacia nequit demulceri lenitate, aut euerti veritate doctrinæ; cū illis tædeat veræ lucis occursus. cui irascuntur, & insiliunt omnibus iniurijs, & contumelijs. at vbi neque his vincunt, ad vim armorū transeunt, vt nullum desit argumentum pertinaciæ, & prauitatis. *Veri etenim Dei abnegatio, aut fidei, est scelerum omnium origo*, ait satis doctè Philo: & primaria causa dissentionis animorum. quod probè scientes Aegyptij Reges variam, & miscellaneam religionem induxerunt, *Ne inter se conspirare possent.*

De 10. præceptis.

Rerũ Anti-quã.1.c.4. *possunt. mutuo sibi cultus impietatem obijcientes, vt refert* Diodorus. nam quorum fides est diuersa, necessario inter eos intercedit diffidentia, & odium. ita illi diffidio religionis stabiliuisse regnum censebant. & Hieroboam ne religionis constantia se ab ipso auerterent ciues, inuexit idolatriam; sciens cultus disparitate omnes societates euerti. Quamobrem sanciuit Dominus in sola Hierusalem suum celebrari Pascha; vt annuali sacra concenatione renouans ciuitas beneuolentias, arctius necteret eorundem animos. sicuti ex opposito, Ariana imminente hæresi, scissis vestibus apparuit Dominus Petro Alexandrino Episcopo. qui causam inquirens laceratorum indumentorum, respondit Iesus, ita me malè accepit Arrius. & certè nulla hæresum tam durius, diutiusque fœdauit, & lacerauit Ecclesiam Christi, quàm illa pertinax, & pestilens Arrij.

Reg.3.cap 16.

Deut.c.16.

Summopere cordi fuisse naturæ (vt ad alteram acerbam causam diffidij nostri generis transeamus.) beneuolentiam ciuium huius Reipublicæ vniuersalis mundi, argumento sunt eius præclara opera. (vt interim omittamus sancita *Dei*) cum omnia formauerit in numero, pondere, & mensura, nec satis illi fuit ita ordinauisse singula, quin etiam affinium simetriam, simbolaque elementorum qualitate fouens, ostendensque cuiusque salutem ab alijs quoque pendere, docuit necessarium esse homini mutuum amorem. ex quo eruperunt, (veluti ex fonte) consanguinitatis, affinitates, amicitiæ, tutelæ, hospitalitates, & cœtera huius generis quamplurima. Qua propositatione sibi, natura hominem in suo natiuitatis exortu nudum in lucem effudit, sui cibi ignarum, & elinguem; vt solis vagitibus posset aliorum implorare miserationem. idcirco nisi aliena tutela, (quam summopere indidit natura parentibus) ori eius admoueretur lac, ante lucis vsuram, vitæ esset expers. & sic cursum omnem absoluit vitæ, pedagogorum instructus vigilantia, peritia doctorum, artificum studio, magistratuum cura, rusticorum labore, armis militum, sacerdotum religione, & Regum patrocinio. cum itaque ad extremam vsque horam, (vel verius sepulchri caueam) nunquam quis est sibi satis sufficiens, quin aliorum magisterijs egeat, sine quibus nõ potest vita læte traduci, videbatur talis conditio efficax, vt pareret sinceram concordiam; eorumque fore diuturna fœdera, quorum esse mutuis sunt honestati beneficijs. idcirco dicebat Tullus Hostilius, *Mutua communicatio commoditatum est verà copula, & nexus pacis.*

Sap.c.11.

6

Dio.Heli.3

Verum cum pro beneficijs ingratitudinem inuexerit homo, vt paulo ante dicebamus, & pro amore perfidiam, naturæ profa-

profanans, conscindens instituta, sibi metipsi perniciosum asciuit malum. cum nullo necessitudinis vinculo, aut naturæ, aut religionis, aut consuetudinis, alicui adnexus, non possit vereri ab eo in insidias deduci. cum quis quæstus gratia innoxium ciuem, beneuolum consanguineum, iustum principem, pium pastorem, non possit dolis inuadere. quamobrem ignoramus si auctam beneuolentiam reciprocis officijs, syncerè colat, & veneretur amicus. scimus sæpe numero ob leuem honoris gradum, aut vile scortum, obliuioni mandata fuisse maxima amoris argumenta. quare nihil est tanta maiestate munitum, aut septum armis, aut innocentia fultum, quin non cogatur alicuius scelerati animi vereri perfidiam. hinc dicebat Cicero, *Hominum animos esse incertos.* & Seneca clamat, In Parodo.

O vita fallax, abditos sensus geris. In Hippol.

Vario, & multiplici inuolucro mens perfidiam concipiens occultari potest. simulat amorem, obsequium, laudes. & cuius ingenium est adulatione exercitum, composita oratione certo decipit amicum; vt repentè possit inuadere, & afferre calamitatem improuido. tunc enim certius percutit, & vulnerat, veluti fiunt hostiles inuasiones repentè. nam opportunioribus consilijs malum aggreditur perfidus. languescunt cunctatione vindictæ, sed mora virescunt perfidiæ. enimuero vt semper sit maior impetus ab inimicitia, sic semper est à perfidia occultior. *Nullum est animal tam horrendum, & tam perniciosum, vt non appareat in illo nouæ feritatis accessio*, dicebat Seneca. ruitura ædificia se signis produnt, & tempestates futuræ, at homo cum aliquem perdere perfidia constituerit, mendaciorum lenocinio mulcens deducit ad insidias, eius incantata custodia ficto amore. & tunc quasi in hostem prosiliens, emergit ex insidijs. ideo magis est certus homo, quen vitet, quã cui suam committat fidem. De Irali. r

In ore suo pacem loquitur cum amico suo, & occultè ponit ei insidias. ita dicebat Hieremias. *Maximum tunc homini datum bonum à natura viliat, cum sermo animi internuntius occultet sensa,* ait Philo. officiosè tunc se fidelem obsequentem ostentat, vt per expertam fidem obrepere possint cautius cõmenta frauduam. Qui sunt odio intemperantes, (etsi machinantes fingunt amorem, expectantes temporum opportunitates, vt enomant insidias) quandoque pestifero suo oestro, morbosoque acti humore, parum cautè aggrediuntur malignũ opus. qua de causa, Hier. c. 9. Quid sit Diuinarũ, &c.

In laqueos, quos posuere, cadunt. Ouid. de Arte 1.

Simulant hi, & dissimulant multa, gestantes pectus vaframentis instructum, vt fraudulentas versutias ad effectũ perducant.

ducant. idcirco adijciunt complexum, oscula, velantes perfidiam fallacibus blanditijs. interim mœrore tabescunt; verentes ne diuturnitate temporis patrandi criminis abeat opportunitas,aut improuida lingua,aut conscij sceleris, promant malignitatis indicia. qua de causa immodicè affectantes simulationem garruli fiunt, & loquacissimi adulatores. ex quo fit, vt qui maximè dissentiunt animo, magnopere seruiant vultu, & voce; vt composito scelere, & occulta malignitate, aggredi possint innoxium. nec aliquo certiori argumento hoc perditissimum genus hominum deprehenditur, quàm vt quisque est animo subdolus, ita ore adulator immodicus. etenim quo magis satagunt fallere, eo frequentioribus signis oculorum, vultus, oris,obsequij laborant fidem captare innocentis amici. & ita callidis consilijs in speciem lætis, deductum ad insidias amicum truculenter permunt. idcirco si illis expediat mendacium dicere, vt suauius imponant, etiam iuramento firmant illud, periurium iniquitati addentes; vt per religionis actum reuerentius admittantur mendacia. vnde Ouidius,

Sic iterum, sic sæpe cadunt, vbi vincere apertè
Fasto 2. *Non datur. insidias, armaque tecta parant.*
Fraude perit virtus.

Horum ars non in cauendo hoste versatur, quæ prudentia esset, sed in prosternendo amicum mellita fraude: quod perfidiæ est opus.idcirco quo duis opportunum perfidiæ peruicaci contentione sequuntur. at quorum animos hæc inuasit pestis, quandoque moræ pertæsi in scelere ruunt apertè,nullo cohibiti erubescentiæ fræno. nam licet semper sint intenti ne sibi, & opportunitatibus desint, aliquando inuerecundè patrant scelus, quasi peruicacia minuat cõditionem sceleris. Adde quod ab his, vt ait Seneca,

In Her. Furen. *Prosperum, & fœlix scelus,*
Virtus vocatur.

Quando quis in amicum insilire occultissima ratione meditatur, nunquam silente conscientia, timore concussus, eius pauent oculi. Qui ideo in elata corporis parte sunt à natura locati, non modo vt eminus obiecta intueri possint, faciliusq; illarum rerum simulacra ad interna sensoria possint transmittere, sed vt paterent intuentibus animi passiones. ideo dolente homine mœrore suffunduntur oculi, illo ex pauescente turbantur, illo excandescente rubescunt, illo contemplante sistunt, illo elato prosiliunt, illo venerante circumspectè gestiunt; illo benignè accipiente lætè occurrunt hospiti, & illo tandem fouente insidias luridi efficiuntur, & languidi, timore, & pudore patrandi criminis. refrigerantur tunc,cum calor

se ad

se ad interiora deducit. quo argumento se produnt dissimulatæ insidiæ, repugnante conscientia iniquitati. & tunc maximè illorum exasperantur oculi, cùm eum intuentur, in quem parant insidias.

quare horum Metamo. 2.

Nusquam recta acies.

Diuertunt oculos, ne, veluti in speculo, suum meditatum scelus inspici possit. aut ne interni laniatus conscientiæ pateant cœteris: cum cuique sit graue cognosci pro scelere puniri. Vel nusquam recta acies. vt fit in luscis, quorum oculi à materno menstruo sanguine in cerebrum ascendente contorquētur. dum enim ab illo se liberari volunt, inordinatè se cōstringentes efficiuntur lusci, quorum cerebrum hac praua qualitate infectum, illos reddit fraudulentos, & perfidos. cum plerumque anima sequatur voluntariè corporis constitutionem. Quamobrem arcendi sunt tales à cœterorum consuetudine. cum nulla res hanc funestius dissoluat, quàm perfidia. his ius sepulturæ negabatur Atheniensium lege, vt refert Tucidides. Tucid. lib. 1 & apud Aegyptios, qui pietatem in Deos violaret, aut tolleret fidem inter homines, capite mulctabatur. qua insigni nequitiæ nota tuus pollens iudex, ab eo te cauere oportebat, iuxta Diod. lib. 1. vetus prouerbium, *Semper aliquid mali propter vicinum ma-* cap. 3. *lum.* cum facilius latere poterat infida iustitia per speciem iudicij. solent hi in hominem sæuire, veluti in adulterio deprehensum, vel captum bello. cum fracto vinculo humanitatis, & iustitiæ, abeunt in naturam indomitæ belluæ carniuoræ.

Et tamen nulla ratione decipiendus est homo, quanto magis non est insidiandum amico? *Semper namque fidem frangere nefarium est, quæ continet vitam,* vt ait Cicero. cum per Pro Roscio eam vita sese mutua beneuolentia efferat, & virescat. idcirco impij esse hominis fœderatum fallere, docebat Agesilaus. *Cum dextera, quæ fidei soleat esse testis, perfidiæ scelere violetur,* ait Philipp. 2. Cicero. nec quicquam homini potest esse perniciosius. cum similium effugere versutias non sit datum homini, qui sola externa intuetur. *Quare sæpe numero mala erumpunt, vnde* Seneca *minus expectabantur.* ait Seneca. Sunt vires perfidiæ efficacis- Epist. 91. simæ; nam & imparatum inuadunt, & repunt similitudine alicuius officiosi amoris. hinc minus obsunt apertæ inimicitiæ quàm occultæ simultates. Antigonus clara voce præcabatur Plutarch. Deum, vt ab amicis eum liberaret. & interrogatus cur potius ab amicis, quàm ab inimicis? respondit, quia ab his qui palā sunt hostes, præcauere possum, secus à fucatis amicis. & Leo, *Plus plerumque periculi est in insidiatore occulto, quàm in ho-* De quadra. fer. 9.

sto manifesto. quare assolent minus obesse apertæ inimicitiæ, quàm simultates occultæ.

Itaque cum incompertum sit vtrum syncerè, candideque iura custodiantur amicitiæ, etiam quæ ex summis sint orta officijs, (licet quandoque inculpatè aliqui ea venerentur, attamē noua quæstus occasio illa euertit,) nihil, nisi quod oculis oc-
Menander. currit, exploratum teneamus. *Tunc carebis damno cum nemini te fideris*, dicebat Menander. *Nam etsi amicus est, posse fieri inimicum cogitandum est*, vt monebat Publius Syrus. quare dicebat Seneca,

In Oedip. *Aditum nocendi perfido præstat fides*.

10 Ergo expedit, omnimodam fidem nulli præstare; cum vt plurimum, vbi vtilitatis est ortus, ibi occasus est fidei. *Sui*
Ethi.9.c.8. *enim quisque est maximè amicus*, vt dicebat Aristo. & maximè in iure dominandi, tunc effractis quibusuis vinculis naturæ, amicitiæ, vel pietatis, inuerecundè grassatur perfidia ad præscriptum profanæ sententiæ Euripidis,

Euripides. *Ius regnandi gratia*
Violandum est. alijs rebus pietatem colas.
His enim non honestū placet, sed vtile. iuxta illud Ouidij

De Pont.2. *Cura quid expediat prior est, quàm quid sit honestum*.

Quo circa administrationes magistratuum sunt perfidijs obnoxiæ. (vt in sequenti capite differemus) cum tales gradus sint alimenta inuidiæ. qua sola, perfidi contra regentem bella, & insidias meditantur. ita plerique amici ab amicis insectati fuere. & tu quoque Amice ab Amicis passus es fraudulentas insidias. cum aperta velificatione hi nequeant honores adipisci, conantur per perfidiam irrumpere. miscent tunc
In Catel.2. omnia, *Vt honores quos quieta Republ.* vel Amicis, *desperant, perturbata, se posse consequi arbitrantur*, ait Cicero.
De Ciui.3. Ita eloquentiæ Patrem *occidendum Antonio, quadam quasi*
cap.penul. *concordia pactione, permisit Augustus*, ait Augustinus.

Multa sunt monumenta ad custodiendas vrbes excogitata,
Philipp.2. *vt valla, muri, fossæ, & cætera huiusmodi: vnum tamen nobis est à natura comparatum, quod omnibus est salutare, Diffidentia, hanc retinete, & triste nobis accidet nihil*. ita Demo-
11 sthenes. nostra credulitate aliorum facilius irrumpunt insidiæ, quæ minori metu, & maiori certitudine perdunt inuasos. nam tales fraudulenti, vt sunt magnæ calliditatis, ita inopinatæ sæuitiæ. hinc hos inimicos habere expedit potius, quàm fami-
Post reditū in Sena. liares. *Nam nihil credendo, atque omnia cauendo, tutius inter*
De Bello 1. cap 14. *homines viuimus*, ait Cicero. etenim semper confidentia est incauta, & imparata, *Sicuti metus prudentiam docet*, vt peritè
Lib.10. Epist.23. asseruit Ioseph. *Licet crudelitas magis sit error, quàm culpa*, vt ait

vt ait Cicero. & qui sub amici nomine decipit amicum, multo quàm qui fallitur, turpior est.

Quamobrem senes, malenconici non de facili capiuntur in- 12
sidijs, cum per ætatem, per experientiam, per malenconicum humorem reddantur timidi. vnde ab omnibus cauent. scientes quod sicuti ***Eruptioni opportuna est nox***, vt ait Liuius: ita in- Liu. lib.7.
sidijs simulata beneficentia. vt de Commodo Xiphilinus refert, qui Iulianum vrbis præfectum, (quem publicè osculari, patremquè appellare consueuerat.) dolo interfici mandauit. Sapientes prouerbiali sententia dicere consueuerant, ***Matrem timidi flere non solere.*** Xiphilinus.
ijs namque cum nullius sit explorata fides, semper diffidentes, minus patent insidijs. & senes ætatis decursu didicerunt, ***Amicitias synceras admodum esse raras. nec alibi magis deesse, quàm vbi abundare creduntur***, vt ait Seneca. De Benef. 6. cap.3.
quod cum apud eos sit celebre, omnium timent amicitias, more naufragorum quascumque aquas, vt dicebat Ouidius,

Tranquillas etiam naufragus horret aquas. De Pont. 2

cum nouerint prestigioso amore sæpe à perfidijs decipular amicos. ideo plures ab istis, quam ab hostibus interempto fuisse Reges, testatur Curtius. strenuus vir inuadere, & pro- Curt. lib.9.
sternere hostem potest, sed similes perfidorum occursus effugere ne certò prudentissimus potest: cum similibus obsequijs, notisque synceri amoris ab ingenijs, & à vafris colantur amicis. idcirco quandoque imparati ad insidias deducuntur: vt potissimè fit à vilissimis. quod molestissimè ferunt modesti viri ob grauitatem sceleris, & improbitatis audaciam.

A publicis Magistratibus abstinendum. Caput XXIV.

PAtet itaque naturam non sibi satis fecisse, hominem muniens rationis presidio veluti munitissima arce, sed signa addidit perfidioso animo, vt facilius inuadentis declinaret aggressum; sic quasi aduentantes hostes arceret vallo. scit illa hominis mentem multa fallere, vt pote implicitam sensibus. idcirco per vanas opiniones decipitur, cum sit in sepulta corpori veluti in tumulo. Quapropter ne honesti otij, vel priuati laboris causa fugiat publica subire munera, (in quibus communis constat salus) vario, multiplicique animantium argumento, (quæ gregatim viuunt,) docuit, illis dandam esse operam, ex quibus lætior fit vita hominis, & opportunior ne-

cessita-

cessitatibus. Quantis, quæso, muneribus inter se diuisis (velut in natiua Republica) sese inuicem tuentur gregaria animalia? certè illorum exemplis natura sagax voluit corripere nostra studia, vel traducere ad bonum commune; cum ciuile, & sociale animal sit homo. Quo circa singuli, vt partes huius maximæ Reipubl. mundi, onus vllum recusare debent, immo supponere humerum, vt cœterorum imbecillitas subleuetur. natura enim neminem sibi satis sufficientem effecit, vt per hãc communem indigentiam genus nostrum locupletaret amore. cum inuicem sibi ferre suppetias cogerentur. ita communis conuictus ratio constat, & seruatur. est enim homo omnium animantium pauperrimus, cum nequeat omnia parare sibi necessaria. igitur oportet vt omnes conspirent ad omnium salutem. quod vulgato illo oraculo insinuatur, *Deum sequare*. Ex mundi creatione, & regimine est satis conspicuum, nihil illi fuisse antiquius, quàm singulis benefacere. quare non entibus essentiam largitus est, confusa digessit, copulauit diuisa, contraria sociauit, semper transferens deteriora in melius: vt nos instrueret tam boni Ducis sectari vestigia. Quare si ad regni vocemur officia, libenter munia assumamus Regis, similiter Imperatoris inter milites, pfecti classis inter nauales socios,
1 naucleri inter vectores, cũ pdesse possimus. ita & in singulis. nõ modo qa in quouis genere officiorũ est qdam principatus species sola magnitudine differẽs, q natura appetibile est; sed quia semper pstat iuuare, quos possumus. alioquin beneficentiã exterminantes ex animo, naturæ aduersabimur, & rationi. Quamobrem nec quidem ille voluptatum assertor Epicurus suos asseclas à publicis compescuit muneribus; tanta est naturæ vis, & efficacia rationis. totius bonum partium conspiratione quæritur, & custoditur. ita Plato ad Archytam scri-
In Epist. bens ait, *Non tibi soli natum memineris; sed patria, sed tuis.*

Amice, veluti stirpis principium semen est, finis vero fru-
2 ctus; vtrumque opus non agricultutæ, sed naturæ: ita rationum principium natura, finis nostra salus, opus non discursus, sed experientiæ. semper rerum vsus affert aliquid noui, quo monemur multa nescire, quę arbitrabamur nosse. quo circa di-
Sophocles. cebat Sophocles, *Non quod putes te scire scis, si vsus deest.* Patet hoc in publicis muneribus; nam licet videatur illustre magistratuum insigniri dignitate; attamen cum irrequietum sit certamen inter regentes, & ciues; sapientes adamarunt separatim viuere, & abesse ab administratione publica. vnde Terrentius ait,

In Andria. *Nunc hic dies aliam vitam affert, alios mores postulat.*

Nam etsi stimulis nos natura vrgens, ad fœcundandum vniuersum

uersum similium generatione suadet, tamen iam vniuerso repleto ad continentiæ bonum trudimur oraculis. ita à simili, cum publicis addicti muneribus, ciuilibus agitari fluctuationibus sit necesse ob intemperantiam ambitiosorum,(veluti qui se committunt vndis irruente tempestate.) à talibus functionibus abstinendum est. quare *Multi ne ijs præmerentur malis, missos fecerunt honores, nec Rempubl. attigerunt*, vt testatur Cicero. & Pythagoras à fabis abstinere præcepit, & iussit. monens abstinendum à re ciuili. nam fabis priscorum ferebátur suffragia, vt refert Plutar. Qui à publicis se auertunt dignitatibus, sæpe graues euadunt calamitates, quæ inopinatè immerentes quandoque adeò aggrediuntur peruersè, vt eos omnino pessundent. & tunc gementes substinent auiditatis honorum mulctam. cum omnino sit necesse oriri. Pro Sestio. Pythagoras De liberis educand.

1 *Ob Imperium magistratur ciuium odium.* 5
2 *Ob honorem inuidia.*
3 *Ob pœnas insidiæ.*
4 *Ob beneficia ingratitudines.*
5 *Ob leuitatem pœnarum infamiæ.*
6 *Ob custodiam legum insectationes.*

Sed de singulis sigillatim dicamur.

Pertinax illa maleuolentia subditorum in magistratum ex timore oritur pœnæ, qua plectendi sunt, qui in leges deliquerint. quare magistratus omnibus timorem inferens, vt omniũ insectetur odijs consequens est. Nec aliquod timorem incutiens, beneuolè accipere possumus ex naturæ legibus, quæ animalia imaginatione moderans, efficit, vt ex ipso aspectu horribilia appareant ea, quæ aut mortem afferre possunt, aut quippiam acerbum. quamobrem necessitate naturæ, *Quod timetur est exosum*, vt ait Dio Heli. qua de causa *Præsens imperium, graue est subditis*, vt dicebat Tucidides. quod insitum, atque inustum homini malum, quantum ad perniciem valeat regnantium, patuit exemplo multorum Romanorum Ducũ, cum inter maximam fortunam, & extremam miseriam, nihil interfuerit. ob orta tempestate militum, uel ciuium repente corruerunt. quo circa quandoque non scelera fuerunt inuisa, sed imperia. at *Inuiso semel principe, seu benè, seù malè facta premunt*, vt dicebat Tacitus. semper odium, quod ex timore emanat, venatur occasiones infligendi damna; etsi tales se se obtulerint, statim voluntas odij fœdata crimine exerit venenum. *Ideo tam multis periculis magistratus patet, quàm multis ipse periculum est*, vt asseruit Seneca, & ita inter eos semper inimicitiarum iura seruantur: veluti inter immitia animalia, licet videantur inita fœdera, tamen de repente simulante na- Primum. 4 Halic. lib. 6 Tuci. lib. 1. Hist. 1. De Clē. L. 1.

te natura', descendunt ad pugnam. ita magistratus & ciues. cum vt ait Seneca,

In Theba. *Simul ista isti mundi conditor posuit Deus*
Odium, atque regnum.

De Offic. lib. 2. enimuero *Quem metuunt oderunt; quem quisque odit perijsse expetit,* vt dicebat Cicero. quod etsi nullæ sint vires metus, multæ sunt odij. enimuero ille intimis quæstibus se lacerat, at odium violentius erumpit cœterorum flexis animis ad perniciem regentis. nec desunt, nec defuerunt serendæ inuidiæ in alios industrij, seditionibus potentes, & in pace pessimi. peritè itaque dictum est,

Sene. in Oedip. *Odium qui nimium timet,*
Regnare nescit.

Secundum. De differ. inter &c. Quod si odium ex coercendi potentia fluere docuit Plutarchus, & inuidiam oriri ob honorem, ob res secundas alterius consequens est. quare magistratus ciues torquens potentia, & fœlicitate, ab eisdem odio, & inuidia, infectari oportet. nam plebs, vt ait Tacitus, *Aegris oculis alienam fœlicitatem intuetur.* etiam si regnantium mitia sint ingenia, cum inuidia semper sit pedissequa fœlicitatis, quare illa auersans dignitatis splendorem, detrahens honoribus, & virtutibus, corrumpit merita: & veluti locustæ lætiores inuadunt segetes, sic ista potiores conditiones acrioribus vulnerat aculeis. Itaque clancularijs susurris lacerando, aut criminando apertè, conflata omnium in magistratum inuidia, repellere conatur à munere. Quamobrem cum regens omnia cauerit, per insidias euertitur inuidentium. nam isti pari dolore alienam prosequêtes fœlicitatem et suam vilitatem, assiduè secretis criminationibus culpât magistratû. ideo cogitur cû multis ferere manus, qui multorum coercet errata, *Quo circa omni populo inest malignum quoddam, & querulum in principem.* vt dicebat Plutarchus. & Tiberius, *Quàm arduum, quàm subiectum fortunæ regnandi cuncta onus.*

5 Hist. 2. In Politica. Tac. Ann. 1

Quare inuidi hos insimulant, criminantur, & mordent, arbitrantes illorum iacturis locupletiores fieri, illorum luctibus lætiores, & infamijs magis conspicuos. *Semper in ciuitate quibus opes nullæ sunt, bonis inuident,* dicebat Sallustius. talis cæca animi ægritudo ob alienum bonum, veluti truculentissima fera, perdere conatur magistratum. cum ignis more semper altiora, & sublimiora petens, quandoque etiam in Ducem euadit. ita Athenienses exulate coegerunt Themistoclem. ne cum esset ille cœteris gloria clarior mensuram popularem excederet. eadem iniquitate Aristides patria abire iussus est, eximiû exemplar iustitiæ, & continentiæ.

In Iugurta. Val. 5. c. 3.

Verum

Verum quos odium inuasit ob regentis potentiam,& inuidia ob eius fœlicitatem. (parum inter se ista diffident vitia, vt docuit Plutarchus.) simul etiam tales ira in magistratum ferri necesse est. dicente Aristotele, *Pars quædam odij etiam ira ducenda est, cum ad easdem res agendas quodammodo impellat.* quæ etsi non semper publicè exerceretur rectorem semper tamen insidiatur illi. idcirco peritè dicebat Seneca, De diff. &c Pol. 5.c.10.

nemo se tutò diu
Periculis offerre tam crebris potest. In Hercul. Fur.

quia vt probe asseruit Tacitus. (neque est alius illo crebrior in fundendis sententijs.) *Faciliore consensu inter malos ad bellum, quàm in pace ad concordiam.* est enim homo talis subiectionis impatiens. *Quod si libertas mutis animantibus est cara,* vt dicebat Tacitus. quanto magis homini auducissimo animalium? ideo nunquam legum onus libenter admittit ceruicibus, sed excutere nititur summa contentione. quamobrem dicebat Xenophon, *Omnibus animalibus faciliùs, quam homini imperatur.* Est itaque natura indomitus, & æqui impatiens, cuius superbia non modo superiorum, sed nec æqualium suffert conditionem. quò circa sola vi legum leges seruans, semper sæuit in legum ministros, veluti in custodes carcerum. enimuero sanctionum claustro eius compescitur temeritas. perinde leges imperitare possunt corpori, & quandoque linguæ, nunquam verè animo. apparet hoc esse verum assiduè. cum quò quis acrius retinetur legibus,eò acerbius in præcipientem insili', nitens contra legum sancita, etsi lætanter nouos magistratus excipiat, fermè vt vetera ita & noua timens, odit imperia. per solam pietatem in Deum syncere seruantur leges,& retinentur fides, amicitia, præcipua animi decora; at illa abeunte, sola vi legum leges venerari, & custodiri contingit. Hist. 1. Hist. 4. Ciroped. 1.

Nec quidem ipsa administratio iustitiæ salutaris est magistratui. nam etsi Regens in puniendo causam habeat, & modũ & hoc ipsum ad publicam referat vtilitatem, supplicia more patrio mandans; tamen per vnius, aut paucorum animaduersiones, in omnium incurrens odia, exponitur insidijs. semper sumptis supplicijs sontium, popularis oritur miseratio. non tam alienarum pœnarum tœdio. quàm timore proprij periculi. quamobrem cuius studium commendandum erat ob commune bonum pacis, proscinditur populari criminatione. nam licet quandoque plebs statuta in fontes commendauerit supplicia; tamen illas (vt est tam prona in sæuitiam, ita immodica in misericordiam) paulo post in miserationem versa, magistratus sententiam incusans, eam damnat crudelitatis. *Quod si periculum est ex singulis,* vt dicebat Tacitus. quanto Tertium. 6 7 Hist. 2.

magis ex multis? ab ijs magistratus cauere non potest. quare hos sæpe videas laceratos aliquorum insidijs. cum ob rectam administratam iustitiam recidat popularis ira in innoxios legum ministros. *Hostem aduersum homini strenuo opprimere haud difficile est: occulta pericula neq; facere, neque vitare, bonis in promptum non est*, ait Sallustius, Itaq; verum est, minori periculo contingit magistratum quærere, quàm exercere. idcirco Socrati nihil visum est acerbius ipsa Republica. enimuero cum nemo iustè inuidere, aut insidiari, aut odio insequi magistratum, (ea ratione vt magistratus est,) potest, per falsas criminationes nititur eum demoliri. nam etiam morum candor magistratuum, apud infensos irritamentum est ad odia. Adde quod fieri non potest, quin etiam optimi ministri legũ, & ciuilium rerum, quandoque per imprudentiam aliquid agant, quod insectandi studium ciuium acuat.

Ad Cęsarē.

In Axioch.

Quartum.

8

Cum itaque contingat tot morbis, veluti furijs, agitari popularium animos, ægrè comparantur eorum propitiæ voluntates erga magistratum. sæpius vero acres in eum insiliunt. Nam etsi nonnunquam beneficentijs conciliatum sibi reddat populum. tamen cum maxima sit ciuium volubilitas, parum quoque erit stabilis beneficiorum gratia. quapropter populus, apud quem paulo ante magistratus venerabatur vt Numen, aliqua vna iudiciorum seueritate, aut sanctione, abolita beneficiorum memoria, nec à manibus quidem temperans, incipiet odisse præterita merita. & ita quem sibi beneficijs obnoxium reddiderat magistratus, subitanea mutatione in se concitatum experitur: & eadem volubilitate ferri ad irreuerentiam, & tumultum. Hinc licet *melius beneficijs custodiatur imperium, quàm armis*, vt asserit Seneca. tamen vt ait Cicero, *Cum in multitudine sit varietas, & crebra tanquam tempestatum, sic sententiarum commutatio*; cito consenescit munerum gratia. Itaque nobili illa arte benefaciendi nec synceram sibi parat Magistratus beneuolentiam; cum horum *Inuidia sit in occulto, adulatio vero in prõptu*, vt ait Tacitus; nec securitatem; nam cum omnes securitate sepserit, tàm à domestico, quam ab externo hoste; alueritque frugum copia, & pellexerit otiosa tranquillitate; pendet adhuc in turbas. cum per nouarum rerum cupiditatem ducatur populus ad beneficiorum contemptum, & vituperationem. quo circa publica beneficia ingratitudinibus sæpissimè compensantur. Quo potioribus deniquè muneribus magistratus afficit plebem, eo acrioribus impetitur mordacitatibus, affligitur dicterijs, inquiritur curiositatibus, & exagitatur criminationibus clam, & apertè. nam teste Aristo. *Qui eorũ inuidẽt gloriæ, seditionis sunt auctores.*

De Breui. Vitæ.

Pro Mure.

Hist.4.

Pol.5.c.4

Quam-

Quamobrem (vt ad aliud magistratus malum transeamus) si quandoque sequens bonum clementiæ Rector citra terminos æquitatis corripiat sontes. cum ex Taciti sententia, *Nouum imperium inchoantibus vtilis clementiæ fama.* nam Quintum. Hist. 3.

Peragit tranquilla potestas
Quod violenta nequit: mandatumque fortius vrget
Imperiosa quies. Clau. Pan. Mallij.

incusatur tamen veluti pecunia emptus; veluti permissam seueritatem ad ruinam traxerit commune bonum; quasi per alicuius scorti preces sit passus aciem auctoritatis hebescere, & nutriri audacia ad deteriora. 9 nam magistratus dum clementius agit in impios, impietatum augens stimulos, ad crimina irritat ciuium voluntates. Attamen parcitas pœnarum magis corrigit ciues moratos, quam graues animaduersiones. cum homo magis obsequatur pudori, quàm timori. ideo potius abstinet à profanis ob turpitudinem, quàm ob pœnam. Itaque virtutis gratia habendus est metus, non ob pœnas incutiendus. cum certum sit, *Remissius imperanti, melius paretur*, ut ait Seneca. De Breui. Vitæ. omnes natura ad peccandum trahimur. ideo semper delictis adhibenda est temperata correptio. 10 *Nam acra ad vindictam excitat*, vt dicebat Tacitus. In Agrico. *Quinimmo sæpe plus erga corrigendos agit beneuolentia, quàm austeritas: plus exhortatio, quàm comminatio: plus charitas, quam potestas*: vt monuit. S. C. Tridentinum. Sess. 13. de Refor. 1. Metus, & terror non diu in officio continent ciues. & sic iure laudatur Architæ dictum, *Oportere virũ Principem vel Magistratũ, nõ rectè tantum imperare & corrigere, sed etiam humanitate*, rationem attulit Tacitus. In lib. de lege, & iustitia. *Quia metus, & terror sunt infirma vincula charitatis, quæ vbi remoueris, qui timere desierunt, odisse incipient.* Annal 4.

Tandem per legis custodiam parari insectationes in magistratum patet. Sextum. est enim homo certaminum auidus; idcirco omne illud auersatur, quo eius cohibentur concupiscentiæ ne serueant, ne turgeant, ne erumpant in lucem: amarum putans 11 dediscere consuetos affectus prauos. quare dissolutionem legum appetit, non custodiam. quod sacræ indicarunt literæ testantes, vt Philoni placuit, de congressu quærendæ eruditionis gratia legum latam esse in loco, qui Mara vocabatur, & interpræratur amaritudo. nam iniuriam facere libertati ascribit imprudens homo. seruituti vero iustè agere. vnde subinferunt illæ, *Murmurauit populus contra Moysen*. Exod. c. 15. itaque cum leges minimum habeant suauitatis eas oderunt otio corrupti, & licentiæ sicuti contumaces equi calcaria. qua de causa ægrè mansuescunt propter elatos spiritus, qui non nisi legitima castigatione comprimi possunt, deinde alii tractatione honesta-

rum rerum, & vsu bonorum operum. sed satis, cum superius dicta sint multa.

Quamobrem si non appetimus vulgi criminationibus lacerari, & quandoque tandem extingui, tanquam obnoxij magnis criminibus, missos faciamus publicos honores, & magistratus. nam simul ac, quis malignus mente recolit magistratus honorem, potentiam, cogitat quomodo in illum insilire possit saltem dolosis machinis. contra quas efficax est remediũ se voluntariè abdicare magistratu. sœpe namque hos vidimus expungi ab officio iniquis accusationibus, aut saltem amaris inuolui procellis. quo circa ipsa periculorum timiditas, sit quæso periculorum fuga. cum non minus sit periculi ab honoribus, quàm ab hostibus, quos certè ipsi gradus procreant. ideo facilius quis adipiscitur magistratum, quàm retinet. etiam si impigrè, & humanè munus exerceat. etenim cum vnum, vel aliquos occupauerit honorum cupiditas, statim eos capit iustitiæ obliuio. verum tutè tunc

Prou. c. 26. *Cantabit vacuus coram latore viator*;

cum ab illorum auiditate, inclinantem animum rationis fræno compescens, eam abijciens reiecerit.

Iuuen. Saty. 10. Quod monens Salomon ait, *Noli quærere à Rege cathedrã honoris*. quam proculdubio collimant omnes superbi, inuidi, ambitiosi, maligni, dicaces, & viles, quibus nulli sunt honores, nam odio sui status, omnia appetentes mutari furialibus calumnijs insequuntur dominantes. omnia illis videntur honesta, dummodo ambitioni subseruiant. quamobrem egentissimus quisque est opportunissimus criminator; cum nihil spei supersit inter tranquilla tempora. hinc magistratus gaudia semper sunt trepida, veluti tranquillitatis nau gantium hyemis tempore, cum subita possint tempestate ad maxima deduci pericula. ita sœpe magistratus fiunt potentiorum præda, & ludibria inuidentium. quare cogimur talia declinare temporum conditione, cum qui paulo ante summo plausu ciuium accepti fuerunt, minimo interstitio temporis eos vidimus exagitari calumnijs. quocirca (vt constat assiduè) à populari malignitate hi molestantur sœpe sœpius. etsi quandoque insidiantes desint, nunquam tamen desunt inuidentes, qui vt imperare possint, summo astu laborant, euertere dignos: cum in eis solum vigeant priuatæ stimulationes, & decus publicum vile habeatur.

Itaque satis tutius animi pax custoditur vacatione dignitatum, quàm magistratu. nam si retracto velo introspexerimus mœrores, quibus acerbè laniantur, qui quiescere apparent in gremio Iouis, exploratum erit, externa decipi specie fœlicitatis,

tatis, qui optant publicas administrationes. cum teste Liuio, *Excellentibus ingenijs citius defuit ars, qua ciues regant, quā qua hostes superarent.* sub augusto illorum habitu, & ostentatione ambitiosa delitescunt amatissimi cruciatus animi, quos nec remittere possunt, nec palam facere. quæ introrsum compressa miseria luctuosius eorum exedit corda. Non itaq; dulce est magistratuum munus, sed insalubre, sed perniciosum: saltē cum secum inuolutum deferat perenne bellum cum sontibus: nam ijs semper est inuisa iustitia. à quorum murmurātium tumultu eorum abrumpitur somnus, etiam si cum illis mitius sit actum ideoque sicuti meuntibus bella commeatus sunt necessarij, ita obeuntibus publicos magistratus necessaria est constantia, patientia, ipsa iniuriarum dissimulatio. cum multi sint casus acerbi, quibus obuiam ire coguntur. Nam si per fraudem, & dolum regna euertuntur, vt ait Aristoteles, quanto magis magistratus? ergo verè ait Seneca, Liui.lib.II. Poli.5.c.4.

Ars prima regni est, posse inuidiam pati. In Hercul.

se ipsos decipiunt, qui optant magnificos magistratus, vt iucundius viuant. cum vitæ tranquilitas in sola sit sita concinnitate affectuum. nam ista arcet omnem talem cupiditatem, & intemperantiam honorum. cum sit, vt ait Sillius.

pax vna triumphis De Bell.
Innumeris potior. Pun. 11.

Et stultum, admittere malum, quod cauere possis, vt asseruit Terentius. In Eunuch.

Comparasse itaque sibi dignitates, est sibi arciuisse irrequietas mœrorum causas cum plerique uilium per ambitionem quæsitent insidiarum opportunitates, at cum in istis minimū sit minarum, periculi est maximum. quibus cum occurrerint magistratus, gementes substinent imprudentiæ pœnas; suique discriminis efficiuntur curiosi; animo reputantes priorē tranquillitatem, quæ in miserijs admodum suauis esse solet. *Qui certè tuti fuissent si non haberent,* (ut utar uerbis Augustini) *quare quærerentur,* cum multoties ob bonum diuitiarum uoluptatum, uel honorum, ut ait Plautus, In Psal.131

Lupus est homo homini non homo. In Asinaria.

Tales miseriæ igitur, & pericula, ex nostra ortum ducunt ambitione, quæ nisi extincta, nunquā regreditur animi quies. *Augustus non desijt sibi quietem precari & vacationem à Republica,* ut testatur Seneca. & Antiochus cum pacis fœdera à Romanis accepisset, illis retulit gratias, eo quod sui Regni cū minuissent terminos, animi quoque molestias ademissent. & Iulianus Cæsar, cum initio imperij bello Gallicano animi in angustias incidisset, dixisse fertur, *Nibil se amplius esse astu-* De Breu. Vitæ. Vale.4 c.1. Paul.Aquil. lib.11.

tutum

cutum præter Cæsaris dignitatem, nisi quod occupatius viueret.

12 Quapropter nō nocēt istæ dimissiones quæ à muneribus publicis, sed medentur animo nocendi specie. cum ægrotum ambitione corrigant, detegendo morbum. ratione efferatos affectus componimus honorum; nec ultra terminos prosilire permittimus. alioquin in abruptas deducemur molestias, solum soluendas, & consopiendas morte. Quod si tale pharmacum animi, ut par est, prudenter assumamus, certo erit tranquillitati locus. nam ueluti capitis dolor non sedatur aurea corona, sic nec magistratu irrequieta, & insatiabilis animi nostri ambitio. nam harum dignitatum usus non confert ad placidè transigendā vitam, sed ut nunquā simus uacuicuris, & perenniter torqueamur ueris, falsisque insidiarum suspicionibus. cum illa munera sint sollicitudinum initia, inimicitiarum scaturigines, inuasionum hostilium opportunæ causæ, & crebiores odiorum segetes.

13 Quod si quis probri loco obiecerit, nos à dignitate excidisse, respondeamus ex sententia Plutarchi, splendidam esse nostram fortunam, cum inter assentatores non cogamur potentioribus parasitari, vel in gratiam fortunæ quandoque adulari. Vel asperitate fortunæ fuisse euersos, quæ non modo in imperantes furit quin etiam euertit imperia. vnde Tacitus, *Magnum documentum instabilis fortunæ summa etiam miscentis*. Vel verius, ut Valerius asseruit, *Nihil concupiscentes omnia habere*. Vel efficacius nos vicisse; cum in maximis comitijs constiterit improbitate iudicis, non fœditate morum abdicationem magistratus molitam fuisse. cum fortunæ sit munus dare honores, mereri vero, virtutis. Addamus quod ex maximo emersimus periculo deserto statu, cui insidiantur odium, timor, inuidia, ira, ingratitudo, & insectatio. quibus flagitijs cum simus impares, non sentiemus contra nos infestas manus amicorum. nam horum doli sunt verè doli, occultantur enim amicitiæ specie. ideoque peritè dicebat Alcibiades, *Scio huiusmodi homines, qui propter suas virtutes ac dignitatem, magnificè de se sentiunt, & alios alicuius rei splendore antecellunt, quamdiu viuunt, inuidia premi. primo à suis paribus, deinde vero ab alijs, quibus cum versantur, & viuunt*. Quod cum contingit miserrima est conditio. tunc optamus lucis tędio noctem fieri, & rursus tenebrarum impatientes aduentare diem, nobismet ipsis effecti molesti. *Cum nulla vis tanta esse possit, quæ premente odio, & metu, possit esse diuturna*, vt ait Cicero. Adde quod tales in aliorum viuunt arbitrio. vnde Agamemnon dicebat, *Vitæ nostræ dominam multitudinem sortiti sumus*:

De Tranq.

Hist. 4.

Val. 4. c. 4.

Tucī. lib. 6

Offic. 2.

Homerus.

mus: turbaque inseruire cogimur. & Antigonus dicebat, vt Elianus refert, *Regnum nihil aliud esse, quàm nobilem seruitutem*. vt Magistratum est irrequietum, & periculosum famulatum. Variarum Hist. lib. 9.

Itaque detecta vanitate tui mœroris, Amice, tunc demum, vt tecum loquaris, & dicas, necesse est, mihi met ipsi graue impofueram onus, falsa deceptus opinione. cum muneris abdicationem libentissime ferre debueram. (saltem vt discerem dominantis Dei imperia suscipere humiliter,) licet mihi impossibile toleratu videbatur; cum ex earum rerum genere sit, quod sola opinione constat esse vtile.

Nam re vera his priuari magistratibus, est omnino simile tragicis fabulis, quarum sola spectra sunt luctuosa. nam etiam pueri contrectatis laruis, quas prius refugerant, animaduertunt falsa fuisse territos opinione. hinc sicuti eadem ciuitas vni est exilio, quia egredi ex illa non potest, alteri vero quia illam ingredi non valet, ita & magistratus causa mœroris est, vel quia quis illo abdicatus est, vel quia summis votis expetit. vtroque tamen carebit malo illum aspernans. ideo vt refert Plutarchus, Metrocles hyemans in dolijs, & æstates agens in vestibulis delubrorum, Persarum Regem in disputationem vocare ausus est, quis illorum esset fœlicior. cui certè victorię palma erat deferenda, cum desideriorum parsimonia abundè illis suppeditabit quietem. Philo refert quendam ex priscis sapientibus, cum nobilem apparatum pompæ spectaret, ad amicos conuersum dixisse, *Videte amici, quàm multis rebus opus non habeo*. & tamen solo tegebatur amictu. nihil concupiscens nihil egebat. ergo concupiscentijs perniciosa est quies. auersio vero maximopere salutaris. O quàm sapienter ait Horatius. Nũ improbitas, &c. De plantatione Noę.

Beatus ille, qui procul negotijs,
Vt prisca gens mortalium
Paterna rura bobus exercet suis.
Solutus omni fœnore.
Neque excitatur classico miles truci.
Nec horret iratum mare.
Forumque vitat, & superba ciuium
Potentiorum limina.

In Epodo.

Quod si grauiter fers damnum honoris atroci partum scelere. si hoc intimè prospexeris, hunc noscens secundum statum esse, te ad salubriora, & potiora impellentem studia. nam sublatis noxijs occupationibus fortuna (veluti soluta mercede) nos sapientes efficit. ita naufragio bonorum, Zenonem ad philosophiam transduxit: & ad eamdem adegit Diogenem, 34
exilio.

exilio. Et Iezabelis improbitate in solitudinem actus Elias prius in torrentem Carith, deinde in montem Oreb longo per desertum itinere, & ieiunio confectus, Deum videre, Deum alloqui meruit. & prius Moyses Regis timore ab opulentissima Regia domo se proripiens, illatebransque se in Arabiæ saltu, quasi omnibus temporalibus abdicatis, in Ducem eligitur à Deo sui populi maximis miraculorum ostentis. & te abdicatione magistratus monuit, vt ad cœlum aduoles desertis sarcinis caducarum rerum etenim anima Deum amans ad cælum euadit. sumptisque alis sublimia petens, libat bona inexpugnabilis Regni Dei. Licet interim ex materia ex lucubrationibus maiorem gloriam adipisci potes. an extingui posse credis à præsenti potentia, quæ à præsenti commendari possunt seculo, & à futuro? *Suum cuique decus posteritas rependet*, ait Tacitus. & certum est ingenij præclara facinora esse expertia mortalitatis. & ita mortuus perenniter viues. & *Vnum est nobis insatiabiliter appetendum, prosperam nostri memoriam*, vt monebat Tacitus. Ergo errabas arbitrans magistratu opus esse ad gloriam. cum ab illo etiam literario otio priuamur. à quo verior oritur decus, & mentis quies. cum per literarum monumenta æternitati consecrari quis possit, & eximi ab obliuionis iniuria. Igitur vt ait Seneca.

Annal. 4. Annal. 4.

Stet quicumque volet potens.
Aulæ culmine lubrico:
Me dulcis saturet quies,
Obscuro positus loco
Leni perfuar otio.

In Thyest.

Sola sapientia arcet mala, liberum efficiens hominē. *Caput XXV.*

COmpertis itaque oneribus, periculisque publicarum administrationum, quas semper dire insectantur odium, inuidia, & ambitio, consequens est, vt composita nostra cupiditate animum reuocemus à vulgaribus opinionibus, ex monitu Pythagoræ dicentis, *Per publicam viam ne ambulato*. non quasi per deuias rupes, & inaccessa montium iuga sit nobis discurrendum, ne cœterorum teramus vestigia; sed ne sectemur vulgatas populares opiniones. quæ omnino absunt à statione sapientiæ, Vulgus enim irritamentis ducitur concupiscibilium. quod est in causa, vt veram, intimamque rerum notitiā assequi non possit. habet enim mentis oculos hebetatos,

Pythagor.

& suffosos errorum caligine. Quapropter perstricta mentis acie in tenebris degens, reputat similia mendacijs ea, quę suadentur ab intuentibus vera. idcirco peritè dicebat Seneca, *Argumentum pessimi est turba.* ex vsu bona existimans, non ex natura rerum, temporalia solummodo prosequitur. quæ vero de æternis bonis à sapientibus dicuntur, aut de virtutum præstantia, similia spectris reputans desidet. veluti delirans ægrotus non admittit salutaria pharmaca, sed solum suauia palato. ideo imprudenter victitando morbum augens, sibi mortem asciscit. Quo circa qui constanter sunt complexi christianam pietatem, dictum Pythagoræ, quasi oraculum venerantes, custodierunt. etenim hoc ipsum prius sanciuerat Deus, *Ne sequaris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio acquiescas plurimorum*. etenim non in suffragiorum numero, sed in sapientia decernentium stat verum iudicium. unde Tacitus de popularibus loquens ait, *Illi non iudicium, non veritas, Cum ex opinione multa, ex veritate pauca iudicet*, ait Cicero. & Augustinus, *Nequeunt oculi assueti tenebris, summæ veritatis radios intueri*.

De Beata vita. Exod. c. 23. Annal. 1. Pro Roscio

Quid quæso magis apud populares est decantatum, quàm quod beata vita constat voluptatibus, lucris, & dominatione? harumque rerum vbertate vita traduci beata, & fœlix? enimuero quo minus quis aliorum eget ope, eo propius assimilatur beatis. hinc cum ipsis omnia sint peruia earum rerum opulentijs, abundè sensibus grata suppeditare possunt. nam horum vsi contubernio à prima luce, ad extremum vsq; diem cogimur integros eos seruare. idcirco, qui illis abundant bonis, suscipiuntur ab omnibus, veluti à beatorum descenderint sedibus: beaturi cæteros sua consuetudine. qua ratione certatim homines se ad illorum famulatum insinuātes, inter prospera reputant, benigno ab eis respici oculo. munera expectantes, & expostulantes quouis vili famulatu, veluti coaxantes ranæ hiantiore in coenosis locis præstolātur pluuiam æstatis tempore.

Solilo. c. 34

Quapropter nemo istorum lethalia esse illa arbitratur. cum tamen adeò est lethifera earum rerum conditio, vt mortalium omnia errata ad ista redigantur, veluti ad scaturigines omniū delictorum. quod monens D. Ioannes ait, *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ*. Quarum rerum amores animi sunt sordes, à quibus quanto quis est purgatior, tanto perspicacius intuens penetralia veritatis, auersabitur hos populares errores. Nam quosdam videas captos alicuius meretriculæ amore, aut alterius rei concupiscibilis. alios nunquam expleri diuitijs, sitien-

Epist. 1. c. 2

tes semper ea, quæ rigatum siticulosiorem efficiunt. alios languere molestissima passionum ambitione aduersatrice tranquillitatis. quarum omnium rerum, & errorum causa est ruditas noxia, & cæca ignorantia, quæ insidias deprehendere nesciens, proterue graditur, etiam monita, per hæc miseriarum itinera.

2 Voluptas etenim suas præstigiosas delicias offerens sensui, cum ad assensum voluntatem deduxerit, mortem infert animæ, omni corporali plaga deteriorem. sensibus inter nuntijs vtitur illa, per quos mentem allicit, quibuscum familiarissimè vixerit, facillimè ad assensum deducitur; ne saltem molesta appareat amico corpori. nam eiusdem ministerio sensibilium recipit imagines, per quas pellecta inseruit amoribus. talem, tantamque suadelam multoties adhibet voluptas, suauissima ostentando simulacra voluptatum, vt nullam prorsus patiatur repulsam. qua de causa nefarij cum improbitati assueuerint, ad p[illegible] traducuntur & impudica omni minimo impulsu. vnde Hieremias ait, *Si mutare potest Aethiops pellem suam, aut pardus varietates suas, vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum*. subacta misera mense à voluptate, ex regina efficitur subdita, serua ex domina, exul ex ciue, & ex ingenua infamis. ita Sillius,

Hier. c. 15.

De bello Pun. 5.

Ebrietas tibi fida comes, tibi luxus, & atris
Circa te semper volitans infamia pennis.

Annal. 11. enimuero labes Veneris semper probrosa. *Animo per libidinem corrupto nihil honestum est*, vt dicebat Tacitus. idcirco inuerecundè damnat omne honestum, atque modestum. Ita *Omnis eius appetentia est plena anxietatis*, vt monuit Boetius. *Satietas vero pœnitentiæ*. Nam homo ijs mancipatus efficitur petulans, probrosus, effœminatus, & inuerecundus.

De Consol. 3. pro. 7.

3 Lucri vero amor, & diuitiarum tantam inijcit mortalibus sui sacram famem, vt nec quidem fodinis Peruuijs possit expleri, si vastus est animus. (hinc solius Dei possessione quiescit) à finitis rebus eius fames expleri non potest. quare sua auiditate miserè torquetur. quam nec natura, nec fortuna, se dare possunt. & ita suis seruiens malis, sibimet parat perniciem. nam qui tali laborant ægritudine omnia consuescunt habere venalia, vt fidem, vt iustitiam, vt pietatem. quod ita expressit Propertius,

Prop. 3. Eleg. 13.

Auro pulsa fides, auro venalia iura,
Aurum lex sequitur, mox sine lege pudor.

Suum itaque cuique lucri desiderium, maximum est delinquendi incentiuum. ideo priuatæ res non solum traducunt hominem à iusto, & ab honesto; *Sed semper offecere, & officient publi-*

Liu. lib. 22.

publicis consilijs, vt dicebat Liuius. etenim vt dicebat Varro, *Aurum perstringit oculos*. qua ratione Thebani ad gubernationem non admittebant eum, qui per decem annos non abstinuisset à mercatura, vt refert Philosophus. sunt enim tales inclinatione, & assuetudine auari. ideo parum generosum est illud vitæ genus, nec affine virtuti. quæ conditio auctoritatem minuit in publica persona: & efficit, vt multi non vereantur illum inuadere muneribus, vt abducant ab æquitate. Et quotos quæso insatiabilis auri fames raptat per terribilem oceanum? desertaque propria domo, & familia, transmarinas adeunt illi regiones, & peregrinantur in hospitales terras, & temerario ausu se committunt barbaris? quod auderet nemo pro salut suæ Reipublicæ, nec quidem pro incolumitate animæ. & tamen illis non raro contingit vt pyratarum, aut prædonum latrocinijs ad extremam redigantur pauperiem: vel à voracibus vndis absorbi vident merces, quas summo labore, & maximo periculo, nec minori temporis decursu acquisiuerant. quamobrem diuitiarum loco pauperiem, lætitiarum loco lachrymas, & captiuitatem loco honestarum facultatum assequuntur. idcirco in inimicas terras, inter sordes, & pauperiem, barbarorum inclementijs vexati animam efflant. Adde quod illis bonis prius inhiantes, erant non dum inexplebiles, sed impostores, sed fallaces, sed fœdifragi.

Var. in Fra.

Poli. 3. c. 3.

Nec minora damna parantur homini à superbia, & ambitione. nam immodici spiritus ardor, aut acer appetitus honorum hærens animo, quid non molitur etiam difficillimum? quid veretur etiam sanctissimum? quid timet euertere, etiam summa religione custodiendum? scimus per ambitionem (ciuilium bellorum causam) plures Romanos ciues fuisse consumptos gladio, quàm quos cœteri interfecerunt populi, vt sua tuerentur iura. In bello ciuili Syllano, vt cœtera prætereamus, centum quinquaginta millia Romanorum cæsa sunt, absque innumeris totius Italiæ populis, vt refert Paulus. Insatiabilis ira Syllæ, quasi inexplebilis venter omnes ciues consumens, semperque esuriens, miseram reddidit Rempubl. vnde Catullum illi dixisse fertur, *Cum quibus tãdem victuri sumus, si in bello armatos, & in pace inermes occidimus?* de quo loquens Tacitus ait, *Sæuissimus Sylla victam armis libertatem in dominationem vertit.* & Cicero ad Atticum scribens de ambitione Cæsaris. & Pompeij ait, *Dominatio ab vtroq. quæsita est, non id actum vt beata, & honesta ciuitas esset, sed genus illud Syllani regni appetitum*. & ad eundem. *Quorum vtrique semper patriæ salus, & dignitas, posterior sua dominatione, & domesticis commodis fuit*. & Tacitus ibidem, 4

Paul. Aqui. lib. 5.

Hist. 2.

Ad Atticũ.

Pompeius non melior, sed occultior.

Euripides. In Fragm. Quo circa iure dicebat Euripides, *Ambitionem pessimum esse numen in ciuitate.* quia teste Sallustio, *Vna, & ea vetus causa bellandi est, profunda cupido imperij, & diuitiarum.* Annal. 15. etenim vt dicebat Tacitus, *Sua retinere priuatæ est domus, de alienis certare regiam laudem esse.* Ita cæcutiens multitudo arbitratur, & censet; cum nullius habeat veræ sapientiæ gustum. nam ambitio est futile bonum, secretum virtus, pestis latens, doli artifex, mater hypocrisis, liuoris parens, tinea societatis, excæcatrix cordium, vt dicebat D. Bernardus. In fermo. de Quadra. ex his liqueat, quo dissidio differat popularis opinio, à sapientis oraculo dicente,

Gerg. 1. *Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido.*

nam primitus homo insidiosus efficitur, contentiosus, & contumax; & adepto dominio redditur audax, iracundus, ferus, violentus, & implacabilis.

Meretriculo lenocinio primariæ istæ passiones inuncant hominum animas. nam prima pro munere, lasciuo obtutu vibrat amores. secunda vero ornatu diuiti mortalium cupiditatem accendit. altera vero erigit mortalium spiritum suo magnifico incessu. nam prima, (quæ æternæ mortis est venabulum) pretioso, florido que amicta palliolo, fracto incessu præ mollitie, ambulans cincinnatula, spirac vnguentis, floribus redimita. secunda vero vestibus auro, gemmisque intextis suas ostentans diuitias, (mortalium irritamenta) spectantium amorem nititur adipisci. tandem altera purpurissata coronam gestans, & sceptrum, elata ceruice magnificè intuens, cœterorum animos studet accendere ad imperandi cupiditatem. omnes istæ sunt prodigæ suæ fucatæ venustatis, vt venentur amatores. quare omnes allicere conantur spectantes præuia lasciuia, magis assueta ad decipiendum mortales. quibus sic ait illa.

Id omne, quo misera vestra vita tuetur, hilarescit, & effertur, apud nos est. nec quicquã desiderabile concupiscere potestis, q nostris thesauris abundè uobis, vestrisq; inopijs non possimus subministrare. idcirco vnusquisque vestrum depromere potest delitias suo arbitrio, quas maximè sibi cordi esse nouerit. patet enim nostri ærarij aditus nostra concupiscentibus bona; tanta sumus erga vos miseros mortales miseratione commotæ. ideo cũ nostra clemẽtia vobis omnia sint exposita, quęcumq; concupiueritis potiemini, voluptatem, aurum, dominatum; quæ vitam voluptatibus onustam, opulentiarum illustrem, & delinitam suauitate imperandi traducere facient. securitatem his assequemini, laborum fugam, & cœterorum certatim obsequium. an vestræ fœlicitatis eritis inuidi, & nostræ liberali-

tati

tati ingrati? an præferetis exosam pudicitiam amabili hilaritati, querulam pauperiem diuitijs, & abiectam seruitutem venerandæ potestati? an hanc lucis vsuram tetrici, egentes, & abiecti, traijcere vultis? Viuentium sunt ista, quæ larga manu proferimus, & effundimus vsque ad extrema vestra funera. in quo quidem curriculo per nos licebit, vos vesci fructibus nostrorum virentium arborum: & quo magis eos carpetis, eo erunt feraciores. immo quo frequentius vtemini, eo vos suauius nutrient. ne itaque vestra pigritia careatis tam nobili, fœlic.que apparatu, (quo moriturorũ profligantur ærumnæ) nostram amate studiosè consuetudinem, cum simus curatrices, & expultrices humanarum calamitatum.

Quis suaui splendidoque harum muliercularum aspectu se decipi non patiatur? quis ad talem,tantamque copiam donorum, ostentatis, oblatisque muneribus non accendatur? cum nihil magis expetant mortales, & assequi contendant votis, & laboribus? Ille solus harum euadit insidias, qui vero lumine eas intuens, nouerit has meretriculas ascititio cultu, magicoq; artificio demulcere mortales, & captos decipulis tradere perpetuæ seruituti. nam ratio non assueta famulari sensibus nouit has nugatrices esse, & scenicè ornatas, quæ blanditijs aggredi solent homines, deinde obruere miserijs. quare illarum adulterinas suauitates aspernans, irritas efficit earum suasiones, & stimulos; monita à christiana philosophia, quæ aspectu decoro, & vulto graui, sensatisque verbis, magnifico habitu, sic instruit, & monet animum.

Meretriculæ istæ inuerecundæ velim ne tibi imponant.cum inter artes harum sit,animi infringere virtutem,vt per imprudentiam deceptus lethalia eligas prosalutaribus. & sic tibi mortem consciscas æternam per temporale vitium; & inops veri consilij reijcias honestissimas res, & cœlestes virtutes,etenim totus istarum apparatus futilis est. hinc animum inanem spe anxia implet, & excruciat deinde saltem seruida cupiditate.quo circa nihil veri continet, nisi solum, quod verè malum inferat. nam voluptates suspiciones inducunt, & turpitudines; diuitiæ sollicitudinem, & fraudem; superbia seditionem, & perfidiam. quamobrem etsi illæ delectent aspectu, & aures mulceant promissis, te irritant potius, quàm sedant, cruentant non sanant, interimunt, non uiuificant. etenim uitia, quibus glorianeur, non tibi quietem inducunt, sed auferunt. & ita quod auditu iucundum erat abundè retulerunt; silentio tegentes innumera mala, quæ ex illis emergunt.cum facillimè quemuis exterreant ab illorum complexu.omniũ temporum experientia constat, lasciuiam semper esse obnoxiam insa-

infamiæ, auaritiam ad omne nefas traduxisse mortales, superbiam, & ambitionem suos asseclas effecisse arrogantes, & vafros. ideo,

Seneca in Thiest.

Vt nemo doceat fraudes, & sceleris viam.
Regnum docebit.

Itaque falluntur, quibus tales imponunt. perdere norunt istæ mulierculæ, nesciunt fœlicitare, & iure dici sic potest, lethales esse fructus, quos istæ deceptrices, & falsiloquæ uobis blandè ingerunt. nam vt vestras cupiditates semper excitent, semper virescunt; vt nunquam potiamini. nequaquam maturescunt. quare earum rerum cupiditas torquet insipientes ad extremum vsque spiritum. nec quicquam talia possidentibus euenit, quàm ex voluptate mollities, luxus ex diuitijs, & ex dominatu tumor. & quidem hoc patet ex incessu, habitu, & muliebri ornatu. hinc malle cum his bellum potius, quàm pacem, eruditi est animi. nam vt quis earum est impudicior, est procacior. Verum si quis me in sui contubernio admiserit, côperiet instructus, eum mente ægrotare, qui ad illas deflexerit. qua ratione ab illarum cauebit perniciosa amicitia, & insalubri consuetudine, itaqne apud illas sint voluptates, diuitiæ; animique tumores, apud te vero decus, & morum sanctitas.

Non itaque per publicam ambulandum est viam. cum sæua illa monstra, & fœda, blanditijs studeant homines ad vitia inducere, qui non corpore, sed animo imbecilles reiectis salutaribus côsilijs noxia sequuntur. Si corporeis affligarentur morbis, sanitatis desiderio se præceptis committerent medicorum; at quia illarum profanarum meretricularum terunt vestigia, eos piget morbos animi pellere; cum eius nulla sit cura, nec sollicitudo. quare aures auertunt à monitis; ne illata luce veritatis cogantur priora studia detestari, & aspernari ea, quæ singularibus sunt prosecuti studijs; in quibus non solum temporis fecere iacturam, sed bonorum animi, contrita via prauorum affectuum per incogitantiam. cum leui ponderatione animaduertere poterant, earum mortiferam conditionem esse. idcirco qui istarum sunt labe infecti, quia reiecerunt sapientiam omnium rerum preciosissimam, (à qua sola libertas impartitur,) illis non laus debetur, sed infamia, sed pœna, sed seruitus.

7 Est enim duplex seruitus, (vt in nostro proposito argumento reuertamur) quædam corporis, & quædam animi. corporibus dominantur homines, vitia vero animis. simili ratione, quædam dari libertas corporum necesse est, non subdita potentioribus, & quædam animi, nullis prauis passionibus obnoxia. de priori seruitute non est cur differamus; cum constet

aduer-

aduerfante fortuna nullum fuiffe hominum genus, quod non perdiderit quandoque libertatem. Caius Cæfar inter initia fuæ pubertatis Afiam nauigans à maritimis prædonibus exceptus ab eifdem fe redemit pretio foluto. Baiazetes fuperatus bello, & captus à Tamberlano per totam Afiam, ac Syriam circumductus eft in ferream caueam, donec caput allidens caueæ ex ceffit è vita: videns fuam mulieré propbrosè denudatam illius Barbari Regis deferuire menfæ. Nā etfi præ timore ferui quādoque fugiunt dominos; & præ odio viri mulieres; & præ pudore amici amicum (fi interuenit offenfa.) nemo tamen fpontè fit feruus, nifi impulfrice chriftiana charitate. quod opus excellentis amoris edidit Paulinus Nolanæ Ciuitatis Epifcopus, voluntariè fe barbarorum feruituti tradens, vt cuiufdam viduæ redimeret filium. cum cœtera impendiffet, vt alios eximeret à tali feruitutis iugo. Vale. lib. 6. cap. 11. Iouius de rebus Turcicis.

Hanc libertatem in fapiente non afferimus, fed illam, quæ vitæ innocentia conftat. *Nam fapientia eft laudabilis vita, & apud Deum pura mens. per quam puri puro, & fancti fancto iunguntur*, vt docuit Nazianzenus. enimuero fi fapientis eft munus ordinare ea, quæ funt ad finem, & hominis finis Deus eft, fapiens ille erit, qui Dei parens iuffis, fic inftruit vitam, vt hoc fummo potiatur fine. Qua de caufa omne peccatum abijciens, fugienfque peccandi occafiones, perenniter laborat magis, ac magis illi conciliari. fciens, quod virtutibus eft incongruum, fibi magnopere officere. qua ratione fibi vendicat libertatem, cauens à noxijs animæ, quod his rationibus erit confpicuum. 8 In Apolog.

Eodem vitæ inftituto, quo Dei adipifcimur amicitiam, libertatem confequimur. nam fi Regum munificentia, immunitas à tributis, ingenuitas à feruitute libertas, folitum eft amicis tribui, qui pro Regis gloria ftrenuè nauarunt operam, à munificentiffimo Deo fimilia cumulatius non affequentur? fi ingratitudo dedecus eft mortalibus, certè turpior effet illi, cuius thefauri nulla erogatione deficiunt, immo erogatione fuccrefcunt: at qui Deum fequuntur (non quidem corporeis greffibus, nam ita nufquam, & nunquam poterunt, fed pietate animi, & innocentia morum,) eius conftituuntur amici. (fic inter Deum & hominem oritur, & virefcit amicitia.) Hinc deducitur neceffario virum pium liberum effe, cœteros vero feruituti mancipatos. Primum Argumen.

Ideo fapientes cum decreuerint deliberatione conftanti diuinis mandatis famulari, quafi perempta fragilitate fatentur palam, fe non poffe illa tranfgredi. ideo dicebat Iofeph mulieri fuadenti facinus, *Quomodo poffum hoc malum facere?* deuicta Confirm. Gene. c. 49.

uicta voluntate glutino amoris cœlestis, idem videbatur illi, fieri non deberi, ac fieri non posse, ob reuerentiam diuini Numinis, ob beneficiorum memoriam, ob metum diuini iudicij. nam ijs omnis anima prudēs furentium sensuum temeritatem compescit. Ex aduerso impij nequitijs assueti ab improbitatibus abstinere existimant impossibile: adeò peccandi in quibusdam inualescit consuetudo contra animi libertatem, vt cogantur quodammodo deseruire prauis consuetudinibus. at nisi se dederet ratio sensui, neque temerari, neque excindi posset ab eo; sed dedita, vel capta ratione, cogitur misera mens conflagare, & deseruire audacibus passionibus. ideo Aristoteles vocat Sapientiam humanæ vitæ gubernatricem. ab hac enim appetitus animę sentientis quodammodo efficitur rationalis. quapropter temperantia in concupiscibili, fortitudo in irascibili sedem habet.

De Rhet. ad Ale. c. 1.

Ethi. 1. c. 13

Secundum Argumen.

Ciuitatē tunc seruitute opprimi dicimus, & tyrannide, cū paucorū subiacet imperio: è contra vero, si suis legibus viuat, liberam appellamus. at talis est ratio in homine, qualis lex in ciuitate, talis tyrannis qualis dominatus vitiorum. idcirco cū sapientes legum statuta sequantur ductrice ratione libertate donati sunt: reliqui vero à fœdis passionibus subacti illarum subiacent iuri. enimuero *Sicuti qui facit peccatum seruus est peccati.* ita qui auersantur facinora, *Verè liberè erunt*, vt apud Ioannem Dominus docet.

Ioann. c. 8.

Confir.

Quamobrem liber est, qui inhiberi non potest. talis est probus nihil appetens legibus aduersum. à quarum custodia arcetur nemo, sed excitantur omnes premijs; at improbi ab improbitatibus compescuntur omnium legibus. qua de causa serui sunt non liberi.

Confir.

Ita diuina lege comparatum est, vt deterius potiori deseruiat, illique deferat principatum. qua de causa Iacob decussatis bracchijs iuniori dexteram imposuit, sinistram vero maiori. nam nouerat illustratione diuina iuniorem exactiori studio culturum virtutes, à quibus libertas oritur, & principatus, sicuti seruitus ab earumdem inopia.

Gen. c. 48.

Tertium Argumen.

Cuius est ius dicere, eius est dominari. sed si instituendi, corrigendique essent mores ciuitatis, aut Regni, equidem nō cōmitteretur nisi probis, tanquam arte peritis, improbi arcerentur veluti huius disciplinæ ignari. itaque cum ius dicere sit dominorum, soli probi sunt liberi, cœteri serui, quia mandata suscipiunt. Hinc peritè ait Aristotiles, *Cuius animo natura vim ad prospiciendum, consulendumque alijs tribuit, id natura præstat natura imperat.* igitur sapiens natura Dominus. & alibi cum docuisset ciuitatem non constitui communitate loci,

Confir.

Poli. 1. c. 1.

sed com-

ſed communitate benè agendi infert, *Quicumque tales plus conferunt ad huiuſmodi ſocietatem, his plus iuris competit in ciuitate.* at ſoli probi morum honeſtate hoc præſtant, hinc hi plus iuris in ciuitate habent. quare amatori virtutum ius primogenituræ deberi aſſeruit Iacob dicens, *Benedixi eum, & erit benedictus.* vt dicemus capite 30. Patet itaque libertatis munus eſſe potiorum pietate, qua etiam cœteris natura eminere debent: & præeſſe cætibus ad communem vtilitatem, cum reliquorum malitia nullius boni vſus eſſe poſſit. Quare dicebat Ariſtoteles, *Vir probus, quia præſtantior eſt, ideo eſt dignus principatu.* Polit. 3. c. 6. Gene. c. 17. Pol. 3 c. 12.

Caprarij capris præſunt, bubulci bobus, ouibus paſtores; ab his enim deducuntur ad paſcua. quæ animalia nunquàm ſuis Ducibus præſunt, ſed paſci opus habent, non alere ſuos Rectores. at vulgus non eſt diſſimile pecori, cum doctrina ſyncera alendum ſit, inculpatis moribus, & ſalutaribus inſtitutis, quæ talia in ſolis ſapientibus inueniuntur: nam improbi profanis amoribus vacant, lucris, & cupedijs. quo circa quia Pij paſcunt, præſunt; & quia dirigunt, dominantur illis. ideo cum dominorum ſit libertas, ſeruitus vero eorum, qui alterius indigent ope, iſti ſunt ſerui, illi vero liberi, & domini. Quartum Argumen.

Quamobrem ex eo q͂ ſapientes non ſubiacent vitiorum tyrannidi, ſed connatis monſtris affectuum reluctantes dominantur, ſyncera potiuntur libertate: ſcelesti vero cum prauarum paſſionum diſtrahantur illecebris, innumeris heris ſeruiunt, protracti ab imprudentia ad obſequium vitiorum, à quibus miserè abripiuntur ad æternum interitum. etſi interim quis ſceleribus famulans, vt ait Boetius, Confir.

Non facit, quod optat ipſe,
Dominis preſſus iniquis. De Conſ. 4 met. 2.

Hæc eſt turpiſſima ſeruitus. nam & voluntate aſcitur, nec aliquando ſalutaris eſſe poteſt. ſicuti corporea ſeruitus quandoque captiuo prodeſt. & hanc præcabatur Iſaac filio ſuo Eſau dicens, *Fratri tuo ſeruies.* Vir ille optimus vtiliſſimum iudicabat propter inteſtinum bellum vitiorum Eſau, vt præſtantiori ſeruiret, à quo diſceret compeſcere tales tumultus. idcirco commendandi ſunt improbi bonis; ne in ſua conſtituti poteſtate in deterius labantur. etenim viri ſapientia eſt ſtulto pharmacum. vnde Iuuenalis. 9 Gen. c. 27.

Paulatim vitia atque errores exuit omnes
Prima docens rectum ſapientia plurima fœlix. Saty. 13.

à qua (etſi ſeruituti maximè ſit obnoxia anima) libertati reſtituitur. qua ratione dicebat Iſaac, *Tempuſque veniet cum* Gen. c. 27.

excutias, & soluas iugum eius de ceruicibus tuis. cognita enim vilitate talis subiectionis, facile quis horrens vitiorum consuetudinem, sibi libertatem parat à tali seruitute. honestius enim tyrannorum dominatus toleratur, quàm nostrarum passionũ: cum ille etiam quandoque paratur fortunę libidine, hic vero solum ascitur à prauitate animi, & inscitia.

Quintum. Argumen. Addamus tandem doctrinam D. Pauli, quæ illustriorem efficit veritatem, vt nulla sit ratio dubitandi. Quisquis nullius legis sanctione obstringitur liber est, cum leges sint veluti compedes libertatis humanæ. sed teste D. Paulo, *Lex non est* Timoth. 1. cap 1. 10 *imposita iusto, sed iniusto;* sequitur inde necessario, vt probus sit liber, prauus autem sit seruus. Neque ita interprætandus est D. Paulus, vt perperam à quibusdam impijs vsurpatur, probos nullius legis obligatione teneri. vt huius oraculi prætextu, Matt. c. 19. omnia illis licita sint. cum omnibus sit edictum, *Si vis ad vitam ingredi serua mandata.* nam per horum custodiam, cuique datur æterna merces. sed quia ipsa legum obligatio, non tam ab alijs est imposita, quàm ab illis benignè suscepta; non tam oblata à Deo, quàm quæsita ab ipsis. cum è cõtra improbi seruili animo se dedentes mortiferis affectibus, reluctando mandatis, serui fiunt legum: cum illarum timore solum, quãdoque se continent ab improbitatibus. at iusti, sancta charitate illorum dilatante corda, liberrimo animo currunt viã mandatorum Dei.

Quapropter non imposita videtur lex, sed ab ipsis quæsita. Gala c. 4. idcirco dicuntur liberi. *Qua libertate Christus nos liberauit,* Ioann. c. 1. vt dicebat Apostolus. non modo quia *Gratia per Iesum Christum facta est,* vt docuit Ioannes. ideo dicebat Augustinus, De Gratia Xpi c. 19. *Lex Moysi data est, vt gratia quæreretur. gratia data est. vt lex impleretur.* & alibi, *Sumus sub gratia, quæ id quod iubet* De Conti. cap. 3. *faciens nos amare, potest liberis imperare.* & alibi, *Per legem* De spi. & lit. c. 19. *cognitio peccati, per gratiam sanatio animæ à vitio peccati.* quæ libertas vocatur ab Apostolo dicente, *Vbi spiritus Do-* Gala. c. 3. *mini, ibi libertas.* nequeunt enim commune contuberniũ habere gratia, & peccatum. Sed quia se se obtulit Patri in ara Hebr. c. 9. crucis *ad multorum exhaurienda peccata.* Qua ratione ad Ro- Roma. c. 8. manos scribens ait, *Liberauit nos à lege peccati.* A quo ipsa corporea seruitus est inducta, vt disseruit Chrisostomus de In Gene. Hom. 19. Cain, loquens ita, *Peccata ablata libertate iugum illi vilissime seruitutis imposuit. vnde postea seruitus sumpsit exordium.* & Augustinus, *Nusquam scripturarum legimus seruum ante-* De Ciu. 19. cap. 15. *quam hoc vocabulum Noe iustus peccatum filij vendicaret. nomen itaque istud culpa meruit, non natura.* Sapienter itaque à Philone dictum est, Vt noui testamenti auctoritas, veteris consta-

constabiliatur figuris, *Ideo leuitarum ciuitates erant immunes, quia Dei cultor libertate sempiterna fruitur*: vt perenni grauatur seruitute impius, De sacrif. Abelis.

Itaque qui expetens libenter rationis accipit imperium, acerbissimum dominium sensuum deuitat, remorsum conscientiæ, ciuium reprehensionem, animaduersionem legum, Dei iram, & mortem æternam. iste omne malum moris auersans, etiam indifferentia non vult attingere; ne pellectus proponderet ad fragilia propter naturæ imbecillitatem. sciens nullam esse veram iacturam bonorum, nisi amicitiæ Dei. Qui cum immemor esse non possit suorum amicorum, semper eos tuetur singulari patrocinio. gaudens ijs præsidere, qui inculpatè viuëtes, eius inuocant auxilium. Et hi re vera liberi sunt suo vacantes negotio, adoptioni nempe fœlicitatis æternæ. serui vero aliena negotia peraguntisicuti qui famulatum præstant sensibus mortalitate damnatis. Priores semper lætantur. quia vt docuit Aristoteles, *Est inenarrabile quantum ad voluptatem intersit, cõsiderare aliquid esse proprium sui.* ita sunt piæ actiones, quarum præmium est Dei regnum. Verum illi vera pace carent; scientes perniciosa mentis cæcitate se prosequi temporales suauitates, quibus æterni parantur cruciatus. Quare nihil fœlicius priorioribus, cum sui gratia operantes, verum stabilemque adipiscuntur finem. nihil miserius posterioribus, qui cum sui non sint compotes, alterique famulantes, non aliã recipiunt laborum mercedem, quàm inconsumptibilem mortem. nam veluti quicquid pretiosum, aut suaue, aut redolens sit, & ventri ingeretur, mutatur in excrementum; ita omnis turpis voluptas definit in miseriam. vnde Boetius, 11 Poli.2.c.3.

Cum falsa graui mole parauerit,
Tunc vera cognoscunt bona. De Consl.3 met.8.

Quamobrem asserta veritas, siue libertas, non in voluptatũ affluentia, aut bonorum copia, aut maiestate dominij est (nam hæc subiacent interitui) sed in puris animi virtutibus, quasi qui imitatur, & colit, sapiens est. ordinat temporales tunc actiones ad perennem fœlicitatem. etenim sicuti priora quandoque perniciem afferunt lachrymabilem; ita virtutes Dei amicitiam; in qua vera est libertas, & fœlicitas. dicente Aristotele, *Dijs beata tota vita est, hominibus eatenus, quatenus similitudo quædam cuiusmodi operationis in ipsis est.* Ad Nic.10. cap.8.

Nec velim vt existimes, Amice, sapientum exiguum esse numerum. quod etsi adhuc esset. rerum ordini foret consentanem; cum plerumque pulchra rara sint, ne assuetudine vilescant; sed potius raritate sint venerabiliora. sed sunt multi, licet videantur pauci. 12

An quia Dei contemplationibus vacantes abominātur multitudinem?

An quia fugiunt plebem, gnari non minus esse periculi ab illorum conuictu, quàm ab aeris pestifera intemperie?

An quia agnosci nolentes, cælantesque pietatem, communibus vtuntur moribus in conuictu, & vestibus?

An quia cum absurdos mores se posse corripere diffidant, veluti desperata salute ægroti, se illatebrant?

An quia timent ne diutina consuetudine intuendi scelera, non vt par est, detestentur illa?

An quia se domi continent, ne sibilationibus accipiantur à plebe?

An quia apud hos hospitari solet paupertas, quam horrens multitudo, etiam eius hospites execratur?

13 Apud hos diuertere solet paupertas, cum praui illam territent, & eijciant. idcirco à probis quæsitat hospirium.

Seneca in Thyest. *Humi iacentem scelera non intrant casam.*

Sect. 29. Probl. 4. Quare paupertas semper auersatur domicilia prauorum, vt docuit Aristoteles. nam cum in illis lateant scelera, verens ne detecta, vna simul corripiatur, quasi particeps fugit. maximũ sibi decus existimans proborum consuetudinem. à quibus benignè accipi nouit, & custodiri syncerè, vt res deposita, & commendata innocenti viro, à quo etiam dirigi cupit, vt mulier eiecta, & peregrina. quo circa ad bonos se adiungit, malos vitans; ne se malum fortunæ auctum malo morum, horribile monstrum appareat. Huius consuetudine pij vultu inediam, & veste mendicitatem præseferunt. quod est in causa, vt sint despicabiles. quod Iuuenalis expressit

Saty. 13. *Nil habet infœlix paupertas durius in se,*
Quàm quod ridiculos homines facit.

Hor. 2. Saty. 5. *Nam Genus, & Virtus, nisi cum re, vilior alga est.*

Nec tamen hoc ægre ferunt, scientes corpoream domum illis locatam fuisse, à qua exacto tempore egredi necesse est. Qua de causa cum illius sint inquilini non ciues, satagunt constabilire sapientiam. nam veluti ante ignem excitatur fumus, qui appropinquantium elicit lachrymas, post quas lætantur lumine. ita pij prius libare coguntor lachrymas, quàm perfectum præmium sapientiæ, quæ lumen est animæ. carnis prurigines, concupiscentias auri, & dominandi rabiem compescans, & euertens.

Ita discussa caligine vulgarium opinionum, tanquam ex alto somno excitata anima ex rebus mortalibus ad immortalia se transfert. cum interim vt iniqua anima laxatur ad demerita, ad angustias, sic pia ad merita properat, & ad tranquillitatem.

tatem.& ita fit palam, pietatem à Dei munerari etiam in præsenti vitæ curriculo: etsi in fine condignas assequitur coronas, quod præsertim sapientes spectant. Quorum premiorum gratia (quibus vis pulsentur malis) immobiles perseuerant in munere, veluti domitis, & subactis sensibus mœrorum. cum hi assueuerint placidè ferre mentis imperata. nam tales veræ pietatis amici, nullis aduersis mutantur, sed indefessa Constātia piè viuunt: ne per temporales acerbitates spem amittant fœlicitatis æternæ. Qua de causa contusis stillationibus carnis, dissipatisque stimulis insatiabilis auaritiæ, & confractis superbiæ telis, suspiriosis contemplationibus, & irrequieto ardore æthereã domum petunt. scientes concupiscentiam carnis esse interitum spiritus, oculorum desiderium esse excæcationem mentis, vitæ vero superbiam esse allatricem mortis interminæ. quo nihil magis aduersum sapienti homini.

Bonorum inopia salutaris est homini.
Cap. XXVI.

IAm constitit libertatem à sapientia oriri, à qua etiam tranquillitatem pendere ostendemus cap.45.& 46.adeò vt illa solum insignitis tribuatur. reliquis vero ne leuis quidem vmbra illius accidit, nec certè momentaneæ, veluti elementa vi dempta in aliena sede prosiliunt statim relaxata. quare minimè est optabile homini, affluenti copia bonorum temporaliũ irrigari; ne per illam à probitate excidens, veram, stabilemque amittat fœlicitatem. nam veluti arua humoris deuastantur profluuio productis infrugiferis, & syluestribus plantis; ita sœpe suaui lenocinio partarum rerum, tam multiplicia in hominis animum erumpunt desideria, vt multitudine, & fœditate obruatur. hinc auersans rationis suadelam, omnino famulatur sensui, cuius cum habenas moderari debeat, illius parens imperio, colensque voluptates quasi salutares sibi, ab herili potestate transducitur in seruitutem, quin immemor effectus, & torpens futurorum, captus pestifera dulcedine præsentium, tædet reminisci alterius vitæ: cum more quadrupedum terram intuens obliuioni tradiderit cœlum. Quamobrẽ constat magnam cladem inferri à temporalium opulentia, à qua quasi ab incendio omnes proteruntur virtutes quandoque hinc inter cælitus impartita beneficia numerandum est. Non abundare diuitijs, à quibus solet induci languor, & ægritudo mentis, & tandem mors. quo circa de illarum damnis disseramus, vt lætius nostri status conditionem ferentes, minus non tæ-

tædeat paupertatis, abiectæque fortunæ.

Quis enim ignorat à diuitiarum opulentia oriri ingluuiem; ab ingluuie luxuriam, à luxuria turpitudines, à turpidinibus honoris, & mentis interitum? Vel à rerum copia oriri superbiam, à superbia turgentiam, à turgentia violentias, à violentijs iniurias, ab iniurijs tyrannidem, per quam intra modestiæ terminos nequeunt se continere, sed contumeliosi, & contumaces effecti, spretis legibus, quos possunt, conculcant. Vel si mauis dicamus, à diuitijs oriri luxum, à luxu bonorum inopiam, ab inopia rapinas, à rapinis rursus ad pauperiem fieri regressum, & tandem ad infamiam cedentium bonis. nam vbi rerum abundantia intemperantiæ iungitur, ibi perennis est diuitiarum sitis. at cum suas absumpserint luxu; alienas per rapinas inuadunt, quare sœpe videas potentum auaritia agitari

Plini. 33. c. 1 miseros, qua de causa dicebat Plinius, *Aurum ad vitæ perniciem esse repertum.* & Lucretius,

De Natu. rerum 5.

Nunc aurum, & purpura curis

Exercent hominum vitam, belloque fatigant.

Psalmum. Temporalium bonorum affluentia satis ingens est, & efficax principium prauorum morum; cum ad immodicum luxum homines deducat. nam qui natura vitiorum sunt feraces, feracissimi redduntur opportunitate diuitiarum: veluti si ad bonitatem agri, aquarum, solique accesserit copia. sunt enim illæ quarumcumque cupiditatum irritamenta, & instrumenta efficacissima voluptatum. quocirca qui his abundant, lasciuiunt multoties. nam excussa prius omni parsimonia, meraces potiones sibi parantes, & opiperos cibos, se inde transferunt ad profanos concubitus, vnde Iuuenalis.

Saty. 6.

Turpi fregerunt secula luxu

Diuitiæ molles.

Nam licet aliquando instituantur conuiuia ad ostentationẽ opulentiarum; tamen vt plurimum in illis delitiari consuetudo inoleuit: cum compotationes æstuent in lasciuiem, in Venerem. cuius mala referamus cap. 29. Quapropter etsi omnia in triclinijs parent, quę ad exhilarandos conuiuarum oculos sint apta, vndique conquisitis aulæis, belluatisque tapetijs, citharædis, mensarum ministris formosis, & peritis, vt ad nutum cœnantibus seruiant, & inferant cibos; tamen in obsoniorum, & condimentorum multitudine, varietate, & munditie, summopere laborant, non tam vt naturæ appetitionibus satisfaciãt, quàm immẽso voracitatis vitio. hinc cũ nullũ naturæ donum prętereundũ cẽseãt, terrestria ingurgitãt, aquatica, & volucria; vt nõ cibaria ipsis desint, sed rabies vorãdi. vel potius edendo laxata ingluuie esuriant suauissima, & electissima cibaria; vt

conui-

conuitatoris magnificentia possit commēdari in ipsa ciborum, & potus abundantia, qua ad fauces vsque exaturati, adhuc supersint cibaria ad exhilarandos oculos, & nares compotātium *Effusorum in luxum, & epulas, & nocturnos coitus*, vt dicebat Tacitus. Hist.4.

2 His sumptibus diuites vacant, vt opiparis conuiuijs, & profusis compotationibus cogant animum deseruire ventri. nec quicquam est, quod irritare possit, aut satisfacere palato, quod negligant libare, & vorare, epularum fœda, & inexplebili libidine, hinc effractis vinculis gulæ, quasi immanem habentes famem, pari voracitate præsentibus imminent patinis, & futuris. quare non dum excussa crapula prospiciunt de cœnis in crastinum. quasi illud solum sibi vendicare possint, quod in illorum delituerit stomacho. quamobrem ventris sentinam nunquam explere possunt, cum plura appetant, quàm quod possint ingurgitare, & vorare, & excernere.

3 Deinde distento ventre, & per saturitatem nimium inflato, prorumpunt in lasciuiem pedissequam crapulæ, & temulentiæ; *Præmium summum ebrietatis libido portentosa est, ac iucundum nefas*. ait Plinius. Pli.16.c.22 nam absumpto alimento, naturalis calor humorem ad se attrahit, cuius fluxus cum ad genitalia defertur, pruritum, titillationemque irrequietam excitat, sicuti flatus turgentiam; quo circa effecti sui impotentes, & rabie perciti luxuriandi, in facinorosos, & quandoq; portentosos irruunt concubitus: acriterque à venere stimulati, quanto minus sperant suas amasias, vel ob honestatem, vel nobilitatem, eo violentius in illas feruntur. scientes amorem conciliari auro. Verum cum hæc passio in quocumque animali sit concitata, (stimulante natura ob conseruationem speciei.) concitatior vero est in homine, obsuauiorem titillationem, & abundantiorem materiam, quam colligit ex elaboratiori cibo; in diuitibus tamen est concitatissima: cum ad omne nefas paratas habeant diuitias pudicitiæ expugnatrices, & amorum nutricias. vnde Ouidius.

Diuitijs alitur luxuriosus amor. DeRemed. Amo.2.

& Seneca,

Amor est iuuentæ, gignitur luxu, otio,

Nutritur inter læta fortunæ bona. Iu Octauia

Quamobrem sicuti diuites epulones prius diducunt os, quā appetitum ad cibaria, ingerentes fercula stomacho repletionibus distento, & spumantes pateras ingurgitant sine siti, ligurientes auidè, quæ nequeunt inferre visceribus, semper vltra saturitatem extendentes gulam, voluptatem in molestiā vertentes; ita effrænè in seruientes veneri non verecundantur

turpes

turpes accensas cupiditates ostentare, (quibus omnino dominari præstaret. quasi liberale sit, & honestum, bacchari adulterinis congressibus, & has exercere artes aliquando in contumeliam consanguinearum, eas transferentes in ordinem meretricum. Tunc insaniens homo nec à domesticis abstinet. q; si votis frustretur, tabescit ira. etsi raro hoc euenit. nam vt ait Horatius,

Lib. 2. Saty. 3. *Virtus, fama, decus diuina, humanaque pulchris*
Diuitijs parent.

Rhe. 2. c. 16 Sunt enim istæ rerum omnium, quæ existimantur pretium, ut ait Aristoteles. idcirco vt verè à diuitijs insatiabilitas infertur ciborum quandoque, ita etiam sæpissimè inducitur inclinatio ad turpem venerem, per quam cæcutiens homo nec turpitudinis eum pudet, nec tædet mentis interitus. Nam si celebres grauitate morum, & aliquando seuerioris vitæ instituto pene consumptos videamus ab hac inuadi, & infici contagione, quanto deterius in illos insiliet, qui delitijs affluentes, animum otio, & corpus fouent ambundantiori cibo, & rigant liberiori potu? quod fatetur Ouidius,

Eleg. lib. 1. *Et in vacuo pectore regnat amor.*

Hi formosulis blandiuntur, & deseruiunt, illarum captantes beneuolentiam omni obsequiorum genere. quod si despiciantur, iniquè ferunt; si benignè se intueri conspexerint gestiunt, exultant, quasi triumphaturi de hoste. cum potius tūc ipsi ab hoste vitio per mulierculam inseruitutem traducuntur prauæ passionis, & in famulatum voluptatis mortiferæ. *Quod* Val. 9 c. 1. *malum facilius accusari potest, quàm vitari*, vt dicebat Valerius.

4 Ab hac voluptate non solum atteruntur corporis vires, cū vna simul cum semine excernatur caloris portio, vnde refrigerātur corpora; verū ēt cū hunc dissipatum abundatiori cibo instaurare laborent, suffocant reliquum. à qua intemperantia virium oritur, imbecillitas, cruditas humorum, & putrescentia, & tandem mors. licet interim tale vitium omnes pessundans virtutes, hostili inuasione obruit animum zelotipijs, suspicionibus, vigilijs, curisque, ne sua scorta aliorum sint præda. quin etiam aliquando amicos interimunt sola acti suspicione, qui amici, ne signo quidem nec desiderio attingerant tales concubinas. Nam vbi voluptas, ibi assequendi studium; vbi studium, ibi æmulatio; vbi æmulatio, ibi furor, bilis, & ira; vbi talia, ibi omnis pietatis, & humanitatis obliuio, & cōtemptus. vnde vastititates inducuntur bonorum, & hominum strages. qua de causa, quæ erant floridæ domus fiunt monumenta calamitatum, & turpitudinum posteris. verè itaque ait Sallu-

Salluſtius ad Cæſarem. *Sæpe iam audiui, qui reges, quæ ciuitates per opulentiam magna imperia amiſerunt, per virtutem inopes cœperant.* nec quiſquam attollere ſe,aut diuina mortalis attingere poteſt, niſi omnino reiectis laſciuis gaudijs. Sallu. ad Cæſarem.

5 Nec ſolam crapulam, obſcænarumque partium turgentiā, probroſque concubitus, pariunt diuitiæ, ſed ſuperbiam, ſed elatos & inflatos ſpiritus, & contumelioſos; cum ad horum obſequium decertent homines. Quamobrem toto corporis habitu,geſtuque præſe ferunt talem animi habitum, equina ſe erigentes ceruice ſuper omnes, & temeraria opinione ſe extollentes, ne pares quidem admittunt: ſe ſemideos exiſtimantes inter homines. ideo fortunæ beneuolentia ebrij dominantur ſeruis veluti belluis; ingenuos veluti mancipia accipiunt; amicos ſicuti exteros; parantes vt alienos. etenim quanto magis cœteris eminent fortunarum copia, tanto magis reliquos contumelijs afficiunt. hinc obliquè,tornèque aſtantes intuentur, quaſi profanos. quæ ferocitas à bonorum ſaturitate oritur. quod expreſſit lepidè Cicero dicens, *Ex rerum omnium affluentia, primum nata eſt arrogantia*,& Terentius, *Quia paululum vobis acceſſit ſublati ſunt animi*. & Tacitus dicebat, *Præcipua validiorum vitia, auaritia, & arrogantiæ.* cum in animum ſe ingeſſerint ſuperbia,& arrogantia,prę redituum, cœterorumque bonorum opulentia, ſe nobiliſſimos exiſtimant, & prudentiſſimos, cœteros vero miſeros, & inſipientes: quaſi ſua ſolertia fortunam cōpulerint ſibi deſeruire ideo ſibi omnia tribuūt.de quibus diuitijs, ita loquitur Horat. Secundum. De leg. agr. In Hecyra. Hiſt. lib. 1.

quas qui conſtruxerit, ille
Clarus erit, fortis, iuſtus, ſapiens, etiam Rex,
Et quicquid volet. Li. 2. Saty. 3

Ea enim habent, quorum gratia dignum putant ſe cœteris dominari, vt ait Stagirita. colligunt hoc idem, cum ferè omnes eorum non detrectent imperia. quo circa vt cumulis diuitiarum, cœteros ſuperant, ita virtute putant, ita dominio.quo ſtante animi tumore, vt Peripateticus docuit, ibidem *Diuites ſunt contumelioſi, & contumaces, propter abundantiam diuitiarum, quaſi omnibus abundent bonis*. quamobrem interrogatus Simonides vtrum eſſet melius ſapientem eſſe, an diuitē? reſpondit, *Sapientes enim in diuitum ianuis video*. Hi veluti tyranni ſoli volunt eſſe principes. ſunt etiam aſſentatoribus familiares, ſicuti tyranni his, qui ſe ſummiſſe gerunt.delectantur quoque improbis, vt tyranni maleficis; ſunt namque iſti improbitatibus aptiores. adhuc diuites eos perſequūtur odio, qui ſuis familijs ſplendorem adhibent, ueluti tyranni nullo homine libero delectantur; immo cum ijs ſemper inimicitias Artis Rhet. 2. c. 16. Ibidem. 6

uicta voluntate glutino amoris cœlestis, idem videbatur illi, fieri non deberi, ac fieri non posse, ob reuerentiam diuini Numinis, ob beneficiorum memoriam, ob metum diuini iudicij. nam ijs omnis anima prudēs furentium sensuum temeritatem compescit. Ex aduerso impij nequitijs assueti ab improbitatibus abstinere existimant impossibile: adeò peccandi in quibusdam inualescit consuetudo contra animi libertatem, vt cogantur quodammodo deseruire prauis consuetudinibus. at nisi se dederet ratio sensui, neque temerari, neque excindi posset ab eo; sed dedita, vel capta ratione, cogitur misera mens conflagare, & deseruire audacibus passionibus. ideo Aristoteles vocat Sapientiam humanæ vitæ gubernatricem. ab hac enim appetitus animę sentientis quodammodo efficitur rationalis. quapropter temperantia in concupiscibili, fortitudo in irascibili sedem habet.

De Rhet. ad Alc. c. 1.

Ethi. 1. c. 13

Secundum Argumen.

Ciuitatē tunc seruitute opprimi dicimus, & tyrannide, cū paucorū subiacet imperio: è contra vero, si suis legibus viuat, liberam appellamus. at talis est ratio in homine, qualis lex in ciuitate, talis tyrannis qualis dominatus vitiorum. idcirco cū sapientes legum statuta sequantur ductrice ratione libertate donati sunt: reliqui vero à fœdis passionibus subacti illarum subiacent iuri. enimuero *Sicuti qui facit peccatum seruus est peccati.* ita qui auersantur facinora, *Verè liberè erunt*, vt apud Ioannem Dominus docet.

Ioann. c. 8.

Confir.

Quamobrem liber est, qui inhiberi non potest. talis est probus nihil appetens legibus aduersum. à quarum custodia arcetur nemo, sed excitantur omnes premijs; at improbi ab improbitatibus compescuntur omnium legibus. qua de causa serui sunt non liberi.

Confir.

Ita diuina lege comparatum est, vt deterius potiori deseruiat, illique deferat principatum. qua de causa Iacob decussatis bracchijs iuniori dexteram imposuit, sinistram vero maiori. nam nouerat illustratione diuina iuniorem exactiori studio culturum virtutes, à quibus libertas oritur, & principatus, sicuti seruitus ab earumdem inopia.

Gen. c. 48.

Tertium Argumen.

Cuius est ius dicere, eius est dominari. sed si instituendi, corrigendique essent mores ciuitatis, aut Regni, equidem nō cōmitteretur nisi probis, tanquam arte peritis, improbi arcerentur veluti huius disciplinæ ignari. itaque cum ius dicere sit dominorum, soli probi sunt liberi, cœteri serui, quia mandata suscipiunt. Hinc peritè ait Aristotiles, *Cuius animo natura vim ad prospiciendum, consulendumque alijs tribuit, id natura præstat natura imperat.* igitur sapiens natura Dominus. & alibi cum docuisset ciuitatem non constitui communitate loci, sed com-

Confir.

Poli. 1. c. 1.

ſed communitate benè agendi infert, *Quicumque tales plus conferunt ad huiuſmodi ſocietatem, his plus iuris competit in ciuitate.* at ſoli probi morum honeſtate hoc præſtant, hinc hi plus iuris in ciuitate habent. quare amatori virtutum ius primogenituræ deberi aſſeruit Iacob dicens, *Benedixi eum, & erit benedictus*. vt dicemus capite 30. Patet itaque libertatis munus eſſe potiorum pietate, qua etiam cœteris natura eminere debent: & præeſſe cætibus ad communem vtilitatem, cum reliquorum malitia nullius boni vſus eſſe poſſit. Quare dicebat Ariſtoteles, *Vir probus, quia præſtantior eſt, ideo eſt dignus principatu.* Polit. 3. c. 6. Gene. c. 17. Pol. 3 c. 12.

Caprarij capris præſunt, bubulci bobus, ouibus paſtores; ab his enim deducuntur ad paſcua. quæ animalia nunquàm ſuis Ducibus præſunt, ſed paſci opus habent, non alere ſuos Rectores. at vulgus non eſt diſſimile pecori, cum doctrina ſyncera alendum ſit, inculpatis moribus, & ſalutaribus inſtitutis, quæ talia in ſolis ſapientibus inueniuntur: nam improbi profanis amoribus vacant, lucris, & cupedijs. quo circa quia Pij paſcunt, præſunt; & quia dirigunt, dominantur illis. ideo cum dominorum ſit libertas, ſeruitus vero eorum, qui alterius indigent ope, iſti ſunt ſerui, illi vero liberi, & domini. Quartum Argumen.

Quamobrem ex eo ꝙ ſapientes non ſubiacent vitiorum tyrannidi, ſed connatis monſtris affectuum reluctantes dominantur, ſyncera potiuntur libertate: ſceleſti vero cum prauarum paſſionum diſtrahantur illecebris, innumeris heris ſeruiunt, protracti ab imprudentia ad obſequium vitiorum, à quibus miſerè abripiuntur ad æternum interitum. etſi interim quis ſceleribus famulans, vt ait Boetius, Confir.

Non facit, quod optat ipſe,
Dominis preſſus iniquis. De Conſ. 4 met. 2.

9 Hæc eſt turpiſſima ſeruitus. nam & voluntate aſcitur, nec aliquando ſalutaris eſſe poteſt. ſicuti corporea ſeruitus quandoque captiuo prodeſt. & hanc præcabatur Iſaac filio ſuo Eſau dicens, *Fratri tuo ſeruies.* Vir ille optimus vtiliſſimum iudicabat propter inteſtinum bellum vitiorum Eſau, vt præſtantiori ſeruiret, à quo diſceret compeſcere tales tumultus. idcirco commendandi ſunt improbi bonis; ne in ſua conſtituti poteſtate in deterius labantur. etenim viri ſapientia eſt ſtulto pharmacum. vnde Iuuenalis. Gen. c. 27.

Paulatim vitia atque errores exuit omnes
Prima docens rectum ſapientia plurima fœlix. Saty. 13.

à qua (etſi ſeruituti maximè ſit obnoxia anima) libertati reſtituitur. qua ratione dicebat Iſaac, *Tempuſque veniet cum* Gen. c. 27.

excutias, & soluas iugum eius de ceruicibus tuis. cognita enim vilitate talis subiectionis, facile quis horrens vitiorum consuetudinem, sibi libertatem parat à tali seruitute. honestius enim tyrannorum dominatus toleratur, quàm nostrarum passionũ: cum ille etiam quandoque paratur fortunę libidine, hic vero solum ascitur à prauitate animi, & inscitia.

Quintum. Argumen. Addamus tandem doctrinam D. Pauli, quæ illustriorem efficit veritatem, vt nulla sit ratio dubitandi. Quisquis nullius legis sanctione obstringitur liber est, cum leges sint veluti compedes libertatis humanæ. sed teste D. Paulo, *Lex non est imposita iusto, sed iniusto*; sequitur inde necessario, vt probus sit liber, prauus autem sit seruus. Neque ita interpretandus est D. Paulus, vt perperam à quibusdam impijs vsurpatur, probos nullius legis obligatione teneri. vt huius oraculi prætextu, omnia illis licita sint. cum omnibus sit edictum, *Si vis ad vitam ingredi serua mandata.* nam per horum custodiam, cuique datur æterna merces. sed quia ipsa legum obligatio, non tam ab alijs est imposita, quàm ab illis benignè suscepta; non tam oblata à Deo, quàm quæsita ab ipsis. cum è cõtra improbi seruili animo se dedentes mortiferis affectibus, reluctando mandatis, serui fiunt legum: cum illarum timore solum, quãdoque se continent ab improbitatibus. at iusti, sancta charitate illorum dilatante corda, liberrimo animo currunt viã mandatorum Dei.

Timoth. 1. cap 1. 10

Matt. c. 19.

Quapropter non imposita videtur lex, sed ab ipsis quæsita. idcirco dicuntur liberi. *Qua libertate Christus nos liberauit*, vt dicebat Apostolus. non modo quia *Gratia per Iesum Christum facta est*, vt docuit Ioannes. ideo dicebat Augustinus, *Lex Moysi data est, vt gratia quæreretur. gratia data est, vt lex impleretur.* & alibi, *Sumus sub gratia, quæ id quod iubet faciens nos amare, potest liberis imperare.* & alibi, *Per legem cognitio peccati, per gratiam sanatio animæ à vitio peccati.* quæ libertas vocatur ab Apostolo dicente, *Vbi spiritus Domini, ibi libertas.* nequeunt enim commune contuberniũ habere gratia, & peccatum. Sed quia se se obtulit Patri in ara crucis *ad multorum exhaurienda peccata.* Qua ratione ad Romanos scribens ait, *Liberauit nos à lege peccati.* A quo ipsa corporea seruitus est inducta, vt disseruit Chrisostomus de Cain, loquens ita, *Peccata ablata libertate iugum illi vilissimæ seruitutis imposuit. vnde postea seruitus sumpsit exordium.* & Augustinus, *Nusquam scripturarum legimus seruum antequam hoc vocabulum Noe iustus peccatum filij vendicaret. nomen itaque istud culpa meruit, non natura.* Sapienter itaque à Philone dictum est, Vt noui testamenti auctoritas, veteris consta-

Gala c. 4.
Ioann. c. 1.
De Gratia Xp̃i c. 19.
De Conti. cap. 3.
De spi. & lit. c. 19.
Gala. c. 3.
Hebr. c. 9.
Roma. c. 8.
In Gene. Hom. 19.
De Ciu. 19. cap. 15.

constabiliatur figuris, *Ideo leuitarum ciuitates erant immunes, quia Dei cultor libertate sempiterna fruitur*: vt perenni grauatur seruitute impius. De sacrif. Abelis.

11 Itaque qui expetens libenter rationis accipit imperium, acerbissimum dominium sensuum deuitat, remorsum conscientiæ, ciuium reprehensionem, animaduersionem legum, Dei iram, & mortem æternam. iste omne malum moris auersans, etiam indifferentia non vult attingere; ne pellectus proponderet ad fragilia propter naturæ imbecillitatem. sciens nullam esse veram iacturam bonorum, nisi amicitiæ Dei. Qui cum immemor esse non possit suorum amicorum, semper eos tuetur singulari patrocinio. gaudens ijs præsidere, qui inculpatè viuētes, eius inuocant auxilium. Et hi re vera liberi sunt suo vacantes negotio, adoptioni nempe fœlicitatis æternæ. serui vero aliena negotia peraguntisicuti qui famulatum præstant sensibus mortalitate damnatis. Priores semper lætantur. quia vt docuit Aristoteles, *Est inenarrabile quantum ad voluptatem intersit, cōsiderare aliquid esse proprium sui.* ita sunt piæ actiones, quarum præmium est Dei regnum. Verum illi vera pace carent; scientes perniciosa mentis cæcitate se prosequi temporales suauitates, quibus æterni parantur cruciatus. Quare nihil fœlicius prioribus, cum sui gratia operantes, verum stabilemque adipiscuntur finem. nihil miserius posterioribus, qui cum sui non sint compotes, alterique famulantes, non aliā recipiunt laborum mercedem, quàm inconsumptibilem mortem. nam veluti quicquid pretiosum, aut suaue, aut redolens sit, & ventri ingeretur, mutatur in excrementum; ita omnis turpis voluptas desinit in miseriam. vnde Boetius, Poli.2.c.3.

Cum falsa graui mole parauerit,
Tunc vera cognoscunt bona. De Consf.3 met.8.

Quamobrem asserta veritas, siue libertas, non in voluptatū affluentia, aut bonorum copia, aut maiestate dominij est (nam hæc subiacent interitui) sed in puris animi virtutibus, quasi qui imitatur, & colit, sapiens est. ordinat temporales tunc actiones ad perennem fœlicitatem. etenim sicuti priora quandoque perniciem afferunt lachrymabilem; ita virtutes Dei amicitiam; in qua vera est libertas, & fœlicitas. dicente Aristotele, *Dijs beata tota vita est, hominibus eatenus, quatenus similitudo quædam cuiusmodi operationis in ipsis est.* Ad Nic.10. cap.8.

12 Nec velim vt existimes, Amice, sapientum exiguum esse numerum. quod etsi adhuc esset. rerum ordini foret consentanem; cum plerumque pulchra rara sint, ne assuetudine vilescant; sed potius raritate sint venerabiliora. sed sunt multi, licet videantur pauci.

An quia Dei contemplationibus vacantes abominãtur multitudinem ?

An quia fugiunt plebem, gnari non minus esse periculi ab illorum conuictu, quàm ab aeris pestifera intemperie ?

An quia agnosci nolentes, cælantesque pietatem, communibus vtuntur moribus in conuictu, & vestibus ?

An quia cum absurdos mores se posse corripere diffidant, veluti desperata salute ægroti, se illatebrant?

An quia timent ne diutina consuetudine intuendi scelera, non vt par est, detestentur illa ?

An quia se domi continent, ne sibilationibus accipiantur à plebe ?

An quia apud hos hospitari solet paupertas, quam horrens multitudo, etiam eius hospites execratur ?

13 Apud hos diuertere solet paupertas, cum praui illam territent, & eijciant. idcirco à probis quæsitat hospitium.

Seneca in Thyest. *Humi iacentem scelera non intrant casam.*

Sect. 29. Probl. 4. Quare paupertas semper auersatur domicilia prauorum, vt docuit Aristoteles. nam cum in illis lateant scelera, verens ne detecta, vna simul corripiatur, quasi particeps fugit. maximũ sibi decus existimans proborum consuetudinem. à quibus benignè accipi nouit, & custodiri syncerè, vt res deposita, & commendata innocenti viro, à quo etiam dirigi cupit, vt mulier eiecta, & peregrina. quo circa ad bonos se adiungit, malos vitans; ne se malum fortunæ auctum malo morum, horribile monstrum appareat. Huius consuetudine pij vultu inediam, & veste mendicitatem præferunt. quod est in causa, vt sint despicabiles. quod Iuuenalis expressit

Saty. 13. *Nil habet infœlix paupertas durius in se,*
Quàm quod ridiculos homines facit.

Hor. 2. Saty. 5. *Nam Genus, & Virtus, nisi cum re, vilior alga est.*

Nec tamen hoc agre ferunt, scientes corpoream domum illis locatam fuisse, à qua exacto tempore egredi necesse est. Qua de causa cum illius sint inquilini non ciues, satagunt constabilire sapientiam. nam veluti ante ignem excitatur fumus, qui appropinquantium elicit lachrymas, post quas lætantur lumine. ita pij prius libare coguntur lachrymas, quàm perfectum præmium sapientiæ, quæ lumen est animæ. carnis prurigines, concupiscentias auri, & dominandi rabiem compescans, & euertens.

Ita discussa caligine vulgarium opinionum, tanquam ex alto somno excitata anima ex rebus mortalibus ad immortalia se transfert. cum interim vt iniqua anima laxatur ad demerita, ad angustias, sic pia ad merita properat, & ad tranquillitatem.

tatem.& ita fit palam, pietatem à Dei munerari etiam in præsenti vitæ curriculo: etsi in fine condignas assequitur coronas, quod præsertim sapientes spectant. Quorum premiorum gratia (quibus vis pulsentur malis) immobiles perseuerant in munere, veluti domitis, & subactis sensibus mœrorum. cum hi assueuerint placidè ferre mentis imperata. nam tales veræ pietatis amici, nullis aduersis mutantur, sed indefessa Constãtia piè viuunt: ne per temporales acerbitates, spem amittant fœlicitatis æternæ. Qua de causa contusis stillationibus carnis, dissipatisque stimulis insatiabilis auaritiæ, & confractis superbiæ telis, suspiriosis contemplationibus, & irrequieto ardore æthercam domum petunt. scientes concupiscentiam carnis esse interitum spiritus, oculorum desiderium esse excæcationem mentis, vitæ vero superbiam esse allatricem mortis interminæ. quo nihil magis aduersum sapienti homini.

Bonorum inopia salutaris est homini. Cap. XXVI.

IAm constitit libertatem à sapientia oriri, à qua etiam tranquillitatem pendere ostendemus cap. 45. & 46. adeò vt illa solum insignitis tribuatur. reliquis vero ne leuis quidem vmbra illius accidit, nec certè momentaneæ, veluti elementa vi dempta in aliena sede prosiliunt statim relaxata. quare minimè est optabile homini, affluenti copia bonorum temporaliũ irrigari; ne per illam à probitate excidens, veram, stabilemque amittat fœlicitatem. nam veluti arua humoris deuastantur profluuio productis infrugiferis, & syluestribus plantis; ita sœpe suaui lenocinio partarum rerum, tam multiplicia in hominis animum erumpunt desideria, vt multitudine, & fœditate obruatur. hinc auersans rationis suadelam, omnino famulatur sensui, cuius cum habenas moderari debeat, illius parens imperio, colensque voluptates quasi salutares sibi, ab herili potestate transducitur in seruitutem, quin immemor effectus, & torpens futurorum, captus pestifera dulcedine præsentium, tædet reminisci alterius vitæ: cum more quadrupedum terram intuens obliuioni tradiderit cœlum. Quamobrẽ constat magnam cladem inferri à temporalium opulentia, à qua quasi ab incendio omnes proteruntur virtutes quandoque hinc inter cælitus impartita beneficia numerandum est. Non abundare diuitijs, à quibus solet induci languor, & ægritudo mentis, & tandem mors. quo circa de illarum damnis disseramus, vt lætius nostri status conditionem ferentes, minus non

tæ-

tædeat paupertatis, abiectæque fortunæ.

Quis enim ignorat à diuitiarum opulentia oriri ingluuiem; ab ingluuie luxuriam, à luxuria turpitudines, à turpidinibus honoris, & mentis interitum? Vel à rerum copia oriri superbiam, à superbia turgentiam, à turgentia violentias, à violentijs iniurias, ab iniurijs tyrannidem, per quam intra modestiæ terminos nequeunt se continere, sed contumeliosi, & contumaces effecti, spretis legibus, quos possunt, conculcant. Vel si mauis dicamus, à diuitijs oriri luxum, à luxu bonorum inopiam, ab inopia rapinas, à rapinis rursus ad pauperiem fieri regressum, & tandem ad infamiam cedentium bonis. nam vbi rerum abundantia intemperantiæ iungitur, ibi perennis est diuitiarum sitis. at cum suas absumpserint luxu; alienas per rapinas inuadunt, quare sæpe videas potentum auaritia agitari

Pini.33.c.1 miseros, qua de causa dicebat Plinius, *Aurum ad vitæ perniciem esse repertum.* & Lucretius,

De Natu. rerum 5.

Nunc aurum, & purpura curis

Exercent hominum vitam, belloque fatigant.

Primum. Temporalium bonorum affluentia satis ingens est, & efficax principium prauorum morum; cum ad immodicum luxum homines deducat. nam qui natura vitiorum sunt feraces, feracissimi redduntur opportunitate diuitiarum: veluti si ad bonitatem agri, aquarum, solique accesserit copia. sunt enim illæ quarumcumque cupiditatum irritamenta, & instrumenta efficacissima voluptatum. quocirca qui his abundant, lasciuiunt multoties. nam excussa prius omni parsimonia, meraces potiones sibi parantes, & opiperos cibos, se inde transferunt ad profanos concubitus, vnde Iuuenalis.

Saty.6.

Turpi fregerunt secula luxu

Diuitiæ molles

Nam licet aliquando instituantur conuiuia ad ostentationẽ opulentiarum; tamen vt plurimum in illis delitiari consuetudo inoleuit: cum compotationes æstuent in lasciuiem, in Venerem. cuius mala referamus cap. 29. Quapropter etsi omnia in triclinijs pateant, quę ad exhilarandos conuiuarum oculos sint apta, vndique conquisitis aulæis, belluatisque tapetijs, citharædis, mensarum ministris formosis, & peritis, vt ad nutum cœnantibus seruiant, & inferant cibos; tamen in obsoniorum, & condimentorum multitudine, varietate, & munditie, summopere laborant, non tam vt naturæ appetitionibus satisfaciãt, quàm immẽso voracitatis vitio. hinc cũ nullũ naturæ donum prętereundũ cẽseãt, terrestria ingurgitãt, aquatica, & volucria; vt nõ cibaria ipsis desint, sed rabies vorãdi. vel potius edendo laxati, ingluuie esuriant suauissima, & electissima cibaria; vt

conui-

conuitatoris magnficentia possit commẽdari in ipsa ciborum, & potus abundantia, qua ad fauces vsque exaturati, adhuc supersint cibaria ad exhilarandos oculos, & nares compotãtium *Effusorum in luxum, & epulas, & nocturnos coitus*, vt dicebat Tacitus. Hist.4.

2 His sumptibus diuites vacant, vt opiparis conuiuijs, & profusis compotationibus cogant animum deseruire ventri. nec quicquam est, quod irritare possit, aut satisfacere palato, quod negligant libare, & vorare, epularum fœda, & inexplebili libidine. hinc effractis vincutis gulæ, quasi immanem habentes famem, pari voracitate præsentibus imminent patinis, & futuris. quare non dum excussa crapula prospiciunt de cœnis in crastinum. quasi illud solum sibi vendicare possint, quod in illorum delituerit stomacho. quamobrem ventris sentinam nunquam explere possunt, cum plura appetant, quàm quod possint ingurgitare, & vorare, & excernere.

3 Deinde distento ventre, & per saturitatem nimium inflato, prorumpunt in lasciuiem pedissequam crapulæ, & temulentiæ; *Præmium summum ebrietatis libido portentosa est, ac iucundum nefas*. ait Plinius. Pli.16.c.22 nam absumpto alimento, naturalis calor humorem ad se attrahit, cuius fluxus cum ad genitalia defertur, pruritum, titillationemque irrequietam excitat, sicuti flatus turgentiam; quo circa effecti sui impotentes, & rabie perciti luxuriandi, in facinorosos, & quandoq; portentosos irruunt concubitus: acriterque à venere stimulati, quanto minus sperant suas amasias, vel ob honestatem, vel nobilitatem, eo violentius in illas feruntur. scientes amorem conciliari auro. Verum cum hæc passio in quocumque animali sit concitata, (stimulante natura ob conseruationem speciei.) concitatior vero est in homine, obsuauiorem titillationem, & abundantiorem materiam, quam colligit ex elaboratiori cibo; in diuitibus tamen est concitatissima: cum ad omne nefas paratas habeant diuitias pudicitiæ expugnatrices, & amorum nutricias. vnde Ouidius.

Diuitijs alitur luxuriosus amor. De Remed. Amo.2.

& Seneca,

Amor est iuuentæ, gignitur luxu, otio,
Nutritur inter læta fortunæ bona. Iu Octauia

Quamobrem sicuti diuites epulones prius diducunt os, quã appetitum ad cibaria, ingerentes fercula stomacho repletionibus distento, & spumantes pateras ingurgitant sine siti, ligurriantes auidè, quæ nequeunt inferre visceribus, semper vltra saturitatem extendentes gulam, voluptatem in molestiã vertentes; ita effrænè in seruientes veneri non verecundantur

turpes

turpes accensas cupiditates ostentare, (quibus omnino dominari præstaret. quasi liberale sit, & honestum, bacchari adulterinis congressibus, & has exercere artes aliquando in contumeliam consanguinearum, eas transferentes in ordinem meretricum. Tunc insaniens homo nec à domesticis abstinet. q; si votis frustretur, tabescit ira. etsi raro hoc euenit. nam vt ait Horatius,

Lib. 2. Saty. 3. *Virtus, fama, decus diuina, humanaque pulchris*
Diuitijs parent.

Sunt enim istæ rerum omnium, quæ existimantur pretium, Rhe. 2. c. 16 ut ait Aristoteles. idcirco vt verè à diuitijs insatiabilitas infertur ciborum quandoque, ita etiam sæpissimè inducitur inclinatio ad turpem venerem, per quam cæcutiens homo nec turpitudinis eum pudet, nec tædet mentis interitus. Nam si celebres grauitate morum, & aliquando seuerioris vitæ instituto pene consumptos videamus ab hac inuadi, & infici contagione, quanto deterius in illos insiliet, qui delitijs affluentes, animum otio, & corpus fouent ambundantiori cibo, & rigant liberiori potu? quod fatetur Ouidius,

Eleg. lib. 1. *Et in vacuo pectore regnat amor.*

Hi formosulis blandiuntur, & deseruiunt, illarum captantes beneuolentiam omni obsequiorum genere. quod si despiciantur, iniquè ferunt; si benignè se intueri conspexerint gestiunt, exultant, quasi triumphaturi de hoste. cum potius tūc ipsi ab hoste vitio per mulierculam inseruitutem traducuntur prauæ passionis, & in famulatum voluptatis mortiferæ. Val. 9. c. 1. *Quod malum facilius accusari potest, quàm vitari*, vt dicebat Valerius.

4 Ab hac voluptate non solum atteruntur corporis vires, cū vna simul cum semine excernatur caloris portio, vnde refrigerātur corpora; verū ēt cū hunc dissipatum abundatiori cibo instaurare laborent, suffocant reliquum. à qua intemperantia virium oritur, imbecillitas, cruditas humorum, & putrescentia, & tandem mors. licet interim tale vitium omnes pessundans virtutes, hostili inuasione obruit animum zelotipijs, suspicionibus, vigilijs, curisque, ne sua scorta aliorum sint præda. quin etiam aliquando amicos interimunt sola acti suspicione, qui amici, ne signo quidem nec desiderio attingerant tales concubinas. Nam vbi voluptas, ibi assequendi studium; vbi studium, ibi æmulatio; vbi æmulatio, ibi furor, bilis, & ira; vbi talia, ibi omnis pietatis, & humanitatis obliuio, & cōtemptus. vnde vastititates inducuntur bonorum, & hominum strages. qua de causa, quæ erant floridæ domus fiunt monumenta calamitatum, & turpitudinum posteris. verè itaque ait Sallu-

Salluſtius ad Cæſarem. *Sæpe iam audiui, qui reges, quæ ciuitates per opulentiam magna imperia amiſerunt, per virtutem inopes cœperant.* nec quiſquam attollere ſe,aut diuina mortalis attingere poteſt, niſi omnino reiectis laſciuis gaudijs. Sallu. ad Cæſarem.

5 Nec ſolam crapulam, obſcænarumque partium turgentiã, probroſque concubitus, pariunt diuitiæ, ſed ſuperbiam, ſed elatos & inflatos ſpiritus, & contumelioſos; cum ad horum obſequium decertent homines. Quamobrem toto corporis habitu,geſtuque præſe ferunt talem animi habitum, equina ſe erigentes ceruice ſuper omnes, & temeraria opinione ſe extollentes, ne pares quidem admittunt: ſe ſemideos exiſtimantes inter homines. ideo fortunæ beneuolentia ebrij dominantur ſeruis veluti belluis; ingenuos veluti mancipia accipiunt; amicos ſicuti exteros; parantes vt alienos. etenim quanto magis cœteris eminent fortunarum copia, tanto magis reliquos contumelijs afficiunt. hinc obliquè,torueque aſtantes intuentur, quaſi profanos. quæ ferocitas à bonorum ſaturitate oritur. quod expreſſit lepidè Cicero dicens, *Ex rerum omnium affluentia, primum nata eſt arrogantia,* & Terentius, *Quia paululum vobis acceſſit ſublati ſunt animi.* & Tacitus dicebat, *Præcipua validiorum vitia, auaritia, & arrogantiæ.* cum in animum ſe ingeſſerint ſuperbia,& arrogantia,pre redituum, cœterorumque bonorum opulentia, ſe nobiliſſimos exiſtimant, & prudentiſſimos, cœteros vero miſeros, & inſipientes: quaſi ſua ſolertia fortunam cõpulerint ſibi deſeruire ideo ſibi omnia tribuũt.de quibus diuitijs,ita loquitur Horat. Secundum. Deleg. agr. In Hecyra. Hiſt.lib. 1.

quas qui conſtruxerit, ille
Clarus erit, fortis, iuſtus, ſapiens, etiam Rex,
Et quicquid volet. Li.2.Saty.3

Ea enim habent, quorum gratia dignum putant ſe cœteris dominari, vt ait Stagirita. colligunt hoc idem, cum ferè omnes eorum non detrectent imperia. quocirca vt cumulis diuitiarum,cœteros ſuperant,ita virtute putant, ita dominio.quo ſtante animi tumore, vt Peripateticus docuit, ibidem *Diuites ſunt contumelioſi, & contumaces, propter abundantiam diuitiarum, quaſi omnibus abundent bonis.* quamobrem interrogatus Simonides vtrum eſſet melius ſapientem eſſe, an diuitẽ? reſpondit, *Sapientes enim in diuitum ianuis video.* Hi veluti tyranni ſoli volunt eſſe principes. ſunt etiam aſſentatoribus familiares, ſicuti tyranni his, qui ſe ſummiſſe gerunt.delectantur quoque improbis, vt tyranni maleficis; ſunt namque iſti improbitatibus aptiores. adhuc diuites eos perſequũtur odio, qui ſuis familijs ſplendorem adhibent, ueluti tyranni nullo homine libero delectantur; immo cum ijs ſemper inimicitias ArtisRhet. 2.c.16. Ibidem. 6

exercent, quasi suum imperium deuastare moliantur. Adde quod ut *proprium tyrannorum est, eos qui suo parent imperio, efficere pauperes*, ut docuit Aristoteles. ita & diuitum. ideo par eorum uidetur esse conditio, & affine ingenium, & simile studium.

Pol.7.c.11.

Tertium. 7 Ad alind descendamus malum solitum induci à diuitijs. Isti cum nullum sibi finem statuant in sumptibus conuiuiorum uestium, supellectilium, seruorumq; proprijs deuoratis diuitijs, per rapinas alienas inuadunt, excussoque pudore, *Nullum cum lucro malum credunt*, ut dicebat Sophocles. cuius studio cum teneantur, omnia fiunt illis uenalia, honestas, probitas, fides, appetentesque solũ utile, inhonesta non uerẽtur. *Vbi diuitiarum cupiditas, ibi nulla disciplina. ibi nulla bonæ artes pollent*, dicebat Salustius. quanto magis quando eas uenari coguntur, ut decorem seruent suæ domus? uel ne creditorum fiant præda, uel ludibria? *Nam neminem excellere nisi opum, & amicorum copia, existimat vulgus*, ait Aristoteles. hinc hos miseriæ loquaces efficiunt, & rapaces: alijs asciscentes inopiam, & sibi infamiam. cum scrinia per intemperantiam luxus euacuata, rursus replcant per iniqua lucra, quasi subsidia parent honori, & non potius luxui, uerè ait Seneca,

Sophocles.
Sallust. ad Cæsarem.
Poli.5.c.8.

In Octauia

Luxuria victrix orbis immensas opes
Iam pridem auaris manibus, vt perdat rapit.

8 Hinc primo illis diuitiæ fiunt prauitatum subsidia, quibus freti inhonesta audent. & rursus cum erogationes non cõgruerint cum annuis redditibus, illæ amissæ fiunt rapacitatem calcaria: cum erogatis proprijs, per latrocinia alienas subripiũt nullo cohiti pudore. nam tales ueluti tyranni abutuntur potentia ad aliorum contumeliam, & ruinam. hinc quisque talis, ut ait Seneca,

In Hippol.

Quod non potest, vult posse, qui nimium potest.

quapropter etiam consanguineorum insidiantur bonis summa auiditate, & rapacitate. & sic per compositas criminationes aliena furantur, qui per turpitudines sua exhauserunt. à quibus sceleribus ad interitum usque inuadi Respublicas Aristoteles docuit, dicens *Fiunt in Republica mutationes, cum homines sua consumunt prodigè viuentes. hi enim tales res nouas quærunt. & aut ipsi tyrannidi imminent, aut alios ad eam vocant.* ut apertissimè in Catelina patuit. cui si non se opposuisset Cicero singulari uigilantia, ab illo strangulata foret Romana Respublica, compressis faucibus omnium bonorum ciuium. in quibus non tentabat inducere morum probitatem, sed educere opulentas diuitias. quas multis exitio fuisse, narrat Tacitus.

Poli.5.c.6.
Annal.16.

tus. *Quod si Regnum, aut Respubl. æterno in gradu non facile steterit, vbi minimum Veneris, aut pecuniæ cupido sibi vendicauerit*, ut ait Valerius. etenim *Si auaritia omnia venalia habet*, ut ait Salluſtius. certè eorum rapina nullum horrebit scelus. quare priuatæ domus hoc impulsæ scelere, facillimè corruent, & relabentur in abiectiorem pauperiem. nam licet non semper celeri cursu properet ira Dei; Val.4. c.3. In Catilin.

Sera tamen tacitis pœna venit pedibus. Tibullus.

Irrumpunt semper miserorum lachrymæ in cœlos, & ad Dei usque pertingentes solium, assidentem iustitiam commouent, & irritant, contra populi oros. hinc etsi isti iustis titulis sua tegant latrocinia, & ueluti ualentiora animalia nequeant retineri aranearum telis, sicuti constringuntur infirmiora, (ita Anacharsis subtiliter comparabat leges, ut refert Valerius.) tamen effugere non queunt Dei uerberantem manum, à qua correpti assiduis calamitatum accessionibus, uel acribus pœnis, funditus atteruntur; ita ut prætereuntium commonstrentur digitis. et qui quondam erant formidabiles, uersis uicibus in contemptum veniant. quin etiam ab his stipem petere vidimus, quos quandoque oppresserāt crudeliter. quocirca quasi lucifugi deuitant curias, & forum, ære alieno oppressi; erubescentes per crapulas, lasciuias, luxumque sua, & aliorum consumpsisse bona. & ita dimisso capite ambulant, propter obuios, egestate laborantes propterquam aliquando bonis cedere coguntur, aut animam in carceribus efflare. 9 Val.7. c.2.

Itaque si tales prædones, aut vi, aut per insidias, aliorum subripiant bona, cum omnia rapuerint, & retinuerint, paulo post Dei puniente iustitia. illis & sua deerunt, & acquisita furto. *Ereptum alienos pecunias iuerunt, perdent quas habēt*, dicebat Plinius. ergo falluntur, quibus furta specie ditationis imponunt. quæ enim ex arte diuina procedunt, semper nostram arguunt imperitiam: cum contra se Deum irritent satis iustiorem. hominum aggressiones demoliri possunt, & retardari. aliorsumque traduci, etiam ad nostram vtilitatem, at Dei flagella nullatenus possunt auerti, nisi propitiato Deo per pœnitentiam. idcirco certo certius est, quod licet diuites ante omnes ad gloriam perueniant, si tamen iugi deliciarū profluuio, absumptis suis aliorum facultates expilauerint, *De vētre illorum extrahet eas Deus*, vt testatur Iob, Iudicum sententijs, egritudinum dispendijs, inclementijs elementorum, debitorum fuga, domesticorum furtis, lautitijs mensarum, hostili inuasione, luxu hæredum, similibusque. *Et cum habuērint*, dicebat Iob, *quæ concupiuerant, possidere non potuerunt.* hinc Menander dicebat, *Quæstus iniquos, damna sequi solent.* In Panegē. Iob cap. 2. Ibidem. Menander.

 hi fiunt

hi fiunt multoties calamitatum ſpectacula, & ludibria ciuium.

Cum itaque per diuitias de facili homo impellatur ad facinora, exagitatus intemperantiæ vitio, quin etiam ſuperbiæ, & rapacitatis, ſalutaris eſt illarum parſimonia. nam magnæ etiam prudentum animos fatigant. timent iſti quandoque, ſæpe titubant, & non nunquam corruunt; veluti munitæ arces, ſed parum cuſtoditæ, capiuntur ab hoſtibus. Quo circa luxuria complexa hominem, omnibus vitijs vinciendum tradit. hunc Veneris vſus euocans ad ſomnium, ad delitias, ad erogationes, tandem ad rapinas inducit. quare diuitiæ plerumque aut ſunt vanæ, aut pernicioſæ, aut iniurioſæ.

Cœterum ne triſtis ſit vita mortalium, earumdem modeſto comitatu lætari neceſſe eſt.
Mor. Nico. 7. cap. 31. *Ideo ſit*, dicebat Ariſtoteles, *vt & corporis, & externis bonis, fortunaque ipſa indigeat fœlix, ne hæc impediant.* ita paupertatis miſerias effugiunt, & diuitiarum ſtimulos. vnde Dominum præcabatur Salomon,
Prou. c. 30. *Mēdicitatem; & diuitias, ne dederis mihi, ſed tantum victui meo neceſſaria.* nam vt ait Lucretius,

De Natura rerum. 5. *Diuitiæ grandes homini ſunt, viuere parcè.*

10 ſemper eſt præſtabilis mediocritas fortunarum, cum poſſit obtineri, & conſeruari facilius. tunc ſeruata ſobrietate concupiſcentiarum, erimus hilares, ad omnem comitatem compoſiti, non ad voluptatem. idcirco Phocion cum repudiaſſet Philippi Regis munera, illique dictum eſſet, vt ſaltem proſpiceret
Ex Emil. Probo. filijs, reſpondit, *Si mei ſimiles erunt, idem hic agellus alet, qui me ad hanc dignitatem perduxit: ſi disſimiles ſunt futuri, nolo meis impenſis illorum ali, augerique luxuriam.* enimuero ſi nimia vbertas cogit procumbere fruges ante maturitatem, idem quandoque animis accidere neceſſe eſt, immoderata rerum copia paſtis, & ſaginatis.

Quamobrem contenti modicis rebus, non decreſcet res familiaris, nec per incuriam, neque per luxum, & vanos ſumptus. contubernalem ſemper habentes parſimoniam, & pudicitiam. quin auerſando labiles voluptates, exoſam ſuperbiam, crudeleſque rapinas, lœti incedemus. cum nouerimus,
Poli. 7. c. 1. *Externa bona finem habere, vt inſtrumentum quoddam. & illorum exceſſus, vel nocet habenti, aut certè nihil prodeſt. At animi bona, quanto magis excedunt, tanto magis ſunt vtilia. ſi quidem & vtilis, & honeſti boni appellationem ſortiuntur illa*, ita Ariſtot.

11 Quod ſi optima Reſpubl. conſtitui non poteſt ſine moderata, & temperata rerum abundantia, vt idem Philoſophus
Poli. 7. c. 4. docuit. quanto magis ciuium eſt moderanda, ne intemperantiæ deuaſtentur morbo? nam veluti (auctore Tacito) *Pace,*

& otio

& otio mitescunt animi. sic diuitijs, & conuiuijs, flaccescunt primo: deinde ad arma ruunt. Proprijs absumptis bonis, imminendo alienis. *Nam rebus modicis, æqualitas facilè habebatur, sed vbi subacto orbe, & æmulis vrbibus, regibusuè excisis, securas ope concupiscere vacuum fuit, prima inter patres, plebemque certamina exarsere.* ita Tacitus. Hist. 2. Hist. 2.

Cur prudentes non appetunt fortunæ muneribus affici. Caput XXVII.

NEc enim illorum vita læta esse non potest, qui ductrice prudentia desideriorum prærupta deuitant, aspernantes munera fortunæ. cum non sit dissimilis stultitia, quod quis insequatur, quod non potest assequi, aut sibi vindicare, quod alterius subiacet imperio. qua ratione prudentes ab harum rerum concupiscentia declinarunt, veluti periti nautæ à procellis. ab vtraque naufragium verendum est. etsi illud sit animi, istud vero corporis. Quotiescumque ratio ad concilium non adhibet prudentiam, à sensu decepta venatur caduca, irruens in complexum adamatorum fortunæ munerum. nec quidem furtim, aut clanculo, vt mos est in fœdis scortationibus, sed palam erecta ceruice, quasi sibi placens in aliquo præclaro facinore. at vero prudens dementat concupiscentiam veluti incantatione cœlesti. hinc rectius iter instituens, fœlicius nauigat, certiusque ingreditur portum salutis æternæ.

Est enim prudentia habitus cum vera ratione, qui in his versatur rebus, quæ sunt homini, vel bonæ, vel malæ. ita docuit primarius Philosophus. quem habitum vocauerunt Stoici, *Scientiam bonorum, & malorum*. Cicero vero, *Bonarum, & malarum rerum, & vtrarumque scientiam*. Socrates cum ab hac cœteras ortum ducere nosset, omnes virtutes morales vocauit prudentias. & re vera nulla est virtus sine prudentia: cum sola illa causas scutetur omnium fugiendorum, vel eligendorum. idcirco iure affirmabat Epicurus, humanarũ rerum omnium maximam esse prudentiam. & Philo illam nuncupauit mentis oculum. Non patitur illa hominem decipi, aut occupari à falsis, aut à prauis opinionibus, vel affectibus, cum in rerum delectu versetur. Quamobrem actiones omnes humanas moderatur ratiocinans, & deliberans de rebus agendis: & ex collocatione præsentium cum præteritis, & futuris ita aptè iudicat, vt præsagire videatur. Ethi. 6. c. 5. De Inuẽ. 1. De Abrah. 2.

Hæc vna succutit fortunæ fræna, cum ad omnes eius temerarios

rarios

rarios occursus sit peritè disposita. qua ratione dicebat Iuuenalis,

Saty. 13. *Magna quidem sacris, quæ dat præcepta libellis*
Victrix fortunæ sapientia.

Noscit ista deceptoriam esse fœlicitatem, quæ ab inconstante fortuna tribuitur homini. idcirco illius aspernans munera, fugatis malorum periculis læta viuit. cum potens sit illa desiderandarum rerum castimonia, sibi fingere fortunam. etenim compertum habet, vt ait Horat.

Hora. 3. Oda. 16. *Benè esse cui Deus obtulit*
Parca, quod satis est, manu.

2 In ipsis vitæ primordijs erumpunt intemperantiæ motus in homine, aliæque pestes, quæ in diem augentur, donec illucescente ratione affectuum lasciuientium feruor se se remiserit: & veluti sedata tempestate rationis fræno, illi in subiectionis statu contineantur. tunc incipiens homo gubernacula moderari concupiscentiarum, tranquillius degit, transuersè ab illis non abreptus: at quando constabilitus fuit cõtra hos irrequietos motus à virtute prudentiæ, grauissimum illum morbum superans, etiam fortunæ abijcit munera, regens se optimis cõsilijs, probatisque rationibus. Ethi. 6. c. 5. *Cum prudentis viri sit proprium, de ijs consulere, quæ sibi sunt bona,* vt Stagirita ait. enimuero prudentia murum erigit, & vallum, contra vitia, contra fortunam. 3 ab illis mors infertur animo, ab hac vero insanabiles passiones. quare nullis interpositis inducijs huius dona respuit his rationibus. Quia caduca. Quia non explent. Quia decipiũt. Sed de his fusius.

Nulla ratione prosequenda sunt fluxa, & caduca; cum motu quodam celerrimo in præceps agantur. Quia cadu. etenim adeò est inconstans harum rerum conditio, vt ad alteram diem mansura ratum, compertumque habere non possimus. ita sunt omnia, quæ à volucri, inconstantique fortuna hominibus futili tribuuntur dono. fit inde consequens, vt ab his se abstinere sapiens debeat, ne vigilans somniantium more deludatur præstigiosis fortunæ donis. insidiatrix ista celeriori motu aleam versat mortalium, quàm quod prius se se ostentauerat sedulam munerum donatricem. quin potius hæc eadem scenica dona, (nisi suę quandoque malignitatis obliuiscatur) parca effundit manu. cœterum vero semper est in malis profusior, sciens sua luctuosa æraria nunquam fore exhaurienda. quo circa talia mutantur assidua vicissitudine, vt quæ læta esse videbantur, mox calamitosis euentibus perturbentur, & iterum fœlicius regressa acrioribus exasperentur malis; vt omnia ex interuallo desinant in luctum. enimuero commutata fortunæ beneuolentia

in iram,

in iram, omnia in oppositum recudi necesse est, risus in lachrymas, libertas in seruitutem, opulentia in pauperiem, spectabilitas in abiectionem, formidabilitas in contemptum. Quare perite dicebat Seneca, 4

Quis sapiens bono In Hippol.
Confidit fragili?

Sine mora illius præteruolant dona. ita nobis apparent, & mensurantur fluxilia, quæ aguntur cœlorum raptu. quamobrem æstuario modo veniunt, magnoque impetu iterum abeũt. hinc cum aliquem illa magnis inundauerit fœlicitatibus, auerso fluxu, nec quidem guttam relinquit prioris fœlicitatis: admirantibus cunctis, quo nam pacto tantam molem opum, vel dignitatum, fortuna extorserit, & in aduersam traduxerit partem? omnia vult illa agitari more iactatæ nauis; & cogit ad summum perducta relabi. sic perenni mutabilitate suorum donorum torquet mortales. nam quosdam incerta spe agitat, concutit vero alios certo timore cum quandoque fœlicitatibus extollat aliquos, & aliquando obruat improuiso calamitatum pondere. ideo nulli hominum hæret illa firmis radicibus, sed veluti histrio decipit astantes, qui illius appetentes præstigiosas sequuntur erogationes.

Floruerat quondam Græcia ante Macedonum imperium; cui deinde parens extincta est. postea Macedonum monarchia in plures Dynastes diuisa, & debilitata interijt. Ante illam inclyta erat Persarum fœlicitas, cui vnica dies, unicum ad Arbellam prœlium, unicus impulsus aduersantis fortunæ finem regnandi attulit. Præclara Aegyptiorũ potentia, vt nubes præteruolans omnino euanuit. ita imperiorum uolubilitate admonemur fugacia esse fortunæ bona. quare sapienter dicebat Stoicus Seneca,

Nec ulli præstat velox In Medea.
Fortuna fidem.

Transfert illa præfinito tempore sua dona ad alios. sic sceptrum collocatum Assirijs deduxit ad Persas, postea Græcos euexit, subinde Romanorum dilatauit imperium, cuius non exiguam partem subiecit Thraciæ monarchiæ, quæ modo nutant intestinis dissidijs, & audacia rebellium Ducum, ruinam minatur. quare constat priuatas, publicasque res, frequẽtissimis mutationibus urgeri uastante fortuna. Qua ratione quis quis animo recoluerit has, similesque mutationes, semper uerebitur, ne donorum specie decipuletur ab inconstantia rerum. cum, ut ait Seneca,

Nec sibi quisquam spondere potest In Octauia
Firmum, & stabile;

idcirco

idcirco ille Scytharum orator Alexandrum monens vt abstineret ab inferendo bello, dicebat *Magnas arbores diu crescere, & vnita hora extirpari*. ita familijs accidere solet, ciuitatibus, regnis, & imperijs. etenim vt verè ait Ausonius,

Curt. lib. 7.

Fortuna nunquam sistit in eodem gradu.
Semper mouetur, variat, & mutat vices:
Et summa in imum vertit, ac versa erigit.

In Epig.

Itaque vafiramenta potius, quàm bona, vocanda sunt fortunæ munera: cum scenico more anhelantes, & intuentes imponant. nec solum ratione inconstantiæ, sed quia quandoque opulentijs mortalium animos respergant vitijs, vt nuper diximus. vel saltem quietis nomine in desidiam resoluant. Quãobrem ab illis se decipi non permittunt sapientes. cum quæ in illis lateant mala, remotis velamentis spectantes, auersentur histrionica dona, quæ etsi in speciem bona videantur, nouerunt tamen esse morbifera. quare ab illis declinãt vt leuibus, vt mutabilibus, vt sœpe damnosis. Alexander Indorũ regna inuadens, cum quendam Regem vicisset collatis signis. illumque interrogasset, quid sibi victori foret tribuendum? respondit, *Quod hæc dies tibi suadet, quo expertus es, quàm caduca sit fœlicitas*, quo prudenti responso, deperditum regnum ab Alexandro obtinuit. verissimè ait Liuius, *Et parta, & sperata decora vnius horæ fortuna potest euertere*. & Euripides dicebat, *Instabiles esse fortunas, cum vnius diei ruina euerti possent*. sed Phaleræus addidit, *Non vnius diei, sed vnius temporis momento*. & Seneca, *Quod est regnum, cui non parata sit ruina, & proculcatio, & dominus, & carnifex? Nec magnis ista interuallis diuisa: sed horæ momentum interest inter solium, & aliena genua.*

Curt. lib. 8.

Liui. lib. 30.

Plut. de Exilio.

De Tranq. cap. 11.

Idem Plutarchus refert. Agidem breuissimo temporis curriculo totius ferè Peloponnesi adeptum fuisse dominium, puntoque temporis excidisse ab illo. & Piso nomine adepto Cæsaris, quarto die militari perfidia vulneratus interijt. Incerto motu fluctuant omnia, vt quæ ad incrementum videntur tendere, ad interitum properent; quæ vero proxima iudicamus fini, repuerascant, ita tamen, vt ad senium deducta nulla arte possint ab interitu vendicari. idcirco quæ olim magna fuerũt, vt ad sua sordida principia relabantur necesse est. Agesilaus ita se se assueuerat, vt metuens videretur hilaris, & secundis in rebus longè timidissimus esset: (vt refert Xenophon.) fortunæ verens mutabilitatem. quæ ministra est Dei, vt diximus cap. 17. vel verius est ipsa Dei prudentia omnia moderans. vt in capite 38. dicemus, causaliter accepta.

In eius vita

Tac. Hist. 1.

In eius laudibus.

Vtinam ad huc non secum afferrent fortunæ munera inexplebilem

plebilem cupiditatem eorundem munerum, quæ, vt constat experimentis, nullo bonorum cumulo sedari, placarique potest. quare primo homines mediocria concupiscunt, at ex ijs ad maiora fit transitus, quibus acquisitis ad vasta propendunt. & sic fortunæ donis pellecti vrgentur desiderio rerum non dū partarum. quod est in causa, vt nunquam à voraginibus cupiditatum attollant capita, in quibus se se per imprudentiam dimiserunt. hinc nouis inhiantes acquisitionibus, non tam lætantur præsentium bonorum possessione, quàm auiditate cruciātur concupitarum. etenim nullis cancellis coerceri potest ingesta ingluuies temporalium bonorum à blāda fortuna. Quia non explent. 5

Tunc fit insatiabilis imprudentum irritata cupido; semperque nouis affluentibus cupiditatibus se se irrequieto affectu ad illa deducunt mortales, ratione congenitæ proclinationis ad sensibilia. veluti de sua Pyrrho dicebat Plutarchus, ***Noua siti ad alia, ad aliaque properans.*** nam noua rerum assecutione non tranquillatur mens, sed concitatur. vnde Boetius. In vita Pyrrhi.

Sed sæuior ignibus Aetnæ
Feruens amor ardet habendi. Boet. 2. met. 5.

eum quo plura possideant homines tales, eo acrius à cupiditate stimulentur. quare potius fortuna suis gazis pauperiem infert animis, quàm aufert, siticulosos efficiens, & indigos. ita fit illis rerum copia laboriosa, cum aliud post aliud insequentes donum, à nullo contingat expleri. plerosque vidimus

Quærere vt absumant, absumpta acquirere certant.
Atque ipsæ vitijs sunt alimenta vices. Oui Fast. 1.

Humanum genus non potest intra suos limites consistere, sed amplius semper concupiscens maiora subinde appetit. ita docebat Chrisostomus exemplo eorum qui repleuerunt orbem terrarum. Apertis cauernis cupiditatum per imprudentiam, quis efficitur miser. vnde Dominus dicebat, ***Ego cœpi percutere te. tu comedes, & non satiaberis.*** & per Ageam, ***Comedistis, & non estis satiati.*** Etenim vt peritè monuit Seneca, ***Non qui parum habet pauper est, sed qui plura cupit.*** semper in his supersunt affectus habendi; cum prudentia careant, qua demoliantur tales ægritudines. quo circa aliter pulsatur prudens ab istis affectibus, aliter imprudens; iste veluti seruus non reluctans se submittit flagris, ille vero veluti athleta resistans, repugnans, illatos ictus contundens, insistens prœlio., assequitur victoriam. cum hic agere sit paratus, ille pati. hinc quasi mancipium substinet cupiditates heras intolerabiles. Quamobrem hominis animus traducitur ad periculosa, ad difficillima paratu. nam frequenter abscissis probatis consilijs. temeraria contentione ad ea tendit fastigia, in quibus solum In Gen. Hom. 30. 6 Miche. c. 6. Ageos c. 1. De Paupe.

inuenit præcipitosa exitia. Itaque animus natura, & fortunæ lenocinio ad vasta properans, sistendus est prudentiæ fræno: & dirigendus est ad tutissimum mediocritatis statum, aut pau-

De vitanda vsura. pertatis, *Nam hæc sola securitate differt à diuitijs*, vt asseruit Plutarchus.

Quare imprudentes sunt, qui se insecutioni dant fortunæ, vt per obsequia illius sibi dona concilient. nam veluti sobrietas vtilissima est, cum arceat infirmitates, quæ à crapula induci solent, vegetioresque sensus efficiat; cum ab amica parsimonia custodiantur, ne saginati grauentur; ita menti prodest abstinentia à caducis, ne per illarum suffusam caliginem, suæ naturæ immemor efficiatur, & officiorum, quibus in omni te- temporanea frugalitatem, & parsimoniam sectari debet. hinc vt ait Ouidius,

De arte aman. 2.
Luxuriant animi rebus plerumque secundis.
Nec facile est æqua commoda mente pati.

Annal. 5. *Sæpe hi inconsultè vtuntur fortuna*, ait Tacitus. quare sapienter monuit Plutarchus, *Veras diuitias esse, superflua non appetere.* (De cupid. diuit.) cum facilius mediocritatis statum assequamur, & retineamus. nec tam frequenter ludibriis agitamur, fortuna sua reposcente dona. nec inuido, aut maligno proscindimur dente.

Epist. 14. *Nihil habeamus quod cum magno emolumento insidiantis eripi possit*, monebat Seneca. & Pittacus Mytilenis offerentibus multa millia iugerum agri ex reportata belli gloria, respondit.

Ad Trasib. *Nolite mihi dare quod multi inuideant, plures etiam concupiscant: nam parua munera diutina, locupletia non propria esse consueuerunt* solum moderata diuturniora, & remotiora à criminibus esse consuescunt; non enim talia acriter vrgent

Ecclesi. c. 10 mortales ad nefaria. Quare docebat Salomon, *Si diues fueris, non eris immunis à delicto.* Quamobrem sicuti insignis est pœna, posse mala cogitata perficere, (qua ratione quandoque est optabilior egestas, ægritudo, impotentia, quæ cursum re-

7 tinent effræni animi.) ita omnis sapiens omnem suæ fortunæ euersionem optabit potius, quàm in discrimine constituit, patrandi scelera. Ideo si hi ad talia se sentient procliues, consilio mentis potius deseri appetent, quàm perficere medidata. nam quibus talia succedunt, miserendum potius est, quàm inuidendum; effecti nondum procliuiores ad malum, sed obnoxij ad pœnam.

Itaque non appetunt affici muneribus fortunæ; cum tem-

Polit. 2. c. 5. poralium ingluuies sit inexplebilis; *Cui remedio non est bonorum, & opum æquatio, sed potius disciplina*, vt dicebat Philosophus. *qua probi in immensum augere opes nolint, & improbi*

non possunt. In regibus plerumque talis sitis est intermina, nec vacat obtentu. cum videantur pare diuitias in subsidium regni. quare ab eis in omnibus studiosè subodoratur census.nec desunt satellites, qui pro regis vtilitate adsint audacter, vt ab omnibus lac emungant, & sanguinem. Alexandrum nouimus fleuisse, cum Anaxarchum differentem audisset infinitos esse mundos. percuntantibus amicis, quæ esset lachrymarum causa? respondit, An indignum est nos flere, si cum infiniti mundi esse dicantur, tamen non dum vnius dominium sumus adepti? igitur fortuna donis vastificans nostras cupiditates, deludit. Pluta. de securit. &c. 8

An quia cum *malum sit infiniti*, vt docebat Stagirita, carens termino deducit insecutiores ad motum non ad quietem? sicuti cum bonum sit finiti, ad terminum eos deducens, potiri facit quiete. Nic. 2. c. 6.

An quia experiens homo omnia fortunæ dona esse permixta malis, sperans immixta assequi, semper nouo desiderio in cœteris fertur? nam si immixta mala bonis experitur, sperat immixta bona malis assequi.

An quia omnia (Vnico excepto Deo) maiori prosequimur desiderio, quàm quod consecutæ delectent? idcirco famem non explent, sed acuunt, irritant, non cœrcent.

An quia ad suaue speratum mali ductore caremus? idcirco tales cæcitate perculsi veluti sodomitæ nequeunt adinuenire ostium. qua ratione cum cursitent circa sensibilia, fine non assecuto quietis, acrius stimulantur. delectabile vero virtutis attingimus, quia in hoc Deus ducatum præstat. Gen. c. 19.

An quia irrequieta est illa animi nostri potentia, donec adæquati obiecti possessione lætetur, quod solus est Deus? qua ratione cuiuslibet alterius rei vsus pios tædet. at imprudentes multitudinem concupiscentiarum admittẽtes per sensum, per easdem tristari necesse est; cum sint extraneæ ab obiecto vero. quamobrem temporalia licet videantur fœlicitatum initia, sunt quandoque venena animi. nam veluti pictores coloribus ostentant simulacra vana, & futilia; ita largitionum speciebus nos fortuna irritans, trudit, & stimulat ad perennes concupiscentias.

Irritat quidem illa, & decipit imprudentes. nam isti, vt peritè admonet Claudianus, Quia decipiunt.

Tolluntur in altum
Vt lapsu maiore ruant. In Ruff. l. 2.

Multi Romanorum Ducum adepto Imperio deceptricem esse fortunam senserunt vitæ naufregio. Vitellius à Vespasiani militibus vinctis post tergum manibus ad spectaculum cir- Paul. Aqui. lib. 8.

namque composita pace, (etsi externæ miseriæ ingruant) non labefactatur à sua animi statione tranquilla. Apud eos solum sunt in pretio honores, diuitiæ, & cœtera dona fortunæ, qui 10
in luxu, & libidine viuunt. quod tunc fit, quando imperium est delatum mulieribus, vt docuit Aristoteles, aut dominatur Poli.2.c.7.
sensus, At apud prudentes solæ existimantur virtutes, & sunt in pretio; cum immortalis animi æterna sint ornamenta. vt asseruit Boetius,

Has solas nullus potuit peruertere terror, De Con.1.
Ne nostrum comites prosequerentur iter. met.1.

Nam bona omnia adsunt penes, quem est virtus, vt dicebat Plautus. Quo circa cum quidam Syracusanus nauigationem In Amphi.
instituens ad ciuitatem Aristippi, illique dixisset, si quid se 11
vellet suæ familiæ referre, ita respondit, *Hoc inquit præcipe* In Orat.
eis, vt eas res sibi curent parandas, quæ cum possessore in nau- sual.ad art.
fragio enatent, vt Galenus refert. ipse enim ex naufragio solas suas virtutes retulerat. at dona fortunæ non emergunt ex fluctibus, sed possidentem cogunt subsidere. Itaque hæc aspernantur sapientes; cum videant earum secutores tabescere primo ad fores fortunæ; deinde illis acquisitis pauitare, ne suorum donorum fortuna pœnitens extorqueat; & tandem ne alterius malignitate recudantur in calamitates. ita cum nolint periclitari, abijciunt illa; *Et omissis præcipitibus, tuta & salutaria capessunt*, vt monuit Tacitus. cum vt Seneca pruden- Annal.15.
ter monuit,

Quicquid excessit modum, In Oedip.
Pendet instabili loco.

Adhuc etiam ratione suæ præstantiæ sapiens declinat à concupiscentia temporalium.

Cap. XXVIII.

OCulis, menteq; spectata conditione rerum, quas per sensum nobis obtrudit subdola fortuna, certè inordinato motu ad illas se deduci non admittet prudens. cum ex eorum sint genere, quæ elabuntur. quin etiam possidentis irritent ingluuiem; & præstigijs accensam, verè pessundent. ijs meditationibus hominis sapientia augetur, & firmatur. tunc imaginibus rerum fœlicium decipitur, nec turbatur molestarum. Enimuero sicuti ex animi castimonia, continentia oritur, & ex pietate religio; ita ex prudentia ortum habet ipsum sapere, &

medi-

meditari rerum copiam ex se insatiabilitatem inducere in ani-
1 mum insipientis. quo circa diuites in ipse ebrietate sitiunt, & miserrima animi egestate in ipsa famescunt abundantia. illorum mente supinè & ignauiter se gerente; cum non assueuerit se in his detinere meditationibus, sed sensuum irritata lenocinio, obuia quęque appetendo, exitiati cupiditati indefessè famulatur.

Hinc veluti stupiditatis morbo correpta, licet violentijs discerpatur affectuum, sui status miseram non percipit conditionem; cum se cadaueroso dicauerit corpori, suæ præstantiæ immemor effecta. Quare suis satellitibus seruiens, ad abiecta traducitur munera, dum histrionicam fœlicitatem venatur ob incogitantiam. vnde Claudianus,

Sed quia cæcus inest vitijs amor, omne futurum
In Eutro. 2. *Despicitur, suadent breuem præsentia fructum*
Et ruit in vetitum damni secura libido.

2 Deum duplici ex parte hominem formauisse sacra volumina nos docuerunt. quarum altera terra est, cui ipse summus Artifex spirauit vitæ spiraculum; vt ex corruptibili, & incorruptibili constans, per morum differentias homo posset duo sui genera constituere. primum cœleste, suum sequens principium, & principem Deum, à quo solo potiorem partem, mentem nempe, sortitus est. alterum terrestre, ex quo plasmatus non desinit inhiare terrenis. Hoc genus corpori seruiēs, suique materialis initij insequens inclinationes, mortale vocatur, & infœlix. alterum sui creatoris naturam æmulans, & virtutes, immortalitati inseritur, & fœlicitati æternæ. Quapropter sicuti primum genus mortalia prosequens contra se malum constituens, ab immedicabili morte secunda læditur ad perennem luctum: ita alterum assuetum petere sublimia, in vnius tantum Dei amore, & contemplatione mansitans, post fata pascitur edulijs sempiternę vitæ, effectum consors beatæ immortalitatis, beneficentissimi Dei sui contubernalis dono. Idcirco in sacris oraculis sæpe legimus tàm de probis, quàm
Gen. c. 25. 49. Re. 3. c. 14. de improbis, *Ad patres suos fuisse appositos.* nam & naturalis est ordo, & dispositio legum, vt omnia ad sua recurrant principia, vel ad sui similia. ideo singuli hominum ad illud reducūtur genus, quorum referunt mores, vt probi proborum, & improbi improborū. vel terreni terrā, cœlestes cœlū referunt.

Enimuero cum mens tributa fuerit homini, vt subditarum potentiarum regeret affectus remissis, vel reductis habenis, si post habitis melioribus bonis deteriora eligat, ad sui similes cogitur abire, vt scelerum pœnas luat. at si pientissimorū imitetur vestigia, particeps quoq; erit illorū fœlicitatis, cū liber

men-

mentis actu (Dei munificentia) se se ad illa spontè deduxerit.

Est enim mens animæ anima, vel caput animæ, vel lumen hominis. vel nobilior pars nostri orbis, vel splendor & radius diuinæ naturæ. ideoque cum actu voluntatis diuinæ,& potentiæ imperio cœlum, & terra emersissent ex nihilo, cœteraque ex elementis repente, *Cum hominis animum creaturus esset, noua quadam ratione vtens, non imperiali verbo, sed familiariori manu, præmisso blandiente verbo, dixit Faciamus hominem. Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ.* Hęc Tertullianus. hoc idem adnotans D. Basilius ait, *In Deo prægreditur consultatio, quemadmodum hoc animal prouehi debet ad vitã.* nouerat illud fore suæ artis, suæ sapientiæ, suaque beneficentiæ, inter visibilia, opus eximium, & singulare simulacrum suæ inuisibilis maiestatis. Nec certè hoc spectandum est in ipsa corporea mole, quæ crescit, & decrescit,& senio confecta abit in cinerem; sed in anima, quæ cum sit expers corruptionis, semper est sibi similis. qua ratione est prorsus immobilis naturæ Diuinæ immortale simulacrum. Hæc per mentem reputans dissidium, quod est inter turpe, & honestum; inter piũ, & impium; meliora se ligere potest,& fugere deteriora. idcirco dici consuetum est, in homine sciẽtiam esse boni,at ma li hinc potest meliora deterioribus anteferre; cum ex sua deliberatione veluti ex principis præcepto ciuica omnia pendeãt, & iudicentur quasi ab incorrupto iudice. Omnia quæ cœlorũ agitantur cursibus, à Deo reguntur fonte vetustissimo omnis rationis; at sola mens sui constituta est domina; ideo valet suo arbitratu singula quæque bona, vel mala sequi. nam etsi aliunde ad oppositum instigetur, vt libera cohibere, & comprimere potest stimulos. hinc illi in nos imperium demandatum est; vt quemadmodum corporis regimen commendatũ est oculis, & totius vniuersi tutela commissa est luci, sic hominis cura mandata est menti animæ oculo: cùm ipsius sit munus effusas tenebras ignorantiæ, vel affectuum dispellere, proprio illato splendore, à quo talium rerum fugatur caligo. ita sui est iuris, & dimissa à vinculis necessitatis. Quamobrem sicuti se habet ille Magnus Imperator Deus ad hoc visibile vniuersum cuius partes inuisibilis existens moderatur; ita mens hominis latens, moderatur singulas eius operationes, in quibus virtutis ratio inest, vel vitij.

3

Contra Marci. 2.

Hexame. homil. 10.

4

Quo circa cum bruta careant decore libertatis,ad ministerium tradita sunt homini. vt dicebamus fusè in capite quarto. à quo ignobili vulgo bestiarum secretum fuit hoc animal homo; cum apud illum solum sint virtutes. ideo peritè dicebat D. Basilius, *Non perturbationes in Dei similitudinem assum-* In Exam. hom. 10.

ptæ sunt, sed ratio domina perturbationum. Quapropter in rationis præstantia hominis constituitur principatus. ita inuisibilibus motibus omuia lustruans, inuisibil.bus viribus omnium formans imagines, inuisibilibus simulacris omnia complectens, vniuersum hoc, & partes contrectat: & delitescens, ratione muneris intelligendi, sub membranula cerebri vagatur per totum; cum per operationem sit quodammodo ductilis, nunquam tamen obrumpitur, cum sit potentia indiuisibilis substantiæ, quæ simulacrum est fœlicissimæ mentis *Dei*. idcirco iure homo culpari potest, si suum creatorem non imitetur. Enimuero quo in animo est principatus, & dominatus in vitia, ibi absoluta est imago Dei, naturam eius repræsentãs, & gratiam. & tunc verè homo lætari potest. Quod illi contingere non potest ex copia diuitiarum, aut honorum, aut ex robore, vel agilitate corporea. *Præclara facies, magnæ diuitiæ, adhuc vis corporis, & alia huiusmodi omnia breui dilabuntur*, vt ait Sallustius. quin imò aliquando ineuitabilem perniciem afferunt. verum cum insusæ virtutes, & acquisitae in solius animæ locentur sede præsertim, & suæ sint, & perenniter, in ijs se sibi placere æquum est. qua ratione vbertas non commendatur in plantis, neque in brutis foecunditas (licet concupiscantur) neque in his improbatur sterilitas, sed solum in homine honestas morum, & pietas laudatur. quia has sua sponte sequitur ad edictum sui Plasmatoris Dei.

In Iugurta.

Hinc nullius ministerio vsus est Deus in creatione animi. cũ gratissimum sibi formaret habitaculum, in quo libentissime quiesceret. quoties redoleret probitate, & pietate. nam licet homo erat animal futurum paruum, & fragile, mentis tamen præstantia adeò futurum erat illustre, vt nihil in compositis rebus foret illi assimile. nam in patria manet, & peregrinatur ab illa; ratibus mare, & vehiculis perlustrat terras; artibus omnia commoda sibi comparat; studiosoque labore sibi simplicia corpora aptans, coegit seruire; compositaque subijcit dominationis imperio; per amorem tandem, & sapientiam ad cœlestia præteruolans per custodiam virtutum cœlorum efficitur ciuis. nam solis terrestribus terram incolere tributum est, menti vero cœlum. hinc nisi se se mens extulerit virtutum alis in alieno brutescens solo interibit, vt reliqua animalia solent in extraneo elemento.

5 Ratione cuius tributum est ius, & potestas homini in omnes bestias, (etsi specialiter in innocentiæ statu, in quo nulla res esse poterat, quæ homini detrimentum afferret, aut molestiã; cum etiam immitia animalia singulari custodia Dei reddebantur cicura.) quæ licet tunc hominem venerabãtur summissius,

semper

ſemper tamen poſtea illum verita ſunt ad ſecundum edictum diuinum, *Et terror veſter, ac tremor ſit ſuper cuncta animantia terræ, & ſuper omnes volucres cœli, cum vniuerſis quæ mouentur ſuper terram. omnes piſces maris manui veſtræ traditi ſunt.* Gene.c.9.

Ita conſtat multarum artium ſtudio animalia omnia ſubijci imperio hominis: cum etiam balenis imperitet.& hoc quidem magnificè per opulentam,& praediuitem rationis facultatem, qua cogit ſingula quaeque quaſi refugos ſeruos ſuo parere ſceptro. De qua re ita D. Baſilius differit, *Videbatur, elephãtis nihil habere natura procerius atque robuſtius, nihil terribilius leone, nihil ſæuius tygre. verum hæc ſeruiunt homini, & naturam ſuam humana induſtria deponunt. obliuiſcuntur, quod natæ ſunt, & induuntur, quod iubentur. quid multa? docentur vt paruuli, ſeruiunt vt famuli, adiuuantur vt infirmi, verberantur vt timidi, corriguntur vt ſubditi, & in mores tranſeũt noſtros.* In Hexam. hom.6. In India onera omnia ferè miniſterio elephantorum deferentur, vt teſtatur Ioannes Vgo. Leo, Vrſus, omnia ſimiarum genera geſticulantur, etiam ſtupidiſſimum animal Aſinus, vt refert Bellonius. In ſuis Nauig. c.46. & quod prorſus incredibile videtur eſt, Petauriſtae indorum eductis ſerpentibus ex cordibus ad ſonitum muſici inſtrumentis illos excitant, & cogunt tripudiare, & geſticulari. In ſuo Itin. 2. cap.52. quos veluti domeſticos accipiunt oſculis, amplexu, & allocutione, vt idem teſtatur Vgo. Hinc patet hominem ratione mentis eſſe natura principem; quare illi deferendum erat regnum. In ſuis Nauig. c.53. & licet virium imbecillitatis multis animantibus ſit inferior, tamen ob nobilitatem originis in Ducem erat eligendus. cum rationis bono, & virtutem praeſtantia, ad cœlum vſque poterat euadere. In cuius gratia natura produxit animalia, vt aſſeruit Plinius, quem finem omnium rerum vocauit Ariſtoteles. Plin.7. c.1. Phiſ.2.tex. 24. & D. Baſilius explicans illud verbum, *Faciamus*, ideo ait ita dixiſſe, *vt planum fiat hominum apud Deum finem eſſe, & perfectionem cunctorum operum.* Hexame. hom.10.

Et ſi non omnia immediatè corporeæ moli hominis deſeruiant; famulantur tamen animo. non modo vt philoſophanti adſint, ſed vt ex ijs venans, agnoſcenſque ſummi opificis ſapientiam, ad amorem tantæ beneficentiæ excitetur, & deducatur. Ita mens nititur ſui Principis referre ſimilitudinẽ inculpatis moribus, cuius imaginem latenter circumfert. docente Baſilio, Nomen ſimilitudinis pertinere ad virtutes,& ad morum ſanctimoniam. In Hexam. hom.11. Qua ratione viribus virtutum euolat ad cœlum, euitato pondere caducarum rerum. Etenim ſicuti artibus ſibi neceſſaria comparat, & delectabilia, vtilia vero

speculationibus, ita sui Regni aemulans virtutes consequitur æterna bona. Horum virorum solus Deus est hæreditas. nam alia apud alios sunt in pretio, apud hos vero solus ille optimus & maximus author rerum omnium. idcirco cœterorum animantium ora deorsum flexit, anteriores pedes apponens pro fulchro. at homini os sublime dedit, vt sui ætherei principij reminiscens, diuinitus impressam imaginem tueretur, vendicans illam ab omni terreno affectu, ne fœditatibus deturpata indigna esset tanti Principis aspectu. *Imperium etenim quod nobis in belluas datum est, nos eò dirigit. & impellit, vt nobis met ipsis imperemus*, dicebat Basilius. Quoties quis immortalitatis reminiscitur, certè abhorrebit caduca. idcirco ne homo occuparetur ab eo, quod sensibus est conspicuum. totum illud factum est corruptioni obnoxium, ne à suo excideret fine. enimuero deserens homo obsequi Deo, desinit quoque regere inferiores potentias, à quibus truditur ad amorem mundi. at traductus eicitur à Deo, eiectus non suis dominatur passionibus, sed seruit. quo circa Dei deturpans imaginem, qua sapit, & intelligit, desinit ius habere in regnum cœleste, & patriā suæ originis.

In Hexam. hom 11.

An tanta hominis dignitas, & præstantia non auocabit hominis prudentis animum à caducarum rerum concupiscentia? inter animantia solus homo est liber, cum per rationem sit manumissus à potestate sensuum. solus diues, cum veris virtutibus possit honestari. solus patritius, cum sit cœlestis originis. solus Rex, quia irrefragabilem accepit potestatem à supremo Monarcha. Solus Dei filius, cum per adoptionem ad æterni regni admittatur participationem. Quamobrem licet efficax sit ratio arcendæ concupiscentiæ, tum ex praua conditione diuitiarum, à quibus sæpe truduntur mortales ad profana, vt dicebamus cap. 26. tum ex inani ostentatione bonorum fortunæ, vt dicebamus cap. 27. longè tamen acrior illius frangitur, & emollitur proteruia ab hac nostri generis excellentia. nam si ad principandum nati sumus, cur inseruimus passionibus? si in hac mundi Republ. præsumus, cur domi nostris famulamur seruis? cur obscuramus interituris rebus nostræ mētis præstantiam? cur magnificè de nobis, vt par est, non sentimus, cum dominam possideamus rationem omnium passionū? est enim indecorum, & exitiale diuinam nostam mentē sensibilibus subijcere, & mancipare famulatui diuinæ Maiestatis simulacrum. in quo elucet creaturarum omnium visibilium dignitas. Quare si eius spectemus naturam, nihil in sublunaribus illustrius; si dignitatem, nihil illa diuinius.

7 Itaque menti nostrae debebatur praefectura sensuum omnium,

nisi,eosq;pro famulis recipere:vt illorũ ministerio vtens,nosce ret in extranea domo esse. idcirco veluti peregrina niteretur re gredi ad patriã, cuius imperij latitudo est lõge latior,diuturni tas dominij perẽnior,assuẽtia delitiarũ vberior,ciuiũ inter se amor exquisitior,& Ducis cõsuetudo ineffabilior.Idcirco mẽs sapientis ne à sensibus traducatur ad caduca,cum illorum postulata sint molesta, imperium in eos exercet.nec patitur præpostero ordine gubernari ab illis,qui eam vt praepositũ magistrũ reuereri debent. sciens obsequium in sensus, mortem homini conciliare aeternam. Transfert se homo ad illorum animantium naturam, quorum prosequitur affectus. etenim per fraudem imitatur vrsam,per superbiam leonem,per saeuitiam canem, per auaritiam lupum, per lasciuiem equum, per vindictam viperam, per hypocrisim vulpem, per mordacitatem scorpionem. tunc abijcit ea, quæ Dei referunt similitudinem mentemque dimitti patitur à sublimi ad escas profanas illicitasque prosecutas à sensibus.cum tamen necessario foret semper Dei referre laudes, & vbique tueri eiusdem similitudinẽ sanctè, & impollute. 8

Accipit homo corpus in famulatum, dicebat Augustinus. qua ratione anima illi stipendia pendit, tribuens ei donum vitæ. nam abeunte illa corpus elabitur, veluti domus habitatoribus deserta. quare incogitantis est animi se interituris dicare. cum ea cogitata indere debeat animo, ex quibus immotalitatibus fructus colligitur. Neque enim alicui animalium carne tectum tributum est posse inuisibilem Deum concipere intellectu, & ad illum se deducere per filialem amorem. præsentium rerum est solum spectarix mens,quousque fuerit adiuncta corpori, quod sensim elabi conspicit; veluti humani cætus, licet sint instructi optimis legibus, diu tamen morum innocentiam ciuium retinere non possunt,quin in deterius declinent: adeo sunt omnia alterationi obnoxia in deterius. etsi videantur ad perfectionem tendere, ipso eodem motu ad interitum currunt. In psal. 145

A tanta rerum labilitate consilium capit sapiens animus, spectare cœlestia. cum amata caduca eum inducant ad insaniã præsentium, & incogitantiam futurorum bonorum. Est enim concupiscentia inferioris animæ veluti tortuosus coluber nesciens se se attollere, sed solum quæritat scrobes, & hiatus, in quibus delitescat. hinc iacere cogitur, vt assueto terreno cibo vesci possit. Ita animus concupiscentiarum grauatus mole, sinuosis & occultis repens artibus, sæpe hominum fugit aspectum ob prauitatem quæsitarum rerum. At qui monitricem sequitur rationem, cum se omnibus eminere sentiet, sibi reli- 9

Hem. Hom. 10. qua contemptui erunt. dicebat D. Basilius, *Datum est tibi imperium in pisces rationis expertes, vt perturbationi à ratione alienæ imperes.* & D. Bernardus de hominis loquens præstantia ait, *Cogita qualem te fecit, nempe etiam secundum corpus egregiam creaturam, sed secundum animam magis, vt pote imaginem creatoris insignem, rationis participem, capacem beatitudinis sempiternæ. porro secundum ambo simul præ cæteris creaturis maximè admirandum.* Qua de causa ad sublimium impellimur amorem; cum similitudo sit amoris mater, & nutrix. ideo à cæteris rebus cauebimus, ne visibilium detenti ingluuie, remoretur iter animi nostri aduolantis in cœlū. Hi qui cogitant sedulò cuius gratia sunt creati, firmo gradu inuadentibus prauis affectibus obsistunt acriter, vt ne latum quidem vnguem discedant à præostensis itineribus à suo Duce Deo. etenim non qui diuitijs est insignis, aut conspicuus fortunæ donis, est fœlix, sed qui magistram morum rationem sequens, sperat incolatum inter cælites per inculpatos mores.

In Psalm. 9. ser. 14.

10 In ipsa magni iudicij die summopere tædebit impios suæ imprudentiæ; cum pios cernent beato itinere, & summa alacritate inuadere ætherea regna, eliminatis omnibus sordibus miseriarum; quia sancti illius immensi domicilij amore hæc omnia spreuerunt. Si pro sui Regis gloria in aliena regione prœliantes vicerunt, consentaneum fuit sui Principis frui bonis. Verum quia ipsi adamarunt terram, in ipsis Tartari tenebris se sentient detrudi ad æternas lachrymas, ad inconsumptibilē dolorem, ad extinguibilem ardorem. hinc damnati serio dicent, Beati qui pro momentaneis ęterna foelicia adepti sunt regna, quæ summo prosequentes conamine, affectu migrarunt ab omni re corruptili, inferi cupientes cœlo. nam Amice,

Bet. de con. 4. met. 1.

Huc si te reducem referat via.
Quam nunc requiris immemor.
Hic, dices, memini patria est mihi.
Hinc ortus hic sistam gradum.

11 Ergo imprudenter animus sibi aduocat malum ambitionis. nam tunc cogitur falsa pro veris bonis amplecti, & excidere à dignitate suæ conditionis, & prosapiæ, & sensim pertrahi ad moerores, & tandem ad damna intermina. vnde rectè dicebat Philo, *Athletæ animam differre ab anima Philosophi. nam athela omnia refert ad bonam corporis habitudinem, pro qua etiam ipsam impenderet animam, vt pote corporis amator. at philosophus cum sit amator mentis, curam gerit eius. neglectoque corpore non aliud spectat, quàm ne à colligato sibi cadauere ad profana trahatur.* Hinc debito fungens munere, vt im-

Allegori. 2.

mortalis

mortalis immortalia meditans, seque attollens ad sublimia, peregrinans animo à sublunaribus, omnium præsentium obliuiscitur. nam (vt vtar Virgilij verbis) cuius vis boni mortalis,

Ter frustra comprehensa manus effugit imago Aen. ed. 6.
Par leuibus ventis, volucrique simillima somno.

Sensuum acrimonia compensauit Deus rationem, qua carẽt animalia intellectus expertia, ita vt videatur in quibusdã sensus inesse futurarum rerum; & sic natura duce consulere possent suæ saluti. sic animis nostris est quædam, quam docuit nemo, mali declinatio; vt spontè ea quæ nocent aspernemur, & declinemus. tamen quidam leuitate animi omnem curam, studiumque futurarum rerum videntur abijecisse, quasi nulla sit præsens pœna & futura, seruisse improbitati & imprudentiæ.

Itaque rectissimè ait Salomon, *Est quasi diues cum nihil habeat.* & hic est prudens labilium spretor, cui quod parum est, satis est. *Et est quasi pauper cum in multis diuitijs sit.* & hic est imprudens, cui nihil est satis præ immanitate auiditatis. idcirco magna pars sanitatis animi est, deseruisse irritamenta cupiditatum. cum vt ait Horatius, Prou. c. 13.

Latius regnes auidum domando Ode 2. li. 2.
Spiritum, quàm si Lybiam remotis
Gadibus iungas, & vterque Pœnus
Seruiat vni.

Quare interrogatus Abdelominus ab Alexandro, (à quo illi Regnum delatum erat) qua patientia tolerauerat inopiã? (exigua stipe colebat suburbanum agrum. causa suæ paupertatis erat, sicuti in plerisque probitas morum.) Respondit, vt refert Curtius, *Vtinam eodem animo regnum pati possem. hæ manus suffecere desiderio meo: nihil habenti nihil defuit.* Curt, lib. 4.
Ergo animi tranquillitas ex abstinentia oritur cupiditatum. ideo ijs præficiendus erat animus; vt sui spectata nobilitate, illarum auersans consuetudinem, fræno temperantiæ compesceret has indomitas belluas.

Compe-

Compescuntur mortalium cupiditates reminiscentia miseriarum praesentis vitae.

Caput XXIX.

BOnorum inopiam salutarem esse homini iam constitit. cum eorum copijs saepe mens aegrotet labe vitiorum. quin nec etiam expleant eius cupiditates, sed irritent. diffidet quoque longissimo nobilitatis interstitio immortalis mens a rebus corruptioni obnoxijs. quare earum omnium constituta est domina diuino praecepto, & dignitate naturae. quae recolens animo, ipsarum consuetudinem auersatur. Addamus quaeso, Amice, contemplationem praesentis vitae, vt ex mole miseriarum, nihil nobis non apparens miserabile, desinamus hanc, vel illam calamitatem lachrymis prosequi. cum et quae votis expetimus augere consuescant nostras dolores. idcirco mentem sensibilia non consopiunt, sed potius rationis meditata. Itaque huius imperio parendum est, ne cogamus praestantiora deterioribus seruire, & diuina prophanis.

A natura, per proteruiam hominis Dei mandata violantis, inuecti sunt morbi; & per malitiam vitia emerserunt. à quibus veluti ab externo, & domestico hoste tam arcta obsidione vallatur homo, vt nequeat diu vtriusque vitare tela. hinc apparet coelesti mandato, vt solum coelitus sint beati, mortales vero vt semper cum aduersis fluctibus luctentur, & quandoque omnino obruantur malis. cum caducum hoc mortale animal sexcentis malis opportunum secundum corpus, infinitis est obnoxium morbis animi. quod à primo ortu ad senectutē vsque innumerabilibus miserijs experitur.

Quamobrem infans in ipso lucis ingressu lachrymabundè
1 testatur se in miseriarum deduci arenam, in qua ad terminum vsque vitae luctandum est; & quasi solutis cancellis ad cursū
Li. 10.c.63 emitti calamitatum. *Homini tantum primi coitus paenitentia, augurium scilicet vitae à paenitenda origine*, ait Plinius. Et quoti precor neque hac lucis vsura potiti sunt immani matrū inhumanitate, ne deprehenderentur adulteros admisisse in venerando toro? idcirco proprijs insidiantes conceptibus in proprio enecarunt sinu malignis pharmachis. vnde Seneca ait,

In Hippol. *Perimuntque fetus impiae, matres suos.*

Et quaedam matres ne ipsi oboriantur conceptus, ne oneris grauitate, & labore partus fatiscant, in ipsis met primordijs, dum

dum ob artificiosa manu naturæ formantur, dissipant, & exterminant.

Nec desunt, quæ in hospitales suos occultè transmittunt natos, damnantes eos perpetua nominis obscuritate, & infamia. 2
sunt equidem talia crudelitatis argumenta, sed atrociora non desunt; cum multæ matres non lactis inopia, sed auaritia, vltro suos interfecerunt filios. aliæ vero eorum perfodientes cerebrum aciculis mori coegerunt. barbari quoque Iapones si contingerit rei familiaris egestate laborare, natos præfocant 3
iniecto in faucibus pede. quam consuetudinem per summam immanitatem imitantur matres, vt Maffeus refert de rebus Iaponicis. Lib. 1. in Epist Vilelæ & altera Nunnes.
Afri quoque incolentes Guineam seruitutem anteferentes egestati, proprios filios vendunt Hispanis, à quibus transferuntur ad argenti fodinas Peruuias; vt perpetuo ferè delitescant in terræ visceribus. Hoc idem de Cafris testatur Vgo: quorum animus est adeo alienus à paterna charitate, vt liberos damnatæ seruituti tradant sex modiolis orizæ pretio. In suis Nauig. c. 41.
quorum ingens est numerus in Orientali India. Ab his calamitosis initijs incipit moriturorum vita, ab his crudelitatibus aliquando innocens illa ætas perimitur: vt interim ægritudinum obliuiscamur. de quibus redibit Sermo cap. 44. Quod si genitores quandoque non verentur filicidio pollui, non ne crudeliora à cœteris timendum est? nam si imbellis ille sexus maternus nulla commotus ira in propria domo, non commiserans vagitibus filij, prætermisso officio blandientis, quandoque exercuit munus sicarij contra filium, nec alia ratione nisi quia viuebat infantulus, hostiliora à reliquis nos pati posse, ipsa nos ratio monet. nam etsi assuetudine similium homo cicuretur, retinet tamen quod ab initio est ferum. ita docente Aristotele. *Omnia etiam domestica principio fera potius, quàm domestica esse solent, vt puer ferocior quàm vir quippe qui omnium edax, & iræ deditus sit, quanquam infirmus.* Prob. sect. 10. num. 44

Quod si ex ijs emerserint periculis nati sœpe in lucem editi priuantur consueti materni sanguinis alimonia, ne matres illud graue amoris impendant officium nutricationis: vt non lateat, non ad suscipiendam prolem expetijsse maritalem copulam, sed ad Veneris libamine; cum viuenti, ex poscenti filio vagitibus, denegent integra munera genitricis. Quare statim natos à se ablegant. quinetiam extinguunt lactis fontem, & amoris. nam veluti papillas generis humani educatrices arefaciunt, nec quidem sine vitæ periculo; ita hoc nutricationis vinculum, quo consociantur inter se matres cum genitis, abrumpunt, & deterunt. qua ratione vt sensim extinguitur maternus affectus, ita interim filij amor in eam solam fertur, à 4

qua

qua alitur, & amanter fouetur. hinc nullum est suæ genitrici desiderium, nulla memoria. idcirco sæpe abolita natiui sanguinis nobilitate educantium mores induunt, alieni sanguinis corruptela. quare videas hos rusticanos, feros, dissimilesque parẽtibus animo, & corpore. enimuero si ouino lacte nutriantur hædi, constat lanam tenuiorem producere, duriorem vero si caprino; consentaneum est, vt perniciosa lactis contagione, etiam morum inficiantur miselli, matrum inclementia in exilium quodammodo acti, & extraneis commendati, veluti vernæ, quasi alieno sati semine.

5 Postea vero domum reuocati, statim adest ludimagistrorũ, & corripientium turba, quæ vt illorum instruant iter, quasi habenis compositis ducunt, deducunt; retrahunt, laxant; incitant, frænant omnem eorum motum, & dominantur ipsis veluti auriga subiugalibus. quamobrem penè ratione explicita prius coguntur inuisæ parere seruituti, quàm libertate amata potiri. hinc monitores, castigatoresque molestè ferentes oderunt, quibus cum reluctari non possunt, mali conditio videtur intolerabilis. Sed deterius est, quod puerilis illa ætas cum vitijs incipit habere consortium. cum ex natura illa erumpãt, & aliorum magisterio. plures etenim prauorum morum institutores habemus, quàm virtutum, vt parentes, vt nutricies, vt familiares, vt mores ciuium, à quibus ea mirari, & venerari discimus, quæ contemptui esse deberent: & ita concitatiores, & feraciores reddimur ad inhonesta, quæ sequebamur natura corrupta duce suauiter, comitibus sensibus. cum similia eliminari oporteret occupationibus honestarum rerum. licet semper illa per proteruiam vim faciant, vt aduersa rationi.

Verum paulo post à prioribus soluti oneribus, grauiores emergere curas conspicimus, & experimur. ideo præterita leuis ponderis mala fuisse iudicamus. cum aliquod genus vitæ, vel potius laborum cogamur seligere. & sequi constanter: & quodcumq; illud sit, parandum est assidua cura, vt nostris necessitatibus possimus occurrere domesticis cum interim aut domesticę insistamus dispensationi, aut publicæ, semper indomitis sollicitudinibus vrgeri necesse est, quæ etsi ex interuallo videantur lenitæ, semper tamẽ nouis ærumnarum accessionibus augentur; aut obitu parentum, aut litium tædio, aut sterelitate prædij, aut aliquo publico malo. similibusque, à quibus successiuè, & indefessè molestamur.

6 At prima seges illius ætatis amor est, cum pubescens calor æstuet in libidinem. quod est in causa vt homines soleant primitias illius ætatis voluptatibus dicare, abiecto studio seriarũ rerum, & cognitione disciplinarum. unde leno apud Terentiũ dicebat,

Leno

Leno sum, fateor, pernicies communis adolescentium. In Adelph.

Idcirco si contingerit alicuius adolescentis animus insano amore corripi, plerumque furit. nam & blandè se ingerit amor, & confirmatur meditatione assidua. hinc conspecta pulchritudine statim periclitatur adolescens, cuius oculi arcendi sunt à similium aspectu; nam harum imagines per reminiscentias firmius impressæ animo, quodammodo per concupiscentiam vim faciunt uoluntati, ut tale delectabile bonum sequatur *Semel species formæ cordi per oculos illigata, vix magni luctaminis manu soluitur.* dicebat Gregor. Moral. 21. cap. 2. potissimè si urgeatur erga castam matronam, aut in eam, quæ nullius uiri congressum adhuc experta est. nam illæ quæ sui corporis quæstum faciunt, non ita solent perdite amari, ob uilitatem mercedis. Quamobrem discerpitur miser rabido amore, & augetur uesania, si tentatam senserit repugnantem. tunc præcordia hinc amor terret, hinc terret metus. Quo circa crescente in die cupidinis flamma ad amatoria confugit pocula, ad impia ueneficia, ad uenena, ad ferrum. etsi potuerit per uim illam opprimere nullo cohibetur pudore, ut obscæna re & fœda potiatur; etiam si lachrymantem amatam uiderit; cum bestiarum more constituerit probrosam explere libidinem. & tunc apertè constat, non mutuam expetijsse beneuolentiam, sed erubescendum congressum. tum demum flocci pendens pericula ruit adolescens in sui perniciem. Exilia ex ijs erratis aliquando secuta fuere, quandoque carceres, pauperies, uulnera, uastitates familiarum, euersiones regnorum, etiam uera religionis interitus. Quo morbo laborat Anglicanum Regnum, olim pietate illustre, nunc uero hæresum lupanar, uniusuiusque Regis corruptum insania, cui adeò uisus est suauissimus congressus Annae Bolenae, ut uale dixerit religioni, & pudori. cū libidini imperari non potuerit, assuetus inter oscula, & stupra, & erubescendas moras uitam ducere. Pestilens est hic morbus, attamen nihil pertinacius ab illa ætate exposcitur. etsi nunquam amantibus accidat, ut tàm grauis suauisq; sit uoluptatis congressus, quàm ardor assequendi congressum. nam ferè momentaneum est libamen Veneris, illud uero irrequietum, & diutinum malum. missas faciamus lachrymas, suspiria, insomnia, & cœtera amantium insignia, uera argumenta insanientis animi. unde Menander, Menander.

Non est eiusdem amare,
Et sanæ mentis esse.

cum interim odio prosequatur rationem, ut monitricem sceleris. ideo secum pugnans, & bellans, cum defecerit libido, partæ uictoriæ taedet, & pudet. ut peritè ait Plautus.

In Amphit. *Ita Dijs placitū, voluptati vt mæror comes consequatur.* Hæc mala à bono pulchritudinis ortum ducunt, quam tamen ut dotis partem parentes desiderant in filias. ut amantiū escam exoptant puellæ. attamen pulchritudo est quidem breuis tyrannus, regnum sollicitum de facili cadens, est blanda deceptio, & eburneum detrimentum.

7 Quod si à tali, tantaque stultitia non occupetur iuuentus, sed statuto tempore recta uia tendens ad pœnitentiam eat, hoc est ad nuptias, quae à Menandro uocantur *Optabile malum.* certè in infinitis penè anfractibus uelificandum est laborum, dolorum, custodiarum. attamen semper uerendum; cum nunquam certo constent, si integrè ab uxore custodiatur pudicitia. eum aliquādo adeò se malis artibus tegat illa, ut praestigiosa beneuolentia sui uiri conciliet amorem sibi. & tamen clanculo in societatem tori admittens nefarium, primo assuescit turpitudini, deinde modis omnibus auersatur maritum, & cum paulatim discat non erubescere, crimen defertur per uicinia, crebrescens in ora multorum. quandoque etiam adulter illusa muliere, & turpi expleto concubitu, laesi mariti simplicitatem deridens, crimen detegit amicis. per quos deinde secretè inter cæteros fama fertur. cum interim pater blandiatur filijs inimicissimi hominis, & adulterini pro legitimis deprauant familias, & haereditates.

Vtinam adhuc non insidiarentur viro, satisque illis esset fœdauisse torum, liberos, honorem, & hæreditatem; nam quandoq; innocentis viri imminent exitio, vt assueti, ita consenescant in malis artibus, & impijs consuetudinibus adulteriorum.

Et quoties se se scenicè verecundans in primis congressibus maritalibus mulier virgunculam se simulat, quæ antea constuprata pollet per assuetudinem scortorum artibus? quare attritam pro illibata, prostitutam pro pudica, emunt decepti viri magno pretio, solenni apparatu, & magnifica pompa.

Seneca In Hippol. *Fœmina dux malorum, & scelerum artifex.* Nam mulierculæ facillima, & occulta simulatione venundatam olim honestatem pro rediuiua virginitate proprijs viris obstrudunt. in quorum amplexibus semper prioris adulteri reminiscentes congressum, illius suauia expetunt, & inclamant suspirijs, quibus decepti viri, ueluti amati, uiuunt in sui infœlicitate, nesciendo, fœlicissimi, impura recipientes oscula, sicuti olim deturpatam receperant honestatem. *Tunc*

In Or. cons. *semper est læta ignorantia proprii mali,* vt docuit Plutarchus. Etsi multoties ad viri miseriam, nuptæ nequeant vocari matres, quamuis filiorum sint auidissimæ, vt Anna illa, quæ etiā fratrem

fratrem admifit in torum, vt ex ventre extorqueret filium: hinc in alienam familiam migrant diuitiæ ob filiorum inopiam.

Quod fi alicuius meretriculæ concupifcentia irretiatur iuuenilis animus, percitus hoc peftifero oeftro ærumnofam, moleftamque vitam tranfigere cogetur: cum tales fint comites confectantium voluptates. enimuero mente effecta cupida fenfibilium, per labores cogitur talia fibi parare. nam peccati effectus labor eft, & anguftia. ita dictum fuit primo Parenti poft lapfum, *In labore comedes ex ea.* nam etfi multæ fint côcupifcentiæ, quæ nobis infcijs, & inuitis obrepunt, tamen hæc in nobis volentibus iuuenefcit, & virefcit. ideo concitatius nos ad obiectum deducens, dimouet ab omni animi fanitate, & tranquillitate. Oblata namque imagine alicuius formofulæ, animo expergefacto, & accenfo more fomenti ignis, voluntariè fe fe ad illam diducere conatur, inuncatus, & pellectus fuauitate rei vifae, vt eiufdem potiatur afpectibus, complexibus atque diutina confuetedine. cuius gratia cum facultates omnes erogauerit, & attererit per lafciuiem corpus, & animum, (nam ignis more omnia abfumit libido, & iniuria dominatur, & cogit flagrare infamia.) fciens meretricem fuis, aliorumque inhiare prædis, nec amantem amare, fed fua quæfitare lucra, torquetur dolore; cum nec pedem referre poffit à praua affuetudine, nec unicè fui fecutricem illam efficere. Quapropter futuri anxius. fit ipfa calamitate miferior. quo vnico timore bellum in media pace confurgit, & transfertur voluptas in dolorem. cum meritoriæ mulieris nufquam fides, aut amor, fed voluptate, & pretio mutetur. Idcirco illa fœlicitas fummo adepta detrimento è manibus amantis labens, illum deludit: vt fame earum rerum intereat, quæ nunquam fitientem fatis rigant, fed efficiunt fiticulofiorem. Non modo quia naturae ftimuli affuetudine roborati proteruius aduerfantur rationi, vt Tantalico fupplicio fua luat fcelera, nam penè extincta re accenditur venus: fed quia ratum habet, mulierem fui egreffum è domo defiderare, vt alterius amantis poffit exhaurire erumenam. & fic fui corporis victitare quæftu. Ideo Poetae finxerunt Iouem in Danaæ finu defcendiffe fub fpecie aureæ pluuiæ: vt monerent, quodcumque etiam munitum caftimonia, poffe expugnari auro. quo circa verè dicebat Tacitus, *Cruciatu, & præmio cuncta funt peruia.* quanto magis hoc erit verum in meritorijs? vnde Ouidius,

Gen.c.3.

Annal. 15.

Aurea nunc verè funt fæcula plurimus auro
Venit honos, auro conciliatur amor.

De Arte l.2

& alibi.

Eleg. lib. 1. *Stat meretrix certo cuius vix mercabilis are,*
Et miseras iusso corpore quærit opes.

Itaq; cũ nouerit Amasius ab Amasia nõ elicuisse amore amorẽ, nec amplexibus fidem, nec seruitute beneuolentiam, cunctarum libidinum pœnitet; vt peritè ait Plautus,

In Bacchid. *Iam tempus aderit, cum se etiam ipse oderit.*

Et quandoque interit erubescendo mortis genere ab domine deuorato à fœda lue venerea. sordidæ intemperantiæ reddens spiritum. Nam

Seneca in Oedip. *Vbi turpis est medicina, sanari pudet.*

plus temporis tunc absumit in profligando gallico morbo, quàm quod erogauerat suauiando in voluptatibus. Quare certa damna voluptatum reparari non possunt tanto tempore, quanto finiuntur. vnde Plautus,

In Truncu. *Meretrix meum herum*
Miserum sua blanditia intulit in
Pauperiem, priuauit bonis, luce, honore, atque amicis.

8 Adde quod quæsita pauperie turpibus sumptibus, deinde facinorosè alienas opes nituntur inuadere, vt inexplebili satisfaciant scorto. cum se non queant continere, nec possint necessitati succurrere. *Cum illis non remanserint non agri, aut fœnus, sed sola instrumenta vitiorum*, vt ait Tacitus. & teste Ouidio,

Hist. 1.

De Arte. 2. *Diuitijs alitur luxuriosus amor.*

eliminatoque pudore quid vis potius metuunt, quàm infamiam, quàm triremes, quàm patibula. Nuper amicum vidi languentem amatorio vulnere. Bone Deus, quàm varius erat ille, & inconstans, licet in amandi pertinacia esset constantissimus. nam quandoque ille veluti amens tellurem intuens in amatae rei sinu se cogitatione insinuabat. modo exhibebat ambulans extentis bracchijs, quasi complexurus eam. quandoque lachrymis, suspirijsque eam appellitans, precabatur, vt desineret eius lancinare animam. non nunquam lætus exultabundè cantitabat, quasi gauderet in memoria possidendae rei. Quamobrem vt lucifugus omnium vitabat congressum, vt in vnius amatæ omnis eius occuparetur memoria. quam vsque ad suprema funera singulari amore se prosecuturũ spondebat. nec aliquid magis oderat, quàm amicorum monita. etsi quandoque lucidis interuallis rationis actus, suum detestaretur scelus, tamen irrequietè amatae rei desiderio languẽs, pallens, anhelans, cruciabatur dirè. unde Ouidius,

De Põt. l. 2. *Artibus innumeris mens oppugnatur amantum.*
Vt lapis æquoreis vndique pulsus aquis.

Verum paulo post euanescente amore ad instar flammæ, cui non

non subministratur pabulum, desinens furere, ante acta vitæ summopere pœnitebat. idcirco peritè dicebat Seneca,

Iuuenilis ardor impetu primo furit. In Octauia
Languescit deinde facile, nec durat diu
In venere turpi, seu leuis flammæ vapor.

Cessante affectu tunc nulla vltro requiritur voluptas, & delectatio in turpi venere. Quod potissimè fit in his, in quibus est sola ætatis disparitas. quod si natura illud odit, quo extinguitur, quanto magis si sit probrosum? nec diutina potest esse eorum consuetudo, quorum studia sunt omnino diuersa. nam alter venerem sequitur, alter mercurium. cuius gratia amatus cogitur commutare naturam, & effœminare ætatis florem, transducto corpore ad mollitiem, ad inertiam. & ita extincta virilitate animi, post habitis omnibus serijs occupationibus, petulantiæ sensuum se mancipat. Amans vero & magnitudine sceleris, & grauitate iniuriæ, qua afficit amicum, illum transferens in amicarum loco, caecutit, tum in publicis, tum in priuatis negotijs, cum animi pariterque corporis vires expugnentur ab hac feruida passione, à qua capi perniciosius est, quàm ab hoste: cum exosum, rabidumque confectetur animi morbum. qua de causa.

Miser est, qui amat. Plaut. in Persa.

cum pruritu voluptatis turpissimae omnino fit expers verae tranquillitatis, & pacis. parta namque victoria à sensibus, statim incipit bellum in mente. Quare idem dicebat,

Hoc nobis vitium maximum est, In Truncu.
Quum amamus, tunc perimus.

9 Sed transeamus ad bonum diuitiarum; vt hoc ipsum summis votis expetitum, commendatumque à populari sententia, demonstremus nunquam à timore, vel mœrore vacare. etsi in cap. 26. ostendimus per diuitias de facili incustoditus animus traduci ad lasciuiem, ad superbiam, ad pauperiem per luxum; cum adsit pecunia fragilis animi ad præcipitia acer impulsus. latrunculis illud bonum est expositum, infidelibus ministris, incursionibus hostium, tempestatibus maris, inclementijs coeli, à quibus vidimus quandoque diuites ad extremam pauperiem redactos; adeò vt in desperationem acti sibi manus intulerint. hoc ipsum fieri vidimus sicariorum imposturis, à quibus ad tribunalia rapiuntur, & raptantur nonnunquàm innocentes diuites velut obnoxij summis criminibus. *Penes quos aurum, & opes, præcipuæ bellorum causæ*; dicebat Tacitus. vt quoquomodo possint eorum deuorare gazas, vel sui, vel principum gratia inhiantium alienis bonis. quos perdunt confictis criminationibus, vt honestius prædari possint Hist. 4.

insontes.

insontes Sylla, nec contentus in eos sæuire, qui armis à se discesserant: alios propter pecuniæ magnitudinem proscriptorum numero adiecit, ait Valerius.

Val 9. c.2.

Ita peruersorum hominum ingenia aliquando rapina acuit, vt nulla humanitatis memoria compescantur à scelere. nihil ferè differentes à carniuoris, nisi quod humana effigie caelant ferinos mores. An non hac perdita ætate aspeximus filium effudisse paternum, sanguinem, vt accelerata hæreditate posset liberius inseruire lautitijs, popinis, & patinis? proh scelus, vitæ largitorem vita priuare, & genitæ manus genitoris sanguine pollui. qui certè genitor Plauti verba dicere posset,

In Aulula.

ego met me fraudaui
Animumque meum, geniumque meum, nunc eo alij
Lætificantur meo malo, & damno.

nec insolita sunt ista, sed potius assiduitate viluere. quia non, vt par est, contra tales fiunt sæuissimæ animaduersiones. Itaque nos monet ratio ab ijs cauere, quæ nos quandoque adigunt ad lachrymabiles exitus, & luctuosas clades. verè ait Terentius.

In Adelph.

Pecuniam in loco negligere, maximum interdum est lucrũ.

De conuiuijs modo differamus, Amice, quæ tam liberaliter ab ipso nascentis mundi exordio mortales celebrare consueuerunt; adeò, vt inter primaria mutuæ beneuolentiæ, hilaritatis, comitatisque numerentur argumenta. idcirco ad mensã non consueuimus admittere, nisi amicos, vel nouiter conciliatos; vt ipsa conuiuatione, quasi dato, & recepto amoris argumento, coalescant amicitiarum primordia. illius enim vitam nobis caram esse ostendimus, cui vitæ impendimus subsidia; & eum nobis fidere, qui fidentur talia suscipit, hinc reciproci amoris est signum; cum amicus amiei vitam tueatur, alter fidem adhibeat amico. his præsidijs vitam ciuilem tueri necesse erat. quare hoc institutum est naturæ partum, tuentis, & augescentis societates humanæ vitæ. ideo bonum, & appetibile.

At bonum hoc duo genera malorum potissimè deuastant. primum genus à nostra imprudentia oritur, alterum ab aliena malitia. Diximus multa de primo genere in capite 26. addenda sunt aliqua hic ad exactiorem cognitionem morbi. inferius de perfidia differendum, quæ in hoc paratur.

Natura instituit, vt edamus, ne esuriamus; vt bibamus, ne sitiamus; satietatem autem omnino cauere debemus, vt inimicam animo, & corpori. ideo errant mortales apparatu magnifico lautitiam conuiuiorum ostentando. quam incusans Lucanus dicebat,

O pro-

o prodiga rerum
Luxuries nunquam paruo contenta paratu.
Et quæsitorum terra, pelagoque ciborum
Ambitiosa fames, & lautæ gloria mensæ. De Bello ciuil 4.

Quæ profusio nihil aliud est, quàm luxus imprudentis hominis abutentis muneribus fortunæ. in quo satis celebris fuit Vitellius, nam quarto, & quinto etiam fertur epulatus in diē, in illa sua memorabili cœna duo millia piscium, & septem millia auium, apposuisse narratur; vt suæ ambitiosæ fami satisfaceret. similes, crapulis temulenti, futuras disponunt mensas, quasi famelici inhiantes cibo, vt irrequietus sit eorum voracitatis labor, & placent furentem insatiabilitatem. quæ naturæ non est ægritudo, sed animi, qui bibendo sitit, & comedendo esurit, quæ non dum ingurgitauit. & tunc intellectus noster pincerna efficitur ventris. Adde, quod nonnullæ nationes non satis indulsisse conuiuijs arbitrantur, nisi in bibacitatis certamen descenderint. ideo apud eos instituta videntur conuiuia ad profligandam sacram mentem. nam multo vino interiora rigando, discursus deprauant vsum; & corpus subijciunt multis ægritudinum calamitatibus, aut corruptelis humorum vel redundantijs. & quandoque ita obesa fiunt illorū corpora, vt testudineo gradu ambulare cogantur. cum etiam Tygrides velocitate, & viribus formidabiles pastæ abundandantiori cibo, ita efficiuntur ignauæ, vt etiam à gregarijs canibus arceantur, vt refert Maffeus. satietas itaque ferocia animalia hebetia reddit. Paul. Aqui. 8. De rebus Indicis. 2.

Verum homines non nunquam ingluuia grauati, quae ingesserunt, cum decoquere non possint, euomunt. & quandoque inebriantur, cum vinum immoderatius hauserint. idcirco monebat Philosophus, *Aut nihil, aut parum vini dandum esse seruis.* Quare sui inopes effecti, oberrant, vel delirant, vel ceruice defluente, genuque labente, toto corpore procidunt, Nam primo vinum excitat ad verba, deinde largior potus verborum vberem reddit, & fidentem, post hac audacem, & propensum hominem ad agendum, deinde amplificato poculo efficit contumeliosum & petulantem, mox ad insaniam propè modum cogit accedere, & tandem nimio potu resoluit in stultitiam, veluti laborantem comitiali morbo. Quare, vt dicebat Stagirita, *Homo idem inter bibendum moribus immutatur varijs.* Philo refert quosdam ciues solitos se in conuiuijs appetere morsibus. Quare aliquando abrasis auriculis, vel digitis, alijsque partibus è conuiuio excedebant, qui paulo ante amici, & integri ingressi fuerant. sic ebrietas morum instituta deprauans, cogit in carissimos irruere. Ita Alexander inter- Oconom. 1. cap. 5. Probl. sect. 30. num. 1. De vita cōtempla.

Curt.lib.8. interfecit Clitum, quem deinde mortuum intuens, discussa ebrietate, sceleris pœnitens, nisi ab amicis esset inhibitus, semetipsum confodisset ferro. Idem cum armatus pepercisset Persepoli totius Asiæ regiæ, deinde temulentus in cinerem facibus redigit vnius Thais scorti consilio. Quamobrem verè
Curt. lib.5. dixerunt sapientes, *Vinum carere clauo*.

Quin etiam loca genitalium implens flatu, concitat ad libidinem. nam vinum vere flatum mouere potest. quod ex inde argumentum deducit Aristoteles, *Quod qui sæpe potant, osculari eos adducuntur, quibus nemo sobrius dare osculum velit*.
Ibidem.
Curt.,lib.5. qua de causa omnem pudorem discutit, vt refert Curtius de Babilonijs, quorum viri, matronæque modestè inibant conuiuiorum principia, sed paulatim incalescente mero, discussa verecundia, vltima quoque corporis velamenta proijciebāt. & hanc obscenitatem, comitatem existimabant. ita vina mentis discursum, & honestatem opprimunt morum.

Alterum genus malorum est illud, quod ab insidioso animo paratur in conuiuijs. etenim vt amici secreta in lucem efferant, illum rigantes abundantiore, & meraciore vino, cogunt propalare ea, quæ nunquam sobrij dicerent. & ita sub specie
De Vetere, & vino. comitatis perniciem inferunt amico. teste Virgilio,

Arcanum demens detegit ebrietas.

Quin etiam quandoque impurus amicus amicum interimit pestifero poculo, aut venefico, aut confodit mero sapitum, vel crimen dixisse insimulat, nō modo non patratum manu, sed nec quidem cogitatum animo. sed quis hæc omnia recensere calamo potest, cum in mensis noua parari portenta insidiarum proprijs, aut aliorum ruinis experiamur assiduè? quamobrem in ijs, veluti in cœteris voluptatibus, semper vrgemur malis. & eò deterius, quod istæ insidiæ obrepunt amoris specie, à quibus facillime decipitur, & deluditur rectus, & innocens amicus.

Etsi solius nomine Amicitia celebretur vbilibet; re vera tamen vinculum hoc naturæ, & ciuilitatis, vbique scissum est, & abruptum. cum prauitate nostri æui, & antecedentium, nemo sit nisi sibi soli amicus. hinc in tanto seculorum interstitio soli Damon, & Pythia celebrantur, vt veri custodes legū
Val.4.c.7. sanctæ amicitiæ. ideo inclamabat Aristoteles, *O amici, nemo amicus*. Videre quosdam est, qui post longam consuetudinē
Laertius in eius vita. ad inuicem aduersantur ob nullam culpam. Nequeunt hi diutina consociari beneuolentia, qui fœderati non sunt impolluta amicitia, cum parari ista non possit, nisi per virtutes. ex quo oritur, vt leuissimis de causis amici tales amicos inimicorum loco habere consuescant, aut ignotorum: inter quos sæpe

oriun-

oboriuntur contentiones non facile sedabiles ; & aliquando adeo sunt turbidæ, vt ad vulnera, vt ad cædem, mutuo concurrant: & quibuscum vixerunt amantissimè, hostiliter agant. *Nam quorum amor summus est, horum summa sunt odia*, vt asseruit Peripateticus. Et quandoque insidiantium fauent conatibus, & quasi asciti in partem victoriæ, perdunt consanguineos imposturis. *Nam etsi iura consanguinitatis, vincula sint charitatis, quod infensos,* (vel suspectos, vel malignos) *sunt irarum incitamenta*, dicebat Tacitus. sœpe multa leuiuscula, & fortuitu accidentia, leuium hominum animos ad suspicandum incitant, quæ in deteriorem partem detorta producunt occulta odia. *Facillimo momento mutantur animi hominum. vsquè venit, vt à quibus se, vel adiutum, vel lesum iri quis existimet, eos longè aliter experiatur*. ita Dio. quod frequentius in illis accidit amicitijs. *Quæ propter vtilitatem comparantur, hæ namquè facilè dirimuntur*, vt Philosophus docuit. *Etenim non integra fides manet, vbi magnitudo quæstuum* spectatur, dicebat Tacitus. Quæ infida amicitia ne notetur infamia perfidiæ comminiscitur occultis, secretisq; criminationibus fuisse ab amico offensam. quod neque per somnium commissum fuerat. Quapropter non modo deseri amicum ab amico videmus in aduersis, sed inuadi. & cui deferri oportebat auxilium, inferri perniciem. Hinc aut nulla sunt, aut leuia amicitiarū argumenta. etenim quæ præstantur amicis obsequia fœlicitatis tempore, adulationi sunt ascribenda, non amori ; cum nostrum prosperum cursum tunc comitentur amici. confluunt tunc omnes libentur in obsequium. sed aduersante fortuna omnes pariter terga vertunt. & ita fit conspicuum, non se coluisse amicitiam sed fortunam. *Legati prosperis rebus Vitellij certaturi ad obsequium, aduersam eius fortunam ex æquo detrectabant*, dicebat Tacitus. Qua de causa *Nulla potest esse iucunditas in vita, cum sublata sit amicitia*, vt asseruit Cicero. ex quo repentinis diffidijs ad mutuam ruinam concurrunt amici, & consanguinei. *Quorum odium nullum excogitari potest acrius*. vt monuit Tacitus. Quo circa si viderint carissimos, vel etiam natos interceptos à Barbaris, nullis dignantur lachrymis, nulla afficiuntur mœstitia. ita namque vnusquisque sua prosequitur, vt prorsus alienis non ingemiscat calamitatibus. Quare exploratum habens Numidarum Rex Massinissa inhumanis pectoribus nihil superesse fidei, non se coniunctis arcta cognatione, aut beneficentia, custodiendum commisit, sed tantum canibus ; illorum tutelam synceriorem existimans. Quamobrem solum futile nomen amicitiæ per orbem vagatur, semper simulatione pedissequa.

Poli. 7. c. 7.

Annal. 1.

Dio lib. 39.

Ethi. 8. c. 3.

Annal. 11.

Hist. 2.

Pro Plancó

Hist. 2.

Val 9 c. 14

Nicó. 9.c.3 *Nam Amicus ad amicum se perinde habere debet at erga semetipsum*, dicebat Stagirita. Nunc vero amicus amici praua studia sæpe videtur præcurrere, & de primatu contendere malignitatis. idcirco amici fraudem Amicus furto punit, mendacium perfidia, iurgia plectit effusione sanguinis, hanc vero occisione. etenim vt dicebat Sophocles,

Sophocles. *Senecta nulla obtigit iracundiæ,*
Nisi mors.

Nunquam ex animo conceptæ vindictæ abeunt, nisi iniuriæ funestius vindicentur. quare tantis obsessa vitijs species humana languet. *Cum amicum decipere pro moribus temporum, prudentia reputetur*, vt ait Plinius. *Hinc nisi in amicitia (vt dicitur) apertum pectus videas, tuumquè ostendas, nihil fidum, nihil exploratum habeas.* quod monens Ouidius ait,

Plin. Epistolar. 8. De Amicit.

Vsibus edocto si quicquam credis amico,
De Tristi. 3. *Viue tibi.*

Et quantis quæso miserijs hi subijciuntur, qui à Principibus ciuiles administrationes deposcunt, aut altiores gradus honoris in suis domibus, quasi suarum virtutum, vel famulatuum, præmia? Quæ etsi expetibilia videantur, scatent tamen miserijs, & periculis. cum sæpe hi fulgentes præclarijs natalibus, aut sultem honestis, cogantur effici serui, vt sui Principis venentur beneuolentiam. quamobrem cum illiberalibus, & turpibus negotijs se quandoque polluant, se gerunt seruiliter. quin etiam dominantium ferre iniurias coguntur. nam hi contra hos omnem superbiendi libertatem vsurpant; cum videant eos veluti hiantes coruos sua expectare dona. quos plerumque deludunt ostentatis exilibus argumentis beneficentiæ, vt consenescant in illis seruilibus muneribus. ia quo statu nulla ipsis tribuitur facultas, nisi obsequendi. quare nullo ferè discrimine ab emptitijs differunt. Quo circa libertatem perdunt, vltro se submittentes despicabilibus Dominis, & odiosis; cum per superbiam ostentent principatus fortunam. quos semper præ morum duritia aulici insectantur. & tunc maximè cum famulando ad senium deueniant nulla suscepta mercede. cum interim cogantur applaudere, & ornare eos prolixis laudibus, quos tacitè execrantur. nec quidem possunt ab inhonestis adulationibus se temperare. hinc frequenter vt obuiam eant eorum sententijs, concedunt in adulationem. Quapropter nihil miserius adulatione tali, in qua à mente diffident verba. est enim seruorum mentiri, sicuti liberorũ est dicere veritatem. idcirco tales cum sui non sint iuris, adulandi finem nullum sibi statuunt. ad hoc famulicidium abiectissimum compelluntur ambitione alicuius officij, aut dignitatis.

tatis aucupio. Adde vt peritè ait Seneca, In Hippol.

Fraus sublimi regnat in aula.

In qua continuò aperta sunt ora in censurandis alienis dictis, & factis. immo nunquam sunt satis aperta; nam ex aliena ruinâ lucra sibi parant. hinc se se inuicem petunt clancularis criminationibus. sic iniquam inuidiam perficiunt flagitiosis perfidijs, quibus vt truculentius feriant, publicè commendant insecutum. etsi interim nulla hostilitas prætermittatur. Ideo vt cautè oppugnare possint, dant verba; vt dolosè opprimant, blandiuntur. etenim vt peritè dicebat Tacitus, Hist. 4. *Apud quos inuidia est in occulto, in aperto solet esse adulatio.* Aulici itaque non modo vt canes se se inuicem petentes mordent, Polib.lib.5 *Sed ad nutum Principis modo sunt beati, & modo miseri*, vt dicebat Polibius.

Neque asperas omnes, flendasque conditiones humanæ vitæ memoria repetere mei est instituti, cum magis notæ sint illæ lachrymarum experimentis, quàm quod ego lachrymosa oratione prosequi possim, verum si quis plura luctuosa suis cupiat subijci oculis, legat de malo ciuilis belli in cap. 37. de miseria egestatis, famis, ægritudinis, captiuitatis, inuasionis externorum, & domesticorum latrunculorum in capite 44. Quocumque diuertemus mentis oculos, vario lachrymarum initio sentiemus homines cogi ad lachrymas. cum præsertim fraude, fallacia, & mendacio omnia videantur constare negotia, & illa tractari ab omnibus simulatè, insidiosè, & malignè. 10 Quo circa verè dicebat Crantor, *Vita est pœna, & nasci miseria.* Plut. in ora. consol. qua ratione Thraces hominum natalitia fletibus celebrabant, vt Valerius meminit. introducuntur enim in hunc mœstitiarum emporium, & aliquibus malis obuiam ire, fatalis est sanctio. Vale.2.c.1. hinc illorum non possumus esse ignari, cum vel proprijs, vel alienis lachrymis, ea cogamus assiduè prosequi.

Plinius peritè hoc expressit ita, *Hominem nudum in nuda humo natali die natura abijcit ad vagitum statim, & ploratũ. nullumque tot animalium aliud ad lachrymas, & hoc protinus vitæ principio.* Pli.7.c.1. spatia etiam vitæ rapidè fluunt, & perenni motu aguntur in præceps, ita vt cursim aduolemus ad sepulchrũ: hinc præterue̅cti vsque ad decrepitam ætatem conquerimur immature nos mori, quasi in ipso lucis ingressu cogeremur efflare animam. quin & infirmitatibus ita vrgemur assiduè, vt nos viuere tædeat: cum ipsa etiam medica disciplina ignoret modum tuendi sanitatem. & eò magis, quod ita omnia ad senium deducta videntur, vt nouis, & inauditis morbis tabescamus, quos solum experientia docuit profligare. cum inte-

cruciat, aut membris destituit. Insectantur enim nos natura, fortuna, improbi mores, quibus malis vnicum est remedium, mors. Quamobrem si tot agitamur calamitatibus dum luce potimur, quid tantis uotis expetimus diuturniorem uitam, aut lætiorem fortunam? cum talium immoderatæ cupiditates nos cogant discedere à piæ uitæ officio, deludẽdo nos met ipsos mendacijs, & delirijs.

Frigentque effæta in corpore vires. Æned.lib.5

Si itaque cito fatis cedendum est. cur ita amamus præsentia, quasi modo incipiamus curricula uitæ? *Nihil turpius, quã senex viuere incipiens*, dicebat Seneca. laborant tales incogitantiæ morbo. etenim In Epist.13

Rape, congere, aufer, posside, relinquenda sunt. Mart.Epig. 8.

Ergo reminisci oportet ad calcẽ vitę nos peruenisse.qua ratione insolitudinẽ secedere debemus, nõ expetere comitia; vt remotiores effecti à tumultibus, & à prauis affectibus colloqui soli possimus, vnico excepto comite Deo. Ita ille Isaac mediaturus, & priuatim acturus cũ Deo, egreditur in cãpũ sub vesperam. monens nos præsertim, ne decurso vitæ spatio, à calce ad carceres nostra animi meditata reuocemus, sed potius deferamus caduca, vt solius Dei collocutione lætemur. à quo per aduersa componimur, & ab illo ad morum sanctimoniam inducimur miserijs. nam castigata anima gaudet, & nutritur Dei placitis. qua ratione nos dignatur fœlicitate æterna. Verissimum est itaque dictum Curtij, *Malè humanis ingenijs consulisse naturam. etenim non futura, sed transacta perpendimus.* nam si obliuio futuræ vitæ nos non occuparet, non ita acerbè ferremus mala præsentia. cum in commoda vnius diei peregrini æquo animo ferant, & aspernantur. etsi non semper lœta occurrunt; attamen sola spes regressus ad propriam patriam illos consolatur in malis. 13. Gen.c.24. Curt.lib.8.

De Monachorum à vulgaribus existimata miseria, quæ fit ex statu.

Caput XXX.

QVod si tibi nullum inferrent mœrorem communes molestiarum causæ, à quibus, nolis, velis, aliquando agitari necesse est: & non, vt par est, ab illarum acerbitate consopiuntur animi tui tumores, (nam maius sensibile

destruit

destruit minus,) quasi illæ nihil ad te pertineant, (astantes enim nullo ægrotantis afficiuntur dolore) certè cogeris tui status conditione. saltem grauitati rationum parere: ne tui directrix mens videatur obtorpuisse. cum communibus priuatisque malis subiaceas, à quorum saltem parte inuasus, hanc tuam magistratus abdicationem censere debes comparatè, veluti ludricam necem, & puerile bellum. Quin etiam comperies, quod si iste ambitionis morbus, à quouis est eliminandus animo, multo magis à nostro, qui mortalium deseruimus sortem, vt nancisceremur æternam. cuius gratia alterius nos subijcientes voluntati, vale, diximus libertati. idcirco cur in tanto libertatis voluntario naufragio, solum doles abdicationem magistratus?

Quod oĩs probus,&c 1
Libertas est optabilior omni re, & fons cæterarum fœlicitatum, vt dicebat Philo. idcirco illa resecta ob nostrum vitæ institutum, cogimur omnem miseriam tolerare; nec quicquam nobis apparere durum debet pressis tali seruitute, quæ omnẽ prorsus libertatem eliminans, cogit, vt omnino nihil nobis vendicemus. Quæ cogitatio si ex nostra exciderit mente, statim veluti ex insidijs erumpit irrequieta ambitio contentionũ nutritia. Nam si assidua cura prorsus destrui nõ potest superbia, quãto magis connatũ, & actũ assuetudine malum ambitionis? huius morbi amuletum inter cœtera est, amissæ libertatis voluntariè reminiscentia. cum nulla alicui contingere possit fœlicitas diducta libertate, quam multi præstantissimi viri anteferentes morti, desperata libertate, sibimet manus intulerunt. tantis viribus pollet libertatis amor. Dardanæ mulieres se, suosque pueros in fluminis præcipitarunt gurgitem, ne cogerentur vitam traducere in seruitute Romanorum, vt Philo refert. & multi qui Pompeij partes fuerant secuti, ne in victoris Cæsaris deuenient manus, mutuis gladijs concurrere. ita se simul confecerunt Iuba Mauritaniæ Rex, & Petreius.

Quod oĩs probus,&c

Appia.li.2.

Paul. Aqui. lib.6.
Cornelius Scipio Socer Magni Pompeij in naui, (qua ad Hispanias fugere contenderat, vento in Africam redire coactus) semetipsum iugulauit. Cato in Vtica bis semetipsum occidit. Ideo Miltiades Atheniensium Dux (instante Zerse Persarum Imperatore tam magnis copijs, vt vnico hostili concursu videretur oppressurus Græciam) conuocatis socijs pugnantes gallos ostendit; vt tali animalium spectaculo discerent, etiam brutis caram esse victoriam: & ab illa sola tueri posse libertatem. Quo circa tam alacriter illam ingressi sunt expeditionem ne libertatem amitterent, vt ingenti edita strage hostium, Imperatorem compulerint piscatoria cymba terminos excedere Græciæ, quam vt triumphans paulo ante fuerat in-

Herod.l.7.

rat ingressus. Multæ quoque Ciuitates, redemptione desperata, fœliciorem existimantes esse mortem ipsa seruitute, voluntariè se absumpserunt ignibus; vt honesta morte probrosi seruitutis excuterent iugum: vt Zanthij, vt Numantini, vt Carthaginenses. & ipsa etiam gentium conflictatio quid aliud denotat, nisi prius se velle sanguinem, animamque efflare, quã amittere libertatem? & tamen nostra seruitus cunctis est grauior. non tàm hærens corpori, quàm animo. etenim si alicui nostrum ex sepulchro daretur regressus, adeò est pertinax tale vinculum, vt denuo cogeremur eiusdem seruitutis subire pondus. quod nemini coniugum accideret, soluta obligatione beneficio mortis. Quamobrem vbique,& semper tali seruituti sumus obnoxij. quin etiam internis animi motibus cogimur illi parere. quo circa si ab ipsius constitutis legibus contumaci voluntate egredimur, vt desertores castrorum Dei, vt fugitiui serui tanti Ducis (cui per monastica vota dedimus nomina) maximis pœnis plectendi sumus. *Nam declinantes ab obligatione adducet Dominus cum operantibus iniquitatem*, vt ait Dauid. ideo huius ferræ necessitatis conditione cogimur, interius & exterius nostra compescere desideria, ad constitutum nostræ promissionis factæ Deo. 2 Psal. 124.

Quod si summo labore auerti non potest genus seruitutis, cur in tanta libertatis priuatione inuigilamus honoribus, gradibusque munerum? cœteris captiuis spes superest euadendi prece, pretio, solertia, quam quandoque admirantes Domini, etiam donis eam prosequuti sunt magnificis; Veluti Porsena Rex Clediam. nam deceptis custodibus regijs flumine Tyberis traiecto, ad suos redijt, vna cum concaptiuis puellis. quam etiam honestarunt Romani æquestri statua. Cum itaque euersa libertate dissoluatur omnis compago fœlicitatum, insania est sequi fabulosos honores. iam enim euasimus iactationes, & tempestates mundi. ideo supprimendum illud omne, quod est in cæco affectu. ita discernere potuerimus, nihil minus decere mãc patis Deo, q̃ honorũ affectatio. cũ sit rata Patrũ sentẽtia, Dei cultores humilitatem decere. ne decepti à suauitate temporanea regnandi, nostræ promissæ Deo seruitutis obliuiscamur ad nostram perennem damnationem. cum cogamur per illam ad extremum vsque spiritum subiectionem seruare, custodire, & amare. Liui. lib. 2.

Enimuero certo certius est per obedientiæ votum nos Deo mancipauisse animam, per pauperiem externa bona, per continentiam corpus. qua ratione dicebat D. Gregorius, *Omne quod viuit, omne quod sapit, omnipotenti Deo sacrauit Monachus*. quid ergo remanet, in quo temporaneæ fœlicitatis In Ezecch. hom. 20.

vesti-

vestigium possit hærere? cum ex sanctione nostri Patriarchæ,
In Regu. cap. 33. *Nec corpora, nec voluntates, liceat habere monacho in propria potestate?* cum simus itaque omnis libertatis, bonorumque præsentium expertes, quam scenicam sequimur fœlicitatem in precario, & abiecto magistratu? cum potius ipsam venari debeamus ex virtutibus, quam parit, & auget sola custodia mandatorum, & consiliorum Dei. à quo per hanc parsimoniã sensibilium, dirigimur ad opulentiam cœlestium bonorum.

3 Grauiori imperio nobis dominantur spirituales nostri Patres, quàm heri suis imperant seruis. etenim istorum iura non
De Ciuit. li. 19. c. 15. transcendunt corpora, & externa bona. *Cum origo vocabuli seruorum inde creditur ducta, quod hi, qui iure belli possent occidi à victoribus seruabantur, & serui fiebant, à seruando appellati.* ita asseruit Augustinus. At illi imperant secretissimis etiam animi motibus, cum iussionibus non suum captent imperium, sed nostri interioris hominis salutem. Quamobrem hi mites quandoque imperarunt ea, quæ ab irato domino iussa non fuissent rebelli seruo; vt in eructantis clibani ingrederetur flammas: vt aridam virgam tam diu rigaret, quousq;
De virt. D. Mar. Dial. 1 floresceret. quibus certè experimentis, (vt Sulpitius refert) suos exercebant tyrones Patres illi pientissimi: vt noscerent si se, suaque deseruissent verè æterni Dei amore. Nam quàm diu quis sui est nimius amans, Deum contubernalem non patitur.
Greg. Dial. 2. cap. 8. Diuum quoque Maurum tam properè nouimus iussis paruisse D. Benedicti, vt se calcauisse fluminis vndas ignorauerit. à quibus mergendum Placidum eduxit. Ita sua ingenia excolenda Patribus committebant tyrones monasticæ vitæ; ita suas actiones dirigendas commendabant. quod certè saluberrimũ consilium si à sequentium memorijs non fuisset deletum dæmonis astutia, non tanta irrepsissent honorum studia: cum per

4 insensam pietati ambitionem non nunquam ad profana trudimur, & per peruicaciam aduersamur obedientiæ. hinc aegrè
Ad Rusticũ multi corripiuntur à venerabili Patrum auctoritate. *Cum monachorum sit munus obedire, & implere ea, quæ iussa sunt.* vt
De Custo. Virg. ait D. Hieronymus. & ad Eustochium ait, *Prima apud Monachos confœderatio est, obedire mandatis.* Quorum imperiũ
In Reg. c. 68. suscipere debent, *Etiam si impossibilia iniungantur*, vt edixit noster Sanctissimus Pater Benedictus. idcirco dicebat D.
De Morib. Ecc. 1. c. 31 Augustinus, quod *Magna Patres illi in iubendo vtebantur auctoritate.* Ita caput nostrum Iesus Christus *Factus est obe-*
Philipp. 2. *diens vsque ad mortem, mortem autem crucis.* vt tam maximo opprobriosi supplicij genere suos instrueret, obedientiæ merito patere cœleste regnum. nam per hanc *Factus est omnibus*
Hebre. c. 5. *obtemperantibus sibi causa salutis æternæ.* quo circa perite

dicebat

dicebat Cassianus, Monachum cruci affixum assimiliari. nam veluti iste se loco mouere non potest, nisi aliena manu liberetur à vinculo, ita Monachus si suis stet promissis, nihil potest efficere sine imperio sui Ducis. sic videre erat olim misericordes, & mites Monacho. vrgente obedientia, deserere consanguineos miserijs pressos. cum scirent tantum se proficere in spe consequendæ gloriæ, quantum iubentis fuerint obseeuti mandantis. Quamobrem ferè humanitatis obliuiscebantur, ne ab insidiatrice carne decepti desererent perfectionis iter. miserando tamen, & lachrymando, summisque orationibus illos commendabant Deo; à quo sperabant potiora subsidia illis tribuenda fore. De Instit. Cœnob. 4. cap. 35.

5 Sed descendamus ad paupertatis malum, quod vltimum esse malorum existimantes Casri filios vendunt, Iaponi praefocant, Europęi prætereuntibus exponunt; vt commiserantes vagientibus impendant paterna officia. quin etiam est adeò amarus sensus, & aspectus paupertatis, vt quandoque Patres, & Viri, suas filias, vxoresque scortari permittant, suadeant, redimique patiantur infami pretio; ne à deuoratrice viscerum fame omnino discerpantur. Quod malum vt mortales effugiant, summum est apud eos diuitiarum studium; cum molestissima sit inopia necessariarum rerum. ideo paupertas vocatur à Menandro, *Onus longè omnium grauissimum*. Menander.

Assiduis hi vrgentur incommodis, sœpe ciuium repulsis, & sœpissimè sibilationibus expelluntur à nobilium congressibus. quamobrem aut aliquid patiuntur turpe, aut moliuntur vile, aut patrare coguntur indignum; vt se profanis quæstibus sustentent. ideo docebat Aristoteles, Pauperes in magistratu venales fieri propter egestatem. Polit. 2. c. 7.

At quæso quid est, quod repleat claustra Monachis, & deserta anachoretis? voluntaria paupertas, ait D. Bernardus, quæ licet turpis non sit, sed omnino commendabilis ex Domini consilio, etenim licet temporaneis egeamus, ditamur tamen, fœlici commercio, cœlestibus bonis: tamen negari non potest, *Aerumnosam esse pauperiem*, vt asseruit Plutarchus. Quapropter sicut delirantis est hominis, voluptatem quærere in abstinentia, aut in seruitute fœlicitatem, ita insanientis est, magnificentiam venari in pauperie. qua profitemur vbilibet vilitate vestium, tenuitate supellectilium, ciborum parsimonia. vtinam adhuc non illorum praua qualitate, à qua sœpissimè contumaces oriuntur morbi aduersus omnia remedia. idcirco nisi à frugalitate eius fugaretur pernicies, assiduis afflictaremur ægritudinibus, & quàm breuis esset nostræ vitę cursus? lucrum itaque est ipsa parcitas ciborum, & abstinentia. In Homil. Vade vende, &c. De vitanda vsura.

6 Ita nostri Patres consuluere & diuturnitati vitæ, & ne naturâ sua sponte labans ad vitia, per crapulam ab incœpta virtutum semita deflecteret; sed qua abstinentia cœperant tyrones pietatem colere, eadem clauderent vitam. Aspectum deliciarum etiam declinantes, ne sensim accensa cupiditas, ad complacentiam traduceretur. cum molliores animi de facili pertrahuntur ad lapsum. quo studio fulgebant illi ieiuniorem macie, debilitate vigiliarum, & vestium pauperie. quibus accincti armis dæmoni terrori fuerunt, & nobis miraculo. cum essent immunes ab omni deliciarum genere, ab omni quæstu, ab omni cupiditate gloriæ. Quo spiritu actus S. Ioannes Ægyptius quadraginta, & tres annos suæ cellulæ septus angustijs, nih'l igne præparatum comedit, & quidem occiduo Sole, vt in eius vita refert Palladius: & vnde alius cibus inter deserta? vnde famuli qui coquerent, & ingerent? vnde diuitiæ, quibus redimi posset tale opus? sic pietas sibi parat dura corpori, sed suauia menti.

Palladius.

Nam pauperiem adeò seuerè coluerunt Patres, vt teste Cassiano, *Nulli cistellam, nulli peculiarem sportellam habere licebat. nec tale aliquid, quod veluti proprium retinens, suo debeat communire sigillo.* & D. Basilius ait, Monachum sibi æternam inferre mortem, & latrunculi fungi officio, si aliquid sibi proprium vendicet. & D. Hieronymus testatur, quod adeò rigidè seruabatur hoc institutum suo tempore, *Vt nec etiam liceret Monacho necessaria petere.* & S. Fulgentius ait, *Quam sit malum, quamque sollicitè fugiendum, si quis de hoc quod Deo vouerint, aut retinere, aut rapere aliquid mortifera præuaricatione pertentet, exemplo sunt Anania, & Saphira.* de quo ita loquitur Augustinus *Dum de eo quod promiserat partem subtraxit, sacrilegij simul condemnatur, & fraudis.* Eant nunc monachi, & in tanto seuero paupertatis voto quærant fauftum honorum, & dignitatum; & miserè sitientes pascant animum futili, & lethi fero potu; & spem salutis æternæ per ambitionem periculis objiciant æternæ mortis. cum explorato, excussoque consilio, ea facere debemus, in quibus est rerũ summa. nam pestifer est ille error, cui subsequitur perennis damnatio, & à sua patria indesinens exilium: at nihil est deterius transfugam esse castrorum Dei; cum pœna sit infligenda illi æterni ignis, & ab aetherea patria indesinentis exilij.

Cass. 4. c. 13
In Constit. cap. vlt.
Ad Eust. Epist. 22.
In Epist. de bono coniuga.
De Verbis Dñi ser. 17.

Deinde ne ab aliquo inordinato motu traducatur Monachus ad profanas voluptates deserta Dei contemplatione, & promissione facta summo Monarchæ, cogitur illibatè seruare continentiam. aptissimum certè institutum, vt monebat Apostolus, *Quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obse-*

obsecrandi. Qui se nuptiarum astringit vinculo, *Cogitat, quæ sunt mundi, & quomodo satisfaciat vxori, & diuisus est.* Hinc horum animi plerumque detinentur in cœno caducarum rerum, eorum remorante volatu amor in propriam sponsam, & filios, quos ex propensione naturæ peramanter insequitur homo. Quare seuerioris vitæ institutores non solum ab honestis nuptijs, sed etiam à mulierum aspectu arcebant eos, scientes à simplici obtutu sensim traduci quandoque ad probrosam côcupiscentiam. quid? etiam apud Barbaros Iapones, quibusdã Monachis celibatus indicitur, & ijs cap tale est contraxisse nuptias, vt refert Maffeus. quod etiam Aegyptij sacerdotes custodierunt. se de facili mens religioni dicat abdicata voluptate. nam tunc ratio efficitur ductrix concupiscibilis, & irascibilis animæ. nec suffert illas errabundas ferri in præruptas sensualitates; cum sciat ab illarum impetu ad profanas voluptates non modo remitti amorem in Deum, sed deleri prorsus. Quare ne occupata mens pientissimis operibus auocetur à tam præclaro, & sancto opere, nuptiæ illis interdicendæ erant. nam si terra obediens sui colonis aratro, ligoni, & rastro, assidua cura vacuefacienda est à siluestribus plantis, quanto magis non sunt inferendæ homini voluptates, ad quas concitatè trudimur à sensu? nam veluti lethale est homini repugnare Deo, ita esset durum insitis, & ascititijs voluptatibus non deseruire. 7 De rebus Iaponi: in Epist. Aloysii Froes.

Quamobrem etsi talis institutio Angelorum æmulans puritatem, (in quibus nulla esse potest carnalis copula, cum careant corporea mole; nec metu mortis afficiuntur, cuius causa mortales generationi dant operam) summis sit efferenda laudibus; attamen cum natura sit grauis, cur in tantis voluntarijs miserijs solum futile nomen honoris appetamus non video; cum per talia officiorum onera eliminetur quies animi semper, & quandoque animæ salus, per hunc religionis actum voti quæsita, & appetita.

Natura Duce perennitatem appetimus successione filiorum (etsi per cæcam concupiscentiam simul appetimus perseuerantiam nostræ speciei.) idcirco sine liberis decedere, (in quibus viua nostra seruatur imago) est naturaliter molestum. quo motus dolore Abraham in primaria sua obsecratione ita effatus est, *Domine Deus meus quid dabis mihi? Ego vadam sine liberis, & ecce vernaculus meus hæres meus erit.* quod ibidem adnotans Gaetanus, docuit, huius rei concupiscentiam esse vehementem. Nam nati sunt familiarum robora. vnde conquærebatur Alexander dicens, *Orbis mea, quod sine liberis sim, despicitur.* idcirco nati 8 Genc.c.15. Curt. lib. 6.

sunt domorum lusus, & deliciæ: & duri parentes cum illis garriunt nutriticia quadam familiaritate, & amabili praemulgentia. in quorum puerilibus ludis se recreasse Herculem, Elianus narrat. Socratemque cum Lamprocle infante lusisse. Agesilaum Regem cum filio equitasse in arundine. Architamque Tarentinum oblectatum fuisse in conuiuijs ludere cum filijs seruorum suorum. Quamobrem confectus senio si pubescentem viderit filium, leuius fert ætatis mala, spe auxilij, & successionis. vnde Iacob ad Ioseph dixit, *Iam lætus moriar, quia superstitem te relinquam.* tunc temporis communi conspiratione irruunt in nos omnia incommoda ægritudinum, quæ satis placidè tolerantur certitudine posteritatis. per quam conditionem mortuis tribuitur apud mortales viuere. Quo circa *connaturale est desideriū, quale quicquã est, tale quid alterum relinquendi,* vt ait Peripateticus. & Seneca,

Varsahum Hist.lib.12.

Gene.c.46.

Poli.1.c.1.

In Hippol.

Prouidit ille maximus mundi parens,
Cum tam rapaces cerneret fati minas,
Vt damna semper sobole repararet noua.

Qua de causa inter societates humanas nulla est celebrior, & diuturnior maritali. nam cum vicissitudine officiorum constet vita mortalium, talium semper est commodior, & vtilior consuetudo. neque enim per solitudinem aptè comparari cõmoda possunt, nec domesticæ artes à viris sunt exercendæ, sed à mulieribus, à quibus minimè sunt peragenda publica, & grauia negotia. Hinc mutuo sunt sibi fulcro, & alter alterius vtriusque fortunæ particeps. & ita æquius vtramque fortunam perferunt, & *Quid honestius quàm vxorium leuamentum,* dicebat Tacitus? aut ætate sint graues, aut uiribus inualidi, aut bonorum egentes. *Nam alter sine altero debilis est,* ut docet Aristoteles. & Rupertus, *Coniugij copulam omnium carnalium necessitudinum esse maximam, atque fortissimam.* Ex quo illud oritur miseriarum nobis, ut efflata anima nemo carorum oculos nostros claudat. quod inter cœtera Dominus promiserat Iacob. ut lætanter peregrinationem Ægypti ingrederetur. ita dicens, *Ecce ego descendam tecum illuc, & ego inde adducam te reuertentem. Ioseph quoque ponet manus suas super oculos tuos.* quod inter sacros ritus numerat Plinius ita, *Morientibus oculos operire, & rursus in rogo patefacere, Quiritum magno ritu sacrum est.* & Euriali mater plorans ait,

Annal.3.

Poli.1.c.1.

De Tri.&c. 3.cap.38.

Gene.c.46.

Pli.11.c.37

Nec te tua funera mater
Produxi, pressiue oculos, aut vulnera laui.

Aened.li.9.

Penelopes quoque talis officij memoria suum Vlyssem in patriam reuocare tentauit, dicens,

Respice Laertem, & iam sua lumina condas

Ouid.in Epist.Penelo

Extre-

Extremum fati sentiet ille diem.

At nostra lumina, Amice, quàm sæpissimè ab his operiuntur, qui nostræ animæ egressum exoptant, non quidem odio, 10 sed ut desinant ægrotanti ministrare, & assidere nostro moribundo corpori. ideo nullis honestamur lachrymis, nec quidem lamentationibus: quasi adstantes sint soluti à communi lege mortis, & minimè sint participes moribundæ naturæ. & ita commiserationis obliti satagunt nostrarum sarcinolarum exuuias vilissimas occupare: earumdemque aucupio nostrum diem inferiarum lætanter celebrant. & tunc maximè si per mortem aliquod munus vacet, quod sperant se occupaturos. quare occidente die omnis nostri interit memoria. & elabitur reminiscentia.

Christiana professio nos perdidit, Amice, vel clarius, christiana perfectio nos ad has compulit angustias, sed verius, christiana voti virtus per abdicationem temporalium direxit expeditius ad amplissima, & fœlicissima cœli regna. etenim vt huic excellentissimo vitæ seuerioris instituto operam demus, cogimur nos met ipsos offerre hoc sacrificij genere. non aliam offerentes victimam, quàm animam, quàm corpus, quàm omnes fortunas. vt omnibus solutis vinculis terrenis, liberius petamus cœlestia bona. 11

Qua viuendi norma perfectius componimur ad sanctitatẽ: exercentes solummodo immortalium diuitiarum mercimonia. idcirco tunc diuites efficimur inopia, posteritate carentes æterni, & in ferrea seruitute constituti liberrimi. *Cum in carne præter carnem viuere, non terrena vita sit, sed cœlestis*, vt dicebat Hieronymus. (In Serm. de Assumpt.) & D. Augustinus de virginibus loquẽs ait; *Vsque adeò acceperunt præceptum, vt non recusarent consilium, vt plus placerent, plus se ornarunt.* (De verb. Apost. ser. 18) etenim vt docebat D. Hieronymus, *Vbi consilium, ibi offerentis arbitrium.* (Ad Eustoc.) ostendunt hi plus impendentes obsequio, quàm acceperunt praecepto, solum Deum sibi cordi esse. & ita feriatum gestantes animum ab earum rerum curis, quæ animum deprimunt, expeditius dant operam huic angelico muneri.

Qua de causa has temporales calamitates liberrimo subijuimus animo, respicientes ad remuneratorem, à quo pro terrenis cœlestia certo adipisci speramus. si nemini caduca bona assequi sine labore datum est, quanto magis immortalia? Quo circa perfecta abdicatione sensibilium purificatur, & perficitur anima. *Castrantes etenim desideria carnis, maioris gratiæ præmium in cœlestibus obtinent*, dicebat D. Cyprianus. (De Habitu Virg.) horum portio, & hæreditas Deus est. nam alia apud alios sunt in pretio, at istis solus ille optimus creator rerum omnium. Quare

ijs non

ijs non satis digna sors est terra, aqua, aer, æther, insuper nec cœlum ipsum, sed omnium Dominus, ad quem se suppliciter contulerunt, impigram illi offerentes seruitutem; etiam per custodiam suorum consiliorum. ita cohibetur natura sponte labans ad caduca, earundem præscindendo irritamenta. nam vna simul frugalitatem amplectitur, (valetudinis matrem, inimicam epularum, & auersam à quouis veneris vsu,) & per vitæ aspera graditur animo læto.

Grauissimum Monachis esset, reiectis omnibus temporaneis bonis, generatione filiorum, & propria voluntate, insuper sæpe peregrinari per desertas domus, nisi diuina oracula eos cõ-
Matth c. 19 solarentur, *Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, centuplum accipietis, & deinde vitam æternam posse debitis*. Qua substentati spe, fide, & amore, seruitutem, continentiam, pauperiem, peregrinationes, hilari ferunt animo: sicuti & Patres nostri, qui proprijs relictis domibus, quasi vi bibus prohibiti, loca inaccessa sequentes, certissimis se obiecere incommodis. nam prius migrauerant animo à caducis, copiasque prostrauerant malarum passionum, & amore sibi conciliauerant Deum. cuius consuetudine nihil suauius. hinc experiebantur, se dicare cœlestibus, vitam esse iucundissimam. Quo circa sicuti deliciamur abundantia resoluuntur in desidiam homines, ita illis pientissimis institutis christiana ingenia excitantur ad virtutes. quod vitæ moderamen honestos mores continens, & tuens, non patitur animam respergi vitijs.

12 Hos eligens sibi Dominus vt præcipuè caros, dignatur curare à profanis affectibus: & ad sui peculiare ministerium adducens, inserit professioni monasticæ, veluti perenni virtutũ principio. in quo statu cœlesti nectare eos pascens, efficit, vt delitientur, vt hilariter degant in iustitia, & sanctitate. ideo vt viam ad æternitatem sibi muniant, aspernantur omne caducum. Quamobrem habitu, moribus, profitentur omnia mundana abiecisse, vt veluti non exerta testudo nullis est ictibus exposita, sic talium animæ nullis ferè sunt obnoxiæ occursibus tentationum. Horum athletarum constantia retusæ semper fuerunt dæmonum vires, & insidiæ hominum; cum confugissent ad tutissima castra orationis, humilitatis, & patientiæ. ideo præparato animo substinuerunt incommoda, aduersa, laboriosa; vt proficiendo attingerent gloriosum finem: nam ratione immensi boni omne temporale malum est ferendum hilariter. & ita assuescentes per singulas virtutes, tendentesque ad laborum metam, apicem christianæ perfectionis adepti sunt. Nam quanto miserius Deus suos crud t, tanto sublimius promouet. reficiens enim eorum animos diuinis suauitatibus,

com-

componit ad ferenda insuauia, quibus præ magnanimitate non videntur obnoxij. ideo peritè asseruit Philo, *Dei cultores sempiterna libertate donari.* nam etsi mortali naturæ indita sit mutabilitas, & volubilitas à Creatore ad creaturas, (à qua seruitus oritur.) Deo curante, ita permanent in integritate. (vacuefacti ab istis erratis per conuersionem ad suum Creatorem) vt libertate donati omnem penè excusserint sensum amaritudinum. De Sacrif.

Quod si tale iter vitæ professi sumus, quod non est imperatum, sed demonstratum; non mandatum, sed commendatum, ratione cuius de omni nostra fœlicitate iam actum est, vt æterni domicilij nobis facilius aditus pateat, cur munus reposcimus periculosæ dignitatis? an ingrata est merces æterni regni, quia sero delata? an auiditate præsentium obliuisci volumus æternorum? an præmium tanti egregij laboris aspernamur? an in aperto Sole volumus cæcutire, ne cogamur nostram detestari peruicaciam? Quidam vitæ genera mutant, cum in illo se experiantur infortunatos. quidam commutant studia propter suum durius ingenium. an non eisdem debemus hærere vestigijs, cum in singulis aduersam fortunam sentiamus? saltem ne egregium institutum irreligioso maculemus fine, cedendum est tempori.

13 Igitur ad Deum dirigendi sunt labores, seruitutes, inopiæ, qua ratione anima redimitur à culpis, & honestatur potioribus donis. etenim sāctione Dei hæreditas est primogenitorum non eorum qui primo sunt in lucem editi, sed qui virtutibus dant operam. Quapropter prius sæpe nominant sacræ literae quàm Ismaelem, Iacob quàm Esau. non propter priorem ortum, sed propter electionis prærogatiuam, & diuinæ benedictionis præstantiam. ideo ius primogenituræ à Ruben ad Leui fuit translatum. quod legimus ita in Parafrasi caldaica. Tuū erat vt acciperes tres partes potiores præ fratribus tuis, Sacerdotium, primogenituram, & regnum. sed quia peccasti, data est primogenitura Ioseph, Regnum Iuda, & Sacerdotiū Leui. Itaque qui ad Deum confugit extollitur præstantioribus donis: in præsens sui imperium, deinde beatitudinem vltra modum, per ingressum ad Ecclesiam primitiuorum. vt docuit D. Paulus. Paral. 1. c. 4 Gen. 49. Hebr. c. 12.

De prisco Monachorum statu, & recentium.

Caput XXXI.

NOn, vt par erat, substitimus in illo tam lugubri nostrarum calamitatum argumento. etsi ærumna vocanda nō est illa, quæ ritè seruata, & venerata, pro mercede accipit regnum Dei nunquam interiturum; tamen miseria est aliqualiter excidisse à fœlicitate: non tam temporis fato, à quo paulatim consumpta intereunt omnia, sed degeneratione à nostris atauis, quos imitari omnino oportebat candore, & pietate morum. in quo sancto vitæ instituto, non senectus datur, sed repuerascentia pro excellentia disciplinæ, cui adijcimus animum, & laborem. Quamobrem cum dæmonis astu, & nostra incuria, sensim ad labilium studia simul traducti, quibus hæremus pertinaciter, amisimus illam quietem, pacemque animi, quam prosequentes in eremo, in cœnobijs inuenerunt Patres nostri, quorum merita licet nulla possimus condigna oratione prosequi, nullatenus tamen licet præterire dissimulanter illorum eximiam virtutem religionis. *Ita suscipit vita, & consuetudo communis, vt benificijs excellentes viros in cœlum fama, & voluntate tollamus*, dicebat Cicero. nec aliquid efficacius natorum excitat animos ad honestissimos labores, quā maiorum celebrata nomina. idcirco in prima parte ædium effigies, titulosque maiorum locare consueuerant Romani, vt eorum virtutes legendo imitari non pigeret.

De Natura Deorum. 1.

Val. 5. c. 8.

1 Arbitrantes illi, & sapienter quidem, summopere expedire saluti, & tranquillitati animi, à ciuilibus administrationibus abesse, & consuetudine omnium popularium, elegerunt sibi remotas solitudines, aut confragosas rupes, quas non modo refugerent pedes calcare, sed oculi intueri, alij vero siluarum latebras, aut caueas montium, ne natura propensa ad malum omni tempore, ad lapsum propelli posset alicuius rei delectabilis aspectu. fiunt .n. tunc oculi culparum amatores per imprudentiam intuitus. qua ratione non modo pacis animi secuti sunt consilia, omniumque perturbationum fugerunt tumultus, cum innocua simplicitas nullius pateat insidijs, sed cælestium amore accensi, & diuino acti furore, veluti eliminato sensu, totos sese diuinis contemplationibus manciparunt. & ne aliquid illis remoram faceret, cum ingens in illis esset sanctæ vitæ cupida anxietas, reliquerunt patriam, cognatos, filios; vltrò illis facultates cedendo, vel impendendo ad eorum subleuandam egestatem, qui se diuino cultui dicauerant; vo-

luntariè sibi asciscerunt pauperiem: ne rerum opulentia insidiatrice animarum detenti cœleste desererent iter.

Nec solum hæc reiecerunt, sed & amicitias, & societates, in quibus certè magna vis est traducendi animos ad secularia. Quare harum auersantes consuetudines, ne familiaribus ciuium pollurentur vitijs, etiam propinquorum fugiebant aspectum; similium solūmodo aliquali fruentes consuetudine, vt mutuo colloquio firmarent animum. etenim illorum conuersatio in cælis erat. Reiectis itaque omnibus oblectamentis cum dæmone perenniter cōfligere optarunt, solo spectatore Deo. hinc talia loca palestræ erant militū Christi. Abditioresque hi semper recessus petierunt, vt magis delitescentes, acrius contemplatione proficerent, donec assequerentur optata cœli gaudia. cū interim loca illa apta essent laboribus, & minus obnoxiæ erant virtutes periculis vanę gloriæ. sunt semper illæ eximendæ ab humanis obtutibus, ne obrepens laudis appetitus eas funditus euertat. horum palmas nemo omnes recensere potuit, nonquidem scriptorum inopia, sed testium. solitarij enim impollutæ vitę operā dantes, & exempti hominū aspectibus nihil rectè fecerunt, vt viderentur effecisse. munientes hanc quam ingressi fuerant vitam austero habitu, parco, & insuaui cibo, asperitate loci, & abstinentia à quauis voluptate. 2

Parsimoniæ fræno nouerant cohibendam esse carnem, cuius periculosa erat pugna, nisi eius petulantiam retunderent seuero ieiunio. qua de causa omnis illorum victus ratio componebatur ad normā abstinentiæ, vt nullo pacto irritaretur concupiscentia insatiabilis bellua. hinc coluerunt illi temperantiam veluti fundamentum cæterarum virtutum tanta vigilantia, vt assuescerent vix tertio die sentire famem, & multi non nisi sexta die sumere cibum, vt testatur Philo. nec quicquam aliud nisi panem sumebant, quorum obsonium sal erat, delitationibus vero addebatur. hyssopus. illorumque sitis rigabatur aquæ potu, nec semper limpidæ. nam contemplationibus, diuinisque cantilenis perdurabant famem, & consolabantur inediam. & qui Pacchomij sequebātur instituta, totum quadragesimale tempus crudis herbis agebant ieiunium. quem morem imitatus Maccharius Alexandrinus triennio in singulis diebus quin cuncem panis, & aquæ tantillum adhibuit. Hellenius quoque nisi per soporem fuisset admonitus, in constātia mediæ preijsset. Quare monitis parens, herbis famem, aquis depulit sitim. primoribus vero portensi palmarum rami satis abundè subministrarunt cibum, & tectum, & aliquando vestem. vt in eorum legimus Elogijs. nam huiusmodi loca pa- 3

De vita cōtempla.

cis, & tranquillitatis opulentissima habitantium mulsere voluntates, vt arctioris vitæ semitas hilarius ingrederentur.

4 Quare castitatem summa vigilia custodiebant, noscentes esse præstantiorem fœcunditate, sicuti virtutum culturam liberorum susceptione. cum voluptatis merces, mœror sit, & stipendia filiorum, assidua cura; at castitatis merces, Deus est, & præmium virtutum, cœlum nunquam interiturum. quo circa clamabat Isaias, *Non dicat Eunuchus ego lignum aridum, quia hæc dicit Dominus Eunuchis, qui custodierint sabbata mea, & elegerint, quæ ego volui, & seruauerint foedus meum, dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen, melius à filijs, & filiabus, nomen æternum dabo eis, quod non peribit.* non curantes hi temporaneam natorum susceptionem, recepto semine diuinarum inspirationum, mente genuerunt partus omnis interitus expertes, quibus non caduca paterna hæreditas obuenit, sed diuina. *Ideo fœlix est sterilis, & incoinquinata, & spado, qui non operatus est per manus suas iniquitatem, nec cogitauit contra Deum nequissima; dabitur ei fidei donum electũ.* de quo spirituali Eunucho loquens D. Chrisostomus ait, *Gratias age Deo, quia magna præmia rutilantesq; coronas habebis, si ita viues.* Quamobrem multi spe tantæ mercedis accensi, in ipsa nuptiarum nocte petiere cœnobia, aut longinquas piasque peregrinationes deserto nuptiali toro, ne à spe exciderent talis munerationis diuinæ paucularum horarum interstitio, & fœda voluptate. & quandoque, suauiorum loco adhibuere monita, quibus sponsas deduxerunt per simplex votum ad illibatam custodiam virginitatis mẽtis, & corporis. sic maritalem torum reddiderunt pudicitiæ claustrum, in quo non tàm cælebs vita seruabatur, quàm exercebatur cœlestis.

Isai. c. 56.

Sap. c. 3.

In Matth. cap. 19.

Cui virtuti insistere omnino necesse est monacho idicirco Patres nostri à mulierum aspectu cauebant tanquam à morsu aspidis, cuius præsentanea mors est. Acuens tunc curiositas cupiditatem, voluptatem ingerit, quæ serpens blanditijs demolitur rationem, & timorem, compescit mendacijs. quod sciens sanctus Ioannes Ægyptius cum in vnius domunculæ se occultasset angustijs in solitudine, nũquam eò irrepere passus est mulieres, sed solummodo viros, & hoc quidem statis diebus. Compererat illarum intuitu etiam seueros animos capi posse, & illaqueari. etenim vbicumque illarum concupiscentia impetum facit, nisi maximè contumax fuerit ratio, voluntas pellecta à violentia cupidinis, de facili abstrahitur à recto honestatis itinere. nam sensim, occulteque disseminatis speciebus illius venustatis tẽtat animam concupiscentia, tanta lenitate,

nitate,& astu, vt boni delectabilis titillatione facillimè eam decipulet. quare ignauè regens ratio in obsequium traducitur concupiscentis potentiæ. & ita ad vitia inhonesta delabitur. ideo vt declinarent à culpa, abstinuerunt à visum. Non enim est aliqua passio illa concitatior, aut perniciosior. arcebantur itaque ab ipsorum aspectu mulieres, non quo plus venerationis accederet, sed quo magis abesset tentatio. etenim simulacro rei delectabilis expergefacta: & erecta anima, primo ad assensum propendit, deinde suauibus agitata stimulis labitur, quibus libatis se se tunc affatim deuouet. ideo Plautus dicebat.

Ego illic aspicio forma eximia mulierem,
Quam ego postquam aspexi, non ita amo vt sani In Mercat.
Homines, sed eodem pacto, vt insani solent.

etenim vt ait Ouidius,

Retinet malus ardor amantem. Metam. 10.
Nam mora dat vires. De Rem. 1.

quod probè sciens veterator, sæpe ore fœmineo, fucataq; pulchritudine sanctorum delusit oculos, vt eos induceret ad profanæ concupiscentiæ assensum, & ad amorem voluptuosi amplexus. Quãobrẽ se simulabat iuuenculam pulchritudine insignem, & verecũdia conspicuam; cum dimissis oculis paulo post subridentes illos attollebat; vt acriores libidinum iacularetur faces. quod spectrum inter cæteros horrens sanctus Apelles anachoreta, arreptum manu cãdens ferrum, illud in faciem eius vibrans, fugauit. statimque prestigiator euanuit immani edito eiulatu. Apparet itaque nostros Patres nõ ex mortali corpore cõtra insidiatricem voluptatẽ pugnasse, sed quasi ex cœlesti arce. quo circa frugalitatem complexi continenter in laboribus viuebant, ne per otium erumperet lasciuies. & ita cogebant carnem seruire spiritui.

Quapropter subsidia parabant quotidianis necessitatibus, partito opere; vt omnes & otij declinarent occultum virus, & sibi ministrantes mutuò coalerent uicariam charitatem, qua in re delectabantur summopere. quod si accidisset mutuò non responderi, quisque patiebatur facillimè, quasi argumentum plus apud se residere amoris. tamen veluti eodem satis fẽmine, & lacte nutriti, se se mira affabili societate complectẽtes, nullũ prætermittebãt amoris, & beneuolentiæ argumentum. hinc labans ætas substentabatur obsequijs, consilijs instruebatur incipiens, robusta verò muneribus dicata colebatur promptitudine obediendi: cum ardore charitatis vltrò obedientiæ munia implebant. nemo ad propriam vtilitatem derigebat labores, sed ad communem. qua ratione quicquid 6

lucri contigisset alicui, in medium conferebatur, vt paratum esset cõmunibus necessitatibus, vel infirmitatibus. ex quibus mira parabatur æquabilitas, & rerum omnium societas. quod institutum licet non commendaretur ob rerum copiam, nemo tamen non fatebatur fœlicem esse talem societatem, cuius tã ingẽs esset studiũ mutuę beueuolentię, & amoris in Deũ.

Vnicum erat illis prõptuarium, ex quo communi penu victus ratio sumebatur, & vestimentorum. & ita sicuti cuiq; sũmouebatur auaritiæ materia, ita & ambitionis. Nam tunc dominatio non dirigebatur ad regentis commodum, vel fastum, sed ad cæterorum vtilitatem, pro quibus per ordinatam charitatem vrgebatur vigilantius insudare. *Neque dominandi cupiditate imperabant, sed officio consulendi: nec principandi potentia, sed prouidẽdi mansuetudine.* vt utar Augustini verbis. Quamobrem tunc dominari officium erat, non regnum: & obedire salus, nõ seruitus. hinc humillimè imperanti parebant.

De Ciuila. 19. cap. 14.

7 Tunc sibi Duces subditorum parabant reuerentiam amores & timorem maiestate virtutum; nam moderato regebant imperio, qua ratione vicissim captabant beneuolentiam, & securitatem, quin etiam filialia officia prouocabant comitate, & affabilitate morum. Qua vitæ santimonia. occurrentibus apparebant augusti, nec aliam gestabant faciem, quàm sereni coeli, quàm nitentium stellarum. ex quo oriebatur, vt professores illius instituti eos colerent, vt venerandos, non insectabantur, vt timendos. cum quibus communis erant mẽsa, & contubernium. idcirco mansueta obedientia illorum pręueniebãt iussa, nec famulabatur inuiti. *Cum nihilo magis æquum sit parere, quàm imperare.* vt monuit Aristoteles. Hæc virtus parantibus religionis statum est summoperè necessaria, est enim veluti publica via tendentibus ad sanctitatem. tales Dominum precabãtur, vt diutius patrum seruaret vitam. nam etsi isti senes gloriosam expeterent, & expectarent mortem, & æternæ pacis amore flagrantes, veluti prœlio fessi præstolarentur immarcescibile præmium; tamen illi destituebantur vigilantissimis Pastoribus, quorum præclarissimis virtutibus, veluti calcaribus trudebantur ad omnem morum sanctimoniam. enimuero vt certissimum munimentum ciuitatum sunt viri fortes, ita sacrarum domuum pietate præstantes. *Vt columna in domo, & mens in anima, sic iustus permanet ad calamitatum remedium,* dicebat Philo.

Pol. 1. c. 12.

De Migra. Abrahæ.

Hos monasticæ vitæ cultores illi amabant syncerè. nam vt supra se stare nouerant, ita pro se. timebant eos vt Duces, non tàm ratione imperij, quàm obedientiæ promissæ Deo. sibique salutare existimantes quicquid illi præciperent, exequebantur

tur imperata sine discussione mandatorum, sine tumultu, ad minimum superioris nutum, *Scientes sui esse muneris obedire, & implere, quæ iussa sunt*, vt dicebat D. Hieronymus. & D. Gregorius, *Nescit enim iudicare, quisquis perfectè didicerit obedire: quia hoc tantummodo bonum putat, si præceptis obediat.* & Tacitus. Ad Rusticũ Reg. 1.c.3.

Principibus summum iudicium Deus dedit, subditis obsequij gloria relicta est. Ideo religionem ingredientibus obtrudebantur arcta; vt constantiæ animi sumeretur experimentum. cum præcipuè ibidem virtus coleretur obedientiæ, vt dicebat Sulpitius. nec aliter suspiciebãtur ad monasticum institutum, nisi prius tentati fuisset, & probati nullum vnquam recusaturi arduum, ac difficile, indignumque toleratu Abbatis imperium. D. Basilius peritè docet, omnino Monachum iussis parere oportere. non discutere imperata. nisi fortassè peccati labe essent infecta. quo excepto, vt ouis ad pastorem, & instrumentum ad opificem, se præbere debet. ita verè insistimus Christi vestigijs, perfectè nostra abnegata voluntate, vt ipse docuerat, *Si vis perfectus esse vade, & vende omnia &c. & veni sequere me.* non n. venerat facere suam voluntatẽ, sed Patris, qui miserat eum. A quo salutari instituto ne retrocedere possent, deliberatum firmabant promissione facta Deo. quo nexu Deo colligati, amanter suas cruces tulerunt, vt sequerentur Dominum. totos se eius illius deuouentes ministerio. & ad instar holocausti diuina accensi charitate, nihil sibi terreni fecerunt reliquum. Summa interim fruentes tranquillitate, nec poterant non esse beati, cum nulla torrerentur ambitione nec aliquo terrerẽtur metu, nec cruciarentur auaritia, nec flaue sceret sordidis voluptatibus, sed toti apud se firmi starent in dilectione Christi. in quo omnis eorũ studium erat, & labor. idcirco contra vitia steterunt, pugnarunt, vicerunt, præclaro bello, & insuperabili constantia. Annal. 4. De virt. D. Mar. Dial. 1 In constit. cap. 22. Matth c. 19

8 Interim quærebant in inuijs itinera, vt sine remota volatu sanctorum operum peruolarent ad cœlum. idcirco nullus solitarius locus illis asper videbatur, nec egestas dura, nec insuauis castimonia, nec labores intolerabiles, vt præmium referrent tantarum virtutum commendatarum à Christo Domino. Hinc assuescebant duritiei vitæ, & inclementijs cœli, & eodem tempore in illo vltroneo exilio, quod incolebant hilarius, quàm magnates suas splendidas domos, tolerabant seruitutem, & inopiam; vt inferioris animæ retundentes audaciam, liberius per cœli amœna vagari possent inculpata contemplatione. Qui enim in suis proteruis potentijs potestatem exercent, iure in cœlis regnare debent. his demum nec durum fuit subigere hostes, qui se ipsos seuera imperante charitate

vice-

vicerunt in obsequium Dei. quare continentibus laboribus cicurabant irascibilem, & concupiscentem animam per profectum virtutum. nec per quãlibet imbecillitatem duram illã respuebant seueritatem. scientes delicatum hominem fieri non posse uirtutum domicilium. abijcientesque curas tùm publicarum, tùm domesticarum rerum, sanctimoniam perdiscebãt accuratè.

In his inerat uerum exemplar christianæ perfectionis; nam complexi pauperiem, continentiam, & obedientiam continenter proficiebant in mandatis, & consilijs Domini. quo excellentissimo uitæ instituto nobis sapientiam propinarunt, (*Legitimi cultores Dei plurimum mente pollent*, ait Philo.) qua omnem animæ maculam abstergere possimus, cœterorum non consectando deliria. cum hoc unum spectare homines debeãt pietatem in Deum. Qua ratione ad mortem propius accedentes, concitatius ad talem uirtutem currebant, ut ad laborum metam. reminiscentes syncero corde coluisse Dominum. Nec aliunde illis obrepebat lætitia, nisi quod in uia mandatorum Dei delectabantur ueluti in omnibus diuitijs. idcirco dulcisona charitate canebant, *Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua*. charitas namque, quæ egestatum erat causa, erat adhuc causa lætitiarum. Quo circa illis summa uoluptas erat nausea uoluptatum, nam uoluptas, ubi uotum.

De creati. Principis.

Psal. 118.

9 Quod si in illa deserte loca inhospita etiam brutis contigisset illorum diuinorum Patrum intueri, ob pauperiem, corpora seminuda, siti, fame, uigilijs, squallentia, & quasi brutescentia per incultura, flammesceret nostra cupiditas illius seuerioris, sed tranquillioris uitæ, quæ redolebat angelica pietate, & cœlesti natura. quos Augustinus admirans ait. *Quis nõ illos miretur, & prædicet, qui contemptis, atque desertis mundi huius illecebris in communem vitam castissimam, sanctissimamque congregati simul ætatem agunt, viuentes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus; nulla superbia tumidi, nulla peruicacia turbulenti, nulla inuidia liuidi; sed modesti, verecundi, pacati, concordissimam vitam, & intentissimam in Deum, gratissimum ipsi munus, offerunt, à quo ista posse meruerunt.*

Dæmonib. Ecc. l. c. 31

Erant hi recti, & peruicaces iustitiæ, vitæque contemptores, & constantes aduersus omnem metum. quare aduersa posthabuerunt religioni. sic de Lucio Episcopo Arriano scribit Ruffinus. *Inde ad monasteria furoris sui arma conuertit, & vastat eremum, & bella quiescentibus indicit. ter mille simul, aut eò amplius, viros per totam solitudinem secreta, & solitaria habitatione dispersos oppugnare pariter aggreditur,*

Hist. l. 11. c. 3.

mittit armatam equitum, & peditum manum, præpositos, & bellorum Duces, tanquam aduersus Barbarus pugnaturus elegit. qui cum venissent nouam belli speciem vident, hostium gladijs obiectare ceruices, & nihil aliud dicere, nisi, Amice ad quid venisti? Et eadem rabie cum multos tradixisset Patres ex eremo in urbem Alexandrinam, (ut refert Thedoretus) eorum direptis aris, & succensis domibus, suggestione, & blanditijs primum, deinde tormentis, & terrore mortis, ut Arrianæ parti fauerent tentauit. cum uero illi Fidem Catholicam constanter profiterentur, quae celebris erat auctoritate Niceni Concilij, & iugulū alacres extenderent, non ausus est mortem inferre cupientibus. sub Valente etiam innumera Monachorum multitudo in latebris solitudinum Ægypti delitescens palma decorata est martirijs cum noluisset ex eiusdem imperio deseruire seculari militiæ. qui quando ducebantur ad funebrem pompam censeres induci ad conuiuialem. Instructi à crepudijs monasticæ uitæ abstinere ab illicitis, robustissimum afferebant animum aduersus quoscumque impios conatus. nouerant breui pœnarum transitu per amorem in Deum se esse inuasuros, & potituros cœlorum regno. & ita forti, constantique fine professionem pietatis cōprobarunt. hinc occubuere gloriosiores, quàm quod vixerūt humiliores. quare horum exempla sequi, sapienti lucrum est; & insipienti patet, ea tempora non fuisse tranquilliora, sed homines pij fortiores. Hist.4.c.19 Pauf. Aqui. lib. 12.

Hi oppidatim suæ probitatis reliquerunt monumenta ad nostrum perenne exemplar, vt inculpatè viuamus; cum magnum sit documentum christianis, potiorem esse probitatem sine vita, quàm vitam sine probitate. Igitur certo certius verum dicebat Antonius Magnus, *Omnes christianos diabolus odit, sed probos Monachos, Christique virgines, nullo modo potest tolerare.* etenim vt dicebat Augustinus, *Illorum orationes prosunt ad salutem, & vita ad exemplum.* Sirenus Abbas refert, In ipsis cœnobijs, in quibus decem, vel octo commorabantur Monachi, quod apertè in eos dæmonis grassabatur ira; sensibiliter eos inundens, & infestans vario genere formidinum. qua de causa alij gustabant somnium, alij vero psalmis, & orationibus ducebant vigilias; cum non auderent simul quiescere. Quo indefesso studio pietatis semetipsos vincentes, de Dæmone triumphantes magnificè, adepti sunt fœlicitatem æternam. Athana. in eius vita. Loco citat. Cass coll.7. cap.23.

Nazianzenus ad Hellenium scribens, recensitis quibusdam operibus sanctorum Eremitarum, ait, *Talis erat Christi pars, talis passionum Christi fructus, quem ipse è terra ad Patrem defert religionis christianæ columen, populi decus, mundi fundamen-*

damentum, cum cœlestibus pulchritudinibus elegantia propemodum certans. Chrisostomus eremi prosequens laudes ait, *Si*
Homil.8. in Matth. *quis nunc ad Aegypti veniat solitudinem, Paradiso prorsus omnem illa eremum videbit digniorem, & innumeros Angelorum choros in corporibus fulgere mortalibus.* & D. Hieronymus ait,
Ad Helio. Epist.1. *O desertum Christi floribus vernans. ô solitudo in qua illi nascuntur lapides, de quibus in Apocalipsi ciuitas magni Regis extruitur. ò eremus familiarius Deo gaudens.* & Augustinus in horum insistens laudes ait, *Nihil de ijs dicam, qui se-*
De Morib. Ecc.1.c.31 *cretissimi penitus ab omni hominum aspectu, pane solo, & aqua contenti, desertissimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæserunt, eius pulchritudinis contemplatione beatissimi, quæ nisi sanctorum intellectu percipi nõ potest.* & infra, *Hoc tam excellens fastigium sanctitatis, cui non sua sponte mirandum, & honorandum videtur, oratione nostra qui potest.*

Verum non ita antiquorum extollendæ sunt laudes, vt recẽtiorũ, præsentiumq; merita sint obliuioni mãdãda, sed efferẽda magis, ne semen illud præstãtissimæ virtutis interijsse videatur, aut euanuisse: cum eius copiosa proles efflorescat in diẽ: & veluti generosa vitis se propagans ad vbertatẽ, ad longæuitatem quoque radices extendat. etenim assequens copiam spiritus, virtutum producens vsum, non modo est diuturna, sed immortalis, sed tenebrarum impatiens. Ideo se se in lucem efferens, cœteris lumen præbens; intuentium animos excitat ad similia pietatis studia. Quare cum domesticis Religiosi abundent exemplis, apud eos non languescit industria, sed intenditur maiorum exemplo, & vigilantia.

Nec ferè in contrarium abire possunt eorum studia, cum nihil acrius curent Patres, quàm ciuilia tyronum ingenia excolere disciplinis, quæ diutius erudiunt; vt impressis habitibus lætè adimpleant seuera mandata. hinc hos videas signo potius quàm mandato, incitari potius quàm impelli ad dura, & aspera vitæ instituta. Quod quidem ipsis senioribus est admirationi, quasi coalita sit illorum pietas cum ætate, emicantibus inditijs tantarum uirtutum. Sed verè quando anima li-
10 bera efficitur à prauis desiderijs per ingressum mandatorum Dei, horrens sordes vitiorum efficitur ingenua. idcirco omnia complectitur, quæ sunt virtutibus confinia; vt istarum præsidio arceat omnes vitiorum aggressus. Nam nobilitas purgatæ
Gen. c.6. est mentis. Qua de causa sacra scriptura cũ dixisset, *Hæ sunt generationes Noe*, non retulit paterni, aut materni generis prosapiã, sed subintulit, *Noe vir iustus, atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulauit.* Ita censent eiusdem

veri

veri æstimatores, illam oriri non ex progenie, sed ex honestis factis, similibusque studijs maiorum. tunc ciuium loco in Dei centuriantur patria.

Qua imitatione virtutis, nihil illis deest gentilitij splendoris, qui p productionem videtur in posteros trasfundi veluti per paternū semen. idcirco non excluduntur à prærogatiua sui generis, & à paterna hæreditate, & laude, per custodiam paternarum virtutum, adeò vt quandoque pueruli de se probitatis exemplaria præbuerunt, pro viribus imitando propositas virtutes Ducum sui ordinis. Talis tunc animi ad honestum constitutio, quales virtutes horret; cum uideamus iuuenculos etiam perpetua quadragesimali abstinentia affligare corpuscula? mortales pro immortali Deo offerunt libentissimé excusso iugo contumacis voluptatis. Nec talibus sat est vale dixisse ventri, & libidini, sed assiduè nocte, dieque sacra cantica canunt, commista hymnis à sanctis Patribus compositis, vt edulia sint spiritus, & laborum leuamen; cœteris vero cœlestis melodiæ simulacrum, cum personent inter senes pueri, quasi inter Angelos sancti. 11

Cum qua mira laudandi Deum assiduitate coniungunt sapientiæ studium: ita vt sit incompertum, magis ne voluntatem instruant pietate, an sapientia intellectum? cum vtrique den operam impensè. Præceptorum etenim eruditiones ita attentè accipiunt, vt ne mutire alicui liceat, aut respirare vehementius. subinde aut perceptas referunt, aut tuentur, vel oppugnant disputationis gratia; etiam doctorum astante turba: quod quandoque præstant ita eruditè, vt admirationi sit in puerili ætate tantum insedisse disciplinarum, & modestiæ. etenim virguncularum pudori, & erubescentiæ non cedunt, ideò instituuntur cócinnè agere in singulis motibus corporeis, & in omnibus morum elegantiam sequi. paulo post concionantur vel sua, vel aliorum dictata lucùlenter: quasi erumpens spiritus sancti feruor ex illorum ore innoxio, & innocenti.

Paulo post initiantur sacris summis dispositi deuotionibus. Qua roborati gratia, vota votis, abstinentias abstinentijs, seueritatibus vitæ seueritates addunt: & veluti à corporea mole soluti summissè se agunt, disponendo omnia ad Regentis imperium; tanta rigiditate, vt agentem extremum spiritum aliquem ex genitoribus (ne deserant claustrum) non inuisent. multa his similia posem afferre, sed ne videar apud imperitos pro pietate inhumanitatem colere, reticeo. etinim suorum Patrum contentiosè uestigia sequi laborantes, syncerè innocentiam custodiunt.

Nam etsi difficilè non esset comminisci spirituales sermo-

nes, tandem ex deprauata anima erumpunt facinorosi actus.
Offi c.1. cum prosiliant, quæ cuiusque sunt propria. *Nec quicqam simulatum potest esse diuturnum*, dicebat Cicero. & Tacitus *Veritas visu & mora, falsa festinatione, & incerta valescunt.*
Anna. 1. Hinc non modo à culpa sunt alieni, sed est quod sibi summopere placeant in paterna nobilitate. cum illā dignissimis tueātur moribus: exiguam noctis partem quieti dantes, vt sacras paginas ruminantes populis propinent suauissima diuina oracula; vt sceleftos deterreant à criminibus maiestate doctrinæ vt lumine veritatis auersas mentes hæreticorum ad inculpatā sapientiam sanctæ fidei traducant; veluti optimi medici singulorum ægritudini adhibendo pharmaca. ita cœlesti virtute charitatis qua possunt ratione singulis opitulari satagunt. etiā mendicando, vt egenis opem ferant, vt interceptos à Barbaris liberent à durissimo seruitutis iugo.

Qua propter potissime aduersantium hæreticorum animi duritiem satagunt perillustri doctrina conterere, licet mansuetè eos ad pugnam prouocent ad noscendam integritatem doctrinę quasi frater fratrem admonēs ab horrendo, sed occulto
12. naufragio. Nuper Sacrum illud Tridentinum Cōcilium quot quæso cucullatos vidit viros innocentia morum, & sapientia admirandos, & temporalium inopia prædiuites? ex claustris emerserunt illi veluti ex caueis, vt ouina mansuetudine delirantes hæreticos (demolita proteruia) reducerent ad unitatē fideliū. sic taliū studia Christi Ecclesia foecundarunt ab ipsius exortu. Vt stabilem redderent Germaniam in fide, quoties contra insurgentes hæreses scripserunt, concionarunt, disputarunt? & licet semper victores extiterint præstantia doctrinę, mā suetudine tamen contra subsannationes gloriosiores euaserunt. Vt Angliam restituerent syncerae fidei, quoties effunderunt sanguinem, impiorum Regum deridendo mandata? His acerrimè insidiantur hæretici cum nouerint eos extingui posse, superari non posse: cum pro fide catholica, & pro castimonia morum, circumferant inuictam vim constantiæ:
Pol.7.c.13. docēte Aristotele, *Studiosum virum, & paupertate, & morbo, & alijs fortunæ aduersitatibus laudabiliter vti*. Cum per totam vitam contempserint voluptuosa præ amore sapientiæ Quanto magis præ dilectione æterni Patris?.

Cuius stimulis suauiter acti remotissima quoque & extera adierunt Regna, vt Christo Domino parerent animas laboribus, periculis, nauigationibus admirandis. Quamobrem cum
Maffeu. de rebus Iapo. summis viris omnino sunt comparandi, & prorsus æquandi.
Lib. 2. in Epist. Vile. Illi Patres, (Viridico Teste Vilela oculato) vt christianorum inopię, & necessitatibus possent occurrere, nasturciorū folia

folia,& lactucæ Sole tostæ adseruare soliti erant. cum regio Iaponica sit omnino sterilis.idcirco etiam nobiles herbis victitant. & alibi idem ait,olei,butyri,casei,lactis,ouorum,saccari,mellis, aceti, valde laborant inopia;& croco cinnamomo p'pere,prorsus carēt. et infert quod est admirabilius, cum vndiq; marinis aquis sint vallati, illos vti hordeaceo furfure pro sale.ibidemque nulla esse.salutaria medicamenta pro ægrotis. Nihilominus cursu ,pperāt multi ex Religionibus quasi ad pacatissima, & fertilissima loca , nec sine diutinis supplicationibus,desertisq; lætis Prouincijs,non modo vt tantarū miseriarū sint participes pro gloria regni Dei, sed vt effuso sanguine fœcundent,vberemque reddant nascentem illam Ecclesiam spiritualibus quæstubus. Li. 1.eiusdē Epistola.

Quanta duriora substinuisse debemus arbiritrari,qui Peruuiam Ecclesiam a fundamentis erexerunt, cum infœlicior sit regio, & obtusior natio ? fame multos interijsse constat , & quosdam canina rabie deuoratos ab illis. attamen alacriter tale opus aggrediuntur, non verentes Oceani formidabiles impetus,& voracem ingluuiem; vt à damnati lupi faucibus eripiant inscios illos homines. quorum tanta est stultitia, vt parū differant à brutis . quantis monitionibus opus est , vt mitescant? vt erudientis benignè suscipiant disciplinas? quæ si paululū fuerint remissæ denuo brutescent, veteres repetendo mores,& stolidam naturam. quare tam constans labor in illis instruendis maximæ charitatis argumētum est . Quæ præsertim enituit in curandis ægrotis summa vigilantia . quo opere obstupuere Barbarorum ingenia,veluti de repēte appārēte luce in dēsissimis tenebris.Inuicti operis,inuicti laboris, inuicti tolerantiæ,& eò constantiores,q̄a assueti. Existimāt namq̄ nō aliter cōstare posse religiosū,nisi nulli cedētē difficultati,ad prēscriptum Apostoli,*In laboribus plurimis,in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter.* Perhas artes ij adipiscuntur christianam perfectionem . & tunc per diuinum amorem effecti cœlestes , vltro iugulum carnifici præbent si aduersarius adsit ,aut spretor Christianae fidei. Cho.2.c.1.

Ergo non omnia apud Priores meliora (vt vtar Taciti verbis) *sed nostra quoque ætas multa laudis,& artium imitanda posteris tulit.*Qua de causa Christiana Republica omnes Religiosos veneratur,& suscipit amanter: & singuli Principum, vt cuiusq; fert deuotio , aliquam sibi eligunt Religionem , quā specialiter venerantur,& fauent impensē. semperque ex illorum cetu alicuius petentes consilia exequuntur. etenim monachorum claustra,(domus sunt eorum,qui par vota artius se Annal.2.

obstrinserunt familiari Deo) sunt veluti oracula Principibus, Ducibus, populisque; Nec quicquam est, quod talium ingenia non prospiciant. enimuero ingenio pollent, qui Religione præstant. idcirco sæpe in secritioribus deliberationibus Principum hi induci solent, quia perspicatiores, quia immuniores à lucris, ideo veridiores. Quamobrem quæ olim virtutes elementa fuerunt Religionum, modo maximè prosunt publicis malis.

14 Etenim nunc Anno à Virginis partu 1631. mense Decembri cum Vesuuius Mons terribiles flammarum globos eructet. etsi prius crepitabat, erumpentis caloris initium; hinc coactæ feræ deliquere siluas. deinde quasi apertis faucibus euomuit fuliginosum, atrumque vaporem ad sydera vsq; subinde flamma erumpens formidabili mugitu, lata plaga, omnia penè Fœlicis Campaniæ vastat oppida, & arbusta. Nam vi ventorum agentibus flammis ad modum fluminis homines, bruta, ædificiaque vel prostrauit, aut ignitis cineribus sepelijt Nec marinis pepercit aquis, quas per prosilientes flammas coegit, suos habitatores pisces comburere. subinde totum Regnum vario genere cinerum, & latius fœdans, potissimè territat nostram Patriam indesinentibus terræmotibus. Quapropter magnates, aut patriam deseruerunt, aut domum, captantes quietem in apertis locis. cum vnica concussione terræ videatur tollenda ciuitas, & ciues: vnicoque funere omnia sepellienda esse. Etsi quæ sunt proxima eruptioni per sex miliaria vt amenissæ. villæ, magnifica ædificia, frequentes pagi, prædiuites Ciuitates solo sint æquatæ pluuia lapidum, cinerumque, & calidarum aquarum scaturigine à Monte. hinc omnis illa regio nihil offert oculis, quàm cineres, & arbores prostratas vndique.

Interim non desinens ille flammiuomus Mons ruinas minitari, terret Ciuès. Quos quæso Ciuitas aduocatos quæsiuit in hoc publico, & horrendo malo nisi Religiosos? ab ijs concitatam Dei iram commutari posse in paternam misericordiam certo credit, aut saltem compesci, quasi furentem Oceanum a firmo scopulo. Quamobrem horum præstolatur sacrificia, & publicas supplicationes, quasi summa religione celebrarũt discalceatis pedibus, funibus ad collum appensis, Dei misericordiam implorando lachrymantibus oculis; tanta concordi pietate, & mœrore, vt videretur domesticus, paternusque luctus in nati funere. Idcirco Religiosi ad componendos mores semper lucem afferunt. quapropter omnis Ciuitas Religiosorum omnium vestes, funes, manus, pedesque exosculatur, quasi clypea aduersus tam maximam calamitatem. Quorum

cnituit

enituit maximè vigilantia; cum per Plateas etiam animas reconciliare studuerint Deo per pœnitentiæ Sacramentum tel iuri sedendo; cum per horrificos terræmotus stare nequirent: Quorum studia imitando Proceres, Nobilesque, ciuesq; qui è ruinis euaserunt, summo sunt complexi amore, quasi consanguineos à Barbarorum ferro, & hostilitate ereptos, illisque tributa velpublico, vel ære priuato, omnia vitæ subsidia.

Itaque certo certius non sunt hi delicatuli Christiani auersando labores, aut concupiscendo voluptates, sed ferè ferrei aspernando illas. Idcirco in claustris Venus iugulatur à pudicitia, auaritia à misericordia in pauperes, elati naturæ spiritus à mansueta obedientia. ideo non expectant, sed præueniunt iussa voluntaria alacritate. certatimque ministrant, vt solent probi liberi parentibus in angustia pressis. etenim arctior est talium charitas, quauis coniunctione sanguinis. cum eorum omnium finis sit pietas. *Emulatio inter pares, & ex eo impedimentum*, dicebat Tacitus. at ex eò inter eos calcaria, expectatione ministra æternæ fœlicitatis. Annal. 1.

Venerandi sanè homines: nam solum Christi instituta sequẽdo, nil nisi iustum, & honestum optant. idcirco agunt nihil per contentionem, nisi æmulari charismata meliora. Quapropter suo aucta exercitio charitate erga Deum, præclara est quoque nostræ ætatis morum regularium compositio: & omnino similis esset veteribus, nisi aliquantillum viluisset nostra conditio multitudine, & frequentia. Quare magis amanda foret solitudo, à qua longè remota est popularium nausea. Nam etsi Patres nostri duritia armauerint sua pectora, qua ratione optabant horrida, & tetrica vitæ instituta sequi; tamen nostrorum quoque multi sua corpora parsimonia attollunt, ne nutritis cogantur obsequi, erigunt contemplationibus mẽtem, & castimonia euertunt omnem passionum tumultum, diuinæ non mortalis prolis auidi. Igitur cum idem sit studium filiorum curandæ animæ per omne vitæ curriculum, per omnem insuauitatem, per quodlibet virtutum iter, non dissimili sunt prosequendi encomio. Quamobrem, vt vtar verbis Taciti, *Alij homines, non alij mores*. Hist. 1.

Hinc conciliante virtute Religionis cœlestis Numinis amicitiam, euaserunt ad supremum fœlicitatis fastigium, testante Deo illorum vitæ probitatem miraculis post mortem. à quibus Christianorum elanguens feruor reaccenditur, & reuocatur ad priora studia alterius vitæ. Quod si id argumentum esse solet insignis probitatis, & egregium apud mortales Diuini cultus præmium, & non est infrequens, commendanda est eorum temporum conditio, non infœcunda productrix tantorum.

torum virorum. Etenim non est aliquis Ordo Monasticæ vitæ, qui suos nostra ætate miraculorum Patratores non efferat, & celebret laudibus. Quos commemorare mei instituti ratio non postulat. Licet sit constans omnium meorum ciuium opinio, (ne videar externorum implorare suffragia) multos hic emersisse nostris temporibus miraculorum gloria illustres. Quorum ad exemplar, Patres puerulos suos instituunt vestimenta gestare ad pietatis insigne. quod celebre est in mea Ciuitate Neapolis. In qua turmatim ferè tales viri religione præstantes occubuere. & Vrbis,& Orbis acclamatione in cœlesti aula pro supplicibus patronorum funguntur munere: inuocantibus ferentes opem.

De cœtero literarum studijs pallescunt multi, alij assiduitate speculationis marcescunt, vilescunt ferè omnes vestium tenuitate, & gracilescunt penuria victus, sicuti cellularum angustijs noctilescunt, vt ita dicam. omnes tamen huius classis viri præseferunt aliquid Diuini aspectus maiestate. nam cum adulterinas non quæsitent voluptates, coelestibus nutriuntur ambrosijs. Etsi alij catenis ferreis macerent corpus, aut nutriant sœpiuscule pane, & aqua, aut parum quietis tribuant in lectulo paleis congesto, istorum nemo vnquam gulæ efficitur pincerna, aut genitalium leno, aut parasitus mensarum, aut potentiorum scurra, aut adulator scelerum.

Hæc Religionis ex Euangelicis consilijs suam duxit originem. Quae primo in Palestina suas protulit radices.paulatimque Syriam, & Ægyptum foecundans, inde ditans Græciam, reliquas Europæ regiones magno foenore sanctitatis locupletauit; Nuper se ad Peruuium contulit orbem, vt prænuntia sanctimoniæ. Hanc sequitur Iaponica Ecclesia, quæ quanto minus tranquillitate potitur tyrannorum acerbitate, & volubilitate regnorum,tanto potiori argumento suam constantiam illustriorem efficit. Cuius lectitando progressus non semel,sed pluries sum effusus in lachrymas suauiter. nam soepiuscule illæ de gaudio prodeunt.

Ergo verendum, Amice, ne cum Deus ipse, quas prius incoluit sedes. quas bene dixit afflatu, calcauit pedibus, illustrauit miraculis,nobilitatis sanguine, sancto fœcundauit spiritu, scelerum putore pertesus, deseruitne tuam animam suffundi patiatur ambitionis crimine.sic salutares monitiones tibi oneri erunt,non salutis. si vitam ducere pedissequa ambitione turpe est,quanto erint detestabilius illam sequi vsque ad suprema funera? Euanuit ne per tot annos meditata fluxilis mundi conditio? An in vitæ exitu tui obliuisci vales? An aliqua est comparatio inter æterna & temporanea? *Sic stulti*

estis,

estis, vt cum spiritu cœpistis, nunc autem carne consummamini? dicebat Apostolus. Enim vero cœlestem vocationem auersando, æternæ hæreditatis amittimus iura. Igitur *salua animam tuam, noli respicere post tergum tuum*. Nempe ne repetas prophana desideria olim detestata per religionis ingressum. Nam mulier Lot conuersis oculis intuens natiui soli excidium, per affectum temporalium immemor effecta beneficij; cum ex illa conflagratione ministerio Angelorum esset erepta, in salis statuam conuersa est. *Vt quondam esset condimentum fidelibus, quo sapiant aliquid, vnde illud caueant exemplum*, dicebat Augustinus, Quamobrem vt ab hac caueamus culpa. Dominus nos monuit, oraculo, *Memores estote mulieris Lot*. Enimuero certo certius est, quod si refluo desiderio anima concupiuerit detestata olim vitia, acrioribus, & diuturnioribus flammis torquebitur, quàm fuerunt illæ Syriacæ Ciuitates absumptæ.

Gal. 3.
Gene. c. 19.
De Ciuit. 15. c. 30.
Luc. c. 17.

His meditationibus instruendus est animus, vt laetè complectamur mortem.

Caput XXXII.

QVando itaque monasticæ vitæ professores diuinis contemplationibus vacabant, in omni rerum inopia optatis, & beatis mentis delitijs fruebantur. quibus sua vitatibus præ nimia auiditate satiari, explerique non poterant. idcirco opes, voluptates, dignitates fastidientes, (quasi in sublime rapti) solum animo complectabantur æterna. At vero deflectentes ab æthere ad caduca cœterorum mortalium calamitates experti sunt. quin etiam irrequietis occursibus insidiantur ab inuidia, ab ambitione, grauissimis hostibus. Verum ne omnino curuati pondere molestiarum deprimamur, & subsideamus, (quasi fluctibus absorti, vel illisi scopulis, à quibus est indubitatum naufragium) in malis aliquod remedium adhibendum est; ne ad deiectionem animi videamur meminisse miseriarum potius, quàm ad medelam: & velle inferre, non auferre tristitias. cum re vera in malis spe attollendum sit caput, & animæ oculis intuendum, si alicubi lux effulgeat rationis, vt illam admittentes, dispellamus caliginem passionũ, nam tunc quasi alati desertis tumultuationibus ciuilium rerũ, hæremus constanter institutis nostrorum Patrum, quorum dulcis memoria nos in aduersis subleuat, & recreat.

Quamobrem ne quæso, Amice, ad inundantes calamitates dirigas

peregrinatio. Suscipe coelum immortale domicilium immortalis animi. Suscipe coelum, nam cum totum sit volucre, subiecta circumagi oportet. ideo cur nostris fortunis appetimus perennitatem, cum omnia ab illius motibus circumduci sine quiete sit necesse? quod si minister est imperantis Dei, nô fortunæ nostra cesserunt. sed Deo. Suscipe cœlum, in quo solo stabilis est fœlicitas, & absoluta. ideo cæteris prægustatis bonis non tanta suffundimur lætitia, quanta insequebamur cupiditate. quare sæpe comperimus verum esse dictum Terentij,

Quæ tibi putaueras prima, in experiundo repudies. In Adelph.

Qua ratione bellum quod cum sensu gerimus, transigemus cum voluptate perpetua. nam talis cogitatio summopere minuit acerbitatem calamitarum. laxatur, & soluitur homo concupiscentia terrenarum rerum, sicuti constringitur miseriarũ aduentu. idcirco istæ conferunt illi. cum temperantiæ vinculo concupiscentiam frænent. at si caro ad cognatum sibi vitiũ aliquando deflexerit, per allata mala cogit errantem experiri, mansuetæ carnis bona esse mortifera, tetricæ vero rationis consilia esse salubria.

Cœlesti hac meditatoria disciplina nostrarum calamitatum primo coercetur impetus sensuum ad sensibilia, secundo hæremus constantius immortali bono. Illorum impetum retardari à salutaribus cogitationibus per prudentiam conceptis negari non potest. nam licet aliquid lætum nobis offerant lasciuientes sensus, tamen repetentes animo, illud lugubre fieri posse occursu miseriarum, non ita pertinaciter insequemur. Allicit primo fortuna mortalium animos ostensis simulacris bonorum, quæ libare permittit, vt proteruius insequamur. quibusdam permittit etiam sua retinere bona; vt paulo post talia reposcens iniquè, cogat probrosè labere. & sic insidentes collidit praecipitio. ita multi Romanorum Ducum ne anno quidem expleto à suis militibus perempti infœliciter periere. imò nec mense. Quintilius decimo septimo die postquam acclamatus est Imperator, ab eisdem vulneratus occubuit. & Piso, quarto die, adepto Cæsaris nomine fuit obtruncatus. inconstantis fortunae argumenta multa afferri possunt, cum raro illa suæ malignitatis obliuiscatur. qua ratione parca manu bona tribuens, & mala effuso sinu, aut gemere nos cogit præstigiosis suis munificentijs, aut pauitare. ideo nemo vacat, aut à dolore, aut à pauore.

5 Primum.

Paul. Aqui. lib. 10.

Tac Hist. 1.

Deinde omnis mala concupiscentia est veluti serpiginosus morbus, non absimilis cancro depascenti corpus, cum proxima quaeque inuadens, nihil non inficiat sua pestilentia. nam

illa animum maculans, trudit ad obsequium etiam coeterorum prauorum affectuum. vnde Boetius,

De Consl. 3.met.7. *Habet hoc voluptas omnis*
Stimulis agitat fruentes.

4 Natura ad malum procliuis, roborata habitibus, defertur concitatius ad obiecta. cum maiore tunc inter illa intercedat consuetudo: nam ista vim naturae obtinet. *Asperam, & insuauem virtutum viam nimia facit vitiorum consuetudo*, dicebat D. Hieronymus. (Ad celantiā) Adde quod talium animi, vrgente ratione, stimulis conscientiae lancinantur. Quapropter semper est implacata iniustitia, formidolosa tyrannis, auaritia anxia, superbia impatiens, rapina insatiabilis, irrequieta ambitio. hinc harum acerbitates reminiscens homo, matura deliberane cauebit ab illis. sciens suæ carnis pedissequas esse lethiferas. Nam sicuti qui artes exercent, non intermittunt opus quæstus gratia; nec obsessi deserunt labores, ne præda inimicorum fiat; pari ratione qui satagunt pacatam oitam ducere, se ijs assiduis meditgtionibus muniunt; ne facta eruptione à concupiscentijs, imparata, & inuasa ratio traducatur inseruitutem. Igitur ab ijs salutare perfugium paratur homini. enimuero vt à cibo vita pendet, ita tranquillari ab ijs reminiscentijs, à quibus veluti fræno quodam compescuntur inordinati motus ad loeta, ad moesta. nam si soepissimè homini, vt dicebat Stoicus Seneca,

Iam tempus illi facit ærumnas leues.

In Thyeste Quanto magis ratio eius moderatrix, illum instruens, ad insaniam agi lætitijs sensuum, aut tristitijs? ideo paulatim ratio sensum cicurans, eius destruit audaciam. & quasi industrius agricola siluestres plātas insitione deducit ad frugiferam culturam. & tunc fracto sensu tranquillè degit homo, suæ Reginæ monitis salutaribus obsequens, & libenter parens.

Imò obtrudente sensu quandoque loeta respondet ratio, Gen.c. 39. *Quomodo possum hoc malum facere, & peccare in Deum meum?* tunc omnem lapsum auertit homo à ratione monitus noscens prorsus omnem illam laetitiam esse præstigiosam. A contemplatione nostrarum miseriarum diuinarum rerum oritur amor, ab amore delectatio, à delectatione custodia, à custodia constantia. qua virtute fultus Paulus dicebat, *Quis non separabit à charitate Christi? tribulatio? angustia? an fames? an nudita? an periculum? an persecutio?* (Roma. c.8.) & tandem subinfert, (vt loetarum rerum complecteretur genus) *Non creatura aliqua poterit nos separare à charitate Dei.* Qnamobrem quo

5 religiosiori studio meditatur vanitatem nostri luctus, aut gaudij, eo vigorosius pubescente sanctarum rerum fame, minus se

nus se exerunt sensus stimuli. tunc enim imperitandi facultas augetur menti, cum sensus assueuerint seruire non præcipere.

Itaque peritè ait Philo, quærens cur solus Adam vocetur à Deo, quamuis vna secum latitet vxor? respondet, *Quando mens redarguitur, & ad mutationem trahitur, non solum ipsa vocatur, verum etiam omnes eius potentiæ.* Quæ licet sint bru- Allegori.1.
tales, tamen correpta mente disciplinarum, & sapientiæ sede, eius parent imperio: idcirco mentem vocat, non sensum. nam quoties rationis vinculis cohibetur sensus, non potest reseratis cauernis sensualia ingurgitare, nec ad talia currere laxatis habenis. huius enim auriga ratio est, quæ sciens per indulgentiam erga eum sibi mortem afferre, fræno continentiæ illum regit. nam primo sui efficitur impotens ratio, si delicatè eum pauerit. secundo redditur infortunata, cum sui ministerio cupiditates efficiat indomitas, à quibus cogitur deinde per prauas consuetudines famulari caducis. Quo circa sicuti sors incogitantes regit, ita errantes praua consuetudo. semper tamen caro famulari debet menti, quæ potestate, & dignitate eminet. quod si, vt par est, ei dominetur, assuetudine non videbitur adeò amara seruitus sensui. cum quandoque non iniucunda est consuetudo inter seruum, & Dominum.

Ac veluti primo taurus detrectat aratra, Prop. El. 2.
Post venit assueto mollis ad arua iugo.

& Ouidius,

Assimilemque sui longa assuetudine fecit. De Trist. 1.

& Claudianus,

Sensumque mali detraxerat vsus. In Ruff. 2.

hinc sicuti summi labores agriculis non videntur intolerabiles nec pericula nautis, nec militibus vulnera, sic nec dura videtur constantia sapienti aduersus sensum; quia ratione fulcitur à cuius lumine occupata anima non tristatur, nec lætatur per quodlibet obiectum sensus. etenim purgata mens immortalis à re mortali prosterni non potest.

Et si non omnino carnis procliuitates ad sensibilia huius re- 6
miniscentiæ pharmaco euertimus. nam semper *Caro concupiscit aduersus spiritum.* tamen eius debilitantur vires. at quia Gala. c. 5.
contubernalem illam habemus, incessanter nos ad luctam prouocans, compellimur secum digladiari acerbè. eorum enim quæ sunt diuisa possibile est alterum agere, alterum pati, quę vero sunt coniuncta impossibile; idcirco necessario sequitur vt suæ coniunctæ carnis propensiones ad praua animus coercens, cogatur laborare, & insudare indefessè. Quanto magis si deuio cursu illas aurigans, sibi & illis sit exitio? quare homur stimulorum pertesus D. Paulus ait, *Infælix ego homo,*

 quis

quis me liberabit de corpore mortis huius? ingeminiscimus itaque per hoc domesticum bellum. ideo graue est iusto viro his occupationibus detineri. *Cum non quod vult bonum agat, sed quod odit malum*, vt dicebat Apostolus. Quod ita Gregorius explicat, *Iustos quamuis nullum desiderium carnalis tumultus possideat, duris tamen vinculis eos in hac vita positos suæ molestiæ corruptionis ligat.* & paulo post, *Aliud nempe iusti de morte, & aliud de corpore tolerant. & contra se ipsos quotidie interno certamine desudant.* & inferius. *An non duro molestiæ vinculo ligantur, quos cum accensus spiritus ad sinum pacis intimæ pleno desiderio pertrahat, feruente tamen certamine caro perturbat?* haec Gregorius, & quidem praeclarè.

Mor. 4. c. 3.

Dulcis itaque sed insidiosa caro nos raptans per caduca, omnino non admittit, vt libera mente legi Dei inseruiamus. hine dicebat Apostolus, *Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio.* & Augustinus, *Tunc namque perficitur bonum, quando desideria mala nulla sunt.* sicuti *tunc perficitur malum, quādo malis desiderijs obeditur: sed fit ex aliqua parte bonum, quia concupiscentiæ malæ nō obeditur, & ex aliqua parte remanet malum, quoniam adhuc concupiscitur malum.* Patet itaque furentem sensum omnino compesci non posse, & ita adhuc caro spirantem animam insequens, creaturam subijcit vanitati. quare non modo corruptibilitati seruimus, sed etiam nolentes prauitati. qua grauitate miseriarum cogimur reminisci primariæ inobediētiæ. ideo dicebat August. *Cōcupiscētiā vero quis ambigat in hac vita posse minui, nō aūt posse extingui?*

Ibidem.

De Nupt. 1. cap. 29.

Cōtra Iul. 6. cap. 5.

7 Secundum.

Patet itaque (vt primo proposuimus) per miseriarum meditationem componi, & coerceri inclinationem ad praua. ex quo emanat, vt impensius demus operam pijs operibus. quod secundo erat propositum. Vacans æterna vita omni culpa, est libera à quouis damno, & metu. hanc adipisci satagentes, per inculpatam conscientiam, animaduertimus quale bonum elegerimus. Nam ad præsens tantam animo affert tranquillitatem, vt audeat contendere cum serenitate stellarum. Natura tribuit diuersa loca incolenda animantibus, vt terrena terrestribus, aquatilibus aquam, aerem volatilibus, nobis vero cœlestibus Deus cœlum tribuit. idcirco si illa incolatum trāsferant ad peregrinum elementum examinantur: Ita menti nostrę continget, si per carnem labens, cœlesti conditione deserta, seruiet carnis concupiscentijs. At per pietatem concitatius transferri cupiens in assignatam sibi domum cœlestem, horrebit caduca, deducto amore à corruptilibus ad æterna. quarum suauitates libans mens nostra, veluti è sublimi, integritura despicit, & sic reuocans memoria tristes calamitatum

remi-

reminiſcentiis, laetabundè complectitur, & conſtanter coeleſte bonum. Ideo pij cum ſapienter animæ bonum concupiſcant, etiam laceſſiti iniurijs, & damnis attriti, ſemper auiditate complectendo cœleſtia, ne iraſci quidem ſibi permittunt. nam a cognitione calamitatum neceſſario oritur nauſea earundem rerum, à nauſea emanat fuga, à fuga amor oppoſitarum rerum. & tunc amor iſte diuinus exardeſcens abſumit omnem caducarum rerum cupiditatem.

Quapropter tali meditatoria diſciplina noſtrarum calamitatum, ex paſſionũ procellis deducimur ad tranquillam nauigationem, qua certo appellemus ad portum æternæ vitæ, & interim cognoſcemus res, quibus mortales labores impendunt, nihil retinere firmi, niſi ſolum.

Quo plus ſunt potæ plus ſitiuntur illæ, Oui.Faſt.1.

& ad ſui perniciem illas deuorare inſipientes, *Inutiliter aliquid concupiſcere, & in eo perſeueranter morari, exitio ea dulcedo vicina eſt*, dicebat Valerius. Val.7.c.2. at qui diuinum guſtauerint amorem, tardas omnes cunctationes deponentes ad mirificam properant ſuauitate diuiuarum rerum, ideo ſolitarij, ne obiectis reuocentur ad deſtituta, cogitabundi, vt prõptioribus animi motibus ſe ad æthera extollãt; pauperculi, vileſq; ne rerum pondere illorum volatus in Deo remoretur, dant operam diuinis rebus. De ſomnijs *Nemo eſt ſatis ſanctus ad obeunda ſacra myſteria, qui mortalis vitæ claret honoribus, ſed ſi quis horum eſt contemptor, illuſtretur a prudentia, vt ſic poſſit, vt par eſt, eluere vanæ gloriæ maculas.* ita Philo. Quare his non erat graue ſed lœtum, eas in colore terras, quas nouercali odio natura inſequens, & inſectans, omni humauæ vitæ ſolatio priuauerat; vt nihil ipſis iucundum accidens, à nullo delectabili macularetur eorum animi candor. nam iam ſpreuerant procacem Venerem, inſidiatricem ambitionem, irrequietas diuitias, flacceſcentem crapulam. à quibus vinculis ſoluti grauiter ſuſpirantes quæſitabant cœleſtem patriam ereptam diaboli inuidia. quam aſſequi ordinatis virtutũ caſtris ſumma contentione laborabant, vt ex ijs poſſent emergere miſerijs.

Quamobrem quoties animi noſtri motus Dei reguntur ſpiritus, prope diem mors adeſſe nobis videtur; at cum animum ad profana diuertimus, in contrarium ſe talis cogitatio commutãs, obliuiſcimur extremorum funerum, cum munus ſit ſenſus ſolum præſentia ſpectare. Voluntas enim per deſiderium ad rem extra ſe deducens, præſentem quodammodo illam ſibi efficit concupiſcentia. ita pij propediem mortem aſtare cenſet, qua mediante apprehendant vitam æternam.

uam. impij vero presentibus acquiescentes quasi nunquam moriturі vitæ occasum traduut obliuioni. idcirco sicuti per concupiscentiam sensibilium æternorum inducitur obliuio,
8 ita per memorias calamitatum mens erigitur ad Deum. Cuius spiritu cum nihil sit firmius, mens irritata à quauis concupiscentia, nec totum quidem mundum ipsum præferet intelligibili bono, sciens in solis diuinis esse præstantiam. Qua ratione talium reminiscens, fit siticulosa cœlestium; cum nequeat depurara mens à sordibus. non ferri in tam excellens bonum. assuescit tunc cauere etiam à primis motibus inferioris animæ. cum irrupentibus illis non facilè extinguntur cupiditatum incendia, aut saltem perturbant potentiarum quietem. quare non vult cogitare quod efficire pudet ne blandè seducta voluntas aliquid indignum admittat. Sunt itaque istæ meditationes quasi frugiferæ plantæ, quibus nunquam deest probatarum actionum prouentus. vel verius, spiritualis agricultura, cui certò succedit vbertas. Quapropter his solis delectari vdemus sapientes; cum non modo in his sit pax cœrcito sensu, sed ex libata, & sperata fœlicitate æterna summa quies. Hinc susque dèque omnes euersiones bonorum temporaliū ferunt placidè, cum omnes mentis aciem, voluntatisque studium ad Dei tabernaculum direxerint. *est enim pax hominis mortalis, immortalis Dei ordinata in fide, sub æterna lege obedientia.* vt decebat Augustinus.

De Ciu. 19. cap. 13.

Verum licet sapientes pijque nitantur omni conamine ad
9 cœlum vsque animi integritate euadere, experiuntur tamen propenderare ad caduca, inuncati à carnalibus concupiscentijs. quo circa semper expetunt anhelantes obuiam ire morti. (quod maximæ vt considerandum, proposuimus) per quam solam sciunt posse dissipari talem infidam societatem mentis, & carnis.

Quamobrem illam aduetantem pia amplectuntur chari-
10 tate, & alacri hospitalitate, cum per eam sint liberandi ab his tyrannicis affectibus mandata perniciosa imponentibus animæ; & corpori. cum mentem exurent multipici malitia, & pessundent corpus lœti, mestisque rebuss. Qua recreati fiducia totius vitæ onera leuius ferunt. *Expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ Magni Dei.* nam teste Salomone, *Expectatio iustorum lætitia est.* Neque lœtari non queunt. qui paucula vitæ interstitia cum indeficienti gaudio, occiduum solem cum nunquā defutura visione Dei cōmutāt. ideo dicebat Apostulus, *Sed consulantes, & tanto magis, quanto videritis appropinquantem diem.*

Ad Tit. c. 2. Prou. c. 10. Hebr. c. 10.

Hi summis votis expetunt suam adimpleri adoptionem, & partim

partim fit iam facta morum sanctimonia, *Vt liberati à seruitute corruptionis vindicetur in libertatem gloriæ filiorũ Dei*, vt nos docuit Apostolus. ita ex toto fit pax,& perennis quies,omnibus eliminatis molestijs. Quorum sanctum desiderium extollens D. Bernardus ait,*O vita secura,vbi absque formidine mors expectatur, imò & exoptatur cum dulcedine, & accipitur cum deuotione*. momentaneo exitu ex hac vita migrantes, infœlicitatem cum summa fœlicitate commutant,impositoq; fine bellis per assecutionem inamissibilis pacis,de caducis gloriosè triumphant viso Deo.ideo *Cum tempus propinqua mortis aduenirit, de gloria retributionis hilarescunt*, vt ait Gregorius. Roma. c.8. Ad Milites Templ. Homil. 13. In Euang.

Nauscant hi præsentia, & ingemiscunt ab istis detineri, à quarũ carceribus liberari cupientes lachrymabũdè repetunt, *Heu mihi,quia inculatus meus prolungatus est*.vt in cap. 41. dicemus latius. quamobrem deserturi carnem, in ægritudinibus lætatur, benignè accipientes aduentum mortis. *Non quia tunc extra mala sunt collocati*. vt censuit Salon, & Aristoteles retulit;sed quia tunc omni fœlicitatis profluuio inundatur.*Datur tunc illis edere de ligno vitæ*.quo & interminam vitam nanciscuntur, & fœlicissimam. Oculatissimus Aristoteles cæcutiuit in hoc, arbitrans, *Nihil contingere homini post mortem boni,vel mali*. cum tunc per virtutum actus, fine imposito lachrymis, ad omnes honestissimas voluptates datur ingressus. Quare mors non est malum,vt censuit Sappho etenim vt dicebat illa. *fisic iudicarent Dijmoreventur*. nam hęc est passio compositarum rerum. à qua sunt immunes cœlestes spiritus, nos vero carne tecti; & grauati, per illam educimur à carceribus,à calamitatibus,à seruitute corruptionis.licet interim,*Plaga mortis domatur superbia cineris, & redigendas in lutum ceruices aliquando flectit*.vt peritè ait Rupertus Abbas. Psal. 119. 11 Ad Nico. 1. cap. 1. Apoc. c. 2. Ad Nicom. 3. cap. 6. Rhetor. 2. cap. 24. De Trin. 3. cap. 24.

Spirante vita nullas inducias paciscuntur cum hoc intrinseco hoste, quousque absoluto hoc graui proelio ab æterno Rege incorruptibili honestentur laurea. quod si cuique gratum est ab æritudinibus liberari corporeis,& sanitati restitui; quanto latius, festiuiusque suscipienda est mors prænuntia sanitatis, & fœlicitatis æternæ? per illam non commutamus seruitutem, vt in fœlicitatibus accidit corporeis, sed modis omnibus mala omnia;superato externo hoste, effugimus,omnique eliminata cura molestarum rerum, imperturbata potiemur pace in illa beatifica visione Dei. A qua affluenter inundati lætitijs maximis,in solius Dei amore, & contemplatione viuemus.à quo summo bono rapti, aliunde non diuertemus,

mus animi nostri sensa, vndequaque expleta nostra cupiditate cuiusuis boni,& fœlicitatis,possessione lætãtes incorruptibilis Dei.

A sacris literis præsertim medela sumenda est nostrarum calamitatum. Caput XXXIII.

CAlamitatum memorijs hominem emergere è terris ad cælum vsque, iam constitit. quas miserias nobis conciliant deprauata natura, status conditio, & corrupti mores. de quibus denuo differemus cap. 44. quarum rerum atrocitate etiam mors expetenda videtur. His vsque modo animum tuum cõponere, & sedare studui, vt miseriarum conspecta mole, desineres indolescere abdicatione tui magistratus. mitescunt quandoque nostra mala, aliorum grauioribus conspectis. per comparationem sumpto temperamento, leuius aut saltem generosius, tunc ferimus mœstitiarum aculeos.ab ijs vrgeri,omnis ille necesse est, qui est in lucem effusus. & potissimè, qui diutius vitæ spatia mensi sunt annorum decursu. sic istis accidit, vt his qui diuturnius nauigant, nam oportet, aut naufragio perire, aut saltem terreri periculo. idcirco possunt iuuenes diem suũ obire leuibus prægustatis malis, at senes, vt multa tolerent, & acerba, necesse est. quin etiam hos extingui videas non inter oscula, & amplexus cariffimorum, sed à seruis imponi feretro sine luctu, sine lachrymis. cum nos paulatim deserant necessarij, amici, & voluptates. etsi

Metam.7. *Vsque adeò nulla est syncera voluptas,*
Sollicitumque aliquid lætis interuenit.

Quæ rerum conditio mente repetita summopere minuere debet grauitatem molestiarum, & tollere anxietatem caducarum rerum. imò & ingerere illustrem professionem constantiæ contra qualemcumque motum vel blandientis, vel aduersantis fortunæ. Hæc ratio adeò leuiter quosdam docuit ducere lachrymarum causas,vt etiam impendentem spreuerint mortem. Socrates cum accusaretur impietatis in Deos, noluit dimissã humilemq;oratione à Lisia cõpositam præsenti fortunę

Vale.6.c.4. accommodatam recitare iudicibus, dicens, si hanc in vltimam Scythiæ solitudinem perorarem, hac ipsa ratione me ipsum morte mulctandum concederem. Quod si memoria repetitæ calamites nos ad tolerantiam instruunt, & exiguo illato lumine rationis nos prohibent indolescere malis. vnde sapienter dicebat Seneca,

Ferre

Ferre quam sortem patiuntur omnes In Troad.
Nemo recusat.

Quanto efficacius nos ad tolerantiam deducent sacra Oracula? *Ibidem quisque inueniet omnia, quæ vtiliter alibi didicit. & multo abundantius ibi inueniet ea, quæ omnino nusquã alibi.* ita Augustinus. idcirco iurè à D. Basilio comparantur sacræ literæ officinæ pharmacopolæ. Nam si miserans natura nostrarum ægritudinum profusè medicamenta attulit morbis, certè ab auctore naturæ nostris animis, & potiora,& numerosiora erant tribuenda, vt in suum peculiare opus magis eius esset conspicua beneficentia. hinc D. Hieronymus ait, *Sacra scriptura est speculum fœda ostendens, & corrigi docens.* 2 De Doct. xpna 2.cap vlt. Tom.2. Epist. 1. Ad Demet. Epist. 1.

A cœlesti nostra patria illa descendit à Deo transmissa: vt nobis rectum ostendens iter desertis deuijs, absolutã peregrinatione, ad veram properantes patriam fœlici cursu ingredi possemus. quare omnibus animi morbis medetur efficacissimè. *Pinguissimus est sermo diuinus, & omnes in se habet delitias, & quicquid volueris ex sermone nascitur diuino.* ita docuit D. Hieronymus. nec mirum, cum ex operis præstantia sapientia innotescat artificis. Qua ratione sacram scripturam per mannam significari allegoricè voluit Philo. quæ ideo coriandro similis apparuit, vt ex natura huius seminis eiusdem colligeretur fœcunditas. ita huius seminis natura est, vt comminutæ eiusdem particulæ satæ germinent. sic Dei sermo vel integer, vel quæcumque sui particula in subactam animam producit vberem fructum,ex vi,& præstantia agriculturæ cælestis. Quamobrem vt subacta sit anima necesse est; alioquin nec externæ sationes,nec quidem internæ erunt frugiferæ. cum anima mancipata vitijs Dei culturam horrens, aueifetur correctiones; at si probè disposita fuerit foecunditate coelesti, acceptum semẽ diuinum cum foenore reddet. idcirco in Isaia dicebat, *Verbum, quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum, sed faciet quæcumque volui, & prosperabitur in his, ad quæ misi illum.* neque enim omnipotentis virtus inefficax esse potest, quoties absolutè aliquid velit. In psal. 147 Allego.l.2. Isai.c.55.

Est enim viuus sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: pertingens vsque ad diuisionem animæ, vt dicebat Apostolus. appetit multa homo vitio naturæ corruptæ, superno tamen illustratus lumine illud prosequitur, quod præuia cœlesti luce illi demõstratur bonum. Hinc videre sæpe licet hominem fugere voluptates,aspernari diuitias, cõdonare iniurijs, inimicis benefacere, carnem propriam subigere veluti truculentam belluam. Quapropter sacrarum literarum lectio mirificè prodest homini presso, vel miseria, Hebr.c.4.

vel passione. erigitur eius spiritus vel à tristitia, vel à malitia.
Epistol. ad Eph. c. 1. qua de causa dicebat D. Hieronymus, *si quicquam est quod in hac vita virũ sapientem teneat, & inter pressuras, & turbines mundi æquo animo manere persuadeat, id esse primum reor meditationem, & scientiam scripturarũ*. Quæ illustratione corripiens secretissimè animi improba, efficit, vt viuens in carne homo hanc horrescat quasi infidam sociam. Itaque
Rom. c. 15. *Quæcumque scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam, & consolationem scripturarum spem habeamus*, nos esse emensuros ex malis internis, vel externis, quibus impellentibus interim augentur virtutes, quarum merito patet Dei regnum.

3 Primariè illarum auctoritas nos arcet ne nimio amore, & vigilantia insequamur caduca. 2. monêt insuper nos inquilinos esse terræ, nõ ciues. 3. quapropter veluti in peregrina, & hostili habitatione oportet aduersa sufferre. 4. tunc Deus ipse nobiscum est, nostrarum miserens calamitatum. 5. nam his nos trudens, & impellens ad veram patriam, sua erga nos vtitur beneficentia. 6. instruimur tunc omnem nostrum amorem in illum trosferre. 7. nam facilius, fœliciusque id assequimur infinitum bonum, quàm exigua, & temporanea. Sed de his latius differamus.

Epi. 1. c. 2. D. Ioannes nobis mandata referans cœlestia ait. *Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt.* huius pręcepti ratio est, *Quia si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo.* marcescibilem hæreditatem multoties inuadunt, & assequuntur immerentes filij inuitis, & quandoque trucidatis parentibus, verum cœlestem nunquam. cum beneuolentia, & beneficentia Dei ad illam admittuntur soli męrentes, qui diuina iussa venerantes, syncera custodia seruauerunt. cœteri vero voluntates suas mundo dicantes, nihil minus cogitant
Iacob. c. 4. exequi, quàm diuina præcepta. hinc monuit D. Iacobus, *Amicitia huius mundi inimica est Deo*. fit inde cõsequens, vt talis pollutus amor constituens auersos à Deo, à cœlesti hære-
Psalm. 30. ditate eos omnino excludat. nam vt Dauid inclamat, *Odisti obseruantes vanitates superuacue*. Assecutione delectabi-
4 lium dum beati esse volunt, fiunt miseri, exclusi à paterno regno. quinimo talia venando ad concupiscentiam, nisi consequãtur, miseri se reputant. idcirco spe delusi dolent, & sæpe dum laborant talia retinere labuntur; & sæpius dum illis delectari volunt coguntur ingemiscere rerum commutata conditione, uel potius dũ re frui sperãt, spirãt vitã. aut saltẽ dum adipisci nituntur, repelluntur, & ita pro lucro damnum, pro lœtitijs lachrymas, pro temporali bono malum æternum nanciscun-

ciscuntur, *Indiuidua comes malitiæ semper est miseria*, dice- In psal. 31. con. 2.
bat Augustinus. & re uera, finem omnis malus ingorat. etenim
quæ malis, & bonis æque largitur Deus, non sunt recensenda
in numero absolutorum bonorum, sed ea solum, quæ suis tri-
buit, vel reseruauit amicis. priora dona tribuit, & aufert im-
pijs, & pijs inconstanti vicissitudine: altera vero, si per mali-
tiam non repudiantur, perenniter. Quo circa non est beatus,
cui ex voto succedunt caduca, cum aliquando sua fœlicita-
te sit infœlix; sed *Beatus, cuius Dominus Deus eius*. & hoc Psalm. 142.
est illud premium, quod solum reseruatur amicis post occa-
sum vitæ. Quamobrem etsi natura duce appetimus bonum,
cæcutiēte tamen intellectu hoc summum ignorabamus vo-
tis cōcupiscere ordinato motu. directrice tamen sacra scriptu-
ra illud intuemur mentis oculo, illud ritè appetimus præuia
cœlesti gratia, & desertis terrenis insequimur piè. nam etsi
omnes ad bonum feruntur, ad illud deducuntur cæco impul-
su: at qui oraculis sunt edocti diuinis euidentiori cognitione,
certiori spe, constantiori fide, ardentiori amore, illud in vo-
tis habent. Quos beatos Dominus vocat dicens, *Beati qui esu-* Matth. c. 5.
riunt, & sitiunt iustitiam. non illam, quam pressi calumnijs
in iudicijs exoptant, (quæ etiam ritè desideratur,) sed eam,
quæ est omnis iustitiæ origo, & fons. quam amando pij dese-
runt omne caducum, & labile. cum ista nem nem meliorem
efficiant, sed multoties deteriorem. *Sunt enim sordes animi* De vtilit. Creden.
quarumlibet rerum amor, præter animam, & Deum, vt dice-
bat Augustinus. à quibus sordibus quanto quisque est purga-
tior, tanto acutius illud intuens bonum amat.

Consequenter nos instruunt sacræ literæ inquilinos esse ter- Secundum. 2.
ræ, non ciues, locatamque illam nobis esse non donatam. id-
circo transacto locationis tempore ex ea migrandum esse. in-
terim nulla lœtarum rerum vbertate, aut molestarum dolore
oportet nos detineri in amore huius peregrinæ terræ, in qua
cogimur assiduis vrgeri malis, & peregrinari à Domino. Quā-
obrem hic est iniquitas, ibi veritas; hic perturbatio, ibi æter-
na pacis statio; hic amaritudo, ibi immista dulcedo; hic irre-
quietum odium, ibi iugis dilectio; hic periculosa elatio, ibi se-
cura exultatio. Quod si illa est domus, in qua manemus, ta-
bernaculum vero illud est, in quo hospitamur, vt docuit Au- In psal. 16. con. 1.
gustinus: consequens est, nos in domo non esse, sed in taber-
naculo. quod proprium illorum est, qui peregrinantur à na-
tiua sede. at his solum necessaria sunt vtilia, cœtera vero sunt
oneri. Quando Abraham dixit Deo, *Quid mihi dabis?* Non Gene. c. 15.
certè arbitrabatur Dei bona circumscribi posse, cum sint inex
hausta, & perennium fluminum more irrigent orbem, sed quia

non poscebat animi munera, sed temporanea, quę si nimis profundantur aquarum more, non foecundant agros, sed stagnãt. ideo percontabatur, & precabatur certam mensuram bonorum, ne rerum opulentia, aut fœlicitate ab innocentia vitae deflecteret. nam tales se continentes facillimè intra fines paupercula vitæ deuitant ambitionum studia, contentiones inuidentium, & odientium versutias: donec per mortem remissa rabie humanæ superbiæ à profluuio liberati passionum beatifica Dei visione fœlicitentur.

Interim gemere cogimur in hac constituti grauedine, cum inquilini simus, & peregrini huius tabernaculi, sicuti omnes Patres nostri, vt dicebat Dauid. idcirco laboramus peregrinantes à patria, à cuius ne oberremus semita, ipse Dominus factus est peregrinantium via, solamen deficientium, clypeus occurrentium in latrones, & tandem merces laborantium sui gratia. hinc dum peregrinamur ardentissimo desiderio concupiscamus patriam illam ineffabilis quietis. ratum habentes, quod quo pauperior est nostra peregrinatio, eo est tutior. Non ea tantum ratione, quod quanto quis est bonorum ditior, tanto est malorum timidior; sed quia

Psalm. 38.

Gemit sub pondere cymba.

Aened. 6.

ideo non possumus de facili animam traijcere ad nostram patriam. quamobrem vt nullo labore, aut mercede terræ huius ciues effici possumus; ita illius nisi vnico, & necessario vitae naufragio interim omnia vigilanti studio conquisita deserendo. D. Paulus recensitis laudibus sanctorum Abelis, Henoc, Noæ, Abraham, cœterorumq; Patrum, subintulit ad illorum commendationem, *Confitentes quia peregrini, & hospites sunt super terram.* semper illi se reuocabant ab exterioribus ad interiora, & ab inferioribus ad Deum, ne obliuiscerentur hãc mansionem eis tributam fuisse hospitij loco; sicut corpus in famulatum. quare per hoc tabernaculum pertranseuntes Patres nostri, eadem lege illud reliquerunt posteris: vt omnibus sit peregrinationis locus, non stationis, belli, non pacis, laboris, non quietis.

Hebr. c. 11.

Igitur nobis itinerantibus diuersorium est, & hospitium. ideo solis honestis delicijs frui licet, ne per inhonesta atterentes vires, prosequi non valeamus iter ad patriam. laudibus efferuntur à Domino filij Ionadab ex eo, quod ad præscriptum paternarum legum viuentes, omnem abiecerant curam rerum temporalium. ita illis sancitum erat, *Domum non ædificabitis, sementem non secretis, vineas non plantabitis, nec habebitis, sed in tabernaculis habitabitis cũctis diebus vestris.* & inferius rationem afferens, vel potius mercedem, *vt viua-*

Hier. c. 35.

tis

tis diebus multis super terram, *in qua vos peregrinamini*. obsequens quis paternis iussis ex Dei promissione consequitur diuturniorem vitam. Ephe. c.6.

Adhuc etiam ex neglecta cura caducarum rerum: cum nimia earundem sollicitudo diem mortis acceleret. qua de causa dicebat Plutarchus, *Si animus in ius vocaretur à corpore, non effugeret crimen malæ administrationis*. & ratio eius est, *Quando animus ipse sine affectu mouetur, tunc corpus quietem agit, & sibi constat*. Etenim vt peritè docuit Seneca, *Vbi impotens, cupidus, delicatus factus est, transit in nomen detestabile, & dirum, & fit tyrannus*. igitur venatione temporalium per animi passiones citius occurrimus funeribus, quasi exantlatis laboribus, & exaturata natura caducis. 6 De Bona valetu. De virtute morum. Sen. Ep. 114

Ex dictis itaque in animum inducere debemus nobis summopere prodesse, *Vt simus in tribulatione patientes*. hoc enim charitatis est germen. nam *Charitas patiens est*, vt dicebat Paulus. si dolor, si moestitia oriuntur in animum iuxta gradū amoris erga rem deperditam, consequens est, vt quo cupidius ad illam ferimur, eo luctuosius priuemur illa. & ex opposito, qui non amant, æquo animo priuationem ferunt. Quamobrem feruente charitate primitiua Ecclesia euersionibus temporalium nulla afficiebatur molestia. vnde illorum charitatem extollens Apostolus dicebat, *Iacturam bonorum vestrorum cum gaudio suscepisti: scientes vos habere meliorem & manentem substantiam*. quin potius talis virtus inuasa à proteruitate hostium substinet mortem. cum quacumq; acerbitate iniuriarum semper retineat suos asseclas in cultura patientiæ. per hanc virtutem pij semper contempserunt mori, cupientes esse in Christo: idcirco tale certamen non detrectarunt, ne ab eiusdem exciderent amore. Qui nos amore præueniés semetipsum obtulit in ara crucis in redemptionem nostrarum præuaricationum. nihil itaque ducunt pij iacturam præsentium, cum solū inquirant æterna bona. *Patientes estote ad omnes*, dicebat Apostolus. ne à quouis, vel quauis miseria perturbemini, sed substinete temporanea aduersa, cum cœlestia estis complexi fide, spe, & dilectione. *Substinete si quis in seruitutē redigit, si qs deuorat, si quis accipit, si quis in faciē vos cædit, &c. cū sitis ipsi sapientes*. etenim verè testatur Salomō, *Doctrina viri per patientiā ostēditur*. enimuero veluti Politici quandoque, vt ad effectū sua producant consilia. *Multa simulent oportet inuiti, & dissimulent cum dolore*, vt dicebat Cicero, & Seneca, Tertium. Rom. c.12. Cho. 1.c.13 Hebr.c.10. 7 Thessal. 1. cap.5. Cho.2.c.11 Prou. c.19. 8 Epistolarū 10. Epist.9.

Professa perdunt odia vindictæ locum. In Medea.

& Diphilinus.

Existi-

Existimo mendacium si gratia
Salutis effers, nihil habere incommodi.
Epist.li.12. & Plinius, *Decipere pro moribus temporum prudentia est*. Ita pij semper sine fuco, & fallacia remittunt iniurias, neminemq; circumueniunt quouis lacessiti malo, quauis oblata opportunitate insidiarum. scientes *Mentiri non licere, nec pro Dei laude*. vt asseruit Augustinus. *Nam fraus distringit, non soluit periurium*, vt ait Cicero, vel mendacium. Quamobrem nullū dolum neque in lingua, nec sub lingua habent: sed detestantes omne mendacium summa religione colunt Deum auctorē omnis veritatis. Dicendo, (iuxta Dauidis votum,) *Vnam petij à Domino hanc requirā, vt inhabitem in Domo Domini*. Ad quam spem eriguntur per patientiam, & consolationem sacrarum Scripturarum. quæ docent, *Modicum nunc si oportet contristari in varijs tentationibus. vt probatio fidei vestræ multo pretiosior sit auro, quod per ignem probatur, inueniatur in laudem, & gloriam, & honorem, in reuelatione Iesu Christi.* Cui cum hæreditario iure coeleste regnum obtingeret, *Si filius, & hæres*, dicebat Paulus. tamen illud adipisci per passionis certamen voluit, quasi proprio labore partum, quasi non naturæ, sed virtutibus debitum. ideo *Propter passionem mortis vidimus illum gloria, & honore coronatum*. Adeoque scribenti Apostolo hoc fuit visum consentaneum rationi, vt subintulerit, *Decebat enim eum propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios ad gloriā adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummare*. Decebat, &c. Vt hominum soluens peccata Deus, sacratissima passione filij deleret; ita singulorum errata deleantur voluntariè assumptis poenis. Vel decebat, &c. vt per omnia assimilaretur fratribus, quibus aditus non datur ad coeleste regnum, nisi per ærumnas. Vel decebat, &c. vt viuum esset exemplar patientiæ his, qui eius instituta secuturi, & imitaturi erant. idcirco peritè ait Philo, *Viri pij animatæ sunt leges*, quas moribus dictitant, *quæ sunt venerabiles primo, cum ostendant legis præcepta non discrepare à natura. Secundo liquet non esse opus magno labore ad exigendam vitam iuxta legum regulam*. Illum itaque sequi cogimur ad normam sacri Oraculi. *Imitatores mei estote sicut filij carissimi.* nam ipse sanctam Ecclesiam suo sibi desponsauit sanguine vnde vocatur, *Sponsus sanguinum*; & nobis illum conciliare non possumus, nisi nostras tollentes cruces, carnem cū vitijs, & concupiscentijs affigamus cruci.

Marginal notes: Epist.8. Off.3. Psalm.26. Petri 1.c.1. Gala.c.4. 9 Hebr.c.2. De Abrahā Philip.c.3. Exod.c.4.

Quartum. Certè Deum suis subsidijs adesse his arbitrandum est, qui in eius insistentes mandatis summisso spiritu aduersa tolerant. Psalm.90. nam horum erigens animos dicebat, *Cum ipso sum in tribulatione*

tione. in qua inuasione hostili delitescit ille primo intuens suos amicos impetum substinentes hostium. nec tamen feriatur à præstando subsidia, quæ vel occulta parat, vel aperta, partimque impetum inuadentis retardans, contra quem irascens decernit vlcisci. deinde quasi ex insidijs prosiliens vna cum suo commilitone prosternit hostem. quandoque ita illum deuastans, vt cœteri admirentur. quomodo tam exilibus viribus, temporisque minimo interstitio inuadens inuasi sit effectus prædę? & qui vicisse videbatur iaceat attritus malis?

Si cuique sua sunt cara, certè diuina Deo carissima esse necesse est. neque non sapiunt diuinam naturam, qui lacessiti nequeunt irasci. hi semper cœlesti tutela de inimicis trophæa referunt, quo circa per soporem Deus apparens Iacob dixit, 10
Ego sum fortissimus Deus patris tui, noli timere descendere in Aegyptum formidolosa est senum ætas, non modo ex inopia Gen. c. 46.
caloris, & ex copia atræ bilis; sed quia ei constitit, plura aduersa contingere homini, quàm propitia, quàm fœlicia.

Ergo erigendus erat ille promissionibus diuinis, vt libenter se conferret ad gentem alieni ritus, quam natura, & lege auersabatur. Sœpe hos Deus aduersitatibus obijcit, vt eorum aucta, & probata virtute patientiæ, tueri eos palam cogatur ostentare, & liberare ab imminenti ruina, etiam quandoque angelico ministerio, quare ipse Iacob dixit, *Angelus Domini* Gen. c. 48.
eruit me de cunctis malis. & Daniel testatur, Angelum Domini descendisse cum Azaria, & socijs, & excussisse flammam Daniel. c. 3.
ignis de fornace. & Angeli illi, qui grauiter Heliodorum percusserant flagellis propter ingressum templi, cuius gazas decreuerat expilare, cum dixissent ad Oniæ preces illi donatam fuisse vitam, subintulerunt, *Tu autem à Deo flagellatus nun-* Macha. 2.
tia omnibus magnalia Dei, & potestatem. Qua Deus ipse per cap. 3.
Cetum seruauit Ionam à voracibus vndis. ita vt quem deuorare intenderat insipiens animal, dispensationi diuinæ deseruiens, restituerit aridæ. per rapacem coruum Eliam pauit, co- Ionas c. 2. Re. 3. c. 19.
gens illud edax animal, vt deferret, non vt deglutiret panem. etenim nihil est, quod detrectare possit diuinū imperium. hinc satis liquet, omnia deseruire illi. Quo circa Abigail dicebat ad Dauid, *Anima iusti custoditur, quasi in sacculo viuentium* Psalm. 118.
apud Dominum. Quod si ea, quæ & tenuiter, leuiterque hoc Re. 1. c. 20.
vniuersum exornant, Dei prouidentia producuntur, & conseruantur, quanta potiori vigilantia curabit pios, qui & præstantissimum sunt opus Dei in orbe; & assiduum, & fidelissimum obsequium ei præstant? Per hos quandoque sua sancita promulgat Deus, quandoque admiranda edit opera, vt hos suscipiat orbis, & veneretur. hinc apud infideles Barbaros

non

non raro talis virtus admirationi est habita; cum semper illa etiam in hoste sibi venerationem pariat. Ergo verè dicebat per Isaiam Deus, *Dicite iusto quoniam benè.* succedunt namque illi omnia fœliciter ex diuino patrocinio. cum afferatur virtuti aut decus, aut prouentus.

Isai.c.3.

Neque quiuis emergere nō poterit ex quouis calamitatum gurgite, cum omnipotentis Dei tegatur virtute, & beneuolentia complectatur. ideo *cum ceciderit non collidetur*. quanta vis mole aduersitatum ruat. tunc *Dominus supponit manum suã*, Lapsum dirigens ad quietem non ad ruinam, ad decus non ad dedecus. Antonius malè cæsus à Dæmone fuerat, non inuasus suadela, sed baculo, sed ferro; cruentis tamen plagis instaurabat certamina, paratus sustinere acerbiora. etenim, teste Augustino, *Amor difficultatis nomen erubescit.* sciens sui Ducis subsidio non deseri. Qui etsi non semper prœliantem animet benigno affatu, indubiè interius subministrans vires efficit, vt tandem aduersarij debilitatis viribus ad pium perueniat victoria. quamobrem cum Antonius, (licet grauiter afflictus corpore, animi tamen viribus superasset Dæmonem) Dominum intuens dixisset, Vbi eras Domine Iesu? respondit, Hic aderam tui spectator agonis. idcirco licet non statim suos à malis eximat Deus, tamē certo certius est, quod illis suppeditans vires, tandem coronat victorijs, & decorat palmis.

Psalm 36.

Conf. l.13.

Quintum.

11

Quamobrem inter beneficia, flagella numeranda sunt, quibus instruimur, & trudimur à beneficentissimo Deo, vt caduca deserendo, sine fine mansura in cœlis petamus. cum nemo ex intuitu, & vsu sublunarium, sit tantæ innocentiæ, vt tergi mundarique non egeat. hinc *Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei.* paternam itaque manum amanter nos corripientem gratanter excipere debemus. etenim cum talem disciplinam infert, offert quoque medicamen, quo contumax anima nostra suis erudita malis se corripiens dicat, *Cum Deus sit fortitudo mea, quare tristis incedo, dum affligit me inimicus meus?* nam Deus ipse nostrarum animarum sponsus per misericordiam vocationis, per correctionis flagellum nos reuocat ad integritatem morum. dicebat Augustinus, *Quid est in ira populos confringes? imples omnia tribulationibus, vt in illis positi recurrant ad te; ne delitijs, & securitate peruersa seducantur.* Nos itaque Deus terret, vt compescat à sceleribus; in nos sæuit, vt saluti irascitur, & infert miserias, vt ad eius misericordiam recurramus. *Tũc temporis creatura creatorem suum appellat, quando agnoscit, quàm ipsa sit nihili*, dicebat Philo. quo inuocato statim se produnt paterni amoris indicia; vt ratum sit, ad hoc opus suis nos adegisse correctionibus. idcirco si cœ-

Rom.c.3.

Psalm. 42.

In psal. 55.

Qui rerum diuinarum.

si cœlestia in votis habemus, non vereamur corripi. sic Patris non repellentes monita, cœlestia pollicita dona iure sperare possumus. ne prædonum affectuum capiamur illecebris, ipse nos magistrali scutica instruens illuminat, vt abstineamus à profanis. Quamobrem temporanea tristitia agitamur, ne pereamus æterna miseria. verberantis seueritate impellimur, vt optando effugere talia, inductoque odio scelerum, recurramus ad Patrem.

Interim disciplinæ cœlesti irasci nō debemus. nam quisquis verberantē Deū auersatur, fugit quoq; distribuētē hęreditatē. qua ratione, qui in Dei dilectione non manent, dum cæduntur scutica, à patria hæreditate excluduntur. *Nam si proprio filio non pepercit*, cum nostra solum crimina soluere venerat, quod est illud supplicium, quod nobis miseris peccatoribus non debetur? *Nec est quo fugiamus à Deo irato, nisi ad Deum placatum*, vt ait Augustinus. Ergo non exhorreamus correctiones, quæ à iustissimo iudice iniustè nequeunt irrogari. Idcirco si non velimus, quæ iusta sunt à Deo, mala nobis esse, mansueto animo toleremus medicinales dolores; optantes solam animæ nostræ salutem. cum ab illo cœlesti medico omnis animæ ægritudo curari potest. ita Dauid, *Qui sanat omnes infirmitates tuas.* dummodo hæc deglutiamus pharmaca. *Ideo nos exagitat tribulatio diuina, vt exinaniat vas, quod plenum est nequitia, & impleatur gratia*, ait Augustinus. Itaque aduersa, Dei miserantis sunt dona; nam vel admonet errantem, vel virtutes nutrit in infirmitate. *Irruentem inimicum assumit Deus ad ministerium, vt nos erudiat ad patrimonium*, dicebat Augustinus. quod tunc maxime licet sperare, cum Deum benigne domitorem admittimus. qua ratione tunc castigationes admonentis Patris sunt signa, non irascentis, & damnantis iudicis. Etenim insignis est pœna conniuere peccantibus, & animam sinere sine fræno. illique largiri impunitatem, prosperitatem, diuturnitatemque peccandi. etsi hanc inscij non damnum, sed lucrum, non pœnam, sed beneficium censeant. 12
cum tamen desperatæ animæ sit indicium sine impedimento peccare, & prosperos habere maleficiorum successus.

Igitur omnem animi propensionem ad caduca, transferamus in Deum. *tunc omnia amabimus propter illum*, ait Augustinus. *Si amor fortis est, vt mors*, consequens est, vt vi diuini amoris veluti exoluti à corporea mole, libero, celerique volatu petamus cœlestia. horrentes ea, quæ nobis impedimento sunt ad assecutionem huius immensi boni. Quo circa i obis cordi erunt aduersa, cum nos à caducis absterreant. nam si Dei Ducis ductu omnia reguntur, confitendum est, eius vo-

Rom. c. 8.

In Psal. 74.

Psalm. 102.

In psal. 55.

In psal. 36. con. 2.

Sextum. Hom. 38. inter 50.

Cant. c. 8.

luntate talia nobis contigisse aduersa. Quærens Augustinus,
In psal. 36. *Qui sint recti corde?* respondet, *Qui omnia quæcumque in hac vita patiuntur, non ea tribuunt insipientiæ, sed consilio Dei ad nostram medicinam.* Hos malis pressos sapienter monebat
Iob c. 4. Iob dicens, *Recordare obsecro, quis innocens vnquam perijt? quin potius vidi eos, qui operantur iniquitatem flante Deo perijsse, & spiritu iræ eius esse consumptos.* nam sicuti sapientia diuina permittit improbos ad scelera ruere, (quorum merces est æterna damnatio) ita vult probos exagitari calamitatibus, ne vltra quàm decet sensibilium intuitu, vel visu delectentur.
13 Quod si medicorum nemo adhibet pharmaca, nisi ægroto, aut propendenti ad morbum, quanto magis sapientissimus Deus? ergo his medicamenta propinat præsertim, qui præsentis peregrinationis voluptatibus dediti, obliuioni mandarunt cœlum. quibus nisi succurratur purgationibus, lethifero laborabūt animi morbo, & interibunt immedicabili morte.

Septimum. Desinamus igitur inhiare, & insistere temporaneis, in quibus nulla inuenitur firmitas, sicut nec constantia tempori.

Pet. in con. Trimal. *Moneo moneo ponite curas.*
Cursu præcipiti ruit ætas.
Gerg lib. 3. *Et fugit interea, fugit irreparabile tempus.*

Psalm. 72. & Dauidica firmitate animi dicamus, *Quid mihi est in cælo? & à te quid volui super terram? Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.* Quicquid quæsierimus summa animi contentione an simus assecuturi ignoramus, nec quidem alicuius rusculi angulum, at vero si pio labore voluerimus Deum adipisci illum insequentes omnino complectemur.
Isai. c 83. *Tunc inuocabitis, & Dominus exaudiet, clamabitis, & dicet, Ecce ad sum,*
Hier. c. 29. dicebat Isaias. & in Hieremia, *Quæretis me, & inuenietis: cum quæsieritis me in toto corde vestro.*

Apoc. c. 3. Imò ipse corda nostra stimulis pulsans ait, *Si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum.* quo circa priusquam illum appellemus, iam ad nos ipse se appulit; vt nostras à se voluntates auersas corripiens terreat, vt territæ ad diuinum confugiant patrocinium per filialem amorem. in quo certo certius præsentium laborum nanciscemur quietem, & spem sempiternæ beatitudinis.

Psalm. 118. Ergo vere *Declaratio sermonum Dei intellectum dat paruulis.* cum ex illis piæ animæ comperiant, temporalium rerū lucra quandoque nobis fieri lethalia, cum sepiant, & obsideant iter, quo ad Deum pergimus. in quo solo (extinctis luminibus huius vitæ,) plena pax erit, & perfecta de inimicis victoria.

ctoria. tunc deinceps nulla fœda concupiscentia erit nostrum in Deum amorem reuocans, aut retardans; mortalitate in immortalitatem mutata. idcirco omni abolita animi ægritudine in summa fœlicitate lætabimur. tunc *Deus erit omnia in omnibus*, vt dicebat Paulus: vt omnem cuiusuis alterius boni adimat concupiscentiam. Itaque expers effecta mens nostra malorum omnium, & bonorum omnium onusta, sempiterna, & mirifica lætabitur voluptate. Cho.1.c.15

Quomodo instituenda est vita nostra, vt verè viuamus. Caput XXXIV.

FOelicius, absolutiusque animi merores compescuntur Diuinarũ literarũ eruditione, q̃ quouis remedio. Illato ab illis interius lumine, quasi quodam acuto gladio, secando animam à suis improbis passionibus, palãque faciendo errata corripiunt hominem. etenim non nisi detecta malignitate criminum, eorum nos pœnitet. Quo circa ratio (natura boni auida) nunquam omnino acquiescit sensibus, sed interno clamore testatur, se ab illis accipi illiberaliter, quasi à seuo tyranno. Nam iste non fouet, sed vastat ciues, vt nequeant seruitutis iugum excutere. sic profanus sensus ementito titulo amicitiæ ad tyrannidem properat animæ: in eam insiliens, per quam insolescere admissum fuit. Idcirco vtrũque genus vel mœstarum, vel lætarum rerum corrigere, non est leui ponderis negotium; cum istis ancillari assueuerit ratio. Tunc vita est grauior omni morte oppressa libertate. Etenim ab illarum grauitate prosternitur semper vita, & quandoque deletur. Hinc, Amice, non illum viuere censendum est, qui assiduè ingurgitat mœstitias, sed diuturniori morte se conficere, cum ad cordis leuamen non attrahat spiritum, sed susceptis amaritudinibus, sibi aduocet mortis causam. Quare sapientes vt spiritum hilariter ducant, remouent id omne, quod molestum est. ideo excutiunt, quæ labefactant integritatem animi sic quidam in suo sepulchro inscribi mandauit, vt Lipsius refert.

Mortales dum viuite viuatis. Satur. 1. cap. 19.

Illorum consilia consuescunt esse veneranda, quæ ab experientia suam duxere originem. ideo nauigantium, prælantium pericula audimus libenter, et qua ratione illa declinent. nam similia à cœteris relata, eloquentiam ostentant, non experientiam. *Quæ optima est ad veram vitam institutio.* vt dicebat Polibius. & Propertius, Polib.li.10.

vel passione. erigitur eius spiritus vel à tristitia, vel à malitia.
Epistol. ad Eph. c. 1. qua de causa dicebat D. Hieronymus, *si quicquam est quod in hac vita virū sapientem teneat, & inter pressuras, & turbines mundi aequo animo manere persuadeat, id esse primum reor meditationem, & scientiam scripturarū*. Quæ illustratione corripiens secretissimè animi improba, efficit, vt viuens in carne homo hanc horrescat quasi infidam sociam. Itaque Rom. c. 15. *Quaecumque scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam, & consolationem scripturarum spem habeamus*, nos esse emersuros ex malis internis, vel externis, quibus impellentibus interim augentur virtutes, quarum merito patet Dei regnum.

3 Primariè illarum auctoritas nos arcet ne nimio amore, & vigilantia insequamur caduca. 2. monēt insuper nos inquilinos esse terræ, nō ciues. 3. quapropter veluti in peregrina, & hostili habitatione oportet aduersa sufferre. 4. tunc Deus ipse nobiscum est, nostrarum miserens calamitatum. 5. nam his nos trudens, & impellens ad veram patriam, sua erga nos vtitur beneficentia. 6. instruimur tunc omnem nostrum amorem in illum trnsferre. 7. nam facilius, fœliciusque id assequimur infinitum bonum, quàm exigua, & temporanea. Sed de his latius disseramus.

Epi. 1. c. 2. D. Ioannes nobis mandata referans cœlestia ait. *Nolite diligere mundum, neque ea, quae in mundo sunt.* huius præcepti ratio est, *Quia si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo*. marcescibilem hæreditatem multoties inuadunt, & assequuntur immerentes filij inuitis, & quandoque trucidatis parentibus, verum cœlestem nunquam. cum beneuolentia, & beneficentia Dei ad illam admittuntur soli merentes, qui diuina iussa venerantes, syncera custodia seruauerunt. cœteri vero voluntates suas mundo dicantes, nihil minus cogitant Iacob. c. 4. exequi, quàm diuina præcepta. hinc monuit D. Iacobus, *Amicitia huius mundi inimica est Deo*. fit inde cōsequens, vt talis pollutus amor constituens auersos à Deo, à cœlesti hæreditate eos omnino excludat. nam vt Dauid inclamat, *Odisti obseruantes vanitates superuacue*. Assecutione delectabilium dum beati esse volunt, fiunt miseri, exclusi à paterno regno. quinimo talia venando ad concupiscentiam, nisi consequātur, miseri se reputant. idcirco spe delusi dolent, & sæpe dum laborant talia retinere labuntur; & sæpius dum illis delectari volunt coguntur ingemiscere rerum commutata conditione, uel potius dū re frui sperāt, spirāt vitā. aut saltē dum adipisci nituntur, repelluntur, & ita pro lucro damnum, pro lœtitijs lachrymas, pro temporali bono malum æternum nanciscun-

Psalm. 30.
4

cifcuntur, *Indiuidua comes malitiæ ſemper eſt miſeria*, dicebat Auguſtinus. & re uera, finem omnis malus ingorat. etenim quæ malis, & bonis æque largitur Deus, non ſunt recenſenda in numero abſolutorum bonorum, ſed ea ſolum, quæ ſuis tribuit, vel reſeruauit amicis. priora dona tribuit, & aufert impijs, & pijs inconſtanti viciſſicitudine: altera vero, ſi per malitiam non repudiantur, perenniter. Quo circa non eſt beatus, cui ex voto ſuccedunt caduca, cum aliquando ſua fœlicitate ſit infœlix; ſed *Beatus, cuius Dominus Deus eius*. & hoc eſt illud premium, quod ſolum reſeruatur amicis poſt occaſum vitæ. Quamobrem etſi natura duce appetimus bonum, cæcutiēte tamen intellectu hoc ſummum ignorabamus votis cōcupiſcere ordinato motu. directrice tamen ſacra ſcriptura illud intuemur mentis oculo, illud ritè appetimus præuia cœleſti gratia, & deſertis terrenis inſequimur piè. nam etſi omnes ad bonum feruntur, ad illud deducuntur cæco impulſu: at qui oraculis ſunt edocti diuinis euidentiori cognitione, certiori ſpe, conſtantiori fide, ardentiori amore, illud in votis habent. Quos beatos Dominus vocat dicens, *Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam*. non illam, quam preſſi calumnijs in iudicijs exoptant, (quæ etiam ritè deſideratur,) ſed eam, quæ eſt omnis iuſtitiæ origo, & fons. quam amando pij deſerunt omne caducum, & labile. cum iſta nem nem meliorem efficiant, ſed multoties deteriorem. *Sunt enim ſordes animi quarumlibet rerum amor, præter animam, & Deum*, vt dicebat Auguſtinus. à quibus ſordibus quanto quiſque eſt purgatior, tanto acutius illud intuens bonum amat.

In pſal. 31. con. 2.

Pſalm. 142.

Matth. c. 5.

De vtilit. Creden.

Conſequenter nos inſtruunt ſacræ literæ inquilinos eſſe terræ, non ciues, locatamque illam nobis eſſe non donatam. idcirco tranſacto locationis tempore ex ea migrandum eſſe. interim nulla lœtarum rerum vbertate, aut moleſtarum dolore oportet nos detineri in amore huius peregrinæ terræ, in qua cogimur aſſiduis vrgeri malis, & peregrinari à Domino. Quāobrem hic eſt iniquitas, ibi veritas; hic perturbatio, ibi æterna pacis ſtatio; hic amaritudo, ibi immiſta dulcedo; hic irrequietum odium, ibi iugis dilectio; hic periculoſa elatio, ibi ſecura exultatio. Quod ſi illa eſt domus, in qua manemus, tabernaculum vero illud eſt, in quo hoſpitamur, vt docuit Auguſtinus: conſequens eſt, nos in domo non eſſe, ſed in tabernaculo. quod proprium illorum eſt, qui peregrinantur à natiua ſede. at his ſolum neceſſaria ſunt vtilia, cœtera vero ſunt oneri. Quando Abraham dixit Deo, *Quid mihi dabis?* Non certè arbitrabatur Dei bona circumſcribi poſſe, cum ſint inexhauſta, & perennium fluminum more irrigent orbem, ſed quia

Secundum. 2.

In pſal. 26. con. 1.

Gene. c. 15.

non poscebat animi munera,sed temporanea,quę si nimis profundantur aquarum more, non foecundant agros,sed stagnãr. ideo percontabatur, & precabatur certam mensuram bonorum; ne rerum opulentia, aut fœlicitate ab innocentia vitae deflecteret. nam tales se continentes facillimè intra fines paupercula vitæ deuitant ambitionum studia, contentiones inuidentium, & odientium versutias: donec per mortem remissa rabie humanæ superbiæ à profluuio liberati passionum beatifica Dei visione fœlicitentur.

Interim gemere cogimur in hac constituti grauedine, cum
Psalm. 38. inquilini sumus, & peregrini huius tabernaculi, sicuti omnes Patres nostri, vt dicebat Dauid. idcirco laboramus peregrinantes à patria, à cuius ne oberremus semita, ipse Dominus factus est peregrinantium via, solamen deficientium, clypeus occurrentium in latrones, & tandem merces laborantium sui gratia. hinc dum peregrinamur ardentissimo desiderio concupiscamus patriam illam ineffabilis quietis. ratum habentes, quod quo pauperior est nostra peregrinatio,eo est tutior.Non ea tantum ratione, quod quanto quis est bonorum ditior,tanto est malorum timidior; sed quia

Aened. 6. *Gemit sub pondere cymba.*

ideo non possumus de facili animam traijcere ad nostram patriam. quamobrem vt nullo labore, aut mercede terræ huius ciues effici possumus; ita illius nisi vnico, & necessario vitae naufragio interim omnia vigilanti studio conquisita deserendo. D. Paulus recensitis laudibus sanctorum Abelis, Henoc, Noe, Abraham, cœterorumq; Patrum, subintulit ad illorum,
Hebr. c. 11. commendationem, *Confitentes quia peregrini, & hospites sunt super terram.* semper illi se reuocabant ab exterioribus ad interiora,& ab inferioribus ad Deum, ne obliuiscerentur hãc mansionem eis tributam fuisse hospitij loco; sicut corpus in famulatum. quare per hoc tabernaculum pertranseuntes Patres nostri, eadem lege illud reliquerunt posteris: vt omnibus sit peregrinationis locus, non stationis, belli, non pacis, laboris, non quietis.

Igitur nobis itinerantibus diuersorium est, & hospitium. ideo solis honestis delicijs frui licet, ne per inhonesta atterentes vires, prosequi non valeamus iter ad patriam. laudibus efferuntur à Domino filij Ionadab ex eo, quod ad præscriptum paternarum legum viuentes, omnem abiecerant cu-
Hier. c. 35. ram rerum temporalium. ita illis sancitum erat, *Domum non aedificabitis, sementem non seretis, vineas non plantabitis, nec habebitis, sed in tabernaculis habitabitis cũctis diebus vestris.* & inferius rationem afferens, vel potius mercedem, *vt viuatis*

tis diebus multis super terram, *in qua vos peregrinamini*. Ephe. c.6.
obsequens quis paternis iussis ex Dei promissione consequitur diuturniorem vitam.

6 Adhuc etiam ex neglecta cura caducarum rerum: cum nimia earundem sollicitudo diem mortis acceleret.qua de causa dicebat Plutarchus, *Si animus in ius vocaretur à corpore*, *non effugeret crimen malæ administrationis*. & ratio eius est, *Quando animus ipse sine affectu mouetur*, *tunc corpus quietem agit*, *& sibi constat*. Etenim vt peritè docuit Seneca, *Vbi impotens*, *cupidus*, *delicatus factus est*, *transit in nomen detestabile*, *& dirum*, *& fit tyrannus*. igitur venatione temporalium per animi passiones citius occurrimus funeribus, quasi exantlatis laboribus, & exaturata natura caducis. De Bona valetu. De virtute morum. Sen.Ep.114

Ex dictis itaque in animum inducere debemus nobis summopere prodesse, *Vt simus in tribulatione patientes*. hoc enim charitatis est germen. nam *Charitas patiens est*, vt dicebat Paulus. si dolor, si mœstitia oriuntur in animum iuxta gradū amoris erga rem deperditam, consequens est, vt quo cupidius ad illam ferimur, eo luctuosius priuemur illa. & ex opposito, qui non amant, æquo animo priuationem ferunt. Quamobrem feruente charitate primitiua Ecclesia euersionibus temporalium nulla afficiebatur molestia. vnde illorum charitatem extollens Apostolus dicebat, *Iacturam bonorum vestrorum cum gaudio suscepisti*: *scientes vos habere meliorem & manentem substantiam*. quin potius talis virtus inuasa à proteruitate hostium substinet mortem. cum quacumq; acerbitate iniuriarum semper retineat suos asseclas in cultura patientiæ. per hanc virtutem pij semper contempserunt mori, cupientes esse in Christo. idcirco tale certamen non detrectarunt, ne ab eiusdem exciderent amore. Qui nos amore præueniēs semetipsum obtulit in ara crucis in redemptionem nostrarum præuaricationum. nihil itaque ducunt pij iacturam præsentium, cum solū inquirant æterna bona. *Patientes estote ad omnes*, dicebat Apostolus. ne à quouis, vel quauis miseria perturbemini, sed substinete temporanea aduersa, cum cœlestia estis complexi fide, spe, & dilectione. *Substinete si quis in seruitutē redigit*, *si q̃s deuorat*, *si quis accipit*, *si quis in faciē vos cædit*, *&c. cū sitis ipsi sapientes*. etenim verè testatur Salomō, *Doctrina viri per patientiā ostēditur*. enimuero veluti Politici quandoque, vt ad effectū sua producant consilia. *Multa simulent oportet inuiti*, *& dissimulent cum dolore*, vt dicebat Cicero, & Seneca, Tertium. Rom. c.12. Cho.1.c.13 Hebr.c.10. 7 Thessal. 1. cap.5. Cho.2.c.11 Prou. c.19. 8 Epistolarū 10.Epist.9.

Professa perdunt odia vindictæ locum. In Medea.

& Diphilinus.

Existi-

Existimo mendacium si gratia
Salutis affers, nihil habere incommodi.

Epist.li.12. & Plinius, *Decipere pro moribus temporum prudentia est*. Ita pij semper sine fuco, & fallacia remittunt iniurias, neminemq; circumueniunt quouis lacessiti malo, quauis oblata opportunitate insidiarum. scientes *Mentiri non licere, nec pro Dei laude*. vt asseruit Augustinus. *Nam fraus distringit, non soluit periurium*, vt ait Cicero, vel mendacium. Quamobrem nullũ dolum neque in lingua, nec sub lingua habent: sed detestantes omne mendacium summa religione colunt Deum auctorẽ omnis veritatis. Dicendo, (iuxta Dauidis votum,) *Vnam petij à Domino hanc requirã, vt inhabitem in Domo Domini*.

Epist.8. Off.3. Psalm.26.

Ad quam spem eriguntur per patientiam, & consolationem sacrarum Scripturarum. quæ docent, *Modicum nunc si oportet contristari in varijs tentationibus. vt probatio fidei vestræ multo pretiosior sit auro, quod per ignem probatur, inueniatur in laudem, & gloriam, & honorem, in reuelatione Iesu Christi.* Cui cum hæreditario iure coeleste regnum obtingeret, *Si filius, & hæres*, dicebat Paulus. tamen illud adipisci per passionis certamen voluit, quasi proprio labore partum, quasi non naturæ, sed virtutibus debitum. ideo *Propter passionem mortis vidimus illum gloria, & honore coronatum*. Adeoque scribenti Apostolo hoc fuit visum consentaneum rationi, vt subintulerit, *Decebat enim eum propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios ad gloriã adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummare*. Decebat, &c. Vt hominum soluens peccata Deus, sacratissima passione filij deleret; ita singulorum errata deleantur voluntariè assumptis poenis. Vel decebat, &c. vt per omnia assimilaretur fratribus, quibus aditus non datur ad coeleste regnum, nisi per ærumnas. Vel decebat, &c. vt viuum esset exemplar patientiæ his, qui eius instituta secuturi, & imitaturi erant. idcirco peritè ait Philo, *Viri pij animatæ sunt leges*, quas moribus dictitant, *quæ sunt venerabiles primo, cum ostendant legis præcepta non discrepare à natura. Secundo liquet non esse opus magno labore ad exigendam vitam iuxta legum regulam.* Illum itaque sequi cogimur ad normam sacri Oraculi. *Imitatores mei estote sicut filij carissimi.* nam ipse sanctam Ecclesiam suo sibi desponsauit sanguine vnde vocatur, *Sponsus sanguinum*; & nobis illum conciliare non possumus, nisi nostras tollentes cruces, carnem cũ vitijs, & concupiscentijs affigamus cruci.

Petri 1.c.1. Gala. c.4. 9 Hebr.c.2. De Abrahã Philip.c.3. Exod.c.4.

Quartum. Certè Deum suis subsidijs adesse his arbitrandum est, qui in eius insistentes mandatis summisso spiritu aduersa tolerant. nam horum erigens animos dicebat, *Cum ipso sum in tribulatione*

Psalm.90.

tione. in qua inuasione hostili delitescit ille primo intuens suos amicos impetum substinentes hostium. nec tamen feriatur à præstando subsidia, quæ vel occulta parat, vel aperta, partimque impetum inuadentis retardans, contra quem irascens decernit vlcisci. deinde quasi ex insidijs prosiliens vna cum suo commilitone prosternit hostem. quandoque ita illum deuastans, vt cœteri admirentur. quomodo tam exilibus viribus, temporisque minimo interstitio inuadens inuasi fit effectus prædę? & qui vicisse videbatur iaceat attritus malis?

Si cuique sua sunt cara, certè diuina Deo carissima esse necesse est. neque non sapiunt diuinam naturam, qui lacessiti nequeunt irasci. hi semper cœlesti tutela de inimicis trophæa referunt, quo circa per soporem Deus apparens Iacob dixit, *Ego sum fortissimus Deus patris tui, noli timere descendere in Aegyptum* formidolosa est senum ætas, non modo ex inopia caloris, & ex copia atræ bilis; sed quia ei constitit, plura aduersa contingere homini, quàm propitia, quàm fœlicia. 10 Gen. c. 46.

Ergo erigendus erat ille promissionibus diuinis, vt libenter se conferret ad gentem alieni ritus, quam natura, & lege auersabatur. Sœpe hos Deus aduersitatibus obijcit, vt eorum aucta, & probata virtute patientiæ, tueri eos palam cogatur ostentare, & liberare ab imminenti ruina, etiam quandoque angelico ministerio, quare ipse Iacob dixit, *Angelus Domini eruit me de cunctis malis*. & Daniel testatur, Angelum Domini descendisse cum Azaria, & socijs, & excussisse flammam ignis de fornace. & Angeli illi, qui grauiter Heliodorum percusserant flagellis propter ingressum templi, cuius gazas decreuerat expilare, cum dixissent ad Oniæ preces illi donatam fuisse vitam, subintulerunt, *Tu autem à Deo flagellatus nuntia omnibus magnalia Dei, & potestatem*. Qua Deus ipse per Cetum seruauit Ionam à voracibus vndis. ita vt quem deuorare intenderat insipiens animal, dispensationi diuinæ deseruiens. restituerit aridæ. per rapacem coruum Eliam pauit, cogens illud edax animal, vt deferret, non vt deglutiret panem. etenim nihil est, quod detrectare possit diuinū imperium. hinc satis liquet, omnia deseruire illi. Quo circa Abigail dicebat ad Dauid, *Anima iusti custoditur, quasi in sacculo viuentium apud Dominum*. Quod si ea, quæ & tenuiter, leuiterque hoc vniuersum exornant, Dei prouidentia producuntur, & conseruantur, quanta potiori vigilantia curabit pios, qui & præstantissimum sunt opus Dei in orbe; & assiduum, & fidelissimum obsequium ei præstant? Per hos quandoque sua sancita promulgat Deus, quandoque admiranda edit opera, vt hos suscipiat orbis, & veneretur. hinc apud infideles Barbaros

Gen. c. 48. Daniel. c. 3. Macha. 2. cap. 3. Ionas c. 2. Re. 3. c. 19. Psalm. 118. Re. 1. c. 20.

non

non raro talis virtus admirationi est habita; cum semper illa etiam in hoste sibi venerationem pariat. Ergo verè dicebat per Isaiam Deus, *Dicite iusto quoniam benè.* succedunt namque illi omnia fœliciter ex diuino patrocinio. cum afferatur virtuti aut decus, aut prouentus.

Isai.c.3.

Neque quiuis emergere nō poterit ex quouis calamitatum gurgite, cum omnipotentis Dei tegatur virtute, & beneuolentia complectatur. ideo *cum ceciderit non collidetur*. quanta vis mole aduersitatum ruat. tunc *Dominus supponit manum suā*, Lapsum dirigens ad quietem non ad ruinam, ad decus non ad dedecus. Antonius malè cæsus à Dæmone fuerat, non inuasus suadela, sed baculo, sed ferro; cruentis tamen plagis instaurabat certamina, paratus sustinere acerbiora. etenim, teste Augustino, *Amor difficultatis nomen erubescit.* sciens sui Ducis subsidio non deseri. Qui etsi non semper prœliantem animet benigno affatu, indubiè interius subministrans vires efficit, vt tandem aduersarij debilitatis viribus ad pium perueniat victoria. quamobrem cum Antonius, (licet grauiter afflictus corpore, animi tamen viribus superasset Dæmonem) Dominum intuens dixisset, Vbi eras Domine Iesu? respondit, Hic aderam tui spectator agonis. idcirco licet non statim suos à malis eximat Deus, tamē certo certius est, quod illis suppeditans vires, tandem coronat victorijs, & decorat palmis.

Psalm 36.

Conf. l. 13.

Quintum. 11

Quamobrem inter beneficia, flagella numeranda sunt, quibus instruimur, & trudimur à beneficentissimo Deo, vt caduca deserendo, sine fine mansura in cœlis petamus. cum nemo ex intuitu, & vsu sublunarium, sit tantæ innocentiæ, vt tergi mundarique non egeat. hinc *Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei.* paternam itaque manum amanter nos corripientem gratanter excipere debemus. etenim cum talem disciplinam infert, offert quoque medicamen, quo contumax anima nostra suis erudita malis se corripiens dicat, *Cum Deus sit fortitudo mea, quare tristis incedo, dum affligit me inimicus meus?* nam Deus ipse nostrarum animarum sponsus per misericordiam vocationis, per correctionis flagellum nos reuocat ad integritatem morum. dicebat Augustinus, *Quid est in ira populos confringes? imples omnia tribulationibus, vt in illis positi recurrant ad te; ne delitijs, & securitate peruersa seducantur.* Nos itaque Deus terret, vt compescat à sceleribus; in nos sæuit, vt saluet; irascitur, & infert miserias, vt ad eius misericordiam recurramus. *Tūc temporis creatura creatorem suum appellat, quando agnoscit, quàm ipsa sit nihili*, dicebat Philo. quo inuocato statim se produnt paterni amoris indicia; vt ratum sit, ad hoc opus suis nos adegisse correctionibus. idcirco si cœ-

Rom. c. 3.

Psalm. 42.

In psal. 55.

Qui rerum diuinarum.

si cœlestia in votis habemus, non vereamur corripi. sic Patris non repellentes monita, cœlestia pollicita dona iure sperare possumus. ne prædonum affectuum capiamur illecebris, ipse nos magistrali scutica instruens illuminat, vt abstineamus à profanis. Quamobrem temporanea tristitia agitamur, ne pereamus æterna miseria. verberantis seueritate impellimur, vt optando effugere talia, inductoque odio scelerum, recurramus ad Patrem.

Interim disciplinæ cœlesti irasci nō debemus. nam quisquis verberantē Deū auersatur, fugit quoq; distribuētē hęreditatē. qua ratione, qui in Dei dilectione non manent, dum cæduntur scutica, à patria hæreditate excluduntur. ***Nam si proprio filio non pepercit***, cum nostra solum crimina soluere venerat, quod est illud supplicium, quod nobis miseris peccatoribus non debetur? ***Nec est quo fugiamus à Deo irato, nisi ad Deum placatum***, vt ait Augustinus. Ergo non exhorreamus correctiones, quæ à iustissimo iudice iniustè nequeunt irrogari. Idcirco si non velimus, quæ iusta sunt à Deo, mala nobis esse, mansueto animo toleremus medicinales dolores; optantes solam animæ nostræ salutem. cum ab illo cœlesti medico omnis animæ ægritudo curari potest. ita Dauid, ***Qui sanat omnes infirmitates tuas.*** dummodo hæc deglutiamus pharmaca. ***Ideo nos exagitat tribulatio diuina, vt exinaniat vas, quod plenum est nequitia, & impleatur gratia***, ait Augustinus. Itaque aduersa, Dei miserantis sunt dona; nam vel admonet errantem, vel virtutes nutrit in infirmitate. ***Irruentem inimicum assumit Deus ad ministerium, vt nos erudiat ad patrimonium***, dicebat Augustinus. quod tunc maximè licet sperare, cum Deum benignè domitorem admittimus. qua ratione tunc castigationes admonentis Patris sunt signa, non irascentis, & damnantis iudicis. Etenim insignis est pœna conniuere peccantibus, & animam sinere sine fræno. illique largiri impunitatem, prosperitatem, diuturnitatemque peccandi. etsi hanc inscij non damnum, sed lucrum, non pœnam, sed beneficium censeant. 12
cum tamen desperatæ animæ sit indicium sine impedimento peccare, & prosperos habere maleficiorum successus.

Rom. c. 8. In Psal. 74. Psalm. 102. In psal. 51. In psal. 36. con. 2.

Igitur omnem animi propensionem ad caduca, transferamus in Deum. ***tunc omnia amabimus propter illum***, ait Augustinus. ***Si amor fortis est, vt mors***, consequens est, vt vi diuini amoris veluti exoluti à corporea mole, libero, celerique volatu petamus cœlestia. horrentes ea, quæ nobis impedimento sunt ad assecutionem huius immensi boni. Quo circa i obis cordi erunt aduersa, cum nos à caducis absterreant. nam si Dei Ducis ductu omnia reguntur, confitendum est, eius vo-

Sextum. Hom. 38. inter 50. Cant. c. 8.

ctoria. tunc deinceps nulla fœda concupiscentia erit nostrum in Deum amorem reuocans, aut retardans; mortalitate in immortalitatem mutata. idcirco omni abolita animi ægritudine in summa fœlicitate lætabimur. tunc *Deus erit omnia in omnibus*, vt dicebat Paulus: vt omnem cuiusuis alterius boni adimat concupiscentiam. Itaque expers effecta mens nostra malorum omnium, & bonorum omnium onusta, sempiterna, & mirifica lætabitur voluptate. Cho.1.c.15

Quomodo instituenda est vita nostra, vt verè viuamus. Caput XXXIV.

FOelicius, absolutiusque animi merores compescuntur Diuinarũ literarũ eruditione, q̃ quouis remedio. Illato ab illis interius lumine, quasi quodam acuto gladio, secando animam à suis improbis passionibus, palamque faciendo errata corripiunt hominem. etenim non nisi detecta malignitate criminum, eorum nos pœnitet. Quo circa ratio (natura boni auida) nunquam omnino acquiescit sensibus, sed interno clamore testatur, se ab illis accipi illiberaliter, quasi à seuo tyranno. Nam iste non fouet, sed vastat ciues, vt nequeant seruitutis iugum excutere. sic profanus sensus ementito titulo amicitiæ ad tyrannidem properat animæ: in eam insiliens, per quam insolescere admissum fuit. Idcirco vtrũque genus vel mœstarum, vel lætarum rerum corrigere, non est leui ponderis negotium; cum istis ancillari assueuerit ratio. Tunc vita est grauior omni morte oppressa libertate. Etenim ab illarum grauitate prosternitur semper vita, & quandoque deletur. Hinc, Amice, non illum viuere censendum est, qui assiduè ingurgitat mœstitias, sed diuturniori morte se conficere, cum ad cordis leuamen non attrahat spiritum, sed susceptis amaritudinibus, sibi aduocet mortis causam. Quare sapientes vt spiritum hilariter ducant, remouent id omne, quod molestum est. ideo excutiunt, quæ labefactant integritatem animi sic quidam in suo sepulchro inscribi mandauit, vt Lipsius refert.

Mortales dum viuite viuatis. Satur. 1. cap.19.

Illorum consilia consuescunt esse veneranda, quæ ab experientia suam duxere originem. ideo nauigantium, præliantium pericula audimus libenter, et qua ratione illa declinent. nam similia à cœteris relata, eloquentiam ostentant, non experientiam. *Quæ optima est ad veram vitam institutio.* vt dicebat Polibius. & Propertius, Polib.li.10.

Prop. 3. Elg. 11. *Venturam melius præsagit nauita mortem,*
Vulneribus didicit miles habere metum.

Nicho. 7. cap. 13. Experientiam temporis affert longitudo. idcirco pueros posse esse mathematicos docebat Aristoteles, non autem prudentes. Experimento itaque callentes, vt peritos artis certò suscipimus, & veneramur. Præsertim tunc, cum è vita migrarunt, omni abolita suspicione mendacij. tunc consulentes morituris syncerius cōsilia tradunt. Quare quidam Nos monuit, Dum viuite viuatis. Primo viuimus, si ad Dei castra confugimus. Secundo, in illo statu semper mundamur lætitijs. Tertio, auersamur multorum consuetudines. Quarto parato animo aduersa tolerabimus.

Primum. 2 Quanta anima est præstantior corpore, tanto mens pręstat oculis. isti à graui læduntur sensibili, improportionate distans non agnoscunt, senio confecti hebetudine laborant, sępius agitantur morbis, & tandem dura cæcitate. At mens perficitur, quo magis excellens intelligibile admiserit, nec distantia obiecti intellectioni obest, cum eius gestet imaginem, assuetudine intelligendi virescit: cum sit senij expers. Et si sit illæsa à temulentijs culparum, ablegata obliuione æternitatis, ad Deum vsque peruadens, cernens acutissimè diuina, in omni genere officiorum insistit, quibus se præbeat dignam expetitis fęlicitatibus. Nam si ad beneficium moriturorum orbium Motores agitant illos irrequieto motu, Mentis agitatrix gratia sinet eos torpere otio, cum Dei spiritus sit mobilior omni re? attollitur tunc illa, & accenditur ad omnia pietatis officia, nesciens pigritia languere. cum sit insatiabilis huius boni appetitus. exardescit semper ignis iste diuinus se deducendi ad Deum, percepta suauitate cœlestium.

Quis sit Hæret. Ideo peritè dicebat Philo, *Quotquot verè viuunt matrem habent sapientiam. sensus autem vtuntur seruitio. in hoc à natura factum existimantes, vt sit minister ad parandam scientiam*. Quamobrem talis mens Deum deprecatur assiduè, vt eradicatis prauis inclinationibus per christianam disciplinam, vberes inserat virtutes, à quibus prouentus assidui fiant sanctarum actionum.

3 Receptis virtutibus, quasi seminibus, se ipsam promouens ad nouam sobolem, non desinit parere Deo. Nam tale honestissimum studium accenditur exercitatione. & sic paulatim per pietatem in pietatem accensus, maximum malum sui amorem depellit Animus. Prosperè tunc nauigans huius vitæ cursum, aspirantibus à puppi auris sanctarum operationum, Deo gubernante abstinet à quouis profano opere. Nam cum duplex sit hominum genus, alterum viuens ad constitutum rationis

tionis inspiratæ à Deo, alterum carnis prurigines sequens, primum verè viuit, quia disolutis vinculis mortalitatis per amorem immortalia sequitur. tunc per verũ vitæ principium, verè operans, verum finem, & perfectionem venatur. Anima namque à peccatis pura, magis gaudebit famulans Deo, quàm si totius mundi potietur imperio. maxima tunc fiet quies animo, nihil contempsisse ex Diuinis iussionibus, sed impigrè seruasse mandata; imò supra vires conasse exequi cuncta.

Sola Anima quæ sancta cōcipit desideria, & operibus profert, lætè viuit. talia non modo conferunt, sed inferunt necessario lætitiam. enimuero pedissequa sanctimoniæ animi tranquillitas est, hinc quantum quisque pietate potitur, tantum tranquillitate fruitur, per præstantiam obiecti, per interminabilitatem possessionis, per certitudinem donantis vitam æternam. Adde quod talis syncera lætitia, nec volubilitati fortunæ subest, nec humanis insidijs, & spe cœlestis patriæ alitur suauissimè. sciens se in istis sanctis operibus Deum motorem habere, adiutorem, & cooperatorem & tandem affuturum remuneratorem. Nam licet pietas in terris ambulet se se tamen attollit in cœlum; vbi Dei gustato nectare semper læta viuit *Deus vna & simplici voluptate gaudet*, vt dicebat Aristoteles. Et est sui contemplatio. *Neque enim motionis tantum sed immobilitatis etiam operatio est.* vt idem dicebat. & ratio eius est, *Quia magis in quiete, quam in motu voluptas est.* Quapropter mens liberat ab externis, & internis tumultibus per accessum ad Deũ præsertim lætatur. Nam si cogitationes per mundi concupiscentiam iactant vltro citroque mentem, illis firmatis per Dei contemplationem, anima sibi gaudia conciliat. Secundum. 4 Nim. 7. c. 13

5 Igitur fœlix est omnis anima illa, quæ vitæ innocentia pollet. Conceptiones tunc eius non timorem pariunt æterni supplicij, sed spem summæ beatitudinis; non morsum culpæ, sed gaudium meriti. etenim veluti pœna agnata est animæ, quæ sciens & volens, culpam admisit (nam peccatum est natura saeuum, & pœnis insatiabile) ita quoties anima sua erga Deum integritate constat, remittitur; vt laxata à vanis curis potiatur tranquillitate.

Enim vero vt magnus dolor supprimit inferiores, ita magna lætitia inferiores lætitias. at sapientes cũ prestolẽtur pmiũ promissum Abrahæ. *Ego merces tua magna nimis*. totum quod oculis offertur, auersantur concupiscere. Permanensque cum fœdere semel inito cum Deo, in cultura virtutum occupatur, dilatatur, lętatur. Quo circa peritè dicebat Philo, *Sapientiæ finis lusus est, & risus*. qua ratione illorum vita gaudio Gene. c. 15. De Plant. Noæ.

dio plena est, & hilaritate. & licet nõ sẽper cõsenuerint ętate, cõsenuerũt cõsilijs, quibus macerata deliberatione tm̃ætherea spectarũt. qua purissima cogitatione tepescũt, resiliũt reliquæ affectiones, quæ si seruiunt silent, si dominantur, rationi imperant vt cõticescat. Itaque solius sap entis mens læte viuit cum potiatur synceris fœlicitatibus, reiecta caligine corruptibilium.

Nec solum ex indefessa custodia mandatorum Dei lætè viuit Anima; sed etiam quia non patitur rerum vmbris deludi, & circumueniri. (licet primaria sit illa causa) sed intra limites honestorum desideriorum se continens, omne illud fugat, ex quo profluunt angustiæ; vt inter cætera est honorum auiditas. Nam & si horum inopiæ, nos inglorios efficiunt, reddunt tamen quietis opulentissimos. enumuero talia non ad quietem mentem dirigunt, sed ad superbiã, sed ad luxum. ex quo necessario oritur saltem cum interno affectu ambitionis conflictatio.

Neque talis ingluuies compesci potest, cum iuuenescat vsu. sicuti nec ipsæ aquę calidæ scaturientes in maris medio ab inundantibus tot seculorum fluctibus unquam potuerunt extingui, cum à perenni indesinentique erumpãt princ:pio. sic ab inferiori anima fluunt perpetuo affectus, quos nisi compescuerit ratio, irrequietus erit animi status per indesinentem passionũ tumultũ. Tunc maxime plectitur homo, qñ mitius agẽs cõniuet affectibus. incũbũt tũc sæuiuis vt recidiui morbi Quamobrẽ in pꝑanis desiderijs nõ est satis pręsidij ad vitam ducendã tranquillẽ, sed multum amaritudinis ad illam conficiendam indesinenti moerore: saltem cupiditatis malo.

Trεn.c.1. *Inuigilat iugum iniquitatum nostrarum*, dicebat Hieremias. *Et imponuntur collo nostro durius*. Quoties illas repeti-

Annal 14. mus; *Vetustate imperij coalita au lacia*, dicebat Tacitus. Enim vero quouis acquisito temporali bono, se se semper extendunt nostræ cupiditates idcirco infertur, genus tranquillioris vitæ cõsistere in pietate morũ, & affectuũ parsimonia, & castimonia Ergo succidẽda est omnis cõcupiscẽtia, & earũ rerum potiũimè, quæ populari extolluntur laude, vt honorum, vt dominatus. nam difficilis est eius curatio, & serpit illesas partes vitians, ut cancer.

Quo morbo fœdatus animus nec sibi quidem placet. *Am-*

In Pace. *bulet vt cancer reta, haud effeceris vnquam*, vt dicebat Aristophanes. & Plinius docuit, *Cuncta animalia præstare ho-*

Pli.2.c.7. *mini, quia vitio carent ambitionis*. A quo quandoque lacerantur, veluti à captis feris venatores, & fiunt præda depręda tarum ferarum. cum suos ludos sensuum in tyrannidem

tran-

trāsferant mentis.Quin potius cum eius videntur satellitio sul ciri ad gaudium, derepente possessores honorum deludens, obruit lachrymis. Igitur quem quærimus Magistratum,auget dolorem, dum animi ambitionem non curamus excindere. sic tibi consulanti vires super esse vidētur,quibus denuo adipiscaris honorem. & ita falsis imaginibus malum ingrauescit. Quocirca irrequieta fit passio,& mœror infestus. Enim vero ad vitam trāquillè degendam, non conferunt dignitates,sed fuga à culpis, & pietatis studium. in quibus animæ reperitur salus, & opulenta quies, & non inuisus thesaurus. cum nulla sit apud vulgum talis boni cupido. 6

Qua propter Anima sapiens secum circumferens hilaritatē solitariè degit, ne dissimilium turbetur moribus; vt absit ab insidijs, & vt omni sublata interpellatione, suæ quieti vacet. Ita maximè mitescūt pij,deliniti interna & externa quiete,sicuti efferātur mali solitudine,suis incūbendo sceleribus.Quo magis à tumultibus absunt probi, & à muneribus publicis,eo liberius repetendo sacras contemplationes,suauius vitam ducunt. In multis enim obrepsit quies infortunij specie.cum cogerentur solitudini se dedere. Quā prægustata, amaris gemitibus detestati sunt præteritos labores, quos voluptatum loco amplexati erant. Confitentes, quod si summa contentione per parta temporalia animi quietem quæsierint, nunquam illa&nacti erant,sed inanem spem,& vanas rerum vmbras Idcirco experti sunt, non à fortuna oriri malum, sed ab imprudentia, quæ sibimet insipienter accersit ærumnas per ambitionem. Tertium. 7

Mortales non modo aliter de eadem re iudicant, sed aliter quandoque quàm alias. nec modo agente Deo suauitate gratiæ,sed etiam negotiorum experientia. modo de hoc disseramus,postea de altero. Sylla cū externos hostes fudisset imperij,& domesticos,quorum sāguine Rēpublicam mercatus est, se vltra Dictatura priuauit,pertesus molem imperandi. & sic consenescens ruri fato functus est. Diocletianus anno 20. sui Imperij spontè se Principatu abdicans in proprio agro diem suum obijt. Carolus Quintus nostra ætate hoc idem temperantiæ admirandum argumentum edīt.Qua de causa dicebat Plutarchus. *Si à magistratu quopiam excidisti, ruri vitam age. ita enim circa tua priuata negotia satagens, nullo tibi aliunde exhibito negotio placidè viues.* & Seneca, 8 Appia.li.1. Lœtus de Deo Nem. De Tranq.

Non alia magis est libera, & vitio carens. In Hippol.
Ritusque melior vita, quæ priscos colat.
Quàm quæ relictis menibus, syluas amat.

Fugatis tunc humanæ superbiæ, & ambitionis stimulis in pace

pace compositi viuimus. Ouidius ita,

De Pôt. 1. *Tempus in agrorum cultu consumere dulce est.*

Liui. lib. 3. Quamobrem domitis Equis, & Volscis, cum de eisdem triumphasset Quintius Cincinnatus, Dictatura se abdicans, rursus tranquillis agriculturæ operibus se mancipauit. forentia enim tumultuosam transigere vitam cogunt, & assiduè cũ difficultatibus negotiorum certare. ideo in pugna sunt semper, nunquam in pace forenses.

Verum illud alterum genus quærentium solitudines, non modo quæsierunt siluarum, montiumque latebras, sed in ipsismet ereptis cuniculos agebant, non vt per arcana telluris foderent aurum, sed ne alicuius appulsu, studia orationis, & meditationis interciderentur. sic abiecto strepitu curarum, De vita Moy. 1. stabilius hærerent, & famularentur pietati. etenim *Bonus vir nihil proprij possidet, sed nec se ipsum quidem*, ait Philo. Auxiliare Dei verbum animos illorum fouens spe vitæ æternae, eximit à molestijs. ideo semper sunt, *Spe gaudentes*. quod Rom. c. 13. gaudium affert, omni temporali bono suauius. Nam veluti oriente Sole illustrantur terrestria, & cœlestia absconduntur, ita posito occasu terrenarũ cupiditatũ, tunc scintillantibus virtutibus, vera quies apparet, & animi pax. In quo statu verè
9 viuimus. exercentes mentis opera, quibus venamur vitam perennem, quibus multis vsui sumus per exemplum probatæ vitæ. Ideo tales nunquam minus soli sunt, quam cum soli sunt, Dei perfruentes colloquijs. Qua ratione præsentia vincunt, & fallaces sensus, se deducentes ad cœlestia. Nam etsi in corporibus, veluti in Arca, affectionum immanes, & indomitas belluas circumferant, nihil non cicurant cultura virtutum. idcirco inhabitata loca maximè illi cordi erant, vt minus instructa iaculis tentationum. quare dicebat Augustinus, *Minus vo-* De Sing. Cleri. *luptatibus stimulatur, qui non est, vbi est frequentia voluptatũ; & minus auaritiæ molestias patitur, qui diuitias non videt.* Itaque qui latebras fugit, fugit fœlicitatem, ita domicilium paratur virtutibus. Cum solitudo extiterit scientiarum inuetrix, vt constitit in Sacerdotibus Ægypti. Visionis Dei ad-
10 iutrix, vt in Moyse. Parsimoniæ amatrix, vt in Elia. peruicax sanctimoniæ secutrix, vt in discipulis Christi fœcunda schola pietatis, vt in Anachoretis.

Hinc in quibus talis constitutio animi per pietatem aderit, Quartum. Psal. 76. imperturbati manent, Magni Dei erecti fiducia. ita testatur Dauid, Animam suam renuisse consolari, effectam tamẽ memorem Dei delectatam esse. ideo aduersis obuiam eant con- In Orat. Alex. Max. stanter. *Enimuero, sicuti quæ cum voluptate agimus, sunt dulcia, ita quæ cum virtute gloriosa.* ita Herodotus. Quamobrem

sicuti

ſicuti per prudentiam ſciunt, *Circulum humanarum rerum non pati ſemper eoſdem eſſe fœlices vel quietos*, vt docebat Herodotus. & Cato cernens Magni Pompei fortunam non eſſe proſperam vt antea, dicebat, *Magnam in gubernatione, & facto Dei eſſe incertitudinem*. Rationem attulit Epictetus, *Non eſſe omnes exoſos Dijs, qui in hac vita cum ærumnarum varietate luctantur, ſed eſſe arcanas cauſas ad quas paucorum potuit peruenire curioſitas*. Quo circa prudens non gemit, non plorat in malis, ſciens ſui eſſe muneris illa tolerare, non tollere. *Bonum eſt enim dum adhuc nauis eſt in portu præcauere tempeſtatem, & non eo tempore, quo in procella incideris trepidare*. ita deponi poſſe videtur ſarcina noſtrarũ calamitatum. *Etenim ſemper miſeris eſt intempeſtiua contentio*, vt ait Appianus. & mentis deiectio eſt inconſtantiæ vitium. *Hinc pacata malorum perpeſſio, quæ nobis nolentibus accidunt ſummopere plagas fortunæ coercet, vt teſtabatur Ioſeph*. & Seneca docebat, *Summum bonum eſt animus fortuita deſpiciens, & virtute lætus*.

Herod. l. 1. Gell. 2. c. 18 Ieſe. de Bell. 2. c. 16. De bel. Hiſ. De Bell. 2. cap. 16. De Bea. vit.

Enimuero vt Natura Camalenti verſatilem colorem tribuit, quo ſe tueri poſſet à Ceraſtarum ingluuie; & Tarandæ vt proxima quæque colore imitans, effugeret venantium ſtudia, vt Philo teſtatur, & Ariſtoteles. Ita à ſummo Monarcha homini eſt tributa conſtantia, qua mœrores fugaret, & viueret erecto animo. Semper namque talis virtus, pietate fulta, frangit, fugat, & euertit inſidias, deinde triumphat. 11

De Temuſ. De Admir.

Ita ſatis certius ſciunt, quod qui è mortalium genere pietate ſunt imbuti. A *Numine Diuino eximio honore, & ingenti affecti ſunt*, vt teſtabatur Ariſtot. referens abrupta cratera Ætne, cum torrentis more igneo flumine vaſtarentur omnia, duos robuſtos iuuenes ætate confectos parentes humeris ſubſtuliſſe. at cum ignis inſequens videretur oppreſſurus illos, huc illucque diuiſus pios iuuenes præterijt. ſed noſtra digniora, & certiora referamus. Carnifices otto, qui torquere iam coeperant ſanctam Martinam Virginem, contra ſe iratos ſenſerunt Sanctos Angelos, à quibus eadem illis inferebantur tormenta, per quæ affligere laborabat Martyrem. quamobrem ſanctam ſuſcipientes fidem, vna ſimul ad cœlum per martyrium aduolarunt prima die Ianuarij. Præciſa lingua, erutiſque oculis à S. Mena, cum paulo poſt illa reſtituiſſet Deus, præſtantia miraculi obſtupefactus Iudex, abdicata gentilitate, pro Chriſti religione ſanguinem fudit. Quid mirum igitur ſi flamma ceſſerit Copres, ſi ſerpentes Didimo, ſi Crocodillus extulerit Hellium. etenim cum admiranda ſit vis pietatis, parat ſibi Dei auxiliares virtutes in omni rerum neceſſitate.

De Mun. c. de Deo. 12

Quo circa qui delere cupiunt, seruant sœpe inuasum. Quod inconsumptus ignis visus à sancto Moyse portendit; Non perituros qui affligebantur Ægyptiorum inhospitalitate, sed istorum conatum omnino irritum fore, incolumibus seruatis Hebræis. Ergo insistendum est mandatis diuinis, sic temporanea potimur lætitia, & æternam Dei consuetudinem ritè speramus.

Exod.c.3.

Nihil stabile quod percipitur sensu. Caput XXXV.

OMnia, quæ ex materiæ educta sunt sinu, quæque ex illa constant, corruptionibus affici, & tandem deleri necesse est.neq; hoc quidem rationibus ostendere oportet, cũ oculis intueamur. ideo cuncta, veluti histrionico persuncta munere, ex hac vniuersi scena euanescunt. etsi quædam sui deserant monimenta, paulo post tempori coacta cedere, absumuntur. Ita à supremo illo Muneratore Deo omnia inducuntur in orbem, quasi sint in versatili scena; vt paulo post nouo rerum aspectu discant mortales, nihil verè subsistere, sed omnia ad senium deduci, & ad mortem. Nam licet vnicuique rei sint partiti ætatis gradus, per quos crescendo ascendant, & decrescendo descendant; tamen his terminatis, deficiunt, abeunt, corrumpuntur. idcirco vt antecedenti motu quod vis ad profectum tendit, ita sequenti in deterius labens properat ad occasum multiplicibus rationibus.hinc quę coeli fouentur complexu, non solius lenibus naturæ legibus corrumpuntur, sed vi quandoque aduersantium; vt frequentius fierent rerum repuerascentiæ. & ita indefessum esset naturæ opus.

Metamor. lib.15.

Nec species vna cuique manet; rerumque nouatrix
Ex alijs alias reparat natura figuras.

Quapropter in montibus parres adnasci, (vt de hoc elemento incipiamus disserere) perspicuum fuit his, qui hoc obseruarũt: non quidem semper breui, sed diutino tempore; cum non eadem celeritate crescant vt arbores, crescunt tamen sensim. etenim in eorundem visceribus aliquando inuenta sunt dolabræ, & mallei, quorum ministerio lapides olim effossi fuere. & Effossa loca Adamantum rediuiuis incrementis repleri spatio trium aut quatuor annorũ, testatur Ioannes Vgo, & Arist.quare talia corpora augeri certissimo argumento deprehensum est. Attamen diu postea, quæ erant solidissima, putrescunt per imbecillitatem, & tandem nimia instante vetustate.

Suis Nauig. cap. 85 .de Adm. Audi. in Melio Insula.

tustate absumuntur. primo friabiles fiunt, & postea resoluū-tur in tenuem puluerem. sicuti potentia materiæ nouas subinde formas appetens curruptionis, & generationis est causa, ita superni imbrium lapsus hanc originem producunt,& corruptionem. cum madefactæ partes, & vi exustæ solis paulatim putrescēdo dissoluta cōpage in puluerem abeūt, & sic per vētos, vel torrētes paulatim deductus puluis quandoq; colliū speciē edit, quādoq; æquatur solo. licet māsuetiores partes mō tiū citius, serius proteruiores resoluantur. Atteruntur et non nunquam vi fulminum, vel scinduntur terræmotibus, aut sursum extolluntur ab igne, vel à vento; vt multoties talia videns admiratus est orbis. Nam Marco Æmilio Lepido, & C. Quinto Consul. Anno ab vrbe condita 567. Vulcani insula flammas eructans, magna hominum admiratione, emersit ex vndis. sub Claudio deinde in mari Ægeo inter Theream, & Thesariam, alia nata est insula. an ventorum vi, vel ignium, acciderit ignoramus. scimus tamen, cum illis respirandi locus non daretur, sed grauati ponderibus latitarent, eruptione facta, quasi fractis cancellis suæ custodiæ superiora petentes, sua secum trahendo pondera, insulas formauisset. Nam quando ista respirare contendunt, inclusa vis erumpens, secum trahit pondus, à quo præcludebatur. ita pulueris pirij accensus ignis, quoties ex cunicolis erumpit, per aerem extollit arces. quam obrem non noua generatione illæ insulæ editæ fuere, sed violentissima eruptione apparuerunt, quæ delitescebant sub placidis aquis: vt perpetuo inde verberarētur vndarū proteruia.

Hinc constat, graues partes telluris, quæ solis piscibus alimenta, & domicilia gaudebant præbere, quietem sibi vendicare non potuisse, cum ex suismet visceribus ea erumpant, quæ quandoque illas demoliantur, & dissipent.

Sub Consul. Q. Fabio Maximo Pictore, & L. Quintio Gulone, anno ab vrbe condita 484. in Caleno agro repente erumpens flamma ex scisso hiatu tribus diebus, & tribus noctibus æstuans per quinque agri iugera omnia vastauit. Lelio Martio, & Sexto Iulio Consul. Anno ab vrbe condita 663. in Ænaria ex solo nata flamma ad coelum emicuit.

Terræmotuū ingēs est vis, cuius duo afferamus exēpla. In ipso belli initio (quod maximopere lugubre fuit Romanis in Trasimeno lacu) adeo vehemens fuit, vt vrbis diruisse, montes trastulisse, fregisse rupes, flumina retrorsum abijsse, referant Auctores. Nicomedia caput vrbium Bitiniæ, Constantij tempore. non modo conuulsa fuit terræmotu, sed penitus absorta. Paul. Aqui. lib. 3. Ammi. l. 17.

Transeamus ad alterum elementum. Aquam marinam in-

 cessan-

cessanter lambendo, & abradendo terras sæpe nouimus latius suos limites protendisse. adeò vt quæ à littoribus longè aberant, nauigabilia effecerit, & quandoque durius continentem inuasisse, & oppressisse ciuitates: Peloponesi illæ ciuitates Ægira, Bura, & Helice, ab vndis submersæ vna cum ciuibus miserè perierunt, vt ait Philo. anno ab vrbe condita 365. Et Atlans Locrētium ciuitas, repente maris impetu à continente abscissa, in insulam desolata est. vt refert Paulus Aquilegiensis.

Qnod Mundus, &c.

Paul. Aqui. lib. 2.

Celebrè quoque est quondam Italiæ adhæsisse Siciliam. sed cum vtrinque mare violenter concurreret, disruptis terrarum āgustijs in vnum confluxisse illuuiem. qua de causa ciuitatem proximam appellarunt Regium, vt per tale nomen (quod fractum significat) talem auulsionem denotarent, vt ait Stephanus. & nostra ætate, nec semel quidem, Zelandij lachrymabundè viderunt aliquas ex suis insulis aquis obrui. cum insaniēti oceano nullum firmum claustrum opponi possit. nam quassatis aggeribus occupat campestria. qua inundatione ciuitates, & ciues, pereunt. Atlans insula maior, quàm Asia simul, & Africa, (vt asseruit Plato) intra vnius diei, & noctis spatium, ingenti terræmotu, & inundatione, sub aquis marinis perpetuo delitescere compulsa est.

Stef. de Vrbibus.

In Timeo.

Aliquando vero tellus mare protudens partim decedentibus aquis delitescentes insulas nostris offert oculis, (quare à Pindaro Delus vocatur Pontifilia.) aliquando ita audacter reluctatur vt illis abire compulsis, veluti sæmo confectis, & morte, ibidem consiti sint arbores, & satæ fruges, vt nouo domino noua penderet tributa liberius, sicuti vi subacta olim hospitauerat hostem. Nam longè, lateque stagnauisse huiusmodi aquas, & quasi masculeo robore domuisse magnas telluris partes constat argumento prioris inundationis, cum cōchas, Zeopita, marinosq; calculos, & huius generis quàmplurima, quæ marini fluctus solent in littoribus abundè euomere, ibidem inueniamus, vt in meditullio Siciliæ, in Daunia, & alibi sæpe. In nostro perillustri cœnobio Casinensi dum sculptores magnum viuum lapidem efformarent, illum collocaturi in chori fornice, discissis partibus vidimus piscem ita affabrè elaboratum in altera lapidis parte, vt à nullo peritissimo viro potuisset scalpello exquisitius elaborari, & dolari. erat enim cubitalis magnitudinis. arbitrandum est, stagnantes aquas in illius monticuli vertice eum produxisse, qui (indurescente & lapidescente limo) paulatim in istius sit versus naturam priori seruata specie. qua ratione sui spectaculū nobis periucundum edidit post multorum annorum centurias. idem ferè refert

rè refert Aristoteles, *De Admirandis Auditionibus. Numero 50.* 4

Loca igitur aquis obruta, postea fuerunt vinctis consita. cum alicubi crescat mare, & alicubi decrescat. Nam etiam perennes fontes multoties videntur aruisse, aut exiccatis, aut impeditis initijs, quibus illis communicari non possit maris aqua: vel quia sibi aliunde aparuerunt alueos. idcirco priori destituta sede emerserũt alio in loco. Itaq; inuadunt marini fluctus continentẽ, & à cõtinẽte nõ nunquã arcẽtur æstuario motu. nã postquã per littora sunt diffusi, refluere aliquando coguntur; vt appareat perenne esse bellum istorum elementorum. sic cũ alternis vicibus sint victa, & victricia, docent quæcumque sunt orta ad interitum properare. quod etsi aliquibus serius contingat, omnibus tamen euenit. Similia docet Plinius ita. *Nascuntur noua terræ, partim fluminum inuectu. sicuti Echinades insulæ ab Acheloo amne congestæ, & maior pars Aegypti à Nilo, partim secessu maris, vt eidẽ de Circeis: quod accidisse in Ambraciæ portu, decem milliũm passuum interuallo & Atheniensium quinque millium ad Piræum memoratur: & ephesi, vbi quõdam ædem Dianæ alluebat Herodoto quidem si credimus, mare fuit supra Memphim vsque ad Aethiopum montes.* Pli. 2. c 95.

5 Nec etiam negari potest, mortem contingere aeri, si nimia fuerit affectus siccitate ab igne, aut frigiditate ab aqua. tunc inuasus transmutatur in istis, & interit. sed notissimum est corrumpi, potissimè, quando pestifera contagione inficitur. etenim quando illæsus est, est etiam innocuus. (vt fit flantibus auris septentrionalibus) tunc haustu purioris spiritus animalium incolumitati, & fœcunditati magnopere consulitur. at quando lethali est vitiatus humore, mortem infert suis habitatoribus. ideo mortales illum igne corripere satagũt, nam tabita expulsa qualitate ab eo seruantur. aut vi antidotorum, vt triacę, Mitridatis, Scordij, Zedoarię, ãgelicę laspergij: aut rebus odoratis, vt aqua rosacea, vino, aceto, floribus sambuci, rubẽtibus rosis, coriandro, cinnamomio, gariofillis, cortice mali medici. dispellunt hęc, similiaque aeris contagia. quę vltro, citroque reciprocato anhelitu, inficiunt animalium hominumque pręcordia. à quibus sępissimè vastatum est nostrum genus. ita vt primo faciendorũ funerum ministri non sufficerẽt, deinde non essent. vt cõtingit Romæ sub Cecilio Metello, & Fabio Max. Consul: tunc magnæ domus vacuæ viris, & plenæ mortuis remanserunt, largissimæ intus hæreditates, & nulli penitus hæredes. ideo cœteris approximandi ad vrbem negabatur facultas. tam sæui vndique exhalabant putores ex cada-

cadaueribus tabescētibus sub tectis,atq; in suis stratis, vt Paulus refert. sub Nerone,sub Vespasiano,Tito, Traiano,Marco Aurelio Gallo,& Volusiano, tam dira lue vastata fuit Romana prouincia,vt nulla fuerit ciuitas,aut domus,quæ non esset peste correpta, aut deleta.

Paul.Aqui. lib.4.

Nec aliud est pestis, quàm aeris corruptela, & interitus à salubri conditione, quamobrem quæ prius vt benigna mater mortales fouet, enocet deinde crudeliter veluti immanis nouerca. & eodem spiritu, quo temperauerat calorem cordis, inficit pestifera qualitate, ideoque dum misera animalia suæ nutricis, & tutricis libenter excipiunt aduentum, admittunt mortem.vt apertissimè fit in cripta Anij laci.ex qua tam pestilens virus exhalat, vt vix decies expirauerit, & respirauerit animal,quod non efflauerit spiritum.

A turbata aeris temperie lues induci solet; vt à tempestiua hyemis siccitate,à repentino veris calore, ab incongruo humore æstiuo, vel ab indigesta illecebra diuitis autumni,à putoribus cadauerum, vel à virulentis exhalationibus crumpentibus à visceribus terræ, quæ in altum delatæ maculantes aerem,perimūt homines. *Quandoque etiam ex solo spiritu,quo respiramus, lædimur*. Quandoque territant nos suis minacibus aspectibus ignium, gladiorum,lancearum,similiumque. euanescunt tamen vel absumpta materia, vel expleto opere territandi homines ad constitutum Dei. nam etsi hæc constant naturalibus causis; his quandoque vtitur Deus ad sua insinuādum iudicia mortalibus. ideo dicebat Damascenus, *Plerumque Cometæ summorum Principum extremum vitæ diem portendunt, qui Dei imperio certis temporibus conflantur rursusque delabuntur.*

Gal.de nat. Hū.2. cō.2 6

De Fid. ortod c.7.

Aliæ vero prodigiosæ apparitiones in cœlo solius Dei voluntate causari probabilius opinari possumus; vt sunt spectacula confligentium militum in sublimi, ab his namque impendentia mala denunciantur. imminente clade Hierosolymis ab Antiocho,(vt refert sacra scriptura) territa fuit illa similibus ostentis. Per aera equites discurrentes, aureas habentes stolas,& hastas,quasi cohortes armatas,& cursus equorum per ordinem digestos, & congressiones fieri cominus intuita est. & cum illi extrema clades esset inferendi à Tito, stella omnino similis gladio desuper ciuitatem stare visa est, vt Ioseph narrat. Et prope solis occasum visi sunt cursus & quadrigæ in omnem regionem per aerem, & armatorum cohortes misceri nubibus, & vrbem circumdare agminibus improuisis, vt refert Paulus. & sacrum volumen ibidem ait. *Non propter locum gentem; sed propter gentem, locum Deus elegit.*

Macha. 2. cap.5.

De Bello.7. cap 17.

Paul. Aqui. lib.9.

Mach.2.c.5

ideoque & ipse locus particeps factus est populi malorum. Per Syllana tempora inter Capuam, & Vulturnum (anno ab vrbe condita 671.) ingens armorum fragor auditus est per plures dies, quasi duæ acies concurrerint. imò equorum, hominumque notata sunt vestigia, & recentes protritæ herbæ.

Hæc ostentarunt funesta bella ciuilia. in quibus centū quinquaginta millia periere Romanorum, sine innumeris Italiae populis. vt dicemus cap. 37. Quamobrem ea quæ in coelis fiunt prioris generis ex exhalationibus per naturam fiunt: portendunt tamen aliqua, quæ ex eiusdem materiæ abundantia euenire possunt. Nam Anno ab Vrbe condita 288. Quinto Seruilio Prisco 2. Sp. Posthumio Albo Regillensi Consu. Cœlum ardere visum fuit. ideo annus ille pestilentissimus fuit pecoribus, hominibusque nimium enim aeris aucta siccitas accendit flauam bilem, à qua acutæ febres ortum habent. Quæ sunt sequentis generis moliri à spiritibus Dei ministris, ratio nos monet. sunt enim prænuntia irati Dei, & calamitatum. quibus signis prius terret, deinde territos cruciat. Ita instante Gotorum vastatione Italiæ, Martyr Euthicius reuelauit Redempto Episcopo Ferentinæ ciuitatis, vt B. Gregorius refert, addi tis similibus ostentis. vel etiam dicendum, quod Deus, nos per timorem earum compescens, molitur, sua erga nos beneficia effundere, excisis vitijs per pœnitentiam. Dialog. 3. cap. vlt.

Ignis elementum corruptioni esse obnoxium in dubium reuocari non potest. ita se prodit illud, quod nostris inseruit vsibus. nam subministrata materia repuerascit, & desinente properat ad mortem. quæ conditio non solum est nostri impuri ignis, sed etiam puri, quod in concauo orbis lunæ seruatur. ambo impetuntur à corruptione. vnde dicebat Aristoteles, *A contrario corruptus extinguitur ignis, & à maiore absumitur minor.* constat hoc, cum mutuo se consequantur generatio, & corruptio. vt idem docuit. Quapropter non modo aeris elementum, & ignis assidua altercatione mutuo generantur, & corrumpuntur, (vt perennis sit partium repuerascentia.) Sed in nostro quoque crassiori elemento satis aere viget generatio, & corruptio. refert Philosophus, *In Cypro insula in erarijs fornacibus, vbi chalcites lapis ingestus compluribus diebus crematur, bestiolæ in medio igne nascuntur pennatæ, paulo muscis grandioribus maiores, quæ per ignem saliant, atque ambulent.* Philonem quoque testem habemus, qui ita ait, *Necesse est vt totus mundus in omnibus suis partibus animalia habeat. quando primariæ partes eius elementa sibi apta continent animalia, terra terrestria, mare aquatilia, ignis ex igne genita, quæ feruntur plurima nasci in Macedonia.* De Cœlo 3. tex 50. De Gen. 1. tex. 17. Hist. Alium 5. cap. 19. De Gigantibus.

Quod

Quod si expers non est generationis hoc nostrum viuidum elementum ignis, certè illud purius; foecundius erit; cum eiusdem actiuitas sit remissior. & fortassè ita est, licet nostris obtutibus denegetur; vt pertinacius in nostra inscitia philosopharemur.

Sed dicamus, quod dubietatis est incapax. ignis, & aer in suo confinio incessanter digladiando interimunt, & intereunt per partes pro varietate dispositionum. Quare in Lucanis cōburi coelum apparuit. Anno ab vrbe condita 554. Sulpicio Galba, & Aurelio Cotta Consul. Minturnis species affulsere ardentis coeli, Anno ab Vrbe condita 585. Martio Philippo, & Q. Seruilio Consul. Anagniæ etiam coelum nocte arsit, Anno ab Vrbe condita 592. Scipione, & Gñ Mario Consul. tunc aliquam partem aeris, & quidem impuri, ignem in sui naturam transtulisse censendum est.

8 Aliquando elementum hoc insequens materiam ad terram, vsque se proclinat. apertum argumentum huius rei sunt cadentes stellæ, quæ leuitatis oblitæ, dum combustibilem materiam insequuntur ad terram descendunt. Sub Lelio Furio, & Attilio Serrano, Anno ab Vrbe condita 618. Regium penè totum obsumptum est coelitus: cum nullum humanæ fraudis, & negligentiæ inueniri potuerit vestigium. Ita arbitror conflagrasse Sancium Sinarum prouinciam Anno nostræ salutis 1555. & omnem regionem circa ad passuum centum ottoginta millia. in qua septem vrbes, & villæ omnes, igne de cœlo dimisso, & crebra aquarum scaturigine consumptæ sūt. vno tantum superstite pucro seruato in summitate cuiusdam arboris. Melchior Nunnes hoc refert, qui tunc Cantone hospitabatur. Ita Albano monti contigit, qui nocte ardere visus est, Anno ab Vrbe condita 641. C. Cecilio, & C. Papirio Consulibus. Qua ratione sapienter docet Philo, *Duabus de causis potissimè corrumpi res terrenas, aquæ, & ignis nimia violentia. & vtriusque fieri impetus alternis vicibus post reuoluta multa secula. & quando ingruit exustio ex æthere deorsum feruntur fulmina ignea.*

Maffe. de rebus Iaponicis lib. 2. Ep. Nūnes. Quod mundus sit, &c.

Ita nefarios coitus Deus execrans Syriacam illam Pentapolim in cinerem redegit. mirando supplicio rabidos patratores demoliens. nam more fluentis fluminis indefinenter flammas deorsum ferri magno impetu voluit. quo incendio campestria, animalia, & homines demolitus est. perpetuisque in cineribus eam obruens, perspicuum argumentum dedit sequentibus vindictæ diuinæ. Quod etsi negari possit hoc contigisse diuino miraculo. tamen cum plerumque Deus operetur coagentibus secundis causis earum tunc summopere vi-

res

res auger, vt perficiat deliberata, cum proprijs viribus edere talia nequeant. fortasse tunc talis erat aeris dispositio, vt fuccedendi de facili posset, accensa fuit tamen diuinitus acriter supra naturæ vires. ideo ait Sacra scriptura, *Dominus pluit super Sodomam, & Gomorram Sulphur, & ignem à Domino de cœlo.* Gene.c.19.

Argumentum à simili fit hoc. Scimus ligni tactu amaras aquas dulcoratas fuisse à Santo Moyse. quod in commendationem artis medicæ refertur ab Ecclesiastico. qua ratione patet, aliqualem virtutem tali ligno inhærere; etenim si tota ex diuina virtute esset, nulla esset talis commendatio. Itaetiā patet in lethali cibo iam ingesto à prophetis. Eliseus illum farina corripuit. licet hoc patratum non fuerit citra miraculum, fuit tamen farina aliquale medicamentum contra colochinditas, vt sunt omnia lenta, & glutinosa, & inter cœtera amylum & farina ex tritico. Quando etiam septies In Iordane Naaman Syrus descendit ex mandato Elisei, & mundata est caro eius à sordibus lepræ, summopere illarum aquarum vires auctae sunt à Deo supra naturam. nam etsi illarum aquarum vsus, & rapidarum maximè, eluat scabiem cutis, & etiam lepræ; cum sua humiditate, frigore, & naturali dulcedine, temperet salsuginem pituitæ, aut vstam malinconiam, aut aciditatem bilis atræ, tamen Naaman nec tam celeri, nec tam celebri beneficio mundari posset ab aquis, quarum impares erant vires morbo, qui tam diutius inerat, & grauiter. De ijs preclarè differit Vallesius de sacra Philosophia. Ita fortasse in maxima siccitate aeris, aucta virtute ignis supra naturam, dispositam insequens materiam descendit ignis vsque ad illas nefarias ciuitates, quas absumpsit diuino instante mandato, & ministerio Angelorum. Exod.c.15. Eccle.c.38. Reg.4.c.4. Reg.4.c.5.

Nec solum hæc subiecta orbibus corpora putrescunt, sed etiam illa, quæ his dominātur, sunt corruptioni obnoxia. quod sacrorum voluminum oracula denotare videntur. licet discors interpretatio obstet, quo minus ita liberè fari possimus. cum non nullis ex grauissimis auctoribus videatur, innouari quidem illa corpora cœlestia in futura orbis constitutione, non quidem secundum substantiam, sed secundum motum, qui tunc omnino cessabit, omni abolita generatione in posterum: ideoque non informanti forma sunt prædita, sed assistente, ne perenniter quietura corpora essent exornata otiosis formis. Sed oppositam sententiam libentius sequor. cū apertius huic faueant sacræ literæ & naturalis ratio. Etenim ait Dauid, *Opera manuū tuarum sunt cœli, & ipsi peribunt.* & Ecclesiasticus, *Quid lucidius sole? & ipse peribit.* nec dici potest perire, quia 10 Psalm.101. Eccl.c.17.

eius definit motus, cũ de lumine loquatur solis. & Isaias, *Cœlum vt fumus deficiet.* & Iob, *Non resurget homo, donec atteratur cœlum.* & Ioannes ait, *Vidi cœlum nouum, & terram nouam.* & tamen cœlum nouum dici nequit, si tantum erit cessatio motus. quare tunc aut noua productione erit cœlum nouum, & terra noua; aut eodem fato quo elementa, ipsa quoque corpora cœlestia peribunt, & innouabuntur.

Isai.c.51. Iob. c. 14. Apoc. c. 21

Interim secundum partes corrumpuntur, & generantur. & si harum rerum intuitus nobis denegetur ob maximam distantiam. vel fortasse quia raro tales motus illis accidant: cum superiora illa corpora sint veluti ex ære fusa, vt testatur Iob. tamen quandoque ex nouis stellarum apparitionibus demonstrarunt Astrologi, cometas aliquas produci in ipsis corporibus cœlestibus. qua ratione statuerunt esse corruptibilia, vt Augustinus refert. hoc idem præstitit doctissimus Tico. & Varroni placuit, Veneris stellam mutauisse colorem, cursum, magnitudinem, & figuram. & Plinius de Hiparco scribens ait, *Aliam testatur in suo tempore ortam esse stellam. qua de causa hoc sæpius fieri arbitratus est.* & re uera post illa tempora multæ apparuere, quæ euanuerunt rursus. ex quo multorum animis insedit, cometas fuisse. quare intulerunt, corpora illa non esse corruptionis expertia.

Iob.c.37. De Genesi ad lit. c. 10. Pli.26. c.6.

Ideo verè docuit Plato, *Quicquid genitum est, necessario dissoluetur.* & Aristoteles, Quicquid *est in potentia ad esse, est in potentia ad non esse.* & alibi, *Cuncta quæ à natura, aut artefiunt habent materiam, possibile est enim esse, & non esse vnumquodque hoc autem cuique materia.* & licet multis tales auctoritates non officiant, cum velint corpora illa constare ex materia actu, quod si esset, satis esset futilis illa primaria diuisio entis vel potẽtia vel actus. At qui cœlo informatẽ formã inserũt, cogũtur manus dare. nã si aliquid est possibile ad esse est possibile ad nõ esse. Nec tota potẽtialitas materiæ expleri potest, cũ nec per nostrã immortalẽ aĩam illi fiat satis. Vnde cõcludebat Auerroes, *Omne compositum est nouum, & possibile.* & Cicero, *Nullum corpus est sempiternum.* Igitur verè *Vanitati subiecta est creatura. à qua liberabitur in libertatem filiorum Dei.* quo circa satis probabiliter cum Lucano dicere possumus,

In Thimeo. Metamo.9. tex 17. Metamo.7. tex.22. Metam. 12. tex.39. Disp. 5. in Alga.fol.19 De Natura Deorum.3. Rom.c.8. De Bello Ciuili. 7. 11.

Communis mundo superest rogus ossibus astra
Misturus.

Quod si simplicia corpora corrumpi, & extingui necesse est. frequentius hoc euenire mixtis oportet. cum compositio cogat componentia operari nõ quidem omnino secundum suã naturam, sed ancillari præstantiori formæ. quare talia violenta quodammodo retinentur compage. idcirco quia vt pedissequæ famulantur, hinc reluctantur perenniter, æquo animo non feren-

ferentes seruitutem. qua ratione mixta non sunt perennis vitæ sed senio conficiuntur & morte. Quod Sophocles ait,

Vnico Deo nunquam senectus,
Nec atra imminet mors, Sophocles.
Sed alia omnia miscet ætas.

Mixtorum igitur dissolutio, reuocatio est partium ad suas natiuas sedes. quod si principijs inest corruptibilitas à natura, multo magis insequetur composita. licet aliqua labantur obscuris detrimentis: & eò vsque, vt non nisi posterorum aetas talia collabi animaduertat, quæ priori ætati perennia videbantur. Itaque apparet, quicquid natura, aut arte gignitur, corrumpi. idcirco in rebus genitis nihil est firmum, sed omnia necessario mutationibus, & interitibus sunt obnoxia

12 Ita magnificentissima Romana ædificia non vno euersa fato, suos tm̄ ostentant cineres, nam etsi illa nec igne, nec gladio dirui posse videbantur, vetustati cedere coacta, exesa spirant insignia sui splendoris. Admirandæ etiam illæ Ægyptiorum Pyramides, (quarum superbia longè superat Romana monumenta,) fere dirutæ sunt. earum maxima tercentum, & viginti passus per latera habet, gradus vero ducentos, & quinquaginta. & tamen moles ista, qua parte Nilum spectat, ferè tota dissipata est. cum septemtrionales venti deferendo humiditatem ex Nilo, illam dissipauerint. vt Bellonius refert. & Pausanias testatur, *Omnium quas nunquam sol aspexit vrbiū Maximæ Niniuæ, præter muros nihil reliqui suo tempore habere.* ita Tiro ab Alexandro diruta est. A Scipione minore Cartago. ab eodem Numantia. A Mummio Chorintus. Babylon à Persis. à Græcis Troia. vnde Virgilius, (In suo Itin. lib.2. c.43.) (In Archad.)

Ceciditque superbum Aened. L.2.
Illum, & omnis humo fumat Neptunia Troia.

Ita orbis terrarum domina Roma primo à Gallis direpta fuit, postea à Nerone penè absumpta incendio, rursus à Goto Totila diruta, tandem Alarici Regis ira incensa. Inhumanis itaque nihil est immobile. quo circa omnia agitantur impulsibus, vt tandem debilitata corruant, & intereant.

Tabida consumit ferrum, lapidesque vetustas. Ouid. de Pont.4.
Nullaque res maius tempore robur habet.

13 Hanc constantissimam vniuersi legem sequuntur Imperia, in quibus fieri mutationes in melius, deinde in deterius propendere, & tandem extingui certum est. vt ex illorum ruinis noui dominatus emergant. Quamobrem ex Assyriorum excidio, Medorum emersit Regnum, quo labante surrexit Persicum, ex deuicto Persico creuit Græcorum. Quorum Regnum diuisionibus infirmatum Romano Imperio famulari coactum

Sf 2 fuit.

fuit. & huius quidem multa sunt imbecillia, & detruncata membra.

Patet omnium Regnorum temporalium conditionem esse, vt exacto tempore corruant. & solam Christi, summorumque Pontificum sedem esse perennem. deprehenduntur illa vitae periodis claudi. ideo senio confecta languent prius, deinde extinguntur: & veluti somniorum spectra euanescunt ab oculis mortalium. sunt quidem illa inter se diuersa amplitudine imperij diuitiarum mole, armorũ viribus; tamen omnia prius nauis more secundis ventis agitata fuerunt, sed tandem tempestatibus quassata, veluti à marinis fluctibus fuerunt absorta. etsi quandoque ex reliquijs noua repubescunt Regna, etiam eodem extinguntur fato; quasi arbores suis statis temporibus frondent, quem deinde amittunt virorem, vt rursus repullulent, & tandem omni viriditate extincta in cineres rediguntur. *Abeunt enim omnia vnde orta sunt*, dicebat Cato Maior.

14 Tim.1.c.6. Verè itaque dicebat Paulus, *Solus Deus habet immortalitatem.* cum illam sibi vendicet natura, non alterius dono. nam etsi immixtis spiritibus, animabusque nostris sit impartitus eam; tamen ab illo ad nihilum redigi possumus, vt contra Pelagianos docuit D. Hieronymus. & Stagirita docuit, *Nullam creaturam satis instructam esse ad salutem posse, quæ citra Dei præsidium suæ ipsa demum tutelæ permissa sit.* Quamobrem hanc immortalitatem Plato ascripsit diuinæ voluntati, vt retulit Augustinus. cuius hanc attulit rationem, quoniam immortalitas est immutabilitas, quam habere nulla creatura potest. qua de causa Gregorius referens D. Pauli verba, pro immortalitate substituit immutabilitatem. cum nostro intelligẽdi more, hæc videatur illius causa. Igitur verè ait Dauid, *Apud te est fons vitæ.* cum ex se ita viuat, vt nullo possit deleri interitu: cœterisque impartiatur esse, & uiuere perenni tutela, quę si aliquantulum feriaretur ab opere, omnia abirent in nihilũ. Ita quæ sensibus sunt nota, & exposita, ingruente senectute intereunt. etsi interim labuntur in diem. quarum corruptela nouæ fiant rerum productiones; usque ad illud tempus.

Contra Pelag.2. De Mundo c. de Deo. De Ciu.22. cap.26. De Trin.1. cap.1. Moral. 12. cap.17. Psalm.35.

Quo mare, quo tellus, correptaque regia cœli
Ardeat, & mundi moles operosa laboret.

Metamo.1.

Quamobrem veluti fortunæ munera, mendacia fortunae vocantur à Seneca. ita quodammodo natura vocanda sunt. cum omnium soluta compage, dies extrema coget totum orbem in puluerem, & in cinerem abire. ideoque certo certius est, hærens labanti necesse esse ruere. Quod si mœrorum causæ, sœpius repetitæ memoria, efferant animum; certè harum rerum contemplationes animi omnes amaritudines lenire debent,

Seneca Epist.77.

bent, cum omnium externorum pariat contemptum. & ita ſequemur prudentiam incantatricem prauorum affectuum, à quorum vanis ſtimulis imprudenter trudimur ad infœlices dolores; exagitati ab indoctis erroribus. nam intima ſpectata conditione mundi (eſt hæc cogitatio optima magiſtra vitae præſentis, & æternæ duxtrix) deſideria harum rerum arcebimus, & ſuperabimus omnino.

Decet omnino Sacerdotes abſtinere ab ambitione.

Caput XXXVI.

LAbentem itaque mundum ſequi nulla ratione debemus; cum velociori lapſu properet ille, quàm quod nos pertinaci acceleratione inſequi poſſimus. idcirco etſi ad nos aduolare videatur de repente illuſis poſſeſſoribus rurſus auolat, illudens nos præſtigioſa apparitione. ita diuitiæ, gloria, magiſtratus, popularis plauſus, regnum, primaria mundi oblectamenta, iniectis laqueis in præcipuos noſtros ſenſus, vt auditũ, & viſum (alterum capientes magnificentiæ plauſu, alterum obſequentium ſatellitio) ſuaui incantatione labefactando mẽtis vires, nos propugnatores efficiunt, & aſſeclas mendacis mundi. Qua de cauſa ex noſtris cordibus, quaſi ex machinis, de repente alij exiliunt *Dij*, vt obliuioni tradatur vnicus ille, & ſempiternus Deus. in cuius erga nos conciliãda beneuolentia omnis noſtræ vitæ labor deſudare debet. ſubminiſtrante etenim nobis mundo informem materiam noſtrarum concupiſcentiarum, nos veluti ſtatuarij ambitione, auaritia, vel ſuperbia, hos nobis Deos effingimus, in quorum cultu pergimus anhelantes ita venerabundè, vt quæ æterno Deo debetur vigilantia, & exquiſita ſeruitus, quo ad fieri poſſit, his talia ſimulacra colamus. tantum illis non conſtruimus ſana, aut altaria, nam de cœtero omni ritu, aſſidua ſeruitute, indefeſſo ſtudio, miris modis nos metipſos ſacrificantes, illis offerimus labores, corpora, & animam. & ita penſum ſoluentes noſtæ deditæ ſeruitutis, quæ finximus impiè, adoramus pertinaciter.

In cuius impietatis errore non ſolum ſtultitiæ arguendi ſumus, (cum paria largiamur imparibus) ſed imprudentiæ, cum maximè hoc nobis obſit ob delatam contumeliã ſupremo Regi, cui ſoli talia deferenda erant obſequia. cum illa veneratio, quæ rerum conditori debetur, inſaniens homo ſuis imaguncuiis deferant honorum, magiſtratuum, ſimiliumque.

etſi

etsi quis hæc fictitia numina domi non habet, cursitat in aliorum palatijs adoraturus ea. Quare hi, vero Deo deserto, confugiunt ad hostes, pro quibus arma sumentes apertè bellum inferunt innocentiæ vitæ. Nam tales cupiditate correpti, veluti à magnete, trahuntur ab incorruptibi bono ad corruptibile bonum. cui omnino se dicant, & dedicant; sperantes insipienter fœlicitatem, quam solummodo per virtutes, & post funera sperare licet.

Quod si cuilibet lethale est auersis oculis à cœlesti Patre venerari sensibus obuia, (neque enim honestum esse potest coram primario Rege in eundem delinquere) quanto magis
2 Sacerdotibus ciuibus cœlestis mundi, internuntijs Dei & hominum, magnatibus regni Dei? Horum certè maior est dignitas, quàm quæ describi possit. sunt enim magis familiares Deo præ cæteris. istis nàque propitiatoribus, vel verius mediatoribus Deus hominũ errata cõdonat; cũ horũ manibus, precibusq; populorum suscipiat vota. Quapropter ex rebus secularibus ministerio, & munere, migrarunt ad immortalis Dei visibile templum. quod si ętherearum, sanctarumque rerum contemplatores effecti, rursus ad mundum deflexerint mentis obtutum, grauius præ cæteris delinquent Dei desertis castris.
nam.

Tibul. 2. Eleg. 1.

Casta placent superis, pura cum mente venite.
Et manibus puris sumite fontis aquam.

Num. c. 19.
3 Qua ratione Dei præcepto cautum erat, si sacerdotem expiari contigisset, oporteret hoc fieri aqua, cinere, & hysopo antequam offerret victimas. Ad purgandam animam à sordibus vitiorum maximè conducit reminisci nostrorum principiorum. constamus etenim potissimè ex aqua, & terra, in quibus nos resoluturos esse indubiè nouimus, transactis quibusdam temporum interstitijs

Oui. Fast. 6.

Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis.
Et fugiunt fræno non remorante dies.

nam talis reminiscentia arrogantiã adimit ex animo, & superbiam. omnis ambitionis causam idcirco nemo tumido, aut elato animo ad altare accedet, talia pensiculatè meditans. quin potius Dei formidans Maiestatem, suamq; verens imbecillitatem, quantum vis cæteris fortunatior, vera æstimatione reprimens elatos spiritus, cauebit ab insatiabili ambitione. *Quoniam cum interierit non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria eius.* ita nouimus Deum ijs vitijs infensum reconciliari hominibus per veram humilitatem, quorum deinde amanter suscipit sacrificia.

Psalm. 48.

Nam etsi nullius egeat Deus, postulat tamen per suam erga nos

ga nos munificentiam sibi offerri vota, vt per studium diuini cultus, & gratiarum actionis, ab omni mundemur sordè. abstergēte illo nostras maculas quauis de causa ascitas; vt suis repleamur donis. Quamobrem ad nostram vtilitatem secundò dirigitur cultus, & pietas in Deum, cum primo Dei imperiū esse beneficium confiteamur. hinc vt sacra facere incotaminata mente possimus, miserrimæ nostræ conditionis humanæ, quàm sæpissime debemus reminisci. cum nullatenus possimus extrema deuitare funera. ita Claudianus,

Sub tua purpurei venient vestigia Reges De Rap. l. 2
Deposito luxu, turba cum paupere mixti:
Omnia mors æquat.

Cum se maximè cognoscit homo, maximè se despicit, vt eū Qui verè est, cognoscat, dicebat Philo. & veluti in pura serenitate constitutus, se ipsum quasi tenebras horret. tunc appetere desierimus honores, & dignitates, quas vulgus appetit immortalitatis immemor, & veluti eliminata idolatria vero Dei cultui dantes operā, existimabimus humilitatem augustiorem esse omni sceptro, & aptius vehiculum ad properādum ad patriam. De somnijs

Huius rei contemplatione nitescet sacerdotis anima traducitur tunc ab amore ad nauseam caducarum rerum. totoque mentis conamine laborabit ne à suo degeneret munere: cum totius mundi apud Deum sequestris fungatur officio. Quare satagebit inculpabiliter viuere ab initio ad finem vsque vitæ. In quo sancto opere primitus morum emendationem instituens, deinde profectum, Deum propitium his reddere poterit, pro quorum inuigilat salute. istorum Deus non auersans patrocinium, sed postulatis occurrens, larga manu effundit dona. Quapropter semper impolluti debent esse sacerdotes, 4
qua ratione sanciuerat Moyses. ne cadauera tangerent. vt semper parati esse possent vota, & sacra facere. ne aliquod impedimentum esse posset in diuinis ministerijs, & muneribus. Num. c. 19.

Quod si mortale sacerdotis corpus inspici oportebat, ne aliquo naturæ vitio esset fœdatum, quanto magis immortalis anima sempiterni Dei imago, & simulacrum? quæ morum integritas in illo tam accurato victimarum examine significabatur. etenim integras esse oportebat, impollutas, probatas, acri sacerdotis arbitrio, et iudicio. est enim vitium animæ mors, & sempiternus interitus. idcirco *Oportebat sacra ab integris tractari*, vt dicebat Ioseph. & abstinere à prosanis. *Quicquid autem mortuum est, ne vescamini ex eo*, monebat oraculum. Leuit. c. 21. 5 Deut. c. 15. De bel c. 11 Deut. c. 14.

Itaque nullum admittere debent scelus sacrati Dei templi sena-

senatores, nec aliquid præferre diuinis rebus; cum nullum temporale possit illi æquari, ne dum præferri. quin potius vetabatur ne Pontifex ingrederetur ad aliquam mortuam animam sic erudiens initiatos sacris, omni profano affectu
Leuit.c.21. carere debere, ne sua culpa retardentur diuina negotia. cum eorum quilibet *constituitur in his, quæ sunt ad Deum, vt* dice-
Hebr.c.5. bat Apostolus. at satis alienum est ab integritate morum non profligare ambitionem, à qua mortales etiam ad idolatriam
Re.3.c.12. (peccatorum maximum) impelli solent. vt in Ieroboamo fuit perspicuum excogitato consilio vitulos erexit aureos, ne populus in vera occupatus religione, Hierusalem ascendens, incesseret illi cupido prioris dominij, ideo exardescens Rex in amore, & custodia Regni, verum Dei abijciens cultum, inuexit sacrilegam impietatem, idolatriæ.

Num.c.25. Qua ratione sacerdotium non nisi pientissimis dare oportet exemplo Phinees, qui conspicatus quosdam ex suis ciuibus ruere in externarum mulierum amorem, & amplexum, & ab illis allici ad peregrinos & profanos ritus, zelo percitus diuino, cum à patria lege, & religione illos discedere litatis sacrificijs iniquo ferret animo, nefariæ conspirationis ducem vna cum muliere insidiatrice cœlestis pietatis confodit in conspectu totius populi. Quo absoluto præclaro facinore duplici à Deo est donatus honore, immunitate militiæ, & sacardotio. nam cum propugnatorem se ostendisse diuini cultus fortissimum, dignus fuit immunitate armatæ militiæ. Et etiam domesticæ. quo circa vniuerso generi sacerdotum
Leuit.c.21. præscripsit, vt illarum solum viduarum posset matrimonio frui, quarum viri iam obierant; vt omnis occasio tolleretur contentionis, & zelotypiæ domesticæ. viuis enim prioribus maritis vix effugere poterant suspicionem lancinatricem cordis. Et sacerdotio talis dignitas pietate morum insignitis tribui debet. idcirco qui hac non pollent, arceri debent à munere. Est enim professio seruiendi Deo Parenti omnium op-
Gen.14. timo in sacris faciundis. quod probatorum Regum opus
Gen.25. fuisse constat exemplo Melchisedec. & ante legem ad primogenitum spectabat. & Romani Principes etiam sibi hoc vendicarunt munus. Quamobrem nobis præstaret abstinere ab hoc diuino officio, si obsessum gestamus animum, & maculatum inani honorum ambitione, & auiditate. cum contaminatorum oblationes ingratæ sint Deo. tunc in illius iram incidentes, mortem ex optimo opere nostra prauitate consequimur æternam apud hos Dei spiritus permanere non potest, nisi fuerint ab his affectibus depurati. In cuiuscumque animo commoratur Deus, ibidem sensibilium amor inueniri non

potest

poteſt: cùm ab illo cœleſti igne abſumantur omnes terrenæ concupiſcentiæ. hinc ſemper pietatem ſequitur tranquillitas, cum harum ſit indiuiſa ſocietas,& contubernium.

7 Conſtat Moyſem extra popularia caſtra ſuum fixiſſe tentorium(nam caſtra armis, & moleſtijs occupata, quæ ſecum bella trahunt,nequeunt quietem admittere.)vt mente recta,& expedita,ſolis vacaret cœleſtibus tunc animus ibidem permanens animaduertit,Deo,excepto,omnia eſſe mendacijs,& vanitatibus referta.hinc ſe amantius inſinuans Deo,grata illi ſacrificia offert: pacatam ducens vitam inter ærumnas huius ſeculi, & portentoſa monſtra iniquitatum. Ideo in vnico ſolum templo ſibi ſacra offeri voluit in veteri teſtamento; vt noſceremus,ſi caſtè,ſi piè,ſimus illi ſacra facturi,oportere diuelli à patria,à conſanguineis,ab amicis. hoc eſt, à vanis,& ſecularibus affectibus: at quanto magis à mortiferis,& lethalibus? à quibus ſæpe ineſcati homines, etiam ſi ſeuerioris vitæ fuerint ſemitas ingreſſi,munus ſacerdotale adulterantes,à recto itinere cœleſtis patriæ declinant ad impura delectabilia. Qua de cauſa præcepit Dominus ſine melle oblationes offeri. denotans voluptates, profanaſque concupiſcentias à nobis eſſe arcendas. nam tales dum animi remittunt intentiones, ſunt in cauſa vt noſtræ labilis naturæ obliuiſcamur. Quod ſi intra templi ſepta nullus exiſtere poterat lucus; (cum ſanctitatis locus amænitates non poſtulet,ſed ſeueram religionem) quanto magis viuum Dei templum cuſtodiendum eſt ab omni lenocinio prauarum cupiditatum? ne lupanar efficiatur voluptatum,auaritiæ,vel ambitionis?

Exod.c.33. Deut.c.12. Leuit.c.2. Deut.c.16.

8 Nam etſi pœnitentiæ beneficio priſtinam Dei beneuolentiam, amicitiamque adipiſci poſſumus; tamen remanentia prioris nequitiæ veſtigia, vel habitus, facilius ad nouum aſſensũ,& lapsũ nos pertrahũt.idcirco liberius prioribus erratis inſiſtẽtes,ſenſim noſtri muneris,& mortalitatis obliuiſcemur. vt non aſſuetæ animæ peccatis ſe ſe facilius ad diuina erigunt, ſequaceſque ſe præbent ſanctarum diſciplinarum. cum nec de prauata conſuetudine laborent,inſuper à Deo per calamitates inſtrui benignè ſuſcipiunt.

Itaque niſi impacatum ambitionis vitium ex animo eliminauerimus,nos noſtra ſponte feros affectus efficiemus ferociores.cum amor, et dominatus ſocium reſpuant omnino. ex quo inſidiæ,contentiões,& ſimultates oriuntur.Quare in turbulentiori erimus ſtatu animi,quã qui furenti tẽpeſtati ſe cõmittũt inſuper acriores cogemur labores ſubire,quã qui per aſperos colles, & inuios ob ãbulant. cũ honorũ itinera abſideãtur ab inuidis,ab ambitioſis,à ſuperbis.In qua honorũ vigilã-

tia remitti consuetum est curam spiritualium rerum, deinde feruescente morbo languescunt vires animæ, & tandem sui met oblita, redditur æternorum contemptrix.

Amice, medicis solum licet silere vera, ne ægrotās fiat deiectiore animo. sic recrudescens malum deterius se habet. qua de causa silentio remittitur morbus. Verum cum de æterna salute agitur, infidi est amici non corripere errantem. subticendo necessaria. est enim munus sinceræ amicitiæ liberè proferre vim morbi, ne à falsa spe fœlicitatis deceptus animus se subtrahat à curatione. unde Plautus;

In Trinum. *Non castigare amicum ob meritam malam noxam, estimmane facinus.*

Itaque constanter à me dicenda sunt, & à te audienda salutaria monita. cum aliter profligari non possit immedicabile malum animi ambitio, à qua abrumpitur quandoque ligamen obseruantiæ in ciuem, fidelitatis in amicum, charitatis in parentes, amoris in patriam, & tandem pietatis in Deum. quare exclamat D. Bernardus. *O ambitio*

De Consi. 3. *ambientium crux, quomodo omnes torques? nihil acrius cruciat, nihil molestius inquietat, nihil apud miseros mortales crebrius negotijs eius.*

9 Ab hac superbiæ filia incipit modo lacerata (cum tot Principum sit subiecta imperijs) vastari misera Italia, & propriorum ciuium sanguine fœdari ad pestem, ad pauperiem, ad vastitatem, superstitum. cum libertatis, aut iurium obtentu, alienæ inuadantur ditiones. In qua regnandi libidine duo adsunt mala. *Et si sapientis sit à bello abstinere, etiam si graues belli causas haberet,* vt ait Xenophon, *Cum tuta magis, quàm periculosa velit,* vt ait Tacitus. *Ideo prospera fortuna vtentibus ingens est vecordia bellū gerere,* dicit Tucidides. tunc certa pro incertis mutantur, & fortunæ datur occasio luxuriandi, & insaniendi. Primum semina iaciuntur diuturni belli cum potentissimus Hispaniarum Rex non sufferet æquo animo Ianuensem Rempublicam sibi commendatam inuadi.

Xenoph. de bello Græco. Annal. 1. Tucid. l. 2.

Herod. l. 9. *Non enim sunt deserendi, quos in protectione suscepimus,* dicebat Herodotus. sed priori libertati (etiam captam) restituet magnorum exercituum, classiumque viribus, quibus resistere nequibunt conspirantes, etenim illorum conspiratio diuturna esse nō potest, cū moribus, cœlo, & religione diffideāt. quaratione bellū ex bello serūt sibi, & Regno Italiæ exitiale

Suet. in Aug. c. 25. & tamen ex Augustini sententia, *Nunquam suscipiendum est bellum, nisi cum maior emolumenti spes, quàm damni metus ostenderetur.*

10 Secundum morum integritas, & fidei, hæreticorum polluetur

luetur corruptelis. quod summopere ab omni Principe cauendum foret.etenim sola, & vera pietas in Deum est domitrix,& moderatrix intrinsecorum animi motuũ in Principem. *Quare illis potissimè incũbit res diuinas curare serio,& ante omnes*,vt docuit Stagirita.nam syncera religione abolita,neo animi sensa, nec verba,nec subditorũ arma aliquando contra Principem cohiberi potuerunt. ꝙ exemplo patuit, & ruinis Germaniæ,Galliæ,Angliæ.nam regna hęc primo fidei dissentionibus agitata fuerunt, deinde armorum, ingnium, vastatio numque cum animi poteruiam, & duritiem semper inuehat hæresis.quare illis laudi est felloniæ deturpari scelere.nequeunt illi tali contagione acti quiescere.nam teste Cicerone,*Imbutus superstitione quietus esse non potest.* nec reperiri aliquid post tam capax impietasis,& insolentiæ,quàm bellum. Quod si tales bellum inferunt Deo more gigantum, an uerebuntur in suum Ducẽ insurgere religionis aut libertatis specie? cum illorum quies sit in seditione,pax in tumultu, & pietas in sacrilegijs? Quapropter aliorum acquisitis ditionibus (si tamen contigere potest, cum nihil fœlix sine ope diuina auspicari possit.nam *contra Deum nullæ sunt vires*,vt dicebat Iustinus. ciuili perfidia atterentur Principes in pœnam suæ impietatis, quam ne adimitterent, regnorum euersionem tenebantur leuius ferre. *Tria sunt Regum munera, exercitum ducere, iudicare,& Deum colere*, dicebat Diogines Pytagoricus. nam Rege Regum irato, quale bonum contingere poterit fontibus? nam per hos *Vidit Deus ingressas gentes sanctuarium suum*, (quod Italia est. ob syncerum cultum, & inculpatum ergà Deum. quem morem sola Hispania sequitur, nam de cætero omnia scatent hæresibus) *de quibus præceperat ne intrarent in Ecclesiam suam*. Neque calamitatis auctoribus curæ fuit, quo piaculo contaminatarum hæresum Dei Ecelesia pollueretur. Quare hos. publici odij causas fusi sanginis,Dei vindicta prosternet acerba,veluti piaculares victimas.cum filij matris hostes admiserint,eorũque gladios in fratrum visceribus immergi truculenter permiserint. Idcirco recidet sanginis in sanguinum effusores,& atrocitatum causas.nam teste Liuio, *Omnia prospera eueniunt colentibus Deum, aduersa vero spernentibus.*

Poli. 5. c. 11. — De Finib. 1 — Iust. lib. 2. — Hie. Lame. cap. 1. — Liui. lib. 5.

Ideo pientissimi Regis Ramiri non solum tegere castra, sed inuadere hostes visus est S. Emilianus in cœlis. qui primo D. Benedicti regulam professus est in Hispanis. cuius adeò fuit salutare præsidium, vt ottoginta millia Maurorum fuerint fusa, & deleta. hoc idem apertè præstitit Garsiæ Sancij filio cum pro tuenda, dilatandaque fide contra eosdem pugnaret 11

 hostes.

hostes. quod sæpius factum esse occulte censendum est ex præclarijs victorijs Hispanorum Regum. Quorum vestigia sequens Ferdinandus Catholicus, vt purius fidei sinceritatem in suis tueretur Regnis, expulit Hebræos, parui pendens summopere minui sua vectigalia. in cuius pietatis præmium, eodem Anno Columbo Duce, & Deo largitore, adeptus est penè alterum orbem. Ita Moyses abdicato à se Ægyptiorum regno, cum nepos esset Regis, amore iustitiæ, & generosa magnanimitate, ab omnipotenti Deo melioris gentis assecutus est Ducatum, quæ functura erat vero sacerdotio, & sacrificio. In qua maiorum pietate insistens Philippus Tertius mitissimus Rex, denuo Mauros cœgit abire. ne gens superstitionibus obnoxia castissimam, & sanctissimam macularet Dei legem. sciés

Polit.7.c.8. *Primarium munus esse Regum curationem diuinarum rerum*, vt asseruit Philosophus. à qua vigilantia cœterarum rerum pendet fœlicitas. Quare Sancti Didaci cœlesti oraculo, (quē ille curauerat in albo ascribi sanctorum summi Pontificis studio) cauit ab insidijs quorundam perfidorum, qui ad necem pium Regem petebant. Et cum communi classico multi Europæ Principes euocati viderentur ad oppugnandum inclytum nostrum Philippum Quartum, & veluti adductum in summo discrimine, vnicoque bellorum impetu omnia eius regna essent euertenda, & diripienda ab hostibus, vbique sese illorum conatibus opponens exercitibus, classibusque, hostes fugauit, hostes vicit, hostes prostrauit. *Si ingenium in bello*

In Catil. *plurimum posse constat*, vt dicebat Sallustius: quanto magis pietas semper, & vbique victrix? *Nihil pietate grauius, nihil*

De Abrah. *magis industrium*, dicebat Philo. etenim vel pro pace, vel pro religione pugnat. *In cæteris in impetu vis est, qui parua*

Liui.lib.12. *inde mora languescunt*, vt vtar Liuij verbis, idcirco temerè aggressum bellum, pari leuitate deseruerunt. At noster Rex inuictum pectus ad certam victoriam gestans, semper conuehit in sua castra hostiles diuitias. quare eodem tempore Gallos ex Italia fugauit. Palatinum Comitem armis superans expulit ex Boemiæ Regno Cæsari per furtum subtracto. In Brasilia Ollandos insigni victoria fregit. & tandem diutina obsidione ad deditionem compulit insuperabilem Bredà. Ingruentibus bellis noster Rex solius Dei implorans auxilia sine tergiuersatione aggreditur pericula, constanter prosequens Dei causam. Quin etiam suorum militum audacia est plena fiduciæ ob pietatem sui Ducis, animositas est contemptrix mortis, vigilantia honoris cupida, semperque hi præferentes honestam mortem ignominiosæ vitæ, omnia etiam difficillima superant armis. Quo inuincibili apparatu castrorum (pugnante Deo)

te Deo) præsentes tumultus bellorum, quasi ludrica armorum certamina euanuere. A Philotro Hispaniarum Rege Apostolorum tempore semper incorrupta mente Catholicam fidem venerati sunt pientissimè hi Reges. in qua insistendo virtute, constantissimè Belgas, cœterosque desertores sanctæ fidei armis insequuti sunt semper Philippus II. III. & IV. nec illos in suis prouincijs quietè viuere admiserunt: licet immensos offerrent redditus. tamen nec quidem rebellibus armis pacem extorquere potuerunt. Nam hi omnes hæreditaria pietate irrequietè inuaserunt hostes Romanæ fidei. præcipuum hoc munus sibi vtile, & decus esse consentes. Quo circa consentaneum est diuinæ munificentiæ, vt horum Regna, ditionesque tueatur, & amplificet summopere. Quod si tribueretur impijs, cogeretur christiana pietas, & iustitia, exulare ab orbe. cum semper infœlix nequitia imitatores habeat. quid si vigeat, floreatque? Quare Antigonus Amico monenti iustitiam respondit, *ò Amice insanus es tu, qui mihi de iustitia loqueris, dum me vides alienas vrbes appetere.* Faber ad Rom.c.4. Plu.de Fur. Alexan.

Ergo sacerdotibus præstat, (vt intermissa repetamus) subesse potius, quàm praesse. ita se facilius componunt ad iter cœlestis patriæ, cuius iam sunt acrispti ciues. cum vt ait Seneca,

Non est ad astra mollis è terris via. In Hercul. Furen.

nam etsi nihil lœtius, & optabilius appareat ipso munere regendi animas, tamen nihil est periculosius. cum hi, qui cœteris ducatum præstant ad rectum cœli iter, illud exemplo comitibus demonstrare cogantur. quare hi, qui similibus extolluntur muneribus, vrgentur grauioribus curis. cum non modo sit munus, sed etiam onus. Qua ratione non nomine honoris hoc appellat Apostolus, sed operis. dicens, *Bonum opus desiderat.* idcirco, vt dicebat ibidem Theodoretus, *Non cupiditas damnatur sed ambitio.* rationē attulit Gaetanus, *Ipsi super intendere est bonum opus, sed appetitus gloriæ, & laudis, non vacat à peccato.* Itaque cum in illa præfectura non sit quærundum præesse, sed prodesse; non superbire, sed ministrare. (quæ animi nostri sensa facillimè corrumpunt, cum natura simus elati.) periculosè talis quæritur dignitas. hinc ad sui perniciem praſunt, qui non operi vacant, vt prosint. hos Dominus cum dignitatibus alleuat, allidit in infernali barathro. Ad Thi.1. cap.3. Gaet ibid.

Qua propter qui in spirituali vitâ quippiam profecere, hi dignitates non optant. imò se celant, non præ pudore illicitarum rerum, sed ne similium alliciantur obiectis. nam est efficax magis sensus ad euertendam rationem, quoties ad præ-

fentiam reifit blandidior motus in mentem. quin potius ambitiosorum effugiunt cœtus, ne saltem verbis stimulentur ad talem concupiscentiam. imò vili habitu, humili gestu, miti voce, victus parsimonia, ostendunt se talia fugere. licet celsissimis montibus se sublimiores efficiant veris virtutibus, quas congerunt in diem, vt illarum vegetati fructibus alacrius currant semitas mandatorum Dei.

Si à Sacerdotibus Veteris testamenti piè sacra fieri, diuinis sanctionibus erat consentaneum, (vt diximus*) quanto magis
Cho.2.c.3. Noui Testamenti? *Nam si ministratio damnationis in gloria est, multo magis abundat ministerium iustitiæ in gloria*, vt dicebat Apostolus. Participes effecti Sacerdotio Christi, quo nō lepra mundatos iudicamus, sed verè eluimus animæ sordes. non irrationabilia animalia admouemus aris, sed vnicum Dei filium immortali Deo offerimus ad salutem omnium. illius veri sacrificij cruenti recolentes memoriam, per quod accessus datur hominibus ad cœlestem Patrem. in quo munere diuinis donis sancta fœcundatur Ecclesia. & exules æthereæ pa-
14 triæ pabuli suauitate recreantur in hac lachrymabili peregrinatione.

Cum simus itaque dispensatores tantorum Mysteriorum, præcauere debemus omnino pericula, quæ sub ijs latent gradibus spiritualium magistratuum, ne aliorum suscepta cura, nos metipsos deseramus in peccatorum cœno ab ambitione exoculati. Quare Philo disputans, Cur ligatis pedibus Isaac ab Abrahamo offertur Deo? ait, *Quia destinatus Deo nihil calcare, aut pedibus attingere debet*. quasi motu inferioris animæ non amplecti terrena. quod superstitiosè obseruant Iapones. Nam si primarius Antistitum pedibus attigerit humum, à gradu deijcitur honoris. vt Maffeus refert. aliam attulit rationem Philo, *Quia tunc videt naturam esse instabilem, cum Dei firmitatem sit intuitus*.

Quod Deus sit immu.

De rebus Iapo. lib. 5. Epist. Frois

Ideo cum legatione fungamur pro Christo Domino, austeriori continentia compescendus est animus ab ambitione. ne hac contagione terram pro cœlo amplectamur: & paulatim amittendo gustum cœlestium, desinamus deliciari in sanctis operibus diuini cultus. Ex quibus exprimi solet suauissimus potus, quo obliuio inducitur, & nausea caducarum rerum. Quare talium vita sibi suauis est, cœteris vero eorum consuetudo grata. & morum integritas conspicua omnibus. enim uero vt olim salutare perfugium erant ciuitates leuitarum, sic modo sunt exempla sacerdotum, à quibus tradimur ad detestationem scelerum, vt æternæ mortis effugiamus damna.

Quamobrem veluti in tanta maris latitudine sola sydera nautis

nautis vias aperiunt itinerum; sic in tanta pestifera lenitate ambitionis, sola pietas rectum iter ostendens cœli, infallibili semita nos deducit ad patriam. cum mundana nos ad infernales syrtes adigant, leni quidem, sed exitiali aura. Igitur solum summumq; Principem Deum totis animæ viribus veneremur, cum in Academijs christianarum perfectionum didicerimus contemptim habere caduca. *Nam quæ videntur, sũt temporalia, quæ autem non videntur, æterna sunt*, vt monuit Apostolus. Cho.2.c.4.

Aduersa nostra non sunt adeò acerba si comparatè illa æstimemus.

Caput XXXVII.

SEd adhuc tantarum rationum fulminibus immobilis est moles tuæ mœstitiæ, & omnino vis ad calcem vsque dolorum effuso cursu lachrymabundè percurrere; vt cœteros non latens pertinacia mœroris, argumento sit maximæ calamitatis. Quæso te Amice, ne molestiarum causas attollas, aut exageres. Nam cum illæ apparuerint conflatæ per imprudentiam, ad commiserationem non excitabunt amicos, sed ad risum. Ita nos deridere solemus paruulos laruis territos, quas cum contractauerint discusso timore accipiunt iocosè. Ita certè si ambitionem fugabis ex animo, comperies vanissima honoris larua te fuisse perculsum, & adductum ad lachrymas. nec re vera malis vrgeri, sed decipi proprio discursu. cum ad bonam frugem reducere debes animi passiones, & compescere; veluti ab hero minitanti plagas in officio continentur serui. ita cœterorum censuram effugies, & correptionem.

1 Equidem nihil est loquacius calamitosis, mœrore indefesse suppeditante querimonias, quibus nunquam sibi faciunt satis; cum nunquam illos deserat lachrymosa cordis lancinatio, Quo circa sæpe aliorum commiserationibus ipsi suas integrãt lachrymas, quasi recrudescente vulnere. Quod ita Ouidius expressit.

Et nunquam queruli causa doloris abest. De Trist. 3. Eleg. 8.

at cum compererint lethalia non fuisse fortunæ vulnera, sed ludrica, nihil illis lætius esse debet. sic gladijs confossi hilarescunt, cum nouerint medicorum sententia, nullum vitæ periculum imminere. Quanto magis cum senties per abdicatio-

nem

nem magistratus, tibi non illatas fuisse molestias, sed ablatas? non tempestatibus expositum, sed ereptum? & sub velamine infortunij inductum ad quietem? idcirco non abdicatio vocanda est magistratus, sed laboris, sed periculorum. affectus itaque inordinatus te decepit. quare non emersisse ex malis censes, sed incurrisse.

Non est aliquod onus grauius imminens animæ, quàm alienæ salutis custodia. nam si crimen est medicis, saluti non prospexisse ægrotantis, quanto magis neglexisse creditarum ouiũ incolumitatem? quod in tali munere sæpe contingit, ne in illarum incurramus odia. & tunc non cohibens adauget errantium temeritatem facultate indulta transgressionum per conniuentiam. quæ non minus vni, quàm alteri lethalis est, vt dicebamus cap. 18. Quod si illas ad inculpatos mores adducere quis attentet, certè inuidiam non effugiet. nam veluti ex morum grauitate oritur maiestas, & ex maiestate reuerentia, ita ex potentia timor, & ex animaduersione odium. Quod si Dei castigationes homines ægreferunt, certè acrius ferent Ducum. tumultuabuntur itaque sæpissimè contra inuisam potentiam, quæ quandoque (vt cæterorum seruetur incolumitas) ægrè descendit ad alicuius correctionem. semper tamen ira recidit in iustitiæ ministros, etiam si leniter plexerint sontes.

Adde quod tales nostræ spirituales curæ nunquam feriantur à metu. cum ab vniuerso genere passionum oriri scandala, in quibus semper Regentis culpatur saltem incuria. quæ delicta etsi fiant sine ipsius errore, non tamen sine eius dolore, & quandoque nota. cum ab iniquis casus aduersi tribui soleant ducibus, secundi vero fortunæ. quapropter vitæ innocentia hos non immunes efficit à reprehensionibus, ad quas vix satis apertum os habent dicaces, & tunc quicquid deliquerint ciues, Ducibus imputant, & maximè cum seuera censura non arguantur crimina.

Ergo glíscente ambitione, quam tempus, & ætas, & ratio hebetare debuerant, cæcutiens mens iudicat acerbissimum fuisse malum magistratus abdicationem. quod assiduè animũ vexans, ad aliquod graue malum te adiget. Ita Sisigambis Darij mater, cum post filij funus Alexandri mortem audisset, sui, suorumque captiuitatem, fratrumque stragem, memoriæ reuocans, succumbensque dolori, auersans lucem, & cibum, quinta die postquam mori constituit, extincta est. qua animi pertinacia omnem abijecit spem regressus mitioris fortunæ.

Curt. lib. 10.

Quod si nec apertissimis rationibus manus dare constituit tuus pertinax mœror: saltem ab exemplo illum compesce.

cum nulli desint domesticæ calamitates. nam vt ait Seneca;

Est miser nemo, nisi comparatus. In Troad. 2

Ita doloris mole oppressum animum erigere poteris; cum tua damna cœteris collata sint ludrica. ex quorum indicibili numero pauca ad exemplar producamus. Valens à Gotis fusus, cum se in quodam tuguriolo abdidisset, ab illis est absumptus flammis. Zeno comitiali morbo correptus ab Ariadna vxore viuus sepultus est. Basiliscus per vim vna cum vxore, & filijs, fame interire compulsus fuit. Heracleoni præcisus fuit nasus, Martinæ vxori abscissa fuit lingua: & sic detruncati membris, priuati imperio, sunt in exilium acti. Constans à suo seruo in domestico balneo necatus obijt. Philippus à Senatoribus captus imperio fuit, & luminibus. vt refert Pomponius Lœtus. Hanc aleam multi Romanorum Ducum subiere, vt vberior esset lachrymarum profusio in tanta acerbitate fortunæ. Quæ veluti iuuenculus nouarum rerum cupidissimus, & solutus in omnem licentiam gaudet mortalium conditiones miscere, euertere, euehere, conculcare, incertissimo flatu huc atque illuc agitare, improuisoque volatu fœlices deserere, & rursus elisos calamitatibus erigere. ergo verè ait Seneca,

Nãt. 1. Sueuiæ c. 17.

Cedre. in Compend. Hist. Proco Vand. lib. 1.

Quemcumque miserum videris hominem scias. In Hercul. Furen.

Quod etsi multis iure talia accidisse constat ob immanitates scelerũ, tñ fortunę libido ostendendæ suæ libertatis gratia, quandoque immerentes, & innocentes inuasit. vt hoc patet exemplo.

Tiberius puellulus à sene Tiberio imperij successor destinatus vna cum Caio, vix misellus adolescentiam attingens, ne per ætatem particeps foret imperij, extincto Tiberio, coactus fuit à sæuo collega sui fieri homicida. in quo scelere hoc solum nefas censuit Caius, Imperatorum posteros alienis necari manibus; venerationem nobilitatis simulans in illa innocentis sanguinis effusione. ideoque puer sciscitabatur ab astantibus centurioribus, qua in parte sui corporis lethale vulnus posset infligere? quo impetrato, tremula manu Sica sibi infœlicem abrupit vitam. sic patruelem suum, consortem imperij, propinquiorem testatori, & cariorem, innocentem iuuenem, Caij immanitas regnandi euertit ab imperio, & à luce.

Philo de lega. ad Caium.

Quod si fortasse te tædeat his vrgeri exemplis, cum maximopere absumus ab horum magnatum gradu, à quorum infortunijs maximopere consopiri debent nostri luctus eorum spectata calamitate. cum atrociores casus in illos sæuierint. hoc miserabiliori exemplo tuam quæso abijce mœstitiam.

Mitridatis mandato scelesto vnica die ottoginta millia Romanorum innocentium per omne suum regnum commoran- Paul. Aqui. lib. 5.

V u tium

tium interfecta sunt. cum nihil ab ipsis patratum fuisset hostile; sed crudelis Mitridates voluit hoc initium esse belli contra Romanos ciues. In tanto interfectorum numero etiam sapientes affuisse, illustres, probos, opulentos, arbitrandum est, quos omnes Barbarus Rex vita priuauit, & bonis. *Hem nos humunculi indignamur, si quis nostrum interijt, aut occisus est.* Qualis quæso mœror erat occidendorum; cum nulla culpa dabantur ad necem? etiam occidentium, cum cogerentur amicos prodere, aut hospites, ni vellent simili mulctari pœna. nec quemquam aut dignitas, aut ætas immunem præstitit ab hac suprema miseria. Ab hoste hostilia pati assuetudine viluit, at talia à proprio sustinere Rege, est prorsus intolerabile. Idem Mitridates quarumdam suarum ciuitatum nobilissimos principes numero mille sexcentos interfici mandauit, vt eorum potiretur bonis, & grauissimis belli satisfaceret expensis. hoc idem contigisset reliquis ciuitatibus, nisi excluso præsidio rebellassent. & Valerius de Sylla ait, *Nec contentus in eos sæuire, qui armis à se dissenserant, sed etiam quieti animi ciues, propter pecuniæ magnitudinem per nomenclatorem conquisitos, proscriptorum numero adiecit.* Idcirco perite ait Polibius, *Historiam esse disciplinam, & exercitationem ad res ciuiles.* etiam ad res morales possumus addere. nam harum rerum libri, ex testimonio Alphonsi Regis Siciliæ, sunt optimi consiliarij. etenim si quis aliena spectauerit mala, secum benignius egisse fortunam animaduertens, lætam vitam ducet.

Scrui. C ce. lib. 4.

Paulus ibid

Vale. 9. c. 2.

Polib. lib. 1.

3. Quod præsertim fit in lectione ciuilium bellorum, quorum nihil est funestius. tunc proscriptiones fiunt innocentium ob diuitias; cruciatus illustrium ob æmulationem, & inuidiam; vastæ vrbes ob cædem, & fugam; & pauperies ciuium ob prædas; & milites nec à profanis, nec à sacris abstinent. ideo dicebat Brutus, Ciuile bellum est deterius siue tyrannide, siue iniusto imperio; cum semper illi sit annexa quædam feritas, & beluina sæuitia. cuius subinferamus domesticum exemplũ.

Apud Plut.

In bello ciuili funesto, quod inter Marium, & Syllam ob intemperantiam ambitionis conflatũ fuit, multoties vidit Roma hostiliter, & ex aduerso concurrere suos ciues sub eisdem vexillis.

Luca. lib. 7.

Videre parentes frontibus aduersis, fraternaque cominus arma,
Cognatasque acies.

Sub quibus cæcidere vario prœlio centum quinquaginta millia sine innumeris Italiæ populis. in qua miserrima concertatione prius se fœdauit Marius ciuili sanguine, deinde filius. *Nam præter cædes latè diffusas, obsesso senatu, tanquam de carcere*

De Ciui. 3. cap. 28.

carcere producebat senatores ad gladium, ait August. Deinde Syllæ ira vastas strages edidit Marianorum, etiam aduersus mulieres, quasi parum satiatus virorum cędibus. cui irascens Catulus dixit, *Cum quibus tandem viuemus, si in bello armatos, & in pace inermes occidimus?* tandem Dictatoris nomine insigniri voluit, vt velatione primariæ dignitatis, & veneratione armaretur ad superstitum perniciem. de quo loquens Cicero sic ait. *Hic tantum potuit, vt nemo illo inuito nec bona, nec patriam, nec vitam, retinere posset, tanti animi habuit ad audaciam, vt dicere in concione non dubitaret, bona Romanorum ciuium cum venderet, se prædam suam vendere.* Paul. Aqui. lib. 5. Quinta in Verrem.

In quo bello ciues in ciues sæuierũt quasi in prœlio captos: *etsi in ciuilibus bellis capti in prædam non vertantur*, vt dicebat Tacitus. eorumque bonorum prædas egere iure belli. quin potius subtracta preciosiori viliorem consumpserunt flammis; vt nihil miseris superesset bonorum. quæ paupertas etsi grauis est à quacumque inferatur causa, grauissima tamen est, quando infertur à ciuibus. idcirco si alicuius militis, aut fortunæ clementia, effugissent aliqui mortem, cogebantur stipem mendicare, aut se dedere etiam vilissimis occupationibus vt ex quæstu traducerẽt vitam. qua de causa in vnica die multi in contemptum venerunt, qui erant spectabiles gradibus, honoribus, opibusque. Hist. 2.

Leuior tamen erat paupertas ipsa læsione corporea, & morte, quam pauci declinabant in illo incursu ciuilis belli. In quo direptis domibus integræ familiæ, mariti cum vxoribus, paruuli cum parentibus, mulieres commixtæ viris, in medio necabantur foro. nec senum ætas obseruabatur, aut dignitas, nec innocentia infantum, aut mulierum pudicitia; sed eorum cadauera triste, & horrendum spectaculum præbebant; cum quouis genere mortis videbantur extincta. etenim tunc quosdam erat videre fune iniecto vinctos, pede, aut collo crudeliter trahi. quibus insultabant trahentes calcibus, baculis, lapidibus, donec lacerata cute sanguis omnis, & vita efflueret; aut carnibus, & neruis dissolutis, sparsim membra perirent. alios gladijs concisos exhalare animas. alios capite truncatos. quosdam semiustulatos adhuc palpitare. alios leuioribus, sed diuturnioribus necari fustibus, vt geminata calamitate perirent. *Certè in ijs ciuilibus discordijs, cum etiam singulorum valeat audacia*, vt ait Tacitus, omnia genera exercentur crudelitatum, rapinarum, & libidinum. Hist. 5.

Interfecto Vitellio (ait Tacitus) *Armati per vrbem victores implacabili odio victos consectabantur. plenæ cædibus* Hist. 4.

 viæ,

viæ, cruenta fora, templaque, passim trucidatis, vt quemque Epistolarũ 4. Epist. 9. *fors obtulerat.* quare dicebat Cicero, *Omnia sunt in bellis ciuilibus misera, sed nihil miserius ipsa victoria.* etenim vt asse- Hist. 1. ruit Tacitus, *Aut perire necesse est, aut quod æquè apud bonos miserum est, occidere.* tunc scelerato animo scelera non com- Annal. 1. mittere, apud victores scelus est. hinc dicebat iste. *Arma ciuilia neque parari, neque haberi per bonas artes posse.* tunc victos miseria sequitur, victores inhumanitas, & militum arbitrio omnia fiunt impudenter, & crudeliter patrantur.

4 Patet itaque crudeliores esse ciues in ciues ipsis hostibus. nã si istorum conferantur bella, apparet hostium bella plena esse clementijs. nam satis est istis prostrauisse hostem, quem redimi etiam sinunt siue miseratione, siue auaritia. etiam patiuntur parentalia solui. quin potius hostes quandoque hostium miserati contulere auxilia, vt præstitit Lucullus. eius etenim Paul. Aqui. lib. 6. celeri occursu extinctus est ignis, quem Seleucus, & Leucares in nobilissimas Ponti ciuitates accenderant Sinopen, & Amison, quibus præerant præsidij causa, vt expilatas, & exustas Romanis relinquerent. Quamobrem vnde ciuitates erant seruandæ, inde euersæ fuere, & vnde erant dispergendæ, fuere seruatæ. cum itaque sic efferatur ciuis in ciuem, satis utilius est hostem accipere, quàm talem ciuem. hoc bellum *execrabile* vocat Homerus, & qui ciuile capit ferrum, *Nefarium* & Cicero censet, *Hunc ex numero hominum, & finibus humanæ naturæ exterminandum.* Philip. 12.

5 Anno septimo Claudij, (vt insistamus in proposito argumento) procurante Cumano Iudæam in Hierosolymis tam atrox seditio orta est in diebus Azimorum, vt in portarum exitu, populo coaceruato, triginta millia iudæorum cæde, & Paul. Aqui. lib. 8. compressione deleta referuntur. Quid funestius in hostili inuasione accidere poterat? certè nullam domum tunc caruisse luctu, & lachrymis putandum est. nec paucula doloris occasio erat, consolatore carere. qui conlachrymans, (quasi persoluto funere) posset citius ad calcem luctus deducere plorantes,

Quod si nec ista tam lugubria tuas sistunt lachrymas ludricas, & pueriles singultus, referam quod Fidenatibus accidit Anno duodecimo Tiberij. Populo spectante munus gla- Tac. Anu. 4. diatorum, collapsa cauea Amphitheatri, plusquam quinquagsnta millia hominum occidit, sepelijt, & occultauit ruinis. quos solum lachrymis honestare potuit calamitosa ciuitas, non feretro, non sepulchro. Huius quæso quantæ fuerunt lachrymæ? quàm amaræ? nam cum effusè curreret ad tam luctuosum funus, oppressos suos ciues sensit, non vidit. imò vidit pro-

pecta-

ſpectaculis, lachrymas; pro riſu, luctum; pro feſtiuis ciuibus, ruina obrutos. Et quotis ciuitatibus accidit, vt nec ſuorum ciuium lachrymis potuerint honeſtari, cum vna ſimul perierint? quamobrem ſolum extraneis factæ ſunt illæ miſeriarum ſpectaculum, & acrtuus calamitatum, cum vnica ruina ciues & ciuitas perierint, vnicoque infortunio perijt amor patriæ in ciues, & ciuium in patriam. Ita ſuis ruinis duodecim ſimul ciuitates periere in Aſia ſub Tiberio.

Sed reuertamur ad funera per ambitionem parta. vt cum illis tuas poſſis mœſtitias conferre. Attila Hunnorum Rex cū implacabili auiditate occidentale Imperium ambiret, in campis Catalaunicis cum Ætio Imperatoris Duce, & Theodorico Viſigotorum Rege decertauit tanta animi contione, vt nemo auersè ex ſuis, ſed nec quidem ex noſtris, vulnus acceperit, in quo prœlio tantum ſanguinis effuſum fuiſse conſtat, vt ibidem labens riuulus, immodico auctus cruore, occiſorum deferret cadauera. ferunt enim occiſorum numerum fuiſse centum, & octoginta millia. Intuere quæſo, Amice, libidinem regnandi vitæ ſedem ſanguinem effeciſse mortuorum feretrū, in quo ipſe quoque Theodoricus victor accubuit. cum plerumque ipſa mors lœtarum rerum inuida, obtruncat lætantes in ipſo lætarum rerum ingreſsu. 6 Abbes Vſperg. Paul. Did. lib. 15.

Nō eſt cur verear in tātā ſtrage tuas lachrymas veluti attonitas ſtetiſse. cum vix poſt hominum memoriam ſimile prœliū reperias. At quid ſimile tibi accidit in abdicatione magiſtratus? Marcus Pietorius eò quod ad ſupplicium cuiuſdam exanimis ceciderat, nouus punitor miſericordiæ Sylla, ibidem interfici mandauit. ſcelus arbitrans, iniquo animo ferre ſcelera. Certè nec acerbitates ſenſiſti paupertatis, nec vulnerum dolores, nec exilij incommoda, nec libertatis naufragium, nec mortis terrorem, cur ergo tuos ſcenicos dolores ita proſequeris luctuosè? tua itaque mala leuia dum moleſtè fers, magnopere cumulas. deſine indoleſcere. nam ſi eam dignitatem non cogebaris deſerere præcoci morte, ſaltem cōnſectus ſenio, opus erat à te illam abdicare vltrò. Vale. 9. c. 2.

Nullum eſt genus hominum, in quod non ſæuiat fortuna, & malitia. ideo Socrates compulſus venenum hauſit, Cato ferrū, Rutilius exilium, Regulus mortem, Filius iunior Perſei Regis Macedoniæ pauperiem. nam victo patre, & in vinculis extincto, ad tolerandam inopiam Romæ faber ærarius factus eſt. in quo ſeneſcens vili opere diem ſuum obijt. ita illi fortuna pro ſceptro malleum commutauit, pro regia ferrariā officinam, pro delicijs laborem, pro ſummis opulentijs extremam pauperiem. Ergo tui te fallit amor, Amice cūm non Paul. Aqui. lib. 4.

ſis in

ſis in albo fœlicisſimorum aſcriptus;& in ea tempora incideris in quibus inſolentius inualeſcens malitia nemo poteſt eius effugere aculeos.

Nauclerus ſe infortunatum experiens,viuendi morem commutans, quieſcit. athleta victoriç impotens, ab incœpta deſiſtit pugna. medicus ſalutis deſperans, deſerit ægrotum. obſidens ſoluit obſidionem, ſi obſeſſum cernit eſſe inuincibilem.
7 & nos quoque fugientem indeſeſſe fortunam, conſtanter deſeramus proſequi. cum labantem firmare non poſſimus, nec retinere abeuntem, ſed nec erigere lapſam, Appoſitè Demonax
Eraſ. in Apophe.8. philoſophus cuidam inconſolabiter deplorati filium ſpopondit, ſe eius filium reuocaturum ad vitam, ſi inter mortales ſolum tres expertes omnis moleſtiæ inueniſſet. at cum ille circumtuliſſet mentem, & oculos,nec inueniſſet eos,tunc Demonax ait, Cur igitur vt inſuetum deploras, quod cuique noſtrum adiacet?

8 Solon quoque mœrentem grauiter amicum perduxit ad arcem, iuſſitque per omnes çdificiorum partes oculos circumducere. deinde dixit, Cogita quàm multi fuerunt luctus, & lachrymæ ſub his tectis, & quàm multæ futuræ ſunt, & hodie verſantur, & deſine tua mala vt grauiſſima proſequi lamentis. nam ſi omnium infortunia in vnum eſſent congeſta, ſua quis potius vellet, quàm ex aceruo portionem deſumere.quare peritè concludebat Valerius, *Fœlicitatis humanæ appella-*
Vale.7.c.2. *tionem rogus conſumat.* Nam veluti quantauis munditia præparentur cibaria, ingeſta tamen in excrementa deſinunt; ita fœlicitates omnes temporaneæ in labantis çui curſu abeunt in miſerias. Sola animi bona vt accedunt pura, ita aſſiduè permanent lœta. quo circa potius illa ſunt blanda, quàm bene-
9 fica, iſta vero ſeuera, ſed ſemper vtilia.

Si in ſublimi regione çtherea eſſemus elati cōpendio quodā in nautis mortalium omnium conſpiceremus labores,& dolores. Intueremur enim quoſdam pauitando minaces vndas, à mari ſe ſubducere propera, & celeri remigatione. Quoſdam vero ſe veſtibus denudare,vt ſi opus ſit, natando mortem effugiēt. Alios duplicibus anchorarijs ſartis obniti irato pelago, ne vi vndarum ad terram delati, naufragio pereant. Alios ſoluentes à littore (nec ſine lachrymis)deſerere domeſticæ adminiſtrationis ſociam,& amatos filios.Alios nuncupatis votis formidoloſè aggredi extraneas nauigationes. Quoſdam pyratarum occurſu merces, & libertatem amittere. Alios manere in ſalo, donec aduentantibus tenebris poſſint (ſuas repetentes domus) tegere ſilentio infœlicem regreſſum. Non nullos ſuas tradere merces voracibus vndis,à quibus (non dum expleta ingluuie)

deuo-

deuorantur & ipsi. imò quibusdam sic perijsse profuisset, ne grauioribus malis opprimerentur. vt hoc exemplo patet.

Emanuel Sosa præfectus Diensis arcis, suo peracto munere, 10 vna cum vxore, & filijs rostratam ascendens nauim diuitijs plenam, & mercibus. Vlyssiponem petens, circa promontorium Bonæ spei cum vi tempestatum desperasset vltra progredi posse, regredi constituit, sed ventis ex aduerso concutientibus, sæuiente durius oceano, scopulis multoties illisa nauis, adeo fracta est, vt ne celocem quidem ex ea componere potuerit. in quo naufragio omnibus amissis bonis, etiam centum homines periere. reliqui vero quingenti se se ad iter componunt. quibus graue erat in stabili solo vestigia ponere, & gestare ætate, & sexu imbecilles, alimentorumque conflictari inopia. adeò vt bestiarum cadauera illis delitiæ forent. aquarumque potum magno pretio cogebantur redimere. nô nunquam etiam impetu latronum perimebantur. ex quibus periculis, & summis laboribus, solú centum viginti euaserant quinto mense. nam cœteri fame, frigore, lassitudine, febribus, dentibus ferarum obierant tandem deuenere ad quendam Regê assuetum rapinis, qui primo misericordiam simulans erga naufrages, deinde timorem, eos arma deponere suasit. à quorum denudati præsidio, statim senserunt Regis perfidiam. quare ad nuditatem vsque spoliati sunt. At Ducis mulier honestatis memor, se è vestigio texit arenis, inconsolabiliter nuditatem defluens, hinc inde duos retinens natos. Sosa paterno stimulatus amore proximum nemus adiens, quem potuit, attulit cibum. in quo regressu vnum ex filijs mortuum reperit, alterum gemebundum. denuo simili incumbens muneri, vir mulierem, & alterum filium fato functos reperit quos incredibili humauit dolore cœteris complorantibus. iterumque siluam adiens, nusquam comparuit. creditur à feris laniatum. in tanto naufragorum numero tantum sex, & viginti patriam tenuere. Maff. de rebus Indicij lib. 16.

Equidem, Amice, si animi sensum rationi, & exemplis accommodes, tuum infortunium non miserabile, sed ridiculum tibi videbitur. & ita in animum debes inducere. nam affectus nostri tam pacis, quàm belli tempore, materiam exercitij habent. qua assumpta prudentia desines agitari mœstitijs. nam si has proterua voluntate sequi deliberasti, sola morte eas delebis, & euertes.

In quo-

In quouis malo semper Deo gratiarum actiones sũt referendæ. Caput XXXVIII.

Recensitis aliorum durioribus aduersitatibus, tuas animi molestias consopiuisse arbitror. sic quies succedit ægro animo, cum ab eo quis dispescuerit inscitiam. sic solatur decumbens ex vlcere educta sanie. Nam constitit, aliorum comparatione tuam aduersitatem planè ludricam, vel scenicam, fuisse. quam tamen per imprudentiam vt grauissimam accipiens, diu iactatus es animo. quare verè ait Seneca, *Non mi-*
De Ira li. 2. *noribus animi morbis laboramus, quàm corporis.*

Perspicua res erit hoc argumento. si non dissimili necessitate cogimur fortunæ mala substinere, & naturæ, cur naturã amando, in fortunam vibramus omnia conuitiorum tela, & dira? perpetuo insequentes execrationibus, & maledictis?
1 Natura etsi miserans solum nostris puerilibus annis per ignorantiam concedit (experturis acerba) dulciter frui luce; hinc videas pueros ludere in domestico luctu, & lætari in captiuitate externarum rerum aspectu: tamen ante lucis intuitum doloríficis, & quandoque lethalibus afficit sensationibus, vt non magis efferamur ad vitam, quàm ad libitinam, & ad funera; ne deliciarum simus causa parentibus, sed lachrymarũ; quod quidam parens sic expressit in Nati sepulchro.

Liquisti gemitum miseræ lachrymasque parenti,
Pro quibus infœlix hunc tibi dat tumulum.

Si insaniens fortuna nostra omnia deturbauerit bona, spe tamen subleuat sui fœlicioris regressus, qua mortales nutrit, etiam in summis malis. hinc quandoque cum de nobis actum esse videatur, benigno recursu reuocat miseros ad digniorem statum; vt nunquam deseramus spei anchoram, in quouis luctuoso naufragio. At natura sæuior nouerca p tius, quàm benigna parens, sua nobis confert dona, sed dura mercede. non modo quia inclementijs elementorum nos exponit inermes, successiuè ægritudinibus agitans, imò infortunijs, teste Horatio.

De Arte Poe. *Format enim natura prius nos intus ad omnem*
Fortunarum habitum.
Catullus. *Naturæ sequitur semina quisque sua.*

Vt dilucidè ostendit Ioannes Baptista à Porta in cœlesti physiognomia. Quin potius veluti terribilis hera nobis semper minatur mortem, qua non partem bonorum surripit, sed totum, ablegans ad cineres, ad vermes, ad sepulchri caueam,

omni abſciſſa ſpe regreſſus ad priorem vitam. Quorum omnium partem ſibi arrogans fortuna, non eſt vellicanda illis probroſis nominibus, quod ſit viribus inſaniens, oculis capta, & muliebris impudentiæ, cum ſatis iuſtius de Natura conqueri poſſimus: etenim citius & acrius per morbos, per mortem euertit funditus cuncta mortalium.

Nec ſolum hac ratione hominis comperitur inſcitia, ſed euidentiori. Siluæ quandoque denudantur vmbris, quandoque reddeunt iſtæ, ſtatuto à natura tempore. Æſtiui caloris ardore decoquuntur ſegetes, quibus reſectis vbertas ſuccedit pomorum, cui ſubſequuntur canæ brumæ, poſtea temperatus veris calor. Qua rerum viciſſitudine conſtat annus. Sic fortunarum commutatione inſtabilis fieri à Deo oportebat humanarum rerum ordo, cui nihil vtilius ipſa inſtabilitate; cum peregrinũ ſe tunc homo agnoſcat mundi, non ciuem. Quapropter ſucceſſiuas rerum conditiones eſſe voluit Auriga orbis. idcirco ſicuti nihil ex ijs quæ producuntur ex terra, inuenitur aduerſum corporibus cęleſtibus: ita quæ contingunt homini aduerſa eſſe nequeũt ordinibus Diuinis. Quæ ratio cum plurimum habeat virium ad compeſcendum ſaltitantes paſſiones, ſæpiuſculè eſt inculcanda memoriæ; vt ſolent medici applicare pharmacha, à quibus ægrotorum mitigatur dolor. 2

Prima cauſarum omnes cauſas continens tam naturales, quam agentes liberè, omnes ipſe ad agendum admouens, nihil poteſt reſpectu ipſius euenire fortuitu, & per accidẽs, hinc omne quod accidit (excepto malo culpæ in quantum huiuſmodi eſt) eſt ab ipſo prouiſum, & intentum. Quare non cæcutienti oculo, aut impudenti temeritate, ſed ſagaciſſimo ſecundarum cauſarum miniſterio perficiuntur Diuinæ voluntatis cõſtituta infallibiliter. Quæ cum prorſum nos lateant, dũ efferuntur in lucem, in admirationem inducunt, & quandoque ad iram ſi fuerint ingrata. attamen,

Iuſtitiæ rectique dator, qui cuncta gubernat. Sil. de Bel. Puni. 6.

Liuore carens, et inuidia, omnia fortuita iuſtiſſimè impertitur hominibus. Hanc impollutam prouidentiam ignorans vulgus, fortunã appellat. inſuper fœdat conuitijs, cum ſumma ſit veneratione ſuſcipienda. ſic quibuſdam viſum ait Ariſto: *Fortunã cauſam eſſe in manifeſtam nobis, tanquam Diuinum Numen exiſtens, & fœlicius.* Phi. 2. tex. 47.

Eſt enim æterna Dei ordinatio rerum omnium, in lucem efferens ordinatos euentus per determinatas cauſas, quæ tamen ex intento non concauſant. Harum inopinatos effectus mortales admirantes, fortunam finxerunt. idcirco dicebat Cicero, *Ignoratio rerum, atque cauſarum fortunæ nomen induxit*, & Iuuenalis. 3 De Amici.

Saty.c.10 *Nos facimus fortunā Deam, cœloque locamus.*

Attamen solum est causa per accidens in ijs, quæ ob aliquem finem ex electione operantur: ita docebat Philoso-
Phi.2.c.6. 4 phus. tamen respectū Dei, nihil potest euenire fortuitu. Quare licet respectu nautarum per accidens fuerit Ionas deglu-
Ionas c.1. titus à Cetu, intentus tamen erat talis effectus a Deo. *Ideo præparauit piscem grandem, vt deglutiret Ionam.*

De Trini.3. cap.4. Quamobrem sapienter ait Augustinus, *Nihil in ista totius creaturæ amplissima, immensaque Republica est, quod non de interiori, atque intelligibili aula summi Imperatoris, aut iubeatur aut permittatur.* & alibi: *Quicquid casu fit, temerè fit,*
Lib.83. quæst.34. *quicquid temerè fit, fine prudentia fit, sed nihil extra diuinæ prouidētiæ regulam accidit.* Huius rei ratio est, Si aliquid contingeret sine Dei prouidentia, certè huius esset causa per accidens, ideo ad superiorem causam redducendus esset effectus ille. tunc Deus non esset in causando primus, sed dependens à prima illa causarum. quod prorsus est alienum à natura Diuina. Etenim ipsa mens omnia ordinans, dirigens, immotaque manens, primis consilijs non supponit aliquid nouum deliberatum. cum solum humana mutetur ob mutabilitatem naturæ, & incōstantiam negotiorum. Hac vrgentissima ratione animi nostri amaritudines summopere compescuntur ob illata mala à fortuna. cum illa sint à deliberatione mentis Diuinæ. nam veluti orbis partes conspirant ad plasmatoris laudem, & exercitus partes ad victoriam Ducis, & motus corporum cœlestium ostentāt præstantiam Regentis; ita ex disparitate, & incōstantia fortunarum, concentus rerum fit à Deo ad sui gloriam, & ad nostram vtilitatem. Quod itaque sursū, & deorsum cursitent humanæ fortunæ, nihil mirum, cum omnia pro arbitratu Dei succedant. *Nam ipse actus, fortunasque*
De Conf.3. pro.6. *hominum indissolubili causarum connexione constringit*, vt docuit Boet. & Ouid.

Ludit in humanis diuina potentia rebus.
De Pōt.l.4. *Et certam præsens vix habet hora fidem.*

Quamobrem semper æquum est afflictum & miserum cōpati, & ferre opem; cum retro grado fortunæ cursu possit felicitatibus mutari ille, & nos eisdem, imò deterioribus affli-ctari malis.

5 Sed ad Fortunam reuertamur insipienter à vulgo adoratam vt Deam. quam impientissima religione coluerunt Prænestini, & Antiates, cuius templum a Romanis consecratum erat trans Tiberim, illiusque sacer dies potissime ab ijs celebrabatur, qui sine aliqua viuebant arte. Hanc in sublimi volubilis rotæ fastigio sedere, muliebri habitu amictam, velatis

oculis finxerunt antiqui : vt cæcitate denotarent imprudentiam eius, sexu impudentiam, & consessu volubilitatem. vnde Cicero. *Non solum ipsa Fortuna cæca est, sed eos etiam plerumque efficit cæcos, quos amplexa est.* & Seneca dicebat, De Amicit.

Crede obsequenti parcius, leuis est Dea. In Octauia

Salubriter ita hanc effinxerunt sapientes, ratione deducta à simili. Obtusis ingenio sacræ literæ Deum minacem describunt, indignabundum, iratè sumentem supplicia ; vt territi à sceleribus abstineant, cum Deum capessere non possint nisi humano more. & in sacris literis sit propositum prodesse lectoris, at fœliciora ingenia, nihil materiale affigentes Deo, ex his symbolis ad cognitionem diuinorum operum perueniunt, & ad amorem cum ipsis certò constet, meritis superesse præmium, & pœnā culpis ad quæ duo omnes adhortationes referuntur legum. Pari ratione sapientes fortunam composuere. cum nouerint mortales summo labore esse cōquisituros sua dona, eorūque priuationem laturos molestissimè ; ne exerationibus iustissimam Dei distributionē impeterent, & in illam insurgerent conuitijs, hoc inane finxerunt idolū, in quod possent suas effutire blasphemias, nam de cætero eis erat conspicuum, siue eleuet, siue elidat, iustissimam esse Dei voluntatem. Quæ casualiter Fortuna est, vt causaliter Diuina Prouidentia Fatum est. Vnde 6

Aspiciunt oculis Superi mortalia iustis. Metamor. lib. 13.

Nam etsi vt Dominus absoluta potestate cui vult dona partitur, pœnas tamen non irrogat nisi ex præscripto punitiuæ iustitiæ. Duabus potentijs, quàm maxime fulget Deus, qua benefacit, & qua mulctat errata. Nam et terrore pœnarū sistendus erat impetus, & furor delinquentium ; & spes facienda erat pijs, & certitudo propensissimæ voluntatis diuini Numinis erga ipsos, idcirco duo tantum voluit esse numina. 7
Democritus Beneficium & Pœnam, vt refert Plinius. hanc nō irrogat Deus nisi nostra prauitate coactus vtpote alienam à suo paterno amore : in alteram vero semper insistit. Quamobrem nunquàm (vt solent homines) auersatur amicum ; sed sibi similis manens sine intermissione dona largitur, etiā deserētibus sua sancita. cum pari conditione *Solem suum oriri faciat super bonos, & malos* licet hos semper minis terrens, aliquando etiam afficiat pœnis. ab illis vero omnem tollens dominationis metum, afficit donis, vt mutuus coalescat amor. Vnde ex postulatis beneficijs à Deo infert Iacob, *Et erit mihi Dominus in Deum.* (nomine Dei beneficentia significatur.) Si quæ poposcerat dona Iacob, esset assecutus, experiri contigisset illi salutarem esset Dei potentiam. non quia hanc in- Plin. 2. c. 7. Matth. c. 5. Gene. c. 28.

compertam haberet, sed quia potioribus honestatus donis, notior illi foret beneficētia Dei. à qua perenniter rerū proflugens copia, indesinenterque mortales afficiens muneribus, (nec aliquod est magis proprium Deo, quàm benefacere) promouet amorem.

Qua de causa etsi ipse nomine careat ob immensitatem perfectionis; qualiacumq; nomina sua dedit hominibus, vt haberemus ex inuocatione perfugiū ad talem Patrē: & bona spe nutriremur donorū eius. A quo nec in animata deserūtur, nec irrationabilia, sed nec quidē impij, quos ēt corripiēs, obliuisci nō patitur suæ beneficentiæ. Quare nostra infortunia aut præuenit ipse sua misericordia, aut subsequitur. Quo temperamen-
8 to linit nostras miserias. idcirco testatur Dauid, *Calicē esse in*
Psalm. 74. *manu Domini plenum temperamento*. nam veluti calorifica astra remotè à mortalibus locauit, ut agnatam lucem suauius deferrent oculis: ita erga nos sua temperata iustitia vtitur, cū nemo illam nulla ex parte diminutam excipere, & sustinere posset. cum qualiscumque sit mortifera culpa, ob præstantiā summi Regis, in quem delinquitur, seuerissima animaduersione foret plectenda. quare in nullius progreditur iudicium sine reminiscentia suæ misericordiæ, & nostræ miseriæ.

9 Est .n. ille fons omnium virtutum, sed præsertim beneficentiæ, quam erga mortales exerit abundè. ideo in quouis fortunarū lapsu laudandus est semper. etiam si innocentia ab iniquitate pessundetur. nam si pecoribus satis abūdè suppeditauit cibaria, certè virtutum nutrimenta non erant deficienda pijs. Quin etiam si puniat, efferendus est actionibus laudum. nam tunc nostri miserans, cogit medicinalibus pressuris appetere pristinam sanitatem. quod beneficium porrigit etiam inexpectatum imò nec quidē desideratū. sciens nos cæcutire in ueri boni cognitione. Quo circa excubat ille vt succurrat ægrotis preces que nostras non expectans, quandoque compellit deglutire pharmaca; cum per malitiam, vel per ignorantiam labimur.

Bonarum rerum Deus est causa, quia summè bonus, quin potius earum est munificentissimus largitor. qua ratione omne genus afflictionis salutare est. Nā per illud quasi adhibitis alis superiora petere cogit pios; cum quandoque languescant sensibilium blanditijs: aut saltem contundit affectus, à quibus culpabiles effici poterant: aut tandem curat latentes animarum morbos. nam nos instruens ad emendationem, trudit ad amorem Dei, cœteris posthabitis. cum erecta anima calamitatum flagello, gemebunda morum reformationem meditans, ad Deum deducitur veluti ad amantissimum Patrem:

Ergo

Ergo nihil magis creaturam decet, quàm actiones gratiarum Deo referre in quauis iactatione, vel euersione bonorū. vnde ait Dauid, *Tota die repleatur os meum laude.* quod explicans D. Augustinus ait, *Sine intermissione, quia in prosperis consolaris, & in inaduersis corrigeris.* quo circa dicebat ille, Psalm 70.
Emendanti patri, & flagellanti, & disciplinam danti, gratiarum actiones sunt referendæ. Sapientes in aduersis gratias referunt Deo. etenim tunc maximè efferendus est laudibus, cū vel nostras promoueat virtutes, vel vitia deleat. Nec Agar ad herilem domum reuersa esset vltro profuga, nisi monente Angelo. ita et nos ad desertam voluntariè probitatem non redibimus, nisi occurrēte āgustia. Ergo semper nos amat, siue afficiat muneribus, siue supplicijs. Plorat infans nuper in lucem editus, cum repente in aerem frigidum, & inassuetum producitur: attamen lœtari oporteret potius effectus homo, mundi ciuis, spectator luminum contemplator orbis; plorat tamen insipiens infantulus deserto loco calidissimi vteri. sic qui fortunæ bonis priuantur, imprudenter dolent se esse liberos ab assueto carcere. cum his fractis compedibus, non tantùm iter ingredi possint, quo orbem percurrant, sed cœlum. Quare pij In psal. 19. Gene. c. 16.
similibus inuasi malis rident. rumināntesq; Dei beneficia, illi referunt gratias. cū animo humiles sint hostes ingratitudinis. Ita quoque sedat Dei cultor grauissimum animæ malum impatientiam, qua ablegata appropinquans Deo, se sentiet non esse sicut heri, & nudiustertius aduersitatum impatientem; sed paratum ad actiones gratiarum. cum sui sit muneris patienter ferre, insuper & referre gratias. etsi 10

Nunquàm illi possumus gratiam referre, vt meritus est de nobis. Plaut. in Mastell.

Hinc à Deo sancitur à vespera vsque ad mane accendenda esse luminaria in sacro cādelabro. quia à Deo non solum beneficijs efficimur in vigilia acceptis lœtis, pro quibus sacra fiunt; sed etiam vastantibus calamitatum tenebris. & tunc acrius seruari egētes, propēsius sunt agendæ gratię. ita erga nos istius conciliamus validiora auxilia. Exod. c. 27. 11

Nam cum Fata volunt bina venena iuuant. Ausu. in Epigram.

Igitur perenniter illi gratiarum actiones persundamus. cū didicerimus per aduersa potiora nobis dona impartiri à Deo, nec aliam permutationem cum optare, quàm integritatem morum. & hoc idem; non in laudati Dei beneficium cedit, sed nostri; licet nō nostra offerimus bona, sed sua. vt ex Moyse refert Philo, *Dona mea, munera mea, sacrificia mea, seruabitis mihi.* ita munificum Deum suismet donis deuincientes, prece cogimus, vt cumulatius ad nos sua transmittat munera. 12 Quod Deus sit immo.

nera. Quamobrem per ipsammet gratiarum actionem certo speramus lætanter laturos aduersa. nam si bona tribuere hominibus nouit, consueuitque Pater noster cœlestis, pro indubitato statuendum est, salubriora tribuere pijs, qui voluntate, & charitate illi referunt gratias in lœtis, & mœstis occursibus rerum. *Ergo verè nihil animo melius gerimus, aut ore proferimus, aut explicamus calamo, quàm Deo gratias. nec aliquid dici potest breuius, aut audiri lætius, nec intelligi gratius, nec agi fructuosius*, vt ait Agustinus.

Au. Epist. 8. ad Marcel.

Aduersis lætè occurrendum est.

Caput XXXIX.

IGitur occurramus aduersis, molestisque fortunis non illa animi duritie, quæ ex peruicacia oritur, (cuius stimulis agitatus Alexander, solus in vrbem hostibus plenam præcipiti saltu semetipsum immisit magis ad temeritatis famam, quam gloriæ. à quibus penè confectus fuit vulneribus, vt Curtius retulit.) sed illa animi firmitudine, quæ pietatis est germen. istius enim comes est spes diuini subsidij, quæ vltro prouocantem aggrediemur, indubiè scientes tolerantiam deuincere improbitatem. hinc Salomon asseruit. *Meliorem esse patientē viro forti.* Nos vltra vires impelli non patitur noster cœlestis Dux, sed per latera nostros inuadentes confodiens, nos illos confecisse videmur. Nam etsi quandoque vt sæuiant, vt plagis afficiant, permittit, vt inferant etiam mortem; semper tamen belli victoria Dei subsequitur præsidium, quo fulti clamitant pij, *Omnia possumus in eo, qui nos confortat.* siue ad tolerantiam sit certamen, siue ad naufragium vitæ. quamobrem in prouocatores insiliunt sancto Dei sustentaculo fulti, quo nihil robustius, & acrius ad belligerandum.

Curt. lib. 9.

Prou. c. 16.

1

Philip. c. 4.

2 Substentaculum hoc fides est, qua ipsis rata, certaque fiunt ea, quæ solius Dei constanti testimonio. quare ea, quæ omnino nostros sensus latent, constanti expectatione complectitur: cum Deus sit omnis mendacij osor, & vindex. Hæc virtus, oculorum munere fungens, certo ea repræsentat animæ, quæ sunt obuentura pijs. idcirco Martyrum matrem eam appellat Beatus Maximus: Quis iacturam bonorum ita libenter ferret, imò offerret profusa liberalitate totum sanguinem, & vitam, cum tueri hæc omnia posset paruula thuris oblatione, nisi stabili fide crederent, se ea ex Dei liberalitate ac-

con-

consequuturũ,quę mentis nostræ excedentes captum,sperari possũt,amari possũt,sed animo capi nõ possũt:nã veluti Regũ regna determinatis præcluduntur angustijs ita & dona; at Dei regna sũt intermina,sic & immẽsa sũt donã.à qua sola spe arcẽtur mœrores,quanta vis crudelitate illatã cũ fides compertã habeat, quanto magis lacerati, conculcatique fuerint religionis cultores, eo magis potiora dona ipsis reseruari à supremo Monarcha, qui perennium fontium more fluenta gratiarum retinere nesciũs, gaudet summopere ea effundere erga pios.

Quamobrem non vnius, aut paucorum prædicatione voluit mũdi tenebras,dispellere,cum posset(nam Niniuitę vnius prædictione prophetæ veram susceperunt pœnitentiam) sed multorum; vt hanc necessariam virtutem multis impartiens, multã sanguinis copia cogeret mundi superstitionem Christo submittere collum. & ita multos ad æternas admitteret epulas. Pij illi viri ferocientem mundum acribus iniurijs, vicerunt salubribus beneficijs,miti innocentia,& odore sanctitatis,quibus vinculis abduxere ab auitis impietatibus. etsi interim cũ inter infensos habitarent populos,& alienis ritus, fame, siti, nuditate, plagisque fuerint confecti. Qua tolerantia de hostibus triumpharunt magnificè. Etenim cum(munitis castris) statuerant inuicta deliberatione pro Domini Iesu gloria suam effundere vitam, nullum exhorruerũt periculum nec sanguinis, nec vitæ. & tunc maximè cum gentilium furor vulneribus, & cædibus sæuiebat.speciosum facinus existimãtes se subscribere sãguineo charactere assertis Regis sui. Ad hoc virtutum fastigium sancti Martyres ascenderunt Dei beneficentia. nam præ cæteris immane substentãtes bellum, gloriam super omnes creaturas attulerunt Deo. quare omnes triumphantes alijs de causis superarunt Sancti Martyres numero,& virtutis præstantia.

Nam etsi quodcumque in lucem editum sui Plasmatoris Dei imaginem referens,decantet laudes,(extollunt enim omnia bonitatem opificis, cuius sunt participia; potentiam, qua sunt formata,& sapientiam,qua rite sunt absoluta) tamen hoc summopere elucet in beatis spiritibus, qui Dei fruuntur aspectu, & in hominibus æstu diuini amoris succensis. Quem vt in extinctum iugiter fouerent, cœteris abiectis curis summa contentione, assiduo pabulo sanctarum operationum nutriebant.

Nam etsi omnia auctoris excellentiam referunt existendi actu, multo magis fit hoc operationibus cum eius sint fines & inter has summopere hoc illæ præstant, quæ oriuntur non ex natu-

naturæ viribus, sed Dei dono, quod Angelicæ menti est tributum, & homini. idcirco inter omnia, duo ista rerum generapræclarius primarij plasmatoris præstantiam præostentant, ad laudem bonitatis, potentiæ, & sapientiæ Dei. etenim *Omnia propter semetipsum operatus est Deus.* Prou. c. 16.

Quo circa non paucorum Angelorum ministerio sibi famulatum præstari voluit, sed multorum, cum constet millia 4 millium ministrare ei, & decies centena millia illi assistere. nec Daniel. c. 7. paucorum martyrum, ne sua sancta sponsa Ecclesia belligeratura, & deuictura Gentium cæcitatem, exiguo militum Satellitio stipata videretur. cum contra illarum duritiem tanto acrius pugnandum esset, quanto minus disciplinabilitatis inerat, & lucis, ideo labore, & tolerantia de illa erat relatura triumphi. Quod si pro mendacio, & vanitate, (ita interpretatur idolum) tam ingentem passus est esse numerum testiũ, pro sua sponsa & plures, & meliores stare satis erat consentaneum inuictæ vigilantiæ sponsi.

Cui etsi hic inseruiebant, gentilitatem abducendo à sacrilegis legibus, cultibusque; tamen ibi sponsum comitaturi erant in albis equis, vestiti byssino albo, & mundo, quando magnificentissimus ille Rex Patris Verbum vestitum veste aspersa sanguine per cœli ampla suum ductaret exercitum, non quidem ad prœlium, sed ad triumphum. *Ex cuius ore procedit gladius ex vtraq; parte acutus.* Verè verè ex vtraq. parte acutus, cum hi sancti triumphatores pro sui Ducis victoria pugnauerunt labore, & tolerantia; excellentia doctrinæ, & vitæ integritate; contemptu propriæ vitæ, & auiditate diuini honoris; voce, & sanguine. quibus primo compulerunt gentes diuinis eloquijs admouere aures, deinde pio corde suscipere cœlestem doctrinam. & ita quam antea insectabantur summa contentione sapientiam, pientissima acceperunt fide: & quandoque adeò constanter, vt in ipso nostræ religionis ingressu sãguine simul, & voce eam profiterentur. pugioni alacriter præbentes iugulum, vt omnino esset testatum, plus religioni ab ipsis tribui, quàm sibi. Apoc. c. 19.

Quod si terrenorum Regum præclara est nota potentiæ, præualidos posse instruere, & ductare exercitus, summopere hoc insigniri decore decebat æthereum Regem. non quod fini timorum vereretur arma, aut popularium seditiones, cũ omnino sit expers cuiusuis timoris, et summa charitate Ducem complectantur ciues, et se se inuicem, sed illud ad decus, & gloriã spectabat absoluti Regis Dei. Quare horum omnium trophæa sibi vendicans(cum sua vicerint virtute) singulari decore illos honestauit in sua Regia, coram omni senatu, & ci-

& ciuibus. Promiserat namque, *Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, et scribam super eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei Hierusalem, & nomen meum nouum.* ita collocantur sancti Martyres in cœlesti aula, vt insigniora occupādo loca, appareant esse obsignatiora munera Diuinæ beneficentiæ, nam profusius, & illustrius in his cœlestis emicuit amor. Apoc. c. 3.

5 Emergit itaque singulari ratione Dei gloria in sanctis Martyribus. cū in illis diuina munificentia sese effuderit munificentius. inundati illi dono cœlestis charitatis, & fortitudinis, firmato animo in bonum fidei contra timorem mortis omniū acerbissimum, membratim concidi, à feris discerpi, viscerum lancinatione extingui, aut torreri ignibus, vt leue duxerunt. nec tanta poterat esse irascentis diaboli immanis feritas contra diuinos testes, quanta erat sufferēdi lenitas tributa à Deo suis commilitonibus. ideo nunquam tam peruicaci studio supplicia contra eos conquisita sunt à dæmonum satellitibus, quin potiora non attulerint illi argumenta mansuetudinis, & tolerantiæ.

Deus ipse qui ærumnarum causa erat, erat quoque suauitatum, à quibus deliniti interius, nequibant ab externo affici malo. Qua de causa ait Sacra Scriptura, *Antiochus, & qui cū eo erant, mirabantur adolescentis animum, quod tanquam nihilum duceret cruciatus.* Sanctus Genes cum crudelissimè esset plagis affectus ob fidei professionem, & exaratus ferreis vncis, facibusque adustus exclamauit, Nunquam ex corde, ex ore, mihi Christum adimere poteritis: pro quo millies pati mihi constitutum est. quod laudibus efferens D. Basilius ait, *O vocem gloriosam, qua aer, qui illam excepit, fuit sanctificatus. quam Angeli audientes extulerunt, diaboli cum suis copijs vlularunt, quam Deus suis digitis in cœlo descripsit.* Diuus quoque Cyprianus ad Martyres scribens ait, *Quàm lætus illic affuit Christus? quàm libens in talibus seruis suis pugnauit, & vicit protector fidei?* sui nominis assertores animauit, erexit, roborauit, magnificè de illis referre victoriam præstitit. Mach. 2. cap. 7. In Epist. ad Marcel. & conf. Ep. 6.

Quod si ex indefesso gubernationis opere huius mundi nihil aliud assequeretur laudis, quam quod illi tribuitur à sanctis Martyribus, certè ob præstantiam laudis satis esset. cum nobiliorem creaturam omnium visibilium creaturarum cælesti igne à se pellectam deduxerit ad opus excellētissimæ charitatis. ita isti Viri egregij Deum præ se amando amissis suis caducis bonis, Dei æternos thesauros nacti sunt. Neque inexhaustus ille fons sanctarum dilectionum patitur à nostro exi-

guo amore ſuperari. hinc oblata obſequia recompenſat centies; deinde munerat fœlicitate æterna.

6 Etſi hoc celebre ſit in vnoquoque pio, celebrior tamen eſt in beatis Martyribus, quorum glorioſa certamina ſæpe honeſtauit inſignibus miraculis. nam repente quandoque cicurauit truculenta animalia, cogens ſuis famulari amicis; nonnunquam roridum effecit ignem; abſtulitque à ferro ſcindẽdi vim; carnificumque manus inefficaces ſuo reddidit muneri.

A quibus miris operibus ſæpe deuicta gentilitas effuſo curſu properauit ad Chriſtum: abiectiſque congenitis erroribus candorem mentis vero Dei cultu induens, inoffensè poſtea perſeuerauit in ſuſcepta religione. Digna quidem merces paſſionis Domini Ieſu. nam vt hanc gloriam ſuo Patri conciliaret, ad aram vſque crucis aſcendens, *Factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi cauſa ſalutis æternæ*. quod vitæ inſtitutũ iſti inſequendo, adeò fuit gratum Deo, vt multoties iſtorum opera clariſſimis decorauerit miraculis, quod nunquam ſanctis Angelis euenit, à quibus etſi edita ſint miracula, illa tamẽ non ſignificarunt Angelicam actionem gratam eſſe Deo, ſed miraculo oſtenſum eſt, rem eſſe intentam à Deo. licet beatarũ mentium opera nunquam ſint ingrata Deo. Angelicæ mentes circumducendo lumen, immutando ea, quæ ex elementis cõſtant, quæ generantur, efficiunt. At probi homines per ſapiẽtiam, & per eiuſdem pediſſequam Religionem, Deo primario agente, adminiſtris Angelis, miracula patrant. Ita mortalium amor cœleſtium muneratur à Deo. Sic recte Bozius de Ruinis Gentium lib. 1. cap. 10.

Hebr. c. 5.

7 Nec mirum cum plus gloriæ attulerint Martyres Deo, quã beati Spiritus. etſi iſti plura dona naturæ ſunt aſſecuti; gratiã tamen exiguo labore adepti ſunt, aut fortaſsè nullo. nam liberi à corporea mole, nec ignorantiæ laborantes morbo, aut malo concupiſcentiæ, probè cognito obiecto, à quo mirificè trahebantur, cum omnis boni conditionem complecterentur, ſtatim illud adamarunt, vt omnis boni onuſtum, & fluentem fluuium. à quo amplius excidere non potuerunt, cum nullibi diuertere intellectum poſſent, in quo non inuenirent diminutam rationem boni. Quare hi ſunt veluti pretioſa depoſita, & theſauri diuinarum gratiarum, in quibus effuſè ſua contulit dona creator. vt ſummòpere in his diuina beneficentia foret illuſtris.

Verum Sancti Martyres cum nomen dediſſent militiæ Christi, non modo ætate conſtantes, ſed impuberes, & tenellæ iuuenculæ, nullo territæ cruciatu, ſola fide auſæ ſunt, (clypeo

obtectæ

obtectæ spei) non solum sustinere, sed inuadere tyrannorum acies: ad hanc descendentes luctam crucis signo munitæ. Ex eorum corde Dei erumpens, & exiliens amor, illas coegit hostem in arenam lacessere: abdicato omni affectu dulcis patriȩ, suorumque, lucisque.

Idcirco semper hæ copiam pugnandi fecerunt hostibus sanctȩ fidei. At quando tyranni expediebant secures, vt earum amputatis ceruicibus sanguinum educerent fluenta, eas martyrij cupiditate flagrare cernebant. nam ad hanc luctam firmauerant animum Dei amore, & spe retributionis æternæ. & ita hostium sæuitas athletarum Christi patefaciens constantiā, non minus illis contulit, quam lapis lydius auro. cum ab hoc figmento fragili, ægro ignorantiæ, & concupiscentiæ morbo, dæmonum fuerint contusæ vires dissipato imperio. nam toti es hi profligati, ex nostro penitus abierunt orbe, idolatria extincta, & funditus euersa.

Ergo iurè Dei delitias cum hominibus esse sacra testata sunt oracula. cum paulatim dimicando cum hoste maligno, adeò hominis peritia bellica creuerit, vt aliquando victoribus euaserit formidabilis. Prostrauerat olim dæmon primogenitam matrem imbecillo mendacio, futili suasione euerterat Adam, ambos penè obliuione iussionis Diuinæ confoderat; quæ, & alia, cum argumenta essent fragilitatis, labilitatis, & incogitantiæ humanæ, pœnituit Deum hominem fecisse. At vero subinde vires colligens miser homo, & exerens, congressionū cum hoste peritior assiduitate effectus, nec eius scenicas rationes veritus est, nec sensuum stimulos. Quare bellum gessit non paruo temporis interuallo, sed per plures annos, per totum vitæ spatium. in quo multi (Deo adiutore) commutauerunt labilem naturam in æneam, adeò spreuerunt caduca, fragilem in constantissimam, incogitantem in Dei amore flagrantem. Quapropter horum industria, qua non egerunt Sancti Angeli, summopere delectatus est Deus, veluti sui tyronis sagacitate magister. & vt particeps esset gloriæ, exemplar esse voluit laborum, & tolerantiæ.

Itaque latè fuseque Christus Dominus spatiatus est infinitis 8
erectis trophæis de hostibus. *Qui pro nobis semel mortem vicit, semper vincit in nobis*, dicebat D. Cyprianus. Etenim ipsi Duci debentur illa, sub cuius auspicijs miles prœlians vincit. ita etiam Romani statuerunt referente Valerio. Quamobrem in illa sancta Ciuitate Dei passim extructi sunt triumphales arcus cūm suis inscriptionibus, quæ victricia arma referunt militum Christi, per quos domita Vrbe, & orbe, Deus vicit. & milites à Deo honestari profusius, quàm quod consueseunt 9

Epistolarū 1. Epist. 6.

Vale. 2. c. 3.

9 temporales Reges, consentaneum est suæ amplitudini. Hinc si dicere fas est, Beati Spiritus sancta æmulatione inuident sanctis Martyribus. nam cum pro suo Rege talia isti ediderint amoris argumenta, talia nacti sint in cœlis victoriarum argumenta. quorum certè nullum extant Angelorum in illo amplissimo regno. Quod si ad decus deseruiunt illa triumphanti Ecclesiæ, certè militanti opem ferunt. cum irrequietum sit bellum inter probitatem, & improbitatem. qua de causa ab improbis affliguntur pij, quorum spectatæ virtutis conditio durior est, quàm incognitæ, vt ad Ciceronem dicebat Brutus. idcirco omnis eorum moeror tollitur, aut saltem lenitur exemplo Martyrum. Quamobrem ait Gregorius Magnus, *Cogitemus tribulationes, & labores eorum, qui nos præcesserunt, & non videbuntur nobis grauia, quæ nos toleramus.* Non dum Christi sitis extincta est, sitiens Patris gloriam, quæ in calamitatibus piorum summopere elucet. hinc gemere coguntur ad finem vsque mundi, & in extremis extrema sufferre tentamenta, vt Dei domus ijs repleatur, qui in sanguine Agni suas terserunt stolas. Quare Isaias Christi glorias animo repetens dicebat, *Pro eò quod laborauit anima eius, videbit, & saturabitur.*

Homil. 35. Isai. c. 53.

Supremus ille artifex cœlestis aulæ ex viuis, excultisque lapidibus volens eam formare, permisit illos contundi crudelissimè à dolabris, vt ad structuram æterni ædificij conquatrarentur, & locarentur in nobilioribus locis. Quo circa sanctus Ioannes refert, *Dei Ciuitatem habere portas duodecim, & in portis duodecim Angelos, & nomina inscripta duodecim tribuũ Israel. & murum ciuitatis habere fundamenta duodecim, & in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum.* Qui sola oratione, & prædicatione, adiunctis quibusdam inusitatis, diuinisque operibus, sine populatione agrorum, aut vrbium euersione, vel cæde mortalium, vniuersum orbem Christi subdiderunt imperio. (quod imitari summo labore optarunt martyres) vt ex animarum salute emergeret Dei laus, & gloria. ideo eorum nomina sunt æternitati consecrata. Nam *Qui ad iustitiam erudiunt multos, erũt quasi stellæ in perpetuas æternitates.*

Apoc. c. 21. Danie. c. 12.

10 Igitur lætanter occurrendum est malis aduersisque rebus. nam his absolutis post occasum vitæ ingens bonum nobis occurret. *Cum sine ferro, & sanguine martyres esse possimus, si patientiam in animo veraciter custodiamus*, vt dicebat Gregorius. Iisdem armis, quibus nostras concupiscentias superamus, euertimus dæmonis imperium, & improborum feritatem, à quibus etsi ad mortem vsque non tradimur, sed impeti-

Homil. 35.

petimur insidijs clanculo, si pro Christo hoc pacatè tolerauerimus, non vacabimus à martirij præmio. nam in hac tranquillitate Ecclesiæ etsi non cogimur pectoribus tyrannorum recipere gladios, cogimur Christum suam ferentem crucem sequi eodem instituto. non quidem corporeo gressu, sed imitatione charitatis, qua non suam, sed Patris gloriam quærens, pepercit transgressoribus. quin etiam pro illis aduocatum egit. Ab egregia christiana fortitudine tale egreditur opus, quæ non infirmis est constabilita radicibus, nec minus abundat Diuino spiritu, quàm quo sancti redundarunt Martyres. ex eodem enim ea oritur charitatis principio, & eundem finem Deum spectat.

Quapropter non modo cogimur vltionum obliuisci, vt nostra sacrificia aris admota benigno oculo Deus intueatur. sed lætabundè debemus occursare aduersitatibus, illasque accipere veluti gratissima munera. nam si sapientis est, naturæ necessaria mala æquo animo ferre, quanto magis vtilia, nobis à Deo transmissa? tales sunt meritorum opportunitates. Quod si, vt consuetum est (ob naturæ inconstantiam, & inæqualitatem rerum ad nostram mentem) aliud velimus pubescentes, aliud senescentes, aliud sanescentes, aliud ægrotantes; aliud irati, aliud placati, an non aliud expetierimus Diuinæ voluntati obsequentes, & aliud reluctantes? cum reluctando agitemur furijs, obsequendo vero simus mites. qua ratione lætanter laturi sumus temporalium rerum euersiones omnes. Ita sancti Martyres sua corpora, rimante ferro, lœtè viderunt à proprio sanguine madefieri, vt in sui Ducis insisterent vestigijs. 11

Illatas itaque miserias mira patientia, & magnanimitate primo sufferre debemus. secundo illas benignè accipere, vt occasiones experiundi, & tandem complecti lœto animo vt eximia munera nostri Ducis, qui nostræ inuigilans saluti, quæstus offert causas. hinc talia nullas ferunt rationes mœrorum, sed lætitiarum multas; cum præstent, vt in vitæ christianæ instituto insistamus vigilanter. quo nihil optabilius. tunc nihil iudicamus aut vtile, aut honestū, nisi quod iter munit ad æthe-ream patriam.

Quamobrem, Amice, omnem dolorem præsentium silentio premamus, & solum promamus lætitiam pro oblata saluberrima opportunitate animæ. cum patientiæ alis nostrum triumphum inferremus in cœlis. nam etsi contra nos nō defatigauerint carnificum manus tyrannorum crudelitate, tamen humiliter tulimus insectantium criminationes, & ex his illata damna qua animi præstantia, Seneca In Hercul. Furen.

Quod fuit durum pati,

Meminisse dulce est.

Quod si olim Gymnosophistæ Caucasi montis gelu sua nuda corpora durabant. quandoque ea obijciebant flammis permoti auiditate gloriæ, ꝙ dolores contempserint. & superstitiosi Iapones voluntariè sibi mortem inferunt ob cultum erga suos Deos. Alij enim excelsa rupe se dant præcipites, vt Vilela refert. Alij composito specu ad instar dolij, sine cibo & potu, tamdiu ibidem suum inuocant infernale numen, quo usque sacrilegam efflauerint animam. Alij cum ex sugestu de mundi vanitate fuerint concionati, ex corrogatis eleemosynis nauigium emunt, & conscendunt, imposita falce, qua possint spinas pcindere ituri ad suos fictitios Deos, deinde de industria aperto alueo summerguntur spectante populo. quod tanta alacritate perficiunt. ut nouitate spectaculi se obstupuisse idem Vilela testatur. quorum omnium corpora gens illa stupida veneratur sacellis, lampadibus, & supplicationibus. Ioannes Vgo narrat in Narsingæ regno summa reuerentia quoddā Idolum coli, quod stata anni die circumfertur curru ingentis molis, cuius superior pars Idolo tribuitur, inferior occupatur à Regina, et à matronis, quæ iucundissimo concentu diem celebrem efficiunt. moles huius currus vix quatuor elephantorum viribus trahitur. in qua impia lætitia alij cutis partem ferro abscissam offerunt Deo, aliqui vero voluntariè ad certam necem se supponunt rotis. Et idem Vilela refert. Quosdam in certa solennitate in quodam cœnobio sese irrumpentium pedibus prosternere vltro calcandos, & secum præclarè agi arbitrantur, si obtriti intereant. vt sœpe accidit. Tantum valet religionis opinio, & iniquorum Deorum crudelitas contra suos veneratores. Et celtę olim paullo argento, aut aliquot fictilibus vasis cònducti, (quæ propinquis darent) supini in scuto iacentes, iugulū præbebant incidentibus. spectacula similia Barbarorum non modo in nobis extinguere debent desiderium honorum, sed & vitæ. cum sola illos cupido gloriæ accenderint ad vitæ iacturam, nos vero cœlestis promissio Dei æternæ vitæ.

Vale. 3. c. 3.

Masse. de rebus Iaponicis lib. 1.

Idem Maff. lib 4.

In suis Nauig. c. 44.

Idem Maff. lib 3.

Possidonius

Quid ergo ab eruditis pectoribus cœlestibus disciplinis sustineri non debet aduersi, si barbari vano faustu, & insulsa superstitione sua sponte diem obitus appetant, præcurrant, & occupent horrendis generibus interituum? quare verè infirmitatem humanam plorans Plutarchus docet, *Nec illam metam habere, nec terminum, nec sui esse compotem, se offerentem modo in superstitionem, & vanitatem; modo in neglectum rerum diuinarum & contemptum.* Idcirco cum nouerimus pulcherrimum esse Dei cultum, hilari animo excipere aduersa

In Camillo

quæso

quæso nostros quæstus non excipiamus luctuosè. Nam si gladiatorum munus in theatro inuexerunt Romani, vt fortior esset suorum militum disciplina contra dolorem, vel mortem, & vehementior gloriæ cupido in prǽliis, *Ideo sæpe ex nobilissimis domibus multos in arenam descendere talis luxuries coegit*, vt ait Seneca. hinc ituris ad bella talia munera parabantur. *Ne armatos hostes timerent, aut perhorrescerent sanguinem*, ait Capitolinus. Aliæ quoque nationes asperitate vitæ, aliæ dissuetudine ab exteris, aliæ seueritate plagarum ciuium animos assuefaciebāt asperitatibus, ut perpetuo sua seruarent regna, cum delicijs soluātur illa. Quanto magis æquiore animo aduersis obuiam ire debemus, cum istis non paretur nobis diuturnitas in terreno regno à Deo, sed æternitas in cœlestibus regnis. quare etsi miserabile appareat agitari, & pessundari calamitatibus, nihil tamen est salubrius pro christiana disciplina, cui hæreditario iure debetur æthereū regnum immensum.

Epist. 88.

In vita Maxi. & Balbi.

A prauis passionibus abstinendum.

Caput XXXX.

1 SVbactis, compositisque prauis passionibus animi libertatem nanciscemur, Amice, etiam ab acribus fortunæ aggressibus. tunc irrequieta nostra cupiditas domita rationi paret. Nā vt Philosophus monuit, *Perturbationes benè dispositæ facile idexequuntur, quod ratio præcipit.* Illorum affectuum dominatio grauem infert seruitutem subiectis, vel potius lethalem: cum sæuo marte non modo vim rationis perturbent, sed cogant ipsas passiones secum digladiari. Regnāte veneris cupiditate (ab hac sumamus exemplum vt passionum notissima) influtes animus turget & ardet se deducere ad amatam, crescenteque concupiscentia absentis torquetur desiderio, & tunc maximè cum rogatam repugnantem senserit. quare pendens ab incerta re laceratur: & tandem cum venus vim habeat attractoriam, etiam auersantem animum trudit. vt sequatur profanū vsum sensuum. etenim sicuti facillimè voluptas cœco sensui imponēs, mentem ad assensum pertrahit: ita assuetudo cogit mentem institutæ seruituti insistere. adepta voluptate etsi videatur desijsse bellum, at tunc maximè incipit, cum furenti concupiscentia reliqua consectetur victor, & dominans sensus. nam propria est eius operatio tenebris suffundere men-

Mag. Mor. 2. cap 8.

re mētem. quo minus nequeat labilium rerum deprehendere insidias,& damna.

2 Animus tunc temulentus vitio,& obsessus,ruit in præceps, nec solum insanit,sed furit,& irruit,(aprorum more) in sui venantis telum. Et eò vsque tandem progreditur exagitatus furore, vt semetipsum vitio superare attentet, quasi in summa peruersitate summa sit cōstituta fęlicitas. quo abrupto aggere

Poli.5.c.11. nihil vltra remanens probi moris,pudore amisso, *Non illecebris solum,sed ipsa infamia gaudet*,vt ait Aristoteles. & Ta-

Annal.11. citus, *Infamiæ magnitudo apud prodigos nouissima voluptas.* artium errata suis artificibus sunt pudori; at illis sua probra sunt decori; cum infamiæ, quàm modestiæ sint cupidiores. ideo peritè dicebat Augustinus, vt solet in omnibus.

Ethi.c.8. *Peccata quamuis magna, & horrenda, cum in consuetudinem venerint, aut parua esse aut nulla creduntur. vsque adeò, vt non solum occultanda,verum etiam prædicanda diffamandaque videantur.* tunc tanta est vis morbi, vt superet curationes humanas. quod perspicuè Periander ostendit. Hic Conuiuij hilaritate, (tunc se mota grauitate lætitia quæritur) effrænis effectus, & impudens,puerum suum, quo abutebatur,

Poli.5.c.10 interrogauit,*Num ex se grauidus esset?* quare erubescentes ciues tanta Regis impudentia, in illum impetum fecerunt, vt Aristoteles narrat. & Nero duxit virum in vxorem: & ipse

Paul.Aqui. lib.8. postea à viro virginis specie,vt vxor acceptus est, dicta dote, & conuocato Senatu, adeò se se efferunt mōstruosa vitia, vbi malitiæ iungitur potestas. & Candaules lydorum Rex (cum

Hero. Iust. lib. 1. non satis illi esset, suæ vxoris pulchritudinem vbique efferre laudibus) nullo obductam velo, oculis intuendam obiecit sui sudalis Gygis.quo facto amicum ad adulterium pellexit, & vxorem veluti alterius amori traditam à se alienauit. quāobrem dolo amborum interijt. cuius cædis præmium, regnum fuit.adeò interno motu inuisa sunt scelera. *Vitia mul-*

De Differ. inter &c. *titudini hamorum sunt similia, quæ cum pendentibus ex ipsis affectibus huc atque illuc moueantur,pluribus inter se nodis atque implicationibus connectuntur.*ita Plutarchus. implicantur tunc illa in mutuam perniciem *Vitia in confusionem, & dispersionem adducit Deus, ne coadunata, iunctis nocendi viribus, insuperabile malum afferant,* ait Philo. nam etsi primo probitatis extinguant igniculos; tamen inductis habitibus de primatu cōtendunt.et sic nesciunt erubescere, nec quiescere auctis viribus:veluti venus denuo durius liquata consistit.unde Ouidius,

De Pāt.1. *Nec vires adimit Veneris damnosa voluptas.*

Semel,& pluries subacta ratione sensus non quiescunt, sed domi-

dominio inflati ei dominantur tyrannicè. quocirca ad nouos lapsus illam pertrahunt. quibus hæc misera reluctari non audet quandoque ancillari assueta, & territa dominio, imò pellecta pestifera dulcedine. Quamobrem crescente in diem, consuetudine sæua quadam violentia ad obiecta sensuum fertur. & veluti qui cum bonis viris familiaritatem habent, ex honestissimo illorum conuictu in melius proficiunt moribus; & qui cum malis versantur sibi illorum vitia asciscunt; vnde monebat Seneca, *Ne assideamus morbo laborantibus, ne ipso afflatu inficiamur*: ita ex prauorum cupiditatum colluuie miscellanea prouenit animæ temperatura vitiorum. idcirco efficitur meditatoria, & patratoria criminum officina. nō more meretricum, quibus finem se prostituendi senectus imponit. cum venustate transacta nemo cum illis amatoriè congredi appetat. cuius ætatis teneritudo, & venustas emarcescat necesse est. vnde Plautus. De Tranq.

Stulta es tu sanè, In Mustell.
Quæ illum tibi æternum putas fore amicum, & beneuolum.
Moneo ego, & deseret ille ætate, & satietate.

At anima, quæ se pluries prostituit constupranda voluptati, iræ, ambitioni, cæterisque diris passionibus, nunquam finem imponens, quo vetustior, eo nequior erit. nam sicuti benè cōpacta corpora exercitationibus robustiora efficiuntur, ita deprauata anima suis similibus occupata studijs, fit deterior. facilè enim consuetudo transit in naturæ similitudinem. cætera hebescunt tempore, vt iuuentus, vires, pulchritudo, sed vitia gliscunt, & repuerascunt, vt intermissus morbus corpus repetens. Ideo sauciata anima more ferino in vulnerantem irruit, & veluti in corporibus in præceps iactis nullum sui arbitriū est, nec eunt, sed feruntur; sic anima ad vitiandum assueta omnem rationis transgrediens metam, sui compos non est; cum abrepta à praua consuetudine non agit, sed agitur. quod admirans Augustinus dicebat, *Imperat animus, vt moueatur manus, & tanta est facilitas, vt vix à seruitio discernatur imperium, imperat animus animo, & non tamen facit*. Ægritudo animi est, quia non totus assurgit veritate subleuatus, consuetudine grauatus. Confess 8. cap. 9.
& Aristoteles docuit, Ita se habere affectus vitiosos ad imperium rationis, vt se habent membra paralitica ad motum. ideo Cretenses cum vellent aliquem dira execratione perstringere, precabantur, vt praua consuetudine delectari posset, ita Valerius refert, sic per speciem pacis nostra interna Respubl. euertitur. *Ex voluntate peruersa facta est libido. & dum seruitur libidini, facta est consuetudo, & dum consuetudini non resistitur, facta* est necessitas, quibus quasi ansulis quibusdam sibimet innexis Ethi. 1. c. vltimo. Vale. 7. c. 2.

tenebat me obstrictum dura seruitute: ita Augustinus ibidem.

4 Hinc in concitandis affectibus acres esse possumus, in compescendis vero sumus impares, nam parta victoria procaciores effecti sensus per proteruiam omninò dominari volunt rationi. cum in hoc domestico bello plus sibi vendicêt affectus, quibus iam paruit ratio, quàm ipsa mens. etenim remissis virtutum officiis statim emergit vitiorum audacia, & tyrannis.
Gene.c.16. Despicit tunc sensus rationem, veluti Agar Sarram sibi vendicans herilis tori fastigium; cum ad contubernium voluptatis traxerit dominum nostræ Reipublicæ imperium voluntatis. hinc ex singulis conniuentiis semper oritur maior seruitus
Homil. 31. In Euang. mentis, quæ deinde malè assueta cogitur famulari suis seruis. *Vsitata culpa obligat mentem, vt nequaquam resurgere possit ad rectitudinem*, dicebat Gregorius.

Profuga mens à statione virtutum, & ab imprudentia occupata, insanabili ex se morbo laborans, nunquam desinet iactari morbo, (nisi ad priora virtutum studia redierit) suis consuetudinibus effecta rationis, & quietis impatiens. vnde Dominus
Isai.c.48. in Isaia clamat, *Vtinam attenderetis ad mandata mea, abundaret*
5 *instar fluminis pax tua*. etenim vt Aristoteles docuit, *Insatiabi-*
Poli.2.c.5. *lis est hominis improbitas*. rationem attulit Pythagoras, refere-
Mag. Mor. 2.c.6. te Philosopho, quia malum est infiniti, vt bonũ est finiti. Quod apertè minatur Dominus improbis, *Comedetis, & non satura-*
Leuit.c.26. *bimini*. cum voraginosa sit ingluuies vitiorum, & inexplebilis fames. nam patrare omnia tunc audet sensus propria libidine, & consuetudinis audacia. Attamen nihil aliud in insipientis anima oritur, quàm vulnus, quàm vlcus. à quibus illa effecta brutalis cogitur ægrotare; deinde extinctis virtutum luminibus miserè interit, violentiis vitiorum enecta. vt huius ferè exẽ-
Amaro narrat. plar in Plutarcho habemus. Iuuencula quædam (cuius venustatem duo iuuenes ardenti prosequebantur amore) ex indulta sibi facultate eligendi, ex his vnum sibi vendicauit tenuioris fortunæ, alterius spreta opulentia, indicta die nuptiarum ex insidiis prosiliens ille, cuius connubia renuerat adolescentula, violenter ad se eam rapere conabatur, ex aduerso ad se electus sponsus. Quorum contentionibus virguncula amantium, sociorumque impetu dirempta interiit. Qui mortis extiterat causa, statim se iugulans, obiit. alter nusquam comparens violento fato se interemisse creditum fuit. Ita cum alicuius vitij se dicauerit obsequio Anima, statim alterius prosiliente cupiditate, lacerata ad interitum deduci, necesse est, & si nunquam uitiorum uoluptates sine ærumnis assequitur. Quo circa semper est molestiis obsita eius uita cum mentis perturbatio sit

partus

partus malitiæ, à qua irrequietè mens torquetur rationem deferens. Enimuero ut bella,& calamitates ex ciuium seditionibus oriri solent, ita ex intestina dominatione sensus contra rationem. Quæ licet in malum consentiat,nũquam tamen quietem nanciscitur increpatrice conscientia.quin etiã si hæc quasi emortua non dissentiret,non euaderet perennem conflictationem uitiorum.hinc nullus legislator pœnam statuit improbis, quia quiescant, sed quoties exercent praua cum nouerint illis imperitari non posse quietem, perenniter tumultuantibus uitiis,& irrupentibus affectibus. Nam ueluti una febricula non pars corporis decumbit,sed totum; sic non modo multis, sed etiam vnico vitio tota infirmatur mens,& exagitatur. Itaque cum in tali etiam pace sensus,& rationis in malum, perniciosa sit quies, vt salubrius quæsitandum est semper bellum, & irrequieta dissensio eorum.

Apparet itaque ab abstinentia prauarum cupiditatum oriri tranquillitatem,& pacem,& veram fęlicitatem.quandoquidem multa,& funesta bella à vitijs conflata sunt,quæ aliquando potiorem sanguinis partem ex ciuitatibus pessundarunt, ita vt miserum spectaculum factæ sint superstitibus. Quamobrem ex illis subducendus est animus, vt supra caduca emergens,potiri quodammodo possit cæli colarum tranquillitate. ne cum sit corpore, quasi cancellis, reclusus, adhuc etiam retineatur passionum custodijs,à quibus tanquam à Cerbero assiduis infestetur latratribus. tunc molestiis vigilijs succedent horrifica somnia per oblata scelerum simulacra.hinc ei amata silentia noctis non auferunt,sed inferunt molestias;nã aliquantisper sopito labore corporeo cogunt meditari pericula, quæ ex sceleribus ei imminent. Neque mens cogere potest conscientiam,vt sileat,vt conticescat,vt non obijciat crimina, vt desinat in iudicium vocare sontem,ideo dicebat Plautus, 6

Nihil est miserius, quàm animus hominis conscius. Iu Mustell.

Quamobrem vera quies non est, quæ fit à diutino somnio, aut 7
à Letti puluinari,aut nobili culcitra,sed quæ à nulla vellicatur conscientia delictorum,nam quoties mens à se abijcit profana, pias parturiens actiones,secum non obstrepit,sed quietè se explicans deliciatur in tranquillo secessu,& congressu virtutum; quarum afflatu correptus experitur,in solo amato Deo omnẽ hilaritatem inueniri,& hanc præfert cunctis mundi bonis.Quę lætitia est incomperta profanis. Enimuero cum nihil in se habeant amabile, neque *erga se ipsos esse amicè affectos videntur,* Nico.9.c.4
vt docebat Aristoteles.

At illorum quanta sit quies latet impios; cum sint placidi, inconcussi, hilares; sublatoque omni domestico bello, interna

pace fruuntur, etiam pauperie, & vilitate oppressi. nam *Talis*
Epist. 60. *est optimi viri animus, qualis status supra Lunam. Semper ibi serenum est*, ait Seneca. quam tranquillitatem interna virtutum
Quod oĩs probus, &c possessio præstat. *A qua est libertas, fælicitatum omnium fons, & origo*, vt ait Philo. & Plutarchus, *Bellum quod à vitijs infertur,*
De liberis educandis. *nulla ex virtute spolia ducit. Nam sicuti concentum virtutum à Deo foueri decet: ita dispergi, & profligari vitia* dicebat Philo.
De cõf l. ng Igitur resistendum prauis affectibus, vt interna pace lætari possimus. ideo Horatius ait,

Ad mecæn. Epistolar. 1 *Hic murus aheneus esto,*
Nihil conscire sibi, nulla pallescere culpa.

Est enim culpa, siue vitium non solum proclinatio ad profana, ad deleteria, (& hoc quidem natura) sed sui voluntaria deinctio cũ illis, à quibus virulentius inficitur animus, quàm à pestiferis morbis corpus tabescit. etenim ægritudines omnes (vltima excepta) naturæ vi profliganiur, quandoque adminiculatrice arte: at animi à solo Deo curantur. cum cura immortalis morbi, immortalis medici erat industria. corporeos morbos non magis irascens Deus primario sceleri inuexit, quàm miserans ægritudinum animi, ne sanitate lasciuiret semper. etenim domita carne, quod præsertim fit ægritudinum tabescentijs, homo sese liberius mancipat rationis imperio. vnde dicebat D. Paulus, *Cum infirmor, tunc fortior sum*, subactis tunc desiderijs inferioris animæ, superior expeditius euadit in cælũ idcirco peritè dicebat Plinius, *Quem infirmum auaritia, aut libido sollicitat? non amori seruit ille, aut appetit honores, opes negligit, inuidet nemini, neminem despicit, nec sermonibus malignis attendit, aut alitur.* cum corporea ægritudine torquetur, tunc quæsitat animi integritatem. quare expedit infirmari, vt valescamus animo, quin etiam nec dissimili ratione natura mortem propinauit homini, ne sempiterno labore tabesceret, & mœrore. hinc exacta per dolores vita, nouissimè malorum aduenit liberatrix mors.

8

Cho. 2. c. 12

Epistol. 7. ad Maxi.

9 At vitia nostri animi prauitate orta, nobis potissimè insidiatur, & veluti viperarum nati parentis disrumpunt viscera. in quo malo illud præsertim lugendum, quod tales morbi sensum adimunt ægrotanti, ideo dicebat Seneca, *Difficulter ad sanitatem peruenimus, quia nos ægrotare nescimus.* qua de causa periculosius ægrotant hoc laborãtes morbo. etenim vt docuit Hippocrates, *Morbo laborantes aliqua parte, & dolores non sentiunt, us mens ægrotat.* tunc languor in capite est sensationis principium, quo per morbum oppresso, nequit in membro sensatio fieri, hinc se ægrotare nesciunt, vt sunt Lethargo oppressi, aut comitiali morbo. Ita qui morbosa contagione vitio-

Epist. 51.

Aphor. 2. num. 6.

rum

rum fœdatum gestant animum, dum placuerint illa, non percipient se molestari ab illo pestifero languore. ideo quasi humoribus quiescentibus falluntur. Qua ratione periculosiores sunt animi morbi, quàm corporis. nam tunc malè affectus animus, suæ ægritudinis nescius, medicũ auersatur, & pharmaca. quarum rerum auidissimi sumus dum inuadunt nos corporeę ægritudines. at in animi malis cum nos pigeat profligare morbos, non admittimus curatorem, sed adulatorem, & tunc maximè cum inoleuerint vitia, à quibus paulatim adimitur, & tandem extinguitur sensus omnis languoris: vnde dicebat Augustinus, *Quod pungitur, & dolet, aut sanum est, aut est in illo spes aliqua sanitatis: quando autem tangitur, pungitur, nec dolet, pro mortuo habendum est.* Ita sensim exurgunt vitia, primoque procliuem efficiunt animum ad scelera, postea peruicacem, deinde effrænem, & tandem inuerecundum. Quare talibus pressi morbis pro virtutibus commendant vitia: vt pro comitate lasciuiem, pro industria rapinam, pro prudentia fraudem, pro fortitudine iracundiam, & pro virtutum merito, immoderatam cupiditatem honorum.

Domen. 4. Aduent. Serm. 1.

Quæ ambitio cum hominis occupauerit animum, non sinit eum se dedere secessui, vel tolerantiæ, vel pietati, sed maximè illum pertrahit ad contentiones, ad simultates, ad insidias. *Eos iustitiæ capit obliuio, cum in imperiorum, honorum, gloriæuè cupiditatem inciderint*, ait Cicero. Quare Calpurnia vetabatur lege, edita ab vrbe condita 684. si quis ambitus esset accusatus, & condemnatus, in perpetuum gerendi honores impotentia mulctaretur. ab hac peste humanitate extincta feritas in animum inducitur. Ita Thraciæ Imperatores potito sceptro statim suos iugulari mandant. Æthiopum Reges damnant suos consanguineos claustro cuiusdam montis: & olim Abimelec, vt solus regnaret, occidit septuaginta fratres. quin etiam hæc tabes adeò quorumdam inuasit animos, vt Deorum appetierint æqualitatem. Caius non solum suam impiam consecrationẽ efferre voluit in publicum, sed in theatris vario Deorum apparens habitu, sibi vni vniuersorum Deorum cæremonias, & honores, congeri, & exhiberi voluit, vt eos vinceret, quibus inuidebat, vt refert Philo. Et impius Iulianus, inspectis vorticibus aquarum Euphratis magnopere expostulauit ab amicis, vt eũ obruerent aquis, & euulgarent inde, à Dijs fuisse raptum: quasi alter Quirinus. at tales qui se ambitioni dicant, dediscunt naturam *Nec homines solum, sed Deos despiciunt,*

10

Off. 1. Dio. lib. 36.

Iudicũ c. 9.

De lega. ad Caium.

Vt dicebat Curtius, itaque ex monitis Poetæ,

Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido.

Curt. lib. 6.

Gergi. 1.

Huius passionis periculosa tempestate à portu tradimur quie-

tis ad

tis ad inquietitudinum fluctus;& periculoso cursu ad naufragium tendimus gubernatrice temeraria ambitione,cum effrenis illa nullum vereatur periculum,aut piaculum. Quamobrē non patiamur mentem nostram à tali vectari belua; sed si per incogitantiam ad hanc ascenderimus,desiliamus,quàm primū ita adipiscemur victoriam,cum in his certaminibus victor fiat uicto deterior præualente uitio,hinc se uinci quisque non pudeat. imò prouocanti ultrò uictoriæ palmam debet offerre: cum pugnanti cedēdo,efficitur uirtute uictor. *Nam nemo magistratum petit,qui non gloria, & ambitione ducatur*, ait Aristoteles. Magno tunc pretio constat uictoria,quę spirituali emitur naufragio,hinc uictoria non est,sed calamitas: cum pro caducis commutentur æterna. Quocirca euertenda est talis animi passio, quæ sæpe occupans abditos recessus cordis pro lætis Lethum, pro sede dignitatis sepulchrum obtrudit, nam ut ait Seneca,

Poli.1.c.7.

In Hercul. Oct.

Vrit miserum gloria pectus.

Quamobrem scrutari debemus latebras passionum nostrarū, si quis in nobis est uirtutum amor,& desiderium mutationis in melius;ut illarum perspecta morbifera cōditione, declinemus contagium.ut hilares esse possimus,omnis ex animo eliminanda est ambitio.nam sępe spe arridente fęlicitatis(qua irritatur ambitiosus animus)trahimur ad acres molestias, at uero si tēperantia talem composuerimus affectum,hoc sublato bello,& interna constituta pace,non depressum mœstitia animum gestabimus,sed elatum honesta lætitia: inducta pro prœlio pa-
11 ce,pro seruitute libertate.Quod si tam exquisita uigilantia rimantur homines plantarum uires,ut corporum tueantur, uel reuocent incolumitatem,certè ambitionis debent uenari principium,quod sola est animi superbia.

Huius peccati labem,ut eluat Deus,nos aduersitatibus corripit. Nam si ut monuit Stagirita, *Vnicuique conuenire videtur, vt liberis suis,& amicis,ad virtutem conducat, aut saltem conducere proponat*. Quanto magis Deo? hæc castigatio est amoris insigne, ita Dei cognati cognoscuntur. Nec maior esse potest cognatio,quàm quæ intercedit inter Patrem, & Filium. nam carnis libertas de facili subuertit hominem veluti malè sub vrrata nauis carens gubernatoris prudentia, cum animaduersio ex sui natura ad emendationem proficiat,nam quoties fuerit disciplinis correctus, à seruili uitiorum non euertetur imperio:sed inde mouetur ad uirtutum opera;illectus amore di-
12 uinarum rerum. cum Deus non solum offerat solutionem à prauis passionibus,sed robustas uirtutes,ut remigemus in patriam,à quibus solis replemur gaudio.Nam synceri risus opifex est

Nic.10.c.9.

fex est Deus solus, quocirca Deo operante sarra concepit Isaccum, qui risus interpretatur. enimuero cum defierint muliebria fieri(ueluti emortuis concupiscentijs) anima concipit, & in lucem effert syncerum gaudium, à possessione, & usu uirtutum emanans. nam tunc anima perfectè lætatur, cum perfectis insignitur uirtutibus & hæc merces est purgatæ animæ, de facili non posse illaqueari à noxia suadela sensuum, quod lætitiarum est origo. Gene.c.21. 13

Igitur anima se ab omni profano affectu corripere debet, & ab ambitione præsertim, uirtutumque studijs se occupare, nam sublatis illis scimus Deum affore propitium, cum ut innocentem, ita pœnitentem libenter suscipiat, & muneret pace. Quapropter superato uniuerso agmine uitiorum (quorum etsi uideatur inexpugnabile robur assuetis famulari, cæteris uero Dei præsidio fultis, omnino imbecille) indesinenter depurata anima datori Deo uictoriæ pientissimas canit laudes, cum nec melior, nec præstantior uictoria dari possit, quàm quando quis vincit petulantium quadrupedum agmen. hoc est vitiosorum affectuum multitudinem. contra quam perenne bellum suscipere debemus, nec aliquando componere pacem. Etenim cõsectatio, & adeptio voluptatis, accessio eiusdem est, & accensio non finis. cuius scrutata natura, & intima conditione, purgato ab erroribus animo, repositos affectus animi malos abiciemus omninò.

Fugatis prauis passionibus, amatores effecti solitudinis, diuinis contemplationibus exultabimus.

Caput XXXXI.

QVamobrem non ad errantis vulgi institutum viuendum est, sed ad constitutum rationis. imò ad præscriptum sapientiæ christianæ; cum hæc sit solidus clauus, & rectus in nostra calamitosa nauigatione, qua non nouum orbem petimus, sed æternam domum non manufactam in coelis. Vulgus enim magis more, quàm prudentia antecessores imitans, errans sequitur brutescentes affectus, & stultam doctrinam. ideo primi sequentibus sunt exitio prauitate disciplinæ, & morum. At gubernante christiana sapientia Duces efficimur passionum animæ. & tunc non patiemur eas errabundè ferri. scientes quod quoties per affectum terrenarum rerum cognationi

tioni

tioni cœlesti renuntiauerimus, indiuiduus comes mentis nostræ erit mœror, & luctus, nam ex æquo cum corpore cupiditatibus vritur, fœdatur, & euertitur. At ablegatis concupiscentijs, tunc gaudio exultans deuictis hostibus hilarem ducit vitam contubernio virtutum, quas in anima plantat Dominus: vt in hoc voluptatis statu lætari possit, & leuius ferre peregrinationem huius vitæ. in qua sœpe sœpius hostium petimur te-
Medi.c.35. lis, & insidijs. *Nam quorum pectora virtutes possident, dulcedine, suauitate, & tranquillitate replentur*, dicebat Augusti-
1 nus. Neque potest anima, spretis mortalibus, immortalia syncerè concupiscere, (quod proprium est christianæ virtutis) sine diuina gratia, cuius quatuor sunt, lætitiarum gradus.

2 Primus est ille, quo hi perfunduntur, qui abiecta vetustate peccati, pœnitentiam veluti tabulam in extremo naufragij periculo amplectuntur. tunc eos pœnitet, & pudet; eius detecta per diuinum radium fœditate, & perniciositate. Infernales hiatus flammiuomos verentes primo, postea accensi desiderio, & spe, consequendæ veniæ, dono sancti Spiritus humillimè expostulant summi Dei gratiam. Quod quidem D. Bernardo
De Pento. Serm 1. teste, *Necesse est, vt operetur dulcedine quadam Spiritus, spe replens animam, per quam fiducialiter postulet*. Enimuero semper cum spe est aliquid admistum amoris, sicut cum amore copulatur voluptas. hinc sicuti illato lumine lætatur oberrans in densis tenebris, ita hilarescit anima illustrata à Deo; sperans, & ambiens à primario Medico sibi propinari medicamenta vulnerum, in quibus lætabatur olim suæ ægritudinis ignara.

3 Secundus gradus hilaritatis est, cum ritè pœnitentibus peccata condonantur. exornantur tunc similium animæ cœlestibus donis. idcirco abiecta peccatorum sarcina, erecto animo cœlestem patriam spectantes mira quadam tranquillitate perfunduntur; rectum tenentes cursum ad veram fœlicitatem. In quo itinere nemo sine lætitia graditur; spe libans voluptates æterni conuiuij Dei. quas appetens pitissare Dauid preca-
Psalm.50. batur, *Redde mihi lætitiam salutaris tui*. Deletis morsibus conscientiæ, sanatisque peccatorum vulneribus, discusso timore diuini iudicij, & æternarum pœnarum, quasi ex imminenti eruti naufragio, spiritum hilariter ducunt, & anhelantes expetunt cœlestem domum. Enimuero quando anima sancto Dei flammescit desiderio, tunc maximè optat initiari præmijs, &
De vtilit. Creden. coronis æternis, repleta immortalium rerum concupiscentia. *Quanto quisque est purgatior, tanto facilius intuetur verum*, dicebat Augustinus. quare toto mentis desiderio futura expectat bona, dono sancti Spiritus illecta, & erecta pia quadam fiducia, vt ibidem dicebat D. Bernardus.

Tertius

Tertius gradus hilaritatis est, quo in aduersis miro modo Spiritus Sanctus consolator fouet sui amantissimos, eos muniens leni patientia,& virili constantia. etenim cũ sit ipse sœpe numero dolorum causa (cum religionis causa oppugnentur pij) consequens est, vt ipse sit etiam lætitiarum origo,quibus illorum sopitis mœstitijs efficit, vt in tormentis exultent.& ita impij cogantur fateri, se à suis victis gloriosè vinci. cum hostem vincere virtutis sit opus, vinci vero, & prosterni sit improbitatis. quod in sanctis Apostolis fuit manifestissimum. *Qui gaudentes ibant à conspectu concilij. cum digni habiti essent pro nomine Iesu contumeliam pati.* corroborati illi cęlesti constantia aspernati sunt concilij furorem, veluti pueriles minas,& ludrica certamina. hac ipsa virtute deliniti Martyres belluarum ferociam, voracitatem ignis, ferri acerbitatem,accurrentes carnifices, iratos tyrannos, aspernabantur. Nam etsi exquisitis tormentorum generibus petebantur ad necem, tamen eorum sopito desiderio vitæ, & spe diuinæ visionis accensi nullam ferè acerbitatem sentiebant suæ carnificinæ. quo circa nihil solliciti erant de mortali corpore, quod gestabant oneris more. hinc illis graue non erat, à quouis conteri. sed appetebant à necessitate liberari illud gestandi. Quod si paululæ istæ prægustatæ suauitates tam mirè afficiant animam, vt suauiter cogant appetere finem vitæ, quæ erunt illæ, (vt ipsi dicebant,) quæ ex perenni fonte intuiti Dei profluent, & scaturient? Qua meditatione gemebundi anhelabant ex ijs solui vinculis. idcirco Dei suauitate deliniti, deposituri corpus, lætabantur in tormentis. Acto. c.5.

An quia celebrè erat hoc amoris argumentum? *Flagellat enim Deus omnem filium, quem recipit.* Hebr. c. 12.

An quia efficiebantur puriores? tanquam aurum tunc à Deo probabantur. Sap. c. 3.

An quia tunc eorum passionibus glorificabatur Deus? *In eo enim in quo passus est ipse, & tentatus, potens est & eis, qui tentantur auxiliari.* vt docuit Apostolus. Hebre. c. 2.

An quia animo ponderabant exigua mercede immensum mercari bonum? nam teste Apostolo, *Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam.* Roma. c. 8.

An quia anima diuinarum suauitatum rigata profluuio, sensuum quodammodo destituens consortium, acerbitatis dolorum redditur incapax? etenim *Amor fortis est vt mors.* quod si hæc vtriusque diuidens munera, efficit insensibile corpus, certè amor mentem deducens ad Deum, efficiet, vt tormenta corporea pro nihilo ducantur. Cant. c. 8.

An quia nouerant post rapinas quorumcumq; suorum bo-

Hebr.c.10. norum temporalium, sibi superesse *meliorem manentem substantiam*? vt docebat Apostolus.

An quia hic non habentes ciuitatem manentem, sed inquirentes futuram, optabant summopere liberari ab exilio? nam,
Heb.c.4. docente Paulo, nouerant, *Relinqui sabbatismum populo Dei*.

6 Quartus gradus hilaritatis est ille, qui diu exercitatis in palestra virtutum contingit. interno, secretoque Sancti Spiritus testimonio sentiunt hi, se cœlestis gratiæ munere regi, agique, & per consequens se esse filios Dei, & consortes regni cœlorum
Rom.1.c.2. gratuita Dei prædestinatione. *Omni operanti bonum est gloria,*
Gala.c 5. *honor, & pax*, dicebat Apostolus. & alibi, *Fructus autem Spiritus est charitas, gaudium, & pax*. Quæ ex eiusdem oraculo
Philip.c.4. *Superat omnem sensum*. Talis suauitas Sancti Spiritus secum afferens deliberatam constantiam obsequendi diuinis mandatis, quandam habet certitudinem moralem, sufficientẽ tamen vt placet conscientiam. quæ miro modo hominis lætificat animam, spe concepta futuræ beatitudinis. Vnde dicebat
Rom.c.8. Apostolus, *Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei, si filij, & hæredes*.

Etsi hoc apud quosdam non solum probabile fuit, sed etiã indubitatum, Dei gratuito dono hoc illis reuelatum. vt Sanctis Apostolis fœlicissimè contigit, dicente Domino, *Gaudete*
Lucas c.12. *quia nomina vestra scripta sunt in cœlis*. Horum animi ita fulti, septique erant diuino prẹsidio, vt neque externo, neque interno hoste, ad peccandum lethaliter impelli poterant. nec sicuti Primum hominem prostrauerat diabolus obiectum sensibile inferens, (vel verius amatam sponsam,) quorum omnium finis ipse erat constitutus à Deo, ita posset etiam primos athletas regni Christi suasione ad peccandum inducere. quibus suam commendauerat Ecclesiam. Quo circa fatebatur.

Aug. de Ciuit.14 c. 11. De Gene.ad lit.11 cap.31.

Ioann.c.12. *Ergo rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum.* quo factum fuit, *Vt illis secura*
Prou.c.13. *mens esset iuge conuiuium*.

Quos etiam multiplicibus oblectationibus mulsit; vt cognitione diuinarum rerum, memorijs beneficiorum, nec solum quibus affecti sunt, sed à quibus erepti malis. *Cum præ-*
Ad Lucium *teritorum malorum secura recordatio magnam voluptatem afferat*, ait Cicero. Quod si corporeum coniugeum corporeas parit, & conciliat voluptates homini, quantæ quæso erunt piarum animarum cum Deo? nam istæ carent fœditate, lassitudine, intermissione, erubescentia, & zelotypia: imò vsu dulciores efficiuntur, & cariores. Quibus & sancti Apostoli abundarunt, & similia non defuerunt pijs, nam si natura tam grata sepsit voluptuosa prorigine laboriosum, turpemque congressum

sum maris, & fœminæ, vt horum tueretur speciem, quanta quæso Deum suos amasios suffundere voluptate spirituali arbitrandum est, vt sibi ciues pariat, & numerosissimum reddat suum cœleste Regnum?

Quamobrem omnis anima sapiens his rigata suauitatibus cœlum habet patriam, terram hospitij loco: Dei domum suam existimat, corpus vero alienam. Qua ratione veluti peregrina eum externa orbis fuerit contemplata, retro vnde venerat summopere cupit redire. ita memor sibi cœlum esse patriam, has vero terrenas, angustasq; insulas hospitij loco fuisse tributas, miro modo fastidit. ne oberrans in caducis desiderijs sibi caliginem suffundentibus, & languorem, deuiet ab itinere cœlestis domus. *Peregrini, & incolæ officium est, nihil præter officium suum agere, nec esse in aliena Republica curiosum*, ait Cicero, Cœteris colonis nouæ sedes veteris patriæ adimunt desiderium, at in probis viris redeundi augetur cupiditas. scientes ab æterno Rege ipsorum reditum, (vel verius) ascensum ad immortalem patriam benignè expectari. 7 Off. lib. 1.

Quo circa ab hac terrena inhabitatione præteruolant anxietate ad cœlum vsque remotissimum. & veluti volucres effecti contemplatione ætherea petunt. & à tergo orbe terrarum relicto, ad ingenitum illud bonum properant, rapti diuino amore, quo nihil sublimius. Nam si turbines, si procellæ, arbores firmis radicibus fixas rapiunt stirpitus in aerem, & nauigia mercibus onusta, quasi leuissimum quoddam, in terram distringunt, & flumina cogant retro abire, Omnipotentis vero Spiritus mentem hominis leuem, non ne leuiorem efficiet? & ad summam extollens altitudinem, gustu diuinarum rerum sui vnicè amatricem reddet, & insecutricem perennis fœlicitatis? Enimuero sicuti apparente sole euanescunt tenebræ lumine suo replente omnia: ita lumine diuino illustrante, ex anima omnis caligo mentis dispellitur, & imbecillitas à quibus liberata vinculis, libentissimè se consecrat Deo; & in signum gratitudinis reliquum vitæ spatium diuino mancipat ministerio.

Quoties talis species suauissimæ lucis diuinæ se profert animæ, immutatur illa, & ex terrena cœlestis efficitur. hinc sui similia concupiscens, horret extranea. ideo optandum, vt illa nobis contingat. *Initium illius verissime est disciplinæ concupiscentia.* sin minus saltem assiduum huius acquirendi studiũ. Tũc per illam lucem liberati à graui seruitute prauorum studiorum, fit nobis pax in Domini virtute. in qua constituti serenitate cognoscemus, (quod delituerat occupatis in aucupio dignitatuum) rerum vmbris fuisse delusos. & quam bonum 8 Sap. c. 6.

fuerit nobis transfugisse ad Deum desertis terrenis amoribus, veluti insidiosis amicis. temporalium sopita vigilantia, aeri conatu migramus ad cœlestem stationem. idcirco tunc nullius mortalis rei delectabimur comitatu, cum magna vi polleant illæ, nos retrahendi ab hoc fœlici itinere.

9 Hinc pij summopere solitudinem adamarunt, vt solius Dei possent assidua frui contemplatione; omnium mortalium fugitantes consuetudinē, retardantem hanc dulcissimam familiaritatē, & aliquando extinguentem, morū prauitate, quæ serpit, vt cancer. Quare diuinarum rerum amore pertrahuntur ad loca inaccessa, & inuia. dulcissimam vitam existimantes secessum ab omnium cousuetudine fruendæ contemplationis gratia. *Tunc non vt homines sunt, viuunt, sed quatenus diuinum quod in ipsis est*, vt asseruit Philosophus. etenim quoties mens imperat cœteris potentijs, secum colloqui suauissimè reputans, externas omnes confabulationes spernit. & tunc demum cœteris reiectis occupationibus vitam complectitur seueritate, & pietate tranquillam. vnde Nicephorus monebat, *Qui in vna Dei contemplatione mentes defigunt, his talibus montes, & speluncæ conueniunt*. & Nazianzenus de monachis loquens ait, *Ipsi partim solitarijs antris, & ad terram stratis, rudibusque cubilibus delectantur, à domibus abhorrent, vrbium frequentiam fugiunt, cognatamque cœlestis sapientiæ quietem amplectuntur. alij rursum ferarum ritu paruis, angustisque domibus inclusi, nec mortalem quidem vultum inspiciūt.* Incolebant illi aspera loca, confragosa, siticulosa, in præcelsis montium iugis, aut caueis; vt sic affligendo corpora, assuescerent laboribus, & egestatibus. Quare pauperie diuites, & parsimonia opulenti erant. pariterque assuescebant hyemem, & estatem tolerare, & quod vis durum, & acerbum. ne vnquam exciderent à quouis præcepto, vel consilio diuino.

Moral. 10. cap. 7.

Hist. lib. 3.

Ad Hellen.

Patet itaque nihil esse accommodatius monastico instituto ipsa solitudine, quam peramanter nostri Patres incoluerunt, non quidem cœterorum odio, sed vt ne isti suis moribus eorum contemplationibus, & vitæ instituto officerent. *Qui cœtus hominum fugiunt, natura aut vitiosi sunt, aut hominibus præstantiores*, vt monebat Aristoteles. vt erant illi, certè sublimiores rebus omnibus sensibilibus. cum iam migrassent animo in cœlestem mundum. ibidemque sortiti essent præstantius domicilium. Quapropter immortalis vitæ cupiditate accensi, quasi mortali vita defuncti, vltro omnia deserebant caduca; vt expeditius se insinuarent cœtibus cælituum. enimuero si Amicorum omnia sunt communia, vt ad cœlestem hæreditatem ius haberent, consequens est; eamque ardenter concupiscerent.

Polit. 1. c. 2.

scerent. Vnde negabant se habere aliquam priuatam patriam,
aut hæreditatem in orbe. nec amplius propendebant ad ea,
quæ prius sibi iucunda videbantur, sed *Mente seruientes legi* Roma. c.7.
Dei, vt dicebat Apostolus, cogebant inferiorem animam fa-
mulari menti. quasi ex huius mundi salebris lætanter ambu-
labant in mandatis Domini in quauis luctuosa cõditione; cum
esset illis ratum, abiectionem esse potiorem magistratu, paca-
tiorem esse solitudinem cuiusuis familiaritate, magisque salu-
tarem pauperiem omnibus diuitijs. Quod in Osea Dominus
promiserat, *Ducam eam ad solitudinem, & loquar ad cor eius.* Osea c. 2.
tunc per Dei consuetudinem fit anima fortunarum contem-
ptrix, & pietatum peruicax. continuaque custodia fugitat de-
lectabilia; sciens sæpe contingere imaginibus dilectarum re-
rum sopita profana studia reuirescere. ideo sublatis impe di-
mentis tutius spatiatur anima, & tranquillius.

10 Si peculiares philosophiæ contemplationes elegantes habẽt
voluptates. *Nam quod cuique est proprium, illud optimum est,* Ethi.10.c.7
& iucundissimum, vt docebat Stagirita. Summę illius verita-
tis contemplationes sapientiæ redundantes, & amoris, quantas
secum afferent lætitias? In ipso enim statim contemplationis
initio se obuiam facit Deus, vt sui cupidos benignè accipiens
complectatur, quibus si non desit voluntas, semper sui copiã
facit. nec tale gaudium ab aliqua re mortali intercipi patitur
Deus, vel immutari per multiplex lenocinium succedanearũ
passionum. Imò quæ mœrorem inferunt, vertunt ipsi in cu-
mulum gaudiorum. *Cum quærant secundum patientiam boni* Roma. c.2.
operis gloriam, & honorem. vt dicebat Apostolus. Diuina illa
mentis illustratio, quæ ex contemplatione oritur, acriores in-
comparabiliter efficit mentis oculos, quàm sol iste visibilis
corporeos. nam istis visibilium solummodo specierum super-
ficiem, extimamque partem intuemur, verum illis, etiam inti-
mos recessus diuinitatis. in quorum intuitu non adulterina in-
uenitur lętitia, sed vera, sed pura, sed indeficiens, & profanis
ignota. Qua de causa hac sola delectantur pij, quæ terminos
humanæ fœlicitatis transiliens, non modo possessores facit di-
uites, sed omnium corruptibilium dominos, nunquam sene-
scente, sed semper virescente dominio.

11 Quamobrem fœlix est omnis anima illa, quæ dissociata ab
omni cupiditate mortali, suauissimis Dei voluptatibus inhiat.
nam quo interior erit illarum gustus, eo efficitur siticulosior.
hinc nec gloriæ ardor, nec titillatio vanæ gloriæ illam à gra-
du pietatis dimouere poterit, nec timor mortis impetum re-
tardare amoris in Deum. cum ad bona opera impetu quodam
diuino feratur, non tàm dictamen rationis sequens, quàm
ipsum

ipsum Ducem Deum. ideoque verè ait Boetius;

Conf. 3. met. 7. *O fœlix hominum genus*
Si vestros animos amor,
Quo cœlũ regitur, regat.

In quibus animabus Deus suam locauit sedem, ab eis cõcupiscibilium ablegans desiderium, efficit, vt pientissimo secessu gaudentes, agentesque choreas cum veris virtutibus, cãtent, *Omnia arbitrati sumus stercora, vt Christum lucrifaciamus*. vnde dicebat Augustinus, *Dulcedo præmiorum eos contemptores efficit præsentis vitæ dulcedinum*. In quo vitæ instituto vita destitui, est mori suauissimè, expectatione immensæ beatitudinis, cuius illi suauitates libarunt eo modo, quo possunt mortales immortalium cibaria pitissare.

Philip. c. 3. In Matth. cap. 8.

12 Etenim sicuti Deo seruire maxima est gloriatio, non solum diuitijs maior, sed principatu, imò libertate pretiosior: ita nihil suauius ipsa spirituali dulcedine. Quare multi ex sanctis Patribus necessarium cibum aspernati sunt, diuinarum rerum contemplatione se substentantes satis robustè. constat ex præclaro Nazianzeni testimonio, quosdam monachos totos viginti dies, totidemque noctes à cibo abstinuisse; vt nulla fieret intermissio huius cœlestis pabuli. quod si cicadæ rore viuunt, vt refert Philo. cur non æthereo nectare piorum animas liberius suauiusque viuere certo statuemus?

Ad Hellen. De vita cõtempla.

In qua spirituali sagina pij eructantes lætitias suas, erumpũt in voces quasdam sine verbo. *Ita vt illos gaudere quidem scias; sed quasi repletos nimio gaudio non posse explicare verbis, quo gaudent*, dicebat Augustinus. nam D. Ioanne teste, *Nemo scit, nisi qui accipit*. tunc tales extra se rapti, bacchabundi à Numine agitati, dissimulare non possunt interna gaudia. quo circa honestè quidem, sed iuueniliter petulantes rident, & exultant. enimuero concitata anima suauitatibus, etiam corpore iuuenescere videntur. hinc cœlesti incandescente oestro sacra cantant. *Cum deliciæ spiritus diuina sint cantica*, dicebat Augustinus. Interim exolutis studijs omnibus vitæ mortalis, in illis honestissimis voluptatibus delicìantur. quamobrem eorum mentes sancta sobrietate saturatæ semper ambiunt con fabulari cum Deo. hinc in solius Dei cultu gaudentes, lætantur assiduè inebriati sobrijssima temulentia. & hæc est vera ebrietas sobriorum, & castissima temulentia spiritualis, omni temperantia sobrior.

In psal. 99. Apoca. c. 2. In psal. 148

Tren. c. 3. Cuius pudico liquore, cum ebriolatus fuerit homo *Sedebit solus*, vt ait Hieremias, vt abiectis impedimentis interius se se Deo insinuet. cum amanti sit graue illud omne, quod amatæ rei intercidat memoriam. ideo se se solitudini mancipat, vt ex pe-

expeditius Dei potiatur congressu. qua ratione sibi soli vacās, *Eleuabit se supra se.* in carne viuens, sed supra carnem se se extollens, imò amore mansitans in cœlesti aula. Sanctus Franciscus Zauerius in quadam Epistola ad Romanum Collegium scribens ait. *Hæc ad vos scripsi, vt sciatis in hisce insulis Iaponicis quanta sit copia solatiorum. etenim hæc pericula, & labores vnius Dei causa vltro suscepti, thesauri sunt ingentibus spiritualibus gaudijs referti.* à quibus tanta erumpere consueuerat fletus copia, vt penè amiserit oculorum aciem. & quando illorum rigabatur profluuio, dicebat, *Satis est Domine.* verens ne ipsorum abriperetur dulcedine. Maffe. de rebus Indicis fol. 7.

Igitur, Amice, deceptum animum ambitione potius, quàm deuictum, rationis fulchro ad cœlum erige. & ex Persei sententia.

Ne te quæsieris extra. Saty. 1.

Cum propositum præmium laborum, tolerantiæ sit hortamentum. & bona, & mala non sunt æstimanda stimulis sensuum, sed ex rerum natura. *Ergo cum inestimabile bonum sit, suum fieri*, vt dicebat Seneca. coercendi sunt impetus cuiuscumque prauæ passionis, tunc in cœlis spatiatur animus, & deinde firmatur similibus laboribus. alioquin sterilescens in sanctis operibus grauem sentiet perturbationem abdicatione prioris dignitatis. cum à solo Deo honestari sperare, & optare debemus, non à mundo, cui diximus, Vale. Epist. 76.

Quapropter insistendum est sanctis contemplationibus. tūc introrsum maiora, & meliora bona complectemur. insuper ratum habebimus, *Nostras opes in egestate esse, possessiones in peregrinatione, potentiam in subiectione, gloriam in opprobrijs*, vt ait Nazianzenus. & hæc vera est eruditio animæ, cuius cum solus sit auctor Deus, molestè ferens aliorum eius iniquam tyrannidem, omnem poscentem vegetat, nutrit, roborat, spiritualibus suauitatibus, donec transeat gemitus, & succedat visio. Feracitate terræ messores gaudent, vindemiatores fœcunditate lætantur, cæterorum fructuum copia exultant agricolæ, at vero Pij in vberrima Sancti Spiritus effusione tripudiāt. cuius vt præstantiam nemo referre potest, ita nec suauitatem. Orat. 1. de Pace.

Cœlestium

Cœlestium reminiscentia obliterantur angustiæ animi. Caput XXXXII.

De Bello 2. cap. 16. ID lachrymis agere, quod tolerantia agendum est, omnino non vacat à culpa, Amice. *Cum sint superfluæ querelæ aduersus Rectores orbis*, vt ait Ioseph. imò sunt noxiæ. obsidione tunc passionum cœlestis mens, & amaritudine pressa, attolli non potest, vt suæ originis sit memor. vt æthereã se reminiscẽs esse non terrenam, æternam non caducam, diuinam non brutalem, secum suæ irascens insaniæ, hæc omnia sensibilia aspernari deliberet.

1 Ita certè per incogitantiam ratio dolori subijcitur, & deletur memoria nostræ originis. Ergo verè *Oculus tuus depredatus est animam tuam*. Hie. Tren. cap. 3. Etenim cum in visibilium solum amore subsistis, necesse est, vt etiam desiderio detinearis rerum, quæ sub sensu cadunt. Nam per assuetudinem fixius imprimendo imaginem, firmant imperium. hinc videas quosdam turpissimi scorti deperire amore. At si ex his mentis aciem submouens ad cœlum direxeris, comperies angustiam, obscuritatem, fœditatem tuæ passionis, à qua detineris veluti à tenebricoso carcere, & à graui compede; anhelans detinere rerum vmbras, labentia sistere, & perennare momentanea. Quin etiam patrium solum æternum obliuioni mandasse, vt temporanei, & sordidi hospitij delecteris incolatu: pecudum sequens mores, *Quibus si fugeras cibum, iacent, torpent, præterita, præsentia, futura, pari obliuione dimittunt*, vt dicebat Tacitus. Hist. 3. An censes præsentibus fore acquiescendum, quasi futura nulla ratione ad nos spectent? quasi illud tam magnum tam præclarum, tam ineffabile bonum vitæ æternæ sperare, & adipisci non valeamus? De Verb. Dñi ser. 64. *Cuius quidem etsi pæceptorem non habemus, habemus tamen Deum promissorem*. imò fidelissimũ redditorem an quia illud ingens bonum ignoramus, ideo obliuioni mandandum? ideo non quæsitandum? ideo aspernandum? De somnijs *Certè principium inuisibilis sapientiæ est, præ oculis habere suas origines*, ait Philo.

Nam cum necesse sit, vnumquodque ad suum recorrere principium, arbitrari debemus omnem nostram cupiditatem ibidem expleri, non in cœnosis mortalium delitijs. Quamobrem cum in cœlicolarum possimus ascribi albo, cur illis potiri optamus, quæ remoram nobis faciunt ne peruolemus in cœlum? Igitur *Quæ sursum sunt quæramus, non quæ super terram*, Collo. c. 3. vt monebat Apostolus. cum hoc præsens seculum diuersorium sit non domicilium; peregrinatio, nõ statio; belli locus,

2 non pacis. hinc ab inimicis inuadi aueisè, & aduersè; apertè,

vel

vel insidiosè, telis, vel muneribus; dolis, vel blanditijs; ferro, vel calamo; mirari non debes. *Cum militia sit vita hominis super terram*, vt ait Iob. & Ecclesiastes, *Cuncti dies eius doloribus, & ærumnis pleni sunt. nec per noctem mente requiescit.* vt occursu. & recursu malorum migrationem recogitemus in patriam. nam talis contemplatio omnem adimens extraneam cogitationem, ex contensiosa animam cicuram efficit, & mansuetam. Etenim quantum nostri amor in Deum se se deducit, tantum profanarum rerum studia emarcescunt. Et vt ad pœnam ille irritat obiectis improborum concupiscentias in malum, vt dicebamus capite ib, ita replet proborum desideria in bonis.

Iob c. 7.
Eccles. c. 1.
3

Quapropter illius summi boni visio nostra perfecta satietas erit, cum sit omnis boni bonum, hinc intuentibus Deum, nihil potest occurrere, à quo illorum cupiditas excitari possit in aliud bonum. Nec artifex ille summus aliquid extra se formauit sibi per omnia simile. ne extra Deum adæquatum suæ potentiæ obiectum adinueniens homo negligeret adipisci suum verum, & beatum finem. Ideo intuitiuè viso Deo, cœtera desinit appetere bona. Quo circa Iob testatur, *Deum in suis Angelis prauitatem reperisse*. nec modo moris, vt in rebellibus accidit. qui tantæ beneficentiæ fuerunt immemores; sed & naturæ, vt in beatis spiritibus, qui semper Deum summa coluerunt religione. etenim vt delitescunt, & tenebrescũt stellæ solis comparatione; ita creaturarum perfectiones, viso Deo. cum cœtera sint bona illius omnis boni origine, & deriuatione. semper quidem diminutè si cum suo fonte fiat comparatio.

Iob c. 4.

4 Qua ratione hic consectando caduca, in bonorum viuimus egestate: at in patria in ipsa famelica saturitate beati viuemus omne bonum complectẽdo. Quare ab amore Dei deficere nõ possumus; cũ eius præstans suauitas explens sedet omnem nostram concupiscentiam. Hinc eius pereniter efferendo laudes, amabimus, & amando laudabimus; vt indeficiens sit certamen erga Deum amoris & obsequij, intellectus & voluntatis, animæ & corporis nostri tandem.

O ociosum negotium, plenum solius dulcedinis, nulla interpollatum molestia, nulla fatigatione sauciatum, nulla nube perturbatum, dicebat Augustinus. tunc veræ arboris vitæ carpentes fructum, potiemur immortali vita. nullibi diuertentes animi aciem; cum in illa suauissima libatione, omni perfundemus lætitia. Quod si in hac lachrymosa peregrinatione sola spe tantæ beatitudinis summis pressi malis hilarem ducimus spiritum, quando tantarum voluptatum inundabimur copia,

In psal. 147.
5

quo gaudio gestiemus? Ex fonte illo viuificantem libando dulcedinem, (qua iuuenescendo nesciemus ætatis occasum) satietate mirifica explebitur omnis nostra in bonum propensio. Quæ cũ diuino bono se sẽtiet honestari, satiata grauiori siti in summo fœlicitatis obiecto se se deducens, sua satietate siticulosior efficitur. Idcirco etsi beatæ illæ Animæ semper in lucidissimo Dei fonte bibant, nunquam tamen bibendo fastidiunt; cum neq; sitis cruiet, neque nauseet satietas: sed incessanter sinceris beatitudinibus inundantur: earumdem effecti capaces lumine gloriæ, Quo *Deum vident, sicuti est*. Quapropter viuidi, clari, iucundi, omni spirituali lœtitia repuerascendo, consona voce, pariter in vno populo, in vna patria, choris admixti Angelorum, per omnes vicos cantãt. Alleluia. atræ mortis abolito timore, & in exilium acto cuiusuis mali pauore: omni domite externo hoste, & interno sedato. Ciuiumque animi idem sentiunt, cum perfecta se inuicem cõplectantur charitate. Hinc commune fit omnium, quod proprium est alicuius. Singulorum pectorum patentibus arcanis, insidijs nullus datur locus: sed nec quidem dari potest, *Cum ibidem inimico non pateat aditus, nec amico exitus*, vt monebat August. Vnius cuiusque ciuis iura non angustiantur terminis in illo amplissimo regno; sed quod cœteri possident, vnusquisque fruitur, non interpellata lætitia. *Hæreditas illa non minuitur copia possessorum. non fit angustior numerositate cohæredum. sed tanta est multis, quanta paucis, tanta singulis, quanta omnibus*, ait Augustinus.

Ioan. Epist. 1. cap. 3.

In psal. 84.

In psal. 49.

6 In illa indeficienti visione Dei, quæ omni lassitudine vacat in illa honestissima voluptate, quæ caret omni nausea, omnis nostra extinguitur ægritudo, vt sitis, famis, nuditatis, intemperantiæ, ignorantiæ, superbiæ. sed nec ibidem sydera suos variant cursus, hinc diei, & noctis, temporumque nulla fit reuolutio, sed inocciduo lumine Agni illustrãtur indeficiẽter. omnique mutabilitate, & concupiscentia eliminata, claro mentis intuitu fruuntur beato illo obiecto summæ veritatis. Et nostrũ esse, quod constat mutabilibus momentis, transit in esse perenne, in esse intransibile, in esse æternum. ideo dicebat Augustinus, *Dies terræ præcedentibus vrgentur, succedentibus excludũtur, nec qui succedũt maneat, vt sed veniũt abeant, & penè antequã veniãt eunt: sed dies cœli semper præsẽtes sunt, omnes enim simul sunt, quia vnus est, & non transit* Nec veste indigebimus, immortalitate donati. Nec cibo, saginati mãna paradisi. Nec potu, rigati voluptatis torrente. Nec diuitijs, potientes regno Dei. Nec alteriusconsuetudine, cum *Deus ipse erit omnia in omnibus*, quo circa nulla in nobis remanente mi-

In psal. 88.

Cho. 1. c. 15

te miseria perenniter lætabimur in illo diuino conuiuio in veritate lucis,& aspectu immortalis sapientiæ.

Si noctis tempore in lucida aeris tranquillitate mirificè delectamur pulchritudine cœli,cuius admirandus est stellarum ornatus,quasi floribus distinctus,quanta,deprecor,erit potior animi exultatio inspectis recessibus illorũ corporum, & pręsertim sedibus beatorum ciuium ? quæ res certè omnino effugiunt oculorum sensum, & captum mentis. Nam si talis, & tãtus est ornatus,qui nostris occurrit sensibus,quam illustrior erit introrsum? si domus ita splendidè decorata est syderibus,quã pręclarius,& magnificẽtius honestati sunt ciues à suo Imperatore Deo ? *Ergo festinemus illam ingredi Ciuitatem.* Hebr.c.4. ex qua suis illecebris nos exegit homicida Dęmon nostrę fœlicitati inuidẽs. quam ne consequamur denuo,per suos satellites nos agitans acerbitate persecutionum, & sensibilium suauitate,quęrit ad culpas inducere.Quod si vnicum cęli astrum sol,magnitudine,pulchritudine,virtute, celeritate, & lumine mundana superat, si insatiabilis est eius aspectus, si cuncta illum veluti parentem appetunt, quantus erit pręstantior, & suauior aspectus Dei? cum sit essendi causa,iustitiæ fons, suauitatum origo,beneficiorum pater,bonitatis exemplar,& beatitudinis largitor ? igitur verum est illud,

Heu quam sordet tellus,dum cœlum aspicio.

7 Quamobrem certo certius est,quod si anima tantæ fęlicitatis flagrabit amore,visionis anxia,sui corporis claustra referari optabit summopere;vt sui primarij genitoris frui possit amplexibus.Quare gemebunda plorabit se esse obonoxiam infinitis penè malis,& extorrem natiui solij,ambietque regressum ad patriam.cum re vera hic inquilini simus.idcirco hinc egredi cogemur trudente Fato. at vbi fuerimus ibi ascripti ciues, nunqam à tali iure vel possessione excidemus ; sed eisdem obnoxij legibus,concordi charitate,sub vno Rectore Deo perenniter viuemus;fruentes perfecta victoria,plena pace,& inamissibili possessione.Nulla deinde torti indigentia,aut lassitudine,aut ægritudine,aut cautela vitandi inimicum. Hinc iure cõmendãdus est Anaxagoras,qui(cuidã increpanti,& dicenti, Lipsi.Satur. 1.cap.1. Nihil tibi cum patria ?) respondit (cœlum ostendens) Mihi summæ curæ est illa patria. nam his solum hospitij cura est, quibus dulcis est peregrinatio. at quibus eius tædet,certe ipsis est dura, cum in hoc exilio in solius propriæ patriæ reminiscentijs lætentur.

8 Æstuet igitur anima nostra tantæ fœlicitatis desiderio.nam in illa pasti beatitudine famelica saturitate exultabimus omnibus diebus ęternitatis.q nõ ortu,& occasu alicuius pagũtur

astri, sed indeficienti lumine Dei semper meridiante. huius diei lõgitudinem concupiscamus interminam. quam nec hesterna præcessit dies, nec impellet crastina. Ab hac sola nostræ animæ cupiditas rigari potest, & affatim expleri, adepto fine sūmo & toto intelligibili summo, & toto amabili. In cuius obiecti vasta perfectione nec quidem per totum spatiari possunt angustiæ creaturarum potentiæ. & si in hoc munere non est quod desiderent, cum expleantur vndequaque; sed quod capiant. idcirco nunquam lassantur. Illarum amare, & sapere est sine labe; sicuti festiuitas sine fine, & serenitas sine nube. Quā fælicitatem piè desiderando, certo assequemur vitæ probitate. nam

Hac iter est superis ad Magni tecta Tonantis,
Metamo. 1. *Regalemque domum.*

ad quam duabus alis peruolando ascendimus fide, & spe, charitate tamen directrice. etenim

Seneca in Octau. *Hac summa virtus, petitur hac cælum via.*

Sub quarum virtutum patrocinio veluti sub vmbra Dei sperandum est, *Donec transeat iniquitas*. hoc est ad malum procliuitas. *Nam cum venerit sanitas, periet cupiditas*, ait Augustinus. tunc mortale immortalitate indura, nihil erit vltra mali, quod admittere, aut cogitare poterit. qua ratione ibi nulla sunt mala, sed porsus omnia bona.

In psal. 56. Ser. 1. inter impre. Lou.

9 Si homini in culpam lapsuro, & morituro, tam excellens instruxit domicilium; vt partium præstantia, ordine, & connexione, valde opus fuisse bonū referat Moyses; Certè satis præstantioribus muneribus suum exornasse regnum arbitrandū est, cum hoc idem ad suum pertinebat decorem, & ad fœlicitatem suorum ciuium. in quo ipse sessurus erat veluti in propria regia cum immenso comitatu, & famulatu amicorum.

Gene. c. 1.

Cho. 1. c. 2. Quæ talia *nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit*, vt dicebat Apostol: Nec quidem mirum, cum quandoque nec magnificentissimos Barbarorum Regum apparatus deliciarum, aut belli, complectimur animo, obstupescentes illorum magnitudine, & nobilitate. *Nescio quod dulcis pacis spectaculum seruatur nobis. omnino & si cogitari aliqua ex parte, in ænigmatè, & per speculum potest, dici tamen nullo modo potest pulchritudo illius dulcedinis*. ita Augustinus. & alibi dicebat, *Desiderari potest patria illa, concupisci potest, suspirari potest, dignè cogitari, aut explicari nō potest*. Postquā eam nostris extulerimus laudibus, dicentes, Esse lucidissimam, numerosissimam, fœlicissimam, ornantissimam auro, & margaritis, dulcisonā melodijs, instructissimam charitate, omnium

In psal. 36. con. 2.

In Ioan. tra. 34.

10

nium

nium desiderabilium opulentissimam, omni pace munitissimam, nihil dignum sua Maiestate proferimus. ex ijs enim nostras depromimus laudes, quæ sensibus sunt exposita, at illa bona toto genere sunt diuisa à nostris, nec eadem bona impartienda erant peregrinis, & ciuibus; mortalibus, & immortalibus; miseris, & beatis, nostra morituris deseruitura labuntur. at illa famulatura æternis, iuuenescunt perenniter.

Quis peregrinans non exultaret si de repente abiectis ærumnis, abstersisque lachrymis, huius amplissimi patrimonij consequeretur possessionē? Nam ibidem habebimus Patrem æternum, patriam immortalem, domum immarcescibilem, ciues inamissibiles, pacem interminam, amorem inenarrabilem. Quæ animo recolens Dauid dicebat, *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini lætantes ibimus.* nec mentientium hominum hæc constant testimonio, sed Dei oraculis. ne in tãta diutina peregrinatione obliti patriæ, caduca pro æternis consectaremur. imò postea visibiliter apparens nos plenius instruxit etiam exemplo. Nam ideò factus homo hominibus, vt se seruaret Deus Dijs. *Quare donauit mortem suã impijs, vt iustis donaret vitam suam.* vt ait Augustinus. quæ merces est piè laborantium, palma certantium legitimè, & gloria triumphantium in cœlo. Psalm. 121. In psal. 148

Illuc illuc parantur corda nostra in omnibus vitæ huius tribulationibus, & tentationibus. itaque noli mirari si in laboribus pararis, nam ad magnum pararis, dicebat Augustinus. nam teste Isaia ait Dominus, *Sedebit populus meus in multitudine pacis, in tabernaculis iustitiæ, in requie opulenta.* Sanctorum illa multitudo prostratis hostibus secura numerat partas victorias. Præclarè iubilans se spreuisse labentis æui voluptates testatur & solius Dei nunc gaudere amore. Quod nulla temporum serie antiquari potest, aut minui, aut tolli, à quouis sæuo tyranno, aut fraudulento, sed in diem potius virescens, suauique saturitate illos pascens, in æternitate seculorum lætantur, Deum oculo ad oculum cernentes. in quo opere est summa securitas, secura felicitas, felix libertas, libera beatitas, & beatitudo omnibus impermista malis, & miserijs. In psal. 36. con. 2. Isai. c. 32.

Quamobrem pio homini nulla est iucundior recordatio, quam suæ patriæ, à qua exulat. *Et si talis recordatio non est sine dolore, & suspirio,* vt ait Augustinus. ægreferens incolatũ in hoc lachrymarum domicilio. sciens quod hominis mens, vt vtar verbis Lucani, In psal. 45. 11

illic postquam se lumine vero
Impleuit, stellasque vagas miratur, & astra De Bello. ciu. 9.

Fixa

Fixa polis, vidit quanta sub nocte iaceret
Nostra dies, risitque sui ludibria trunci.

Sed præclarius diuiniusque dicamus cum Augustino, *Videt*
Medit.c.33 *enim faciem Dei semper, & ibi legit sine syllabis temporum, quid velit voluntas eius æterna, legit, eligit, & diligit. semperque legit, & numquam præterit id quod legit. eligendo & diligendo legit ipsam immutabilitatem consilij Dei. nec clauditur talis codex; nam Deus ipse hoc illi erit in æternum.*

12 Nam etsi contigere potest exuli, alicubi felicius viuere, quam in patriã; (cum virtus sibi quandoque apud hostem honores concilieit) non tamen exulanti à cœlo.

Etenim nunc inter malos viuere oportet, & internis agitari malis. Quamobrem aut necesse est quis torqueri illius amore, aut per obliuionem funestus occupari à morte secunda. si ipsamet vita hominis tentatio est, tentatio vero est tribulatio,
Eccles.c.2. certè numquam calamitates nos deserent. Nisi *Ascondamur in*
Psalm 30. *absondito faciei Dei, & protegamur in velamento alarum suarum.*
Psalm 60. Igitur verissimum est illud, *In te eripiar à tentatione.* sublatis tunc stimulis, quibus propendimus ad culpas. nam in fruitione illius summi boni, omne malum fugari necesse est.

In psal. 137 *Vnde Deus miscet tribulationes gaudijs terrenis, nisi vt tribulationem sentiẽtes, & amaritudinem, discamus amare, & desiderare æternam dulcedinem*, dicebat Augustinus? his stimulis peregrinantium vrgetur cursus ad patriam. *Mortem*
Hist. 1. *omnibus ex natura æqualem obliuione apud posteros, vel gloria distingui*, dicebat Tacitus. sed verius dixisset, distingui ingressu æternorum præmiorum, aut pœnarum. hinc apud obliuiosum animum plus valet præsens lætitia, quam futurorum amor.

Placidissima itaque lenitate feremus aduersa, si concupiuerimus properare, adolare ad illud bonum nunquam mutabile, nunquam interiturum, futurum quidem, sed nunquam defecturum huius quæso, Amice, nobis ætate fessis insit cupido, tunc impertuibata quies nobis accidet parentalibus celebratis nostris tunc potantes in voluptatis torrente, & inebriantes nos vbertate domus Dei, opulentissima fœlicitate potiemur æterna.

Mortis

Mortis meditatione aspernandæ sunt aduersitates.

Caput XXXXIII.

QVod si cœlestium rerum magnitudo, & præstantia non te mulceat adeò, vt illius suauitate possis, & velis obliuisci mœrorum, veluti volatu cœlũ petens, sed quasi animal lapidibus fixum, motuque carens, nullatenus velis à carceribus lachrymarum egredi; saltem naturæ parentis monitu doloribus impone finem. Non modo, quia prolixior, & grauior luctus in re leui est alienum ab incolumitate, sed quia ludere in momẽtaneis puerorũ est. Quamobrem ideo à natura assiduè nobis ingerũtur nostræ mortalitatis exempla, vt in malis præsentanea sit cura, leuiusque feramus aduersa; cum ne queant diutina esse. Quo in tempore ita formandus est animus, quasi extrema adsit dies. nam illa imminente nemo appetit honores, aut de exilio conqueritur. At totum tempus, quo vitam ducimus, ignoramus an verior sit scenicus ludus, an dormientis somnus. in hoc enim visionibus illudimur, mente sibi inaniter pingente simulacra rerum non existentium. eodẽ modo vigilãtibus imagines rerum somnijs simillimæ veniũt, abeunt; occurrunt, refugiunt; se insinuant, & proripiunt; & priusquam comprehendantur aduolant. ita aliquando infantes fuimus, mox pueri, deinde puberes, & sic cursim ad senectam properauimus, vt ipsa corrugata facies ostentat. at n õsimul hæc omnia, sed altera alteri cedẽs vitam peregimus. Quare infantia pueritiæ cessit, pueritia pubertati, pubertas adolescentiæ, adolescentia iuuentuti, iuuentus virilitati, virilitas senectuti, senectus morti, vt paulatim nos vita destituẽs, admoneremur silentis cursus temporis. vnde Ouidius, 1

Labitur occultè, fallitque volubilis ætas. Metam. 10.
Omnibus obscuras inijcit illa manus. Elegia.3.

Ita admoniti reminiscimur mortis, à qua per sui reminiscentias certò tranquillitati restituimur in aduersis. ideo Seneca dicebat, *Nihil tam æquè proficit ad temperantiam omnium rerum, quam frequens cogitatio huius breuis, & incerti æui.* & Cicero dicebat, *Mors propter incertos casus quotidie imminet.* si itaque singulis fermè horis nostræ vitæ stamen abrumpi potest, cur impotenter sunt ferendæ fortunarum euersiones, cum vnica, & celer mors ex his nos eripiat gratis? Nostram animam guttatim effundimus in diem, aliorum produci funera videmus in horas; an talia non amplius hærebũt Epist. 114. Tuscul. 1.

memo-

memorię; quàm quod fuerunt oblata oculis? An quia non ęgrotamus, fato fungi in hac ipsa die non possumus? & ab insidiatrice morte iugulari, & perimi? nouimus terminum illius vltimi diei firmum stare, nec alicui licere transilire illum, inuariabilis fati cõstitutum decreto. & nemo scit nostrum quàm propè versetur. vnde Persius,

Eleg. 2. ad lou. *Longius, aut propius, mors sua quemque manet.*

Nec compertum habemus quomodo nos ex hac deturbabit luce. attamen in tam dura necessitatis lege, nostrę conditionis obliti, nobis metipsis per amplum vitæ constituentes terminum, vacamus caducis. quasi nec breuis, nec inexplorata sit

2 nostræ vitæ periodus. cum miserrimus ille mortis metus mortalium omnium fœlicitatis in lachrymabilẽ conditionem commutet. & in termino lucis, quæ olim nobis imposuerant animaduertimus, euanuisse, vt expergiscentium somnia. ætatum curricula tam celeri motu ad finem properant, vt ab infantia ad senectutem nullo interstitio appulisse videamur, veluti infantulus ex matris vtero ad sepulchrum aduolans. etsi talia curricula dum metiuntur, longissima appareant, ad calcem tamen deducta, comperimus esse breuissima. nam vt per momentanea exigimus illa, ita per momenta amittimus. omni spe abscissa posse aliquantillum ea retardare. hinc

Aened. 10. *Stat sua cuique dies, breue, & irreparabile tempus*
Omnibus est vitæ.

3 Quare pulchritudo fermè momentanea est, cum eodem tempore incipiat efflorescere, & euanescere. sanitas infinitis penè languoribus est obnoxia, imò sæpe ab eodem morbo perimitur impetita, robur multis expugnabile malis, saltem à matura ætate prosternitur. sensuum integritas de facili à vitiosis humoribus corrumpitur; ita quandoque vt mireris in iuuenili ætate senum ægritudines. & tandem nolis, velis, à tetrica senectute omnis nostra deletur venustas, & elegantia; pro quibus succedunt sordes, & imbecillitates.

Si miserum, & celer est nostrum iter ad funera, cur inutili cunctatione consultando temporanea, non prouidemus æter-

4 na? ita nec prudenter illa abijcimus, nec ista laboramus adipisci. Mortalium lucra, & fælicitates semper sunt in ambiguo, solum funera sunt indubia. Igitur quousque tandem nos canicie senes, erimus per imprudentiam impuberes, sequentes iuuenilia desideria effœta ætate? quasi proteruia voluntatis florescant vires? quasi fortissimas naturæ leges possimus traducere ad nostram libidinem? Mutandæ mutandæ sunt istæ rerum opiniones insulsæ, cum nos cogant ad senium deductos

Cato Maior insaniendo repuerascere. *Aetatum omnium certus est terminus*

sene-

senectutis autem nullus est certus terminus, vt dicebat Cicero nam imbecillis illa facillimè à quouis morbo impulsa prosternitur. ideo in ijs diutius securè non potest vita caloris inopia. vnde Boetius cecinit;

Intempestiui funduntur vertice cani, De Con. 1. met. 1.
Et tremit effœto corpore laxa cutis.

Quod immobili lege naturæ sancitum est; ideo insipientis est hominis sperare hoc tolli posse; aut produci posse vitæ terminum vltra determinatam diem. qua de causa dicebat Ouid. ad Liuiam 5 De Morte Filij.

Sed rigidum ius est, & ineuitabile mortis.

Licet adeò sumus vitæ auidi, vt illius etiam transacta diuturno curriculo; adhuc etiam productiorem terminum semper expetamus, quasi simus tunc ingressi limen lucis; aut saltem in futuro vitæ cursu sedari possit vitæ auiditas, & non potius intendi, & irritari. & tamen *Si vitam exercamus conteritur illa, si non exerceamus, rubigine absumitur*, dicebat Cato. Gella 1. c. 2.

6 Viuendi ardor ipsa vita augetur; veluti si ægrotanti graui febre aquam stillatim ori infundas, bibendi sitis accenditur potius, quam extinguitur. ita cum temporibus ipsis vti non possimus, sed temporum momentis; viuendi cupiditas intenditur, non remittitur diuturnitate temporis. Adde quod brutescens mens intuitu sensibilium, & amore, solum illi præsentia placet. Quin etiam vt amata fortunæ munera adipisci possimus, semper vitam in votis habemus. Licet sæpissimè à nostris cupiditatibus torti, & fortunæ plagis excruciati, alacriter perferentes labores, & pericula, ipsius vitæ cursus dulcis videatur nobis solius lucis amore, propter quem aut indigna subtinemus, aut patramus quandoque.

7 Frigore calor extinguitur domicilium vitæ, externa caliditate educitur, quod corruptionis est causa, hyeme capitis distillationibus laboramus, æstate lassitudinibus, & febrium pauore, *Autumno morbi acutissimi, & exitiosissimi magna ex parte, Vere quidem furores, melancholia, morbi comitiales,* & cœtera, vt docet Hippocrates, ergo vitam amamus perennem fluuium calamitatum. vnde Dominus ad Noe dixit; Aphor. 3. num. 9. Aphor. 3. num. 20.

Cunctis diebus terræ sementis, & messis, frigus & æstus, æstas & hyems, nox & dies non requiescent. Quare prægustatis vicissitudinibus temporum paulo post eorundem afficimur tædio, cum sua secum deferant incommoda; à quibus incessanter torquemur. Ergo verè ait Seneca, *Magnum est beneficium naturæ, ipsa necessitas moriendi*: etenim sicuti indesinenti stillicidio effundimus vitam, ad sepulchrum aduolantes; ita Gene. c. 8. Epist. 101.

perenniter hianti ore ingurgitamus mala, quæ nos deferent vna cum vita.

Neque ipsa vitæ diuturnitas, (& quantula est illa, si cum profunda temporis vastitate cōferatur, vel si mauis cum æternitate?) suis malis vacat. perspicuum est, quod multis profuisset citius à morte occupatos fuisse, qui in extremo vitę periculo nūcupatis votis ex ægritudine vel ex metu emerserunt, & tamē postea probroso mortis genere extincti fuerūt. Plures quoque laborarunt acri neruorum dolore, immobilitate corporis, orbitate luminis, vel rationis, quin etiam putrescentijs vlcerum. Nam quicquid est infirmum, & fragile in senectute confluit, veluti in propria sede. ideo grauior ætas, & imbecillior valetudo, irrisui esse solent, & tędio etiam consanguineis. Qua de causa quidam populi in suos senes pietatis specie sæuiebant, ne ab alijs occuparentur calamitatibus, vt Eusebius

8 De Prepa. 1 cap. 2.

narrat. Massagetæ, & Diarbices propinquos ætate confectos immolabant, quorum deinde carnibus vescebantur. Tibareni præcipitio suos senes necabant. Hyrcani rapacibus auibus, Caspij molossorum dentibus vetustate debilitatos, lacerandos

De Abrahā

obijciebant. & Philo ait, *Indorum quoque Gymnosophistas hodie sub initium senectutis, priusquam inualescant longi, & incurabiles morbi, accenso rogo se ipsos exurere. quamuis possent ad tempus fortasse diuturnum resistere.*

9 Quorum omnium etsi miserabilis sit exitus, cum per vim à suis cogantur mortis diem præcocius occupare, tamen omniū mors lachrymabilis est; nec eorum tantummodo, qui ferro, qui flamma, qui veneno, qui laqueo euomunt vitam; sed eorum etiam, qui in propria domo, & patria, exacta ętate, propinquorum famulatu adiuti, medicorumque cura, lento aliquo morborum genere extinguuntur. nam paulatim frigescente vita horrent pharmaca, nauseant cibum, domesticos insectantur conuicijs. abhominantur filios, quos prius desinunt amare, quam intueri. cum tamen quandoque vsque ad extremum spiritum pro illorum opulentijs laborarunt. Quorum laborum merces est, quod filios tædeat assidere ægrotanti, & morituro impendere extrema oscula, & obsequia. nam seruitutis tædio affecti, & periculi, ne eodem inficiantur morbo, optant eum vita destitui. Vnde illud Terentij dicere potest parens.

In Adelph. *Meam autem mortem expectant.*

Interim miser ad mortem properat celeri cursu, sordidus, olens, aquarum maximè auidus, quarum nihil est vilius, totoque corpore horribiliter composito efflat animam. extincta vita, quàm primum in sepulchrum infertur, (vt conciuium vermium.

vermium perfruatur consortio,) & ne cadaueris vitiosa exhalatione vitientur cœteri. at obserato tumulo omnis memoria eius è viuis interijt, occupatis viuentibus in diuisione bonorum, vt solent milites captis hostibus. etsi prius frigescente affinium, amicorumque amore soluunt hi suprema funera satis parcè; vt omnes non lateat, Mortales ad oculum deseruire. & certo certius est, quod adeò sunt omnes animo à luctu alieni, quod dum filij patris iusta persoluunt, rimantur animo quomodo possint potiorem hæreditatis partem inuadere suppositis testamentis. & mulieres dum videntur inconsolabiliter lachrymas fundere, nouum sponsum meditantur, & optant. amici vero amicitiarum lege soluti, quæ erant amici omnia obliuioni tradunt, ita vt etiam obliuiscantur nominis. quid mirum? si teste Catullo,

Catullus

Desitit extinctos natus lugere parentes

Ite modo mortales, & vasto animo complectamini orbem totum, & breui vitæ spatio perennitatem temporis: cum nec crastino dominamini. vnde ait Seneca,

In Thyeste.

Nemo tam diuos habuit fauentes,
Crastinum vt posset sibi polliceri.

Et cùm extrema nos inuaserit dies, omnia nos deserunt amatæ diuitiæ, conquisiti honores, vicinorum memoria, amicorum fides, vxoris constantia, filiorum amor, & dulcedo lucis. Quamobrem duce Natura dum diem nostrum obimus, palpebris obducimus oculos, tanquam in posterum nihil simus curaturi terrena; manus submittimus, tanquam in posterum nihil simus acturi; corporeque immoto recipimus quodcumque molestum sine murmure; imò sine quærela substinemus incidi; & quasi conuolutis velis, remisque sublatis, feriato remige, clauoque remisso, in portum inducimur sepulchri, vt desinamus iactari mundialibus procellis. enimuero veluti per 10
somnium feriamur à diurnis curis, (tunc anima in se ipsam recedens quodammodo sibi vacat.) ita per mortem ab vniuerso genere præsentium malorum. *Per immunditias sumus geniti* (dicebat August.) *per miserias vitã traducimus, & tandẽ morimur in angustias*. succedenteq; furibunda morte, vanis gaudijs finẽ imponimus. Quare Diogene Cinico à somnis excitato à medico, cũ illi dictũ esset, si quid molestiæ ab ægritudine sentiret? respondit, *Nihil, frater enim fratrem præuenit*. idest somnus mortem. ideo antiqui mortuorum corpora induebant albis vestibus. vt Plutarchus refert. quia iam erant emerita, & liberata à magno, & vario certamine. vnde à tellure matre complectuntur, benignè, tanquam à prœlio reuertentia.

Solilo. c. 2

Plutarchus In Orat. consol.

In Proble.

Ægyptij sacro ritu in conuiuijs sceltrum inferre consueue-

rant, insuper, & admonere conuiuas; ita breui tempore conui-
Plut. in Conui. uas omnes esse futuros, quasi hoc esset lætitiarum extremum.
Et Seneca refert priscorum morem fuisse, cum se ad bibendũ
excitarent dicere, *Bibamus, moriendum est*. Ergo verè con-
Contro. 9. sopiuntur calamitates mortis memoria; Vel quia cum studiũ
num. 7. inducitur alterius vitæ; Vel quia cum maxima sit ista calami-
11 tas, cœteræ despiciuntur, vt viles. Vel quia per hanc à præ-
sentibus liberamur miserijs.

Non illi mortem arbitrabantur esse pœnam, sed dolorum solutionem: cum reputarent sublunaria esse similia spectris, etenim veluti torrentes sua motus celeritate nostrum decipiunt visum; sic fluxus præterlabens vitæ licet videatur nobis manere, rapidè tamen fluit. ideo illi deserta hac fluxili, optarunt ad stabilem vitam properare. Quare moriens Socrates dicebat, *Nemo formidet mortem, non modo laborum, verum*
Plut in Or. Conso. *etiam maximorum malorum solutionem*. & Plato illam appel-
In Axioch. lat, *Mali cuiusdam commutationem in bonum*. & Cicero,
Tuscul. 1. *Non interitum vocat, sed migrationem vitæ*. Quamobrem Calanus Indus Gymnosophista senectute, & ægritudine pressus, ne diuturnitate morbi, & medicaminum seueritate esset
Curt. lib. 9. excruciandus à medicis, sibi ab Alexandro parari Pyram precibus obtinuit: ad quam delatus aurea lectica, alacriter ascendit, toto acclamante exercitu, membrisque decore compositis se deuorandum tradidit flammis. Et mulier illa Massiliensis
Vale. 2 c. 1. ne in vitæ diuturnitate aduersam experiretur fortunam, quam semper habuerat obsequentem, hausta mortifera potione, astante Pompeio Magno, vitam lætanter deseruit, domesticis deplorantibus.

Hanc hilarius deserunt pij, compertum habentes non ad
12 fictitios elysios campos esse transituros, vt miseri illi stultè censebant, sed potituros cœlorum regnis. At si quando nos ægrotantes nouerimus vitæ terminum adesse, tunc fatebimur rerum vmbris fuisse delusos: & quasi vigilantes cognoscemus splendides illas fortunas, quas adipisci laborauimus pugnaciter, somnium esse: & horrentes, pœnitentesque caducarum rerum desiderabimus à luce subduci, vt desinamus nostri tædere, & erubescere aliorum: iustitia humanarum rerum præside exigente à nobis pœnas. Tunc remorsu scelera diu dissimulata inclementer arguit in fine vitæ, & territabimur contremiscente corde, & destituente nos spe vitæ, (vnica mortalium consolatrice) & cum in horas moriemur, multas mortes substinebimus ante vltimam, repetentes animo, illius magnæ negotiationis vitæ æternæ, nihil nobis fuisse curæ; sed totis viribus ambitioni operam nauasse, cui nosmetipsos obtulimus liben-

ter, quasi Idolo cuidam, vsque ad visceratiouem. Tunc Deus testis, & accusatoris personam assumens, interiusque redarguens, conscientiæ aculeis nos vulnerans, conspiciemus damna per imprudentiam accepta, serioque deplorabimus futuram fœlicitatem amissam. nec aliam admittemus consolationem, præter spem Diuinæ Miserationis. & ita trepidantes expectabimus fatalem exitum.

Homines inter se collati alius ciuis vocatur, alius hospes. at si cum mundo conferantur, omnes sumus inquilini: cum vnusquisque nostram in hunc mundum intret veluti in nouam ciuitatem, cuius nullum prius ius habebat. Qua propter exantlato tempore nostri hospitij assignato migrandum est. Hinc licet *interuallis distinguimur, exitu æquamur*, vt dicebat Seneca. *omnes eadem conditio deuinxit, cui nasci contingit, mori restat*. Qua de causa ne animi tumore se eleuaret Philippus deuictis Atheniensibus in Cheronea, vni ex suis mandauit, vt ter ei hoc enunciaret in diem, *O Philippe homo es*. cui necessario contingit, sicuti & cœteris, morte deleri. *Imò quanto magis vita crescit, tanto magis decrescit; quanto magis procedit, tanto magis ad mortem accedit*. 13 Epist. 99. Elia. Var. 8. cap. 15. Augu. Soliloq. cap. 2.

Postquam nihil efferemus ex hoc mundo, quàm quod intulimus. Saladinus Asiæ, Syriæ, & Ægypti Rex morti proximus iussit per castra deferri interiorem tunicam, & proclamari, *Hoc vnum linteum ex totius orientis opibus restare Saladino*. Ideo qui nos circumstant honores, diuitiæ, principatus, cœteraq; onera sunt, & sarcinæ, quæ dum peregrinamur, grauant; at nos deserunt postea, dum sepulchrum ingredimur. sic itaque nitoribus succedunt vermes, honoribus cineres, & voluptatibus ossa putrida. ideo sapienter monebat Seneca, *Finem omnium rerum specta, & sic superflua vitabis*. Natura mater tunc excutit omnes ad se reuertentes, vt hospitij loco sciamus hoc vniuersum fuisse tributum. deinde cutis velamen fetida corruptione abrumpens, cogit nos scatere vermium profluuio; vt horrore concutiamus morituros; & insuper doceamus, mortalium curas esse inanes, superuacuas, somnijs per omnia similes. cum exceptis pijs operibus, omnia mortalium opera sint mortalitate damnata, nec quicquam est firmum, nisi sola necessitas, & celeritas moriendi. ita Silenus Midæ dicebat, *Hominem esse dæmonis laboriosi, fortuneque variæ ephemerum*. idest vnius Dei semen, vt refert Plutarchus. *Heu Heu nos miseros, quoniã totus homo nil est*, ait Petronius. Bapt. Fulg. 7. cap. 8. Seneca Epist. 119. In Or. Cõs. In Con. Trimal.

Alius alius nos rerum status expectat, cui insistere debemus omnino. etenim anima abeunte emendationem non recipit hoc maximum vitæ erratum, sed inconsumptibilibus cruciabitur flam-

flammis. Nam cum geminæ simus naturæ, quarum altera mortalis est, & incertæ diuturnitatis, altera vero immortalis, si ista se se ad cœlum protendens per pietatem inde sumat alimenta, immortalis vitæ erit particeps; sic virili constantia inseruiendo pietati, egressus vitæ erit æternæ fælicitatis ingressus. at si nos addixerimus caducis, quo magis nos fortunæ regno insinuauerimus, plures cęsus soluere cogemur lachrymarum, dolorum, & mœstitiarum in præsenti, deinde corpore soluti, moribundi viuemus damnati morte infinita.

Quam impij declinare non poterunt; cum ad cumulum miseriarum mors effugiet ab eis. hoc vnum in malis superesse videtur remedium, posse extingui. qua dolentes spe frustrati se se dire & implacabiliter excruciant, cum mors omnium terribilissima, nec eis in refrigerium cedat, exorata, & summis appetita votis. vt perenniter torqueantur amaritudinibus animi, diris flammis, & dœmonum aspectu, & sæuitate. etenim *Quisquis non habet Deum placatum, nequaquam effugiet iratum.* Aug. in manua. cap. 2.

Mors est appetenda, vt malorum finis.

Caput XXXXIV.

SI solius mortis reminiscentia inhibemur in aduersis, ne præcipiti cursu ad dolorem, ad animi deiectionem curramus, (cum sit illa miseriarum subleuamen) certè si superuenerit, ab omnibus nos malis eximet. Nam dum anima est alligata corpori, nullo pacto fieri potest, vt sit expers homo calamitatum. & per consequens, hoc destituto arceantur mala. (si tamen interim christianæ disciplinæ dederit operam) cum omnia conspirasse videantur ad perniciem eius, quasi serui ad interitum sui Principis. quin etiam homo homini cũ sit quandoque pernicies talis conditio vitam efficit luctuosiorem. sed prius de quibusdã malis natura partis dicamus, postea ab hominibus, vt appareat concupiscendam esse mortem, vt miseriarum terminum.

A patre generationis incipiamus. Signifer ille astrorum cum ad singulorum vitam dandam, tuendam, producendamque sit efformatus, sœpe numero suis radijs molestans homines, capitisque inducens intemperiem, cogit etiam mori, confertim conuocato sanguine in meninginibus, aut obstructo cerebro: qua ratione causatur phrenitis. aliquando

solo reuocato calore interno mortem infert, vt messoribus accidit, & ijs, qui per loca valde calida transeunt. solet quoque ille vastissimas regiones torrens, inhabitabiles efficere, vt excellens suum opus hominem quodammodo in exilium agat. interim nutriens feras bestias, & venenata animalia, spatiosè dedignatur fouere hominem benigno, & temperato calore, cogens potius denudatè incedere, vt sit expositus inclementijs elementorum, & animantium telis. Quam elationem ostentat sol, cœterorum astrorum auersans societatem. hinc aliorũ obscurato, vel euanido lumine solus incedit. neminem in suo admittens munere, quasi famulos ad principandum. quamobrem medietatem dici sibi vendicans, deducit mortales à quiete ad laborem in foro, in curia, in ciuitate, in rure. cum vt ait Flaccus,

Nox hominum genus, & duros miserata labores,
Retulerat fessis optata silentia rebus. Argo. lib. 3

sic somno refectos ad ærumnas cogit, & per has ad mortem, vt breuius potiri possint, & lætari suo lumine. Ita constat, potius illum gaudere frequentia generationis, quàm diuturnitate, & præstantia genitarum rerum, cum viliora sœpe numero perennius tueatur, & foueat ad ostentationem virium.

Luna vero noctis Regina, solis pedissequa, vel potius æmula, sed verius inuida, quàm dirè aliquando inuadit ægrotantes? quorum industrij curatores summoperè illius deuitant periodos, in quibus tunc immanior effecta, lethalius suos vibrat influxus. ideo nec sanguinem minuunt, nec adhibent euacuatrices potiones; ne inanitionibus molestata corpora nequeant obsistere suis iniquis influxibus. cum interim languens cogatur agitari morbo, & pati internum hostem. Imò qui in illius oriuntur interlunio, aut malè fuerit illa collocata, epileptici fiunt, aut maniaci. ita Astrologi docent. Quibusdam vero placet hoc fieri, quia cum illa humiditatibus præsit, cerebri minuendo, vel augendo humores, hos infert morbos. ideo decrescente Luna putari arbores iubet agricolæ. cùm experti sint, eo tempore decisa ligna minus, esse obnoxia cariei. Alij asseuerunt mutuato solis lumine hos producere morbos, cum quorundam augeat humiditates defectu luminis, vt in interlunio: quorundam vero reflexione luminis tepidior effecta, vt in plenilunio; cum plus humoris fundat, quàm absumat. (& ita nunquam vacat à malignitate.) qua ratione infert comitialem morbum. quod Plinius ita docuit, *Molliore, & imperfecta vi soluere tantum, atque etiam augere, quam solis radij absumunt*. ex quo liquet eos, qui distillationibus sunt obnoxij oportere à tepido lumine Lunæ abscedere. hinc apparet,

Vallesius de Sacra Philos. c. 70 2.

Pli. 2. c. 9.

paret, illam non se se proferre ad inferendam lucem, sed ad mortalium perniciem, vel ad deceptiorem. Nam oriens illa à Romanorum tergis, cum vmbrarum longitudine vi ciuitatem hostium simulasset, vana ostentatione milites Mithridatis decipiens, dum cuncta tela effudissent irriti, à Pompeianis militibus trucidari fecit. & Tacitus proelium referens Vitelli, & Flauianorum ait, *Neutro inclinauerat fortuna donec adulta, nocte Luna surgens ostenderet acies, falleretque. sed Flauianis aequior à tergo, hinc maiores equorum, virorumque vmbrae.*

Paul. Aqui. lib. 6.

Hist. lib. 3.

3 Et cum vterque suo processu, & recessu, comitatuque stellarum anni decursionem, ita temperare debeant, vt poma, frugesque ad animalium vsum abundè proueniant, & maturescant; tamen quandoq; cum cogant aestatem hybernare, hyemem aestuare, ver autumnum referre, aut è contra autumnum vernam temperiem, inopia rerum victui necessariarū mortales vastant. Nam semen probè commendatum solo, minus referre cogunt, quàm quod in satione fuerat erogatum; aut penè exortę segetes deterunt diris elementorum inclementijs. quo circa veluti hostes agros vastant, quos alere oportebat benigniori vultu. Quid? quandoque etiam hoc patrant locustarum dente. Micipsae tempore innumerabiles emerserunt, quae primo teneras herbas, & segetes corroserunt, deinde etiam amaras cortices, & ligna; & tandem repentino abreptae vento, in pelago Africano demersae suo tabido foetore adèo infecerunt aërem, vt ottingenta millia Numidarum consumpserint, & ducenta millia Africanorum, omnemque Romanorū praesidium, quare prius viuentes caruerunt alimentis, deinde quos aleret terra non habuit.

Paul. Aq. 4.

Aliquando astra, aut nulla pluuia rigando, aut multa obruendo, in segetes pestem inducunt. cum pro frugiferis campis paludes forment, & stagna. quandoque summo frigore, & siccitate maturescere non sinunt eas, vel torrent calore. Sigismundus Liber refert anno 1527. per aeris summam caliditatē penè conflagasse Moscouiam, cuius tunc non modo sata, sed etiam siluae combustae fuerunt. aliae quoque calamitates ab illis inferuntur. ideo terra cogitur abortiuos filios edere, vt homines egestate pereant. dirè itaque astra insectantur mortales.

Duo ex his potissimum mala accidunt, egestas & aegritudo. Cum nulli sint terrae prouentus, euacuatisque cellis penuarijs nulli sunt redditus, nullum mercimonium, nullum exercetur opus, silent artificia, abscedunt negotiationes, cum nulla sit spes lucri, aut adepti usus, tunc animo cadunt mortales, & obuia quaeque vorabunt. *Prosana, fordaq; in usum necessitas ver-*

Collo. c. 3.

tit,

tti, postremo virgulta, dicebat Tacitus. scimus, impellente fame, Matrem filij viscera suis condidisse visceribus. vt tam miserabili cibo fit conspicua famis violentia. cum in tali calamitate nec pater filio, nec mater filiæ parcat, sed vnusquisq; sibi satagit. ideo pro uictu, extincta misericordia, fiût insidiæ. nam proprium cuiusque malum extinguit sensum alienæ calamitatis. etenim fame perire est atrocissimum genus mortis. quare nihil horrent depascere, vt viscerum lancinatricem famem sedent, & cogant quiescere. Reg. 4. c. 6.

Etsi neminem nostrum sub ijs miserrimis temporibus incidisse constet, à similibus deplorandis euentibus nos euasisse, non possumus præsagire. *Nemo aliquid de futuro sibi promittere potest*, dicebat Seneca. sed omnia sunt obnoxia incertitudini. Sen. Ep. 100

Nostros fortuna labores
Versat adhuc, casusque iubet nescire futuros. Sill. de Bello Pun. 10.

Negari tamen non potest, tanta penuria victus nostra laborasse tempora, vt pauperiores inedia confecti, in medio nobilissimarû vrbium efflauerint animas. & licitatrice fame venundatas esse honestates pudicarum matronarum, parentesque propria manu ad stupra suas tradidisse filias, quas olim abigerant ab obscenorum auditu multitudinem latronum timorem incussisse Curiæ castris. *Ab inopia enim præcipuè audatia, quæ quandoque segnitiem simulat, vt reperiat locum audatiæ.* & certè *Armata iniustitia horribilis est*, vt ait Aristoteles. hi omnia, veluti hostium, vrere, rapere, vastare, consuescunt. *Illis enim ob egestatatem, metum & ex flagitijs, maxima est peccandi necessitudo*, dicebat Tacitus. idcirco vt fames est peuoratrix miserationis, & honestatis in miseris, ita diuitibus allatrix est voluptatum. (tunc vilius soluuntur scelera) quare tunc temporis corpora macilentijs fœdantur, familiæ paupertatibus, mulieres turpitudinibus, animi sceleribus, & orbis latrocinijs. Tac. ann. 14. Poli. 1. c. 1. Annal. 3.

Nunc efferendæ forent ægritudines, quæ ortum habent à prauis alimentorum succis, quæ etsi multæ sint, collatæ, tamẽ cœteris ad modum paucæ sunt illæ: cum per omnium temporum mutationes, per omnes ætates, per omnia membra, homo peculiaribus morbis molestetur. hinc morbi vel sanitatẽ vellicant, vel illam incertam reddunt, quasi pendentem è sublimi.

Hæc est primeuæ inobedientiæ, & temeritatis merces, & propriarum iniquitatum pœna, vt febribus, intestinorum vitijs, hepatis obstructionibus, palpitatione cordis, respirationis difficultate, lepra, morbo gallico, hebetudine sensuum, alijs- 5

que morborum generibus excruciemur, à quibus torti, & luxati, ad horrendas componimur deformitates. Quamobrem veluti in Xenodochijs pauci integri multitudini ægrotantium ministrant, ita in vniuersum paucula est integrorum multitudo si cum ægrotis conferatur. enim vero si paululum in foro substiteris videbis prætereuntes claudos, luscos, padagricos, tabe liquatos, macie deformes, laborantes morbo regio, cæcitate, vt cæteros sileamus, quibus conspectis nos nostræ vitæ
6 tædebit tot morbis obnoxiæ. Quam si vrgente morbo medicis obtulerimus curandam, abstinentijs, emissione sanguinis, clisterijs, medicinis, conficitur misera. qua alternatione medicaminum, aut morbus nos deserit, aut vita. & quandoque cũ his se proficere nihil sentiunt medici, nos cogunt nouas adire regiones, aut Puteolana orcha, aut exustas arenas, aut sudatoria; vt omni absumpto humore corporis stillicidio, nec quidem lachrymis honestare possimus nostras calamitates.

Quod si nec ista salubriter succedunt, docent à nouis cœlorum diris influxibus produci: vt hic se imposturis tegant, & nos nocent à mœroribus, & ad conuiciandum perducant cõtra cœlum, cum à quo nos tegi oporteret, vulneremur lethaliter. Hinc illi spe curandi delusi, parum medicinæ fidentes, admittunt vetularum pharmaca. & nos quoque spe sanitatis decepti miserrima animi conflictatione, corporisque ægritudine, & diuturnitate morbi, tabescimus.

Hinc execrantes medicorum consilia, quæ non tam dederunt, quàm ademerunt salutem, vitæ stamen abrumpi optamus, cum nulla viuentis referamus imaginem, nisi solum, quod immaniter excruciemur. ideo lachrymosè ægrotantes inter viuentes referri non possumus, cum careamus motu, nec inter mortuos, cum longè absumus à quiete.

Nec solum homini à naturæ causis inferuntur mala, sed etiã alterius hominis iniquitate. vt porsus nequeat suæ flebilis conditionis obliuisci, cum secum ipse proclietur homo, ex quo recessit ab instituto primario Dei, in quo veluti in instructissimò conuiuio lætari posset: vt copia gratiæ, & vbertate rerum pastus in illo innocentiæ statu, nullaque necessitate alicubi traductus, spretisque speciebus sensibilium rerum, contemplatione, & amore ad talem Opificem raperetur. ille vero Dei mandatum aspernans, compulit Deum contra suam prolem irasci, sui partus pœnitens: nostri sceleris originari indignatione commotus. ideo nos permittit vrgeri calamitatibus vt priorem conditionem memoriæ reuocans nobis, excitet in obsequium diuinorum mandatorum.

Quo circa ab astris, ab elementis, à bestijs, ab ipsomet homine

ne homo mulctari voluit, vt primeux ingratitudinis afflictatus incommodis, cœtera omnia detestaretur flagitia; vt perennia principia nostrarum angustiarum vitæ præsentis,& futuræ. sic homini per sensibiles mœrores salus ingerenda erat, cũ voluptates sensuum suum deseruisset auctorem.

Itaque irato Deo, agentibus astris annonæ inopia multoties laborarunt populi, quandoque etiam suorum Ducum auaritia, vel oscitantia; imò inuasione hostili: cum fruges, agrorumque prouentus maturitati proximus ab illis vastetur, vel demetiatur: vt duplici molestentur tristitia, quod illæ interceptę suis cultoribus famem afferant, & hostibus lautitiam. tunc in fructibus possessionum hostilis gens ingreditur,& inuadit prędia nostro labore, & apparatu consita. accidit hoc frequenter, cum nostræ onerariæ naues ab illis intercipiuntur frumétis onustæ.

Neque his limitibus nostra coercetur calamitas. inuadentibus enim hostibus (de malo captiuitatis loquamur) primo impetu effringuntur ianuæ, diripiuntur deinde domus,& omnium bonorum aguntur predæ, præsertim nostræ libertatis. quo nihil calamitosius accidere potest homini. Quibus irrumpentibus obstupescimus primo, postea obrigimus metu, cum nulla valeamus industria captiuitatem auertere. deinde videas vxores, filios perculsos amplexari parentes exangues,(tanti mali horrore) pauitantesque militarem ferociam effusos in lachrymas. deinde petere domorum angulos,ac si delitescere possint. tenerasque virgines, quæ paulo ante aspectum declinauerant virorum, furenti hostium libidini esse traditas, captiuasq; duci in peregrinas regiones vna cum matribus. tunc vident viri proprias pudicas vxores pro meretriculis abuti, & ad nefarios vsus traduci moratos filios: & infelix pater omnium domesticorum miserias intuens incredibili lancinatur dolore. nam libertate priuati, consequens est, vt ab hostibus afficiantur contumelijs, vulneribus, cruciatibus, & cædibus solent victores à nullis abstinere sæuitijs in victos. teste Seneca, 7

Tunc scelera dempto fine per cunctas domus
Iere, nullum caruit exemplo nefas. In Hippol.

In qua miserrima irruptione hostili latrocina stupris, stupra vulneribus, vulnera cædibus misceri, dolétibus oculis vident patres.& cogũtur, ad cumulũ miseriarum, talia intueri sine lachrymoso luctu, oppresso corde miseriarum pondere. *Vim suam dolor perdit in eo, qui vltra sensum mali miser est, ait* Seneca. Postea in seruitutem adducti, & pressi inopia necessariarum rerum, egregia pompa, captiuorum habitu, ligatis Nat 9. lib. 3 cap. 27.

 mani-

manibus,se induci vident in inimicam terram, in qua nullum valent perfugium inuenire sui regressus ad natiuum solum, spequè libertatis extincta sūmopre cruciantur.& tūc maximè, cum multorum dominorum ministerijs mancipantur, nequeunt tunc aspectu, & collachrymatione propinquorū suas lenire mœstitias. ideoque proprias calamitates deplorare coguntur,& communes:& experiri ad captiuitatis malum sæpe adiungi famē, nuditatē,labores,iniurias, & verbera.Hinc illis tūc apparet tolerabilius fuisse,cecidisse in illa vastatione hostili. siquidē appetibilis est mors, vt tantarū calamitatum fugiamus acerbitates. Nam amissis bonis omnibus, amicorum consuetudine,natiuo solo,patria sede,propinquorum aspectu, insuper & libertate,cur ad huc expetenda est vita, & non potius mors,vt tantorū malorum optima medela? siquidem calamitatum est finis, at talis captiuitas omnium miseriarum origo.nam licet euitata sit mors,quæ sensu caret,ab innumeris pressuris tamen lancinantur assiduè.

Boet. 1. met. 1. *Heu heu quàm surda miseros auertitur aure,*
Et flentes oculos claudere sæua negat.

An vero tantarum miseriarum immanitate simus aliquando opprimendi non nouimus, vt certo scimus, infortunia humana ab hominibus deploranda fore. quarum decretam partem vnusquisque substinere cogitur. Desinimus tamen ab illis vrgeri, cum in sepulchri cauea delitescemus. Nam tunc benigna mater tellus nos cineribus cooperiens, foetore etiam arcet inuadentes, ne vellicent quiescentem. Etsi quandoque has ipsas custodias naturæ, quorundam sæuitas dissipauerit, mortuorum depascens corpora. sibi potius satisfaciens, quàm illis quicquam inferens molestiarum, cum putridas carnes, & cadauerosa ossa canino dente vorauerit.

o Noui in hac morum schola, in hoc disciplinarum emporio, in hac pietatis sede Italia, hac nostra ætate, dum quidam exules sui cinædi essent pertesi custodiam; ne curiæ incidens manibus, illorum caueas detegeret, & delicta, mane sub crepusculo dum in sinu quiescebat ipsorum,eum iugularunt,qui insepultus in tugurio ab illis desertus est.huius facinoris paulo post impij pœnitentes rediere,ne amatum corpus in cibum cederet canibus.quo absoluto funere abiere. nec minoris temporis spatio huius offitij tædentes (iniquitas nunquam sibi satisfaciens ad noua semper properat portentosa facinora,) reuersi exhumantes amicum assarunt, & deuorarunt. vt quem profanè in delicijs habuerant in lectulis, enormiter haberent in mensis. sic eadem animi prauitate comederunt interfectū quē fouerant viuentem ad luxum. Proh scelus,amicum,ama-

tum

tum, socium, innocentem, interficere, insuper & deuorare, omnium ferarum sæuitiam vincit. cum similia socia naturaliū voluptatum nunquam sint abusa pro ferculis animalia dira. Sicuti inter mitia ingenia contentiones fiunt virtutum, ita, inter deplorata iniquitatum. in quo infami certamine pollere cœteris impietate, crudelitate, temeritate, censētur laude dignum. quare sat est his indicere scelera, nam statim irruunt. & quos isti tyrocinijs instruunt in hoc enormi munere, cogunt insontes, imbelles, quietos, occidere, vt assuescant sanguini consentes, vt initia proueniunt morum, sic in cœteris fore.

Sed quæso veniamus ad domesticos prædones. non ad illos, qui noctis tempore aliorum domus suffodiunt, vt subripiant bona: aut ad illos, qui laruatis vultibus incusso timore à ciuibus pecunias extorquent. Nam sæpe stimulante ira ab his optimè illi latrunculi corripiuntur armis. cum graue sit bonis priuari, honesto labore quæsitis, quibus familiarum tuetur decus. ad luxum, ad aliorum perniciem abutuntur illi facultatibus, quas non honesto labore curant adipisci, sed violenta, sed infami rapina. non curantes *Seruili respergi probro*, vt dicebat Tacitus. hoc est furto. Hist. 1.

Sed de illis loquamur, qui pro tribunali sedentes, cum cœteris ius dicere teneantur, & litium sedare violentias, sceleribus fœdatos punire, vt alijs pariant securitatē, in magnis, & in paruis à iustitia abeunt. In primis fastu quodā barbarico abeūt turgentes, & inflati magistratus honore, dedignantur benigno oculo respicere pauperes, illosque tueri à potentum calumnijs. quamobrem aut peruertunt iudicia; aut differunt: cum respectus personarum adimat veri, rectique cognitionem, deinde iudicium. hinc peruertentes synceram naturam causarū, pro meliore causa sententiam non ferunt. *Mirantes personas quæstus gratia*, vt ait S. Iacobus. cum ibi sit ius, vbi maior iniustitiæ merces. secundo, vt sine modo cumulent opes, immortales efficiunt lites auiditate munerum. & hoc quidem moliuntur assiduitate mendaciorum, quibus legitimorum hæredum expilant facultates, & litigantium exhauriunt crumenas, cum nec pro innocente aut ius habente sententiam dicant, nisi receptis donis. ideo non dispari mulcta reus, & innocens absoluitur. qua ratione ignoramus, in quem acerbiora exerceantur iudicia. 10 Iacob. in sua Epist.

Quare iurè vetuit Philosophus, Magistratum dari inopibus cum tales omnia consuescant habere venalia. simili ratione cēsuit, Magistratum non esse redimendum pretio, sed legendos iudices. tunc erogatam pecuniam tanto studio conquirunt, vt sub hasta iura veneant. Quapropter sæpe hos videas sibi par- Poli. 2. c. 7.

tes

tes vsurpare iudicis, & testis, delatoris, & patroni; vt iura dicendo, iura iugulent. accepta itaque largitione, (imò mercede) ignobiles pœnis afficiunt, diuites, & sontes tuuntur. & eò studiosius, quo notius, & acerbius flagitiantur. ideo dicebat

In Verr. Ora. 3. Cicero, *Ad multorum amicitiam faciliorem aditum habet nequitia, & audacia, quàm cuiusque virtus, & integritas.* ete-

In Catalina nim vt peritè dicebat Salustius, *Vt quisque facit pessimè, tum maximè tutus est.* Venalem hi tales efficiunt iuris obseruantiā receptis largitionibus occultis, & sponsione patrandorum delictorum. & sic audacia scelestorum, & auaritia iudicum, op-

Prou. c. 22. primuntur leges. ideo *Victoriam, & honorem acquiret, qui dat munera.*

Cum interim, vt ait Tacitus, *Vt vis morborum pretia me-*

Annal. 11. *dicis, ita fori tabes pecuniam fert aduocatis.* qua de causa Co-

Colu. lib. 1. lumella dicebat, *Sine causidicis satis feliciter olim fuere, & futuras esse vrbes.* Igitur fateri cogimur, interminabiles fieri lites, impotentes opprimi, frequentari crimina, iudicum quādoque prauitate, quandoque oscitantia. etsi fatendum sit ingenuè non omnes hac laborare corruptela: nec facile esse multos conspirare ad iniquitatem. Verissimum tamen est Isidori

De Summo Bono. dictum, *Grauius laceantur pauperes à iudicibus, quàm à cruentissimis hostibus. cum nullus prædo sit tam cupidus in alienis, quàm iudex iniquus in suis.* quamobrem prudenter

Plut. in vita Cato. monebat Cato, *Forum muribus esse sternendum cum fundatæ ciuitates legibus ab earundem ministris euertantur.* hinc videas istorum maximas facultates euanescere, aut improbitate, aut hæredum inopia. Nam vt dicebat Iob, *Ignis deuorabit ta-*

Iob c. 12. *bernacula eorum, qui munera libenter accipiunt.* etsi interim *Veluti priuati fures in neruo, & in compedibus vitam agunt,*

Gell. 11. cap. 18. *ita isti publici in auro.* ita solitus erat dicere Cato.

Amice, quæso alias mœrorum causas tegamus silentio, à quibus vrgemur vsque ad diem mortis; & cogimur appete-

11 re extrema funera, ne luminis vsu experiamur tam dira, & acerba mala. Nam cienda essent lachrymæ, & omnino essent impares nostro luctui. Foret in primis memoranda dira regnantium cupido, & studium euertendi ciues, vt eorum exhaustis, vel contritis, aut diuisis viribus, nec quidem conqueri possint inusitatæ dominationis. Quare eorum functiones plerumque non tutelam spectant, aut pacem, aut opulentiam, sed vastationem ciuium, quibus seruitute oppressis triumphatur, quasi editum aliquod opus magnæ virtutis. Et tamen à sola virtute Principis, (quæ beneficentia est) oritur populi amor, ab amore custodia, à custodia tranquillitas, à tranquillitate opulentia, à populari opulentia etiam illorum replentur

gazæ.

gazæ. & sic; quo maior est beneficentia Ducum, eo stabilius, & opulentius stat omne Regnum.

Cœterorum manus sunt obseruandæ, ne imparati decipiamur, & accipiamus aliquod damnum per nimiam fiduciam. Mortalibus nulla res vtilior ipsa diffidentia, dicebat Euripides. nam etsi videantur illæ nobis ad mulcendum apponi, vt suauius imponant, talia ingeruntipsi amoris argumenta. sicuti aliquando animi versutiam tegunt osculo; vt fraudulenta charitate amicum deducant ad insidias, quem deinde insequuntur damnis, & cachinnis; contemptum addentes peruersitati *Quare vigilandum est semper, nam multæ sunt insidiæ bonis*, vt dicebat Cicero, *Homines prauis, peruersisque cupiditatibus facti sunt veluti pisces inuicem se deuorantes*, vt ait Augustinus. cum lucrum appetant ex alieno damno, hæreditatem ex aliena morte, honorem ex amici infamia, vilius emere ex aliena inopia, alienum inuadere thorum ex exilio viri. vnde Ouidius, Pro Plāco. In psal. 64.

Viuitur ex rapto, non hospes ab hospite tutus. Metamo. 1. 12

Quod si fœlicia secula desiderium auxerunt mortalibus viuendi diutius, cum possent præsentibus tranquillè frui; certè nostra ferrea, vel verius deterrima, omnem cupiditatem viuendi debent adimere, assiduè recurrentibus calamitatibus durius.

Aetas parentum peior auis tulit,
Nos nequiores; mox datura
Progeniem vitiosiorem. Hor. 3. Ode. 6.

In qua ærumnarum agitatione, & frequentia, vt dicebat Plautus,

neque est
Melius morte in malis rebus. In Rudēte.

Quamobrem cum in diem ingrauescant scelera, iniquiora tempora semper expectato. hinc prudentis viri est non appetere diuturnum cursum vitę. etenim

contempsit mori,
Qui non concupiscit viuere. Seneca in Oedipo.

Circumferentes hoc sensibile domicilium, cogimur grauatim ferre, & circumferre mala, quæ nulla arte prorsus eripi possunt, cum à nostro socio corpore saltem concilientur nobis.

Quin potius, quia aliena virtus formidolosa est improbis, inuisiores sunt boni, quàm mali. ideo ob virtutes est certum odium, & pernicies. qua ratione ne quid occurrat prauorum oculis veneratione dignum, eijciuntur, exploduntur viri probi veluti telluris onera. & quandoque in obsequium dominantis miselli affliguntur diris. verè itaque dicebat Brutus Cice-

Ciceroni, *Durior est conditio spectatæ virtutis, quàm incognitæ.* semper enim illam insectantur improbi.

13 Ideo ne tantis tabescamus malis, satius est semel animam efflare. si inueterata consuetudo efficit, vt tolerata difficillima leuius feramus, certè mori natiua consuetudo, & necessitas, appetibilis etiam nobis videnda est. saltem non extimescenda, quia debita. cum propter assuetudinem omnis mali species Tuscul. I. mitescat. & eò magis, *Quod finis est miseræ vitæ.* Ergo verè ait Seneca,

In Hercul. Furen. *Nunquam est ille miser, cui facile est mori.*

Seneca Epist. 26. An assueti captiuitatis malo, bonum libertatis ignoramus appetere? etenim *Qui mori discit, seruitutem dediscit.* ita qui diu assueuerint seruire triremibus, elapso seruitutis tempore, iterum se conduci mercede patiuntur. An ita profundè dormientes erramus, vt nihil possimus vera exstimatione pendere? An allatæ rationes sensim præteruolantes tuum non erudiere animum? An mauis præsentibus decipi bonis, quàm certis, & æternis perfrui? Equidem miseriarum colluuie obruimur, nec refert quo genere oppugnemur modo, cum constet pedissequas nostræ vitæ esse ærumnas, calamitates, & do- In Orat. consol. lores. Qua ratione Plutarchus censuit, Optimum esse non nasci, secundo loco celerrimè interire. Dum viuimus namque,

Seneca in Troade.

nulla dies
Moerore caret, sed noua fletus
Caussa ministrat.

Sumus enim in peregrina terra, in qua hospitantes cogimur mercimonia exercere mœstitiarum, & calamitatum. donec in latice lethi obliuioni mandentur mundana. omittentes depo- Herod. l. 6. sitam custodire vitam. etenim *Vir bonus nihil aliud de deposito cogitat, quàm vt reddat deposcentibus,* vt ait Herodotus.

Itaque procul arcenda est longioris vitæ auiditas, quæ vnicum bonum existimans diuturnam vitam, tot mala ferre libenter suadet, & cogit. quin etiam hæc dura ferentes, ab acerba aliquando, & improuisa occupamur morte: vt perpetuo superstites nostri tabescant moestitia. sed potius mors concupiscenda est, quasi post multos nebulosos annos vna appareat serena dies. Nam veluti qui horrisono Nili fragore assiduo molestantur, quando placida somni quiete soluuntur, liberantur ab illa molestia: ita pacatissimæ mortis accessu, nihil deinde sentiemus aduersi, posito corpore, quod conchæ more onerosè deferimus. & ita grauissimum pondus præsentium miseriarum effugiemus.

Numæ Pompilij instituto in templo Veneris locabantur, In Proble. quæ ad libitinam spectabant, *Vt discerent homines non aspernari,*

nari mortem, neque execrari vt sceleratam, vt ait Plutarchus, cum hac absoluta beatioris vitæ contingat ingressus ijs, qui spretis vanis, pietati sincero corde vacarunt. quare ad morté veluti ad immortalem vitam properandum est, tunc migramus ad incorruptibile bonum, satus præstantius, quam quod in natiuitate accepimus. Nam vita mortali defuncti, viuemus immortali vita. & tunc prorsus profligantur ærumnæ.

O vtinam à nostro secedere corpore possem. Metamo 3.

Nec mihi mors grauis est posituro morte labores.

Si quandoque contingit, vt omni feriato sensuum ministerio, tanta tranquillitate somnij nostræ laxantur curæ, vt pené alio vitæ genere libato, nos pigeat fuisse expergefactos; quanto magis gustatà æterna vita, ex his erupisse miserijs erit gratissimum? Nam *Læta hic* pauca sunt, vel verius, vt dicebat Plato, *sunt volucria, sunt admista doloribus, tristitia vero sunt improuisa, diuturna, & prorsus vacua gaudiorum.* In Axioch.

Itaque certo certius est votis expetendam esse mortem, cum satius sit piè mori, quàm viuere calamitose. Nam per illam nostræ restituimur patriæ, terminata peregrinatione laboriosa, & periculosa, elutisque sordibus præsentium infortuniorú. *Quare quos plurimum faciunt Dij, è vita auferunt*, vt dicebat Socrates. & Menander, In Axioch.

Si quem Deus amat, ille iuuenis interit. Menander.

Nam melior est dies mortis die natiuitatis, ait Eccles. Dissipatur tunc illa infida societas carnis, & spiritus, euertitur passionum tyrannis, desinunt tunc sensus nos vrgere lenocinib sensibilium è carcere educitur mens, inimicorum euanescunt insidiæ, nec carorum lachrymæ nos ad luctum inducant, nec amplius traducimus vitam in exilio, peregrinationem in periculo, incolatum in malo, nec vitæ terminum in incerto. Eccles.c.7.

Quod si alicuius mali curatio non debet videri dura, si spe subsequetur proximæ salutis; cum per talem spem omnis ferè tollatur sensus medicinæ, multo magis mortis accessio videri non debet molesta; cum per eam conualescimus omnino, præcluso aditu omnibus incursionibus molestiarum. Idcirco veluti in tempestate, qui iactantur vbilibet circumspiciunt, si possint ad littora appellere, quæ si attingerint, nec quidem oculis minaces vndas videre appetentes, stabile telluris solum auidè exosculantur: Sic nos aduentantem mortem accipiamus amanter, veluti curatricem omnium tristitiarum. cum tumescentes calamitates huius pelagi (si peritè nouerimus clauum ad cœlum dirigere) ad portum inamissibilis fœlicitatis nos salubriter adigant. *Non enim peremptoria mors est, per* De Cain.2. cap.101.

 quam

quam non adimitur vita, sed ad meliora transfertur, ait Ambrosius. Etenim sanctæ spei compotes migrant, non deficiunt. idcirco mors remedium est, non pœna.

Animi quies à virtutibus oritur.

Caput XXXXV.

SI spirante vita, (veluti Aquilone sæuiente) in exilio, in peregrinatione, in calamitatibus ducimus spiritum, certè solius virtutis beneficio nos posse aliquali interna tranquillitate potiri exploratum est. cum perfectè ista frui, solum ijs contigit, qui piè viuendo ex hac corporea mole soluti, aduolarunt in cœlum. Nam præsens vita, interprete Augustino, maris nomine nuncupatur. est enim hominis vita amara, cum subijciatur procellis, & tempestatibus. quod non tam sæpe fit aliorum improbitate, quàm nostra imprudentia, à qua veluti furenti oceano, quassatis lateribus nostræ mentis, vt subsideat necesse est pondere prauarum passionum, cum omnis ferè nostri mali occasio, corpus sit. per hoc confluunt appetitus in animam. hinc illa agitari, atque discerpi necesse est. ideo occurrentibus lætis erigitur, turget, inflatur: at obuiantibus mœstis stupet, se contrahit testudinum more, & veluti marcescens arbor, virorem amittit. Ita corporeo irretita nexu obsecundans socio, ad varietatem aduentantium rerum cogitur multiformiter agitari. Quapropter non videtur mens inquilina corporis, sed ciuis, adeoque sui tabernaculi est amans, vt grauem seruitutem, afflictionemque secum ferre nihil pendeat, vt cœteræ brutales formæ. hinc licet corporeæ passiones à mente sint externæ, tamen quousque contubernalis est corporis, eius passiones suscipit vt proprias. quare non videtur inducta, sed educta, & alligata, imò traducta in naturam rerum, quæ non trascendunt caduca. ideo mortalis homo affectibus concutitur, quibus parere quodammodo cogitur eodem seruitutis genere, quo suffert multas corporeas necessitates: nisi aurigante ratione illos affectus compescuerit moralibus virtutibus.

In psal. 76.

Sunt enim affectus illi animi perturbationes, irrationabiles animi motus, à quibus mens deducitur ad obiecta sui cadauerosi corporis. de quibus latius dixi capite secundo. ab his lancinatur animus veluti à furijs. Qui cum prorsus vendicauerint sibi tyrannidem, difficulter patiuntur regi.

A moralibus virtutibus calamitates istę animi euertuntur, & ab illarũ duro imperio mẽs eripitur. *Est.n. virtus habitus electiuus rerum, quæ in mediocritate consistunt, iusta præscriptum prudētiæ.* ita Philosophus docuit, vel vt asseruit Plutarchus, *Virtus est animi dispositio, & facultas à ratione emanans, qua omne illud cauetur, quod auersum à ratione nos concitate effert præter metam honesti.* Nam cum homo sit veluti mõstrum compactum ex partibus diuersorum animalium, vt dicebat Plato, (& hoc quidem ratione variarum, & contrariarũ qualitatũ passionumq; cũ quãdoq; sit fortis, vt bos; quandoque piger, vt asinus; quãdoque procliuis ad Venerem, vt equus; quandoque pudicus, vt Olephans; quandoque cicurabilis, vt dromedarius; quandoque incicurabilis, vt lupus; quandoquę astutus vt vulpes; quandoque stolidus, vt strutio; quandoque iniuriarum memor, vt camelus; quandoque immemor, vt columba; quandoque timidus, vt ceruus; quandoque audax, vt taurus; quandoque laboriosus, vt formica; quandoque desidiosus, vt porcus; quandoque gratus, vt canis; quandoque ingratus, vt felis; quandoque mansuetus, vt ouis; quandoue superbus, vt leo, qui per contemptum cœterorum animantium, etiam sui generis auersatur comitatum.) habitibus virtutum fulciri necesse habebat; vt ad actus rationi consentaneos polliceretur, & compesceret passiones, ne se se efferrent immoderatè, cum omnino illas demoliri non possit. Ethi.2. c.6. De virtute morum. 2 De Rep.6.

3 Primo virtutũ habitibus indiget homo ad vniformitatẽ actionum. cum de facili ad aliud traducantur actiones, quæ carent habituali propensione; nam ad praua quisque natura ducitur. secũdo, vt in promptu sint, & expeditæ actiones; dicẽte Aristo. *Repentina fiunt ab habitu.* cogimur quandoque ob repentinas negotiorũ causas ex tempore deliberare. idcirco indigemus propensione ad vnum. tertio, vt actio cum voluptate perficiatur. quod fit per habitum. etenim assimilatur naturæ, cuius munera patrantur iucundè. inde consequens est, vt huiusmodi opera delectationem afferant, etiam seiuncta ratione æternæ mercedis. Ethi.3. c.8.

Qua ratione monebat Peripateticus, *Delectationem in opere obeundo signum esse habituum.* à quibus naturales inclinatæ potentiæ perficiuntur ad actum deductæ. nam appetentes potentiæ illis habitibus se ipsas, cœterasque mouent expeditius, liberius, lætiusq; ad obiectum ratione huius peculiaris causæ. Ethi.2. c.3

4 Hinc si virtutes, & vitia in homine contemplati fuerimus, (cum sit iste ancipitis naturæ, & ad vtrumque feratur inclinatione,) possunt dici naturalia. Qua de causa secundum ratio-

nẽ viuere, vel secundũ sensum, connaturale est illi. licet simpliciter sint voluntaria, cum libero volũtatis actu ad alterum oppositorum se trasferant. alioquin nemo dignus esset præmio, vel pœna. nec aliquis posset assuescere opposito: cum nulla consuetudine id quod naturale est, tolli possit. vt monuit Aristoteles. Quocirca à vitijs ad virtutes, et à virtutibus ad vitia fit sæpe transitus. cum ignea sit vis mentis, qua quod libuerit agat impigrè, vel bonum sit illud, vel malum.

Mag. Mora. I. cap. 3.

Horum habituum clauo dirigendum erat iter, & cursus nostrarum affectionum. Virtutibus enim ad se ipsum ordinatur homo. qua ratione non solum bonam actionem efficit, sed etiã benè ex parte finis, reddens eius vsum bonum; sicuti etiam ex parte aliarum circumstantiarum, quæ requiruntur ad honestandũ opus. Quare non modo in genere bonas efficimus tunc actiones (vt est sufficiens in intellectualibus virtutibus) sed simpliciter, & absolutè. idcirco *Virtutem honorabile bonum* vocat Aristoteles. A correcto principio omnis actionis voluntariæ probæ actiones proficiscuntur. Quamobrem virtutes potissimè voluntati insunt, veluti in electiuo principio. cum bonitas in actione dumtaxat libera inueniatur.

Mor. I. c. 3.

Etsi semper in temperantiæ actu à voluptuosis, vel fortitudinis inadeundis periculis, vel doloribus perferendis, fiant motus sensitiui appetitus in contrarium, ex apprehensione boni, vel mali, cum aliqua mutatione non naturali corporis, (ex quo oritur, vt magnam experiamur difficultatem in amplectendo bono contra passionum impetum.) tamen ex voluntatis imperio, & prædominio (quod assiduitate paratur, & efficacius Dei dono) ita multoties cohibentur harum potentiarũ effrænatę passiones, vt minimum turbent rationem, aut concitent voluntatem quodammodo, vel simpliciter in illis habitu inducto. Non tamen euertuntur omnino, aut compescuntur, sine speciali munere Dei, cum obueniant homini a natura, quæ nõ nisi à Superiori causa aliorsum potest traduci. nec alio quã ciuili imperio passiones illæ subijciũtur menti. hinc ad mediocritatem, ad moderationem reduci possunt à virtutibus & tũc laude sunt dignæ, & præmio. Nam imperio voluntatis, & rationis subactæ, consectantur bonum sibi propositum à directrice prudentia.

De Ciui. 14. cap. 8.

Itaque peritè dicebat Augustinus, *Cupiunt, timent, lætantur, & boni, & mali: sed illi benè, isti malè. sicuti hominibus seu recta, seu peruersa voluntas est.* à qua traducuntur actiones illæ ad malum, vel ad bonum moris. etenim sicuti Deus mulieribus peculiares partes tribuit. ad concipiendum, & efferendum fœtum in lucem; ita vim tribuit animæ vt parere

posset

posset masculeam prolem, & fœmineam hoc est malitiam, qua effœminatur quis sequens mollibus sensibus obuia; & virtutem, quæ constanti vi semper immunitatem ab affectibus appetens, duros, & asperos insultus sustinet concupiscentiarum; vt masculeam producat actionem. sciens omne tale *Vuluam aperiens sanctum Domino vocari*, vt dixerat Moyses. Exod.c.13.

6 Duo sunt genera côiugiorum, alterum corporeum, quo conciliatur voluptas; alterum mentis, quo per uirtutes conciliantur honestum. per primum memoria temporalis quæritur. etenim omnis ætas suis coercetur limitibus, tamen producitur quodammodo in filio, in nepote. cœterisque Patris, Auique memoria. Per alterum immortalitatem adipiscitur homo, Dei adepta beneuolentia. Vel aliter si placet. In priori connubio mas genituram proseminat, quam excipiens, & concipiens fœmina, interituram producit prolem. In secundo licet virtus nomine fœmina videatur tamen profundens intellectui saluberrima consilia efficit tanquam vir vt vna cum voluntate efferant in lucem, & immortali Deo consecret pias actiones, & laudatissima facinora. etenim vt Philo asseruit, *Sicuti natura hominum mortalis est, ita virtutum immortalis*. Qua propter cum immortalitas sit æternitati agnata, consentaneum est, vt tales progenitas actiones sibi vendicet. Deus æternus. idcirco ipse dicebat, *Primogenitum filiorum tuorum dabis mihi*. dignitatem attendens, non tempus, cum omnia illi sint præsentia. De Abrah. Exod.c.22.

A Deo fiunt talium, omniumque virtutum insitiones, & plantationes in animam, quas paterna manu tuetur, & rigat; vt vbere prouentu earum, nos ad perfectam fœlicitatem inducat, quam sapiens omni labore conatur adipisci, eam præferens quibusvis fœlicitatibus, & calamitatibus præsentibus. Nam ueluti insipientia tenebricosa est. qua de causa futuri itineris semitas non intuetur, ita fulgida virtus radijs illustrans mentem, præcauet ea, à quibus æterna perniciés infertur, uel temporalis. Quamobrem probi uiri non feroces bestias adhibent ianuis, vt arceant latrunculos, sed uirtutes, ut domitis irrequietis affectibus, non modo spe futuræ vitæ lætari valeant, 7
sed in præsenti itinere pacatius uiuere. Quo circa quosdam uideas quærula mœstitia sua recensere mala, quosdam uero magna animi æquitate aduersa ferre. quod à uirtutum fit copia, uel inopia. In hoc ciuili bello, animam quasi ciuitatem quandam in ruinam, uastationemque adducunt profanæ affectiones; sed uirtutes pro tempestate tranquillitatem, sanitatem pro morbo, uitam pro morte afferunt. Quare qui se uoluptatibus dicant, cœterisque malis, missam faciunt quietē. 8

vnde

Hist. 4. vnde Tacitus, *Pax, & quies artibus indiget*, veluti priuatim, sic & publicè.

2.2. q. 47. artic. 5. Enimuero si *Prudentia est recta ratio agibilium*, vt docuit D Thomas, vitæ nostræ actiones immanentes, & transeuntes dirigens, circa bonum nunquam oberrabit. hinc perfecto, sanoque iudicio quid agendum, quid declinandum decernens, In Menone impetum passionum retardabit, & conteret. Quare *Illa sola præit, & ducit ad rectè faciendum*. vt ait Plato. & Aristoteles, Ethi. 4. c. 5. *Illos solos appellamus prudètes, qui ea sibi, quæque hominibus conducunt, possunt dispicere*. & Cicero *Viuendi artem, & me-* De Finib. 5. *dicinam valetudinis* appellat. retinentur tunc inferioris animæ affectus, ne labantur ad improba. cum a tali virtute ordinatus amor oriatur. vnde dicebat Augustinus. *Vera virtus est* De Ciui. 15 cap. 15. *ordinatus amor*. Efficit iste, vt nihil sequamur præposterè. ideo tunc malum non præferimus bono, nec voluptatem honestati, nec mortale immortali. quod certè tunc fit, quando virtutum contempto regimine, anima contumax prudentiæ auersatur lumen, à quo solo congenitæ nostræ calamitates subleuantur, cuiuscumque sint illæ, vel naturæ, vel morum.

Ethi. 6. c. 9. & 10. Prudentiæ munus est, (vt ex Stagirita habemus) præscripti finis sibi cōsulere, & inquirere media, & iudicare postea maximè conducentia ad finem, & tandem horum imperare executionem. Quare ad hoc opus conspirant intellectus, & voluntas, quibus deinde cœteræ subseruiunt potentiæ. imperandi tamen actus prudentiæ est peculiaris. quo deliberata executioni mandantur. alioquin nec conducibile esset bonum homini, nec opportunitatibus accomodatum. hinc dicebat Flaccus,

Argon. 4. *Sæpe acri potior prudentia dextera.*

Hæc tantarum virium est ad vitam peragendam tranquillè, vt quæ paulo ante nobis fastidio erant, fiant suauia, quasi temperato morbo, aut expulso. suffunditur quis vberius lætitia ab hac virtute, quam ab aliena tristatur nequitia. cum aduersa pendens matura ratione, nunquam indolescat præter 10 dignitatem. sciens animi tui bationes ab imprudentia oriri. ideo in malis nunquam sibi deest; concitatos animi motus his moderans rationibus.

Primo Dei sancita moderantur omnia immobili serie. nec aliquādo cōtingit pro æternis temporanea deliberata substitui. vnde dicebat Homerus Plutarcho referente, De Aud. Poësi.

Stat sententia fixa tonantis.

qua ratione parendum pacate ordini rerum, *Quem nec Dij* Liu. lib. 9. *superarunt*, vt dicebat Liuius. quapropter inuito illo ordine,

ne, nec statum fortunarum nostrarum retinere possumus, nec augere. 3. hic omnis noster conflictus contra talem ordinem temerarius est, nimis audax, & futilis. 4. imò nec lachrymis ad nostra possumus traducere vota. 5. Sed sola possumus constantia animi ferre, quæ nobis videntur aduersa. licet quandoque illis disponimur ad potiora bona. 6. quare similibus dolorũ causis succumbere, vitium est animi. nam si fortunarum contemptus libertas est animi, seruitus erit earundem amor. cum *Etiam ex mediocribus rebus agere ex virtute vnusquisque potest*, vt docuit Philosophus. *Nec magnus est animus, in quem incurrit iniuria.* 7. nimium itaque se amant, qui in aduersis perpetuo luctui hærentes, deflent fortunarum mala indeficientibus lachrymis. 8. quo circa prudens veluti *gubernator vbi naufragium timet, iactura redimit quicquid salua ri potest*, vt dicebat Curtius. certò sciens iactura temporaliũ sæpe redimi, & retineri salutem æternam. 9. *Virtus, & prauitas duæ sunt principia, quorum alterum conseruat, alterum vero corrumpit*, dicebat Aristotiles. Virtus conciliat, tuetur, & auget quietem, veluti etiam fœlicitatem in ciuitate, producẽdo concordiam ciuium. quare priuata, & publica pax ab illa ortum habet; sicuti à prauitate pernicies oritur, priuatum, & commune bonum deuastans.

Ad Nic. 10. cap. 8. Seneca de Ira c. 8. Curt. lib. 5. Ad Nic. 7. cap. 8.

His, alijsq; rationibus fusè per totum opus recensitis, à prudentia per temperantiam ad methodum rationis reducuntur animi nostri turbationes. *Nã agnatũ est, & insitum prudentiæ, vt rationi obtemperet, vt ipsa præscribit, & quo agit, eo declinet*, vt docuit Arist: Hinc per constantiam seruata mediocritate in malis citra animi abiectionem aduersæ fortunæ obtemperabimus. qua ratione nanciscemur quietem. ideo dicebat Plutarchus, *Sola virtus beat*. ab ista enim omnis homo vel cœtus pacatus efficitur, & quietus. nam illa mitis est, & facilis, & æquitate gaudens. At qui huius carent propugnaculis, cuiusvis aduersitatis occursu formidant, verentur, dant manus. Ergo soli eam possidentes tranquillam ducunt vitam, tyrannide abolita affectionum. quod molitur prudentia per reliquas virtutes. Vnde dicebat Aristotiles, *Neque propriè bonus vir esse potest sine prudentia, neque prudens sine morali virtute.*

Mag. Mora. 2. cap. 4. De liberis educan. Nic. 6 c. 13.

Patet itaque duo esse genera hominum, alterum viuens ad normam rationis, alterum ad suadelam sensuum. Quorum dissidium patet in Lia, & Rachele: etenim etsi hæc ardenter à suo dilegeretur viro Iacob, tamen erat sterilis, & infœcunda, Deo illam reddẽte sterilem. at uero despecta Lia fæcunditate donata erat, & honestata filijs. Ita amata sensebilia nihil stabi- 11

Gene. c. 29.

le pariunt, cum hoc sit munus seueræ virtutis, quæ locupletatur à Deo temporanea, & æterna pace. Nam fœtans anima virtutum actus, desinunt sensus parere contumaces impetus inferioris animæ: tunc compescuntur veluti ferocientes canes à latratu, sui Domini audita voce.

12 Quamobrem Virtutes sunt vitæ solatia, calamitatum expultrices, conciliatrices tranquillitatis, & nuntiæ pacis eternæ. De Agricu. vel si mauis ex Philone, *Sunt propugnatrices piarum animarum, & Dei exercitus*. per illas etiam ingenti constantia aduersa ferimus, & temperamus læta, scientes honestari summopere à Deo omnes probi viri actiones. ideo aiebat Flaccus,

Argon. 5. *Surge age, & in ductis haud unquam defice, cælo*
Mox aderis, teque astra ferent.

13 Interim cum læta, & mœsta traducant illi ad lucrum animæ: nihil lætius his rebus fingi potest ob spem immortalis lucri. Nam vitia omnia sunt luctuosa. est enim Venus morbifera, formidolosa iniustitia, sollicita auaritia, anxia tyrannis, intemperantia ægra, perniciosa malitia, crapula sordida, impudica ebrietas, & lethalis imprudentia: à quibus, sicuti & à reliquis, ueluti à morbosis humoribus affligitur mens hominis, & corpus quandoque tabescit.

Quamobrem uniuersæ gazæ Indorum Regum nunquam talem, tantamque possunt homini conciliare pacem, quantam prudens à fortunatis consequitur uirtutibus.

Nam illæ è visceribus terræ erutæ rursus eius indigent latebris, ppter solertiã latrunculorũ. at uirtutes solius animi labore parantur, in quo & manent, nec aliorum fugiunt obtutum, sed in sui progenitoris quiescentes sinu, imperturbate uiuunt. ideo externi in eas irruere possunt, non autem labefactare. etsi solius malæ uoluntatis hoc sit opus labantis ad caduca. in quo est uera mali ratio.

Ergo certo certius est, vt ait Horatius,
Saty. 10. *Semita certè*
Tranquillæ per virtutes patet vnica vitæ.

Amplectendæ itaque sunt uirtutes, quarum domicilium cœlum est, vt harum comitatu temporanea tranquillitate potiri possimus, & æterna. nam nos redimentes à profanis amoribus, ueri boni inserunt amorem. Quo uerum festum anima celebrat, uirtutibus exultans. nam ut ait Seneca,

Nunquam stygias fertur ad vmbras
In Hor. Oet. *Inclyta virtus, fortes.*
Nec letheos saeua per amnes.
Vos fata trahent, sed cum summas
Exiget auras consumpta dies

Iter

Iter ad superos gloria pandet.

Quod sapientissimus Socrates animaduertens, destitit de natura indagari, omne studium trãsferens philosophandi ad utilem uirtutem.ut testatur Aristoteles. *Per quam studiosus vir, & paupertate, & morbo, & alijs fortunæ aduersitatibus laudabiliter vtitur*, ut magister docuit. *Nam qui fructuosa, non qui multa scit, sapit*, dicebat Æschines. Idcirco summa est insania uniuersalem, corruptibilemque domum curiosè scrutari, mentem uero propriam immortalem non excolere uirtutibus. De Part. Aliũm. 1. cap. 1. Pol. 7. c. 13.

A moralibus virtutibus temporalis oritur fœlicitas, & a Religione præsertim.

Cap. XXXXVI.

Iam constitit præsidio uirtutum non quidem eliminari, sed consopiri omnem tumultum passionum. Nam illud mortis est donum, nos complectentis benignè. qua ratione etsi iugi lætentur pace prudentes, non tamen omni. Qualiscumque tamen sit ista, ueluti pedissequa sequitur uirtutes. etenim animi quies uirtutum est partus. sicuti omnis iniqua perturbatio ab imprudentia oritur. Nam sicuti à seruili imperio omnis pessundatur ingenuitas, ita ex concesso dominio brutali parti, perennis oritur conflictatio superioris, & inferioris animæ. Quare nulla apud improbos inueniri potest pax, turbato ordine Regentis, & ministrorum, nostræ interioris Reipublicę quod diuina oracula monent, *Non est pax impijs dicit Dominus*. Idcirco impiorum prosperitas, aut nulla est, aut solum apparens, & quidem breuissimè. Priorum vero solida, & stabilis. vtriusque eadem est ratio. Primaria causa omnis bonitatis, & fœlicitatis Deus est, idcirco illi hærentes suscipiunt perennia donorum flumina, in quibus indeficienter perennãt. at prauorum status ab hoc diuulsus principio, cum nutrimẽto careat, virorem amittere cogitur, & vitam. Perennia sunt flumina, quæ indeficienti copulantur principio, temporanea vero, quæ à deficiente causa suam ducunt originem. hinc stato tempore fluenta eructant aquarum. quamobrem cum prudentes sibi religione deuinxerint Deum, affluentiorem, & diuturniorem a Deo rerum copiam suscipere rationi est consentaneum. Qua de causa semper auditur *Vox exultationis, &* 1 Isai. c. 48. Psalm. 117.

salutis in tabernaculis iustorũ.at vero si cõspicuũ,eleuatumq; viderimus honoribus,muneribus,diuitijsque impium,testatur
Psalm. 36. Dauid,*Transiui,& ecce non erat: quæsiui eum, & non est inuentus locus eius*. sed descendamus quæso ad singularia quædam,vt assertum enucleatè appareat.

Semper à mortalibus in bonorum numero relata est diuturnitas vitæ. 2. veluti etiam producta progenies per longã consanguineorum seriem. 3. insuper gloria abundare, 4. & diuitijs.5. à malis eripi,quibus aliquando obuiam ire, necesse est.6.& postremo emergere ab illis fœliciter. Videamus quæso qbus similia cõsuescãt sæpius euenire,quasi virtutũ p̃mia. ne, vt videntur virtutes nos adigere ad seueritatẽ,ita etiã ad mœstitias compellant.cum potius nos ad læta traducãt,& ad fœlicia,& ne tot seculorum auctoritate firmatum axioma in dubium reuocari possit, dicta firmemus diuinis oraculis,vt omnis veneratio illi tribuatur,& assensus.

Primum. 2 Exod.c.20. Diuinarum legum oraculo edicitur, *Honora Patrem, & Matrem,vt sis longæuus super terram*. Per ea,quæ nos honestè delectant, (vt est vitæ diuturnitas) non modo nos allicit Deus ad uenerationem visibilium parentum, quin potius ad sui ipsius:ille est enim noster primarius genitor,nam solus animam transduxit ex nihilo tanquam ex termino, & vna cum patre, & matre, cœterisque causis ad nostri generationem independenter operatus est. idcirco primaria veneratione honestandus est ab homine. Cui sanctioni addidit Deus promissionem gratissimæ rei, vt talem munerarium summa coleret religione. Ne benignus ille Pater inclementer plectere cogeretur huius diuini iuris violatorem sed vltro sui amori deditũ
Ephe.c.6. honestaret ditioribus donis. *Quare hoc est primum mandatũ in promissione*.vt docebat Apostolus Qui huic paruerunt mãdato pro temporis constitutione vixerunt diutius vt Moyses, Iacob,Isaac.Abraham.Mathusalem,Set:ex cuius progenie adhuc supersunt Enoch,& Elias,in deliciarum locum , ignotũ nobis.& ne talis vitæ longæuitas tribuatur temperamento, nõ autem promissioni Diuinæ,alia afferamus exempla.

Vt Pontificum nostræ orientis Ecclesiæ vsque ad Constantinum Religione Magnum. In hac temporum diuturnitate, quasi fatale quoddam Romani Principes,& nostri Pontifices, ferè omnes uioléto periere fato.ita tamen ut summopere emicuerit diuina tutela erga suos Antistites, qui numero fuerunt triginta quatuor.ex quibus uiginti quatuor solum uario Martyrio absumpti sunt. At Principes supra nonaginta fuerunt, exceptisque duodecim,reliqui ferro, ueneno, similibusque uiolentijs periere orcum:quare patet paucülos,& senes,ætate

& ærum-

& ęrumnis confectos,quique se obiectabant gladijs,ut cœlum mercarētur sanguine,diutius vixisse iuuenibus, & multis,uoluptate madentibus, & stipatis satellitio. à quibus Pontifices petebātur ad mortem. Attamen ut Tertullianus dicebat, *Pietas christiana tunc magis ædificatur,cum cædi videtur* & Augustinus, *Ligabātur,includebātur,laniabātur,trucidabantur, torquebātur,vrebantur,& multicabantur.* Quia, ut utar uerbis Tertulliani, *Pluries efficimur,quoties metimur.* Ter.ad Sca. De Ciui.22 cap 6. In Apol. in fine.

Hoc idem donum diuturnæ uitæ constat tributū fuisse sanctissimis Anachoretis nam Paulus Thebeus, Antonius Ægyptius,Chroniō Phęniceus,cēteſſimū annū,& āplius superarūt. Hilariō Palestinus, Apollonius Hermapolites ottogenarij è uiuis excesserunt. ut plerique alij cum tamen in tanta victus austeritate, & laborum duritie, in ipso sancti propositi principio contritis uiribus fato fungi oportuisset. sed Dei promissa uincunt omnia,ætatem,ieiunium, ciborum in suauitatem,labores supra uires,etiam omnimodam inediam,ut patuit in Sancto Eremita Ioanne,cognomento Recto. cum uitā perpetuo triennio stantem solo sacro Altaris Sacramento substētauerit.Itaq;qui recto sēsu,& cultu Principē,Parētū uenerātur,diutius temporanea utitur luce,perenniusque uiuit. Quāobrem cum ad sacrilega oracula confugisset Ochozias,statim iratum diuinum Numen sensit, dicente Elia, *Quia misisti nuntios ad consulendum Belzebub Deum Acaron, ideo de lectulo super quem ascendisti non descendens,sed morte morieris.* quare monebat Ecclesiasticus, *Ne sis multum iniquus,ne moriaris in tempore non tuo.* In primitiua Ecclesia, qui impuro corde altare participabant,aut interibant, aut laborabant ægritudinibus.vnde Paulus, *Inter vos infirmi, & imbecilles,& dormiunt multi.* Reg.4. c.4. Eccle.c.7. Cho.1.c.11

Paterna,filiorumque fœcunditas, nepotumque longa processio,& cōtinuitas inter temporanea dona summopere commendantur. ita mortales quandam assequuntur perpetuitatem in familijs. hanc Deus pietate præstantibus promisit ita. *Iustorum semen potens erit in terra.generatio rectorum benedicetur* & alibi. *Iustus vt palma florebit, sicut cedrus Libani multipicabitur:* hoc summopere Abramo eluxit,etenim vt D. Paulus dicebat, *Propter quod ab vno orti sunt (& hoc emortuo) tanquam sydera cæli in multitudinem, & sicuti arena, quæ est ad oram maris innumerabilis.* sed cum duplex sit natorum genus Abrahæ carnale,& spirituale, de primo prius dicamus,inde de posteriori. Secundum. Psalm. 112. Psalm 91. Hebr.c.11.

3 Progenies huius viri (fame vastante terram Canaam) descendit in Ægyptum in animabus septuaginta,quæ spatio an- Gene.c.46.

 norum

norum. 215. adeò in immensum excreuit, vt inde egrediens, numerus recensitus bellatorum fuerit sexcenta millia, insuper tria millia,& quingenta.vt in Numeris.excepta tribu Leui, exceptisque mulieribus, & pueris vsque ad vigesimum annum, & senibus. quorum certè numerum expleuisse credendum est tricies centena millia.Quod verò intam breui ætatum curriculo sit aucta ita patet.

Num.c.1.

Catth filius Leui nepos Iacob tunc saltem (vt supponimus) erat anni vnius,qui etsi vixerit annis 133. Exodi cap. 6. tamen vt placuit Episanio genuit Amram anno ætatis 68. Amram postea vixit annis 137. vt patet eodem loco Exodi: attamen ætatis tempore 67. genuit Moysen, cuius ætatis anno 80. populus libertati est restitutus à Deo, Moyse ministro, maximis ostentis. Ex his liquet assertum. Cum Catth numerentur anni 68. Amram 67. Moyses 80. ex quorum summa annorum constituitur 215.

Gene.c.12. Quapropter cum à vocatione Abrahæ, quæ facta est anno 75. vsque ad natiuitatem Isaac,quę facta est anno centesimo Gene. 21. fluxerunt anni 25 ab eius natiuitate vsque ad generationem Iacob elapsi fuerint anni 60. Gene.25.à natiuitate Iacob vsque ad ingressum Ægypti præteriere anni 130. ita interrogatus Iacob à Pharaone respondit,

Gene.c.47. *Dies peregrinationis meæ centum triginta annorum sunt.* ex his summa conflatur annorum 215. quibus si adiungas annos seruitutis Ægyptiacæ efficiunt summam annorũ quadringentorum,& triginta.ideo legimus in Exodo, *Habitatio autem filiorum Israel, qua manserunt in Ægypto fuit quadrigẽtorum triginta annorum.* etsi nomine Ægypti sacra scriptura complectitur et terrã Canaam.quod expressius habemus in septuaginta Interpretibus,ita, *Habitatio filiorum Israel, qua ipsi,& Patres eorum habitauerunt in Ægypto,& in terra Canaam fuit quadrigentorum,& triginta annorum.*

Exod.c.12.

Quæ extitit causa tantæ fœcunditatis? *Nã mortuo Ioseph, & vniuersis fratribus eius,omnique cognatione illa filij Israel creuerunt,& quasi germinantes multipicati sunt,& roborati nimis,& impleuerunt terram.* Ante seruitutem etsi pari profluuio ditarentur filiorum,(nam hæc fuit seruitutis origo) tamen multipicatis illis notior fiebat talis exuberantia, quæ etsi oriri videbatur ex constitutione regionis calidæ & humidæ,

4 nam primum producitur à vicinitate solis, alterum ab aquis Nili. qua ratione mare est elementum fœcundissimum. ideo

Hist.aliũm. 7. cap.4. Aristoteles retulit, quod etsi singulæ mulieres alibi singulos edant fœtus, tamen Ægyptiacæ tres, & quatuor generant,& aliquando quinque,ita,ut illę quatuor partubus ediderint viginti

ginti

ginti filios, quorum maior pars nutritur, & adolescit. quam foecunditatem fieri præstantia præsertim aquarum Nili censuit antiquitas.

Tamen adæquata ratio fœcunditatis hebræarum mulierum hæc non poterat esse, etenim ad communem causam par sequitur effectus, nec solum respectu mulierum, sed etiã virorum. nam qui in calida regione degunt, viuunt diutius, cum humorem, & calorem amplius seruent. vt docuit Stagirita. etenim istarum rerum interitus mors est, Adde vterque populus poligamię dabat operam. etsi solum licebat Hebręis per dispensationem Diuinam. idcirco cum similis sit ratio, pari fœcunditate pollere debebant. imò maiori mulieres Ægyptiæ, cum ab alienis viris non abstinebant, exósam habentes castimoniam, & pudicitiam. Prob. sect. 16. num. 10

Quæ nefaria consuetudo, qua etiam inuaserat viros, ideo Abraham suam precabatur mulierem, necem verens, *Dic ergo obsecro, quod soror mea sis, vt bene sit mihi propter te, & viuat anima mea ob gratiam tui.* Igitur oportebat numerosiorem esse prolem ægyptiarum, quam mulierum hebræarum, quæ patria instituta seruantes colebant pudicitiam. Gene. c. 12.

Quamobrẽ verissime Augustinus asserwit, talem fœcunditatem diuini muneris fuisse. quo factum est, vt celerius parere inciperent, & desinerent serius. vel vt frequentius multos ederent fœtus, & vt plurimum ad perfectum deducerent. Et tanto magis patet hoc esse tribuendum diuino beneficio, cum assidui labores, & graues, & animi molestiæ fœcunditati obsint. ita illarum viri opprimebantur ab iniquo Rege. Ergo vbertim multipicatis filijs, & filiabus hebræorum, solum occupatum est Ægyptiacum à semine Abrahæ, ob huius impollutũ cultum erga verũ Deum. cui etiam impartita est vis producendi liberos post annum centesimum quadragesimum. Centenarius genuit Isaac, post cuius nuptias (quæ anno quadragesimo celebratæ fuerunt) Ceturam, cæterasque concubinas sibi matrimonio iunxit, vt ex earum partu turmas ederet populorum. *Sed impiorum filij si multiplicati fuerint, in gladio erũt & nepotes non saturabuntur pane. & qui reliqui fuerint ex eo sepellientur in interitu, & viduæ eius non plorabunt. vt ait Iob.* De Ciu. 18. cap. 7. Iob. c. 27.

Altera satis illustrior, & numerosior progenies tributa fuit Abrahæ, quam D. Paulus insinuat dicens, *Vt sit Pater omniũ credentium.* Promittenti Deo posteritatem fidem adhibens Abraham, cum iam effetæ esset ætatis, reputatũ est illi ad iustitiam. quo virtutis genere cõplectitur omnes filios Dei, qui non carnis propagatione ad illum pertinent, sed fidei, sed religionis, Rom. c. 4. Gene. c. 15.

ligionis. Qua cognatione hæredes constituuntur cœlestis regni.quocirca vt turmatim populus ille exiguus(si cum alijs conferatur) properabat ad regnum Palestinæ,ita populus iste orbem replens,ex omnibus mundi partibus cœlum inuadens

Gala.c.4. virtutibus Abrahæ,illud possidet hæreditario iure,*Nam si filius,& hæres*,dicebat Apostolus.licet iste per naturam sit hæres,illi vero per adoptionem.

Tertium. Videamus modo, quibus hominibus merito impendatur honos, Qui quidem est externus cultus exhibitus ob virtutis

De cla.orat 5 meritum.& Cicero,*Honos est præmium virtutis,idcirco,studioque ciuium delatum ad aliquos*, His ne,qui diuitijs affluunt, aut potestate pollent, aut eminent nobilitatis splendore, an

Ad Nic.1. cap.5. quibus comitatum præstant virtutes? *Si ferè ciuilis vitæ finis honor est*,vt asseruit Philosophus. & illa fine virtutibus haberi

Nic.8.c.8. nequit,consequens est, vt potissimè honos sit deferendus virtutibus,*Ideo magis probatorum hominum appetuntur, & affectantur honores, vt magis firmetur de nostra virtute opinio*, dicebat Aristotiles.etenim vt idem asseruit,*Tam bonus,quàm malus inhiat honoribus*. Elucet summopere meritum ex testiũ

Poli.2. c.5. Artis Rhet. 1.cap.11. probitate.idcirco *Quærunt à prudentibus, & ab ijs, à quibus cognoscuntur,& ob virtutem honore affici*, ait Aristoteles.huius rei hanc attulit rationem,*Fit enim tunc vnicuique imaginatio talem se esse ac virtuosum.cum hi hoc asserant,quos non mentiri existimant.* Ideo domesticorum potius testimonium amãt, quàm externorum, notorum, quàm peregrinorum, præsentiũ, quàm futurorum, prudentium,quàm fatuorum, multorum, quam paucorum, imò principum quam priuatorum. Nam à priuatis honos offertur plerumque in obsequium potentiæ,at à Principibus plerumque præstatur in protestationem virtutis. hinc honoribus ab istis extolli, efficax est argumentum meritorum,quod à virtutibus oritur. Ita plerosque pios videas in sacris, profanisque literis summis honoribus fuisse affectos. quod nunquam nec diuitibus, nec potentioribus accidit. etenim

Baruc. c.5. teste Baruc *Pax iustitiæ* est proles, & *honor pietatis*. sed ex sacris literis exempla promamus.

Pharao ingruentium malorum asperitate commotus ob intentatũ adulterium,Sarram suo viro reddidit illibatam,cum comperisset sibi talia manu Dei fuisse illata mala. Quare inualidus,& senex, & hospes, à potentissimo Rege honores assequutus est ob expertam Dei tutelam & patrocinium erga

Gene.c.12 illum.quod sola pietate paratur. Idcirco *Præcepit super Abraham viris,& deduxerunt eum,& vxorem illius, & omnia quæ habebat* Honos enim est indicium æstimationis benefactiuæ. hinc licet Reges ob beneficentiam colantur à popularibus,

ribus, tamen cum aliquando sit seruitutis pactum, longè semota est à natura veræ beneficentiç, quam colentes pij, gratis sua exhibent dona. Ita Eliseus, qui cum leuissimo medicamento, (Dei prçstante virtute) priori sanitati restituisset Naaman Syrum, & ille obtulisset plurima dona, respondit, *Viuit Dominus, ante quem sto, quia non accipiam.* Reg. 4 c. 5.

Abimelec quoque animaduertens quod *Isaac ibat proficiens, atque sucerescens donec magnus vehementer effectus esset.* primo inuidia motus, illum à suo expulit Regno. sed postea cum relatum illi fuisset, quod potioribus donis honestaretur à Deo illum adiens vt priuatus, dixit, *Vidimus tecum esse Dominum, & idcirco nos diximus, sit iuramentum inter nos, & ineamus fœdus, vt non faciat nobis quicquam mali.* Dei verens flagella quia iustum virum eiecerat à regno suo, appetijt illi reconciliari, ut Dei mitigaret iram. Daniel etiam Nabucdonosoris elapsum somniũ memoriç illius reuocans, & enucleatè eius efferens mysteria, adeò obstupescere coegit Regẽ, ut prçceperit iste, illi offerri incensa, & uictimas, principatũque tribuerit super omnes prouincias Babylonis. Vide quæso quantum religioni tribuitur. Et cum illi pientissimi viri noluissent se crimine idolatriæ fœdare. Qua de causa furentis Regis ira in fornacem essent coniecti, cuius flamma depopulans per quadraginta cubitos fuisset diffusa, quæ multos Caldeorum combusserat: statim affuit Angelus in obsequium piorum, & excusso calore, fecit medium fornacis, quasi ventum roris flantem. Et ita per notissimum Dei patrocinium, quis vnquam simili honore affectus, vt isti in conspectu Regis potentissimi, omniumque Principum suæ ditionis, & numerosissimi populi? certè nemo. Nisi vnico excepto Moyse, cui non modo demandatum est Populi sui ducatum in testimonium, & exercitium virtutis, sed Dei colloquio satis illustrior effectus est. *Quod bono aliquo excellit est honorabilius,* dicebat Aristotiles, & paulo post subinferens ait, *Re vera solus bonus honorandus est.* qui sine religionis vere virtute constare non potest.

Gene. c. 26. Daniel. c. 2. Daniel. c. 3. Ad Nic. 4. cap. 3.

Constat cœterorum nulli tales honores contigisse. nec etiã ipsis Romanis Ducibus in ipso triumphi die, inquo à suis militibus exprobari consuetum erat dicterijs, & cauillis. nam solæ virtutes sibi decus parant, & venerationem. Liuius ita refert, *C. Valerius ex S. C. Vrbem ouans introiret, alternis inconditi versus militari licentia iactati, quibus Consul increpitus.* & alibi loquens, de triumpho Liuij, & Neronis ait, *Notatum ea die plura carmina militaribus iocis in Cladium Neronem dicta, quàm in Consulem suum iactata fuisse.* & Plinius ait, *Syluestre* 9

Liu. lib. 4. Liu. lib. 28.

Pli. 19. c. 8. *olus D. Iulij carminibus præcipuè iocis militaribus celebratũ. alternis quippe versibus exprobauere, Lapsana se vixisse apud Dyrrachium.* cauillantes ciborum inopiam. & in Suetonio le- Suet. c. 49. gimus iоculariter cecinisse in Iulium, *Vrbani seruate vxores, mœchum, & caluum adducimus*. Nec solum triumphantes lacerabant dicterijs, sed quoscumque illustres, quod Martialis indicat,

Festa coronatus ludet conuitia miles
Mar. 7. Ep. 6 *Inter laurigeros cum comes ibit equos.*

Ita communi consensu soli virtuti defertur honos. quare antiquitas nec à conuitijs abstinuit contra suos falsos Deos dictante natura mendaciorum proditrice. Annuali pompa Deorum mater inducebatur per vrbem, cuius deferentes simulacrum discalceatis pedibus omnia conuitiorum genera contra illam dictitabant: recolentes eius turpes amores cum Atim. vt Prudentius commemorat. Quæ vt liberius possent effari, nobiles mutabant habitum, vt Herodotus refert in vita Commodi.

Igitur verè ait Dauid, *Gloria, & diuitiæ* (di quibus modo differendum) *sunt in* domo eius. cũ illibata pietate Dei adipiscantur amicitiam. quam subsequitur necessario Angelicum subsidium, & humana veneratio. sicut oppositum euenit impijs. nam teste Iob, *Improborum filij, vel qui nascentur, testes* Iob. c. 27. *erunt nequitiæ aduersus patres.* quare hos infamia, & improperium sequitur.

Quartnm. 7 Nec solum iustos, piosque gloria comitatur, sed etiam diuitiæ: omnia fœcundans diuina manus; amicum, & ea quæ sunt amici pari tutela augescẽs. cum nihil illi sit antiquius, quã suis benefacere. idcirco non mirũ si Abraham diues fuerit valde in Gene. c. 13. possessione auri, & argenti, cœterarumque rerum. qua de causa à Lot filio fratris sui diuisus est. *Cum eos capere non posset terra, vt habitarent simul.* Pietatis studia cultorem non decipiunt. nam semper Dei benedictio illa subsequitur. Quapropter illorum greges feraces redduntur, mansuetæ arbores cõuestiuntur pomis, & arua fœlicitantur abundanti frugum prouentu. nam si execrati campi non virescunt segetibus, aut maturitati proximæ efficiuntur euanidæ, certè quibus benedictio obtigit, spe prius ostentatis floribus suos lætificabunt cultores, deinde vberrimo fructu messis, & vindemiæ gestire facient. Ita euenit Isacco, qui sterilitatis tempore seuit, & inuenit Gene. c. 26. centum, vt ait sacer textus. *Benedixit ei Deus, & locupletatus est homo, & ibat proficiens, atque succrescens, donec magnus vehementer effectus est,* ait Moyses. & Iacob. piè insistens in pa- Gene. c. 31. ternis, auique institutis, *Vltra modum habuit greges multos, &*

ancil-

ancillas, & seruos camelos, & asinos. Affluunt itaque similes viri copia rerum necessariarum, & earum quæ ad decus spectant familiæ.

In Dauide hoc maximopere fuit conspicuum, cuius pietate adeò se delectasse testatus est Deus, vt profiteretur, se virum inuenisse secundum cor suum. Quem regno honestauit prius, & postea maximis opibus: vt animo concepta pietatis opera perficere posset. ideo fatebatur, *Ego in paupertate mea præparaui impensas domus Domini.* In paupertate, vel quia à suis vsibus, vel magnificentia adimebat illas; vel quia corrodebat illas victricibus armis à finitimis inimicis; vt magnificè & liberaliter posset eas offerre Deo in magnificentissima structura templi, & ornatu. Quamobrem illi subiecit Deus Moabitas, Syros, Damascenos, Idumæos, Amalechitas, & Palæstinos, quorum tributa amplissima fuisse certo statuendum est. ad cumulum autem diuitiarum (Deo fauēte) instituta est nauigatio ad insulam Vrphen Rubri maris auri feracissimam. ex qua in Iudæam innumerabilia auri pondo delata fuisse testatur Eusebius. Adde si placet, vber fuisse Palæstinæ solum; non modo quia regioni ad orientem positæ plurimam sol affert virtutem, gignendi vt ait Diodorus. Sed quia occultis meatibus à Iordane rigabatur. ideoque melle, & lacte fluere, testabantur sacræ literæ, quia abundabat floribus, ex quibus mella colligebāt apes; & armenta abundabant pascuis, quorū vberrima nutritione pasta affluenter producebant lac.

Acto. c. 13.

Paralip. 1. cap. 22.

De Prepa. 9. cap. vlt.

Diod. 3. cap. 12.

8 Ex his omnibus quasi aurifodinis immensam conflauit Dauid diuitiarum copiam. Ad faciendas templi expēsas coaceruauit auri talentorum centum millia, & argenti mille millia talentorum. vt refert Paralipomenon. quæ ex supputatione Pinedæ efficiunt propè ad tria millia millionum. Ad hæc adiungamus eiusdem peculium, quod explebat tria millia talentorum auri, & septem millia talentorum argenti. quæ talenta summam conficiunt centum, & otto millionum. vt eidem Pinedę placuit. quem sequimur in ijs supputationibus. etsi non omnium sit eadem opinio. Ioseph verè ait, Tantas diuitias heredi reliquit Rex Dauid, quantas nullus alius Rex vel Hebræorum, vel aliarum gentium. quod ex illatis pecunijs in sepulchro vna cum cadauere confirmat.

Paralip. 1. cap 22.

Pined. de rebus solo. 4. c. 1. part. 9.

Antiq. 7. c. 12.

Nam post annos mille, & ter centos, cum Hircanus Pontifex obsideretur ab Antiocho Pio Demetrij filio, vt ab obsidione liberaretur ex effosso sepulchro dedit Antiocho tria millia talentorum, quę summam excedunt quadraginta quatuor millionum, & multis elapsis annis Herodes aliam cellam aperuit, ex qua magnam abstulit pecuniam. neuter tamen ad

loculos peruenit (ait ille) qui regis cineres continebant.

Paternæ religionis pius hæres Salomon, vt non minori studio deliberatum Dauidis prosequi posset, à Deo maxima sapientia donatus est, cum illam postulasset, vt ius dicens populis, non aberraret à recto. est etiam illa optimum ditescendi instrumentum. vnde ait Sapientia, *Si diuitiæ appetuntur, quid sapientia locupletius, quæ operatur omnia?* Idcirco Salomon non bellicis oppugnationibus, sed sola sapientia opima spolia ex hostibus duxit, tam sui populi, quàm fœderatorum animos sapientia mulcens, illorumque tributis, & donis, suas replens garas. Quare recensito annuo censu, ait sacer textus, *Excepta summa quam legati diuersarum gentium, & negotiatores afferre consueuerant. omnes Reges Arabiæ, & Satrapes terrarum, qui comportabant aurum & argentum Salomoni.*

Sapien. c. 8.

Paral. 2. c. 9

Quod si exquisita regiminis prudentia, & simul summa peritia naturalium rerum, tantorum Regum, & Ducum deuinxit animos, quanta quæso exactiori sagacitate suos populares maiora pendere tributa, & census induxit beneuolè? Quanto feraciori prouentu terram suos reddere fructus singulari eiusdem cognitione coegit? Imò tunc terram partui proximam adiuuit magisterijs; vt expeditius eius effoderentur metalla. quod studium fodinarum adeò in Asia, & Africa exarsisse testatur Plinius, vt penè mortales obliuiscerētur agriculturæ. Quare non modo petijt auriferos, argenteosque fontes Hebræorum, Tyriorum Sidoniorum, & Phœniceorū, sed plures instituit nauigationes ad exteras gentes, vt vel effoderent metalla, vel permutatione reciperent.

Plin. 33. c. 3

Consentaneum quoque erat, vt pacifico *Deo* pacificè, summo Principi potiora, & omnium auctori omnia splendida munera externarum gentium essent oblata. Quocirca institutis nō pyraticis, sed negotiatricibus classibus ad Ophir, & Tarsum, incredibilem auri copiam, & pretiosissimarum rerum inde aduexit Salomō. qua de causa *In diebus illis pro nihilo reputabatur argentum.* adeò pingui manu ad præscriptum suæ promissionis diuina largitas effuderat diuitias, ita promiserat, *Diuitias autem, & substantiam, & gloriam dabo tibi, ita vt nullus in Regibus, nec ante te, nec post te fuerit similis tui.* Nec talis promissio interpretari potest de paternis thesauris, quos iam receperat, gubernacula regni suscipiens, sed de futuris.

Parali. 2. c 9

Parali. 2. c. 1

Huius Regis opes longè superarunt, quas Cyrus collegit ex deuicta Asia, quæ fuerūt auripondo triginta quatuor millia, argenti quingenta millia talentorum. vt Plinius refert. quæ constituunt summam quingentorum nonaginta quatuor millionum.

Pli. 33. c. 3.

lionum. superarunt etiam Alexandri prædam ex superato Dario, quæ erat quinquaginta septem millibus talentorum, vt refert Curtius. quæ summa excedit ottoginta nouem milliones. sunt qui censum numerent, quod ex Asia colligebat, & cē sent fuisse quingenta septuaginta quatuor talentorum millia, id est, sexcentos suptuaginta septem milliones, & centum sexaginta millia ducatorum. has tamen omnes superauit Salomon. Curt. lib 8.

Etenim hæreditariè à Patre suscepit tria millia millionum. Ab Hira accepit centum viginta talenta auri. totidem à Regina Sabba Annuus census, quod illi offerebatur erat sexcenta sexaginta sex talenta auri. Ex instituta nauigatione in Tarsum, quæ triennio constabat, deferebatur aurum, argentum, ebur &c. Similiter ex alia in Ophir attulerunt serui Solomonis quadringenta quinquaginta talenta auri prætermissis lapillis preciosissimis, & generibus aliorum metallorum. Ergo cōstat ditissimum omnium Solomonem fuisse ob pietatis meritum, & Patris. *Impiorum vero filij, etsi comportabunt quasi terram argentum, & sicut lutum præparabunt vestimenta, præparabunt quidem, sed iustus vestietur illis, & argentum innocens diuidet*, ait Iob. cum oppositis opposita contingere necesse sit. Reg. 3. c. 9. Reg 3. c. 10 Parli. 2 c. 9 Parilip. 2. c. 9. & 10. Iob. c. 7.

Prospera à Deo per pietatem impetrari iam constitit. Quin etiam à malis eripi, demonstrandum est modo. cum Deus sit illius munificentissimus retributor. hinc à suis amicis non semper expostulari exigit, sed sua sponte illis occurrit liberaliter nulla prece præuia. *Ideo pietas ad omnia est vtilis*, vt monebat Apostolus. Hos quandoque spectatores efficit calamitatum eorum, à quibus opprimebantur durè. quod notissimum fuit in Ægyptiaca euersione. Ægyptus hebræos hospites, supplicesque veluti bello captos graui oppresserat seruitute. qua iniquitate commotus Deus, conspiratione omnium partium naturę, ita contra illam insurrexit ira , vt impossibile esset summas plagas effugere inhęrente malitia. cum tamen eodem loco, & tempore, ab eisdem omnino Hebræi seruarentur innoxiè protectrice religione. Quo circa castigationes quæ deuastabant Ægyptios, decantabant Hæbræos. quasi noscerent, quinam flagellis forent arguendi. Quintum. 9 Timoth. 1. cap 4.

Qua de causa Nili aqua in sanguinem versa, haurientibus hebræis erat iuxta consuetum potabilis. Ranæ emergentes ex aquis repleuerant fora, domos, villas impiorum, desertis piorum locis. nec certè aliarum perniciarum acerbitas hos attigit, non animalium, non imbrium, non fulminum, non densissimarum tenebrarum. nam hebræi luci fruebantur pura, & ta-

men Ægyptij summis inuoluebantur tenebris, quorum primogenitis interemptis, eadem quoque lues inuasit pecudum primogenita. cum omnino omnis luctus aberat ab Hebræis, nec inter bestias aliquod esset animal mortuum. Tam manifesta cœlorum ira fatigatus Rex, populusque, vt ingruentia mala præcauerent, abeundi facultatem indulgere, (quam proteruè negauerant) veluti manumissi à seruitute.

Verum cum paulo post statuisset Rex abeuntes in pace insequi armis, vt vel metu cogeret iterum sibi famulari, aut deleret profugos, locorum ignorantia, & asperitate, interclusos. Tunc castra mouit celerrimo cursu, vt fugientes, & improuisos inuaderet, & euaderet victor primo impetu. Sed Dei monitu Moyses virga mare Rubrum scindens, iter hebræis à Deo apertum est, quo insequentes effugerent, & quo ad insidias deducerent inimicos. Nam obiecta caligo adimens Ægyptijs rerum prospectum, temerè intra maris limites ingredi non sunt veriti. At maris aqua Moysis imperium expectabat, vt interclusum inuaderet hostem coeuntibus vndis. idcirco refluo æstu flante Aquilone omnes Ægyptij eadem clade aquarum periere. ita vt nec vnus quidem superstes fuerit, qui hanc postremam, & omnium maximam plagam denuntiaret populo. Tunc læti ad littora cucurrerunt hebræi, vt quorum paulo ante fugerant explicata castra, modo aquis obrutos conspicerent: & agnoscerent solius Dei admirando beneficio se euasisse formidabilis exercitus arma. cum solius sit Dei in rebus periculosis felicem exitum adinuenire. Ita Summus Monarcha desperatis rebus pios à malis eripit. vt ratum sit, semper per illum pietati patere effugium in calamitatibus, & præsertim cum eam deserant humana subsidia. Ergo verè ait Iob, *Videbunt iusti, & lætabuntur, & innocens subsannabit eos. non ne succisa est erectio eorum, & reliquias eorum deuorauit ignis.*

Iob. c.22.

10 Ita planè decantata est veritas per orbem etiam Regum testimonio. Samaria capta, cum illam incolendam suis populis tradidisisset Salmanasor, & Leonũ incursu deuastarentur coloni, statuit Rex Summi Dei religionem fore amplectendam, vt ab hac clade per susceptum Dei cultum, essent immunes. Rex Niniuitarum audita minaci prædictione Ionæ omnibus pœnitentiam indicens, dicebat, *Quis scit si ignoscat Deus, & reuertatur à furore suo?* ergo pietatis præsidio arbitrabantur arceri mala. Cyrus quoque suos monens filios dicebat, *Deum (qui omnia videt, & omnia potest, & certum rerum tenet ordinem) metuite. ita vt nihil impium, aut nefarium faciatis, aut consulatis.* Et inferius in eadem admonitione insistens dicebat;

Reg. 4. c. 17

Ione c. 3.

Pedia lib. 8.

cebat; *Si opera vestra pura, & sine iniuria apparent, reddent vos inter homines potentissimos.* & alibi, *Propter innocentiam solere Deum ex abiectissimo statu extollere in altum bonos, atq; ex altissimo inhumilem deprimere impios.* Et Romulus censuit (vt retulit Helicar) ex tribus principijs Reipubl. fœlicitatem contingere. Fauore Numinum, quo omnia prosperè succedunt. Militari fortitudine, qua arceantur hostes. & Iustitia, qua mutuo consentiunt ciues. Et Trismegistus in personam diuinæ Mentis loquens ait, *Ego adsum ijs, qui boni, qui pij, religiosi, sanctique sunt. præsentia mea fert illis opem.* & inferius, *Abignauis, impijs, inuidis, iniquis, procul abeo, eos permittens dæmonis vltoris imperio.* & Galenus docet exemplo Cyri, Craesi, Priami, Dionysij, qui non prauijs virtutibus fœlicia adipiscuntur, in maximis fuere calamitatibus. Qua de causa ait Plato, *Plerique malorum quamuis ad tempus sua celent vitia, tamen in curriculi calce quales sunt deprehenduntur, & ridiculi prorsus euadunt, & in senio miseri, & à peregrinis, & ciuibus, obiurgantur, & verberantur.* Et idem alibi ait, Eiciendum esse ciuem, qui dixerit fœlicem esse, qui est vitiosus. Et Aristoteles asseruit, tantum cuique fœlicitatis accidere, quantum virtutis. Itaque verissimum est Solonis dictum, vt retulit Philosophus, *Illos solos esse fœlices, qui sunt in externis bonis mediocriter instructi, & honestissimam traducũt vitam.* quod etiam testatur Iuuenalis,

Nemo malus fœlix.

Cyri. Mino Exp. lib. 3.

Heli. lib. 2.

In Pinand.

In Orat. suaso, &c.

De legib. lib. 10.

De legib. lib. 2.

Poli. 7. c. 2.

Ad Nic 10. cap. 8.

Saty. 4.

11 Sed quæso videamus in vnico Patriarcha Abrahamo progressum Religionis, & vna simul munerum Dei. nam ex æquo ista sibi correspondent. Diuinis parens iussionibus, cum se contulisset Abraham in terram Canaam, ibidemque altare erigens inter Betel, & Hai, inuocasset Dominum, statim audiuit Dominum sibi promittentem, *Semini tuo dabo terram hanc.*

Gene. c. 12.

Deinde cum diuino monitu singulare libasset sacrificium, explicatiora recepit oracula, non solum ad solamen suæ peregrinationis, sed ad pietatis incitamentum. Nimirum post quadringentos annos quicquid possiderent Cananei, totum illud tribuendum fore suæ posteritati. Euulgato inde circumcisionis edicto, cum è vestigio paruisset Abraham, illi dictum fuit, *Patrem multarum gentium te constitui. faciamque te crescere vehementissimè. & Reges ex te egredientur.* Cum postea Dei aperto mandato vnicum, moratumque filium, proprijs manibus, euaginato gladio, omni eliminata charitate paterna, in altari à se constituto, vellet immolare eminentissimo religionis actu, audiuit Deum sua promissa firmantem iuramento. *Per me*

Gene. c. 15.

Gene. c. 17.

Gene c.22. *me metipsum iuraui dicit Dominus: quia fecisti rem hanc, multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, & velut arenam quæ est in littore maris. possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes*. Itaque dona Dei sequuntur hominis pietatem. & quò exquisitius hāc plus insequitur, eò illum subsequuntur potiora dona. cum suis munificentijs Deus superet cuiusuis merita.

12 Ita Pater noster Benedictus interius Dei monitis actus, cum decreuisset sese illi omnino dicare, & offerre per impigram seruitutem; ne mundialium rerum intuitu per concupiscentiam iterum ad sæcularia posset induci, sponte, occultèque suos deserens penates, latibula quæsiuit solitudinum, vt solutiori studio Dei vacaret contemplationibusque, ex quibus amor erumpit, veluti ex sole calor. Quo quasi accensus lumine, diu tenebris suæ amatæ speluncæ illatebrari non potuit. cum per biennium, solo Deo comite, ita auxit per religionis opera amoris incendium, vt talis virtus effecta tenebrarū impatiens, illum primo effecerit celebrem maiestate miraculorū, illustriorem deinde comitatu asseclarum, obsequijs Principū, & populorum acclamationibus. hinc latè huius diffusa fama, notior effectus est ipsis solaribus radijs. quare certatim concurrebant miseri veluti ad Patrem, ægri ad medicum, pij ad Ducem cœlestis itineris, peccatores ad mediatorem, Reges ad prophetam. Etenim benefactrix virtus egentibus aut spem affert, aut confert opem. ita omnium beneficiorum, miraculorumque generibus mortalibus opem conferens, omnium ad se oculos, & venerationem traduxit. Quamobrem ad solitudinem successit celebritas, ad pauperiem vastæ diuitiæ, ad mundi contemptum totius christianæ Reipubl. deuotio, ad infœcunditatem progenies intermina. non quæ aliquando foret obnoxia seruituti Pharaonis, sed quæ veri Pharaonis demoliretur regnum seueritate, & pietate morum. Quod viiæ institutum multi Duces, Reges & Imperatores imitati, rectum iter tenuere cœli. Ex quorum pientissimo cœtu tam multi Summi Pontifices emerserunt, qui Diui Petri gubernacula prudentissimè regendo, Christi oues ad pascua æterna deduxerunt. Ita sui muneris executi sunt officia, & exempla sui Patris. Qui in cœlis regnans suis sanctis intercessionibus multa impartitur dona mortalibus, quæ nobis confert Deus in testimonium sanctorum meritorum eius, quem humillimè suscipientes, ipsius sacros cineres adoramus. quare vere proclamare potest, cum pietate. *Venerunt mihi omnia bona pariter*

Sapien c.7. *cum illa.*

Quod si vi naturalium causarum producuntur, & tuentur effe-

effectus; certè non dispari ratione à moralibus virtutibus temporalia profluent. idcirco ficuti priores causæ suos partus edunt, & perficiunt ita virtutes pariunt, & magnificant temporalia, suoque modo perennant. Ideo Dauidis regnum suscepere posteri, *Eò quod fecisset Dauid rectum in oculis Domini.* A diurno primi mobilis motu non modò circumducûtur inferiores orbes, sed elementa. (& eò multi referunt fluxum, & refluxum maris, quasi sit quædam repræsentatio motus ingirum.) at quo inferiora corpora propius accedunt primo, eò mouentur celerius; imò copiosiorem recipiunt virtutem. ita similiter, qui per amorem vicinius accedunt Deo, vberius, & diuturnius illius irrigantur donis. idcirco de Fœlicitate differens Aristoteles ait, *Hæc autem omnia sapienti inesse maximè obscurum non est. is igitur est Deo carissimus. eundemque esse etiam fœlicissimum verisimile est.* Cum itaque mortales sibi Dei amicitiam parent amore, quo erga illum feruntur, & auersantur crimina; iure fit quædam communicata participatio fœlicitatis. Qua propter istorum animi veluti fulgentissimum cœlum luce scintillant virtutum, concinnasque ducunt choreas laudabilium actionum ad normam Diuinæ voluntatis, à qua vicissim fouentur, & extolluntur. cum veteri Prouerbio, *Amicorum omnia communia.* Quamobrem peritè docebat Aristot. *Homines acquirere, & conseruare non virtutes externis bonis, sed externa virtutibus.*

Re.3. c.15.

Ethi. lo. c.8

Poli.7 c. 1.

13 Nec aliunde tam celebris irrepsit mundo fœlicitas Austriacæ familiæ, quàm à pietate. nam hi omnes optimi animo, purissimum Dei suscipientes cultum à maioribus, & constantissimè retinentes, à Rodulfo Primo Imperatore nostro ferè orbi toto dominantur. Ita Iosaphat acri pietate diuina exequens iussa, confirmato sibi regno, acceptisque muneribus ab omni Iudea, ait sacer textus, *Factæ sunt ei infinitæ diuitiæ, & gloria.* Nam vt Sanctæ Ecclesiæ seruarentur instituta, nec proprijs, nec finitimis pepercerunt populis; imò toto orbe dissitos classibus petierunt, vt vbique sancta coleretur fides. hanc vnum prosequentes quæstum, custodiam diuinæ legis. Idcirco patuit, non pro lucris, sed armis pugnasse pro pietate, Quam nô ore iactati sunt, sed summis expensis, suisque sudoribus, proprioque sanguine: vt nullum desiderari posset à Christiana Republica in tali familia pietatis argumentum. Quare nec quidem inter aduersa pasci sunt alipuando leges violari diuinas: cum neglecta, aut deturpata Religio exitio fit Regibus. *A qua si quis exierit, à spe vitæ, ac salutis æternæ alienus est,* vt dicebat Lactantius. quod si eius violatio expiari soleat à Deo grauissimis calamitatibus, (nam vbi pietatis est occasus,

Paralì.2.c.2

Institu 4. cap.30.

ibi

ibi etiam est regnorum interitus) consentaneum est, vt potioribus donis eius honestetur veneratio. Ideo amplitudine imperij, opulentia Regnorum, vrbium nobilitate, & frequentia, ciuilitate populorum, artium, & scientiarum excellentia tale genus Ducum superat omnes orbis Principes. etenim vt dicebat Iustinus, *Illa familia Dijs proxima habenda erat, per quam Deorum Maiestas vendicatur*. Nec aliter contingere potest. etenim pietatem sequitur iustitia; iustitiam populorum pax, pacem subsequitur necessario opulentia, & frequentia ciuium. Qua de causa Tertullianus vocat impios, *Importunos rebus humanis, publicorum incommodorum reos, & malorum illices*. O quàm sapienter dicebat Xenophon, *Nullas esse honestiores diuitias, quam virtutes, quas qui possidet, non potest non abundare diuitijs*. hinc licet Austriaci ciuiles doctrinas, & artes foueant generi humano necessarias, potissimè tamen promouent religionem catholicã, qua inhumanis nihil præstantius. Cum sit verus de Deo, sensus, & verus in illum cultus. Quocirca diuinarum rerum ministros veluti Dei nuntios benignè suspicientes, eorum consueuerunt suscipere consilia, quo si tonitrua cœli. quorum consilijs præsertim sua moderantur Regna. & vt minor in his subesse posset auaritiæ suspitio, (etenim vbi lucri abest studium, ibi syncerius tuentur iura) maximis redditibus locupletarunt Episcopatus. vt omni ratione maxima illis exhiberetur veneratio. & diuina magnificentius celebrarentur:

Iust. lib. 8.

In Apolog.

Cyri Exped. 7.

Hinc etsi plerumque malis mala eueniant, & bonis bona perueniant, sed cur non semper in omnibus successibus hoc eueniat, magis inscrutabilia videntur Domini iudicia. ita præclare Augustinus ait. huius rationem in doctissimo Thoma legimus, ita. Bonum hominis est duplex, simpliciter, & est vltimus finis, & omnia illa, quæ ordinantur, vt conducentia ad hunc finem; & talia simpliciter cadunt sub merito. est & aliud bonum secundum quid, quod quidem non cadit sub merito simpliciter, sed secundum quid. secundum hoc ergo dicendum est, quod si temporalia considerentur pro vt sunt vtilia ad opera virtutum, quibus perducimur ad vitam æternam, secundum hoc directè, & simpliciter cadunt sub merito: sicuti & augumentum gratiæ, & omnia illa, quibus adiuuatur homo ad perueniendum in beatitudinem per primam gratiam: tantum dat Deus viris iustis de bonis temporalibus, etiam de malis; quantum eis expedit ad perueniendum ad vitam æternam. Hæc D. Thomas.

De Ciu. 10. cap. 2.

P. 2. q. vlt. art. vlt.

Aristoteles quoque iudicauit consentaneum esse Deo, eos remunerare, qui similem illi traducerent vitam. & apud Liuium

Ethic. 10 c. 8

uium ait C. Martius, *Fauere pietati, fideique Deos, per quam populus Romanus ad tantum fastigij peruenit.* Et Cicero testatur, Romanos nec numero superasse Gallos, nec robore Hispanos, nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos, nec Latinos natiui soli præstantia, sed sola pietate & religione. quamobrem spretæ religioni attribuit antiquitas, quod Brennus Gallorum Dux sibimetipsi intulerit manus. nam Iouis templum Delpho spoliare aggrediebatur. Quod Pyrri classis Locrentium littoribus illisa perierit. abraserat à Proserpine phano omnem pecuniam, & ornamentum. Quod Dionisius fuerit Regno pulsus. nam à Ioue detraxerat aureum amiculum, vt Valerius refert. Aristoteles, *Deus proniores esse in eos, qui maximè illos colunt.* Liu. lib. 44. De Aruspi Resp. Iust. lib. 25. Val. 1. c. 2. Rhet. ad Alex. c. 2.

Itaque virtutes omnes, & potissimè Religio omnium Regina, siue in puluere, siue in tenebris, siue in carceribus delitescat, siue in seruitute, semper sibi dominatum, opes, & venerationem parit, agente Deo illius tutelare, & custode. ideo magis inter probos eminere enitendum est, quàm inter fortunatos. cum horum gloriæ velut præstigiosæ euanescunt possessoribus illusis. Illorum vero Summi Imperatoris Dei constabilitæ manu, cum æternitate contendunt. Quamobrem docet Ambrosius, Fide catholica seruatum esse Imperium Romanum; cum Idolatriæ scelere illud elabi consentaneum erat Diuinæ iustitiæ. 14 Ambro. Epist. 30.

Licet quandoque temporanea non respondeant meritis, *Mala æquo animo ferre discamus, quæ patiuntur, & boni; & bona non magni pendamus, quæ adipiscuntur & mali, ac per hoc etiam in his rebus, in quibus non apparet diuina iustitia, salutaris est diuina doctrina*, ait sapientissimus Augustinus. & alibi, *Regnum terrenum Dominus dat pijs, & impijs, sicuti illi placet, cui nihil iniustè placet.* De Ciu. 5. cap. 25.

Non est cur disseramus, quibus modis pij à calamitatibus liberentur à Deo, & traducantur ad fœlicia, emergentes ex malis; cum de ijs fusè, latéque scripsimus per totum caput decimum. Sextum.

Omnia aduersa toleranda sunt, vt suo exemplo nos monuit Dominus Iesus.

Caput XXXXVII.

PHilo de decem Dei præceptis disserens causam venatur Cur in illa legum Diuinarum promulgatione nullius meminerit pœnæ infligendæ transgressoribus? Nam ita assolent cœteri sanctionum conditores compescere ciues ab earum violatione. cum contumax animal sit homo, remotoque timore difficulter in obedientiæ officio retineatur. ideo soluto timore, iura diuina, & humana solet profanare. Ita facilius Duces regni gubernacula moderātur incusso timore per leges, quàm excusso. tunc quisque à sceleribus abstinet facilius, & ab
1 iniurij. Sunt enim pœnæ compedum loco iniquis. Respondet ille. quia Deus erat, & consequenter bonus Dominus, solius boni auctor, mali vero nullius. perinde existimauit nihil magis suam naturam decere, quam vt salutaria præcepta daret pura, non admixta pœnarum terroribus. sic lætius quisq; illa accipit. ne quis imprudens metu malo consultore vtens, inuitus pareret: sed potius vt sapiens rationem, & voluntatem diuinam spontaneè sequens, se à malo auerteret legum amore, non timore pœnarum. sic virtute se quisque applicat ad id quod est optimum. nam facillime voluntas moderata non amore, sed pœna, propendens ad transgressiones, labitur. cum diuturna nequeat esse veneratio in inuisum imperium, sed benè in amatum.

Quod si hoc amoris est insigne, pellicens ad amorem amatos; quanta quæso potiori ratione hoc præstitisse in nouo testamento fatendum est, & prosequendum laudibus: Cum Deus ipse nostram induens naturam, vt eam eriperet ab æterna morte, semetipsum obtulit acerba morte in ara crucis? vt tanto commoti mortales beneuolentiæ argumento, libentissi-
2 mè prosequerentur hoc charitatis exemplar, & amoris? Qua ratione omni niterentur studio illi obsequi, illi assimilari. cum nihil magis sit efficax ad amorem eliciendum & augendum, quàm ipse amor. Vnde aiebat D. Paulus, *Charitas*
Cho.2.c.5. *Christi vrget nos: æstimantes hoc, quoniam si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: & pro omnibus mortuus est Christus: vt & qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit.*

Si nihil cuipiam est carius ipsa vita, hanc effundere alte-

rius

rius gratia, est illum præ se diligere. hinc sequitur à nullo efficaciori stimulo amoris mortales trudi ad amandum, quàm Christi. Etenim si illius viuimus gratia, consentaneum est, vt illius voluntati obtemperemus omnino. quod etiam meritorũ ratio deposcit. Quamobrem amoris stimulo nos sui amantissimos efficere, suæ vitæ effusione studuit. Immortalis ipse Deus, bonorum omnium auctor, & largitor munificus, vt inimicos sibi reconciliaret, & contumaces, morte sui vnigeniti inimicitias diremit, & substulit. omne nostrum debitum soluens filij sui oblatione, qui internuntij, & mediatoris munus explens, nobis salutem attulit æternam. docens prorsus abstinendum ab omni liuore, imò suadens omnimodam tolerantiam suo diuino exemplo.

Si se ipsum virtutum exemplar erat constituturus, consequens fuit, vt nullum prætermitteret opus, in quo eluceret tanti Ducis præstantia: vt amoris exemplo cogeret suos milites, sui Imperatoris non detractare vestigia, sed in illis insistere inuicta constantia. Quare licet in cœteris sanctis virtutum cultus enituerit, non tamen talis vt in Christo. etenim nõ magnum fuit creaturis obnoxijs calamitatibus ab ipsa natiuitatis die, subijci innocenter paupertati, carceribus, patibulis, sed ꝙ beatissimus Creator ijsdẽ subijceretur miserijs voluntariè ad salutem seruorum, opus absolutius fuit perfectiusque omni beneficentia, tolerantia, & charitate humana, beatarumque Mentium. 3

Ideoque D. Ioannes ait, *Sic Deus dilexit mundum, vt filiũ suum vnigenitum daret*. cum excessu amoris actus immortalem pro mortali, beatissimum pro miserrimo, innocentissimũ pro scelesto, filium pro contumaci seruo, & vnigenitum prò vniuersa colluuie nostri praui generis tradidit cruci. In quo amoris actu, vltra se processisse, seque superasse videtur. Cum summus ille Rex mortem probrosam adierit, non pro amico, sed pro facinoroso mancipio. Nam vt dicebat Apostolus, *Vix enim pro iusto quis moritur, nam pro bono forsitan, quis audeat mori.* A quo nullum munus, nulla gratiarum actio afferri poterat, nisi quam prius ipse dono dedisset. cuius errata cum infinitis penè modis delere, & abolere potuisset, maluit tamẽ ipse immolari, vt suo proprio sanguine inimici hominis delens culpas, nos non tæderet inimicis parcere; imò puderet amantis Dei non insistere vestigijs. Ioan. c.3. Rom. c.5.

Ideoque se patientiæ exemplar constituens, in sublimi crucis ligno affixus, & pendulus, vrgeri voluit atrocissimis tormentis, & contumelijs; vt per tales amaritudinum causas nosceremus bona alterius vitæ expectanda fore, quasi domitis 4

hostibus triumphandum. idcirco superata morte rediuiua vita, erudiens Apostolos contra imminentia mala dicebat, *Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?*
Luc. c. 24. quasi æternæ vitæ aditus illi patere non potuisset, nisi diris affectus tormẽtis, & probrosa morte. *Ideo quàm diu veniat quod*
In psal. 91. *promissum est, patientia nobis necessaria est,* dicebat Augustinus. *Nam nemo est patiens in bonis. quando itaque de homine exigitur patientia in malis agit.* In quibus suam vitam traducens Dominus Iesus ostendit militibus, quomodo de hostibus opima spolia referre possimus.

Pij homines labores, & ærumnas cõcupierunt sufferre, quin potius effundere vitam pro Dei amore. cum noscerent ita se
Apoc. 3. regnandi munere fore participes, dicente Domino, *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicuti & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno eius.* Idcirco decus est illis, & magnus quæstus, innocenter affligi pœnis, & morte perimi. nam tunc sui Ducis deferentes insignia, liberaliter honestantur nunquam interituris bonis.

Quod eximium militare decus etiam appetens Sacratissima Virgo Maria, acerrimo doloris gladio transuerberari voluit in passione, & morte filij; vt præclariori gloria eminens martirij, expressius filij sui referens imaginem, secundum post filium esset pietatis exemplar. & veluti cum sacratissimo lactauit vbere, ita nos suis pientissimis lachrymis nutriret ad christiana opera. etsi non poterat non immaniter commiserãdo pati pro vnico, & sanctissimo filio, quem innocenter alligari funibus nouerat, vexari flagellis, & ad patibulum affigi. Nec modo eum natura duce amabat, sed cœlesti charitate. Quo amore etiam sauciatæ tenerrimæ adolescentulæ corpuscula obtulerunt sæpe carnificibus, vt ingeminatis vulneribus quasi abruptis carceribus aduolare possent in occursum sui sponsi, ornatæ iam purpurea, & nuptiali veste, sine qua nulli patet aditus ad perennem cœnam immaculati Agni. Ita amori sui sponsi amore, illius miseriæ pœnis, flagris eius aculeis,
3 vulneri vulneribus, & cædi cædibus responderunt. etsi possent acerbioribus amoris argumẽtis cum illo certare equidem non detrectassent. idcirco maluerunt carnificinam pati, quàm Christi sponsi violare fœdera, & vincula charitatis.

Poterat Dominus Iesus, fugata morte, immortalitate potiri, & ablegato omni moerore fœlicissime suam ingredi patriã.
Gal. c. 4. *Quod si filius, & hæres per Deum,* dicebat Apostolus. Qua
5 ratione nullo alio præuio merito cœlestis regni hæreditas illi deferenda erat, attamen stimulante amore, quo nos amantius liberaret à culpis, & de necessarijs erudiret efficacius, *Proposito*

sito sibi gaudio subst inuit crucem, confusione contempta. quasi suæ Maiestatis oblitus. licet Theodoreto videatur, Christum, spreta confusione, gaudium spectauisse. quod gaudium necessario sequi oportebat ex laude Dei molientis redemptionis opus. Etenim cum ex orbe toto ferè omnis notitia, & veneratio Dei obsoleuerat, denuo illam illaturus erat sua passione, & resurrectione Dominus Iesus. Quo opere Dei iustissima ira sedanda erat. Hinc exultans orbis gratias retulit Deo, quod fidei illato lumine, in summa ignorantia diuinarum rerum sit assecutus cognitionem, & amorem. fatetur quoque se nõ posse condignas referre laudes, cum non sua tradiderit pro nostra redemptione Deus, sed semetipsum. Quod *si gaudium est in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente*, quantum quæso est Dei, & cœlicolarum, cum turmatim in diem ascendant multi à christiana Republica per totum orbem diffusa, qui vna simul cum beatis spiritibus in perenni laude Dei suauissimè occupentur? Neque aliquod præstantius opus aggredi potest miles, quo sui Imperatoris demereatur gratiam, quã si pro illius gloria effundat vitam. ideo Dominus Iesus appetentur se obiecit morti, vt essemus *Repleti fructu iustitiæ in gloriam, & laudem Dei*, vt docebat Apostolus. Quod si propter passionis opus, *Donatum est illi nomen, quod est super omne nomen. vt in nomine Iesu omne genuflectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum*. Et hoc summopere ad Dei laudẽ pertinuit, certè aliqualem gloriam Deo præstant singulorum christianorum tolerantiæ, quæ Dei intuitu feruntur pacatè. Hebr.c.12. Luc.c.15. Philip.c.1. Philip.c.2.

Quamobrem Deus factus est humanitatis particeps, vt haberet, quod offerret passioni. vt scapulas flagellis, faciem sputis, maxillas palmis, pedes & manus clauis, caput spinis, pectus lanceæ, corpus cruci. ex his confici oportebat medicamentum, quo sanitati erat restituendus infirmus homo. Differens Augustinus cur Deus formando mulierem, non carnem de viro substulit, sed os, cum tamen infirmiorem sexum componebat, cui magis caro assimilatur, quàm os, ait. *Quid igitur significauit? facta est mulier in costa tanquam fortis, factus est Adam in carne tanquam infirmus, Christus, & Ecclesia. Illius infirmitas nostra est fortitudo.* Ita Domini Iesu exẽpla nos mouent. ideo ipse prius est obrutus calamitatibus, vt nos non rederet malorum, ex quibus ipso Duce sumus emersuri. cuius promissionis arrham tenemus, sanguinem, & mortem eius, quam ipse pertulit ad nostram doctrinam, vt nobis sit gratum pressuris vrgeri, ad quas ipse spontè cucurrit, vt inde nos beatitudinibus inundaret. Cum maximus sit stimulus adipiscendæ professionis magistri gloria, & laus, & certa In Ioan. tract.15. 6

mer-

In psal.148. merces, & immortale præmium.

Accepit ex te, vnde moreretur pro te, dicebat Augustinus, vt per nostræ pressuras carnis, suum inferens triumphum in cœlis, ostenderet quomodo fœlicitatem æternam nancisci
7 possimus. Quamobrem vt nos ad mansuetudinem impelleret, humiliter suscepit contumelias; vt nos sua erudiret doctrina, pacatè recepit flagella: vt remissionem tribueret, alacriter ascendit in crucem; vt vitam largiretur, voluntariè passus est mori. hinc nostra accipiens temporanea mala, æterna largitus est bona. Quod ne nobis videretur impossibile, non qualemcumque mediatorem elegit Deus, sed proprium filium. parum arbitrans diuina charitas filium facere demonstratorem cœlestis aulæ per doctrinam, nisi etiam faceret per exemplum.

Hebr.c.12. Quamobrem nos monebat Apostolus dicens, *Recogitate enim eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersum semetipsum contradictionem: vt ne fatigemini animis vestris*
8 In psa.148. *deficientes.* Idcirco dicebat Augustinus, *Plus est, quod fecit, quàm quod promisit.* Nam si se cruci affixum ostendit irridentibus, & subsannantibus impijs ad salutem electorum, quanto magis se regnantem ostendet suis sanctis in cœlo ad lætitiam beatorum omnium? quare Augustinus ibidem ait, *Quid fe-*
Ibidem. *cit? mortuus est pro te. quid promisit? vt viuas cum illo. incredibilius est, quod mortuus est æternus, quàm vt in æternum viuas mortalis.*

9 Ad nos descendens ipse nostra carne tectus, veluti medicus ferrum exerens, & ad tolerantiam animans, salutem spondet post dolores. cum dum viuimus, currimus ad pugnam, post fata vero ad præmia. Et ne in dolore deficiamus, iubet firmo animo sperare, quod non dum habemus. qua ratione dicebat
In psal. 91. Augustinus, *Christiani non sumus, nisi propter futurum seculum.* quæ necessitas in nos inducere debet maximum deside-
Hist.1. rium tolerantiarum. *Nec cunctationi locus est in eo consilio, quod non potest laudari nisi peractum,* vt dicebat Tacitus. vnde Apostolus vocat Iesum, *Pontificem futurorum bonorum.*
Hebre.c.9. quorum assequimur possessionē superatis calamitatibus præsentis vitæ. vnde docebat dicens, *Patientia enim vobis neces-*
Hebr.c.10. *saria est, vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.*

10 Quam nec quidem vnigenitus Dei assequutus est, nisi supe-
Hebre.c.2. rato malo crucis. vnde monebat Apostolus, *Videmus Iesum propter passionem mortis gloria, & honore coronatum. Quod si per proprium sanguinem introiuit semel in sancta,* quanto magis nos miseri peccatores cogimur iisdem insistere vestigiis, vt nostri

nostri Ducis gestantes insignia, admitti possimus in sanctam ciuitatem Dei? An flagitanda est merces non absoluto opere? si vnicus laborat filius, vt ingredi possit paternam hæreditatē, quomodo nos non natura, sed gratia filij, & multoties pertinaciter inobedientes, per laborum fugam, & nauseam calamitatum eandem adipiscemur? *Ergo timeamus, ne relicta pollicitatione introeundi in requiem eius*, acerbo an mo ferentes aduersa, dissentiamus à nostro præceptore. *Tunc quis formidet futurum supplicium, cum præsens medici contempsit remediū*, docebat Augustinus. *Nam qui ab hominibus laudatur, vituperante te, non defendetur ab hominibus, iudicante te, nec liberabitur, condenante te*. vt idem docebat. Ergo nobis huius vitæ bello fessis grata sit calamitatum accessio. nam veluti imbecillis est animi incusare fortunam, sic timidi militis est, iussa sui Ducis non aggredi, non prosequi. *Delicatus es christiane si in seculo voluptatem concupiscis*. imò *nimium stultus si hoc existimas voluptatem*; ait Tertullianus. Hebre.c.4. Hom. 46. inter 50. Solioq.c.5. De Spect. cap.28. 11

Quod si nostræ salutis gratia non solum substinuit, sed & quæsiuit, quin potius amanter inuasit mortem, cum nulla essent nostra merita, sed infinita demerita, cur mala inferentibus irascimur? cur tam viuida charitatis exempla à nostra exciderunt memoria? cur tam leuiter est constabilitus noster amor erga illum? cur auersos tenemus oculos à Christo in cruce pendente? etenim vt Ambrosius ait, *Ibidem pendens singulis pietatis opera per testamentum distribuit, Apostolis persecutiones, Iudæis corpus, Spiritum Patri, Virgini paranimphū, latroni paradisum, peccatoribus infernum, christianis verè pœnitentibus crucem*. De Pass. serm. 1.

At quanta quæso pietate illam complectimur, si cuilibet aduersitati minaciter occurrimus, & reluctamur peruersè? obliti, immemoresque effecti diuini oraculi dicentis, *Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus*. & tamen cum eius visio infinita sit quies, infinito labore paranda foret. attamen pro munerantis liberalitate satis est temporanea mala sufferre ad nostri Ducis præscriptum. quibus omnibus nunquam æquabimus eius passiones. cum patientissimus ille Agnus tulerit ab impijs in ara crucis immolari, quorum vulnera curaturus aduenerat. Quamobrem nos fœdati sceleribus, vt leue ducere debemus, nostrum intuentes caput, quod rapiemur in tribunalibus, quod priuemur honoribus, quod exagitemur malis. Sic animæ salus bonorum iactura paratur. quin etiam in mœrore lætitia inuenitur, in laboribus quies, in infamia decus, in Cruce gloria, in probris bonæ conscientiæ testimonium, & in morte vita. *In omnibus aduersitatibus non* Matth.c.10. Manu.c.21

inue-

inueni tam efficax remedium, quàm vulnera Christi, dicebat Augustinus.

12 Quod si vt deleret, & compesceret errantis mundi crimina, de cœlo se submittens, nihil magis profiteri visus est, quàm mansuetudinem. omni studio hanc insequi omnino debemus. sic enim paratur aduersitatum tolerantia,& similium laborum contentio. *Cum nemo rectè christianus dicatur, nisi qui Christo moribus, pro vt valet, coæquetur*, dicebat Hugo. idcirco in cruce pendens paterno monitu nos interius pulsans,

De Decem Abus.

Sta. Steb. lib. 8.

Ille monet: ne fræna animo permitte calenti,
Da spatium, tenuemque moram: malè cuncta ministrat
Impetus, hoc oro munus concede parenti.

Isai. c. 51. Quare Isaias proclamat dicens, *Audite me, qui sequimini, quod iustum est, & quæritis Dominum, attendite ad petram vnde excisi estis*. nam si nostri capitis retinuerimus conditionem, ratum habebimus, vt monebat Apostolus, *Per patientiam currendum ad propositum nobis certamen*. & Leo ait, *Inter tentationes huius vitæ prius nobis tolerantiam esse postulandam. quàm gloriam*.

Hebr. c. 12. Ser. de Transfig.

Iob. c. 25. *Quod si nec stellæ sunt mundæ in conspectu eius*, vt dicebat Iob. quanto magis nos natura filij iræ? *Nec ille te emendaret, nisi tu illi displiceres*, dicebat Augustinus. Itaque si quis has non amat reprehensiones; admonitiones parentum,præceptorumque obiurget, quibus non desinunt liberos,discipulosque corripere. Nec solum quando sunt obnoxij culpis, sed quando ad eas præponderant quę errata à peritissimo medico Deo sœpe arceantur aduersitatum tempestatibus, quibus vt quandoque discutitur pigritantium torpor, ita pœnitentium terguntur maculæ, aut innocentium pietas augetur, & coronatur,

In psa. 148. con. 2.

In solo Deo locanda spes est.

Caput XXXXVIII.

SI vniuersæ causæ, tam visibiles, quàm inuisibiles Summi Imperatoris Dei ordines exequuntur; nec potest esse aliqua tantis viribus pollens, aut audacia, vt eius sancitos temeret ordines, aut seorsum traducat; certa fiducia ab illo sperandum est, aut meliorem, aut pacatiorem statum nostrarum fortunarum. Nam cœteris causis iussa exequi mandatum est; Quibus omnibus præsidens, occulteque moderans, & dirigẽs vires,

vires, efficit, vt sua erga nos procedant munera, ad constitutū suæ voluntatis æternum. & si quandoque videatur (nostris annuens precibus) nos à miserijs liberare; ita tamen erat constitutum, vt nos prius excitaret ad supplicandum, & deinde conferret munera, aut eriperet à malis. Hinc omnia dona à 1
cœlesti munificentia sunt expetenda, & expectanda. cum apud illum sit suprema auctoritas, cui famulantur omnia. ideo dicebat Augustinus, *Omnia enim verbo Dei in omni suo statu ancillantur.* nam omnia ipse in omnibus locis, regionibus, temporibus, statibus, personis, ordinat, dirigit, perficit. In psa.148.

Et ne regentis Dei nos lateat imperium, eadem medijs molitur opposita. eadem enim vitæ probitas per Senatum imperium peperit Neruæ, & per militarem lasciuiem mortem attulit Pertinaci. sic eadem morum integritas sœpe inuisa principibus, parit plerumque pauperiem probis. Idcirco plerique horum in miserijs consenescunt. *Cum ad salutem tyrannidis pertinet primores ciuitatis interficere, sapientes tollere, conuictus non pati, nec sodalitates, nec disciplinam,* vt dicebat Aristoteles. & Tacitus, *Feritas, & virtus subditorum ingrata est imperantibus.* Quare Tiberius, vt idem refert, *Dedecus publicum sibi metuebat à pessimis, & periculum ab optimis,* & Plato, *Princeps subditos metuens neque bonos eos, neque opulentos, neque fortes, aut animosos, neque in vniuersum bellicosos fieri volens quidem nunquam patietur.* Licet interim hi Duces instrumenta sint Dei, quibus quorundam promouet virtutes, & quorundam plectit scelera. hinc peritè dicebat Philo, *Deus animatorum operum figulus egregie nouit, quæ ipse fecit, etiam antequam perficiat. vires quoque quibus vtentur in posterum, & in vniuersum quicquid actura, passuraue sunt.* 2 3 4 Pol.5.c.11. In Agric. Annal.1. De Leg. 8. Alleg. 2.

Ideo solus ille est, non solum per quem sperare oportet, sed in quo omnis nostra spes locanda est. Nam huius spei virtute dicimur, & sumus beati. quod testatur Dauid, *Beatus vir cuius est nomen Domini spes eius & non respexit in vanitates, & insanias falsas.* Vanæ sunt omnes causæ, quæ, repugnante Deo, aliquid moliri nituntur. cum omnis actualitas ab illo pendeat. hinc videas illarum conatum sœpe euanescere, sæpius aliorsum traduci, & sœpissimè oppositum producere. idcirco ab illo solo sperare licet concupitos effectus. Nam mouens ipse, influens, & viuificans causarum vim, sperata largitur sua benigna manu. Itaque qui ab hoc munerum largitore sua vota perfici posse sperat, non deseruit vanitati. Nec quidem insanias falsas amplectitur, sciens opus esse, talia munera dirigi ab eadem manu Dei ad tranquillitatem, alioquin cala- Psal.39. 5

6 mitatum erunt initia, & causæ euersionum.

Alicuius rei temporalis mulceri honesta lætitia indiget homo. cum mens retineatur à corpore veluti à compede, ne ad cœlum vsque omnino resiliat. idcirco nouimus quandoque viros pientissimos innocentibus delectationibus detentos fuisse. cum prorsus deserere anima Socium corpus non possit. ideo quædam impolluta conscientia concupiscere possumus. sed hæc omnia à Deo sperare licet. cum nulla causarum, quæsita à nobis, possit impartiri, illo abnuente; aut retardare, illo largiente. quare cum rationem subeant famulantium, nihil certi ab eis sperare licet, sed à solo Deo. in quo est summa potestas, aut sedandæ, aut reuocandæ, aut commutandæ fortunæ.

Quapropter inani ostentatione quandoque nos terrent secundæ causæ, quandoque attollunt. cum non aliud deferent, quàm quod Dei voluntas ad nos deferri voluerit. & ita omnia nostra vel appetenda, vel declinanda, ab illius efficacissima manu pendent. qua ratione Augustinus, Fidei filium vocat, qui nouit, à quo speret, quod non dum habet. se enim ille omnis boni fontem constituit, & patefecit abundè. hinc tota ratio nostræ expectationis esse ille debet, à quo, & per quem omnia dona fluunt.

De Spiritu, & lit.

Eccl. c. 34. Meritò monuit Eccles. *Vana spes, & somnia extollunt imprudentes, quasi qui apprehenderit vmbram, aut persequitur ventum*. Cuncti conatus creaturarum euanescunt nubiu more, quoties Diuinum numen obstiterit. ideo sæpissimè opiniones nostræ futuræ fœlicitatis insensibiliter dissipantur. testatur Philo, *Multorum malorum initium esse, sibi prolixas fingere fœlicitates*. Quanto magis creaturam statuere anchorã spei suæ? tunc tali scelere maculatam animam à Deo plecti necesse est, cum deserat beneficum Patrem, confugiens ad creturam. Iudas Machabeus cum multos Duces Antiochi prostrauisset, & paucula militari manu fudisset magnos exercitus, solius Dei auxilio fretus, quare Nicanor fatebatur, *Inuulnerabiles esse iudæos*, humano deceptus consilio, fœdera contrahens cum Senatu Romano, vt à seruitute liberaretur Græcorum, in primo hostili congressu à suis desertus, vulneratus interijt. Itaque dum ad humanum auxilium confugit, statim sensit, non vt prius Diuino fulciri præsidio. Et Balac cum ab orientalibus montibus acciuisset Balam, vt Israel execraretur (cui fauebat Deus) deceptus est. idcirco pro maledictione benedictionem suscepit Israel à Balam. Quare iure Balac interpretatur asinus, teste Philone. cum insanientis sit animi sperare quauis arte posse irritam reddere Dei tutelam: aut fugare eius punitiuam iustitiam.

De Ioseph.

Macha. 2. c. 28.

Num. c. 22.

De confu. lingu.

7

Itaque

Itaq; cauendũ ab omni caduca spe,quæ non nunquã humanos animos tumore elatos allicit ad scelera, impunitatẽ promittens, vel à futilibus causis cogit expectare dona deserto Deo bonorum omnium auctore, qui solos,& verè,aut spe,aut donis, fouet amicos. Omnis igitur alia spes eliminanda est, vt calamitatum allatrix, nam saltem dum in Deum speramus, facilius compescimus animi moerores, nosmet deducentes ad celsiora per spem diuini auxilij.

Verum ne nos imperfecti meliora amare obliuiscamur,per deludentem spem sæpissimè corripimur à Deo, ne nostra labilis natura in aduersa parte propendens, adhæreat inclinato parieti; hoc est, futilibus causis bonorum. sic enim earundem vanitate cognita, alia quæ satis sunt salubria quærimus. etenim dum deludimur in temporaneis, ad æterna dirigimur. & sic conspiuntur nostræ cupiditates. Itaque cum deprehensa fuerit anima à cœlesti medico in periculo esse lethalis morbi propter spem caducarum rerum, hanc intercidit, vt propulset ægritudinem.alioqnin suum institutum prosequens anima, malum pro bono, infœlicitatem pro fœlicitate, mortem pro vita sibi ascisceret. Nam etsi quandoque duce malitia, quandoque etiam duce sensu, talium rerum ignorantia inseritur, quæ deinde augetur à nostra peruersitate; attamen vt hanc extermi.et Deus ab animis nostris,speratas fœlicitates somnijs similes reddit; vt mutata velificatione ad portum æternæ vitę dirigamus iter. & tunc omni alia spe exc sa, lætè traijcimus hoc mare magnum calamitatum, canendo, *Tu es Domine spes mea*. 8

Psal. 90.

Nec alicui similia sperare contingit,nisi cui *Deus portio est, & hæreditas.* interimunt hi cupiditates visibilium rerum dicentes, *Pars mea Dominus dixit anima mea*. Postquam migrarunt ab affectibus terrenorum per spem in Deum, tunc demum agnoscunt maximè sibi salutare fuisse, euanuisse spẽ temporalium rerum: cum per hoc se transtulerit ad celsissimã spem vitę æternæ; nam pręepediti antea, se ad cœlestia nequibant erigere. Tunc omnis ille lætè fatetur, *Bonus est Dominus sperantibus in eum, & animæ quærenti illum.* Psal. 118. Tren c.3.

Interno tunc cœlestique sapore actus nauseat temporalia. quin potius in signum actionis gratiarum, *Ponet in puluere os suum*. Dei beneficentiam humillima extollens laude. imò si alicuius maligna impostura fuerit temporalium recisa spes, *Dabit percutienti se maxillam, & saturabitur opprobrijs* desiderio laborans earum rerum, quibus cœleste regnum mereatur, & possidetur. tunc eius expletur cupiditas humiliter acceptis opprobrijs. vnde dicebat Hieremias, *Spes mea tu in* Hier. c.17. 9

die afflictionis. Quando Deus homini non obtrudit suauia, sed
vtilia, tunc præoccupata anima fœlicitatum spe, alacritate
fouetur, etiam in acerbis casibus. cum ex earum genere sit re-
rum, quæ non modo possidentes, sed sperantes quoque læti-
In psl. 148. ficet. idcirco dicebat Augustinus. *Promissum est nobis aliquid,
quod non dum habemus. & quia verax est, qui promisit, spe
gaudemus.*

10 Subtollitur tunc anima initiata spe verorum bonorum. id-
circo labentia labi libenter sufferet, inconcussa fiducia bene-
ficiorum Dei. cum earũdem lapsu ad potiora inducitur. Per-
mittit inferi ille in nos deceptoria spes, vt deceptos moneat de
æterna patria. etenim quæ in in creatis apparent bona, suo cur-
In psal. 9. su dissipantur. *Ergo sperent in te, qui nouerunt nomen tuum.*
Quæ verba explicans D. Augustinus ait, *Sperent igitur in te,
qui cognoscunt hoc nomen tuum, Ego sum, qui sum. ne sperent
in rebus, quæ temporis volubilitate præterfluunt, nihil haben-
tes nisi erit, & fuit. quoniam quod in illis futurum est. cum ve-
nerit fit statim præteritum, & expectatur cum cupiditate, &
amittitur cum dolore.*

Qua virtute (veluti iactata sacra anchora) omnis sedatur
Solioq. c. 1. turbulentia animi propter infixam spem. *Nam tunc anima
à Deo non cupit accipere, quod delectet, sed ipsum solum à quo
delectetur,* vt dicebat Augustinus. veluti qui conuulsione,
aut distentione laborant, lætantur superueniente febre, talium
Apho. 4. ægritudinum curatrice. vt docebat Hippocrates. Ita naufraga
num. 57. spe caducæ rei, hilarescit anima veluti soluto morbo æterni
interitus.

Quamobrem Apostolus nos monet, vt ad hanc *Confugia-
Hebre. c. 6. mus tenendam propositam spem, quam sicuti anchoram habea-
mus animæ tutam, & firmam.* Ab hac constabilimur in iacta-
tionibus malorum, in amissa spe nostrarum fortunarum; ne
saltem ab abiectione animi abripiamur. vnde fœlix vocatur
Eccle. c. 14. ab Ecclesiastico, *Qui non excidit à spe sua.* Mortales sua ven-
11 dunt dona, cum ementito titulo largitionis, saltem aut obse-
quia emant, aut laudes; at Deus verè munerator est, cũ nul-
lam permutationem accipiat, præter amorem.

Qua ratione si arreptum cœli iter prosequimur, blanditur
internis suauitatibus; si lentè gradimur, inspirationibus exci-
tat; si torpescimus otio, molestijs corripit; si auersum ingre-
dimur iter, flagellis cædit; etsi tandem speramus profutura
profana, intercidit media; & hoc ne famulemur concupiscen-
tijs Ergo hoc amoris est insigne, & argumentum nostris stu-
dijs solum Deum spectandi, & amandi.

12 Quod si mortales scelerum inescati dulcedine, cum se se

effræ-

effręna concupiſcentia in illis effuderint, paulatim remiſſa rabie conquieſcunt,languidiores effectæ eorum concupiſcentiæ, partim à timore, partim à labore, partim à ſtimulis conſcientiæ, partim ab humana cenſura. Cur nos humanæ ſpei præſtigiis deluſi, non diſcimus à ſola cœleſti ſpe omnem animi trã-quillitatem,& pacem venari? cum à cœteris rebus lachrymarum occaſiones perenniter inferantur vſq; ad extremum ſpiritum. & tunc demum mortalium rerum ſpes nos deſerit, veluti infidus adulator in malis. Igitur Deum domitorem feramus, vt ad ſolam ſpem vitę ęternę erudiamur, cœteris omnibus deſtitutis, 13

Dictorum Collectio.

Caput XXXXIX.

OLim qui in ſtudijs pugilum certamina ſpectabant, maiorum inſtituto cogebantur aperto capite intueri illa,quaſi non ludorum eſſent ſpectatores, ſed certatores: vt in illo munere non tam ſe iudices prętarent, quàm certaminom conſortes. Ita quiſque noſtrum aliorum ſpectans fortunarum fluctationes, vel euerſiones,ſibi ex ijs animi præmunitiones comparare debet contra ea dura, quæ euenire poſſunt.cum non nunquam, vt ait Ouidius, 1

Fallitur augurio ſpes bona ſæpe ſuo. Epiſt. 16. Herid.

etenim & prudenter deliberata quandoque infelicitat fortuna. & aliquando à perfidia confoditur ipſa ſimplex innocentia. idcirco talis animi conſtitutio, & contentio,eſt ſummopere neceſsaria mortalibus. cum non raro aſſolent eſſe ſpectacula miſeriarum his, quos lachrymantes olim intuiti erant. etenim.

Omnium rerum viciſſitudo eſt. & iuſta prouerbium, Viri probi proni ad lachrimas ſunt. Quamobrem animum ad tibi ſcribendum appuli, vt eodem labore tibi Amico moerenti ſuccurrerem,& mihi periclitanti. A primo enim noſtræ originis die vſque ad vltimum diem fati, aut terremur metu, aut dolore vrgemur. qua ratione attuli meliora, quæ potui argumenta. vt tu lachrymans, & ego formidans,ſtare poſſimus rationum præſidio contra aduerſam fortunam. nam vt ait Iuuenalis, Teren. in Eunu.

Si fortuna volet,fies de rhetore conſul. Saty.3.
Si volet hæc eadem,fies de conſule rhetor.

Quod

3 Quod si semper est iniquum alienis insultare malis, certè humanum erit condolescere. ergo vnum superest officio meo, (vt amici tui potiaris munere) vt tui comprehensa manu ad Dei contemplationem adducam. cuius suauitas est potior
2 omnibus rationibus nam istæ monent, illa vero suauiter cogit, vt deseramus caduca, quarum rerum sectator, vt inuisibilium sit imperitus, necesse est. Quin potius, qui per dilectionem efficitur inquilinus terræ, cœli constituitur hospes, vel verius, hostis.

Quamobrem alterius indiges ducatu, vt nostrum verum finem possis intueri animo,& asylum quietis,& fœlicitatis æternæ. nam quoties anima per caduca vagatur, negligit lustrare
4 Diuina. hinc similia captantes, inepti sunt ad cœlestia. Repetamus itaque allatas rationes breuiter, vt intenti, & dociles effecti, insequenti capite nitamur contemplari Deum. Nam à cognitione oritur amor, & ex amore assequendi studium. quousque nulla intermedia specie, aut interpellante mota, perenniter, & beatè illo frui possimus. sed denuo breuiter instruamus animum à moerore abstinere, vt postea totis viribus ad Deum nitamur assurgere, illo nos alliciente ineffabili suadela, & suauitate. Verum breuiter incipiamus referre, quæ in 2. Capite, & deinceps.

Natura nostrarum calamitatum miserans, à quibus nouerat quandoque nos esse lacerandos, per temporum interualla, obliuionem inducens, nostris medetur miserijs. vt quod aliquando non suppeditat deuicta ratio, temporis beneficio absoluatur. ideo sensim obliuionem ingerens, obliterationem specierum, quæ insunt memoriæ, cogit etiam acerbos dolores vilescere. hinc aut tollit, aut mitigat amara. cum omnino esset
5 intolerabile eisdem semper vrgeri moestitijs. quare mordicus eas retinentes, aduersantur naturæ, quæ per amicam obliuionem delet malorum memorias, veluti proclinante sole euanescunt vmbræ. 3. At vero Deus liberalior illa, vt ferè instantaneæ quis posset tumentes vndas perturbationum compescere, mentem illarum domitricem largitus est, quæ constantiæ fulta præsidio, calamitates opprimit magnanimitate. quamobrem verè ait Seneca,

InHor.Fur *Quemcumque fortem videris, miserum neges.*

D. Basilius præclarè ait, ***Naturam animatam non esse malam,***
Hexa hô.2. ***sed affectionem in animo virtuti contrariam, quæ in malis, & inertibus inest, ex eo quod à natura boni deflexerint.*** Ideo veluti mare cum vi ventorum ad insaniam adigitur, quasi fluctibus velit obruere terram, attamen cum littora attigerit, repercussum suum inhibet motum: ita furente fortuna eius frangitur

tur impetus à nostra constantia. nam hæc ebex est calamitatibus, sicuti arena fluctibus. 4. Quamobrem veluti natura sibi impositas sequens leges ad Dei constitutum absoluit opera; ita homo, quas suscepit ab initio impressas fortunarum motiones, has retinens, veluti actus stimulo, per omne vitę tempus sequens, currit infallibiliter. 5. Quod si efficax Dei vox nunquam acerba visa est naturæ, cur nobis molestum erit pati, quod ab ęterno Duce in æternitate est ordinatum? 6. ideo sancita pacatè feramus; cum eiusdem decreta in æreis inscribantur tabulis, quę nulla ratione, aut deleri à nobis, aut arceri possunt. itaque pręstat ea summisso animo tolerare, tunc leuius prement, & opprimen.t 7. nam vitę magistra historia docet inuictas esse leges necessitudinis, in quas incurrimus etiam cum satagimus ab illis declinare. 6 7

Seruatque sua decreta colus, Seneca in Oedip.
Lachesis dura reuoluta manu.

8. Etsi dum eius nos latent sancita, noster exercendus est labor, & exerenda industria, vel verius, humilis supplicatio, qua Deus ipse trahitur, non ad nouas deliberationes; sed ad noua argumenta amoris, & beneficentię. quod quidem ita præstare statuerat. 9. Quin etiam cum beneficētissimus sit. (in quo munere summopere suę naturę ostentat pręstantiam) benignius nobiscum esse acturum certò sperandum est. cum in tanto Principe piam frustari spem cogitare, omnino sit execrabile. 10. Idcirco nostris supplicationibus gaudens, dissipat conatus prauorum, quos si etiam admiserit, vt sapientissimus artifex commutat in lœta. veluti medicus venena recudens, salubria efficit sua peritia. hinc

Et cum fata volunt, bina venena iuuant. Auso in Epigra.

Vt sciant omnes à prima causa omnia dirigi, & perfici ad constitutum suæ voluntatis, contra quam nullæ sunt vires. 11. Imò quanta maiori peruicacia in nos sit impetus inimicorum, tanta nos tueri vigilantia maiori consueuit Deus, qui acriter pro pijs bellans semper aggressores flagellis cędit in vigilia, in somnijs, spectris, & oraculis. vt vndequaque infestam sentiant iustitiam Diuinam, insequentem ipsos semper, & vbique. 12. Quæ licet aliquando videatur eos serius afficere pœnis. tamen re vera non ita se habet. cum patratis sceleribus intrinseco tortore conscientia, statim lancinari incipiant; saltē timore, per quem nihil illis tutum apparens, semper pręsentia displicent. Quamobrem Nero matris patrata cæde nocturno 8
tempore tanto concutiebatur metu, vt repente prosiliret de-strato. quin etiam tibicinum clangores sibi videbatur audire. Adde si placet, auctorem iustitiæ scire tempus, & modum

ple-

plectendi fontes. 13. Interim ficuti agricultura corriguntur arborum vitia, & disciplina corriguntur animalia, multo magis aliorum improbitates virtutibus nos deducamus ad nostram frugem. cum virtutum auspicijs coerceri illæ possint. quod si arboribus tanta vis tributa est producendi fructus, multo magis largita est homini in omni varietate fortunæ. idcirco in generis nostri iniqua studia famori-
9 bus consilijs ad nostram vtilitatem possumus deducere. 14. Qua ratione agrestes ficus domesticis inserunt, vel suspendunt agricolę; vt ingrato succo fluitantes retineant fructus. quamobrem vt temperatè viuamus, vt insistamus in pietatis officio, vt maiori studio quęramus ęterna, corripimur amaritudini-
Hexa.hô.1. bus. nam vitę probitas, quę inter aduersa seruatur, obliteratur multoties per prospera. *Et sola pietas est fundamentum, & alitudo christianæ professionis*, vt docebat D. Basilius. 15. Hinc nemo potest adamussim exprimere, multo minus extollere aduersitatum vtilitates, cum aliquando arceant animum à lapsu, aliquando errantem corrigant, aliquando eius cumulent merita. nam hęc tributa sibi pendi cogit virtus. enimuero veluti inter opportuna e baria produxit etiam Deus mortiferā cicutam, ellebotum, aconitum, mandragoram, papaueris succum, vt ijs arte compositis mederemur morbis; ita admisit
10 scelera, vt ea quæ in nobis est ratio, talia traduceret ad nostrum quæstum. 16. Neque enim quia lethalia sunt, non erant inferenda orbi, cum nihil sit adeò pestilens, vt nulla ex eo captari possit vtilitas; nam cicuta libido retunditur, aconito oculorū mitigatur dolor, mandragora conciliatur somnus, papaueris succo graues capitis dolores leniuntur, & expelluntur ab ellebro multi diuturni morbi. a simili, non prorsus eliminandæ erant iniquitates ex orbe. etenim inuasus si ex constituto legis Dei vtatur illis, salutares sibi efficit eas. quapropter quod criminosum est impijs, beneficum sibi reddent pie-
11 tate pollentes. qua opportunitate qui abutitur, æternæ vitæ vereatur naufragium. 17. Nam virtuti omnia parent. quod si pastum pecoribus suppeditauit ab initio Creator etiam probis viris opportunitates præparauit, quibus assequerentur cęlum. Itaque vt seminum ortus præparatio est necessaria rū rerum; ita frequens cursus aduersitatum virtutum est pabu-
De Bello Ciuil.9. lum. ideo dicebat Lucanus,

Gaudet patientia duris.

Lætius est quoties magno sibi constat honestum.

12 Sicq; suo muneri virtutes deesse nō possunt, cum sint ignitę, & cœlestes. 18. Quamobrem Duces ordinum, aut singularum domuum, qui correptionibus parcunt, vt uirtutum hostes seuerè arguuntur à Deo; cum sanctas domus transgresſionem faciant

faciant asyla. & ementito titulo beneuolentiæ, & mansuetu-
dinis. æterna damna inferant animabus sibi commissis, à qui-
bus indisciplinatis, vicissim adoriuntur (in pœnam peccati)
iurgijs, & iniquis criminationibus. quare quæ pro christiana
pace condita sunt claustra, aliquando fiunt hostium castra
propter conniuentiam Ducum. cum omnis malus reluctetur
legibus, cum sit impatiens æqui. 19. Cæteris itaque præ-
lucere debet præpositus morum castimonia. cum talium acta
animatę sint leges. ideo venerari debent diuinas sanctiones, ea-
rumque transgressores seuerè corripere. Nam paucos plectés,
omnes continet in officio. ita sibi, & reliquis salutem animae
parat. nam quoties prauitatum per conniuentiam est causa,
crimina sufferre cogitur. 20. Quod si ministrorum torpor
inuisus est Deo, quanto magis iniustitia? à qua omnis oritur
tumultus in domibus, in ciuitatibus, in Regnis. enimuero vt
per legum custodiam securitas paratur, & opulentia; ita per 13
iniustitiam oppressa libertate ad pauperiem primo, deinde ad
bella descendunt. à quo exitiali morbo Reges intereunt, &
Regna. cum nihil sit tam firmum, ***Cui etiam periculum non sit ab inualido***, vt dicebat Curtius, nec quicquam magis, a- Curt. lib. 7.
criusque impellit ciues ad nouos formandos magistratus, quā
legum violatio. Nutabit itaque Regnum, Respublica, sed sub-
sidet tandem. quod certo certius eueniet violatione legum.
21. quas euertere, & demoliri optant, vt nouarum legum spe-
cie, euertendo veteres sanctiones, maximè sint liberi à quauis
custodia æquitatis. ideo vt seruitutem inferant non libertatem
eas nouiter cudunt, quibus non assueti ciues, de facili resiliūt.
cum omnes gentes libenter seruent patrios mores. Nam illis
assueti à pueritia, earum necessitas non videtur dura. Ideò
harum obseruatores pro fratribus amplectuntur, osores vero
pro hostibus. Quare in maximis legum mutationibus ruinæ 14
imminent ciuibus, & regnis. 22. Quod si sub legum noui-
tate latet anguis, equidem nihil est, quod homini non insidie-
tur. nam cum maiora de se sentiret, per inobedientiam effe-
ctus est obnoxius infinitis penè malis, à quibus omnibus al-
ternatim inuaditur ad mortem vsque. cum in obsequium sui 15
Principis creaturæ omnes insectentur transfugam hominem.
quocirca nihil non experitur aduersum. 23. Etiam comitē
sui facinoris hominem, à quo tam dexterè multoties decipu-
latur, vt cum summa inter eos intercedere videatur beneuo-
lentia ob communicata vicissim amoris argumenta, ad insidias
alter alterum deducit amicum; vt deceptum ore, vultu, &
operibus, certo feriat. idcirco à singulorum cauendum insi-
dijs. quo scelere multi se macularunt, alicuius boni opportu-

16 nitate oblata.nam tam diu constans est amicitia,quam diu non sese obtulerit vtilitatis occasio. veluti ignis admistus corporibus, cum euocatus fuerit, ea consumit à quibus seruabatur; ita amicus amicum deuorat. 24. Itaque fugiendi sunt magistratus. etenim ex eo quod potentia subditis timorem incutiat, insectatur odio. quia non nunquam scutica vti cogitur, sibi parat maleuolentiam. quia cæteris eminet, collimatur ab inuidis, imò cum vnusquisque sibi maximè faueat, quod non dederit Præsidens, abstulisse culpatur.ideo nullis pactis inducijs vltro citroque fiunt aggressiones. etsi regnantes à propria passione plerumque funestius vulnerentur, cum idem existiment licere, & iubere. tum vt securius regnent, crimina dissimulant. quod valde noxium est animæ. 25. Quamobrem sapientes non coenosas ingurgitant aquas, sed cœlestes pluuias nectaris ambrosiæque redundantes: hoc est, fluentes latices Diuinæ gratiæ, à qua noster amor in Deum transfertur.& tunc nulla fit intermissio in christiano munere. etenim pericula, labores, dolores, optimus quisque mauult suscipere, quàm latum vnguem discedere ab incepto itinere cœlestis regni. pollentes namque scientia boni, & mali, meliora anteferentes deterioribus, incorruptum iudicium sequuntur rationis. quo circa instructi cœlesti disciplina fœlicia, & infœlicia sibi famulari cogunt. cum imperium homini datum, eò dirigendum

17 est, vt noxijs passionibus imperet. 26. Enimuero veluti firmamenti constitutione fluitantes aquas superiores, ne inferiora obruerent, effecit Deus; ita sapientes temperantiæ vallo arcent inundantes cupiditates visibilium. hinc illa virtus,

Iuue. Saty. 13. *Paulatim vitia, atque errores exuit omnes.*

Et tunc quasi terra in medio locata, æqualiter ab omni parte distans, quiescit immota.ideo his malis vrgeri luctuosum non

18 est, sed obnoxius fieri æternis cruciatibus. 27. Quare deceptricia fortunæ bona fugiunt, & auersantur animo. etenim dũ illa offert præstigiatrice manu, aufert vera animi bona. vt bella sensuum superantur parsimonia, non ita luxus temporaliũ affluentia. cum interim fortuna diludijs eludens, spe alliciendo, nos torquet desiderio suorum donorum vsque ad suprema funera, in quibus nec etiam expletur cupiditas, sed laxatur. licet interim, vt ait Seneca,

In Hippo.
Res humanas ordine nullo
Fortuna regit, spargitque manu
Munera cæca, peiora fouens.

Et talia possidentibus plus socordiæ accedit, quàm vigilantiæ, plus audaciæ quàm parsimoniæ. 28. Quin etiam si fortuna omnia sua coaceruaret bona, illaque largiretur homini,

nec

nec illum explere contingeret. etenim hunc honorem habuit Deus homini, vt sua manu eius fingeret corpus, cum cœtera solo præcepto ediderit eiusdem vero immortalem spiritũ sui simulacrũ iussit esse; vt inuisibilis Dei, visibilẽ Vicarium cũcta animãtia susciperẽt, & venerarentur. Quapropter sapiens homo ne in consortium sui dominij admittat vernas dedignatur bona fortunæ. Quin etiam suis diris affectibus fræna imponit. sciens nullam belluam esse truculentiorem ira, nullam sæuiorẽ fraude nullam acerbiorem ambitione. & quo magis à temperãtia abest, eo grauius cogitur substinere passionum incendia.

29. Nec solum naturæ excellentia dedignari quis debet suis obsequi seruis, sed etiam, quia id totum quod nobis vt lætum occurrit, scatet vndequaque miserijs, vt vita, iuuentus, nuptię, amores, diuitiæ, conuiuia, similium consuetudines, obsequia in Principem, sub quibus omnibus semper latet scorpio. 19

O quàm dura premit miseros conditio vitæ, Corn.Gall.
Nec mors humano subiacet imperio.

Itaque ex diuino consilio nobis non læta succedunt; vt diligentius colligamus vires, quibus petamus veram patriam. cum omnia nobis sint infesta veluti inhostili terra. 30. Quæ vt declinarent pij, ne tumultibus concitarentur passionum, ne veluti mare, assidua turbarentur vndarum iactatione, causa degendæ vitæ tranquillæ vale dixerunt bonis, libertati, & natorum generationi; vt celerius aduolarent ad cœlum. quod si quis in tanta bonorum egestate cœlum oculis intuens, animo terram spectet, nihil est illo miserius, cum cogatur ab istarum possessione vacare. ergo ab ijs abstinendum, quibus vti non licet. 20

31. Quamobrem Patres nostri ne à terreno ingrauescerent pondere, à quo deinde eorum detineretur mens, vt liberius superiora capescere possent, nec audire, nec videre profana cupientes, sese in solitudinibus illatebrarunt. terrenarum rerum aspectu sœpissimè dæmon inflammat intuentes, deinde ad assensum inducit. Quod si vniuersi opifex semina vaginis recondidit, ne de facili vastarentur ab auibus; quanto magis custodiendæ erant virtutes, ne insidiante maligno, auditu, vel visu, diffluerent? vtinam modo eadem obtruderentur exempla. nam molliores animo multa indulgendo, penè vastarunt hanc vineam Domini amœnissimam. prodest quidem insipiẽtibus seuerus Dominus. nam vel illos contibet in innocentia morum, aut labantes reuocat disciplinis. etenim vt dicebat Claudianus, 21

In 4.Hono Consl.

Suadetque licentia luxum.

32. Assuescamus itaque animum dètinere his contempla-

tionibus.nam similes cogitationes sunt veluti schola animarum ratione vtentium; & institutio nos manuducens ad cognitionem æternarum rerum. Etenim quarundam artium sola actio finis est, qua terminata nihil remanet spectatoribus; quarundam vero est opus, quod perfecta actione remanet; at nostra in sola est contemplatione Dei, vt illius assidua accensi memo-
10 ria, summo studio nitamur illum incolam in nostris retinere cordibus. tunc fit progressio religionis, & pietatis, & ad maiora contentio. nam si homo in earum rerum transfert se naturam, ex quibus captat voluptates, proculdubio amando Deũ, diuinus euadet. hinc apparente morte lœtè illam complectemur, ingressuri cœlestem hæreditatem vnicè amatam. 33. In cuius amore si nostra non obtorpescerent corda, non eò nostræ cupiditates deuenirent, vt nihil prosequeremur nisi caducum. à cuius desiderio nos arcent sacræ literæ. etenim teste
De Doct. Christiana lib. 3. Augustino, *Nihil præcipiunt, nisi charitatem, nihil culpant, nisi cupiditatem.* & Gregorius. *Ibi sentimus quantum profecimus, ibi à profectu, quàm longe distamus.* & D. Basilius ait,
Mor. 2. c. 1. *Mens nostra cum cætera videat, se ipsam non cernit, nisi se ad*
Hexa. homil. 10. *sacras scripturas conferat.* Nam per eam certum est, temporalium acquisitionem pendere in statera, huc, atque illuc vr-
22 gentibus lucris, vel damnis: in spiritualibus vero quæstum esse in dubium, & possessionem omnino interminam. quamobrem omnis moeror in aduersitatibus eliminandus est; cum nobis non detur regressus ad patriam, nisi improbitate deserta, & abolita mortalitate.

Ouid. Eleg. lib. 3. *Dolor hic tibi proderit olim,*
Sæpe tulit fessis succus amarus opem.

34. Ideo nostra custoditur vita abiectione sollicitudinum. nam earum rerum acerba solet esse iactura, quarum difficilis est assecutio. Qua de causa homini datum est sui imperium, vt suis imperet affectibus à ratione alienis. nam illis domitis, vir-
Tusc. lib. 5. tutes erumpunt in animo. vnde ait Cicero, *Vir temperans, cõstans, sine metu, sine ægritudine, sine alacritate, sine libidine,*
23 *is est beatus.* Hic longè superior est, quàm vt vincatur. cum aspera bonorum decessio videri non possit, cuius possessio existimabatur vilis, præsentium odio, & futurarum cupiditate. 35. Quæ initium habent, ea vt in tempore desinant necesse est. ideo si quandoque esse cœperunt, non est cur desine dubites. coniunctum est naturæ mundi, vt ea quæ suo fouet sinu semper properent, nec quandoque cohibeant cursum. quarum partes temporis, quod effluxit iam perijt, futurum non dum est, quod vero est præsens, priusquàm sit, suo se proripuit motu. quamobrem nostra senectus nos admonet, vt

futu-

futuræ prospiciamus vitæ. nam præsens prope diem nos deseret.

Senescimus, effugit ætas.
Obrepsit non intellecta senectus. Auson. in Epigra.
Nec reuocare potes, qui periere dies.

Ergo à quauis fœlicitate temperandum, qua diu non possumus vti.

36. Amputemus itaque nos sacerdotes honorum cupiditates. cum verus, & solus sit honos, qui virtutibus tribuitur, (ad quem nequeunt aspirare indigni) cui deinde necessario succedit cœlestis fœlicitas. cum reliqui honores miscellanea distributione probis, & impiobis partiantur. adeò ut uideas eum, qui domi famulatur scorto, in Curia dominari populis. verum si liberi erimus à prauis affectibus, (quos cuique conciliat ambitio) effecti famelici consuetudinis Dei, ex omni parte cauentes profana, gratum Deo famulatum præstabimus. 37. Quod si nostri officij ratio, & dignitas, tuum non subruat luctum, vt par est, saltem illorum euerte exemplo, qui aliquando delusi spe alicuius magni magistratus sibilos, & derisiones non effugerunt inuidentium, & æmulantium.

Qua de causa illis implacata sunt omnia, cum fortunæ succenseant, & inimicis, & aliorum ingratitudini, & suis à se erogatis donis. Deus est optimus animarum curator, qui & si non semper adimit spem fœlicioris successus: tamen quandoque vt radicitus omnem animæ infirmitatem execet, ne ex reliquijs malum repullulet, nostros deludens labores, veluti medicus, falsa expectatione decipiens, secat nos ægrotos. 38. 24
Perinde Deo semper gratiarum actiones sunt referendæ, etenim quia bonus, in orbe facit, quod est vtile, quia sapiens, quod est honestum; quia potens, ideo permittit scelera (sic libertati datur locus) vt adnectat ad cœteros orbis successus. ita omnia deseruiunt illi. vnde vniuersum suo constat ordine. quod ex dissimilibus partibus compaginatum amicitiæ lege in vnū collegit. quo circa Boetius dicebat,

Hic si frena remiserit,
Quicquid nunc amat inuicem,
Bellum continuo gerit. De Con. 2. met. 8.

ita pia, & praua hominum opera, etsi vitio, & virtute distincta, tamen consensu vnum videntur; nam ambo ancillantur maximo artifici Deo. licet vitia sint animarum tenebræ, mortis causæ, & oppugnatrices virtutum: tamen primarius auriga ad suum illa transducit vsum. quare peccata prævidens suo inseruit ordini.

39. Quod si natura militibus suppeditauit hastam, nautis remos,

remos, aratrum agricolis, per ligna, agente humana arte; cur
25 agente prouidentia Diuina per aduersa suggere non valuit
probis meritorum cumulum, probationem virtutum, & gloriam cœlestem? qua ratione prudenter respondit Alexander Patri suo Philippo, cum animi torqueretur dolore propter claudicantem tibiam, quam deformauerat vulnus acceptum
Plut. de Fortu. & Virtute. in proelio, *Sustine Pater, ne verearis in publicum te agere, quo magis virtutis ingrediendo memineris*. ita & tu, Amice, cum pro te Generalia comitia sententiam tulerint, & damnauerint patratam in te iniustitiam. licet illa potius adulentur potentiæ iudicum, quàm oppressorum innocentiæ. 40. Omnia quæ in nobis fiunt, aut natura fiunt, vt senectus, vt morbus; aut casu, vt quæ nobis inconsultis accidunt; aut sunt sita in nostra potestate, vt affectiones coercere, vel laxare. horum mala à nostra suscipiuntur voluntate, cum ab hac sit initium mortiferæ prauitatis. quare non solum perniciem, sed infamiam inferunt. At qui prioribus illis non dominatur, non est dignus reprehensione, sicuti qui leonem non capit, sed is solum, qui nascentes prauas passiones non vicerit, is ludibrio est omnibus propter intemperantiam. idcirco moestam ducit vitam. cum nullam curationem adhibeat morbo, à quo conflictatur assiduè. quod si per temperantiam ad virtutum redierit opera, adeptus iustitiam, magno progressu, feret amaritudinibus persecutionum curationem animæ pollutæ à contagione temporalium amorum. vnde ait Boetius,

Tu quoque falsa tuens bona, prius
De Con 3. met. 1. *Incipe collo iuga subtrahere,*
Vera de hinc animum subierint.

cum etiam animalia, naturæ artibus instructa, depascant quãdoque iugratus herbas curationis gratia. 41. Qua ratione homo se confert ad salubrem animæ statum. & improbitate detestata vitam ducit alienam ab omni seruitute profana. vt sunt qui in domo, in foro, & vbique innocenter, & impollutè viuunt. quocirca piè, & syncerè ad sanctam vitam reuertuntur, contemplationibus cœlestibus suauissimam, parem Angelicæ, & Diuinæ assimilem. 42. Nec est aliquod remedium
26 tam efficax ad compescendas, imò opprimendas aeres mortalium concupiscentias, quàm contemplatio vitæ supernorum ciuium. nam eorum domus totum occupat cœlum, eorum diuturnitas nullo clauditur tempore, eorum fœlicitas nullo potest animo mortalium complecti, eorum pax, & securitas à nullo potest abrumpi hoste, eorumque multitudo dinumerari non potest. Sed nec eorum diuitiæ, cum Deus omnium cupiditates, explens, inundet summis fœlicitatibus.

43. Quod

43. Quod si indicibilis fœlicitatis memoria non demolitur tristitias animi, saltem illas compescamus mortis memoria. cum ab hac necessario soluantur omnes agitationes nostrarum fortunarum, vel lœtæ sint, vel moestæ, omnes deliberationes à prudentia per totam vitam abesse non debent, at incalce vitæ maturiores esse necesse est. *Nam qui mente laborarunt, inde sumpserunt prudentiam*, vt dicebat Pindarus. ideò quàm sæpissimè repetere debemus animo imbecillitatem nostræ naturæ. nam vegeta corpora facilè diffluunt, gratus color dissipatur, iuuenilis ardor languescit, contentiosi in miserabilem commutantur formam, vel temporum, vel morborum iniuria. ideo vnicum vulnus, vnica febris, vnicus dolor, omnia nostra robora, & speciosa atterit. & ad instar somnij cogit abire. à qua miserrima conditione nec dignitas, nec ætas, nec sexus est immunis. 27 Pindarus.

Cuncta trahit secum, vertitque volubile tempus. Corn.Gall.

44. Si singularium, & vniuersalium causarum malignitate vrgemur assiduis malis, mortem vt miseriarum finem summopere expetendam censeo. Licet Deus veluti Solem transferens ex alijs in alia loca efficit, ne nimio calore, aut frigore dissipetur vniuersi ornatus. ita assidua mutatione fortunarum mortalium temperat dolores, & gaudia, vt nec luxibus, nec luctibus flaccescat animus. 45. Quamobrem ad Deum erigi nitamur per virtutes. cum nec quidem istæ aliud spectent, quã præsentaneè quietem impartiri conscientiæ, & spem fœlicitatis æternæ. Hinc non ijs inuideamus, qui spectaculorum apparatu lætantur assiduè, aut pascunt oculos illecebris scenarum, aut scortorum cantibus liquescunt. etenim ab ijs intemperantia oritur: & sæpe numero cogit eos pro voluptatibus seruiliter agere: & exitio sibi esse venter & gula. Neque etiam his, qui suaui remigum impulsu lambentes littora, cantitando æmulantur sirenum cantiunculas; vt hac voluptuosa occupatione temperent æstiuos calores per suaues auras, & pellucidas aquas. Nam etsi veluti in theatro trium elementorum luxuriantium, telluris gaudeant vbertate, amenitale aeris, & fœcunditate æquoris cærulei, quod dum obequitant remis, lætitias videntur captare ambulantium per orbes. tamen semper misera est illa voluptas, à qua effœminantur animi. per quam nec vigor corporibus inest, nec animis ardor. quocirca desertis serijs negotijs *Immunditijs, delicijs, mollitijsque ætatulam agentes*, vt dicebat Plautus, assuescunt desidiæ, quàm pro virtute inde efferunt inuerecundè. Quapropter istorum stultitia nobis prudentia sit. etenim voluptatum omnium consuetudo non modo est fœda, sed carens quiete. 46. Etenim 28

hæc

hæc solius virtutis est partus: sicuti à sola vera pietate gloria oriuntur, & diuitiæ, & celebris fama. ideo dicebat Virgilius;

Aeneid. 10. *Sed famam extendere factis*
Hoc virtutis opus.

Si pij in cœlesti regno futuri sunt Duces, Principes, Reges, etiam in præsenti muneribus à Deo honestandi sunt. cæteri vero licet videantur more oleæ, & laricis nunquam carere comis; attamen obscuris mutationibus, veluti insensibilibus lapsibus sensim in nihilum rediguntur. 47. Quapropter cum natura, & voluntate sæpissimè simus in culpam elapsi, & Deus suæ beneficentiæ memor, non desinit nobis manum porrigere, vt emergamus ex cœno iniquitatum, libentissimè eius excipiamus disciplinam. cum

Ouid. Ep. 5 *Leniter ex merito quicquid patiare ferendum est.*

Nam prius suum vnicum filium innocentissimum Iesum, tali
29 exercuit disciplina. vt compertum sit, in nostris puniendo erratis, oblitu(m) se non posse sui paterni amoris, quo ad mortem vsque crucis suum adegit natum.

Clau. de Christo seruatore. *Vt nos subriperet letho, mortemque fugaret*
Morte sua.

Et animaret ad similia ferenda, ex quibus ille supra quàm dici potest gloriosus emersit. 48. Interim in munificentissimo Deo sperare debemus. nam si agricola subactis plantarum ramusculis efficit, vt se se denuo attollant, & repubescant vberius; multo præclarius id præstare potest Deus, bonorum omnium parens. quod si ad vitam reuocare potest homines, multo magis fortunas. licet in harum iacturis se se ostendens finē nostrum, docet, in malis ad ij sum recurrendum esse.

In Alcibiade. *Ergo sileant, qui vellicant aduersa.*

In solo Deo vera quies. Caput L.

ET VLTIMVM.

SVmmopere hoc vnum spectauisse Platonem in suis Dialogis censuit Proclus, Hominem ad intimam sui cognitionē inducere. ita ille docuit methodum se venandi. Veluti oculus se ipsum videt, cum in intuentis oculum respexerit, & in qua præsertim parte est obtutus efficacia; sic seipsum homo intelligit, si mentis oculum ad Deum direxerit, in quo est tota intelligenpi efficacia. quo cognito, sui assequetur notitiam. alioquin bellua, & infœlix erit. sit ille. enimuero arbitrabatur se apprimè cognito, fore, vt bonum moris consectaretur, & auersaretur malum. cum immortalem animam immortale

præ-

præmium sequi, vel pœnam necesse sit. Quin potius vt ingenuum seruile, ita immortale horrebit caducum. Nam si ea , 2
quæ sunt rationis expertia suis motibus, suis inclinationibus, suisque formis, propriam perfectionem quæsitando, similitudinem Dei aliqualem venantur. etenim dum tendunt in sibi bonum, laborant consequi quamcumque possunt Diuinam similitudinem. Inquantum enim aliquid est bonum, in tantum assimilatur Deo. cum vnumquodque tale sit aliqualis similitudo primariæ bonitatis, quæ est Deus benedictus. Quanto magis homo intellectualis? nam vt peritè dicebat Cicero, *Simul atque obiecta species cuiuspiam est, quod bonum videtur, ad id adipiscendum impellit ipsa natura.* Tuscul. 4.

Quamobrem animo reputans homo sui inuisibilis Dei imaginem referre, & circumferre, & cælitus ab illo solo sibi impartitam, vt ad suum recurrat principium, nullo labori tunc parcet. Nam si impultrice natura vnumquodque suum finem
appetit, quanto magis impultrice ratione? quin potius ductrice fide? à qua instruimur non modo posse ad Deum pertingere per viam similitudinis, vt belluæ, sed per viam cognitionis in præsenti, debitique famulatus, deinde hac absoluta peregrinatione, intuitiuè, oculo ad oculum sine specie. 3

Amplectentes illud bonum, sine quo nihil est bonum, fruentes illo optimo, sine quo nihil est optimum. nec aliquo in-
terpellante moerore, vel timore, vel dolore, æterna fœlicitate exultabimus. etenim cum sit ille summum, & omne bonum, possidentem efficit omni ex parte fœlicem: cuiusuis boni cupiditate sedata. 4

Multa ex his, quæ sunt exposita oculis, sunt pulchra, sunt præclara, sunt magna, quare totis viribus laboramus consequi: quanto magis hæc eadem perfectius in summo opifice elucentia nostros ad se animos suauius rapient? ideo hac diuina satietate rigati, (cum non sint aliud ab ipso Deo) nihil reliquũ est, quod cupiant beati. At cœtera sensuum bona nobis exposita, cum ab hac perfectione infinitè diffideant, aut mala sunt nobis aut molesta; cum nihil nobis bonum simpliciter possit esse, sine illo incõmutabili bono. hinc sapienter dicebat Augustinus, *Omnis copia, quæ non est Deus meus, mihi est egestas,* Solilo.c.13.
in quo solo cum sit omne bonum, vera est quies. quod ita fatur Boetius,

Hic nobis requies erit laborum. De Con. 3.
Hic portus placida manens quiete. met. 19.
Hoc vnum miseris patens asylum.

Verè inclamat Sillius Italicus exprobrans scelera, quæ ex ignorantia diuinarum rerum oriuntur,

De Bell. Pun.9. *Heu primæ scelerum causa mortalibus ægris*
Naturam nescire Deum.

Solilo.c.9. & Augustinus dicebat, *Hinc est ergo Domine, quod non diligo te quantum debeo, quia non plenè cognosco te.*

6 Cum enim illud bonum non insequantur, in quo est omnis boni conditio, ad aliquod homines inhiare coguntur diminutum bonum, quo etiam parto, remanens in quo denuo possint expleri, desiderio earum rerum torqueri consequens est. qua ratione in egestate viuunt per suas concupiscentias; cum in assecutione bonorum, non quietem sibi parent, sed potius stimulos, quibus vrgentur in non dum acquisitis. igitur ex caducis sibi miseriam procreant mortales.

At si homines illud bonum adipisci contenderent perfectissimo modo continens omnia, nullum vltra in eis desiderium esset earum rerum, quæ talem retardant sanctam concupiscentiam. Nam quorum animi solis cœlestibus diuitijs inhiant,
7 his semper supersunt temporalia, illorum sinum replente Deo melioribus bonis; ne à tam sancta reuocentur auiditate, sed indefesse ad illud bonum dirigant oculum. cuius promissor

In Ep. Ioã. oratt. 3. idoneus, & fidelis redditor Deus est. idcirco *Cum memoria promissæ mercedis perseuerantem faciat in opere*, vt dicebat Augustinus. ita nostra est attollenda spes, vt nec labor, nec amor, conquiescant.

8 Est itaque necessaria nostri cognitio, & reminiscentia. *Nam*

De Consol 2. pro. 5. *cæteris animantibus se ignorare natura est, homini vero vitio.* vt dicebat Boetius. Nam tunc errans toto cœlo, à suo deficit fine, incolam se mundi arbitrans non hospitem. voluptuosorum affectuum ministrum, non aurigam, cum tamen

Boe. de Con.3. met.7.
Habet hoc voluptas omnis
Stimulis agit fruentes,
Apiumque par volantum
Vbi grata mella fudit,
Fugit.

qua cogitatione se in animam insinuante in pietatis studium commutatus homo,

Boet. 3. met. 10. *Vitat obscuras animæ ruinas.*

9 Nam tunc occupata anima à cupiditate cœlestium rerum, illud solum prosequendum deliberat, in quo veram nanciscitur quietem, & fœlicitatem. Quin etiam repetens memoria elapsos errores, pœnitens gemit se esse ad interitura declinatam. in quibus nulla est veri boni, sed solum apparentis imago. quare ex impura purissima efficitur, deleto omni, quod à terreno affectu fuerat culpatum.

Et monitrice illa contemplatione, intermissæ memoriæ beati-

beatitudinis produntur tunc, & culpantur animæ nostræ sce-
lesti conatus, actiones culpabiles, & praui affectus, in quibus
occupabatur ignara veræ fœlicitatis. hinc secreta redargutio-
ne suas corripiens mundanas cupiditates, illas à se abijcit, quæ
eam reddebant infœcundam: vt diuina genitura recepta pa-
riat æterno præmio dignas actiones. Quare dicebat Augusti-
nus, *Deus meus verus, vt verax animæ maritus, ad prolem* In psal. 25.
sempiternæ vitæ nos fœcundans, ideo nos steriles esse non per-
mittis.

Tunc anima non se amplius maculari permittit, aut domi- 10
nari (summi boni vigente amore) ab effœminatis concupiscen-
tijs, quæ lustratione diuinæ gratiæ fugatæ iam sunt: sed veluti
cœlestia corpora (primo excepto) etsi à sua motrice intelli-
gentia impellũtur ab oriẽte in occidentẽ; libenter tamen parẽt
mutui in contrarium, vt obsequantur primario corpori: ita
hominum mentes, proximiores Deo per charitatem, libentis-
simè sequuntur Deum, etiam in aduersa fortuna. Ideo discus-
so torpore properant ad suum vltimum finem. anhelando, &
detestando cunctationem præteritam: summopere ambientes
diuina attingere penetralia. cum similes sacratæ animę Deo à
nullo mortali desiderio distrahantur; sed indefesse detestan-
do affectus virtutibus contrarios, per omne vitæ curriculum
appetunt syncerè res diuinas, in quibus lætantur assiduè, à ne-
mine intercisa lætitia. cum nec curuatas gerant mentes tempo-
ralium pondere, nec more quadrupedum intueantur tellurẽ,
sed omni contentione laborant ad cœlum aduolare, neglecta
omni profana affectione. Scientes in sublunaribus nihil esse
stabile; vt ab ijs aliqualis sibi possit impartiri fœlicitas. Aiebat
Augustinus sapienter, *Dum tibi mens mea suspirat, & tuam* Manu, c.3.
ineffabilem pietatem meditatur, ipsa carnis sarcina minus gra
uat, cogitationum tumultus cessat.

Interim anima abdicatione temporalium sui compos effe-
cta, quasi extra carnem posita, sibi viam munit ad cœleste do-
micilium, eleuata supra omne caducum, nam reddita fameli-
ca incorruptibilium bonorum, se se ardenti desiderio ad Deũ
transducit. ratum habens, si ab hoc oberrauerit fine, nunquam
quieturam. cum singula suo gaudeant reditu ad suum princi-
pium. idcirco monebat sapientia, *Nosce se consumatam esse* Sapie.c.15.
iustitiam. oritur tunc necessario cupido beatificæ visionis.

Quando anima enutritur à Deo suaui cibo cœlestis gratię, 11
illo solo contenta est, internis dulcedinibus saginata. A quo
certo certius omnia futura beata expectat. Quorum spe mune-
rum maximopere lætatur. Qua ratione nullius rei temporalis
est indiga, sed sibi satis diues opulentia nunquam interitura.

introrſum tunc theſaurum geſtat immunem ab omni prędone. qua theca pretioſiſſimatum rerum abſoluta vita mercabitur regnum à corruptione immune. cuius beatitudinis ardore
Soliloq.c.1 12 æſtuans D. Auguſtinus dicebat, *Eia Domine moriar, vt te videam, videam, vt hic moriar.* Quo viuifico, & diuino amore vt ſuccendi poſſit anima, à cœteris fœdis amoribus vacueſacienda eſt. nam

Hor. 4. Oda. 16. *Quanto enim quiſque ſibi plura negauerit,*
A Deo plura feret.

13 Tunc expanſo ſinu conciliatas ſibi ſuauitates diuinas recipiens, neceſſario flammas amoris eructat. cuius amoris non ſolum initium eſt diuinitas, ſed munifica largitrix. nam etſi homini à natura non deeſt impetus in bonum, in tale autem bonum non fertur niſi à Deo excitatus, & inſtructus.
Ioan. c.1. *Omnis qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me.* dicebat Dominus Ieſus. ideo peritè teſtatur Iamblicus,
De Miſt. Aegypt. *Hominis animam nullam habere ad diuinum opus efficaciam. ſi quando vero videtur tale aliquid quodammodo poſſe, ſolum id agit illuſtratiore diuina deſuper influente. per quam actionis diuinæ videtur eſſe particeps.* hæc Iamblicus probans à libera Dei poteſtate oriri miracula, & prophetiæ.

Quod ſi terminato exilio, aut abſoluta longinqua peregrinatione, aut captiuitate abolita, properanter ad patriam regredimur, ſoluturi præteritos mœrores, labores, ſqualoreſq; amicorum, propinquorum, aſpectu, & conuictu. certè ſi cœleſtis patriæ concupiuerimus tabernacula, veluti lymphati indeſinenti curſu bonorum operum anhelanter ad illa properabimus ſanctæ viſionis deſiderio, à quo interim obtunduntur noſtri affectus ne nimium ſerueant. & veluti vmbraculo tecti, acrius in hoſtem inſiſtimus; nullas componentes inducias, vt perenne ſit bellum inter ſpiritum, & carnem.

Solilo. c.34 *O vtinam arderem ex te ignis ſancte. quàm dulciter ardes, quàm ſecretè luces, quàm deſideranter aduris,* dicebat Augu-
14 ſtinus. Hęc vera eſt cordis quies. tunc homo per ſanctum deſiderium totum ſeſe dulci quadam ſuauitate ad Deum deducens, exilium reputat, & carceres alibi, quàm in ſolo Deo moram facere: & onus, aliquid præter illum amare. etenim ſine Deo agere, eſt deficere, ab illo diſcedere, eſt mori, ad illum redire, eſt reuiuiſcere, in illo manere, eſt viuere,
Medit.c.32 *Quem certè nemo amittit, niſi deceptus, nemo quærit, niſi admonitus, nemo inuenit, niſi purgatus,* vt dicebat Auguſtinus. *Ex cuius vnitate, & bonitate elapſi, facta eſt nobis abundantia laborioſa,*
Solilo.c.13 *& egeſtas copioſa. ideo dum aliud poſt aliud ſequebar, à nullo implebar,* dicebat Auguſtinus.

Ari-

Aristoteles docet ex Alemœnis sententia, *ideo homines in tempore perire, quia non possunt vitæ initium cum fine coniungere.* simili ratione, æternaliter pereût, qui animam vitæ principium, cum suo fine Deo copulare, & glutinare negligunt. etenim, deserto Deo, anima crimine fœdatur adulterij. Quare Dei desiderio non exardescimus? quia illum non amamus. quare illum non amamus? quia illum non intelligimus. quare nō intelligimus? quia cœlestiū neglecta cura venamur fœlicitatem temporalem. *Quisquis enim cognoscit te, diligit te, se obliuiscitur, amat te plus, quàm se relinquit se, & venit ad te, vt gaudeat de te.* ita Augustinus. *Verum vt homo à se fieri non potuit, ita nec beatus à se fieri potest. alia res fecit hominē, alia res factura est eum beatum. ergo errat ipse, quia non potest per se esse beatus, & amat stultè, vnde fit beatus*, ait Augustinus. 15 Prob. sect. 17. num. 3. Soliloq. c. 1. De Discip. Christia. 9. cap. 1.

16 Amat homo brutales voluptates, quæ cum illi contingant ratione inferioris animæ, minimè illi conciliare possunt fœlicitatem. prosequitur honores, qui cum à perfecti boni absint natura, (deferuntur etiam improbis) nihil queunt perficere, ex quo oriatur quies. diuitias assequi curat summa vigilantia, at cum istæ sint alterius gratia, ab istis fœlicitas induci non potest. sed neque ab humana gloria ortum habere potest fœlicitas, cum ista sit stabile bonum; at nihil instabilius ipsa fama, cum hominum opiniones quouis clanculario susurro mutentur in deterius. dicente Cicerone, *Non minus moueri homines, vt metuant, vt oderint opinione, & fama, quàm certa aliqua ratione.* sed neque ipsa potentia, quam maximopere mortales expetūt fœlicitatis potest esse causa, etenim hæc est ad aliud at natura fœlicitatis est ad se; hinc ab ista proficisci non potest fœlicitas. sicuti nec à quouis bono corporeo. nam tunc cum bestijs esset communis. Pro lege Manil.

Sed neque ab actibus virtutum moralium, cum per illas conseruetur medium in passionibus intrinsecis, & extrinsecis. etenim cum tales actus ad aliud sint ordinabiles, vltima fœlicitas in illis collocari non potest. quin nec etiam in prudentia, quæ hominem dirigit, vt peritè eligat, quæ sunt ad finem. idcirco finis non est, sed directrix ad illum. cuius virtutis exigua intuemur in belluis vestigia. in quibus nullatenus inesse potest fœlicitas.

Remanet ergo vt in sola contemplatione diuinarum rerū, & actionibus cum pietate coniunctis sit suprema hominis fœlicitas. docente Domino, *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.* Enimuero ex cognitione amor oritur, à quo erumpit studium assequendi Ioo. c. 17.

di

16 di illud immensum bonum. nec inefficax esse potest Diuinus
Nic.10.c.9. ignis. Nam etsi Aristoteles ait, *Cæterorum animalium nullum est fœlix. propterea quod contemplationis particeps nullo modo est*. licet præstantissima sit actio hominis, & non ad aliud ordinata, & ad hanc sit sibi magis sufficiens: tamen hoc munere naturalem, presentaneam, assequitur fœlicitatem, quæ in immanenti actione suum explet opus: At per illam quam Christus docuit, speramus æternam. interim temporanea fruimur. cum assimilemur cęlitibus, qui indeficienti motu intelligentiæ, & amoris in Deum Benedictum feruntur. Neque enim abesse potest fœlicitas ab actionibus, quibus adiuncta est pietas. etenim fœlicitas est actio cum virtute, huius nempe finis
Nico.1.c.9 illa est, vt demõstrauit Aristoteles.

Quamobrem sapientes summis laudibus extulerunt monasticum institutum, à quo omni postposita temporalium cura, Monachi promouentur ad cognitionem, & amorem diuinarũ rerũ. Quare hos Dionysius vocat Thereupetas, eo quod pręcæ
De cel. Hie c.6. De vita contempl. Quod oĩs probus &c Eude.7. in fine vlt.c. teris, purius Deũ colãt. Vel q̃a exactius curãt animas à vitiorũ labe, vt Philoni placuit. Vel quia summa religione venerantur Deum, vt eidem visum fuit. non quidem mactando victimas, sed suas mentes componendo ad sanctimoniam. & ipse quoque Philosophus docuit electionem, vel possessionem bonorum, quæ maximè ad Dei conducunt contemplationem esse præstantissimam: & hunc esse terminum humanarum rerum. eorum vero bonorum, quæ ob defectum, vel excessum Deum contemplari, & colere, minimè permittunt, esse pessimam. quare in eodem capite asseruit, neque stultum, vel iniustum, vel intemperantem, aliquid ex honoribus, ex diuitijs, ex corporeis viribus referre commodi. cum noxia fiant ista ob habituum corruptionem.

18 Quamobrem hæc nostra incœpta, & imbecillis fœlicitas, in Dei visione prorsus absoluetur. nam perfecto lumine illum intuentes, perfecta cognitione illum assequemur, & prosequemur amore. interim *Lætamur in spe filiorum Dei*, scientes vi-
Rom.c.5. Eud.7.c.19 sionem illam mercedem virtutis, *Et virtutem esse perfectam probitatem*, vt dicebat Peripateticus. Quocirca ille nostra satietas erit, & perfecta tranquillitas, & absoluta beatitudo. vnde Boetius canebat,

De Con.3: met.9.
Tu requies tranquilla pijs, te cernere finis,
Principium, vector, dux, semita, terminus idem.

Quod bonum semel nacti, nunquam amittemus, sed in om-
19 ni æternitate exultabimus. ò fœlices, qui hoc solum sibi spectandum proposuerunt, & ad assequendum omne contulerũt studium. nam hi nihil vltra appetentes, illud increatum bonũ aliqñ cõsequẽtur, q̃ est omni bono melius omni pulchro pulchrius,

chrius, omni beatitudine beatius, omni fœlicite fœlicius. Idcirco impigrè conandum supra vires, vt ad propositum nobis præmium constanti aduolemus labore. Nam cum sit verè bonum, *Nec inuiti accipimus, nec inuiti amittimus*, vt ait Augu. 27 De Verbis Domini. Vereamur itaque ne propter honores, vel nominis famam, nõ attendamus conscientiæ morsum. etenim vt dicebat Seneca, *O nos miseri si hunc testem contemnimus*. Epist. 43. & re vera vt deplorabat Plinius, *Multi sunt, qui famam, pauci, qui conscientiam verentur*. Pli. Epist. 3 quique vt terrena possideant, non currant cœlestia. quod iuxta poeticum dictum, est

Immortale malum, & nulla delebile morte.

Quapropter ex his omnibus, quæ sensum mouent subducẽdus est animus; vt purgatus ex omni labe, dimisso corpore, purè, & dilucidè perennem fontem omnis boni possit intueri, & frui perenniter. qua ratione à carceribus vsque ad vitæ metam percurrere debemus sine offensa Dei. *Cum christianorũ sit religio sine scelere, sine macula viuere*, vt ait Lactantius. Instit. 5. c. 9 quod si tali bono conscientiæ non contingeret lætari, saltem nitamur assequi. cum religiosè inuocantibus diuina, nunquam defuit cœlestis fauor. Est enim pietas proprium hominis bonum. 20 & hoc solum immortale bonum illi mortali contingit. Ideo nihil interim concupiscamus, quàm custodiam mandatorum, & consiliorum Dei, quouis proposito labore, vel et iam vitæ periculo. Nam talia complexi, Deique beneuolentia freti possumus clamare pio affectu pertingente vsque ad solium Dei. *Sed libera nos à malo.* Matth. c. 6. Duo sunt quæ temporaneam nobis largiuntur pacem, & æternam, præsentium nausea, & æternorum cupido, 21 quæ sunt partus christianæ pietatis. igitur attendamus, ne solis verbis meliora probando, profana sequamur. cum illud solum institutum nobis placere debet, ex quo interna salus oritur animæ, pro qua suspirandum, desudandumque est semper. tunc quod modo credimus, licebit aspicere, & quod speramus, amplecti, & quod amamus, frui. *Nam immensa Dei bonitas prouidit, vt in hac breui, & exigua vita agones essent, & labores; in illa vero corona, & præmia meritorum æterna*, Serm. de Sanct. 37. vt ait Augustinus.

Quam hæreditatem vt ingredi possimus, non testatoris præstolanda est mors, sed nostra: vt vna simul cum largitore Deo illa fruamur. & hanc quidem, teste Augustino, *Venalem habet*. In psa. 93. nec alia commutatione redimitur, quàm custodia mãdatorum eius.

Memor itaque suæ beneficentissimæ naturæ clamat, *Sitientes venite ad aquas*. Isai. c. 55. quas & effundere appetit ad suæ munificentiæ decus, & vt nostras retundat concupiscentias, tergatq;

macu-

maculas nostrorum scelerum, criminumque extinguat incendia, ita vocans, proferens, & offerens, auxilia, nos vrget amoris stimulis, vt eum expetamus votis, & hospitemur in nostris mentibus. Homini necessaria erat lux, vt rerum discrimina cognosceret. at cum duo sint rerum genera, illi tributum fuit, vt per corruptibilem lucem corruptibilium aspiceret differentias, & per inextinguibilem lucem syderum spectaret perennia cœlestia corpora. nec absimile, cum homo ad bonum ferri natura necesse erat, illi ratio tributa est, mentis lux. at vero cum æterna spectare, & appetere esset magis necessariũ homini, vt ad suum posset recurrere principium Deum. vnde Boetius,

22.

De Con. 4. met. 6.

Qui non aliter durare queant,
Nisi conuerso rursus amore
Refluant causæ, quæ dedit esse.

Ideo dignatus fuit diuina luce gratiæ, vt cœlestia intuens, summa vigilantia assequi curaret ea. idcirco veluti elato corpore per principem omnium sensuum recto, momentaneo, vnicoque intuitu, ad cœlos vsque euadit; ita per gratiam depulsis animæ tenebris instantaneè non modo cœlestis efficitur homo, sed diuinus. Ab hoc intrinseco fulgore excutiuntur omnia, quæ tenebras, & caligines in animam inducunt. &

23 fractis concupiscentiarum viribus, veluti concretis illis, anima perfusa dulcedine diuina in medio aduersitatum, & calamitum læta incedit, & cauta, ne labilium rerum captiuetur illecebris. *Cum in solo Deo decipiatur nemo*, vt asserebat Seneca. ideo rectè ab Anna Samuel offertur Deo. nam ab illa. (quæ teste Philone interpretatur gratia) offertur Samuel, qui interpretatur ordinatus à Deo. cum gratiæ sit munus, omnium virtutum actus perficere in ordine ad Deum, hominemque rectè compositum (qui

Epist. 99.

Philo de somnijs.

Peiusque letho flagitium timet.)

Hor. 4. Oda. 9.

veluti suauissimum sacrificium Deo libare. Nam à charitate veluti ab igne succenditur sacrificium: cœteræ vero virtutes quasi ignis materiam ministrant sacrificio. indesinenter itaque semetipsum animet homo ad profectum Diuini cultus, vt possit in paternam ascendere patriam.

Enimuero, si in ipsis motuum initijs naturæ nulla reperitur imbecillitas, (nisi ex parte instrumẽti motus aliquando) multo minus in habitibus infusis nulla dari potest corruptela respectu sui actus. hinc patet neminem abuti posse charitate. Quamobrem qui syncerè amauerint Deum, non modo non nituntur propria manu sibi adipisci præsentem caducam fœlicitatem, sed laborant illam abijcere. reminiscentes ex obli-

uione

uione æterni boni oriri morum corruptelam, & ignorantiam veræ fœlicitatis. idcirco deteſtantur eos, qui præſentes lætitias inſequuntur deſerto proprio fine Deo per intemperantiã labilium rerum,& per exitialem probroſumque amorem ſublunarium.

Ergo nos ſuccendat potius amor noſtri finis, & fœliciſſimę viſionis Dei. nam tunc ſapere incipiemus. non modo, quia æterna declinabimus incendia, ſed quia de propinquo intuẽtes tranquillam ſtationem æternam, aduerſa ſpernemus. Quare licet nos quandoque deſerant hominum ſubſidia, rationis tamen præſidium nunquam nos deſerit, multo minus gratiæ Dei, cuius vi nos attollere poſſumus vſque ad eius tabernaculum. à quo exulat omnis miſeria, & inhabitat omnis lætitia. Quod ſi mortales multa ſummo conſectantur ſtudio, quæ ad breue tempus ſunt duratura, equidem ea maiori ſagacitate debent venari,quæ nulla emarceſcunt mora. nam ſi ſola viſio cœleſtium corporum mulcet homines, quæ & quanta erit lœtitia intuentium,& fruentium Deo? quare dicebat Auguſtinus, *Si lætitia eſt in quærendo Deo, qualis erit in inueniendo?* 25 Solilo.c.36

FINIS.

INDEX NOTABILIVM RERVM PER CAPITA.

Caput Primum.

Caput II.

Cap. VI.

Cap. VII.

Cap.

Cap. XI.

Caput XII.

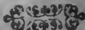
Cap. XIII.

Cap. XIV.

Cap. XV.

Cap. XVI.

Cap. XVII.

Cap. XX.

Cap. XXI.

Cap. XXII.

Cap. XXIII.

Cap. XXVI.

Cap. XVII.

Cap.

Cap. XXVIII.

Cap. XXIX.

Cap.

Cap. VIII.

Cap. IX.

Cap. X.

Cap. XI.

Caput XII.

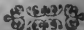
Cap. XIII.

Cap. XIV.

Cap. XV.

Cap. XVI.

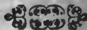
Cap. XVII.

Cap.

Cap. XX.

Cap. XXI.

Cap. XXIV.

Cap. XXV.

Cap.

Cap. XXX.

1 *Libertate resecta nihil remanet fœlicitatis in homine.*

2 *Internis etiam animi motibus coguntur monachi parere suo Duci.*

3 *Grauiori imperio dominantur spirituales patres, quàm seculares domini exempla.*

4 *Monachi præcipuum munus est obedire mandatis etiam ad nutum.*

5 *Paupertatis malum asperrimum.*

6 *Abstinentia consulitur diuturnitati vitæ, & continentiæ.*

7 *Monachus illibatè seruare continentiam debet. etiam apud Iaponios illis celibatus indicitur.*

8 *Natura duce successorem filiū appetit homo: sine quo decedere graue. exēplum Abrahæ.*

9 *Inter societates nulla celebrior maritali.*

10 *Monachorum inferiæ lachrymis non honestantur.*

11 *Christiana perfectio per abdicationem temporalium monachos direxit ad cœlum.*

12 *Monastica vita perenne principium virtutum.*

13 *Ad Deum dirigendi sunt labores monastici: sic anima redimitur à culpis.*

Cap. XXXI.

1 *Monachi sibi elegerunt solitudines, vt animæ saluti consulerunt, & quieti.*

2 *Amicitiarum magna vis est traducendi homines ad secularia.*

3 *Monachi carnis petulantiam aspero ieiunio fregebant exēpla.*

4 *Monachi seruarunt castitatem, noscentes esse præstantiorem fœcunditate.*

5 *Monachi etiam ab aspectu mulierum cauebant.*

6 *Monachi sibi ministrantes inuicem, otij noxam declinabant.*

7 *Dominari tunc officium erat non regnum, obedire salus non seruitus.*

8 *Monachis nullus videbatur asper locus, nec egestas dura, nec insuauis castimonia.*

9 *Patrum laudes erga sanctos monachos.*

10 *Nobilitatis origo.*

11 *Recentium monachorum institutio etiam præclara.*

12 *Enituit monachorum Sapientia in Tridentino Concilio.*

13 *Summopere laborarunt Monachi in conuersione infidelium.*

14 *Vesuuij montis admiranda, perniciosaque conflagratio.*

15 *Ex monachis multi nostra ætate post funera miraculis illustres.*

Cap.

Cap. XXXIV.

Cap. XXXV.

Cap. XXXVIII.

Cap. XXXIX.

Cap.

Cap.

Cap. XXXXIV.

Cap. XXXXV.

Cap.

Cap.

Cap. XXXXX.

ET VLTIMVM.

15 Si-

ERRATA SIC CORRIGITO:

		Errori.	*Correttione.*
Folio	2	possim is	possimus
	2	moribus	morbis
	2	folui	filui.
	2	reuocat	reuocet
	4	illius	in illius
	4	pastores	patratores
	4	ad iustè	ad iniustè
	5	quo	à quo
	6	fœlicitates	felicitate
	7	ope	opere
	8	accusationis	accusationes
	9	transiuilimus	transiliuimus
	10	potieturi	potietur
	16	fosius	fusius
	17	subacta	non subacta
	18	fetati	feritati
	30	solum	solem
	31	intelleftualium	intellectualium
	32	nauigationes	nauigationum
	32	tanta	cum tanta
	35	astrum	astrorum
	40	vt	at
	40	virtute	curuitate
	42	promfionem	permissionem
	48	ob	ad
	49	Deo volens	nolens
	51	cum ita	cur ita
	57	liberum actum pducit	
	58	hemana	humana
	61	cuius, qui dum oppor= tunis	
	63	Vale. lib. 1. cap. 6.	
	64	sedalis	sedulis
	64	tenuisse	terruisse
	68	inerat	intendat duriora
	70	iucanda	iucunda
	72	fimilato	simulato
	78	egressus	ingressus
	78	subleuamen	ad subleuamen

79 Dies

Errori.	Correttione.
79 Dies peregrinationis meę cētum triginta annorū.	
80 eruditior Iacob	Isaac
81 somno	somnio
85 clamant	clamante
93 confoderunt	confoderent
99 crimipa	crimina
106 impunitas	impunita
112 concupiscentes	concupiscentis
112 sæua	sæuæ
116 æterna	terrena
123 vti	ceti
124 ita	ista
125 prouidentiæ	pœnitentiæ
128 beneficia	benefica
130 pacatem	pacatè
139 dies	diebus
140 &	vt eorum
140 orationi	rationi
140 quo Regina	pro Regina
141 genitrice	genericè
158 Principum acta	acta
158 exarato calamo	exarata
161 libare	libere
162 quando quod	quamquando
166 peruersitatis	peruersitate
173 relectans	reluctans
173 ferè	fece
174 iudicium	indicium
180 felicitati	felicitate
181 & leuius	vt leuius
182 exolat	excolat
185 motum	morum
186 vbi	vrbi
188 à morbis, deest vita, inuadatur.	
192 qua propositione	proposita ratione
193 frauduam	frauduum
197 decipular	decipulari
203 veluti per prętermissam feueritatem	
203 deinde alij	ali
204 iniqua	iniquis accusationibus

	Errori.	Correttione.
207	ergo concupiſcentijs	ergo in concupiſcentijs
207	noſcens	noſces
209	deſidet	deridet
217	Iacob dicens	Iſaac dicens
217	alendum ſit	alendus
218	peccata	peccatum
219	quaſi	quas
220	nouij	nouit
223	vincutis	vinculis
225	parantes	parentes
225	tornequæ	torueque
228	ſumpius	ſumptus
229	ope	opes
234	conſtituit	conſtitui
235	pare	parare
236	ſolius	ſolis
237	decipitur	non decipitur
238	in ipſe	in ipſa
238	exitiati	exitiali
241	cordibus	corbibus
241	& virtutem	& virtutum
242	Regni	Regis
244	immortalitatibus	immortalitatis
246	coelitus	coelites
257	quod infenſos	apud infenſos
260	mirabilia	miſerabilia
275	à viſum	à viſu
275	ſatis	ſati
278	deſerte	deſerta
281	mortales	mortale
284	quaſi	quas
286	hæc religionis	deeſt virtus
287	cane	carne
288	quiſquis tále	talis
291	homur	horum
293	ſuauitate	ſuauitatem
293	ſpiritus	ſpiritu
293	cenſet	cenſent
294	lœti	lœtis
303	prædæ	præda
309	liberat	liberata
310	veta	recte
311	conſulanti	conſulenti

315 ſor

Errori.		Correttione.
315	formauisset	formauisse
312	vinctis	vitis
319	cap. 57. cap. 37.	
323	illum	Ilium
327	De Bello. cap. 11. lib. 1.	
330	Augustini	Augusti
335	sed deest si adhuc	
336	scandala	deest, possint
337	Nant	Kant
341	& actruus	accruus
348	proflugens	profluent
349	ille	illi
352	triumphi	triumphum
354	complecterentur	complecteretur
356	sed impetimur	vel impetimur
359	influtes	inflatur
360	ci manca la citatione	
363	letri	leni
377	perfundemus	perfundemur
378	domite	domito
380	angustiæ	angustæ
382	funestus	funestius
385	transacta	transacto
389	Dei	diei
391	dici	diei
391	carici	cariei
392	viciuitatem	vicinitatem
392	è falsa la citatione.	
393	peuoratrix	deuoratrix
394	vt hic	vt sic
395	deseruisset	deseruissent
400	tolerata	toleratu
403	polliceretur	pelliceretur
405	conciliantur	conciliatur
406	pax & quies	deest bonis
413	qua	quæ
414	princibus	principibus
423	hanc	hunc
424	quo si	quasi
426	ab iniurij	iniurijs
429	rederet	tæderet
437	fluctationes	fluctuationes
440	transgressionem	transgressionum

ER-

ERRORVM INDICIS.

	Errori.	Correttione.
In cap. 7. num. 3.	etiam bonis	nobis
In cap. 9. num. 12.	toloratur	toleratu
In cap. 10. num. 4.	vxorem	sororem
In cap. 12. num. 3.	qua nos	quanto magis
In cap. 16. num. 1.	amiciciam	amicicia
In cap. 17. num. 2.	ab intrinseco	ab extrinseco
In cap. 19. num. 10.	imbelli	in belli
In cap. 23. num. 12.	timidis	timidi
In cap. 33. num. 7.	cultorum	culturam

FINIS.

